לחלוקה חופשית

שבוע פרשת בהר (בכל העולם - פרשת אמור)

י"ד – כ' אייר ה'תשע"ב (6 – 12 May 12)

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים
לְכָל־חֶפְצֵיהֶם: ג הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל־פִּקּוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת
וְיָשָׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֵאשִׁית חָכְמָה | יִרְאַת
יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אַשְׁרֵי־אִישׁ יָרֵא אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד: ב גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ דּוֹר
יְשָׁרִים יְבֹרָךְ: ג הוֹן־וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים חַנּוּן
וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוֹט לְזֵכֶר
עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק: ז מִשְּׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לִבּוֹ בָּטֻחַ בַּיהוָה: ח סָמוּךְ לִבּוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְצָרָיו: ט פִּזַּר | נָתַן לָאֶבְיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכָעַס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

אגרות קודש

ב"ה, י"ט אייר, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבם ממוצש"ק, במ"ש שלפלא בעיניהם שאין להם שם הנהלה.

ופלא בעיני על הפליאה, כי הנהלה תוכנה כשמה, שמנהלת את המוסד ובטוב.

ואף שמובן שבעניני טוב וקדושה, תמיד יש מקום להוסיף, ובמילא מחויבים להוסיף, וביחוד שהרי קשור עם הקב"ה שהוא אין סוף ובלי גבול האמיתי, ומ"ע מן התורה לדבקה בו, להדבק בדרכיו, אבל כיון שהולכים מחיל אל חיל בהתפתחות המוסד, וכנראה במוחש (להשוות המוסד - לפני שנה ושנתים), הרי זו היא הנהלה. וכנ"ל תקותי שלא יסתפקו בההישגים דעד עתה, אלא שיוסיפו כהנה וכהנה, ובפרט שנמצאים בשעת הכושר להגדיל ולהרחיב תומ"צ בכלל ובמוסד כהאמור ביחוד, וד"ל.

ויהי רצון שיבשרו טוב בקרוב ממש, ומתאים למה שנדבר עם הוו"ח אי"א נו"נ רב פעלים ובעל מרץ בעל מדות מו"ה... וע"ד ההכרח דהנהגה דופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה ועד לנחלה בלי מצרים.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש ולבשו"ט בכל האמור.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קי״א קי״ב ..... ד

ג) מאמר ד״ה להבין ענין רבי שמעון בן יוחאי
ל״ג בעומר, ה׳תשמ״ה ..... ה

ד) שיחת ל״ג בעומר, ה׳תשמ״ה ..... יז

ה) לקוטי שיחות – פרשת בהר – ל״ג בעומר
(בלה״ק) כרך יז ..... כא

ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל ר׳ לוי
יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כז

ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע״ה
ז״ל שניאורסאהן חוברת ט, תרגום מאידיש ..... כח

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בהר ..... כט

ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת בהר ..... ל

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהר ..... מז

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת בהר ..... מח

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת בהר ..... נט

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... סב

שיעורי רמב״ם – מהדורת חזק:

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת בהר ..... סה

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בהר ..... צג

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת בהר ..... ק

יז) מסכת סוטה עם ביאורים
מדף כט עד דף לה ..... קד

יח) נביאים וכתובים
שמואל-ב פרק כג, תהלים פרק נ ..... קלב

יט) משניות יבמות
ביאור קהתי ..... קלד

כ) עין יעקב מסכת יומא ..... קמא

כא) מסכת מעילה עם ביאורים
מדף כא עד דף כז ..... קמב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קע

כג) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קעא

כד) תורה אור
אדמו״ר הזקן ..... קעא

כה) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... קעב

כו) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קעב

כז) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קעב

כח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... קעג

כט) ספר המאמרים ה׳תרפ״ה
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קעג

ל) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קעד

לא) דברי ימי חיי אדמו״ר הזקן
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קעה

לב) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קעה

לג) ביאורים לפרקי אבות פרק ד ..... קעו

לד) חומש לקריאה בציבור ..... קעז

לה) לוח זמנים לשבוע פרשת בהר ..... קפב

לו) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... קפג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי.

בס"ד. ל"ג בעומר ה'תשמ"ה*

לְהָבִין עִנְיַן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, הִנֵּה יָדוּעַ הַמַּאֲמָר דְּלַ"ג בָּעֹמֶר שֶׁל אַדְמוּ"ר מַהָרַ"שׁ[1] (בַּעַל הַהוֹרָאָה דִּלְכַתְּחִלָּה אַרִיבֶּער[2]), דְּזֶה שֶׁמָּצִינוּ בַּזֹּהַר[3] שֶׁשִּׁבְּחוּ אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי בִּשְׁבָחִים נוֹרָאִים[4], כְּמוֹ רַבִּי יְהוּדָה הָיָה קָרֵי לֵיהּ שַׁבָּת[5], וּמָאן פְּנֵי[6] הָאָדוֹן ה' - דָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי[7], יוּבָן זֶה מֵעִנְיַן הַשְּׁבָחִים שֶׁמְּשַׁבְּחִים אֶת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, דִּלְכְאוֹרָה תָּמוּהַּ, וְכִי הוּא יִתְבָּרֵךְ צָרִיךְ לַשְּׁבָחִים שֶׁלָּנוּ[8], וְיָדוּעַ הַבֵּאוּר בָּזֶה[9], דִּלְהִיוֹת שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת הֵם בְּאֵין־עֲרוֹךְ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, וְהַהַשְׁפָּעָה לָעוֹלָמוֹת הִיא יְרִידָה לְגַבֵּיהּ יִתְבָּרֵךְ, לָכֵן בִּכְדֵי לְעוֹרֵר אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ הָרָצוֹן לְהַשְׁפִּיעַ בָּעוֹלָמוֹת הוּא עַל־יְדֵי הַשְּׁבָחִים. וְזֶהוּ מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[10] לְעוֹלָם יְסַדֵּר אָדָם שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם וְאַחַר־כָּךְ יִתְפַּלֵּל, וְלָכֵן קִבְּעוּ שֶׁלְּפָנֵי בְּקִשַּׁת צָרְכֵיו בִּתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה יֹאמְרוּ תְּחִלָּה אֶת פְּסוּקֵי דִזְמְרָה הָעוֹסְקִים בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם דַּהֲגַם שֶׁתְּפִלָּה הִיא מִצְוַת־עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְבַקֵּשׁ צָרְכָיו מֵהַקָּבָּ"ה[11], וְצִוּוּי הַתּוֹרָה הוּא נְתִינַת כֹּחַ וְאִם כֵּן לְשֹׁם מַה יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּהַקְדָּמוֹת לְכָךְ?, מִכָּל־מָקוֹם, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה סִדּוּר שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מְעוֹרְרִים אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ הָרָצוֹן לְהַשְׁפִּיעַ אֶת צָרְכֵי הַמְשַׁבֵּחַ. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוּבָן זֶה הַמַּשְׁמָעוּת שֶׁל הַשְּׁבָחִים הַנּוֹרָאִים וְהַנִּפְלָאִים בְּהֶם שִׁבְּחוּ אֶת רַשְׁבִּ"י מוּבְנַת בְּמֵעִנְיַן הַתּוֹכֶן וְהַמַּשְׁמָעוּת שֶׁל הַשְּׁבָחִים שֶׁמְּשַׁבְּחִים אֶת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, דִּלְכְאוֹרָה תָּמוּהַּ מַה פֵּשֶׁר הַשְּׁבָחִים שֶׁאָנוּ מְשַׁבְּחִים אֶת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְכִי הוּא יִתְבָּרֵךְ צָרִיךְ זִקּוּק לַשְּׁבָחִים שֶׁלָּנוּ[8], וְיָדוּעַ הַבֵּאוּר בָּזֶה[9], בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, דִּלְהִיוֹת שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת הֵם בְּאֵין־עֲרוֹךְ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, וְהַהַשְׁפָּעָה לָעוֹלָמוֹת שֶׁלְּגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הֵם נְחוּתִים לְאֵין שִׁעוּר הִיא יְרִידָה וְהַשְּׁפָלָה, כְּבִכּוּל לְגַבֵּיהּ יִתְבָּרֵךְ, לָכֵן בִּכְדֵי לְעוֹרֵר אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ הָרָצוֹן לְהַשְׁפִּיעַ בָּעוֹלָמוֹת הוּא עַל־יְדֵי הַשְּׁבָחִים שֶׁהַדָּבָר מְצָרֵךְ יְרִידָה, כְּבִכּוּל הַמַּשְׁבִּחִים חַסְדּוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְחָכְמָתוֹ כּוֹ', עַל־יְדֵי זֶה הוּא יִתְבָּרֵךְ נִמְשָׁךְ וּמֵאִיר לְתוֹךְ הִיו"ד סְפִירוֹת... וּכְמִשְׁלוֹ הָאָדָם הַחָכָם שֶׁכְּשֶׁמְּשַׁבְּחִים אוֹתוֹ אֵיךְ שֶׁהוּא חָכָם עַל־יְדֵי זֶה מִתְעוֹרֵר כֹּחַ חָכְמָתוֹ...") וְזֶהוּ מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[10] לְעוֹלָם יְסַדֵּר אָדָם שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם וְאַחַר־כָּךְ יִתְפַּלֵּל, וְלָכֵן קִבְּעוּ שֶׁלְּפָנֵי בְּקִשַּׁת צָרְכֵיו בִּתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה יֹאמְרוּ תְּחִלָּה אֶת פְּסוּקֵי דִזְמְרָה הָעוֹסְקִים בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם דַּהֲגַם שֶׁתְּפִלָּה הִיא מִצְוַת־עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְבַקֵּשׁ צָרְכָיו מֵהַקָּבָּ"ה[11], וְצִוּוּי הַתּוֹרָה הוּא נְתִינַת כֹּחַ, מִכָּל־מָקוֹם, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה סִדּוּר שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מְעוֹרְרִים אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ הָרָצוֹן לְהַשְׁפִּיעַ אֶת צָרְכֵי הַמְשַׁבֵּחַ (וְכַהֲמְשֵׁךְ דִּבְרֵי אַדְמוּ"ר ה'צְמַח צֶדֶק' שָׁם: "... שֶׁמְּבַקְּשִׁים חַנָּנוּ מֵאִתְּךָ חָכְמָה כּוֹ' וְהַשְׁפָּעָה זוֹ צְרִיכָה לִהְיוֹת עַל יְדֵי סְפִירַת חָכְמָה וְכֵן רְפָאנוּ עַל יְדֵי מִדַּת תִּפְאֶרֶת וְלָכֵן צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ תְּחִלָּה הַתַּלְבָּשׁוּת אוֹר אֵין סוֹף בְּחָכְמָה וְתִפְאֶרֶת כנ"ל וְהִיינוּ עַל יְדֵי שֶׁמְּהַלְּלִים לְפָנָיו עִנְיַן הַתַּלְבָּשׁוּתוֹ בְּחָכְמָה וּבְתִפְאֶרֶת שֶׁפּוֹעֵל עַל יְדֵן פְּעוּלוֹת גְּדוֹלוֹת בְּהָעוֹלָמוֹת...").

---

*) יצא לאור בקונטרס ל"ג בעומר – תשמ"ח, "לקראת ל"ג בעומר הבעל"ט – הננו מוציאים לאור . . פסח שני, שנת הקהל, שנת תשמ"ח". 1) ד"ה וביאור ענין נחל איתן בהמשך והחרים תרל"א (ע' מט ואילך). – קרוב לומר שע"ד כמה מאמרים שבתוך "המשכי" רבותינו נשיאינו, הרי בעת אמירתו נתוספו לו פתיחה וסיום ולא הגיעו אלינו. 2) ראה אגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' תריז. לקו"ש ח"א ע' 124. ועוד. 3) שהוא "ספרו" של רשב"י, כמאמר רעיא מהימנא לרשב"י (זח"ג קכד, ב. וראה גם שם קנג, ב. ועוד) והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע (דניאל יב, ג) בהאי חיבורא דילך דאיהו ספר הזהר. ויש לומר, שזהו גם מהטעמים על זה שהתחלת התקו"ז והזהר היא בפסוק זה דוהמשכילים יזהירו גו'. 4) כן הוא בד"ה הנ"ל. וראה ספר "שבחין דרשב"י" להריא"ז מרגליות. 5) זח"ג קמד, ב. 6) משפטים כג, יז. תשא לד, כג. 7) זח"ב לח, א. נתבאר בסה"מ תקס"ד ע' קו. תרנ"ה ע' נב ואילך. 8) כ"ה הלשון בסהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה פ"ו (דרמ"צ קיח, א ואילך). 9) שרש מצות התפלה שם. ובארוכה – במצות הלל (קמח, א ואילך). וראה גם תו"א (בהוספות) ויחי קב, א (ושם קג, ג ואילך). 10) ברכות לב, א. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס נא. 11) רמב"ם ריש הלכות תפלה. וראה חידושים על הרמב"ם להצ"צ, נדפסו בפסקי דינים שלו ח"ב שמ, ג ואילך. סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה בתחלתו (דרמ"צ קטו, א).

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה כשם שמבואר לגבי הקדוש־ברוך־הוא, **הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, שֶׁמִּצַּד עֹצֶם מַעֲלָתוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי לְגַבֵּי שְׁאָר הַתַּנָּאִים, שֶׁהָיָה מֻבְדָּל** ונעלה **מֵהֶם בְּאֹפֶן דְּאֵין־עֲרוּךְ** ללא כל יחס ודמיון כך שהשפעה מצידו אליהם היא ירידה גדולה ועצומה, **לָכֵן, בִּכְדֵי לְעוֹרֵר הַשֶּׁפַע שֶׁלּוֹ, הֵצְרְכוּ לְשַׁבְּחוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּמַּאֲמָר** הנזכר של הרבי מהר"ש **דְּעִנְיַן שִׁבְחֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי יוּבָן מֵעִנְיַן שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם, הוּא בְּנוֹסָף עַל הֲבָאַת רְאָיָה שֶׁבִּכְדֵי לְעוֹרֵר הַשְׁפָּעָה שֶׁבְּאֵין־עֲרוּךְ צָרִיךְ לַשְׁבָחִים, אֶלָּא גַּם, שֶׁהָאֵין־עֲרוּךְ** שיעוררו את ההשפעה למרות ריחוק הערך, **דִּשְׁאָר הַתַּנָּאִים לְגַבֵּי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הוּא** פער כל כך גדול ועצום **בְּדֶגְמַת הָאֵין־עֲרוּךְ** ואי הדמיון **דְּנִבְרָא לַבּוֹרֵא** שהפער ביניהם עצום ר'בורא' איננו רק יותר גדול ויותר נעלה מהנברא אלא מדובר במהות אחרת לחלוטין. **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמַּאֲמָר שֶׁהָיוּ מְשַׁבְּחִים אוֹתוֹ בִּשְׁבָחִים נוֹרָאִים, דִּלְשׁוֹן נוֹרָא מוֹרֶה עַל עִנְיָן שֶׁמֻּבְדָּל בְּעֶרֶךְ לְגַמְרֵי** עד שלא ניתן להבין ולהשיג אותו כלל והוא נפלא ומרומם מאד, **עַד שֶׁמֵּטִיל אֵימָה** ופחד.

ב) וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב[12] **וְהָאֵיתָנִים מוֹסְדֵי אֶרֶץ,** ואמרו בזוהר **אֵיתָנִים אוֹתִיּוֹת תַּנָּאִים**[13]**, וְהֵם הַמְיַסְּדִים**[14] מחזקים ומבססים **אֶת הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה שֶׁנִּקְרֵאת בְּשֵׁם אֶרֶץ**[15]**, הֵיְינוּ שֶׁמַּמְשִׁיכִים בְּחֵינַת אֵיתָן** לשון חוזק **בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהַמְשָׁכַת אֵיתָן לַתַּנָּאִים** מאת הקדוש־ברוך־הוא כדי שיהיה להם כוח לייסד את התורה שבעל פה **הוּא עַל־יְדֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, שֶׁהוּא הָיָה הַמְמַצֶּע בֵּין בְּחֵינַת אֵיתָן לְבֵין הַתַּנָּאִים** כמבואר בחסידות, כאשר יש המשכה וגילוי של אור עליון ביותר לדרגות נמוכות, יש צורך ב'ממוצע', מעין דרגת־ביניים שיש בה ערך ודמיון מסויים הן לדרגה העליונה והן לדרגה התחתונה (לדוגמה – בחינת 'כתר עליון', הבחינה האחרונה באור אין סוף שלמעלה מעולם האצילות היא 'ממוצע' בין ה'מאציל' וה'נאצלים'), **כַּמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בַּמַּאֲמָר**[16] ולכן רשב"י היה יכול להשפיע לתנאים את בחינת 'איתן' כי הוא 'ממוצע' בין בחינה זו לתנאים, כפי שיתבאר להלן.

ביאור בדרך אפשר

וּבְאוּר הָעִנְיָן (הַשַּׂיָּכוּת דִּבְחִינַת אֵיתָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי), הִנֵּה יָדוּעַ, דְּאֵיתָן קָאֵי עַל עֶצֶם הַנְּשָׁמָה[17]**, בְּחִינַת יְחִידָה** שהיא הבחינה הכי נעלית והכי פנימית בחמשת הבחינות של הנשמה (נפש, רוח, נשמה, חיה ויחידה), **שֶׁהִיא מְאֻחֶדֶת בֶּאֱלֹקוּת בְּתַכְלִית הַיִּחוּד** והאחדות ואין לה כל מציאות עצמית משלה. **וְזוֹהִי הַשַּׂיָּכוּת דְּאֵיתָן** דווקא **לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי** יותר משאר התנאים, **כִּי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הָיָה בְּתַכְלִית הַיִּחוּד** וההתאחדות עם הקדוש־ברוך־הוא, **כְּמוֹ שֶׁאָמַר עַל עַצְמוֹ אֲנָא סִימָנָא בְּעָלְמָא**[18] אני סימן בלבד (לקדוש־ברוך־הוא, ואין לי שום מציאות משל עצמי), **בְּחַד קְטִירָא אִתְקַטַּרְנָא בֵּיהּ בְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא** בקשר אחד הריני קשור בו בקדוש־ברוך־הוא, **בֵּיהּ אֲחִידָא** בו הריני אחוז, **בֵּיהּ לָהִיטָא** בו הריני להוט, **בֵּיהּ אִתְדַּבְּקַת**[19] בו הריני דבוק **[כַּמְּבֹאָר בְּהֶעָרוֹת אֲדוֹנִי־אָבִי־מוֹרִי וְרַבִּי**[20] כ"ק הגאון

1 יוֹחָאי, שֶׁמִּצַּד עֹצֶם מַעֲלָתוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי
2 לְגַבֵּי שְׁאָר הַתַּנָּאִים, שֶׁהָיָה מֻבְדָּל מֵהֶם בְּאֹפֶן דְּאֵין־
3 עֲרוּךְ, לָכֵן, בִּכְדֵי לְעוֹרֵר הַשֶּׁפַע שֶׁלּוֹ, הֵצְרְכוּ לְשַׁבְּחוֹ.
4 וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּמַּאֲמָר דְּעִנְיַן שִׁבְחֵי רַבִּי
5 שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי יוּבָן מֵעִנְיַן שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם, הוּא
6 בְּנוֹסָף עַל הֲבָאַת רְאָיָה שֶׁבִּכְדֵי לְעוֹרֵר הַשְׁפָּעָה שֶׁבְּאֵין־
7 עֲרוּךְ צָרִיךְ לַשְׁבָחִים, אֶלָּא גַּם, שֶׁהָאֵין־עֲרוּךְ דִּשְׁאָר
8 הַתַּנָּאִים לְגַבֵּי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הוּא בְּדֶגְמַת
9 הָאֵין־עֲרוּךְ דְּנִבְרָא לַבּוֹרֵא. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמַּאֲמָר
10 שֶׁהָיוּ מְשַׁבְּחִים אוֹתוֹ בִּשְׁבָחִים נוֹרָאִים, דִּלְשׁוֹן נוֹרָא
11 מוֹרֶה עַל עִנְיָן שֶׁמֻּבְדָּל בְּעֶרֶךְ לְגַמְרֵי, עַד שֶׁמֵּטִיל אֵימָה.
12 ב) **וְהָעִנְיָן** הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב[12] וְהָאֵיתָנִים מוֹסְדֵי אֶרֶץ,
13 אֵיתָנִים אוֹתִיּוֹת תַּנָּאִים[13], וְהֵם הַמְיַסְּדִים[14]
14 אֶת הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה שֶׁנִּקְרֵאת בְּשֵׁם אֶרֶץ[15], הֵיְינוּ
15 שֶׁמַּמְשִׁיכִים בְּחֵינַת אֵיתָן בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה. וְיֵשׁ לוֹמַר
16 שֶׁהַמְשָׁכַת אֵיתָן לַתַּנָּאִים הוּא עַל־יְדֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן
17 יוֹחָאי, שֶׁהוּא הָיָה הַמְמַצֶּע בֵּין בְּחֵינַת אֵיתָן לְבֵין
18 הַתַּנָּאִים, כַּמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בַּמַּאֲמָר[16].
19 **וּבְאוּר** הָעִנְיָן (הַשַּׂיָּכוּת דִּבְחֵינַת אֵיתָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן
20 יוֹחָאי), הִנֵּה יָדוּעַ, דְּאֵיתָן קָאֵי עַל עֶצֶם
21 הַנְּשָׁמָה[17], בְּחֵינַת יְחִידָה, שֶׁהִיא מְאֻחֶדֶת בֶּאֱלֹקוּת
22 בְּתַכְלִית הַיִּחוּד. וְזוֹהִי הַשַּׂיָּכוּת דְּאֵיתָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן
23 יוֹחָאי, כִּי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הָיָה בְּתַכְלִית הַיִּחוּד,
24 כְּמוֹ שֶׁאָמַר עַל עַצְמוֹ אֲנָא סִימָנָא בְּעָלְמָא[18], בְּחַד קְטִירָא
25 אִתְקַטַּרְנָא בֵּיהּ בְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא, בֵּיהּ אֲחִידָא, בֵּיהּ
26 לָהִיטָא, בֵּיהּ אִתְדַּבְּקַת[19] [כַּמְּבֹאָר בְּהֶעָרוֹת אֲדוֹנִי־אָבִי־
27 מוֹרִי וְרַבִּי[20] עִנְיַן ג' הַלְּשׁוֹנוֹת], שֶׁהוּא הַבִּטּוּל וְהַיִּחוּד

12) מיכה ו, ב. 13) תקו"ז תכ"א (מג, סע"ב). וראה גם זח"ב קט, ב ואילך. 14) ראה המשך והחרים שם ע' מח, דפירוש "מוסדי" הוא לא יסוד, כי אם, שהם המייסדים. 15) תו"א בתחילתו. 16) שם ע' מח. 17) סה"מ ה'תש"ג ע' 73. ובכ"מ. וראה לקו"ת ראה יח, א. ובכ"מ. 18) זח"א רכה, א. 19) זח"ג (אדר"ז) רפח, א. שם רצב, א. 20) בלקוטי לוי"צ לזח"ג שם (רצב, א) – ע' תסב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

המקובל רבי לוי יצחק אביו של הרבי **עִנְיַן** המשמעות הפנימית של **ג' הַלְּשׁוֹנוֹת** והביטויים השונים – "אתקטרנא", "אחידא" ו"להיטא"], **שֶׁהוּא** ההתאחדות המוחלטת עד כדי כך **הַבִּטּוּל וְהַיִּחוּד שֶׁמִּצַּד הַיְּחִידָה,** עצם הנשמה. **וְזֶהוּ גַּם שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הָיָה מְקוֹר** להתגלות של **פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, רָזִין דְּאוֹרַיְיתָא** סודות התורה **שֶׁהֵם נִשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְיתָא**[21] הנשמה של התורה (בשונה מחלק הנגלה שבתורה שנקרא בזוהר ה'גוף' של התורה) **וְרָזִין דְּרָזִין** הסודות שבסודות עצמן **שֶׁהֵם נִשְׁמָתָא דְּנִשְׁמָתָא**[22] הנשמה (העומק והפנימיות) של הנשמה עצמה, **שֶׁבְּנִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא נִכְלָל גַּם בְּחִינַת יְחִידָה**[23]. **וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁגַּם לְמוּד הַנִּגְלֶה שֶׁלּוֹ (שֶׁבָּזֶה הָיָה רֹב לִמּוּדוֹ**[24] של רשב"י, כדברי אדמו"ר הזקן ב'אגרת הקודש' שבספר התניא: "על כרחך, עיקר עסקיהם במערה היה תורת המשניות ת"ר סדרי שהיה בימיהם עד רבינו הקדוש דאילו ספר הזהר והתיקונים היה יכול לגמור בב' וג' חדשים..."), וגם עיסוקו של רשב"י בנגלה **הָיָה בְּאֹפֶן דְּלִמּוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה,** היינו שהלימוד פעל **הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה**[25], כפי שהולך ומבאר.

דְּהִנֵּה הַחִלּוּק בֵּין נִגְלֶה דְּתוֹרָה לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הוּא[26], **שֶׁנִּגְלֶה דְּתוֹרָה נִתְלַבְּשָׁה בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים בִּכְדֵי לְבָרֵר בְּרוּרִים**[27], מבואר בקבלה וחסידות שהמגע עם ענייני העולם הזה הגשמי נקרא "עבודת הבירורים", כי הדברים הגשמיים שאינם קדושים נוצרו ומקבלים חיות מקליפת נוגה שהיא מעורבת מטוב ורע וכאשר עושים שימוש בדברים

ביאור בדרך אפשר

אלו לשם שמים מפרידים ומבדילים בין הטוב לרע ובוררים את הטוב מהרע, מעלים אותו לקדושה והלימוד בחלק הנגלה שבתורה קשור בעבודת הבירורים, כדברי אדמו"ר הזקן (בהמשך 'אגרת הקודש' האמורה): "ועיקר עסק התורה והמצות הוא לברר הניצוצות... לכן עיקר עניין הלימוד הוא בעיון ופלפול הלכה באיסור והיתר טומאה וטהרה לברר המותר והטהור מהאסור והטמא על ידי עיון ופלפול הלכה" ולשם כך חכמת התורה 'מלובשת' בהלכות העוסקות בדברים גשמיים **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הִיא לְמַעְלָה מֵהִתְלַבְּשׁוּת** בעניינים גשמיים וגם כפי שירדה לעולם הזה ונלמדת בשכל האדם היא עוסקת בעניינים רוחניים, **וְהַלִּמּוּד דְּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה** בעולם הזה **הוּא (בְּעִקָּר לֹא בִּכְדֵי לְבָרֵר בְּרוּרִים, כִּי אִם),** לְהַמְשִׁיךְ אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים ולהביא לגילוי אלוקות למטה. **וְאֲצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, הִנֵּה גַּם בְּלִמּוּד הַנִّגְלֶה הֵאִיר הַפְּנִימִיּוּת** שהרי גם בהלכות שעוסקות בעניינים גשמיים יש תוכן רוחני פנימי, **וְעַד שֶׁגַּם בְּלִמּוּד הַנִּגְלֶה שֶׁלּוֹ הָיָה הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה**[28]. **וְזֶהוּ הָעִלּוּי** המעלה והיתרון **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי עַל שְׁאָר הַתַּנָּאִים, דְּכָל הַתַּנָּאִים,** מלבד רשב"י, **עִקַּר עִסְקָם הָיָה אוֹ בַּנִּגְלֶה דְּתוֹרָה אוֹ בַּנִּסְתָּר דְּתוֹרָה** אך לא בשניהם כאחד. **דְּרֹב הַתַּנָּאִים, עִקַּר עִסְקָם הָיָה בַּנִּגְלֶה דְּתוֹרָה, דְּמָארֵי** בעלי **קַבָּלָה מוּעָטִים הָיוּ**[29], **וְרַב יְהוּדָה כּוּלֵּי תְּנוּיֵי בִּנְזִיקִין הֲוָה**[30] כל משנתו הייתה בענייני סדר נזיקין שבמשנה, **דְּחֵלֶק זֶה שֶׁבַּתּוֹרָה** דיני נזיקין **נִתְלַבֵּשׁ בַּדְּבָרִים הֲכִי תַּחְתּוֹנִים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי גּוּפָא (עִנְיְנֵי נְזִיקִין,** שהם דברים

---

21) ראה זח"ג קנב, א. 22) המשך חייב אדם לברך תרל"ח פכ"ג (לט, סע"א). 23) המשך הנ"ל שם. אוה"ת במדבר ע' ד. ובכ"מ. 24) ראה אגה"ק סכ"ו (קמג, א). וראה "שיעורים בספר התניא" לאגה"ק כאן הערה 24. 25) המשך תרס"ו ע' מה. שם ע' שו (וראה גם שם ע' ריט). ושם ע' מה מקשר זה עם "בחד קטירא אתקטרנא כו' בי' אחידא בי' להיטא". 26) ראה אגה"ק שם (קמד, ב ואילך). ובארוכה – קונטרס עה"ח פי"א ואילך. 27) ואף שהבירור דתורה הוא בדרך ממילא, הרי מ"מ צ"ל התלבשות בענינים הגשמיים (ולאחרי ההתלבשות, הבירור הוא בדרך ממילא), משא"כ הבירור שנעשה ע"י פנימיות התורה (וברשב"י הי' כן גם בלימוד הנגלה שלו) הוא שלא ע"י התלבשות – המשך תרס"ו ע' שו־ז. וראה גם המשך תער"ב ח"ב פשע"ז. סה"מ עטר"ת ע' קלז. וראה בארוכה ד"ה פדה בשלום תשמ"א ס"ג־ד (לעיל ח"ב ס"ע מו ואילך). 28) המשך תרס"ו שבהערה 25. 29) לקו"ת ויקרא ד, ד. ולהעיר מחגיגה יד, ב. רמב"ם הל' יסוה"ת ספ"ד. 30) ברכות כ, א.

טְעָנוֹת שֶׁל שֶׁקֶר וְכוּ׳), בִּכְדֵי לְבָרֵר גַּם הַנִּצּוֹצוֹת שֶׁבִּדְבָרִים אֵלּוּ[31]. **וְאֵלּוּ שֶׁעִקַּר עִסְקָם הָיָה בַּנִּסְתָּר דְּתוֹרָה, מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, לֹא הָיוּ עוֹסְקִים בַּנִּגְלֶה כָּל כָּךְ. כְּמוֹ רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה שֶׁחִיבֵּר סֵפֶר הַקָּנָה**[32], **חֲרֵי בַּנִּגְלֶה דְּתוֹרָה מוּבָא מִמֶּנּוּ רַק מְעַט. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, הִנֵּה נוֹסָף עַל זֶה שֶׁעִסְקוֹ בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הָיָה בְּאֹפֶן נַעֲלֶה הַרְבֵּה יוֹתֵר**[33], **הִמְשִׁיךְ הָאוֹר דִּפְנִימִיּוּת גַּם בַּנִּגְלֶה, כַּיָּדוּעַ**[34] **בְּעִנְיַן מָחֲצִתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא**[35] **שֶׁעַל־יְדֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי נִתְרַפְּאָה וְנִתְבַּטְּלָה הַמְּחִיצָה שֶׁבֵּין גַּלְיָא דְּתוֹרָה לְסָתִים דְּאוֹרַיְיתָא, וְעַד שֶׁהַנִּגְלֶה וְהַנִּסְתָּר הֵם חַד.**

ג) וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן שֶׁהָעִלּוּי דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי עַל כָּל הַתַּנָּאִים הוּא עִלּוּי שֶׁבְּאֵין־עֲרוּךְ, שֶׁלָּכֵן, בִּכְדֵי לְעוֹרֵר הַשֶּׁפַע מִמֶּנּוּ הֵצִרְכוּ לְשַׁבְּחוֹ. דְּהִנֵּה הָעִלּוּי דִּיחִידָה עַל נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה־חַיָּה הוּא עִלּוּי שֶׁבְּאֵין־עֲרוּךְ, וְכַמּוּבָן גַּם מִזֶּה שֶׁנִּקְרֵאת יְחִידָה לְשׁוֹן יָחִיד, דְּתֹאַר יָחִיד מוֹרֶה שֶׁאֵין שֵׁנִי לוֹ[36]. **דַּהֲגַם שֶׁגַּם יְחִידָה הִיא (נִיצּוֹץ) נִבְרָא, וְכָל ה׳ הַדְּרָגוֹת (גַּם יְחִידָה) שַׁיָּיכִים לָנֶפֶשׁ הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף, וּבְאֹפֶן דְּשֵׁם כְּמַאֲמַר**[37] **חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת נִקְרָאוּ לָהּ (לַנֶּפֶשׁ שֶׁבַּגּוּף), אַף־עַל־פִּי־כֵן, חֲרֵי עִנְיָנָהּ שֶׁל יְחִידָה הוּא מַה שֶּׁהִיא מְקַבֶּלֶת מִבְּחִינַת יָחִיד**[38], **נִיצּוֹץ נִבְרָא שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא מַה שֶּׁבּוֹ מִתְלַבֵּשׁ נִיצּוֹץ**

ביאור בדרך אפשר

לא רצויים וממילא נחותים, ובהלכות הללו יש פעמים רבות התייחסות למצב של בעלי דין הטוענים **טְעָנוֹת שֶׁל שֶׁקֶר וְכוּ׳** שגם זו, כמובן, ׳התלבשות׳ של התורה בדברים נחותים), **בִּכְדֵי לְבָרֵר גַּם הַנִּצּוֹצוֹת שֶׁבִּדְבָרִים אֵלּוּ**[31] כביאורו של אדמו״ר הזקן ב׳תורה אור׳ אודות מעלת לימודו של רב יהודה בסדר נזיקין שהיה ״לזכות את הזכאי ולחייב את החייב, להפריד ביניהם, בכדי להפריד החיצונים מהקדושה ויתפרדו כל פועלי און... רב יהודא היה אדם גדול מאד עד שאמר עליו שמואל אין זה ילוד אשה... שהיה בחינת ביטול לאור אין סוף״. **וְאֵלּוּ שֶׁעִקַּר עִסְקָם הָיָה בַּנִּסְתָּר דְּתוֹרָה, מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, לֹא הָיוּ עוֹסְקִים בַּנִּגְלֶה כָּל כָּךְ. כְּמוֹ רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה שֶׁחִיבֵּר סֵפֶר הַקָּנָה**[32], **חֲרֵי בַּנִּגְלֶה דְּתוֹרָה מוּבָא מִמֶּנּוּ רַק מְעַט** כי עיקר עיסוקו היה בנסתר. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, הִנֵּה נוֹסָף עַל זֶה שֶׁעִסְקוֹ בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הָיָה בְּאֹפֶן נַעֲלֶה הַרְבֵּה יוֹתֵר**[33] ביחס לשאר התנאים, **הִמְשִׁיךְ הָאוֹר דִּפְנִימִיּוּת** התורה שהוא אור נעלה שלא ירד ונתלבש בעניינים גשמיים, **גַּם בַּנִּגְלֶה** כאמור שאופן לימודו היה כזה שגם בנגלה המשיך אורות עליונים ביותר ולא פעל רק את בירור הדברים הגשמיים הנחותים, **כַּיָּדוּעַ**[34] המבואר בתורת החסידות **בְּעִנְיַן מָחֲצִתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא**[35] היינו שאמנם יש מחיצה (״מחצתי״) אבל היא חלשה ורופפת (״ארפא״) ואינה חוצצת ומבדילה **שֶׁעַל־יְדֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי נִתְרַפְּאָה** נחלשה ונתרופפה **וְנִתְבַּטְּלָה הַמְּחִיצָה שֶׁבֵּין גַּלְיָא דְּתוֹרָה לְסָתִים דְּאוֹרַיְיתָא, וְעַד שֶׁהַנִּגְלֶה וְהַנִּסְתָּר הֵם חַד** ופעולתו בלימוד הנגלה שווה לפעולתו בלימוד הנסתר והפנימיות.

ג) וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן שֶׁהָעִלּוּי המעלה והיתרון **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי עַל כָּל הַתַּנָּאִים הוּא עִלּוּי שֶׁבְּאֵין־עֲרוּךְ** כי איננו נעלה מהם באופן יחסי בלבד אלא עד כדי כך שאין ביניהם כל יחס והשוואה, **שֶׁלָּכֵן, בִּכְדֵי לְעוֹרֵר הַשֶּׁפַע מִמֶּנּוּ** ולגרום לו לגלות את תורתו **הֵצִרְכוּ לְשַׁבְּחוֹ** בשבחים ״נוראים״, כאמור, עד כדי כך שהדבר דומה לשבחים שמשבחים את הקב״ה כדי לעורר את השפעתו, כי היחס בין הבורא לנבראים הוא יחס של ׳אין ערוך׳ ללא כל השוואה.

דְּהִנֵּה הָעִלּוּי דִּיחִידָה שהיא עצם הנשמה, כאמור **עַל נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה־חַיָּה** שהם שאר הדרגות של הנשמה **הוּא עִלּוּי שֶׁבְּאֵין־עֲרוּךְ, וְכַמּוּבָן גַּם מִזֶּה שֶׁנִּקְרֵאת יְחִידָה לְשׁוֹן יָחִיד, דְּתֹאַר יָחִיד מוֹרֶה שֶׁאֵין שֵׁנִי לוֹ**[36] כמבואר בתורת החסידות לגבי ההבדלים בין התארים ״אחד״ ו״יחיד״ האמורים על הקב״ה שהתואר ״יחיד״ מבטא ביטול עמוק ופנימי יותר של העולמות והנבראים מאשר התואר ״אחד״ כי ל״אחד״ יתכן שיהיה שני הדומה לו ואילו ״יחיד״ משמעו שאין דומה לו. **דַּהֲגַם שֶׁגַּם יְחִידָה הִיא (נִיצּוֹץ) נִבְרָא** וכל נברא, גם הנעלה ביותר הוא רחוק מהבורא באין־ערוך, **וְכָל ה׳ הַדְּרָגוֹת (גַּם יְחִידָה) שַׁיָּיכִים לָנֶפֶשׁ הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף** ולא לחלק הנשמה שלמעלה מהתלבשות ולא ירד למטה, **וּבְאֹפֶן דְּשֵׁם כְּמַאֲמַר**[37] **חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת נִקְרָאוּ לָהּ (לַנֶּפֶשׁ שֶׁבַּגּוּף)** והשם של דבר איננו הדבר עצמו, ואם כן מה פשר האמור שבחינת ״יחידה״, עצם הנפש, נעלית מכל שאר הדרגות לאין־ערוך והרי לכאורה היא דומה להם בהיבטים האמורים? **אַף־עַל־פִּי־כֵן, חֲרֵי עִנְיָנָהּ שֶׁל יְחִידָה הוּא מַה שֶּׁהִיא מְקַבֶּלֶת מִבְּחִינַת יָחִיד**[38], הקדש־ברוך־הוא בעצמו כפי שהוא ״יחיד״ (וכל המציאות בטלה לגביו בביטול מוחלט עד שאין שום דמיון בין הבורא לנבראים) ואם כן בחינת ״יחידה״ היא **נִיצּוֹץ נִבְרָא** אבל נברא כזה **שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא מַה שֶּׁבּוֹ מִתְלַבֵּשׁ נִיצּוֹץ**

---

31) ראה תו״א מקץ לח, ד. מאמרי אדהאמ״צ דברים ח״ב ע׳ שעד. וש״נ. 32) ראה שם הגדולים להחיד״א ח״ב ערך ספר הקנה. 33) ״שהי׳ יחיד בדורו בנסתר״ (ד״ה להבין ענין הילולא דרשב״י בס׳ מאמרי אדמו״ר האמצעי ויקרא ח״ב ריש ע׳ תרסז). 34) המשך חייב אדם לברך תרל״ח פכ״ה. 35) האזינו לב, לט. 36) כידוע החילוק בין אחד ליחיד (תו״א וארא נה, ב. לקו״ת בלק ע, א. אמ״ב שער הק״ש פ״ח. ובלקו״ת ובאמ״ב שם מובא זה לענין יחידה). 37) ב״ר פי״ד, ט. ראה שערי זהר לב״ר שם. 38) לקו״ת ראה כה,

בוֹרֵא[39]. וּמִזֶּה מוּבָן בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן בְּעִנְיַן יְחִידָה הַכְּלָלִית (דִּכְלָלוּת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן) דְּתוֹרָה, שֶׁהִיא נַעֲלֵית בְּאֵין־עֲרוֹךְ אֲפִילוּ מִנִּשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְיתָא, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה מִגּוּפָא דְּאוֹרַיְיתָא, הַיְינוּ הַהֲלָכוֹת דְּתוֹרָה שֶׁנִּקְרָאִים[40] גּוּפֵי תּוֹרָה. וְלָכֵן, בִּכְדֵי לְעוֹרֵר הַשָּׁפַע דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי (בְּחִינַת אֵיתָן, יְחִידָה), וּבִכְפָרָט בְּחִינַת הַפְּנִימִיּוּת שֶׁבָּזֶה (הֶעְלֵם שֶׁלְּצֹרֶךְ עַצְמוֹ[41]), שֶׁיֵּמְשַׁךְ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה (נִגְלֶה דְּתוֹרָה, וְעַד לִנְזִיקִין) דְּהַתַּנָּאִים שֶׁהַלִּמּוּד שֶׁלָּהֶם[42] הָיָה בְּאֹפֶן דְּהִתְלַבְּשׁוּת לְבָרֵר בֵּרוּרִים, הֶצְרְכוּ לְשַׁבְּחוֹ, כִּי בִּכְדֵי לְעוֹרֵר הַשִּׁפְעָה שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ הוּא עַל־יְדֵי קְדִימַת הַשְּׁבָחִים, כַּנַ"ל.

ד) אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין, מִכֵּיוָן שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הָיָה מֻבְדָּל בְּעֶרֶךְ מִשְׁאָר הַתַּנָּאִים, אֵיךְ יִפְעֲלוּ עָלָיו הַשְּׁבָחִים שֶׁלָּהֶם, וְעַד כְּדֵי לְעוֹרֵר וּלְחַדֵּשׁ הַהַשְׁפָּעָה אֲלֵיהֶם. וּבְיוֹתֵר אֵינוֹ מוּבָן מֵעִנְיַן הַשְּׁבָחִים שֶׁמְּשַׁבְּחִים אֶת הַבּוֹרֵא, בִּכְדֵי לְעוֹרֵר הָרָצוֹן לְהַשְׁפִּיעַ לַנִּבְרָאִים, כֵּיצַד הַשְּׁבָחִים הֵלְּוּ אֵכֶן מְעוֹרְרִים לְמַעְלָה רָצוֹן לְהַשְׁפִּיעַ לַנִּבְרָאִים? הֲרֵי הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן לְהַשְׁפִּיעַ לְעוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים הוּא בְּעַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַיְינוּ הָאוֹר הָאֵינְסוֹפִי, הַנַּעֲלֶה מֵהָאוֹר שֶׁיּוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ בְּעוֹלָמוֹת בְּ'סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת' מְסוּדָר וְהַדְרָגָתִי [כַּמּוּבָן מֵהַמְּבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[43] דְּעַל־יְדֵי הַשְּׁבָחִים מְעוֹרְרִים הָרָצוֹן שֶׁיֵּמְשַׁךְ וְיִתְלַבֵּשׁ בַּסְּפִירוֹת] וְהֵיאַךְ שַׁיָּךְ שֶׁהַשְּׁבָחִים שֶׁלָּנוּ יִתְפְּסוּ מָקוֹם בְּעַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף. וְיָדוּעַ הָעִנְיָן בְּזֶה[44], דְּזֶה שֶׁהַעֲלָאַת 'מַיִן נוּקְבִין' דְּהַנִּבְרָאִים (כּוֹלֵל עִנְיַן הַשְּׁבָחִים[45]) מְעוֹרֶרֶת הַהַמְשָׁכָה, הוּא לְפִי שֶׁכֵּן עָלָה הַפְּנִימִיּוּם וְהַנְּעָלִים של תּוֹרָתוֹ, כּוֹלֵל גַּם חֲלָקִים נְעֲלָמִים שֶׁלֹּא נוֹדְעוּ לְגִילּוּי כְּלָל וְהִיא בְּחִינַת "הָעֶלֶם שֶׁלְּצֹרֶךְ עַצְמוֹ" וְלֹא לְצֹרֶךְ הַגִּילּוּי), שֶׁיֵּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה (נִגְלֶה דְּתוֹרָה שֶׁהוּא בְּדַרְגָּה יוֹתֵר נְמוּכָה מֵהַפְּנִימִיּוּת כְּמוֹ גּוּף בְּיִחוּס לִנְשָׁמָה, וְעַד לִנְזִיקִין שֶׁבּוֹ יָרְדוּ וְנִתְלַבְּשׁוּ עִנְיָנִים נְחוּתִים בְּמִיּוּחָד, כְּמוּבָאר לְעֵיל) דְּהַתַּנָּאִים שֶׁהַלִּמּוּד שֶׁלָּהֶם[42] הָיָה בְּאֹפֶן דְּהִתְלַבְּשׁוּת של חָכְמַת הַתּוֹרָה בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים לְבָרֵר בֵּרוּרִים, כְּמוּבָאר הֶצְרְכוּ הַתְּנָאִים לְשַׁבְּחוֹ, כִּי בִּכְדֵי לְעוֹרֵר הַשִּׁפְעָה שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ מִבְּחִינַת "אֵיתָן" וְ"יְחִידָה" הוּא עַל־יְדֵי קְדִימַת הַשְּׁבָחִים, כַּנַ"ל.

ד) אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין, מִכֵּיוָן שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הָיָה מֻבְדָּל בְּעֶרֶךְ מִשְׁאָר הַתַּנָּאִים, אֵיךְ יִפְעֲלוּ עָלָיו הַשְּׁבָחִים שֶׁלָּהֶם, וְעַד כְּדֵי לְעוֹרֵר וּלְחַדֵּשׁ הַהַשְׁפָּעָה אֲלֵיהֶם. וּבְיוֹתֵר אֵינוֹ מוּבָן מֵעִנְיַן הַשְּׁבָחִים שֶׁמְּשַׁבְּחִים אֶת הַבּוֹרֵא, בִּכְדֵי לְעוֹרֵר הָרָצוֹן לְהַשְׁפִּיעַ לַנִּבְרָאִים, הֲרֵי הִתְעוֹרְרוּת הָרָצוֹן הוּא בְּעַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת [כַּמּוּבָן מֵהַמְּבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[43] דְּעַל־יְדֵי הַשְּׁבָחִים מְעוֹרְרִים הָרָצוֹן שֶׁיֵּמְשַׁךְ וְיִתְלַבֵּשׁ בַּסְּפִירוֹת], וְהֵיאַךְ שַׁיָּךְ שֶׁהַשְּׁבָחִים שֶׁלָּנוּ יִתְפְּסוּ מָקוֹם בְּעַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף. וְיָדוּעַ הָעִנְיָן בְּזֶה[44], דְּזֶה שֶׁהַעֲלָאַת 'מַיִן נוּקְבִין' דְּהַנִּבְרָאִים (כּוֹלֵל עִנְיַן הַשְּׁבָחִים[45]) מְעוֹרֶרֶת הַהַמְשָׁכָה, הוּא לְפִי שֶׁכֵּן עָלָה הַשִּׁעוּר הַנִּצוּץ הַזֶּה אֵכֶן אֵין־עֲרוֹךְ בֵּין "יְחִידָה" לְכָל שְׁאָר הַבְּחִינוֹת, כִּי "בּוֹרֵא" וְ"נִבְרָא" רְחוּקִים זֶה מִזֶּה בְּאֵין־עֲרוֹךְ. וּמִזֶּה מְעִנְיָנָה של הַ"יְחִידָה" שֶׁנִּשְׁמַת הָאָדָם מוּבָן בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחוֹמֶר בְּעִנְיַן יְחִידָה הַכְּלָלִית (דִּכְלָלוּת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁכֵּן הַ'סֵּדֶר הַשִּׁתַּלְשְׁלוּת' הַכְּלָלִי שֶׁבּוֹ הָאוֹר הָאַלּוּקִי יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה בְּצוּרָה הַדְּרָגָתִית נְחֻלָּק גַּם כֵּן לְרִבּוּדִים שׁוֹנִים וְהַרּוּבֵד הַפְּנִימִי הָעָמוּק בְּיוֹתֵר נִקְרָא "יְחִידָה" וּמִכָּל־שֶׁכֵּן) הַיְחִידָה הַכְּלָלִית דְּתוֹרָה, שֶׁהִיא נַעֲלֵית בְּאֵין־עֲרוֹךְ אֲפִילוּ מִנִּשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְיתָא בְּחִינַת הַנְּשָׁמָה שֶׁבַּתּוֹרָה (כְּשֵׁם שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם בְּחִינַת "יְחִידָה" נַעֲלֵית מִבְּחִינַת "נְשָׁמָה"), וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁבְּחִינַת הַ"יְחִידָה" שֶׁבַּתּוֹרָה נַעֲלֵית לְאֵין שִׁעוּר מִגּוּפָא דְּאוֹרַיְיתָא בְּחִינַת הַגּוּף שֶׁבַּתּוֹרָה, הַיְינוּ הַהֲלָכוֹת דְּתוֹרָה שֶׁנִּקְרָאִים[40] גּוּפֵי תּוֹרָה. וְלָכֵן, בִּכְדֵי לְעוֹרֵר אֶת הַהִתְגַּלּוּת וְהַהַשְׁפָּעָה של הַשִּׁפַע דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי (בְּחִינַת אֵיתָן, יְחִידָה), וּבִכְפָרָט בְּחִינַת הַפְּנִימִיּוּת שֶׁבָּזֶה (הֶעְלֵם שֶׁלְּצֹרֶךְ עַצְמוֹ[41] כְּמוּבָאר בְּמַאֲמַר הנ"ל של אדמו"ר מהר"ש שֶׁהַתַּנָּאִים שִׁבְּחוּ אֶת רשב"י בְּשִׁבְחִים נִפְלָאִים כְּדֵי לְעוֹרֵר הַשִּׁפְעָה של הַחֶלְקִים הַפְּנִימִיִּים וְהַנְּעָלִים שֶׁל תּוֹרָתוֹ, כּוֹלֵל גַּם חֲלָקִים נְעֲלָמִים שֶׁלֹּא נוֹדְעוּ לְגִילּוּי כְּלָל וְהִיא בְּחִינַת "הָעֶלֶם שֶׁלְּצֹרֶךְ עַצְמוֹ" וְלֹא לְצֹרֶךְ הַגִּילּוּי), שֶׁיֵּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה (נִגְלֶה דְּתוֹרָה שֶׁהוּא בְּדַרְגָּה יוֹתֵר נְמוּכָה מֵהַפְּנִימִיּוּת כְּמוֹ גּוּף בְּיִחוּס לִנְשָׁמָה, וְעַד לִנְזִיקִין שֶׁבּוֹ יָרְדוּ וְנִתְלַבְּשׁוּ עִנְיָנִים נְחוּתִים בְּמִיּוּחָד, כְּמוּבָאר לְעֵיל) דְּהַתַּנָּאִים שֶׁהַלִּמּוּד שֶׁלָּהֶם[42] הָיָה בְּאֹפֶן דְּהִתְלַבְּשׁוּת של חָכְמַת הַתּוֹרָה בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים לְבָרֵר בֵּרוּרִים, כְּמוּבָאר הֶצְרְכוּ הַתְּנָאִים לְשַׁבְּחוֹ, כִּי בִּכְדֵי לְעוֹרֵר הַשִּׁפְעָה שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ מִבְּחִינַת "אֵיתָן" וְ"יְחִידָה" הוּא עַל־יְדֵי קְדִימַת הַשְּׁבָחִים, כַּנַ"ל.

א. ובכ"מ. 39) ראה ע"ח שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"א, הובא בלקו"ת ראה כז, א. ובכ"מ. 40) זח"ג שבהערה 21. חגיגה י, א (במשנה). 41) ראה המשך והחרים הנ"ל ע' נב. 42) משא"כ ברשב"י, שגם לימוד הנגלה שלו הי' בבחינת המשכת אלקות, כנ"ל בפנים. 43) דרמ"צ דלעיל הערה 9. 44) דרמ"צ קנג, א־ב. קנט, ב ואילך. ד"ה אדון עולם תש"ג פ"ו (סה"מ ה'תש"ג ע' 16). 45) המשך תער"ב ח"ב ע' תתקעא.

ביאור בדרך אפשר

בְּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁהַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דְּהַנִּבְרָאִים תִּתְפַּס מָקוֹם אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁעַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דְּהַנִּבְרָאִים יִהְיֶה שִׁנּוּי כִּבְיָכוֹל בָּאוֹר, שֶׁיִּמְשַׁךְ לְמַטָּה לְמָקוֹם שֶׁאֵין־עֲרוּךְ כְּלָל, אַף שֶׁמִּצַּד עַצְמוֹ הוּא מֻבְדָּל מִזֶּה. וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּמִכִּיוָן שֶׁנִּתְאַוָּה הַקָּבָּ״ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים[46], דְּעִנְיַן נִתְאַוָּה הוּא לְמַעְלָה מֵהַטַּעַם, כְּמַאֲמַר אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן[47] אוֹיף אַ תַּאֲוָה אִיז קֵיין קַשְׁיָא, הִנֵּה לִהְיוֹת שֶׁהַתַּאֲוָה וְהַתַּעֲנוּג דִּלְמַעְלָה הוּא דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים, בְּתַחְתּוֹן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה מִמֶּנּוּ[48], לָכֵן הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דְּהַנִּבְרָאִים פּוֹעֶלֶת בָּאוֹר[49]. וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁרֻבָּם כְּכֻלָּם שֶׁל הַשְּׁבָחִים (בְּסִדּוּר שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם בִּפְסוּקֵי דְּזִמְרָה קֹדֶם הַתְּפִלָּה) הֵם בְּעִנְיַן הַשְׁפָּעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּנִּבְרָאִים, כִּי [נוֹסָף לְזֶה שֶׁהַשֶּׁבַח צָרִיךְ לִהְיוֹת מֵעֵין הַשֶּׁפַע שֶׁרוֹצִים לְעוֹרֵר, וּבִכְדֵי לְעוֹרֵר הַהַשְׁפָּעָה לְמַטָּה צְרִיכִים לִהְיוֹת הַשְּׁבָחִים בְּעִנְיָן זֶה, הִנֵּה] עַל־יְדֵי שֶׁמְּשַׁבְּחִים לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ הַשְׁפָּעָתוֹ לַנִּבְרָאִים, עַל־יְדֵי־זֶה מְעוֹרְרִים וּמְגַלִּים הַתַּעֲנוּג בְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַשְּׁבָחִים דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, דְּזֶה שֶׁעַל־יְדֵי הַשְּׁבָחִים עוֹרְרוּ שֶׁיִּמְשַׁךְ הַשֶּׁפַע שֶׁלּוֹ (בְּחִינַת אֵיתָן, יְחִידָה) בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה דְּהַתַּנָּאִים שֶׁהַלִּמּוּד שֶׁלָּהֶם הָיָה לְבָרֵר בֵּרוּרִים, הוּא מִצַּד הַיִּתְרוֹן שֶׁבְּעִנְיַן הַבֵּרוּרִים (עַל עִנְיַן הַגִּלּוּיִים), דְּהָרָצוֹן וְהַתַּעֲנוּג שֶׁלְּמַעְלָה הוּא בְּעִנְיַן הַבֵּרוּרִים דַּוְקָא. דְּזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב וְהָאֵיתָנִים (אוֹתִיּוֹת תַּנָּאִים) מוֹסְדֵי

ביאור בדרך אפשר

דִּזְמְרָה הנאמרים **קֹדֶם הַתְּפִלָּה** תפילת שמונה־עשרה שבה המתפלל מבקש מהקדוש־ברוך־הוא להשפיע לו את צרכיו) **הֵם בְּעִנְיַן הַשְׁפָּעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּנִּבְרָאִים** המתוארת בהרחבה בפסוקי דזמרה, **כִּי [נוֹסָף לְזֶה שֶׁהַשֶּׁבַח צָרִיךְ לִהְיוֹת מֵעֵין הַשֶּׁפַע שֶׁרוֹצִים לְעוֹרֵר, וּבִכְדֵי לְעוֹרֵר הַהַשְׁפָּעָה לְמַטָּה צְרִיכִים לִהְיוֹת הַשְּׁבָחִים בְּעִנְיָן זֶה,** ולכן כשמבקשים חכמה משבחים את הקב״ה בכך שהוא חונן לאדם דעת, כשמבקשים רפואה משבחים את הקדוש־ברוך־הוא בכך שהוא ״א־ל מלך נאמן ורחמן״ **הִנֵּה] עַל־יְדֵי שֶׁמְּשַׁבְּחִים לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ הַשְׁפָּעָתוֹ לַנִּבְרָאִים הַתַּחְתּוֹנִים, עַל־יְדֵי־זֶה מְעוֹרְרִים וּמְגַלִּים הַתַּעֲנוּג בַּדִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים** וממשיכים אלוקות למטה בעולם הזה התחתון.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַשְּׁבָחִים דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, דְּזֶה שֶׁעַל־יְדֵי הַשְּׁבָחִים עוֹרְרוּ שֶׁיִּמְשַׁךְ הַשֶּׁפַע שֶׁלּוֹ (בְּחִינַת אֵיתָן, יְחִידָה) שבדרך כלל הוא דרגה נעלית לאין שיעור מזו של שאר התנאים שיומשך ויתגלה **בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה דְּהַתַּנָּאִים שֶׁהַלִּמּוּד שֶׁלָּהֶם הָיָה לְבָרֵר בֵּרוּרִים** ולכאורה לימודם הוא בדרגה יותר נמוכה מאשר הלימוד של רשב״י שפועל המשכת אורות עליונים, **הוּא מִצַּד** העובדה שמבחינה אחרת דווקא עבודת הבירורים היא עבודה יותר נעלית והדבר בא בעקבות **הַיִּתְרוֹן שֶׁבְּעִנְיַן הַבֵּרוּרִים (עַל עִנְיַן הַגִּלּוּיִים), דְּהָרָצוֹן וְהַתַּעֲנוּג שֶׁלְּמַעְלָה הוּא בְּעִנְיַן הַבֵּרוּרִים דַּוְקָא** שמבררים ומעלים את ניצוצות הקדושה שנפלו בדברים תחתונים גשמיים.

דְּזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב וְהָאֵיתָנִים (אוֹתִיּוֹת תַּנָּאִים) מוֹסְדֵי אֶרֶץ,

ביאור בדרך אפשר

״מין נוקבין״ ובענייננו, אמירת השבחים מצד הנבראים התחתונים היא מ״ן המעורר מ״ד **הוּא לְפִי שֶׁכֵּן עָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁהַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דְּהַנִּבְרָאִים תִּתְפַּס מָקוֹם אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ** למרות שאכן אין כל ערך בין הבורא לנבראים. **וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁעַל־יְדֵי הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דְּהַנִּבְרָאִים יִהְיֶה שִׁנּוּי כִּבְיָכוֹל בָּאוֹר, שֶׁיִּמְשַׁךְ לְמַטָּה לְמָקוֹם שֶׁאֵין־עֲרוּךְ כְּלָל, אַף שֶׁמִּצַּד עַצְמוֹ הוּא מֻבְדָּל מִזֶּה,** ועצם העובדה שהאור מאיר במקום כה מרוחק שמצד עצמו הוא רחוק ונבדל ממנו, מחייבת שיחול באור שינוי מסוים, כביכול.

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּמִכִּיוָן שֶׁנִּתְאַוָּה הַקָּבָּ״ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים[46], הקדוש־ברוך־הוא נתאווה, כביכול, שדווקא העולם הזה התחתון ביותר יהיה מקום ראוי להתגלות אלוקות והשראת השכינה, **דְּעִנְיַן נִתְאַוָּה הוּא לְמַעְלָה מֵהַטַּעַם** שניתן להבנה והשגה, **כְּמַאֲמַר אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן[47] אוֹיף אַ תַּאֲוָה אִיז קֵיין קַשְׁיָא** על תאווה אין מקום להקשות קושיות ולשאול שאלות, **הִנֵּה לִהְיוֹת שֶׁהַתַּאֲוָה וְהַתַּעֲנוּג דִּלְמַעְלָה הוּא** שתהיה לקדוש־ברוך־הוא **דִּירָה** מקום להשראת השכינה **בְּתַחְתּוֹנִים,** ובהם עצמם דווקא בעולם הזה הגשמי והחומרי **בְּתַחְתּוֹן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה מִמֶּנּוּ[48], לָכֵן** כיון שכך עלה ברצונו באופן בלתי מובן ובלתי מוסבר **הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ דְּהַנִּבְרָאִים** התעוררות מצד התחתונים מקבלי השפע **פּוֹעֶלֶת בָּאוֹר[49]** שיומשך ויתגלה.

וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁרֻבָּם כְּכֻלָּם שֶׁל הַשְּׁבָחִים (בְּסִדּוּר שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם [=הקדוש־ברוך־הוא] בִּפְסוּקֵי

---

46) ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא רפל״ו. 47) הובא בהמשך תרס״ו ס״ע ז. וראה גם אוה״ת בלק ע׳ תתקצז. 48) תניא שם. 49) להעיר מהמשך תער״ב שם ש״החקיקה באוא״ס שיהי׳ תופס מקום ההעלאת מ״ן״ היא מצד ענין במי נמלך. שבבחינה זו – הנמלך קודם להתעוררות.

ביאור בדרך אפשר

אֶרֶץ מִלְּשׁוֹן רָצוֹן[50], כמאמר חכמינו ז"ל למה נקרא שמה ארץ, שרצתה לעשות רצון קונה **וְיִתֵּירָה מִזּוֹ שֶׁאֶרֶץ שַׁיָּךְ גַּם לְתְשׁוּקָה** (שהיא השתוקקות ושאיפה חזקה יותר מאשר רצון רגיל) **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[51] **פָּקַדְתָּ הָאָרֶץ וַתְּשׁוֹקְקֵיהָ** הרי שיש קשר בין רצון לתשוקה, **דְּהָרָצוֹן וּתְשׁוּקָה וְתַעֲנוּג שֶׁלְּמַעְלָה הוּא בָּאָרֶץ דַּוְקָא, בְּבֵרוּר דְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים** התחתונים, **וּבִפְרָט בְּבֵרוּר הָעִנְיָנִים דְּנִזְיקִין** שהם דרגה נמוכה בדברים הגשמיים עצמם, כמבואר לעיל, **שֶׁנַּעֲשָׂה עַל-יְדֵי** לימוד התורה של התנאים הנקראים **הָאֵיתָנִים מוֹסְדֵי אָרֶץ**[52].

וְעַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת הָאוֹר דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵעִנְיַן הַבְּרוּרִים, שהוא אור **תּוֹרָתוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, לְהָאֵיתָנִים מוֹסְדֵי אָרֶץ** הם שאר התנאים **(שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ לָהֶם תּוֹסֶפֶת** ועילוי **גַּם בְּעִנְיַן הַבְּרוּרִים** הנפעלים על ידי לימוד התורה שלהם), **עַל-יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה יִתְרוֹן בָּאוֹר**[53] ויש המשכה נוספת של אור יותר נעלה מכפי שהיה קודם ההמשכה של האור מרשב"י לשאר התנאים, **כִּי יִתְרוֹן** ותוספת **הָאוֹר הוּא מִן (בְּרוּר) הַחֹשֶׁךְ**[54] וההפרדה של הטוב מהרע. **וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁעַל־יְדֵי שֶׁנִּמְשָׁךְ לְהָאֵיתָנִים מוֹסְדֵי אָרֶץ** התנאים (שלימוד התורה שלהם פועל את **עִנְיַן הַבְּרוּרִים) הַשֶּׁפַע דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי (אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵעִנְיַן הַבְּרוּרִים), יֶשְׁנָן** בהשפעה ובגילוי שעל ידי זה ב' **הַמַּעֲלוֹת** יחד, **הַמַּעֲלָה דְּאוֹר יָשָׁר וְהַמַּעֲלָה דְּאוֹר חוֹזֵר**, כאשר האור יורד ונמשך מלמעלה למטה בסדר ההשתלשלות הרגיל מדרגה לדרגה הוא נקרא "אור ישר" ומאחר שהוא בא מדרגה לדרגה הרי הולך ומתמעט ולמטה הוא אור מצומצם ביחס למקורו באור אין סוף, ואילו כאשר האור שיורד מלמעלה למטה מגיע ליעדו (כביכול) ואחר כך חוזר ועולה למעלה (כמו אבן או כדור הפוגעים בקיר בחוזקה וכתוצאה מכך חוזרים ועפים למקום שמשם נזרקו) הוא נקרא "אור חוזר". וככל שהוא עולה יותר, אורו מתרחב ומתרבה שהרי הוא חוזר ומתקרב למקורו, ובאופן כללי עבודת הצדיקים נמשלה ל"אור ישר" ועבודתם של בעלי תשובה נמשלה ל"אור חוזר" **וְעַל־דֶּרֶךְ** דברי הזוהר שמשיח בא **לְאַתְבָא צַדִּיקַיָּא בִּתְיוּבְתָּא**[55] להשיב את הצדיקים בתשובה, ומאחר שיש מעלות מיוחדות בעבודת הצדיקים ומצד שני יש מעלות מיוחדות בעבודת בעלי תשובה, הרי כאשר נוסף לצדיקים גם עניין התשובה יש כאן שילוב של שתי המעלות **הַמַּעֲלָה דְּצַדִּיקִים וְהַמַּעֲלָה דְּבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה** גם יחד.

ה) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם מַאֲמַר הַזֹּהַר[56] **זִמְנָא חָדָא הֲוָה צָרִיךְ עָלְמָא לְמִיטְרָא, אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן רַבִּי יֵיסָא וְרַבִּי חִזְקִיָּה וּשְׁאָר חֶבְרַיָּא, וְעַל־יְדֵי שֶׁדָּרַשׁ לָהֶם בַּפָּסוּק**[57] **הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גּוֹ' יָרַד מָטָר, וּמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי אַדְמוּ"ר הַ'צֶּמַח צֶדֶק'**[58] **וְאַדְמוּ"ר מַהַר"ש**[59], **דַּהֲגַם שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הִמְשִׁיךְ יְרִידַת הַגְּשָׁמִים עַל־יְדֵי אֲמִירַת תּוֹרָה בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, מִכָּל־מָקוֹם הָיָה צָרִיךְ לְזֶה גַּם חֶבְרַיָּא** החברים (תנאים נוספים בני החבורה הזו), **וְעַל־יְדֵי שֶׁדָּרַשׁ לָהֶם** רבי שמעון בר יוחאי דברי תורה **בַּפָּסוּק**[57] **הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גּוֹ' יָרַד מָטָר, וּמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי אַדְמוּ"ר הַ'צֶּמַח צֶדֶק'**[58] **וְאַדְמוּ"ר מַהַר"ש**[59], **דַּהֲגַם שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הִמְשִׁיךְ** ופעל את **יְרִידַת הַגְּשָׁמִים עַל־יְדֵי אֲמִירַת תּוֹרָה בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, מִכָּל־מָקוֹם הָיָה צָרִיךְ לְזֶה גַּם**

---

50) ב"ר פ"ה, ח ובפי' מהרז"ו שם. 51) תהלים סה, י. וראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים שם (ע' רכו). 52) משא"כ בבירור שבדרך ממילא ע"י עסק התורה הנגלית דהרשב"י "אינו נשלם עדיין אמיתית הכוונה" (המשך תרס"ו ס"ע שמח ואילך). 53) ראה עד"ז ד"ה וכל בניך תשמ"א (לעיל ח"ב ס"ע פד ואילך) סעיף ט, שע"י ההמשכה דפנימיות התורה לנגלה דתורה, נעשה עילוי בפנימיות התורה. 54) ע"פ לשון הכתוב קהלת ב, יג. וראה ספר הערכים־חב"ד ערך אור ביחס לחושך ס"ח. וש"נ. 55) הובא בלקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. ובהנסמן במאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ג ע' א'קכט. וראה זח"ג קנג, ב. 56) ח"ג נט, ריש ע"ב. 57) תהלים קלג, א. —השייכות דאמירת תורה על פסוק זה דוקא לירידת גשמים, נתבארה באוה"ת וסה"מ תרכ"ז דלהלן. לקוטי לוי"צ לזהר שם (ע' רצו ואילך). 58) אוה"ת ויקרא ע' רנז [נדפס גם בביאורי הזהר להצ"צ כרך ב אחרי ע' תתקכד]. 59) סה"מ תרכ"ז ע' עדר.

ביאור בדרך אפשר

הַעֲלָאַת ׳מַיִן נוּקְבִין׳ התעוררות מלמטה, כנ״ל, **שֶׁל הַחֲבְרַיָּא** חבריו התנאים **וְהַשְּׁבָחִים שֶׁשִּׁבְּחוּ אוֹתוֹ, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה פָּעֲלוּ יִתְרוֹן בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, עַל־דֶּרֶךְ מִתַּלְמִידַי[60] יוֹתֵר מִכֻּלָּן** ואם כן בפעולתו של רשב״י להורדת הגשמים היה שילוב של שני הדברים גם המשכה מלמעלה למטה (על ידי אמירת התורה – ״אור ישר״) וגם המשכה שבאה על ידי התעוררות מלמטה (על ידי פעולתם של החבריא – ״אור חוזר״).

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַשַּׁיָּיכוּת דְּעִנְיָן זֶה של שילוב שני הדברים האמורים **לִירִידַת גְּשָׁמִים** דווקא **הִיא, כִּי בְּמָטָר** ירידת הגשם **כְּתִיב**[61] כתוב בתורה בתיאור ששת ימי בראשית **כִּי** בתחילת הבריאה עדיין לא **הִמְטִיר גּוֹ׳** הקדוש־ברוך־הוא גשם על הארץ **וְאָדָם אַיִן לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה, דִּירִידַת הַמָּטָר הִיא** המשכת שפע מלמעלה **עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם** למטה, **וּבִפְרָט עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[62] **עַל הַפָּסוּק**[63] **יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי גוֹ׳, שֶׁבְּרוּ הַבְּרִיּוֹת אֶת עָרְפָּן** והרי העורף מורה על סירוב והיפך ההתקרבות וההתבטלות ככתוב ״עם קשה עורף״ ולשון הפסוק ״יערף״ מתפרש גם בלשון עורף, והכתוב מלמד שכאשר הבריות מבטלות את הישות שלהם ומתבטלות כלפי הקדוש־ברוך־הוא, היינו עבודת התשובה, **מִיַּד מָטָר יוֹרֵד, וּבִירִידַת הַמָּטָר עַל־יְדֵי אֲמִירַת תּוֹרָה דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי** (שהיא כאמור פעולה של המשכה והתגלות **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה**) **וְהַעֲלָאַת** ׳מַיִן נוּקְבִין׳ התעוררות מצד המקבל **דְּתַלְמִידָיו** (שגורמת המשכה והתגלות על ידי פעולה **מִלְّמַטָּה**

ביאור בדרך אפשר

לְמַעְלָה) הָיוּ ב׳ הַמַּעֲלוֹת יחד, **הַמַּעֲלָה דְּצַדִּיקִים וְהַמַּעֲלָה דְּבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה,** כפי שהוא בהמשכת תוספת אור באורו של רשב״י כתוצאה מההמשכה לתנאים.

וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּהַמְשָׁכַת הַשֶּׁפַע דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי (בְּחִינַת אֵיתָן, יְחִידָה) לְהָאֵיתָנִים מוֹסְדֵי אֶרֶץ שאר התנאים **בִּשְׁבִיל עִנְיַן הַבְּרוּרִים** בירור והפרדת הטוב מהרע והעלאת ניצוצות הקדושה שבדברים הגשמיים, **הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[64] **בְּעִנְיַן יְחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, דְּזֶה שֶׁהַיְּחִידָה** שבנפש, עצם הנשמה **מִתְפַּשֶּׁטֶת** ומאירה (ברוחניות) **בְּד׳ אַמּוֹתָיו שֶׁל אָדָם**[65], כמבואר בחסידות שזה גם ההסבר הפנימי לכך שגם באיסורי טלטול בשבת נקבע שיעור של ארבע אמות, כי מבחינה רוחנית זהו גדר ״מקומו של אדם״ שבו עצם הנשמה שלו מאירה ומתפשטת ופועלת **שֶׁלָּכֵן**[66] **ד׳ אַמּוֹת שֶׁל אָדָם קוֹנוֹת לוֹ בְּכָל מָקוֹם**[67] ולא רק בבית ובחצר ששייכים לו אלא אפילו ברשות הרבים **גַּם שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ**[68] אפילו אם איננו מתכוונים לקנות ולזכות בדבר שנמצא לידו, כגון במציאה שנפלה לידו, הנה כלל זה **הוּא דַּוְקָא בִּכְדֵי לִקְנוֹת חֵפֶץ שֶׁמֻּנָּח בָּהֶם**[69] בתוך ד׳ אמותיו, **הַקְנָיַת דָּבָר גַּשְׁמִי (שֶׁמִּחוּץ לָאָדָם) לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל הָאָדָם** כך שהדבר נעשה קניינו והוא הופך להיות ׳בעל הבית׳ עליו, **בִּכְדֵי לְבָרְרוֹ וּלְזַכְּכוֹ** את הדבר הגשמי **עַל־יְדֵי שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם, כִּי הַבֵּרוּר דִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים דַּוְקָא מַגִּיעַ בְּ׳עֶצֶם׳. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא**

---

60) תענית ז, א. 61) בראשית ב, ה. 62) ב״ר פי״ג, יד. 63) האזינו לב, ב. 64) קונטרס ענינה של תורת החסידות סעיף כ. עיי״ש. 65) אמ״ב שער הק״ש פמ״ב־מג (מד, ג ואילך). שער הציצית פכ״א (יג, סע״ב). תו״ח שמות רנה, א [בהוצאה החדשה – בשלח ח״א קעט, ב]. שם, סע״ב ואילך. מאמרי אדהאמ״צ ויקרא ח״ב ע׳ תמד. דברים ח״ד ע׳ א׳שעו. וש״נ. 66) מאמרי אדהאמ״צ ויקרא שם. 67) ב״מ יו״ד, א. 68) ראה רמ״א חו״מ ר״ס רסח: ולא גרע משום דנפל עלי׳ (אף דגלי דעתי׳ עי״ז שנפל עלי׳ דלא ניחא לי׳ לקנות בתורת קנין ד׳ אמות). 69) שלכן ס״ל להתוס׳ (ב״מ שם ד״ה ארבע) והרא״ש (ב״מ שם – סכ״ח) שד׳ אמות אינן קונות בגניבה (ובמכירה ומתנה – ראה ש״ך חו״מ סרמ״ג סק״ט) – אף שעשאום חכמים כחצירו – כי לא עשאום כחצירו לכל דבר, כ״א לצורך קנין החפץ באופנים מסויימים (מציאה וכיו״ב).

ביאור בדרך אפשר

של הדברים הגשמיים לצורך בירורם הוא על ידי פעולה שנובעת מהיחידה שבנפש שהיא עצם הנשמה. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בַּ'יְחִידָה' דְּתוֹרָה (תּוֹרַת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי), שֶׁהִיא מִתְעוֹרֶרֶת וְנִמְשֶׁכֶת** דווקא **בִּשְׁבִיל עִנְיַן הַבֵּרוּרִים** שזהו כאמור תוכן ועניין הלימוד של שאר התנאים.

ו) **וְעַל־פִּי** כָּל הַנַּ"ל יוּבָן **גַּם** זֶה שֶׁהַשְּׁבָחִים שֶׁהָיוּ **מְשַׁבְּחִים אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי** (שֶׁמֵּבִיא בַּמַּאֲמָר) בִּכְדֵי לְעוֹרֵר **אֶת הַהַשְׁפָּעָה הֵם** השבחים הבאים, האחד - **רַבִּי יְהוּדָה קָארִי לֵיהּ** קרא לו, לרשב"י **שַׁבָּת,** והשבח השני **וּמָאן** מיהו **פְּנֵי הָאָדוֹן הֲוֵי' דָּא** זה **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, כִּי בִּשְׁבָחִים אִלּוּ מְרַמֶּזֶת הַמְשָׁכַת הָעֶלְיוֹן** (האור הנעלה ביותר ומעלתו היא לאין שיעור) **לְמַטָּה, וִיתֵירָה מִזּוֹ** היינו עניין שהוא חידוש עוד יותר נעלה מעצם ההמשכה והוא **שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתַּחְתּוֹן** שלמרות ריחוק ערכו מהעליון, ריחוק ופער לאין שיעור, בכוחו להביא את ההתעוררות וההתגלות של ההמשכה הכי נעלית.

והולך ומבאר כיצד הדבר נרמז בשני ענינים אלה, שבת ו"מאן פני האדון ה"': **דְּהִנֵּה**[70] **בְּשַׁבָּת כְּתִיב**[71] **כִּי קֹדֶשׁ הִיא, קֹדֶשׁ מִלָּה בְּגַרְמֵיהּ**[72], כדברי הזוהר שעל החגים נאמר "מקראי קדש", כי בני ישראל הם הקובעים את זמני החגים לפי קידוש החודש, בשבת נאמר "קדש" כמילה בפני עצמה (ומבואר על כך בחסידות (לקוטי תורה פרשת צו) שלכן בשבת ישנו עונג שלמעלה מהבנה והשגה ואילו בחגים ישנה שמחה שנובעת מהבנה והשגה, ובשבת שקדושתה גדולה יותר כל מלאכה אסורה ובחג מלאכת אוכל נפש מותרת, **הֵינוּ שֶׁהַשַּׁבָּת הִיא מְבְדֶּלֶת וְשֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ לְשֵׁשֶׁת יְמֵי** בדרגה גבוהה של קדושה והיא

ביאור בדרך אפשר

הַמַּעֲשֶׂה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן למרות ריחוק הערך **נִמְשָׁךְ מִקְּדֻשַּׁת הַשַּׁבָּת בַּיָּמִים שֶׁלְּפָנָיו וְשֶׁלְּאַחֲרָיו, דְּמִיּוֹם ד' וְאֵילָךְ הוּא קָמֵי שַׁבַּתָּא** לפני השבת, **וְעַד יוֹם ד' הוּא בָּתַר שַׁבַּתָּא**[73] אחרי השבת, כדברי חכמינו ז"ל שלכן מי שלא הבדיל במוצאי שבת רשאי להבדיל עד סוף יום שלישי כי שלושת הימים הראשונים של השבוע נקראים "אחרי השבת" **נוֹסָף לְזֶה שֶׁשַּׁבָּת מִינֵיהּ מִתְבָּרְכִין כּוּלְּהוּ יוֹמִין**[74] ממנה מתברכים כל ימות השבוע, הרי שלמרות ריחוק הערך והפער העצום וההבדלה בין השבת לשאר ימי השבוע, בכל זאת יש ביניהם קשר ויש השפעה מהשבת לימי החול. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה** בדומה ליחס בין השבת לימי השבוע **הוּא בְּנוֹגֵעַ** ליחס של השבת **לָאָדָם, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁשַּׁבָּת הִיא מִקַּדְּשָׁא וְקַיְּימָא**[75] קדושה ועומדת מצד עצמה ללא פעולה כלשהי מצד האדם (בשונה מקדושת החגים שקשורה בקידוש החדשים על ידי בית דין בעולם הזה), **דְּמִכֵּיוָן שֶׁקְּדֻשַּׁת הַשַּׁבָּת הִיא קְדֻשָּׁה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, קֹדֶשׁ מִלָּה בְּגַרְמֵיהּ** בפני עצמה **(כַּנַּ"ל),** היינו קדושה עצמית בלתי תלויה בגורם כלשהו ולכן **אֵין שַׁיָּךְ בָּהּ תְּפִיסַת יְדֵי אָדָם, אַף־עַל־פִּי־כֵן נִתָּן כֹּחַ לְיִשְׂרָאֵל לְהוֹסִיף בִּקְדֻשַּׁת הַשַּׁבָּת**[76] ולהעניק לה קדושה נוספת שלא קיימת בה מצד עצמה, ולכן נצטוו בני ישראל **זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ**[77] היינו שזכירת האדם גורמת תוספת בקדושת השבת, **וְעַד שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים** לא רק בקדושת השבת אלא **גַּם בַּתַּעֲנוּג דְּשַׁבָּת** אף שמקור התענוג בשבת הוא עליון ולא כתוצאה מעבודת האדם, **כְּלְשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[78] **כָּל הַמְעַנֵּג אֶת הַשַּׁבָּת** (זוכה לשכר מיוחד במינו) שיש לפרשו גם במובן זה שהאדם מוסיף בעניין התענוג שיש בשבת.

---

70) בהבא להלן ראה המשך והחרים הנ"ל ע' נב־נג. 71) תשא לא, יד. 72) זח"ג צד, ב. 73) פסחים קו, סע"א. גיטין עז, א. וראה רמב"ם הל' גירושין פ"ט הכ"ג. שו"ע אה"ע סקמ"ג ס"ו. ובשו"ע אדה"ז או"ח סרצ"ט ס"ח: שג' ימים הראשונים של השבוע נקראים ימים שאחר השבת . . אבל ג' ימים האחרונים נקראים ימים שלפני השבת הבאה. 74) זח"ב סג, ב. פח, א. 75) ביצה יז, א. 76) ראה עד"ז אוה"ת וסה"מ תרכ"ז שבהע' 58־9, דע"י העבודה שבששת ימי המעשה נעשה יתרון אור ביום השבת — ע"ד שע"י העלאת מ"ן דהחברייא נעשה יתרון ברשב"י. 77) יתרו כ, ח. 78) שבת קיח, סע"א.

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בְּעִנְיַן מָאן פְּנֵי הָאָדוֹן הֲוָיָ׳, העניין השני שבו התנאים שיבחו את רשב״י כדי לעורר בו רצון להשפיע להם מתורתו **דַּהֲוָיָ׳ הוּא שֵׁם הָעֶצֶם, שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ וְשֵׁם הַמְיֻחָד**[79], מבין השמות הקדושים השונים שהקדוש־ברוך־הוא נקרא בהם, שם הוי׳ השם בן ארבעת האותיות יו״ד, ה״א, וא״ו ה״א, מתייחד בכך שהוא שם העצם - שם שמתייחס לקדוש־ברוך־הוא בעצמו ולא לאחת המידות והספירות, שם המפורש – כמו שמצינו בהלכה לגבי מברך ה׳ (רמב״ם הל׳ יסודי התורה), ושם המיוחד – ששאר השמות כלולים בו (כמבואר בקבלה וחסידות) **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן זֶה שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נִקְרָא בְּשֵׁם אָדוֹן, הוּא** הרי זה מתייחס לדרגות יותר נמוכות באלוקות **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[80] **לְךָ נָאֶה לִקְרוֹת אדנ׳ שֶׁאַתָּה אָדוֹן לְכָל בְּרִיּוֹתֶיךָ,** היינו שלא מדובר על הקדוש־ברוך־הוא בעצמו אלא כפי שהוא מתייחס לבריות **דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁשֵּׁם אד׳** היינו –א־ד־נ־י **הוּא בְּסִפִּירַת הַמַּלְכוּת**[81] שהיא הספירה הכי אחרונה והכי תחתונה, **וּבְמַלְכוּת גּוּפָא** עצמה – **כְּמוֹ שֶׁיּוֹרֶדֶת** ממקומה בעולם האצילות **בִּבְרִיאָה**[82] לעולם הבריאה שלמטה מעולם האצילות, והירידה הזו היא כדי **לְהַוּוֹת אֶת הָעוֹלָמוֹת וְלִהְיוֹת אָדוֹן עֲלֵיהֶם,** ומכל זה מובן שהמושג ״אדון״ והשם ״אד״ם הם בדרגה יותר נמוכה משם הוי׳ **הִנֵּה** בנוסף לכל זה **מִלְּשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל** שהשם אדני הוא על כך **שֶׁאַתָּה אָדוֹן לְכָל בְּרִיּוֹתֶיךָ** (היינו הנבראים כפי שהם מכונים **בְּרִיּוֹתֶיךָ דַּוְקָא**), **מַשְׁמַע שֶׁהַשֵּׁם אד׳**[83] **הוּא עַל נִבְרָאִים אֵלּוּ שֶׁהֵם בְּרִיּוֹת בְּעָלְמָא**[84] כלומר נבראים נחותים עד כדי כך שמלבד היותם בריותיו של הקדוש־ברוך־הוא אין להם כל מעלה אחרת **[וּבְדֶגְמַת אָדוֹן בְּפַשְׁטוּת, שֶׁהַתֹּאַר אָדוֹן הוּא עַל עֲבָדִים דַּוְקָא** ואילו לגבי כלל העם, הנעלים מהעבדים

ביאור בדרך אפשר

הפשוטים, ישנו התואר מלך וכד׳] ונמצא שבין ״הוי״ ו״אדון״ ישנו ריחוק גדול מאד. **וְעִנְיַן פְּנֵי הָאָדוֹן הֲוָיָ׳** המורה על שילוב וחיבור של שני העניינים **הוּא הַהִתְאַחְדוּת** וההתחברות **דַּהֲוָיָ׳ (שֵׁם הָעֶצֶם)** הנעלה ביותר **עִם בְּחִינַת אד׳** השם המתייחס לנבראים ברמה הנחותה ביותר **(אָדוֹן לְכָל בְּרִיּוֹתֶיךָ).**

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בְּעִנְיַן מָאן פְּנֵי הָאָדוֹן הֲוָיָ׳, דַּהֲוָיָ׳ הוּא שֵׁם הָעֶצֶם, שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ וְשֵׁם הַמְיֻחָד[79]**, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן זֶה שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ נִקְרָא בְּשֵׁם אָדוֹן, הוּא כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[80] **לְךָ נָאֶה לִקְרוֹת אדנ׳ שֶׁאַתָּה אָדוֹן לְכָל בְּרִיּוֹתֶיךָ, דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁשֵּׁם אד׳ הוּא בְּסִפִּירַת הַמַּלְכוּת**[81]**, וּבְמַלְכוּת גּוּפָא — כְּמוֹ שֶׁיּוֹרֶדֶת בִּבְרִיאָה**[82]**, לְהַוּוֹת אֶת הָעוֹלָמוֹת וְלִהְיוֹת אָדוֹן עֲלֵיהֶם, הִנֵּה מִלְּשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל שֶׁאַתָּה אָדוֹן לְכָל בְּרִיּוֹתֶיךָ (בְּרִיּוֹתֶיךָ דַּוְקָא), מַשְׁמַע שֶׁהַשֵּׁם אד׳**[83] **הוּא עַל נִבְרָאִים אֵלּוּ שֶׁהֵם בְּרִיּוֹת בְּעָלְמָא**[84] **[וּבְדֶגְמַת אָדוֹן בְּפַשְׁטוּת, שֶׁהַתֹּאַר אָדוֹן הוּא עַל עֲבָדִים דַּוְקָא]. וְעִנְיַן פְּנֵי הָאָדוֹן הֲוָיָ׳ הוּא הַהִתְאַחְדוּת דַּהֲוָיָ׳ (שֵׁם הָעֶצֶם) עִם בְּחִינַת אד׳ (אָדוֹן לְכָל בְּרִיּוֹתֶיךָ). וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁבְּמִצְוַת רְאִיָּה כְּתִיב**[85] **יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ אֶת פְּנֵי הָאָדוֹן הֲוָיָ׳. דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[86] **כְּשֵׁם שֶׁבָּא לֵירָאוֹת כָּךְ בָּא לִרְאוֹת, דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁבְּעֵת הָעֲלִיָּה לָרֶגֶל הָיוּ רוֹאִים אֶלְקוּת בְּמוּחָשׁ (דִּרְאִיָּה הוּא לְמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה), וְהָרְאִיָּה הָיְתָה גַּם בִּבְחִינַת הַפְּנִימִיּוּת דֶּאֱלֶקוּת כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב יֵרָאֶה גו׳ אֶת פְּנֵי גו׳, הִנֵּה יִתְרָה מִזּוֹ, שֶׁרְאִיַּת הָאָדָם בֶּאֱלֶקוּת (מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה) הָיְתָה בְּאוֹתוֹ הָאֹפֶן כְּמוֹ הָרְאִיָּה דִּלְמַעְלָה, כְּשֵׁם שֶׁבָּא לֵירָאוֹת כָּךְ בָּא לִרְאוֹת, יָשָׁר יֶחֱזוּ פָּנֵימוֹ**[87]**, שֶׁהָרְאִיָּה שֶׁלְּמַטָּה וְהָרְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה הֵם יָשָׁר, בְּהַשְׁוָוּאָה**[88]**. וְלָכֵן נֶאֱמַר בָּזֶה יֵרָאֶה גו׳ אֶת פְּנֵי הָאָדוֹן**

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁבְּמִצְוַת רְאִיָּה החובה לעלות לרגל ולהראות לפני הקדוש־ברוך־הוא בבית המקדש **כְּתִיב**[85] כתוב בתורה **יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ אֶת פְּנֵי הָאָדוֹן הֲוָיָ׳. דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[86] **כְּשֵׁם שֶׁבָּא** האדם העולה לרגל **לֵירָאוֹת** בפני הקדוש־ברוך־הוא **כָּךְ בָּא** האדם **לִרְאוֹת** את הקדוש־ברוך־הוא, **דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁבְּעֵת הָעֲלִיָּה לָרֶגֶל הָיוּ** כל בני ישראל **רוֹאִים אֶלְקוּת בְּמוּחָשׁ** כפי שרואים דבר מוחשי **(דִּרְאִיָּה הוּא לְמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה** כאשר רואים דבר בעיניים הוא נקלט בנפש האדם בצורה הרבה יותר עמוקה, פנימית ומוחשית מאשר כאשר שומעים על כך ומבינים ומשיגים את הדברים באמצעות השכל), **וְהָרְאִיָּה** באלוקות שבני ישראל ראו בעת העליה לרגל **הָיְתָה גַּם** ראיה וקליטה עמוקה ופנימית ביותר **בִּבְחִינַת הַפְּנִימִיּוּת דֶּאֱלֶקוּת כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב יֵרָאֶה גו׳ אֶת פְּנֵי גו׳,** והביטוי ״פני״ מלמד שהראייה הייתה לא רק בדרגות נמוכות וחיצוניות באלוקות אלא בדרגות נעלות ופנימיות **הִנֵּה יִתְרָה מִזּוֹ, שֶׁרְאִיַּת הָאָדָם בֶּאֱלֶקוּת (מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה) הָיְתָה בְּאוֹתוֹ הָאֹפֶן כְּמוֹ הָרְאִיָּה דִּלְמַעְלָה, כְּשֵׁם שֶׁבָּא לֵירָאוֹת כָּךְ בָּא לִרְאוֹת** את הקב״ה באותו סוג של ראיה, כמו הראיה שלמעלה, כביכול, ובלשון הכתוב **יָשָׁר יֶחֱזוּ פָּנֵימוֹ**[87]**, שֶׁהָרְאִיָּה שֶׁלְּמַטָּה וְהָרְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה הֵם יָשָׁר, בְּהַשְׁוָוּאָה**[88] באותה דרגה. **וְלָכֵן נֶאֱמַר בָּזֶה** בראיה זו **יֵרָאֶה גו׳ אֶת פְּנֵי הָאָדוֹן הֲוָיָ׳,** היינו שילוב וחיבור של ״הוי״ עם ״אדון״ **כִּי בִּכְדֵי**

---

79) נסמן בלקו״ש חט״ו ע׳ 234. 80) ב״ר פי״ז, ד. 81) שעהיוה״א רפ״ז. 82) לקו״ת אמור לב, ב, ממק״מ ר״פ בראשית. 83) שבזה מדובר במדרש שם. ועאכו״כ ״האדון״ (שבפסוק מאן פני האדון) שאינו מז׳ שמות הקדושים ורק ״כינוי״ שמותר למוחקו (ראה רמב״ם הל׳ יסוה״ת פ״ו ה״ה). 84) ראה תניא פרק לב. 85) תשא לד, כג. וראה משפטים כג, יז. 86) חגיגה ב, א. וראה תוד״ה יראה שם. 87) תהלים יא, ז. 88) לקו״ת ראה כג, ד ואילך. וראה אוה״ת וירא קג, ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁתִּהְיֶה הַהִתְאַחֲדוּת דְּהָרְאִיָּה שֶׁלְּמַטָּה עִם הָרְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה, עד כדי כך שניתן לומר ששתי הראיות שוות **הוּא עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת בְּחִינַת הָאָדוֹן הֲוָיָ׳,** אותה בחינה שבה יש **הִתְאַחֲדוּת דְּאָדוֹן עִם הֲוָיָ׳** היינו חיבור בין דרגה הכי נעלית עם דרגה נמוכה, וכן בענייננו, שנפעל חיבור ויש השוואה, כביכול, בין הראיה של מעלה לראיה של מטה.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דִּבְמִצְוַת רְאִיָּה נִכְלֶלֶת גַּם הַבָּאַת קָרְבָּן (עוֹלַת רְאִיָּה) כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[89] וְלֹא יֵרָאוּ פָּנַי רֵיקָם אלא יש לבוא עם קרבן. **שֶׁבָּזֶה** בחובה לעלות לרגל עם קרבן **נִרְאֶה גֹּדֶל הָעִלּוּי דַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים,** שעניינה נתבאר לעיל, **שֶׁעַל־יְדֵי הַבָּאַת קָרְבָּן גַּשְׁמִי [וְעַד שֶׁלִּדְעָה אַחַת[90] צָרִיךְ לִהְיוֹת הַקָּרְבָּן** של עולת ראיה **לֹא מִן הָעוֹף אֶלָּא מִן הַבְּהֵמָה[91]** שהיא מגושמת יותר מהעוף והבירור שלה קשה יותר**], עַל־יְדֵי־זֶה דַּוְקָא** על ידי הבירור וההעלאה של הגשמיות **יֵרָאוּ פָּנַי,** פועלים את **גִּלּוּי הַפְּנִימִיּוּת** בחינת "פנים" **דֶּאֱלִקוּת וּבְאֹפֶן דִּרְאִיָּה** שקליטת הגילוי היא באופן הכי עמוק והכי פנימי, **וְעַד לִבְחִינַת יָשָׁר יֶחֱזוּ פָנֵימוֹ** ראיה נעלית כל כך שיש לה דמיון והשוואה (כביכול) לראיה שבה הקדוש־ברוך־הוא רואה את בני ישראל העולים לרגל.

ז) וְעַל־פִּי כָּל הַנַּ"ל יוּבָן גַּם הַקֶּשֶׁר דְּהִסְתַּלְּקוּת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי עִם סְפִירַת הָעֹמֶר, וְעַד שֶׁיּוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ נִקְרָא (עַל־פִּי מִנְהַג יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה הִיא[92]) בְּשֵׁם לַ"ג בָּעֹמֶר[93]. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהָעֲבוֹדָה דִּסְפִירַת הָעֹמֶר הִיא בֵּרוּר הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית[94], וְאַף־עַל־פִּי־כֵן (וְאַדְּרַבָּא, מִצַּד זֶה), דַּוְקָא בְּמִצְוָה זוֹ אוֹמְרִים[95] וְעַל יְדֵי זֶה יֵשְׁפַּע שֶׁפַע רַב בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, כִּי עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים דַּוְקָא מַגַּעַת לְמַעְלָה מַעְלָה, וּמִמְּשִׁיכָה מִשָּׁם שֶׁפַע, לֹא אוֹר שֶׁהוּא הֶאָרָה בִּלְבַד אֶלָּא שֶׁפַע שֶׁהוּא מַהוּת הַדָּבָר[96], וִיתֵירָה מִזּוֹ — שֶׁפַע רַב. וְלִהְיוֹתוֹ

ביאור בדרך אפשר

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהָעֲבוֹדָה דִּסְפִירַת הָעֹמֶר הִיא בֵּרוּר הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית[94] ובכל יום מארבעים ותשעה ימי ספירת העומר מברורים ומתקנים את כל שבע המידות כפי שכל אחת מהן כלולה מכל השבע, מ"חסד שבחסד" ביום הראשון לספירת העומר עד "מלכות שבמלכות" בסיום ספירת העומר, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** למרות שלכאורה עוסקים בדברים נחותים, בירור המידות הלא טובות של הנפש הבהמית **(וְאַדְּרַבָּא, מִצַּד זֶה), דַּוְקָא בְּמִצְוָה זוֹ** מצות ספירת העומר **אוֹמְרִים[95]** בתפילה מיוחדת לאחר הספירה **וְעַל יְדֵי זֶה יֵשְׁפַּע שֶׁפַע רַב בְּכָל הָעוֹלָמוֹת,** דבר שלא מצינו דוגמתו במצוות אחרות **כִּי עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים דַּוְקָא** שעניינה לתקן ולהעלות נבראים נחותים ומגושמים (בדוגמת קרבן מן הבהמה) **מַגַּעַת לְמַעְלָה מַעְלָה, וּמִמְּשִׁיכָה מִשָּׁם שֶׁפַע,** והביטוי "יושפע שפע" הוא מדויק, ללמדנו שההשפעה היא **לֹא אוֹר שֶׁהוּא הֶאָרָה בִּלְבַד אֶלָּא שֶׁפַע שֶׁהוּא מַהוּת הַדָּבָר[96],** כמבואר בהרחבה ש"אור" משמעו הארה בלבד ממקור האור, כמו לדוגמא האור שמפיצים קרני השמש שאין זו השמש עצמה אלא רק זיו והארה ממנה (ולכן האור בא ללא התלבשות פנימית ומאיר בארמון המלך ובמקום האשפה בשווה) ואילו "שפע" הוא התגלות והשפעה של מהות הדבר כמו השפעת שכל וחכמה מרב לתלמיד שהיא השפעה ממהות הדבר (ולכן הרב נדרש להתאים את השפעת השכל לפי יכולת הקליטה של התלמיד) **וִיתֵירָה מִזּוֹ - שֶׁפַע רַב. וְלִהְיוֹתוֹ**

---

89) משפטים שם, טו. רמב"ם ריש הל' חגיגה. 90) ראה חגיגה ז, א. אבל ברמב"ם שם פ"א ה"א "בין מן העוף ובין מן הבהמה". וראה כס"מ שם, שלהרמב"ם היתה גירסא אחרת. 91) ראה לקו"ת בהעלותך (לג, ב) שהעופות "הם למעלה מבחי' בשר בהמה". וראה מאמרי אדה"ז ענינים ע' תי. לקו"ש ח"ד ע' 1295. 92) ראה תוד"ה נפסל — מנחות כ, ב. ושם: מנהג אבותינו תורה היא. ועד"ז במהרי"ל הובא ברמ"א יו"ד סשע"ו ס"ד. ובמנהגים ישנים מדורא ע' 153: והמנהג תורה היא. וראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א. 93) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 337. 94) ראה לקו"ת אמור ד"ה וספרתם וד"ה והניף את העומר (לה, ב ואילך). ד"ה והניף את העומר במאמרי אדהאמ"צ במדבר ח"ב (ע' תנח ואילך). ד"ה משכני דש"פ במדבר ה'תש"א. ועוד. וראה לקו"ש חי"ב ע' 99 ואילך. 95) בהתפלה שאומרים אחרי ספה"ע. 96) ראה אוה"ת עניינים ע' קיד ואילך. המשך תרס"ו ע' קעג ואילך. המשך תער"ב ח"א פנ"ג (ע' צה) ואילך. וראה ספר הערכים־חב"ד כרך ב ערך אור ס"ג ואילך (ע' תמא ואילך). וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁפַע רַב, לָכֵן[97] (מִצַּד הָרִבּוּי שֶׁבּוֹ) הוּא נִמְשָׁךְ וְנִשְׁפָּע בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, עַד לָעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, וּבָעוֹלָם הַזֶּה גּוּפָא לַמָּקוֹם הֲכִי תַּחְתּוֹן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה מִמֶּנּוּ. מבלי שההשפעה תיעצר ההשפעה מגיעה

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ הַקֶּשֶׁר דִּימֵי הַסְּפִירָה [וּבָהֶם גּוּפָא, דְּיוֹם הַלַּ"ג בָּעֹמֶר, סוֹף וְתַשְׁלוּם הָעֲבוֹדָה דִּסְפִירַת הָעֹמֶר בְּעִקְּרֵי הַמִּדּוֹת[98] כי עיקר המידות מסתיים בספירת ההוד, כיון שהספירות הבאות, יסוד ומלכות, נועדו בעיקר כדי להמשיך ולהוריד את השפע הלאה, ואם כן הספירה של יום ל"ג בעומר שהיא "הוד שבהוד" היא סיום עיקר העבודה של ספירת העומר] לְהִסְתַּלְּקוּת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, כִּי עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הָיְתָה לְרַפֵּא וּלְבַטֵּל אֶת הַמְּחִצּוֹת שֶׁבֵּין כָּל הָעִנְיָנִים, כפי שהובא לעיל שביטל את המחיצה שבין נגלה דתורה לנסתר בתורה וכן איחד בין דרגות הכי גבוהות ועליונות לדרגות תחתונות וּלְהַמְשִׁיךְ מִלְּמַעְלָה מַעְלָה עַד לְמַטָּה מַטָּה, מִבְּחִינַת אֵיתָן שהיא בחינת היחידה, "למעלה מעלה" בִּבְחִינַת אֶרֶץ שהיא "למטה מטה". וְעִנְיָן זֶה פעולתו של רשב"י לפעול את החיבור והשילוב האמור, עוֹמֵד בְּגָלוּי בְּיוֹם הִסְתַּלְּקוּתוֹ בְּל"ג בָּעֹמֶר, כַּמְּבֹאָר בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' לְאַדְמוּ"ר הַזָּקֵן[99] שֶׁבְּיוֹם הַהִסְתַּלְּקוּת הִנֵּה כָּל עֲבוֹדַת הָאָדָם אֲשֶׁר עָבַד בְּמֶשֶׁךְ יְמֵי חַיָּיו עוֹמֶדֶת בְּגָלוּי כְּפִי שֶׁהִיא בְּשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ, וְכַמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בִּדְרוּשֵׁי לַ"ג בָּעֹמֶר בַּסִּדּוּר לְאַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי[100].

וְעִנְיָן זֶה נִמְשָׁךְ לְמַטָּה מַטָּה עַד לְשִׁמְחָה כִּפְשׁוּטָהּ[101]. וְעַד שֶׁמִּזֶּה נִמְשֶׁכֶת שִׂמְחָה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, עַד לְשִׂמְחָה הַפּוֹרֶצֶת גָּדֵר[102], שִׂמְחַת עוֹלָם[103], הַפּוֹרֶצֶת אֶת גִּדְרֵי הַגָּלוּת, וּמְבִיאָה אֶת הַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, דְּמָשִׁיחַ אָתָא לְאַתְבָא צַדִּיקַיָּא בִּתְיוּבְתָּא[55]. וְזֶה קָשׁוּר גַּם עִם עִנְיַן הֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת, אֵימָתַי אָתֵי מַר לְכְשֶׁיָּפוּצוּ מַעְיְנוֹתֶיךָ חוּצָה[104], בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ מַמָּשׁ, וּבַעֲגָלָא דִּידָן[105].

ביאור בדרך אפשר

בְּמֶשֶׁךְ יְמֵי חַיָּיו מגיעה לשלמותה ואז היא עוֹמֶדֶת בְּגָלוּי כְּפִי שֶׁהִיא בְּשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ, ללא העלם והסתר מצד הגוף שקיים קודם ההסתלקות ולכן דווקא לאחר ההסתלקות השפעתו של הצדיק על תלמידיו יותר גדולה מאשר בחייו בעולם הזה וְכַמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בִּדְרוּשֵׁי לַ"ג בָּעֹמֶר בַּסִּדּוּר לְאַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי[100].

וְעִנְיָן זֶה אף שהוא נעלה ביותר, שהרי מדובר על שורש ומקור של נפש הצדיק נִמְשָׁךְ לְמַטָּה מַטָּה בדומה לאמור לעיל אודות חיבור והתאחדות הדרגות הכי עליונות עם התחתון ביותר עַד לְשִׂמְחָה כִּפְשׁוּטָהּ[101]. וְעַד שֶׁמִּזֶּה נִמְשֶׁכֶת שִׂמְחָה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, עַד לְשִׂמְחָה הַפּוֹרֶצֶת גָּדֵר[102] כיון שהיא שמחה גדולה במיוחד הגורמת לאדם לשנות את הנהגתו הרגילה כמו, למשל, לתת לצדקה יותר מרגילותו וכיו"ב, שִׂמְחַת עוֹלָם[103] שמחה נצחית שאין לה הפסק, הַפּוֹרֶצֶת ומבטלת אֶת גִּדְרֵי הַגָּלוּת, וּמְבִיאָה אֶת הַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, דְּמָשִׁיחַ אָתָא לְאַתְבָא צַדִּיקַיָּא בִּתְיוּבְתָּא[55] בא להשיב את הצדיקים בתשובה כך שתהיה להם גם מעלת העבודה של בעלי תשובה שעניינה יציאה מגדרי המציאות הקודמת. וְזֶה הגאולה קָשׁוּר גַּם עִם עִנְיַן הֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת, כמענה המשיח לבעל־שם־טוב על שאלתו אֵימָתַי אָתֵי מַר לְכְשֶׁיָּפוּצוּ מַעְיְנוֹתֶיךָ חוּצָה[104], בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ מַמָּשׁ, וּבַעֲגָלָא דִּידָן[105] במהירות שלנו, לפי המושגים שלנו.

---

97) ראה סידור (עם דא"ח) שער הסוכות רמח, א־ב. שערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פי"ב־ג. 98) סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר דש, א. 99) סי' ז"ך וביאורו וסי' כח. 100) שם דש, א ואילך. 101) ראה פע"ח שער כב (שער ספה"ע) פ"ז. מ"ח מס' אייר וסיון פ"א מ"ו. ושם מ"ז: שמחה גדולה. וראה אגרות־קודש אדמו"ר הזקן ריש ע' קיז. וראה ד"ה להבין ענין הילולא דרשב"י בסה"מ תקס"ד (ע' קא ואילך, ועם הגהות – באוה"ת ענינים ע' ריח ואילך); מאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"ב (ע' תרסו ואילך); סה"מ תרנ"ד (ע' רסא ואילך), ועוד – בטעם שעושין שמחה ביום ההילולא דרשב"י אף שנקבע תענית על מיתת צדיקים. וראה לקו"ש ח"ז ע' 343 בהערה. וש"נ. 102) ראה המשך שמח תשמח תרנ"ז ס"ע 49 (סה"מ תרנ"ז ע' רכד) ואילך. ועוד. 103) ישעי' לה, י. נא, יא. 104) אגה"ק הידועה דהבעש"ט (נדפסה גם בריש ס' כתר שם טוב הוצאת קה"ת). 105) ראה לקו"ש ח"ט ע' 23 הערה 61.

בס"ד. שיחת ל"ג בעומר (לאחרי תפלת מנחה) ה'תשמ"ה.

בלתי מוגה

א. ל"ג בעומר הוא יום שמחתו של רבי שמעון בן יוחאי – שמחה גדולה ביותר, הבאה בגילוי אצל כל השייכים אליו, כידוע[1] שרצה וצוה שכל השייכים אליו ישמחו בשמחתו, וכמסופר בכתבי האריז"ל[2] אודות אחד שהיה רגיל לומר תפלת "נחם" בכל יום, שהקפיד עליו רבי שמעון בן יוחאי על שאמר "נחם" בל"ג בעומר, יום שמחתו.

ומי הם השייכים אליו, ובמילא, צריכים לשמוח בשמחתו – כל אחד ואחד מישראל:

רבי שמעון בן יוחאי אמר: "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין"[3], כלומר, אפילו דור הנמצא במצב ירוד כו' שלכן זקוק הוא לענין של כפרה, ועד כדי כך גדלה הירידה, שלא מספיקה זכותם של הצדיקים בדרגא ד"אם שנים הן אני ובני"[3], אלא יש צורך בזכות גדולה יותר, "אית חד ואנא הוא דכתיב[4] וצדיק יסוד עולם"[5] – הנה גם במעמד ומצב כזה אומר רבי שמעון בן יוחאי "יכול אני לפטור את כל העולם כולו כו'".

ומובן שכאשר "יכול אני לפטור כו'" – הרי בודאי שמנצל כח זה (בהתאם לכך ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה"[6]) להביאו מן הכח אל הפועל, היינו, שפוטרם בפועל ("בזכותי אני סובל כל עוונותיהם ופוטרן מן הדין"[7]).

ומכיון שרבי שמעון בן יוחאי מקשר את עצמו עם כל אחד ואחד מבני הדור כדי לפוטרן כו' – הרי בזה גופא מודגשת שייכותם של כל בני הדור עם רבי שמעון בן יוחאי, ולכן, צריכים כולם לשמוח בשמחתו.

ב. ויש להוסיף בזה:

נוסף על האמור שכל בני הדור צריכים לשמוח בשמחתו של רבי שמעון בן יוחאי מפני שייכותם אליו (מכיון שרבי שמעון בן יוחאי מקשר את עצמו עמהם) – הרי גם תוכן הענין שבו בא לידי ביטוי הקשר דרבי שמעון בן יוחאי עם כל בני דורו, "לפוטרן מן הדין", מביא לידי שמחה גדולה – שכן, אין לך שמחה גדולה מזו שנפטרים מכל ענינים בלתי־רצויים!

ובפרט שהדרך בה נפטרים היא – על־ידי ענין הכי נעלה: זכותו של רבי שמעון בן יוחאי, "צדיק יסוד עולם"!

ומה גם שרבי שמעון בן יוחאי אומר ומכריז זאת בגלוי, ודבריו נעשים חלק מתורה שבעל־פה – "תורת חיים", הוראה בחיים, וביחד עם זה – "תורת אמת", שכל זה מוסיף עוד יותר בענין השמחה.

וכן לאידך גיסא – שפעולתו של רבי שמעון בן יוחאי לפוטרן כו' מוסיפה עוד יותר בקשר ושייכות של בני הדור עם רבי שמעון בן יוחאי (מלבד עצם העובדה שמקשר את עצמו עמהם כדי לפוטרם):

פעולתו של רבי שמעון בן יוחאי (לפוטרן כו') היא – בדרכו, באופן דמלמעלה למטה – על־ידי התורה[8]. ובתורה גופא – פנימיות התורה, "נשמתא דאורייתא"[9], ביחד עם נגלה דתורה – שהרי רבי שמעון בן יוחאי הוא אחד התנאים בהלכות שבנגלה דתורה.

ומכיון שכן, הרי זה מוסיף ומחזק עוד יותר את הקשר דכל בני הדור עם רבי שמעון בן יוחאי – כי הקשר שעל־ידי תורתו הוא באופן ד"יחוד נפלא"[10]. ובמילא, שייכים הם עוד יותר לשמחתו של רבי שמעון בן יוחאי.

ג. ומכל זה מובן, שביום זה – דבר פשוט הוא שצריכים כולם להיות בשמחה גדולה.

ומכיון ש"שמחה פורצת גדר"[11] – כל ענין של שמחה, ועל־אחת־כמה־וכמה שמחה גדולה כזו, שבוודאי פורצת היא כל המדידות וההגבלות,

---

1) פע"ח ש' ספה"ע פ"ז. וראה לקו"ש חי"ז ע' 505 בהערה ד"ה ויום שמחתו. חכ"ב ע' 138 הע' 5. וש"נ.
2) פע"ח שם. הובא בעט"ז לשו"ע או"ח סתצ"ג.
3) סוכה מה, ב.
4) משלי י, כה.
5) זח"א רנה, סע"א. ב"ר פל"ה, ב. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1237.
6) שבת עז, ב.
7) פרש"י סוכה שם.
8) ראה שבת יא, א.
9) זח"ג קנב, א.
10) תניא פ"ה.
11) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכז ואילך.

[זאת – אפילו כאשר נדמה שישנו ענין שיכול להפריע ולמנוע חס־ושלום, ועד כדי כך, שאפילו כאשר צועק "איני רוצה" – הרי ישנו פסק־דין הרמב"ם[12] שבאמת ובפנימיות רוצה הוא, ומה שצועק "איני רוצה", אין זה אלא מפני שנדבק בו דבר חיצוני שאין לו שייכות ליהודי, וצריכים רק להסירו ולבטלו, וגם ענין זה – בדרכו של רבי שמעון בן יוחאי (כנ"ל), שעבודתו היא באופן דמלמעלה למטה, על־ידי התורה, ש"דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום"[13]],

הרי שמחה זו פורצת את גדרי הזמן והמקום, עד לזמן זה ומקום זה, שכן, זה מה שנוגע עכשיו, באופן ד"זהיר טפי"[14],

ומזמן זה ("זימנא חדא") – באים ל"אותו הזמן" שבו מסיים וחותם הרמב"ם את ספרו "יד החזקה" לעיני כל ישראל: "ובאותו הזמן כו' מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", היינו, שגם הענינים ד"עלמא דאתכסיא" ("כמים לים מכסים") יבואו באופן של השגה המתאחדת עם האדם – "ישיגו דעת בוראם כפי כח האדם",

למטה מעשרה טפחים, ומתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

ד. מאמר (כעין שיחה) 'דיבור המתחיל' להבין ענין רבי שמעון בן יוחאי.

* * *

ל. ...ובהמשך לזה – יש לסיים את ההתוועדות בענין הצדקה, כרגיל בזמנים האחרונים, ולכן, לאחרי אמירת ברכה אחרונה, ולפני תפילת ערבית – זמן השייך עדיין לתפילת המנחה, ובמילא, הרי זה עדיין הזמן דנתינת הצדקה[15] - יחלקו באמצעות ה"טנקיסטים" שטר של דולר עבור כל אחד ואחת.

ויהי־רצון אשר בזכות מצות הצדקה, עליה אמרו חכמינו ז"ל[16]: "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה",

ובפרט בל"ג בעומר – זמן התגלות פנימיות התורה, עד להתגלות באופן ד"יפוצו מעינותיך חוצה", שעל־ידי־זה קא אתי מר מלכא משיחא, נזכה בקרוב ממש לגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו,

ובפשטות – קיום היעוד "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, ומתוך שמחה וטוב לבב – "שמחת עולם על ראשם"[17].

לא. כמו כן יש להזכיר אודות ה"מבצעים" – שכן, למרות שכבר דובר אודותם יותר ממאה פעמים ואחד... מכל־מקום, ישנם כאלו החושבים שמכיון שלא הוזכר בהתוועדות אודות ה"מבצעים", בוודאי יש דברים בגו! ובמילא, יש לחפש "קולות" או "חומרות", "קולות דקולות" או "חומרות דחומרות".

ובכן, נזכיר עתה עוד פעם אודות ה"מבצעים":

אהבת ישראל עד לאופן דאחדות ישראל, חינוך עצמו וחינוך זולתו, מבצע תורה, מבצע תפילין, מבצע מזוזה, מבצע צדקה, בית מלא ספרים – יבנה וחכמיה, מבצע נרות שבת ו'יום טוב', מבצע כשרות האכילה ושתיה, מבצע טהרת המשפחה, מבצע כתיבת ספרי־תורה הכלליים – שכל יהודי ירכוש אות באחד מספרי־תורה אלו, והמבצע דלימוד הרמב"ם באחד מאופני השיעורים הידועים,

והעיקר – לצעוק "עד[18] מתי"... "אלקים[19] אל דמי לך אל תחרש ואל תשקוט א־ל"... שכן, על־ידי־זה זוכים למבצע הכי גדול שיעשה הקב"ה בעצמו – מבצע "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", "קהל גדול ישובו הנה"[20], "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[21],

בעגלא דידן, במהרה בימינו ממש.

---

12) הל' גירושין ספ"ב.
13) משלי ג, יז. וראה רמב"ם הל' חנוכה בסופן.
14) שבת קיח, סע"ב. וראה אגה"ק סוס"ז. ובכ"מ.
15) ראה לקו"ש ח"ט ס"ע 292 ואילך. וש"נ.
16) ב"ב י, א. וראה תניא פל"ז.
17) ישעי' לה, י. שם נא, יא.
18) תהלים עד, י.
19) שם פג, ב.
20) ירמי' לא, ז.
21) בא י, ט.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לשליח־ציבור שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש במהרה בימינו". ואחר־כך צוה לנגן ניגון הכנה. ניגון אדמו"ר הזקן (בבא הד' – פעם אחת). "ניע זשוריצי כלאָפּצי".

כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.

לאחרי חלוקת הדולרים, ותפילת ערבית – התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "שיבנה בית המקדש"].

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט סיון, תשי"ט
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה מנחם ישראל שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ד סיון עם המצורף אליו, ות"ח ת"ח על תשורתו, מאמרי ומכתבי קדש של רבותינו נשיאינו הק', ובודאי ימשיך במנהגו שלו הטוב בזה, וידוע מאמר חז"ל מילתא אלבישייהו יקירא ובפרט שהמדובר בתורתם של רבותינו נשיאינו, וק"ל.

בעת רצון יזכירו את כל אלה שכותב אודותם, על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, כאו"א להמצטרך לו מתאים לתוכן כתבו, ויהי רצון שיבשר טוב בזה, בטוב הנראה והנגלה...

נתקבל הביכל כת"י, בראשו ח"א דספר התניא בשינוים מהנדפס - ולאחרי כן מאמרי אדמוה"ז. ות"ח ת"ח ביותר וביותר ע"ז.

הערתו שאפשר, שזהו נעתק מהמזויפים - לא נראה לי כלל, כי אין שם שינוי המזיק, אלא שכנראה, נלקה בחסר, ואולי חסרים עלים מספר באיזהו מקומן. וי"ל שזהו ממהדו"ק דהתניא. ואכ"מ.

במ"ש עוה"פ בהנוגע לענין ובנוחו - הנה מתחלה הי' נראה אשר השואל מתכוון לבירור האמת, ומעונין בתשובה לקושיתו, אבל מכתבו במכתבו זה המשך השאלות ששאלו, כנראה שאין זה כלל הכיון - כ"א להקשות, ומובנת הפליאה והתמי' הכי גדולה, כשבאים בשאלה (ואפשר גם בקושיא) בנוגע לרבנו הזקן בעל התניא והשו"ע, המקובל בתוככי כל ישראל, אף בין אלו שנוהגים כרבותיהם הם, ה"ז האופן - העדר יחס של "כבוד", ז.א. אשר קודם שמקשה ושואל אינו מעיין ומתבונן, האם יש **אחיזה** עכ"פ בהשאלה והקושיא, ומזה מובנת גם הפליאה עליו, במ"ש "האם יש מה להשיב על שאלת הנ"ל", והרי בעצמו הי' לו להשיב שאין כאן שאלה **כלל**. ופשיטא שאין מקום לשאול דוקא מעבר לים.

וכיון שאיני יודע הסיבה למה לא ענה כאמור, הנה עוה"פ בקצרה אענה על כתבו, על ראשון ראשון.

א) המקשה "בענין אל תבהל וגו' הנה אינו שייך בפסוקי דאורייתא" - מובן שאין לזה כל יסוד, שהרי הנ"ל הוא פסוק **בתנ"ך**, ובמילא מתיחס גם לפסוקי תנ"ך, ולא עוד אלא שמוכרח הדבר **מפשוטו** של מקרא, שהרי אינו אומר שהדברים אינם אמיתים או שאינם רצוים, כ"א שצריך להיות דברים מעטים ולא מרובים, ז.א. שהחסרון הוא רק בריבוי שלא מן ההכרח, ותו לא מידי, אלא שבפסוק השני מוסיף עוד ענין שברוב דברים יכול לבוא לעוד ענינים וק"ל.

ב) "בשום מקום לא השמיט אדמוה"ז בפסוקי דאורייתא וכיו"ב אלא מחשש הפסק" - מובן שהנ"ל אין לו שחר, כי הרואה סידור רבנו הזקן אפילו ראי' **שטחית**, הנה רבו המקומות מלספר, דלא כהנ"ל בהפסק, שהשמיט רבנו פסוקים וכו', אף שנוהגים לאומרם בכו"כ נוסחאות.

ואתחיל בתחלת הסידור, ואסתפק רק בהשוואה עם נוסח ספרד (והרבה עוד יותר יש בהשוואה לנוסח אשכנז):

במצות הנחת תפילין, לא הביא הפסוק, וארשתיך לי וכו׳, השמיט פתח אלי׳, פרשת הכיור, ועד״ז בעוד כ״מ, בברכת המזון בסופו וכו׳.

ג) רי״ק לא הביא בסידורו יהללו, ובכ״ז אדמו״ר הזקן הביאו. הנה אפילו באם לא הי׳ מביאו הרי״ק בסידורו, הנה מובא הוא בסידור הר״ש מרשקוב **שהוא** ע״פ (ומתלמידי) הבעש״ט, וכן בכל הסידורים מתחיל מסידור רב עמרם גאון, ומה זו קושיא על אדמו״ר הזקן? ועוד וג״ז עיקר, המראה על אופן השאלה והקושיא, שבסידור הרי״ק **הובא** יהללו, עיין בתפלת שבת. וכנראה שהמקשה ראה בתפלת חול ולא מצא שם יהללו, ונפל על המציאה. ולא השגיח שבתפלת חול לא הובאה כלל החזרת הס״ת להיכל, ז.א. שבאם לומד המקשה בסידור הרי״ק הענינים **ככתבם**, צ״ל עפ״ז שלהרי״ק אין להחזיר הס״ת להיכל בימות החול!

בברכה לבשו״ט תכה״י בענינים הכללים ובענינים הפרטים גם יחד.

ב״ה, כ״ג אייר, תשי״ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביהם מט׳ אייר ושלאחריו, ובהנוגע למוסד החינוך כבר עניתי רשמית ע״ש ההנהלה במענה להמכתב שגם הוא הי׳ חתום עליו.

ובזה להוסיף שלצערי הרב אותו המצב הוא בהנוגע לשאר הפעולות, ובמ״ש שהכל תלוי ביחס והתנהגות דאיש אחד, מובנת הפליאה דיחיד ורבים הלכה כרבים הרי אין זה גזירת הכתוב כי אם ענין שכלי ומתאים להמציאות, אלא שמובן שהרבים צריכים להודיע ע״ד מציאותם בענין פלוני ובפעולה פלונית, שההודעה בזה הוא ע״י **פעילות** והודעה אודותה, וכשחסר בשתי אלו, עכ״פ בקצת, חסר גם בההלכה כרבים, וכיון שלעת הצורך מזדמנים כולם יחד, וכנראה ממה שחתמו כולם במכתב בהנוגע לבית הספר, פשיטא שעליהם להזדמן יחד ולדון על המצב בכללות, שכתבו המצב בכ״ז בא כתוצאה מזה ולא ״שאין לשנות לטוב בהנוגע להבא״.

ולאחרונה מובן שעלי להגיב **בחזקה** על סיום מכתבו, שאני מקשר הפרנסה המינימלית בפעולות בכרם חב״ד וכו׳, נוסף על הנקודה העיקרית שהזן ומפרנס לכל הוא **השי״ת** בורא עולם ומנהיגו, ב) הנה פשוט ג״כ (ותקותי שאיש לא יחשדני אחרת) שאיחולי, שיהיו מזוני רוויחי לכאו״א בפועל למטה מעשרה טפחים, ולא לקשר זה עם **איזה** ענינים שיהיו.

ומה שכתבתי בשייכות שני הענינים, היתה רק הבעת חוות דעתי בהנוגע להמצב כפי שרואה הנני אותו, ולא שאני המקשר ומתנה תנאים ח״ו ולא רק בהנוגע לעניני פרנסה אלא גם אפילו למזוני רוויחי כנ״ל.

וכיון שנמצאים אנו בימי ספירת העומר, שסופרים הימים לא במספר סדורי ראשון ושני, אלא במספר כוללי שני ימים וכו׳ ז.א. שגם ההארה דיום הקודם מצטרפת להארה דיום זה ופעולותי׳, הנה יהי רצון שיתקבצו החפץ הטוב של כאו״א מאנ״ש אשר במחנם הט׳ והרצון הטוב ופעולות הטובות שבהצטרף כולם יחד, בודאי שיוכלו לבטל ההעלמות וההסתרים ולהפיץ המעינות במחנם ובסביבתם, תורת החסידות הדרכותי׳ ומנהגי׳ בחוגים ההולכים ומתרחבים ומתוך שמחה וטוב לבב בהרחבת הדעת ובהרחבת הפרנסה.

בברכה לבשו״ט בכל האמור.

לקוטי שיחות בהר – ל"ג בעומר כרך יז

מתורגם ללשון הקודש

א.
יש קשר בין פרק ד' באבות, ל"ג בעומר, ופרשת בהר

לפי המנהג[1] ללמוד פרקי אבות בשבתות שבין פסח לשבועות, פרק בכל שבת, יוצא בשנים רבות, כבשנה זו[2], שבשבת פרשת בהר[3] לומדים את הפרק הרביעי. כיון שכל הענינים שבתורה ובמנהגי ישראל הם מדויקים, מובן, שלפרק זה יש קשר לפרשת בהר הנקראת בשבת זו[4].

בנוסף לכך: בשנים מסוימות חל ל"ג בעומר בשבוע של פרשת בהר, כבשנה זו[2], ולפי דברי ה"של"ה"[5] המפורסמים, שכל מועד קשור לפרשת השבוע שבו הוא חל, מובן, של"ג בעומר קשור לפרשת בהר, ובמילא גם לפרק הרביעי במסכת אבות.

ואכן מוצאים[6] בפרק זה, משנה י"ג[7], מאמר של רבי שמעון בר יוחאי[8] – "שלשה כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גביהן", ול"ג בעומר הוא יום הסתלקותו[9] ויום ההילולא[10] של רבי שמעון בר יוחאי.

ויש־לומר, שהעובדה שמכל מאמריו של רבי שמעון בר יוחאי, אשר "בכל[11] פרק מפרקי המסכתות שבש"ס נזכר רבי שמעון ואפילו בכלים ובנגעים ועוקצין", יוצא, שדוקא מאמר זה נלמד בסמיכות ליום ההילולא של רבי שמעון בר יוחאי, יום שבו "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו"[12] מגיעים לשלמותם, כידוע[13], היא מפני שבמאמר זה מתבטא עיקר ענינו של רבי שמעון בר יוחאי.

ולפי האמור לעיל, של"ג בעומר קשור לפרשת בהר, מסתבר, שמאמר זה של רבי שמעון בר יוחאי קשור לפרשת בהר.

ב.
שני הקטבים בפ' בהר

באופן כללי יש בפרשתנו שני קצוות:

בתחילת הפרשה כתובה מצות שמיטה, שקיומה בארץ ישראל, כאשר יהודים נוהגים בדרך הטבע, בסדר של "ארץ נושבת", עד אשר לפי התורה יש אפשרות ל"כי תאמרו", לשאלה "מה נאכל"[14], ואין יודעים כיצד אפשר יהיה לקיים את מצות שמיטה.

לאחר מכן באות הפרשיות השונות "על הסדר"[15] של ירידה נוספת, ח"ו, כדברי חז"ל[16], שהפרשיות מראות כיצד יכולה להתחיל הידרדרות של יהודי עד שהוא עלול להגיע לדרגה נמוכה ביותר של הימכרות לנכרי, ואף "לעקר משפחת גר"[17], שמשמעותה "הנמכר לעבודת אלילים עצמה להיות לה שמש..."[18] – מצב שבו לפי תורת אמת מתאפשרת דעה ש"הואיל ורבי מגלה עריות... עובד עבודת אלילים... מחלל שבת, אף אני כמותו"[19].

ומצד שני, כל זה כחלק מפרשת "בהר סיני" מקום גבוה ומרומם, מקום מתן תורה, שבו היו ישראל בשיא

---

1) אדמו"ר הזקן בסידורו (ושם: נוהגין לומר פרקי אבות). וראה הנסמן בלקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 185 הערה 1, 2.

2) תשל"ח*.

3) בחו"ל. משא"כ בא"י שקורין בשבת זו פ' בחוקותי.

4) ראה לקו"ש שם שייכות דפרשתנו למשנה יוד.

5) ר"פ וישב.

6) נוסף על השייכות דל"ג בעומר – שבו פסקה מיתת תלמידי רע"ק (טושו"ע ושו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ג) על שלא נהגו כבוד זל"ז (יבמות סב, ב) – למשנה י"ב ("יהי כבוד תלמידך כו' וכבוד חברך כו'"). ועפמ"ש בחדא"ג מהרש"א יבמות שם ד"לא חש כ"א מהם על כבוד תורה של חבירו דאין כבוד אלא תורה" – שייך גם למשנה ו' ("כל המכבד את התורה כו'"). וראה ג"כ אוה"ת בהר ס"ע קפז.

7) בסידור אדה"ז. ובש"ס ווילנא הוא משנה יב (ולכאורה הוא טה"ד דמוכח, שהרי חסרה שם משנה טו). ובכמה דפוסים דאבות – בשינוים.

וראה שער הכולל (פ"ל, ג) ש"אפשר שמזה הטעם הדפיסם אדמו"ר בסידור" – לקבוע גירסא הנכונה (גם בנוגע לחלוקת המשניות. ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 155 בהערה).

8) דסתם ר"ש הוא רשב"י – רש"י ד"ה משמו שבועות ב, ב. פיה"מ להרמב"ם בהקדמה ד"ה "הפרק הששי". ובנדו"ד מפורש הוא ביל"ש קהלת רמז תתקעג.

9) פע"ח שער ספה"ע פ"ז. סדור שער הל"ג בעומר. ובכ"מ.

10) זח"ג רצו, ב. ועייג"כ זח"א ריח, א.

11) לקו"ת אחרי כח, א. וראה בהערות שבסו"ס לקו"ת הוצאת קה"ת עא, ב [בהוצאות תשד"מ ושלאח"ז – קכה, א].

12) לשון אדה"ז אגה"ק ביאור לסי' זך (קמז, סע"א).

13) אגה"ק סי' זך וביאורו. שם סי' כח. סידור שם (בנוגע לרשב"י) דש, סע"ב ואילך.

14) פרשתנו כה, כ.

15) לשון רש"י פרשתנו כו, א.

16) קידושין כ, א. וש"נ.

17) פרשתנו כה, מז.

18) פרש"י עה"פ. מתו"כ עה"פ. קידושין שם, ריש ע"ב. ועוד.

19) רש"י כו, א. מתו"כ עה"פ. נת' בארוכה בלקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 187 ואילך.

*) הערה זו והבאה לאח"ז מתייחסים לשנת הוצאה לאור של שיחה זו בפעם הראשונה. המו"ל.

התעלותם, ומרוממים על־פני העולם, הרבה יותר מאשר במדבר בכלל, שהוא ההיפך מ"ארץ נושבת".

ההסבר לכך הוא, שאדרבה: מטרת מתן תורה איננה שישראל ישארו "בהר סיני", ויהיו מנותקים מן העולם ומחיי הטבע, אלא, להיפך: שיכנסו ל"ארץ נושבת" וינהגו בדרך הטבע, שבה ישנה אפשרות של ההידרדרות המוזכרת בפרשה – ובכח שניתן להם "בהר סיני" יתגברו על הסתרת האלוקות שבטבע.

אמנם ההעלם שבטבע מאפשר לפי התורה את השאלה "וכי תאמרו מה נאכל" (שהרי אין סומכין על הנס[20]), אך בכל זאת, התורה נותנת כח להתחזק ולהתגבר על הטבע, ואף "וציויתי את ברכתי לכם בשנה השישית"[21] – לפני שנת השמיטה כבר רואה האדם שיש בידו "תבואה לשלש השנים"[19].

ואף מי שנמכר לגוי, שעל פי התורה הוא משועבד לרבו וקיימת האפשרות למחשבה "אף אני כמותו", אבל התורה אומרת[22] "לא תעשו...", שבעניני יהדות אף אחד אינו שולט על היהודי.

ודומה לכך תוכנו של מאמר רבי שמעון "ג' כתרים הן... וכתר שם טוב עולה על גביהן", ש"כתר שם טוב" הוא השם הטוב שיש ליהודי על־ידי "מעשים טובים"[23]: על רבי שמעון נאמר ש"תורתו אמנותו"[24], עד אשר "רשב"י וחבריו" מובאים בגמרא ובספרי הפוסקים[25] כדוגמא למי ש"תורתו אומנותו",

והוא אומר שאין מסתכלים על מעלת התורה, ובתורה עצמה על החשיבות של "כתר תורה" – שיא השלמות של התורה אצל יהודי: תורתו אומנותו – אלא "כתר שם טוב (מעשים טובים) עולה על גביהן", כי מטרת התורה היא להגיע לידי "מעשים טובים".

ג.

מדוע "כתר שם טוב" עולה על "כתר תורה"?

לכאורה נדרש הסבר:

לגבי רוב אנשי העולם, שאין תורתם אומנותם, ועיקר עסקם איננו בתורה (כדברי חז"ל[26] "הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, כרשב"י ולא עלתה בידן), אלא הם "מארי עובדין טבין" (= בעלי מעשים טובים), מובן, שאצלם "כתר שם טוב" הוא מעלה גבוהה יותר מ"כתר תורה" אבל, כיצד יתכן לומר, שרבי שמעון בר יוחאי, שתורתו אומנותו, והוא תלמידו[27] של רבי עקיבא[28], הסובר ש"תלמוד גדול"[29], יאמר ש"כתר שם טוב עולה על גביהן" – נעלה מ"כתר תורה"[30]?

אמנם מובן, שגם לפי רבי שמעון בר יוחאי אין להסתפק בתורה[31], והכרחיים גם "מעשים טובים"[32], ויותר מכך, כנאמר ב"ירושלמי"[33]: ולא מודה רשב"י שמפסיקין (מלימוד התורה) לעשות סוכה...? –

אך לכאורה הכוונה היא שאצל מי ש"תורתו אומנותו" צריכים להיות גם מעשים טובים[34], כשם ש"מארי עובדין טבין" חייבים ללמוד תורה[35], לפחות פרק אחד שחרית

---

20) ראה פסחים סד, ב. זח"א קיא, ב. קיב, ב.

21) פרשתנו כה, כא.

22) פרשתנו כו, א.

23) ראה כו"כ* מפרשי המשנה. ובאוה"ת בחקותי (כרך ב') ע' תערב: כש"ט דפי' מקיים מצות מעשיות. וראה לקמן הערה 67.

24) שבת יא, א. – בשבת שם (ועד"ז ברמב"ם הל' תפילה פ"ו ה"ח. וראה במ"מ והערות להל' ת"ת שבהערה הבאה) – "אומנותן". אבל בטושו"ע ושו"ע אדה"ז (שבהערה הבאה) – "אומנתם". וצע"ק, שהרי לכאורה צ"ל "אומנותם" (לשון אומנות).

25) שבת שם. טושו"ע ושו"ע אדה"ז או"ח סו"ס קו. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ד־ה.

26) ברכות לה, ב.

27) והמיוחד שבהם – ראה ירושלמי סנה' (פ"א ה"ב): א"ל (ר"ע) דייך שאני ובוראך מכירין כוחך.

28) ולהעיר מסנהדרין (פו, רע"א): וכולהו אליבא דרע"ק.

29) קידושין מ, ב. ובאוה"ת ואתחנן (ע' רסח. ע' רפ) שכוונתו (לא כהסיום "נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה" – כ"א) דזה שתלמוד גדול הוא גם לולי הענין ד"מביא לידי מעשה". וראה פסק אדה"ז (הל' ת"ת שם ס"ג): מ"ע של ת"ת מצד עצמה היא ג"כ גדולה משאר המצות (רק שאינה שקולה כנגד כל המצות כולן אלא משום שהתלמוד מביא לידי מעשה כו').

30) אין לתרץ ע"פ הידוע (אוה"ת ר"פ ויגש אוה"ת ואתחנן ע' רעו ואילך. ועוד) דלעת"ל יהי' מעשה גדול – כי מזה שנקבע מאמר זה באבות, הוראות עתה, מוכח, שזה שכש"ט עולה על גביהן הוא קודם הזמן דלעת"ל.

31) ראה גם דרך חיים (למהר"ל) אבות כאן: ודאי מה שאמר כאן כתר תורה לא אמרו כשאין לו מעשים דודאי כהאי גוונא לא כתר הוא כלל.

32) להעיר מב"ק יז, א: אר"י משום רשב"י.. כל העוסק בתורה ובגמ"ח זוכה לנחלת שני שבטים כו'.

33) ברכות פ"א סה"ב. שבת פ"א סה"ב.

34) ובמצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים (ולא תחסר המצוה) – אין מפסיקין (מו"ק ט, ב. רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ד. הל' ת"ת לאדה"ז שם (ושם, שאין מפסיקין גם מלימוד שאינו נוגע עכשיו למעשה מפני ש"ת"ת מצד עצמה היא ג"כ גדולה משאר מצות")).

35) רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ח. טושו"ע יו"ד ר"ס רמו. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס קנה. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג פרטי דינים בזה.

---

*) משא"כ בפיה"מ להרמב"ם וכו'. ולשיטתי' אזיל גם בס' היד שלא הביא "כש"ט עולה ע"ג". וראה הל' ת"ת שלו רפ"ג, ורפ"ד – הובאו בהל' ת"ת לאדה"ז רפ"ד ובסופו.

ופרק אחד ערבית[36]. אך מהו ההסבר לכך שאצל מי שתורתו אומנותו המעשים הטובים נעלים יותר מלימוד התורה[37]?

ד.
אי קיום המצוות - פגם בלימוד התורה

לכאורה ניתן היה לומר, שהדבר מובן מדברי ה"ירושלמי" דלעיל: לאחר השאלה "ולא מודה רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה...?", שואלים ב"ירושלמי": "ולית ליה לרשב"י (=האם אינו סובר) הלמד על מנת לעשות... שהלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא"? –

ומכך למדים, שצריך להפסיק כדי "לעשות סוכה" לא רק מפני שיש צורך גם במעשה המצוות, אלא יותר מכך, זוהי מטרת הלימוד, "למד על מנת לעשות".

ומכך מובן שלמעשה המצוות חשיבות גדולה יותר מהלימוד[38].

אך לאמיתתו של דבר, הדברים הם להיפך: צריך להפסיק למען עשיית מצוה, כדי שלימוד התורה יהיה כראוי, ולא מפני חשיבות המצוות, שהרי אם ה"למד" איננו כדי "לעשות", זהו פגם בלימוד עצמו.

כפי שהוסבר בהרחבה[39] על דברי אדמו"ר הזקן בהלכות תלמוד תורה[40], ששם הוא מסביר את הדין שצריך להפסיק את לימוד התורה כדי לקיים מצוה שאינה יכולה להיעשות על־ידי אחרים: כי זה כל האדם, כמו שאמרו חכמים[41], תכלית חכמה – תשובה ומעשים טובים, ואם אינו עושה כן, נמצא שלמד שלא לעשות... – שבכך מתכוון אדמו"ר הזקן להסביר, שצריך להפסיק ללמוד כדי לקיים מצוה מפני שזוהי תכלית ה"חכמה" עצמה, ולכן "אם אינו עושה כן, נמצא שלמד שלא לעשות". כלומר, כאשר אין הוא מפסיק באמצע לימוד התורה לצורך מצוה (שאינה יכולה להיעשות על־ידי אחרים), הרי הלימוד הוא פגום.

יוצא, שחז"ל אומרים, שתכלית ושלמות החכמה הם תשובה ומעשים טובים, אבל אין הם נעלים מן התורה[42]. ולפי־זה חוזרת ומתעוררת השאלה: מדוע אומר רשב"י ש"כתר שם טוב עולה על גביהן"?

ה.
גם מקיימי המצוות צריכים ללמוד תורה

ההסבר לכך הוא: תכלית הבריאה היא עשיית העולם לדירה לה' יתברך, ומובן, שכל הדרכים של עבודת ה' הכרחיות לביצוע מטרה זו – לא רק מעשה המצות[43] המתקיימות בדברים גשמיים, אלא גם לימוד התורה, ואף הדרך של תורתו אומנותו, שבה מנותקים לגמרי מן העולם, היא למען עשיית העולם לדירה לה' יתברך.

אחד ההסברים לכך הוא[44]: ישנו כלל[45], ש"אין חבוש מתיר עצמו", ואם כך, אילו היתה אצל ישראל רק הדרך של ביצוע מעשים בהיותם שקועים בתוך העולם, הם לא היו יכולים לזכך ולרומם את העולם מן המצב של העלם[46] והסתר. לכן יש הכרח גם בכיוון העבודה של "התפשטות" מן הגשמיות, והתרוממות על־פני העולם.

הכח לכך ניתן על־ידי מי שתורתם אומנותם, והם צריכים ליישם כיוון זה של עבודה אצל כל ישראל, אצל "מארי עובדין טבין", שבזמנים שבהם עליהם להתמסר ללימוד התורה, ולו רק פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית[47], הרי שבשעת הלימוד[48] יהא לימודם באותה דרך כשל מי שאין לו שום אומנות, ודאגות אחרות מלבד לימוד התורה.

---

36) מנחות צט, סע"ב. הל' ת"ת לאדה"ז שם סעיף ד'.

37) ראה מאמר רשב"י* (קה"ר פ"ז, א (ב)) "ג' כתרים הם כו' כל מי שזוכה לתורה כאילו זכה לשלשתן וכל שלא זכה לתורה כאילו לא זכה לאחת מהן" – ואינו מסיים שם** וכש"ט עולה על גביהן. וראה מת"כ שם, דמה שמסיים "כל מי שזוכה לתורה כו'" – "י"ל שזה מ"ש במשנה במס' אבות שכש"ט עולה על גביהון כי התורה שם הטוב"***. וראה לקמן הערה 67.

38) ע"ד פרש"י ד"ה מביא ב"ק יז, א: אלמא מעשה עדיף. אבל ראה תוס' שם, וקידושין שם ד"ה תלמוד.

39) לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 149 ואילך.

40) פ"ד ס"ג.

41) ברכות יז, א.

42) עייג"כ תניא ספל"ז (מט, סע"א). וראה ג"כ (במעלת התורה על המצות) – תניא פ"ה, פכ"ג, ועוד.

43) ראה תניא פל"ז. ובכ"מ. ועייג"כ אגה"ק סוס"ה. סוס"ט. ועוד.

44) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 194.

45) ברכות ה, ב. וש"נ.

46) דעולם לשון העלם – לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.

47) ולהעיר דרשב"י הוא המ"ד (מנחות שם) דיוצאין מצות לא ימוש גו' בק"ש שחרית וערבית. וראה קו"א בהל' ת"ת לאדה"ז רפ"ג (תו"א מג"א צח, ג). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ס"ע 266 ואילך.

48) שעפ"ז מובן מאמר רז"ל (מכילתא בשלח טז, ד) שלא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן וביחד עם זה כאו"א מחוייב בת"ת ומברך נותן התורה (ל' הווה) וכו'.

---

*) ע"ד מאמר זה איתא ביומא עב, ב. ספרי קרח יח, כ. יל"ש משלי רמז תתקמא. הובא בהל' ת"ת להרמב"ם (רפ"ג) ולאדה"ז (רפ"ד) – אבל במקומות הנ"ל אינו מרשב"י.

**) אבל בפיסקא שלאח"ז (ג) הובא מאמר רשב"י "חביב שם טוב מארון הברית כו' חביב שם טוב מכהונה ומלכות כו'.

***) ולהעיר מאדר"נ רפמ"א, שמביא מאמר ר"ש ואח"כ מפרש רק הג' כתרים ומעלת כתר תורה על כתר כהונה ומלכות (כתר כהונה כיצד אפילו נותן כו' כתר מלכות אפילו נותן כו' אבל כתר תורה כו' כל הרוצה ליטול יבוא ויטול כו'). וראה רמב"ם הובא לעיל הערה 23 בשוה"ג.

ו.

לימוד התורה צריך להיות חדור בכוונה לעשות

כדי שיהודי שתורתו אומנותו יוכל להפסיק מלימודו ולהתמסר לפעילות עם יהודים אחרים, אין די לו לחשוב על־כך כאשר הוא צריך מיד להתעסק למעשה עם הזולת, כי אז, בהיותו שרוי בתמידות בעבודה של לימוד, יתכן, שהוא לא יוכל לשכנע את עצמו להתנתק מן הלימוד ולהתעסק עם אנשים שהם בדרגה נמוכה יותר מ"תורתו אומנותו".

לפיכך צריך לימוד התורה עצמו להיות חדור בכוונה, שתכלית הלימוד היא השפעה על העולם, ויישום סוג העבודה של תורתו אומנותו גם אצל אחרים.

[בדומה למוסבר[49] על מעלתו המיוחדת של רבי עקיבא, אשר "נכנס בשלום ויצא בשלום"[50], שלא כאחרים אשר "נכנסו לפרדס" ולא יצאו בשלום[51], אשר הוא "יצא בשלום" מפני ש"נכנס בשלום": כניסתו לפרדס – "רצוא", יציאתו מן העולם – היתה "בשלום", בכוונה להגיע אל ה"שוב" לתוך העולם, ולכן – "ויצא בשלום"].

לפי־זה אפשר להסביר את דברי ה"ירושלמי" (לגבי הפסקת לימוד התורה, ואפילו מי ש"תורתו אומנותו" למען עשיית מצוה) – "ולא מודה רשב"י שמפסיקין... (ובהמשך) ולית ליה לרשב"י הלמד על מנת לעשות...". ויש להסביר, שאין כוונת הדברים, שיש להפסיק לעשיית סוכה רק למעשה בלבד, או שרק תכלית הלימוד מתממשת ב"לעשות" בפועל, אלא יותר מכך: ה"למד" עצמו הוא "על מנת לעשות". כבר בעצם הלימוד צריך להיות מורגש שכוונת הלימוד היא "לעשות", ואילולא כן יהיה בלתי אפשרי, בעת הצורך להפסיק את הלימוד.

ז.

לימוד לשם מעשה אפשרי על־ידי התעלות על המגבלות

אבל אפשר לשאול: כאשר הלימוד איננו באופן של תורתו אומנותו, כאשר אין מנותקים לגמרי מעניני העולם, אפשר להבין שיתכן לחשוב בעת הלימוד עצמו אודות הירידה לעולם, אל הזולת.

אבל כאשר מדובר אודות מי שתורתו אומנותו, כיצד ייתכן שבזמן לימוד כזה, הוא יוכל לחשוב על ההתעסקות עם מי ששקוע ב"ואספת דגנך"[52] – הרי זאת סתירה[53]?

ההסבר לכך הוא[54]: הכיוונים של "רצוא" (=יציאה מן העולם) ו"שוב" (=התישבות בתוך העולם) נראים הפוכים רק מצד הגבלות הנבראים וסדר ההשתלשלות, ואילו כאשר יהודי מתעלה על־פני ההגבלות, כאשר הוא מתבטל כלפי רצון ה' ומבצע את כל פעולותיו בהתאם לכך, הרי אז מצבו הפנימי הן ב"רצוא" והן ב"שוב" הוא זהה: התבטלות לרצון ה'[55].

דוגמא נוספת: שלוחו של אדם כמותו[56], ועבד מלך מלך[57], הן כאשר השליחות והעבודה הם דברים המתאימים למעלת המשלח והמלך, והן כאשר הן בדרגת השליח והעבד.

יתר־על־כן: מצד עצמותו יתברך, שהוא נושא הפכים, ייתכנו שני הכיוונים בבת אחת[58].

ולפיכך: כאשר לומדים באופן של תורתו אומנתו לשם תענוג עצמי, אכן בלתי אפשרי לחשוב באותה עת על הכוונה של "שוב". אבל כאשר לומדים תורה באופן זה כדי לממש את כוונת הקדוש־ברוך־הוא לעשות לו דירה בתחתונים, אז ייתכנו שני ההפכים בבת־אחת: היהודי יכול להיות שקוע לגמרי בתורה, ובאותה עת להיות חדור בידיעה שמטרת לימודו להשפיע על בעלי העסקים.

ח.

רשב"י לאחר שלוש עשרה שנה - מרפא את העולם

ענין זה נמצא אצל רשב"י:

מסופר בגמרא[59], שכאשר יצא מן המערה לאחר י"ב שנה, וכאשר ראה אנשים עסוקים בחרישה ובזריעה, "אמר: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, כל מקום שנותנין עיניהם מיד נשרף". ורק לאחר השנה השלוש־

---

49) ד"ה אחרי מות, תרמ"ט בסופו (סה"מ תרמ"ו־ תר"נ ע' רס). לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 251.

50) חגיגה יד, ב (כגירסת הירושלמי שם פ"ב ה"א. ע"י שם).

51) חגיגה שם. ירושלמי שם.

52) עקב יא, יד. ברכות לה, ב.

53) ראה גם ד"ה אחרי מות שם (לענין כוונת ה"שוב" שצ"ל בה"רצוא" שהוא חיבור ואיחוד דשני הפכים).

54) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 133.

55) להעיר מהמכילתא (יתרו כ, א) דרע"ק* (דרשב"י תלמידו המיוחד – וראה לקמן הערה 65) אומר דהן בעשה והן בל"ת עונין הן (נת' בלקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 131 ואילך. הדרן (הא') לפסחים נדפס בהגש"פ (קה"ת תשמ"ו־ז) ע' תסה ואילך).

56) ברכות לד, ב (במשנה). וש"נ.

57) ספרי (ורש"י) דברים א, ז. פרש"י לך טו, יח. בהעלותך יב, ח. ועוד (ובשבועות מז, ב: עבד מלך כמלך).

58) ראה שו"ת הרשב"א סי' תיח. הובא בס' החקירה להצ"צ ע' 68.

59) שבת לג, ב.

*) משא"כ ר' ישמעאל – והוא האומר ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ (ברכות שם).

עשרה "כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר, הוי מסי רבי שמעון (=כל מקום שהכה רבי אלעזר, ריפא רבי שמעון) אמר לו: בני, די לעולם אני ואתה":

ההדגשה באמירה "די לעולם (בעוסקי תורה[60]) אני ואתה" איננה, שמספיק שרק הם יהיו "עוסקי תורה" ואחרים לא יעסקו ח"ו בתורה, אלא שמספיק שאצלם היתה עבודה של תורתו אומנתו, כדי ליישם עבודה זו בעולם – "די לעולם".

ויש לומר, שזה רמוז בהבדל שבין י"ב לבין י"ג שנים: המספר שנים־עשר מורה על "סדר ההשתלשלות" (י"ב ראשי חדשים, י"ב גבולי אלכסון, ועוד[61]), והמספר שלוש־עשרה הוא מעל לסדר ההשתלשלות[62]. לפיכך:

מצד הדרגה של "שנים עשר" – השתלשלות, כאשר "רצוא" ו"שוב" הפכים, אומרים "מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה" – אין איחוד בין "חיי עולם" לבין "חיי שעה", שגם אצל אלה ש"כרבי וזרעי"[63] (=חורשים וזרעים) תיתכן העבודה של התמסרות ל"חיי עולם".

רק מצד הדרגה של "שלש עשרה"[64], נבעה התנהגות של "הוי מסי רבי שמעון"[65], לא להינתק מן העולם, אלא להיפך, לרפא את העולם[66] – ליישם בעולם את העבודה של "עוסקי תורה".

ט.
ההסבר לדברי רשב"י

זהו ההסבר גם לדברי רבי שמעון "וכתר שם טוב עולה על גביהן": הכוונה היא, בפנימיות, לענין של "מעשים טובים" שבתוך לימוד התורה עצמו[67] – התמסרות לאחרים, שגם אצל "כתר תורה", מי שתורתו אומנותו, תהיה עבודה של מעשים טובים.

ולכן "כתר שם טוב עולה על גביהן": כאשר בנוסף ללימוד לעצמו באופן של "כתר תורה", תורתו אומנותו, מתווסף "על גביהן"[68] גם "כתר שם טוב", כלומר, ש"כתר תורה" עצמו (וכך גם "כתר כהונה וכתר מלכות") הוא באופן של "שם טוב" – התמסרות לאחרים – אז הוא "עולה", הוא מממש את מטרת לימוד התורה[69].

ובדרך הרמז יש לומר: מאמר זה של רשב"י נקבע כמשנה י"ג בפרק, כדי לרמוז, שהענין של "כתר שם טוב עולה על גביהן" התקיים אצל רשב"י לאחר היותו שלש עשרה שנה[70] במערה, מצד הדרגה של "י"ג", כדלעיל.

י.
ל"ג בעומר - איחוד בין נגלה לנסתר

בכך אפשר להבין את הקשר שבין כל האמור לעיל לבין ל"ג בעומר:

---

60) רש"י שם ד"ה די לעולם.

61) ראה ביאורם אוה"ת בראשית ז, א ואילך. ועוד.

62) שלכן מדות הרחמים (ועוד) – הן במספר יג. וראה אוה"ת בראשית (שם, סע"ב ואילך) בענין חודש העיבור.

63) לשון הגמרא שבת שם.

64) להעיר מאוה"ת בראשית (יד, א) ד"זו" – שענינו חיבור דשמש ולבנה – בגימטריא יג, עיי"ש.

65) כי ר"ש הרי אמר (גיטין סז, א) "מדותי תרומות מתרומות מדותיו של רע"ק (רבו)" ש"נכנס בשלום" (כנ"ל בפנים ס"ו), שהכניסה למערה (התבודדות מהעולם – רצוא) היתה כדי שיהי' אח"כ ה"שוב". וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 215.

66) ולא רק היכא ד"מחי ר"א" בנו, כ"א "אמר איכא מילתא דבעי לתקוני" (שבת שם בסוף העמוד). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 267.

67) עיין גם פיה"מ להרמב"ם כאן. ולהעיר מלקו"ת סוכות (פ"ג, א) דכתר שם טוב הו"ע "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה": שיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר (נעתקה בלקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 193 הערה 13) דכש"ט הו"ע הריקודים בשעת הקפות (שמחת התורה).

וע"פ המבואר בפנים יש לתווך מאמר זה דרשב"י עם מאמר הנ"ל הערה 37 – כי "כתר שם טוב" הוא (גם) פרט במעלת התורה.

68) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ד ס"ע 193 ואילך. ובלקולוי"צ לזח"א ע' כב: מהלשון וכש"ט עולה על גביהן משמע שהוא למטה מהג' כתרים אלא שעולה על גביהן.

69) ע"פ המבואר בפנים – שכוונת ר"ש ב"כתר שם טוב" הוא (גם) פרט בלימוד התורה – יש לבאר ג"כ טעם חלוקת משנה זו, דלכאורה:

א) מהי השייכות בין מאמר זה למאמר ר' יהודה "הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון"?

ב) המאמרים הי' צ"ל בסדר הפוך – מתחילה מאמר ר"ש "וכתר שם טוב עולה על גביהן" שקרוב לתוכן משנה שלפנ"ז "יהי כבוד תלמידך כו' וכבוד חברך כו'" (והרי כל המכבד כו' מכובד – אבות שם מ"ו), ואח"כ מאמר ר"י "הוי זהיר בתלמוד כו'" שקרוב לתוכן משנה שלאח"ז "הוי גולה כו' שחבירך יקימוה (התלמוד) בידך כו'" (וראה נחלת אבות לאבות כאן)?

[ואף שמצינו בכ"מ שר"י קודם לר"ש* – ה"ז מפני שהוא ראש המדברים (שבת לג, ב). – ועפ"ז י"ל ומתורץ מה שבמקומות אחדים ר"ש קודם – מפני שהי' לפני העובדא דשבת (שאז נתמנה ר"י לראש המדברים)**:

70) להעיר ד"משנה" היא גם לשון "שנה" (ראב"ע בא יב, ב. ספר השרשים לר' יונה בן ג'נאח ולהרד"ק ע' שנה).

---

*) אבל יל"ע אם המאמרים דאבות בכלל נסדרו ע"פ סדר הזמנים וכיו"ב (לבד פרק א'); ואפילו במשנה אחת עצמה – ראה לדוגמא בפרק דילן משנה ה'.

**) וכבר הקשו על הקדמת הרמב"ם בפיה"מ בסופה שרשב"י בדור לאחרי דורו דר"י. ועוד להוסיף – דעפ"ז קשה גם מה שבכ"מ הוקדם ר"ש.

אבל זה שייך רק כשדיבורם במסיבה אחת (ואולי – גם בענין אחד ממש) – שאז צ"ל ר"י **ראש** כו' אבל בנדו"ד – אין כאן מסיבה בכלל ולא דבור בענין אחד. ומצד **תוכן** המאמרים מתאים יותר שיהיו בסדר הפוך, כנ"ל.

וע"פ המבואר בפנים מובן, כי תוכן אחד לשני המאמרים – הזהירות באופן לימוד הנרצה; אלא שר' יהודה (מלשון **הודאה**) מדבר **בתחילת** העבודה שצריך להזהיר על "**שגגת** תלמוד", ואילו רשב"י מדבר ע"ד לימוד באופן (כלימודו הוא –) דתורתו אומנתו, שגם לימוד זה צ"ל באופן ד"כתר שם טוב" (לפעול בהזולת).

נאמר[71] ב"זהר"[72] שביום הסתלקותו של רשב"י, הרי בנוסף לכך שהוא עצמו הגיע להשגות גבוהות ביותר ברזין דאורייתא[73], הוא גם גילה לתלמידיו "מילין קדישין דלא גליאן עד השתא" (=דברים קדושים שלא גילינו עד עתה).

וזאת, בהתאם לדרך עבודתו הכללית של רשב"י לגבי רזי התורה: תנאים אחרים שעסקו ברזי התורה, לא גילו אותם לאחרים[74]. ואילו ענינו של רשב"י היה איחוד בין ה"סתים" לבין ה"גליא"[75] – הוא גילה את חלק התורה שהוא "רז" ונעלה מן העולם. ויש לומר שזה דומה לאיחוד בין "חיי עולם" לבין "חיי שעה".

יא.

פרשת בהר: איחוד בין "חיי עולם" לבין "חיי שעה"

החיבור בין "חיי עולם" שמעל לעולם לבין "חיי שעה" הוא התוכן של פרשת בהר:

בפרשה מודגש, שגם כאשר מתעסקים בענינים של "ארץ" וטבע, קיים ביחד עם זאת "בהר סיני" הנעלה מן הטבע, ויותר מכך: ענינים אלו הם חלק מפרשת בהר סיני, מביצוע כוונת מתן תורה בהר סיני.

דבר זה מתבטא בתחילת הפרשה, הכולל את כולה, ובסופה (והכל הולך אחר החתום[76]):

בתחילת הפרשה מדובר על מצות שמיטה, שמשמעותה, שגם אצל יהודי המתעסק בעבודת אדמה, באופן שלפי התורה הוא עשוי לשאול "וכי תאמרו מה נאכל", כדלעיל, תהיה שנה שהיא "שבת לה'"[77], שבה הוא יתמסר ל"בהר סיני", ללימוד התורה[78], ללא דאגות, כמי שתורתו אומנותו. וביתר דיוק: מאיר ומשפיע עליו שם הוי"ה – "שבת לה'" – שמעל לטבע.

ובסוף הפרשה יש בענין זה חידוש גדול יותר ("על הסדר"), שאפילו מי ש"נמכר לנכרי" שזוהי ירידה מוחלטת גם יחסית לעולם, שהוא משתעבד לנכרי עד אשר קיימת אפשרות בתורת אמת שהוא יאמר "אף אני כמותו" –

גם על כך אומרת התורה[79], שלא זו בלבד ש"לא תעשו...", שאף אחד אינו יכול לשלוט על היהודי בעניני תורה ומצוות, אלא יותר מכך – "אני ה'", נאמן לשלם שכר"[80]:

ענין השכר מראה, שהאור האלוקי יורד למטה ומתגלה על־ידי קיום המצוה, מאיר אצל האדם, ויורד להשגתו. כלומר, אפילו מי שנמכר לנכרי יכול להתעלות על פני השעבוד לרבו, ולהגיע ל"אני ה'", שמעל לטבע[81].

(משיחות ש"פ בהו"ב תשכ"ג ותשכ"ד, ש"פ אמור תשל"ז)

---

71) לכללות סעיף זה – ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 131 ואילך, וש"נ.

72) אד"ז רפ"ז, ב. וראה גם שם רצא, א.

73) סדור שער הל"ג בעומר דש, סע"ב. המשך והחרים תרל"א ס"ע נד ואילך.

74) זח"ג קה, ב. וראה גם פסחים קיט, רע"א. חגיגה יג, א.

75) המשך והחרים שם ע' נב ואילך. ועייג"כ המשך חייב אדם לברך תרל"ח פכ"ה.

76) ברכות יב, א.

77) פרשתנו כה, ב.

78) ראה ספורנו ועוד עה"פ.

79) וע"ד זה מצינו ברשב"י שאמר (סוכה מה, ב) "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין" – שגם אלה שיש עליהם דין ועונש הוא פוטר אותם (שזה כולל ג"כ הענין שעונשי התורה הם תיקון להנענש). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ס"ע 267 ואילך. לקמן ע' 388 ואילך.

80) סוף פרשתנו וברש"י. ואינו אומר בכתוב "אלקיכם", ענין העונש, כי אינו שייך בו.

81) ראה בארוכה לקו"ש ח"ז ע' 7־196.

מצות דרבנן

השבע מצות דרבנן הן במלכות (ותרי״ג מצות התורה הן בז״א).

זהו שהן מדבריהם, עולם הדיבור, מלכות[1].

והן שבע, כי מלכות היא בחינת בת שבע, אלישבע[2].

(תורת לוי יצחק עמ׳ שיב)

נישואין

למספר שמונה יש מעלה מיוחדת לגבי יחוד איש ואשה.

ח׳ — רומז על הוי׳ אדני, שיש בהם שמונה אותיות, והוא הוא יחוד ז״א ונוקבא, והוי׳ בהיכל קדשו[3].

ובהתחלת הנישואין נרמז המספר שמונה, והוא חופה (אחת) החופפת על החתן והכלה יחד והשבע ברכות.

ח׳ — היא בינה, הספירה השמינית,

ו׳ — היא חופפת על ז״א, בחינת זכר,

פה — וגם על מלכות, מלכות פה[4], בחינת נקבה.

ויש עוד בחינת חופה, החופפת על מלכות בלבד, והוא הדעק טוך. והוא מה שתפארת דז״א נעשה כתר למלכות[5].

(ליקוטים ואגרות עמ׳ שפה)

דור ישרים יבורך[6].

ישרי״ם — מספר ב׳ פעמים מנצפ״ך, רומז על גבורות.

דור ישרים יבורך — היינו שהגבורות נמתקו לגמרי, ואז הם מעולים מהחסדים.

(ליקוטים ואגרות עמ׳ שכה)

מצא אשה, מצא טוב[7].

מצא — תיבה זו רומזת על יחוד זכר ונקבה.

מ׳ — הוא הארבעים יום קודם יצירת הולד, שמכריזין בת פלוני לפלוני[8].

צ״א — גימטריא הוי״ה אדנ״י, רומז על זכר ונקבה.

(ליקוטים ואגרות עמ׳ רב)

אמונת, זה סדר זרעים[9].

כלומר, קיום מצות זרעים, שהוא ענין הזיווג, כדברי רז״ל[10] על הפסוק[11] בבקר זרע את זרעך, הוא רק בדרך אמונה, ולא בשכל אנושי. כי על פי שכל די לו להפקיע את עצמו ולפרנס את עצמו, ולמה לו לקחת רחיים על צווארו, רק הוא מפני אמונה שלמעלה מן השכל לגמרי.

זהו שכתוב[12] בית והון נחלת אבות ומה׳ אשה משכלת.

בית והון — יכול להיות מאבות, מוחין.

אשה משכלת — זיווג, הוא משם הוי׳ דלעילא, שלמעלה ממוחין[13].

(ליקוטים ואגרות עמ׳ קצז)

האשה נקנית בשלשה דרכים, בכסף בשטר ובביאה[14].

כסף — הוא חסד, קו הימין.

שטר — הוא גבורה, קו השמאל.

ביאה — היא תפארת, קו האמצעי[15].

והיינו השלשה קוים שבעולם התיקון, שהחוט המשולש לא במהרה ינתק[16], היפך עולם התהו, שהיה רק בבחינת שני קוים, פירוד, שניתק במהרה.

(ליקוטים ואגרות עמ׳ שטו)

---

1) הקדמת תיקוני זהר (פתח אליהו).
2) עיין זח״ג לח, ב ובמקדש מלך ורמ״ז שם.
3) חבקוק ב, כ.
4) הקדמת תיקוני זהר (פתח אליהו).
5) לקוטי תורה שיר השירים מז, ד.
6) תהלים קיב, ב.
7) משלי יח, כב. נוסח התנאים.
8) סוטה ב, א.
9) שבת לא, א.
10) יבמות סב, ב.
11) קהלת יא, ו.
12) משלי יט, יד.
13) ועיין בראשית רבה ריש פרשת ויצא.
14) קידושין פ״א מ״א.
15) ראה אור התורה ויצא קעה, ב.
16) קהלת ד, יב.

שתדלנות בקזיל ארדא

בינתיים אץ לו הזמן, ועלי היה להתחיל לחשוב על נסיעה בחזרה הביתה, מכמה טעמים: כדי לשמור על הדירה, כדי לנצל את השפע הגשמי שבעיר ולא לאבד את הקשרים במקום, וכדי לדאוג למשלוח חבילות מזון לבעלי באמצעות תחבולות שונות - חבילות שיכולות היו להישלח רק מערים שבהן ישנם יותר מוצרים.

לא הכל יכלו לשלוח חבילות ל"פושע" שכזה, שכן היתה בכך משום סכנה לשולח; אולם במקרה זה גילו אנשים רבים דרגות גבוהות ביותר של טוב לב, ופעלו לשם כך במסירות נפש, כשהם מעמידים עצמם בסכנה ממשית. ישלם ה' שכרם הטוב על כך. בחזרתי לביתי דאגתי לכך ככל שהיה באפשרותי.

לנסיעתי חזרה הביתה היה טעם נוסף - פשוט, כדי שמספר האוכלים יקטן באחד, וכך יהיה צורך לדאוג למזון רק עבור אדם אחד. החלטנו איפוא שאסע בחזרה לביתי.

באותם ימים החלו לפקוד את הכפר גלי חום כבדים, וחששתי שאם אשאיר את בעלי שם לבדו בתקופה זו - לא יוכל להחזיק מעמד. נסעתי איפוא לעיר המחוז קזיל ארדא כדי להשתדל במשרדי הנ.ק.וו.ד., מתוך תקווה שיסכימו להעביר אותו לעיר זו, שבה היה קיבוץ יהודי של יהודי בוכרה, ובכלל - תנאי החיים שם היו טובים יותר מבציאילי.

בקזיל ארדא היו רב ושוחט - שני אחים שעבדו בשעות היום בצחצוח נעליים[1] כשהם יושבים על שרפרף ברחוב, כנהוג באותם מקומות, וכשסיימו את עבודתם - עסקו במשרותיהם הרוחניות.

בקזיל ארדא פגשתי גם יהודי מיקטרינוסלב, שהוגלה לשם באשמת בורגנות[2], ולאחר שסיים לרצות את תקופת גלותו - הקים בעיר עסק מצליח והעביר אליה את משפחתו. הוא הכיר אותנו, כמובן, ורצה לסייע לי ככל שהיה ביכולתו, אבל לאכול אצלו לא יכולתי, מטעמי כשרות. הוא הפנה אותי לשוחט מהומיל, גולה לשעבר, שנמנע ממנו לשוב לעירו ולכן השתקע שם אף הוא. אכלתי איפוא אצל השוחט, והתגוררתי אצל היהודי מיקטרינוסלב.

בקזיל ארדא שהיתי עשרה ימים, שבמהלכם חיפשתי עצות שונות כדי להצליח במשימתי להעביר לשם את בעלי. בין השאר הגשתי בקשה - שנכתבה על ידי עורך דין גדול, שמכריי המליצו לי עליו - בהתבסס על כך שבעלי אינו בקו הבריאות, ושהוא זקוק לטיפולים רפואיים הקיימים רק בעיר הגדולה.

אולם לאחר כל השתדלנות, ולאחר תקופת ההמתנה שלי בעיר, שכללה הליכה שלוש פעמים למשרדי הנ.ק.וו.ד. וחילופי שאלות ותשובות דיפלומטיים - קיבלתי מענה, שלפיו כל הדרוש לבעלי מבחינה רפואית ישנו גם בציאילי, ואין צורך להעביר אותו לעיר אחרת. בסוד נודע לי שעל תיק האסיר של בעלי הופיעה הוראה בכתב: אסור לו לגור בין יהודים!

ככל שהדבר לא היה נעים - נאלצתי להכיר בכך שהמצב יישאר ללא שינוי. מחוסר ברירה, קניתי אי אלו דברים שלא ניתן היה להשיגם בציאילי, ונסעתי לשם בחזרה.

כשהמצב אינו טוב, ומנסים לשנות אותו קמעא, והניסוי אינו מוביל לתוצאות טובות - ההשפעה על מצב הרוח היא קשה מאוד. אך "בלעתי" גם אכזבה זו.

סיכמתי עם אחד הגולים, יהודי, שיעבור לגור עם בעלי בחדרו, כדי שלא יישאר תמיד לבדו.

---

1) ראה לקמן ע' 000.

2) כינוי למעמד בעלי העסקים והמקצועות החופשיים (בניגוד למעמד הפועלים), שהיה פסול בעיני השלטונות הסובייטיים.

כה, ד – ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור

א. רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהו מותרין בעבודת הארץ עד ראש השנה.

תוספתא שביעית פרק א הלכה א.

רבן גמליאל ובית דינו התקינו וכו', לפום מאי דמסיק רב אשי בגמ' רפ"ק דמ"ק דף ד' דר"ג וב"ד ס"ל כר' ישמעאל דמדאורייתא ליכא איסור כלל לחרוש כל ערב שביעית אלא דהלכה למשה מסיני היא, שבזמן הבית אסור בעבודה ל' יום לפני ראש השנה, ושמאי והלל הוסיפו על ההלכה וגזרו שיהו אסורין בשדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד העצרת. ולפי המסקנא לא צריכינן למ"ש שם מעיקרא שהתנו בדידהו כל הרוצה לבטל יבא ויבטל, שחששו שמא יתקלקלו הקרקעות ע"ש, אלא לא תקנו שמאי והלל אלא להוסיף על זמן ההלכה ומיהו דוקא בזמן ההלכה שלא שייך התוספת אלא היכא דאיכא העיקר.

ולפ"ז צריכים לפרש מאי דקתני הכא התקינו דומיא דההיא דמפרש תלמודא גבי רבן יוחנן בן זכאי (סוכה מא.) דיום הנף מאי התקין דרש והתקין, ה"נ דרשו כמ"ש התו' שם דדייקי מאי שייכות יש לתוספת שביעית עם ניסוך המים דבכל מקום שונה להו כי הדדי עשר נטיעות ניסוך המים וערבה הלכה למשה מסיני אלא למילף מה ניסוך המים דוקא בזמן הבית אף תוספת שביעית לא אסיר אלא בזמן הבית.

נמצא דבמהרה יבנה בית המקדש[1] ויחזור הדבר לאיסורו ל' יום לפני ראש השנה באופן דאיכא נפקותא בין דין ג' אילנות ובעשר וכו' אפילו לאחר תקנת רבן גמליאל, והיינו טעמא דהרמב"ם ז"ל בפרק ג' אף על גב דפסק כתקנת רבן גמליאל מכל מקום פסק גם כן לדין ג' אילנות וכו'.

חסדי דוד[2] על תוספתא, ועיין גם כן רבינו נתן אדלר ז"ל מס' שביעית פ"ב מ"א

כה, מו – והתנחלתם אתם לבניכם אחריכם לרשת אחזה לעלם בהם תעבדו ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך

ב. בחידושי הרשב"א ריש מסכת שבת כתב ביישוב קושית תוס' דבחצי עבד ליכא עשה דלעולם בהם תעבודו, ושיח יצחק ריש חגיגה תמה עליו מש"ס דגטין ל"ח דמדמה ש"ס שפחה גמורה לחצי שפחה וחצי בן חורין.

וכבר ידע פרמכ"ת מה שדרכי לתרץ על קו' זו ואשתקד אמרתי סברא מחודשת בענין זה די"ל דלא שייך לעולם בהם תעבודו אלא היכי דשייך והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה והיינו עבד הראוי לולדות שבניו ובני בניו יהיו עבד עולם לבניו אחריו ובוודאי שאין לחלק בזה בין עבדים סריסים ואיילונית וכדומה כל שהוא ממין שראוי שיולידו לאדון, משא"כ מי שחציו עבד דלא משכחת לי' ולדות לאדון ממילא לא שייך לרשת אחוזה ולא שייך נמי לעולם בהם תעבודו, זה נ"ל.

וא"כ בחצי שפחה וחצי בן חורין דמהרה יבנה המקדש ויכול למוסרה לעבד עברי ויהי' הולדות שלו שייך שפיר לעולם בהם תעבודו ושפיר מדמה ש"ס שפחה גמורה לחצי שפחה לענין זה.

שו"ת חתם סופר אהע"ז סי' קנא

1) עיין עוד בענין זה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת אמור סימן קט, ובהנסמן שם. פרשת שמיני סימן סט, ובהנסמן שם. פרשת קדושים סימן קלא. ועוד.

2) ר' דוד פאדרו ז"ל, מח"ס משכיל לדוד על פירש"י עה"ת, ועוד.

אגרות קודש

ב"ה, ה' אייר, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום החמישי, בו כותב ע"ד הפרעות שיש לו בשינה וכו' ושאל דעת רופא ולע"ע לא עזר לו.

הנה לכל לראש צריך לבדוק את המזוזות בדירתו וכן את התפילין שלו שתהיינה כשרות כדין, ובכל יום חול קודם תפלת הבוקר יפריש פרוטות אחדות לצדקה, ואחרי התפלה בכל יום גם בש"ק ויום טוב, יאמר השיעור תהלים חדשי - כפי שנחלק התהלים לימי החדש - ומה טוב שלא רק ביום ילבש טלית קטן בדוק בציציותיו אלא גם יישן בטלית קטן וכדברי האריז"ל בזה (הובאו ע"י רבנו הזקן בסידורו הל' ציצית), ואז תקותי חזקה שיסתדרו עניניו.

אלא שכיון שלכל דבר צריכה להיות אחיזה בטבע, ובטח הרופא יתן לו איזה כדורים וכיו"ב, יקחם כהוראת הרופא, אבל יסיח דעתו לגמרי מענין הפרעות הנ"ל ואז כנ"ל לאט לאט במשך זמן לא ארוך יחזור לאיתנו ככל האדם, וככל שיסיח דעתו יותר ויוסיף בבטחונו בהשי"ת בורא עולם ומנהיגו יתוסף בברכות השי"ת והצלחתו בהנ"ל ובכל עניניו.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

◆ יום ראשון י"ד אייר ◆

כה (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר:** א **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְסִינַי לְמֵימַר:**

רש"י◄ **בְּהַר סִינַי •** מָה עִנְיַן שְׁמִטָּה אֵצֶל הַר סִינַי? וַהֲלֹא כָּל הַמִּצְוֹת נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי?! אֶלָּא, מַה שְּׁמִטָּה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ, פְּרָטוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי, אַף כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי; כָּךְ שְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. וְנִרְאָה לִי שֶׁכָּךְ פֵּרוּשָׁהּ: לְפִי שֶׁלֹּא מָצִינוּ שְׁמִטַּת קַרְקָעוֹת שֶׁנִּשְׁנֵית בְּעַרְבוֹת מוֹאָב בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה, לָמַדְנוּ שֶׁכְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי, וּבָא הַכָּתוּב וְלִמֵּד כָּאן עַל כָּל דִּבּוּר שֶׁנִּדְבַּר לְמֹשֶׁה, שֶׁמִּסִּינַי הָיוּ כֻּלָּם, כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן, וְחָזְרוּ וְנִשְׁנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יז עמ' 276)

כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ (רש"י כה, א) – "וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ" (מִשְׁפָּטִים כג, יא). **פְּרָטוֹתֶיהָ** – "לֹא תִזְרָע . . לֹא תִזְמֹר" (פסוק ד). **דִּקְדּוּקֶיהָ** – "לֹא תִקְצוֹר, לְהִיוֹת מַחֲזִיק בּוֹ כִּשְׁאָר קָצִיר, אֶלָּא הֶפְקֵר יִהְיֶה לַכֹּל" (פסוק ה וברש"י). אַף זֶהוּ בִּפְרָטִיּוּת, כְּשֶׁמִּדַּיְקִים בַּלָּשׁוֹן; וּבִכְלָלוּת יוֹתֵר, הֵן 'פְּרָט' וְהֵן 'דִּקְדּוּק' כּוֹלֵל שְׁנֵיהֶם. וְלָכֵן, לְאַחַר שֶׁמְּפָרֵט חֲלוּקוֹת אֵלּוּ אֵינוֹ חוֹזֵר עֲלֵיהֶן, אֶלָּא כּוֹתֵב בַּהֶמְשֵׁךְ "כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות א עמ' 273)

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר (כה, א) **מַה שְּׁמִטָּה . . אַף כֻּלָּן** (רש"י) דָּוְקָא שְׁמִטָּה מְלַמֶּדֶת עִקָּרוֹן זֶה, כִּי הִיא מְסַמֶּלֶת אֶת כָּל הַתּוֹרָה. דְּהֵנָּה, בְּמִצְוָה זוֹ יֵשׁ קְדֻשָּׁה גְּדוֹלָה, בְּדוֹמֶה לִקְדֻשַּׁת שַׁבָּת; אַף אֵין בָּהּ פְּרִישׁוּת מִן הַחֻלִּין (מֻתָּר לַעֲשׂוֹת בָּהּ מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ עֲבוֹדַת אֲדָמָה). וְאַף בְּכָל מִצְוָה כָּךְ: יֵשׁ לְקַיְּמָהּ מִתּוֹךְ דְּבֵקוּת רוּחָנִית, וְיַחַד עִם זֹאת חוֹבָה לְהַקְפִּיד עַל הַפְּרָטִים הַגַּשְׁמִיִּים הַשּׁוֹנִים. **רמב"ן**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי.** מָה עִנְיַן שְׁמִטָּה לְעִנְיַן הַר סִינַי, וַהֲלֹא נֶאֱמְרוּ כָּל הַמִּצְוֹת מִסִּינַי, אֶלָּא מַה שְּׁמִטָּה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי, אַף כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וּפְרָטֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי.

כָּךְ שְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן).

וְנִרְאָה לִי שֶׁכָּךְ פֵּרוּשׁוֹ, לְפִי שֶׁלֹּא מָצִינוּ שְׁמִטַּת קַרְקָעוֹת שֶׁנִּשְׁנֵית בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, לָמַדְנוּ שֶׁכְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטֶיהָ כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי, וּבָא הַכָּתוּב וְלִמֵּד כָּאן עַל כָּל דִּבּוּר שֶׁנִּדְבַּר לְמֹשֶׁה שֶׁמִּסִּינַי הָיוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן, וְחָזְרוּ וְנִשְׁנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י.

וְאֵינוֹ נָכוֹן בְּעֵינַי כְּלָל, שֶׁהֲרֵבֵה מִצְוֹת כְּשְׁמִטָּה שֶׁלֹּא נִשְׁנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, וְנֵדַע בֶּהֶן שֶׁנֶּאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וּפְרָטֵיהֶן מִסִּינַי אוֹ בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וְעוֹד, מִנַּיִן שֶׁהֵקֵשׁוּ שְׁאָר הַדִּבְּרוֹת שֶׁנִּשְׁנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב לַשְּׁמִטָּה, וְלֹא הָיוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן מִסִּינַי וּפְרָטֵיהֶם בְּעַרְבוֹת מוֹאָב. וְכֵן הָיָה רָאוּי יוֹתֵר לוֹמַר, כִּי הַנִּשְׁנוֹת נִשְׁנוּ לְבָאֵר פְּרָטֵיהֶם, כִּי לֹא נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי אֶלָּא כְּלָלוֹתֶיהָ.

אֲבָל הַבָּרִיתָא הַשְּׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים פֵּרוּשָׁהּ בָּרוּר, שֶׁהַשְּׁמִטָּה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ מִסִּינַי דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים (שְׁמוֹת כג יא): וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ וְגוֹ', וְאֵלּוּ דִּינֵי הַשְּׁמִיטָה בְּדֶרֶךְ כְּלָל, וּבְכָאן חָזַר וְאָמַר כִּי בְּהַר סִינַי עוֹד נֶאֱמְרוּ כָּל פְּרָטֶיהָ, שֶׁהֲרֵי כֻּלָּם נִזְכְּרוּ בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת. וּבְסוֹף הָעִנְיָן (לְהַלָּן כז לד) כְּתִיב: אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי, לְהַקִּישׁ כָּל הַמִּצְוֹות אֶל הַשְּׁמִטָּה הַנִּזְכֶּרֶת, שֶׁכֻּלָּן הָיוּ כֵּן שֶׁנֶּאֱמְרוּ בִּכְלָל וּפְרָט וְהַכֹּל מִסִּינַי.

וְכֵן שָׁנוּ שֶׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, אֵלֶּה הַמִּצְוֹת, אֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ עוֹד דָּבָר מֵעַתָּה. אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, כְּדַאי הַשָּׁלִיחַ לְשָׁלְחוֹ. אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, זְכוּת יִשְׂרָאֵל גָּרְמָה. בְּהַר סִינַי, שֶׁכֻּלָּם נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי. עַד כָּאן בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. אֲבָל עִנְיַן עַרְבוֹת מוֹאָב, שֶׁנִּצְטַוָּה שָׁם מֹשֶׁה לְבָאֵר הַתּוֹרָה לַבָּנִים. כָּךְ נִרְאֶה לִי וְזֶה כַּפְתּוֹר וָפֶרַח.

וְעִנְיַן הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת שֶׁנִּכְתַּב בְּכָאן, אָמַר רַבִּי אַבְרָהָם כִּי זֹאת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים (שְׁמוֹת כד ז), וּכְשֶׁקִּבְּלוּ עַל נַפְשָׁם נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע אָז נִכְרְתָה הַבְּרִית וְאָמַר לָהֶן כָּל הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת. וְהִזְכִּירָהּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה, לְחַבֵּר תְּנָאֵי הָאָרֶץ, כִּי כַּאֲשֶׁר אָמַר עַל הָעֲרָיוֹת כִּי בַּעֲבוּרָם תָּקִיא אוֹתָם הָאָרֶץ (לְעֵיל יח כח), כֵּן אָמַר בְּפָרָשַׁת אִם בְּחֻקֹּתַי עַל שַׁבְּתוֹת הָאָרֶץ (לְהַלָּן כו לד), וְהַצְרַךְ תְּחִלָּה לְהַזְכִּיר הַשַּׁבָּתוֹת.

וּלְפִי פֵּרוּשׁ בְּהַר סִינַי, בַּעֲלֹתוֹ שָׁם לְקַבֵּל לוּחוֹת שְׁנִיּוֹת. וּבֵאוּר הָעִנְיָן, כִּי בְּתְחִלַּת אַרְבָּעִים יוֹם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת כָּתַב מֹשֶׁה בְּסֵפֶר הַבְּרִית אֶת כָּל דִּבְרֵי ה' וְאֶת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים הַנֶּאֱמָרִים שָׁם, וַיִּזְרֹק דַּם הַבְּרִית עַל הָעָם (שְׁמוֹת כד ח). וּכְשֶׁחָטְאוּ בָּעֵגֶל וְנִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת כְּאִלּוּ נִתְבַּטְּלָה הַבְּרִית הַהִיא אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי, לְהַקִּישׁ כָּל הַמִּצְוֹות אֶל הַשְּׁמִטָּה הַנִּזְכֶּרֶת, שֶׁכֻּלָּן הָיוּ כֵּן שֶׁנֶּאֱמְרוּ בִּכְלָל וּפְרָט וְהַכֹּל מִסִּינַי.

וְכֵן שָׁנוּ שֶׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, אֵלֶּה הַמִּצְוֹת, אֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ עוֹד דָּבָר מֵעַתָּה. אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, כְּדַאי הַשָּׁלִיחַ לְשָׁלְחוֹ. אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, זְכוּת יִשְׂרָאֵל גָּרְמָה. בְּהַר סִינַי, שֶׁכֻּלָּם נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי. עַד כָּאן בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. אֲבָל עִנְיַן עַרְבוֹת מוֹאָב, שֶׁנִּצְטַוָּה שָׁם מֹשֶׁה לְבָאֵר הַתּוֹרָה לַבָּנִים. כָּךְ נִרְאֶה לִי וְזֶה כַּפְתּוֹר וָפֶרַח.

וְעִנְיַן הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת שֶׁנִּכְתַּב בְּכָאן, אָמַר רַבִּי אַבְרָהָם כִּי זֹאת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים (שְׁמוֹת כד ז), וּכְשֶׁקִּבְּלוּ עַל נַפְשָׁם נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע אָז נִכְרְתָה הַבְּרִית וְאָמַר לָהֶן כָּל הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת. וְהִזְכִּירָהּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה, לְחַבֵּר תְּנָאֵי הָאָרֶץ, כִּי כַּאֲשֶׁר אָמַר עַל הָעֲרָיוֹת כִּי בַּעֲבוּרָם תָּקִיא אוֹתָם הָאָרֶץ (לְעֵיל יח כח), כֵּן אָמַר בְּפָרָשַׁת אִם בְּחֻקֹּתַי עַל שַׁבְּתוֹת הָאָרֶץ (לְהַלָּן כו לד), וְהַצְרַךְ תְּחִלָּה לְהַזְכִּיר הַשַּׁבָּתוֹת.

וּלְפִי פֵּרוּשׁ בְּהַר סִינַי, בַּעֲלֹתוֹ שָׁם לְקַבֵּל לוּחוֹת שְׁנִיּוֹת. וּבֵאוּר הָעִנְיָן, כִּי בְּתְחִלַּת אַרְבָּעִים יוֹם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת כָּתַב מֹשֶׁה בְּסֵפֶר הַבְּרִית אֶת כָּל דִּבְרֵי ה' וְאֶת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים הַנֶּאֱמָרִים שָׁם, וַיִּזְרֹק דַּם הַבְּרִית עַל הָעָם (שְׁמוֹת כד ח). וּכְשֶׁחָטְאוּ בָּעֵגֶל וְנִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת כְּאִלּוּ נִתְבַּטְּלָה הַבְּרִית הַהִיא

וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּכְשֶׁנִּתְרַצָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּלוּחוֹת שְׁנִיּוֹת צִוָּהוּ בִּבְרִית חֲדָשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שָׁם לד י): הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית, וְהֶחְזִיר שָׁם הַמִּצְוֹת הַחֲמוּרוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּסֵדֶר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים בַּבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה, וְאָמַר (שָׁם פָּסוּק כז): כְּתָב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת יִשְׂרָאֵל.

וְרָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחְמִיר עֲלֵיהֶם בַּבְּרִית הַזֹּאת הַשֵּׁנִית שֶׁתְּהֵיֶה עֲלֵיהֶם בְּאָלוֹת וּבִקְלָלוֹת, וְשֶׁתְּהֵיֶה כָּרִאשׁוֹנָה עַל כָּל הַמִּצְוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת וְעַל כָּל הַמִּשְׁפָּטִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה (שָׁם כד ג): אֵת כָּל דִּבְרֵי ה' וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים, וּלְפִיכָךְ אָמַר בְּכָאן בְּסוֹף הַתּוֹכֵחוֹת (לְהַלָּן כו מו): אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרוֹת אֲשֶׁר נָתַן ה' בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד מֹשֶׁה, הוּא רוֹמֵז אֶל כָּל הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ בַּבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה בְּסֵדֶר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים שֶׁהָיוּ כֻּלָּן בַּבְּרִית הַזֹּאת.

וְהִנֵּה בְּסֵפֶר הַבְּרִית הָרִאשׁוֹן נֶאֱמְרָה הַשְּׁבִיעִית בִּכְלָל כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְתִּי, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כג יא): וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְכוּ', וְעַתָּה בַּבְּרִית הַזֹּאת הַשֵּׁנִית נֶאֱמְרָה בִּפְרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וָעֳנָשֶׁיהָ. וּבְעֵת הַבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהוּא בְּאַרְבָּעִים יוֹם רִאשׁוֹנִים נִצְטַוָּה מֹשֶׁה עַל הַמִּשְׁכָּן, וּכְשֶׁנִּתְרַצָּה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְצִוָּהוּ לִכְרֹת לָהֶם בְּרִית שְׁנִיָּה יָרַד מֹשֶׁה וַיְצַוֵּם אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אוֹתוֹ בְּהַר סִינַי (שָׁם

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה:

רס"י ◄ שַׁבָּת לַה׳ • לְשֵׁם ה׳, כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית. רמב"ן

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵעֲלוּן לְאַרְעָא דִּי אֲנָא יָהֵב לְכוֹן וְתַשְׁמֵט אַרְעָא שְׁמִטְתָּא קֳדָם יְיָ׳:

(ג) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: רמב"ן

ג שִׁית שְׁנִין תִּזְרַע חַקְלָךְ וְשִׁית שְׁנִין תִּכְסַח כַּרְמָךְ וְתִכְנוֹשׁ יָת עֲלַלְתַּהּ׳:

(ד) וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר:

רס"י ◄ יִהְיֶה לָאָרֶץ • לַשָּׂדוֹת וְלַכְּרָמִים. לֹא תִזְמֹר • שֶׁקּוֹצְצִין זְמוֹרוֹתֶיהָ; וְתַרְגּוּמוֹ: "לָא תִכְסָח", וְדוֹמֶה לוֹ (ישעיה לג יב) "קוֹצִים כְּסוּחִים", (תהלים פ יז) "שְׂרֻפָה בָאֵשׁ כְּסוּחָה".

ד וּבְשַׁתָּא שְׁבִיעֵתָא נְיַח שְׁמִטְתָּא יְהֵי לְאַרְעָא דְּתַשְׁמֵט קֳדָם יְיָ׳ חַקְלָךְ לָא תִזְרַע וְכַרְמָךְ לָא תִכְסָח׳:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לד לד), וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַמִּשְׁכָּן מִכְלָלָם, וְאָז הִקְהִיל מֹשֶׁה אֵת כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לָהֶם כְּבַתְּחִלָּה (שְׁמוֹת לה א): אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ לַעֲשֹׂת אֹתָם בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן. וְהִנֵּה קִבְּלוּ הַדָּבָר בְּשִׂמְחָה, וַיָּצְאוּ מִלְּפָנָיו מִיָּד וּבָאוּ כֻּלָּם וְנָתְנוּ הַנְּדָבָה וַעֲשׂוּ הַמִּשְׁכָּן וְהִשְׁלִימוּ מְלֶאכְתּוֹ.

וְכַאֲשֶׁר הוּקַם, מִיָּד וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד (וַיִּקְרָא א א), וְצִוָּהוּ בַּקָּרְבָּנוֹת וּבְכָל תּוֹרַת כֹּהֲנִים, וּמֹשֶׁה צִוָּה הַכֹּל אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִיָּד. וְכַאֲשֶׁר הִשְׁלִים אָמַר לָהֶם: עוֹד צִוָּה אוֹתִי הַשֵּׁם בְּהַר סִינַי לְפָרֵשׁ לָכֶם הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל וְלִכְרֹת לָכֶם עַל כָּל הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים בְּרִית חֲדָשָׁה בְּאָלָה וּבִשְׁבוּעָה.

וְלֹא הֵצַרְנוּ עַתָּה שֶׁיִּזְבַּח זְבָחִים וְיִזְרֹק חֲצִי הַדָּם עַל הָעָם וַחֲצִי הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בָּרִאשׁוֹנָה, אֲבָל קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם הַבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה בְּאָלוֹת וּבְקְלָלוֹת אֵלֶּה. וְזֶה טַעַם: אֲשֶׁר נָתַן ה׳ בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי (לְהַלָּן כו מו) , כִּי הוּא הַנּוֹתֵן לָהֶם הַבְּרִית הַזֹּאת, כִּי מָחַל לָהֶם עַל פִּי הַתְּנָאִים הָאֵלּוּ, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּסוֹף כִּי תִשָּׂא (שְׁמוֹת לד כז).

וְכֵן בְּרִית עַרְבוֹת מוֹאָב כֵּן הָיָה, שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם הַתּוֹרָה בְּאָלוֹת וּבְקְלָלוֹת הַהֵם, וְהִיא הַבְּרִית, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כח סט) אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה לִכְרֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב. וְאֶמֶת אָמְרוּ שֶׁבְּתָנֵאי הָאָרֶץ הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל כַּאֲשֶׁר יַזְכִּיר בַּתּוֹכֵחוֹת (לְהַלָּן כו לד־לה), וְעַל כֵּן נִתְחַדְּשׁוּ בַּבְּרִית הַזֹּאת הַשֵּׁנִית.

(ב) שַׁבָּת לַה׳. לְשֵׁם ה׳, כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית. לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְרַבּוֹתֵינוּ לֹא כָּךְ נִתְכַּוְּנוּ בְּמִדְרָשָׁם, כִּי כָּל הַשַּׁבָּתוֹת גַּם הַמּוֹעֲדִים לְשֵׁם ה׳ הֵן, וְלֹא יֹאמַר בְּאֶחָד מֵהֶם "לַה׳", אֲבָל אָמַר (לְעֵיל כג כד): יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן, וְאָמַר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים (שָׁם לב): שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם.

וּלְשׁוֹן הַבְּרִיתָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן): שַׁבָּת לַה׳, כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשַּׁבַּת בְּרֵאשִׁית שַׁבָּת לַה׳. אֲבָל פֵּרוּשׁ "שַׁבָּת לַה׳ אֱלֹהֶיךָ" הָאָמוּר בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית (שְׁמוֹת כ י), כִּי בוֹ שָׁבַת וַיִּנָּפֵשׁ וְעַל כֵּן לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה, וּלְכָךְ אָמְרוּ כִּי כֵּן נֶאֱמַר בַּשְּׁמִטָּה, כִּי הִיא שְׁבִיעִית בַּשָּׁנִים.

וְהִנֵּה בְּכָאן עוֹרְרוּ אוֹתָנוּ בְּסוֹד גָּדוֹל מִסּוֹדוֹת הַתּוֹרָה, כְּבָר רָמַז לוֹ רַבִּי אַבְרָהָם שֶׁכָּתַב: וְטַעַם שַׁבָּת לַה׳ כְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וְסוֹד יְמוֹת עוֹלָם רָמוּז בַּמָּקוֹם הַזֶּה. וְכֹף אָזְנְךָ לִשְׁמֹעַ מַה שֶּׁאֲנִי רַשַּׁאי לְהַשְׁמִיעֲךָ מִמֶּנּוּ בְּלָשׁוֹן אֲשֶׁר אַשְׁמִיעֲךָ, וְאִם תִּזְכֶּה תִּתְבּוֹנֵן. כְּבָר כָּתַבְתִּי בְּסֵדֶר בְּרֵאשִׁית (בְּרֵאשִׁית ב ג) כִּי שִׁשֶּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית הֵם יְמוֹת עוֹלָם, וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה׳ אֱלֹהֶיךָ (שְׁמוֹת כ י) כִּי בוֹ יִהְיֶה שַׁבָּת לְשֵׁם הַגָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ (תָּמִיד פ"ז מ"ד): בַּשְּׁבִיעִי מֶה הָיוּ אוֹמְרִים, מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת לָעָתִיד לָבֹא שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים. וְהִנֵּה הַיָּמִים רֶמֶז לַאֲשֶׁר בָּרָא בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, וְהַשָּׁנִים יִרְמְזוּ לַאֲשֶׁר יִהְיֶה בִּבְרִיאַת כָּל יְמֵי עוֹלָם.

וְעַל כֵּן הֶחְמִיר הַכָּתוּב בִּשְׁמִטָּה יוֹתֵר מִכָּל חַיָּבֵי לָאוִין וְחִיֵּב הַגָּלוּת עָלֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁהֶחְמִיר בַּעֲרָיוֹת (לְעֵיל יח כח), שֶׁנֶּאֱמַר: אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ (לְהַלָּן כו לד). וְהֶחְזִיר הָעִנְיָן פְּעָמִים רַבּוֹת, כָּל יְמֵי הָשַׁמָּה תִּשְׁבֹּת (שָׁם שָׁם לה), וְנֶאֱמַר: וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם וְתִרְצֶה אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ (שָׁם שָׁם מג). וְכֵן שָׁנִינוּ (אָבוֹת פ"ה מ"ט): גָּלוּת בָּאָה עַל עִנּוּי הַדִּין וְעַל עִוּוּת הַדִּין וְעַל שְׁמִטַּת הָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַכּוֹפֵר בָּהּ אֵינוֹ מוֹדֶה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית וּבְעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הֶחְמִיר הַנָּבִיא וְגָזַר גָּלוּת עַל שְׁלוּחַ עֲבָדִים בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה לד יג־יד): אָנֹכִי כָּרַתִּי בְרִית אֶת אֲבוֹתֵיכֶם וְגוֹ׳ מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים וְגוֹ׳, כִּי גַּם בְּעֶבֶד שְׁבִיעִית כַּיּוֹבֵל כּוּ׳.

וְהַיּוֹבֵל יְוֻדַּע עוֹד מִבְּרֵאשִׁית עַד וַיְכֻלּוּ, כִּי יָשׁוּבוּ בַּיּוֹבֵל הַכֹּל אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ, כִּי הוּא מוֹסֶד הַמַּאֲמִין יַחֲרִישׁ, וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת (כָּאן), וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ (פָּסוּק י), כִּי הִיא אֶרֶץ הַחַיִּים הַנִּרְמֶזֶת בַּפָּסוּק הָרִאשׁוֹן (בְּרֵאשִׁית א א), שֶׁבָּהּ נֶאֱמַר: וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר (לְהַלָּן כו מב), וּכְבָר זָכַרְתִּי זֶה פְּעָמִים. וְשָׁמָּא לָזֶה רָמְזוּ רַבּוֹתֵינוּ (ר"ה כא:) בְּאָמְרָם: חֲמִשִּׁים שַׁעֲרֵי בִּינָה נִבְרְאוּ בָּעוֹלָם וְכֻלָּם נִמְסְרוּ לְמֹשֶׁה חוּץ מֵאֶחָד, כִּי כָּל שְׁמִטָּה שַׁעַר בַּיִת אֶחָד, וְהִנֵּה הוֹדִיעוּהוּ כָּל הַהֲוָיָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, חוּץ מִן הַיּוֹבֵל קֹדֶשׁ.

(ג) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ. דֶּרֶךְ הַכָּתוּב לוֹמַר כֵּן, שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ (שְׁמוֹת כ ט), שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת (שָׁם כג יב). וְעַל דֶּרֶךְ רַבּוֹתֵינוּ (יְרוּשַׁלְמִי כִּלְאַיִם פ"ח ה"א): שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְלֹא בַּשְּׁבִיעִית, וְהוּא לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה שֶׁהוּא עֲשֵׂה, וְנִמְצָא הַזּוֹרֵעַ בַּשְּׁבִיעִית עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה זֶה וּבְלֹא תַעֲשֶׂה.

וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה (מְכִילְתָא שְׁמוֹת כג י): ר׳ יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם עוֹשִׂין שְׁמִיטָה אַחַת בְּשָׁבוּעַ אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע, וּכְשֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם עוֹשִׂין אַרְבַּע שְׁמִטִּין בְּשָׁבוּעַ אֶחָד, כֵּיצַד נָרָה שָׁנָה וְזוֹרְעָהּ שָׁנָה, נָרָה שָׁנָה וְזוֹרְעָהּ שָׁנָה, נִמְצְאוּ אַרְבַּע שְׁמִטִּין בְּשָׁבוּעַ אֶחָד.

(ה) אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצֹוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ׃

ה יָת כַּתִּי דַחֲצָדָךְ לָא תֶחֱצַד וְיָת עִנְּבֵי שִׁבְקָךְ לָא תִקְטוֹף שְׁנַת שְׁמִטְתָּא יְהֵי לְאַרְעָא׃

רש"י ◄ **אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ** • אֲפִלּוּ לֹא זָרַעְתָּהּ וְהִיא צָמְחָה מִן הַזֶּרַע שֶׁנָּפַל בָּהּ בְּעֵת הַקָּצִיר, הוּא קָרוּי 'סְפִיחַ'. **לֹא תִקְצוֹר** • לִהְיוֹת מַחֲזִיק בּוֹ כִּשְׁאָר קָצִיר, אֶלָּא הֶפְקֵר יִהְיֶה לַכֹּל. **נְזִירֶךָ** • שֶׁהִנְזַרְתָּ וְהִפְרַשְׁתָּ אוֹתָם מִבְּנֵי אָדָם וְלֹא הִפְקַרְתָּם. **לֹא תִבְצֹר** • אוֹתָם אֵינְךָ בּוֹצֵר, אֶלָּא מִן הַמֻּפְקָר. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ה) אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ. אֲפִלּוּ לֹא זָרַעְתָּ וְהִיא צָמְחָה מִן הַזֶּרַע שֶׁנָּפַל בִּשְׁעַת הַקָּצִיר, וְהוּא קָרוּי סְפִיחַ. לֹא תִקְצוֹר, לִהְיוֹת מַחֲזִיק בּוֹ כִּשְׁאָר קָצִיר אֶלָּא הֶפְקֵר יִהְיֶה לַכֹּל. נְזִירֶךָ, שֶׁהִנְזַרְתָּ וְהִפְרַשְׁתָּ אוֹתָם מִבְּנֵי אָדָם וְלֹא הִפְקַרְתָּם. לֹא תִבְצֹר, אוֹתָם אֵינְךָ בּוֹצֵר אֶלָּא מִן הַהֶפְקֵר. לְשׁוֹן רַשִׁ"י.

וְהַכַּוָּנָה לְרַב בָּזֶה, שֶׁהוּא סוֹבֵר שֶׁהַשּׁוֹמֵר שָׁדֵהוּ וּפֵרוֹתָיו בַּשְּׁבִיעִית אֵין הַפֵּרוֹת נֶאֱסָרִין. וְכֵן כָּתַב בְּפֵרוּשָׁיו בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (קכב. ד"ה שֶׁל עֲזִיקָה) וּבְמַסֶּכֶת סֻכָּה (לט: ד"ה אֲבָל). וְכֵן הַדָּבָר הַזֶּה בְּדִין הַתּוֹרָה בְּרֵאָיוֹת בְּרוּרוֹת. וְזוֹ שֶׁשְּׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן): וְאֶת עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר, מִן הַשָּׁמוּר בָּאָרֶץ אֵין אַתָּה בּוֹצֵר אֲבָל בּוֹצֵר אַתָּה מִן הַמֻּפְקָר, יְפָרֵשׁ הָרַב לוֹמַר עִנְּבֵי נְזִירוּת לֹא תִבְצֹר אוֹתָם בִּנְזִירוּתָם, אֲבָל תַּפְקִיר הַכֹּל וְתִבְצְרֵם עִם הָעֲנִיִּים.

וְהַנָּכוֹן בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב שֶׁעִנְּבֵי נְזִירֶךָ כְּמוֹ סְפִיחַ קְצִירְךָ, וְלֹא תִבְצֹר כְּמוֹ לֹא תִקְצוֹר, כִּי הָעִנְיָן בְּכָל הַפָּרָשָׁה לִכְפֹּל הַדִּין בִּשְׁנֵיהֶם, יַזְהִיר בַּשָּׂדֶה וְיַזְהִיר בַּכֶּרֶם, תִּזְרַע שָׂדְךָ וְתִזְמֹר כַּרְמְךָ (פָּסוּק ג) שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר (פָּסוּק ד), וְכֵן: וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת אַרְצֶךָ וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּהּ וּנְטַשְׁתָּהּ, כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ (שְׁמוֹת כג יא־יב).

וּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב, כִּי הַצּוֹמֵחַ מֵאֵלָיו בַּשָּׂדֶה מִבְּלִי חֲרִישָׁה וּזְרִיעָה לְדַעַת יִקָּרֵא סְפִיחַ קָצִיר, שֶׁהוּא נִסְפָּח אֶל קָצִיר הַשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה, מִגִּזְרַת: וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב (יְשַׁעְיָה יד א), וְהַגֶּפֶן שֶׁלֹּא עָבְדוּ וְלֹא חָפַר וְלֹא זָמַר אוֹתוֹ יִקָּרֵא "נָזִיר" כִּי הִזִּירוּ וְהִפְרִישׁוּ מִמֶּנּוּ כְּאִלּוּ אֵינוֹ שֶׁלּוֹ, מִגִּזְרַת: אֲשֶׁר נָזְרוּ מֵעָלַי בְּגִלּוּלֵיהֶם (יְחֶזְקֵאל יד ה), פָּרְשׁוּ מִמֶּנִּי. וְכֵן: וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל (לְעֵיל כב ב). וְאָמַר אֶנְקְלוּס (כָּאן)

"שִׁבְקָךְ", שֶׁהִנַּחְתָּ אוֹתָם לְשָׁמִיר וְלַשַּׁיִת.

וְיִתָּכֵן כִּי הַמִּנְהָג בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהַכֶּרֶם אֲשֶׁר הוּא בָתָה לֹא יִזְמֹר וְלֹא יַעֲבֹד וְעוֹלֶה שָׁמִיר וָשַׁיִת יִקָּרְאוּ לוֹ "נָזִיר", כְּלוֹמַר שֶׁהוּא כֶּרֶם הַנָּזִיר, מִפְּנֵי שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בְּיַיִן וּבַעֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים וְאֵינוֹ עוֹבֵד כַּרְמוֹ, כִּי כֵּן יִקְרְאוּ הַשֵּׁעָר הָאָרוּךְ עַל שֵׁם הַנָּזִיר, גֶּזִי נִזְרֶךָ וְהַשְׁלִיכִי (יִרְמְיָה ז כט), וְזֶה טַעַם עִנְּבֵי נְזִירֶךָ. וְהַכְּלָל שֶׁהֵם הַצּוֹמְחִים מִבְּלִי עֲבוֹדַת הַכֶּרֶם.

וְהִנֵּה אָמַר הַכָּתוּב כִּי הַסְּפִיחַ הַנּוֹלָד מֵאֵלָיו בַּשָּׂדֶה לֹא יִקָּצֹר אוֹתָם, וְהָעֲנָבִים הַצּוֹמְחִים בַּכֶּרֶם מִבְּלִי עֲבוֹדָה לֹא יִבָּצֵר אוֹתָן, וּפֵרוּשׁ הַלָּאוִים, שֶׁלֹּא תִקְצֹר אוֹתָן אַתָּה לְבַדְּךָ לְצֹרֶךְ עַצְמְךָ, וְלֹא תִבְצֹר אוֹתָן לְעַצְמְךָ, אֲבָל תִּהְיֶה שְׁנַת שַׁבָּתוֹן לָאָרֶץ מִן הַזְּרִיעָה וְהַזְּמִירָה, וְתִהְיֶה שַׁבַּת הָאָרֶץ, כָּל אֲשֶׁר תּוֹצִיא בִּשְׁבִיתָתָהּ מִן הַסְּפִיחַ וְהַנָּזִיר, לְכֻלְּכֶם יַחַד לְאָכְלָהּ, לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה.

וְעַכְשָׁיו אָשׁוּב לְפָרֵשׁ הַבָּרִיתוֹת הַשֵּׁנִיּוֹת בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בָּעִנְיָן הַזֶּה, לְפִי שֶׁהֵם מַטְעוֹת.

שָׁנוּ שָׁם (בְּת"כ) בַּפָּסוּק (כ): הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ: אִם אֵין זוֹרְעִין מָה אוֹסְפִין, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא מִכָּאן סָמְכוּ לַסְּפִיחִין שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּשְּׁבִיעִית. וְיֵשְׁנָה לָזוֹ בַּגְּמָרָא בְּפֶרֶק מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ (פְּסָחִים נא:). וְקַתְּנֵי בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין סְפִיחִים אֲסוּרִין מִדִּבְרֵי תּוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף, אֲמַרְתָּ לָנוּ אַל תִּזְרְעוּ, וּמַה שֶּׁאָנוּ אוֹסְפִין וְאֵין מַכְנִיסִין לְקִיּוּם אֲמַרְתָּ לָנוּ בַּעֲרוּהוּ, מָה אָנוּ אוֹכְלִין מִן הַבִּעוּר וָאֵילָךְ. עַד כָּאן.

הֲרֵי לְדִבְרֵי חֲכָמִים אֵין אִסּוּר הַסְּפִיחִים אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, כְּלוֹמַר שֶׁגָּזְרוּ בָּהֶן לְאָסְרָן לְגַמְרֵי מִשּׁוּם חֶשֶׁד שֶׁלֹּא יִזְרְעוּ וְיֹאמְרוּ סְפִיחִים הֵם. וּלְכָךְ אָמְרוּ בִּירוּשַׁלְמִי (ב"ב פ"ה ה"א): אָמַר רַבִּי יַנַּאי, כָּל הַסְּפִיחִים אֲסוּרִין חוּץ מִן הָעוֹלִים בְּשְׂדֵה בּוּר בְּשְׂדֵה נִיר בְּשְׂדֵה כֶּרֶם בְּשְׂדֵה זֶרַע. שְׂדֵה בּוּר דְּלֹא מַשְׁגַּח עָלֶיהָ, שְׂדֵה נִיר דְּהוּא בְּעֵי מְתַקְּנֵי חַקְלֵיהּ, שְׂדֵה כֶּרֶם שֶׁלֹּא לֶאֱסֹר כַּרְמוֹ, שְׂדֵה זֶרַע שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ. **וּמִן** הַמַּחְלֹקֶת הַזֶּה שָׁנוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן): אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר, מִכָּאן סָמְכוּ לַסְּפִיחִין שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִין בַּשְּׁבִיעִית. שָׁנוּ מִשְּׁנָתָם כְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא דְּלֹא תִקְצֹר כְּלָל, אֲבָל כְּדִבְרֵי חֲכָמִים שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה אוֹתָם קָצִיר לְעַצְמְךָ וְלֹא תַעֲשֶׂה אוֹתָם בָּצִיר לְעַצְמְךָ, אֶלָּא נְהַג בָּהֶם מִנְהַג הֶפְקֵר. וְכֵן לֹא נֶאֱסֹף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ (לְהַלָּן פָּסוּק כ) שֶׁלֹּא נֶאֱסֹף אֶל בָּתֵּינוּ פֵּרוֹת הָאִילָן וְהַסְּפִיחִים, כִּי בְּהַקְפָּרָם לַעֲנִיִּים וְלַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה וּבְבִעוּר לֹא נוּכַל לִחְיוֹת בָּהֶן.

וְהַסְּפִיחִין הָאֵלּוּ הָאֲסוּרִים הֵם הַגְּדֵלִים בַּזְּמַן הָאָסוּר, בִּתְבוּאָה כָּל שֶׁהֵבִיאָה שְׁלִישׁ בַּשְּׁבִיעִית, וְכֵן הַיְרָקוֹת כָּל שֶׁצָּמְחוּ בַּשְּׁבִיעִית אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה לְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וּלְדִבְרֵי חֲכָמִים אֲסוּרִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, חוּץ מִן הָעוֹלִים בְּאוֹתָן שָׂדוֹת שֶׁהִזְכִּירוּ בִּירוּשַׁלְמִי שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה. אֲבָל הַיְרָקוֹת שֶׁצָּמְחוּ בַּשִּׁשִּׁית וְנִלְקְטוּ בַּשְּׁבִיעִית, יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית לְכָל דִּינֵיהָ, לְהַפְסֵד וּלְקָרְבָּנוֹת וְלִסְחוֹרָה וּלְבִעוּר, וַאַף עַל פִּי שֶׁגָּדְלוּ לְגִמְרֵי בַּשִּׁשִּׁית, מִפְּנֵי שֶׁאָנוּ הוֹלְכִים אַחַר לְקִיטָה בְּיֶרֶק בֵּין לְמַעֲשֵׂר בֵּין לִשְׁבִיעִית, אֲבָל אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם סְפִיחִים, שֶׁאֵינָם סְפִיחֵי שְׁבִיעִית, שֶׁהֲרֵי בַּשִּׁשִּׁית צָמְחוּ, וַאֲפִלּוּ הוֹסִיפוּ בַּשְּׁבִיעִית אֵין בָּהֶם דִּין סְפִיחִים.

וּבָהֶם שָׁנִינוּ (שְׁבִיעִית פ"ח מ"ד): הָאוֹמֵר לַפּוֹעֵל הֵילֵךְ אִיסַּר זֶה וּלְקֹט לִי יָרָק הַיּוֹם וְכוּ', וְכֵן שָׁנִינוּ (שָׁם פ"ז מ"ג): לֹא יְהֵא לוֹקֵט יְרָקוֹת שֶׁבָּהּ וּמוֹכֵר בַּשּׁוּק, אֲבָל לוֹקֵט הוּא וּבְנוֹ מוֹכֵר עַל יָדוֹ. וּתְנַן נָמֵי (שָׁם פ"ט מ"א): הַפֵּיגָם וְהַיַּרְבּוּזִין וְכֻלָּהּ מַתְנִיתִין עַד: וְנִקָּחִים מִכָּל אָדָם בַּשְּׁבִיעִית שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהֶם נִשְׁמָר.

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵלּוּ הַנִּזְכָּרִים וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִזְרָעָן, אֲבָל הֵם מֵאֲלֵיהֶן יוֹצְאִים בֶּהָרִים וּבַנְּהָרוֹת, אֵין בָּהֶן אִסּוּר סְפִיחִים כְּלָל אַף עַל פִּי שֶׁצָּמְחוּ בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא בַּנִּזְרָעִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לִזְרָעָם. וְכֵן נִרְאֶה זֶה מִן הַגְּמָרָא מִירוּשַׁלְמִי. וְזֶהוּ עִנְיַן הַסְּפִיחִים שֶׁהִזְכִּירוּ חֲכָמִים בְּכָל מָקוֹם.

וְכֵן מִן הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם שׁוֹמֵר שָׂדֵהוּ וְנוֹעֵל בִּפְנֵי עֲנִיִּים בַּשְּׁבִיעִית וַאֲפִלּוּ רוֹצֶה לְהַפְקִיר אוֹתָן בִּשְׁעַת לְקִיטָה, אֶלָּא יְהֵא הַשָּׂדֶה כָּל הַשָּׁנָה מְזֻמָּן וּמֻפְקָר לַעֲנִיִּים. כָּךְ שָׁנוּ בִּמְכִילְתָא (שְׁמוֹת כג יא) וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ (שָׁם), וְכִי מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה לֹא שֶׁיֹּאכְלוּ אוֹתָהּ עֲנִיִּים, הֲרֵי אֲנִי מַכְנִיסָהּ וּמְחַלְּקָהּ לַעֲנִיִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ, מַגִּיד שֶׁהוּא פּוֹרֵץ בָּהּ פְּרָצוֹת, אֶלָּא שֶׁגָּדְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי תִּקּוּן עוֹלָם.

וְהַגָּדֵר שֶׁגָּדְרוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יִפְרְצוּ פְּרָצוֹת בַּשָּׂדֶה וּבַכֶּרֶם, אֲבָל לֹא שֶׁיְּהֵא הוּא מְשַׁמֵּר שָׂדֵהוּ וּמַכְנִיס הַפֵּרוֹת לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁגָּזְרוּ שֶׁלֹּא לִקַּח פֵּרוֹת מִן הַמְשַׁמֵּר וְלֹא מִן הֶחָשׁוּד בְּכָךְ, זֶהוּ שֶׁשָּׁנִינוּ (שְׁבִיעִית פ"ט מ"א) וְנִלְקָחִין מִכָּל אָדָם בַּשְּׁבִיעִית שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהֶן נִשְׁמָר.

וְאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (לט.) שֶׁאֵין מוֹסְרִים דְּמֵי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לְעַם הָאָרֶץ יוֹתֵר מִמָּזוֹן

(ו) וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִּירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ:

ו וּתְהֵי שְׁמִטַּת אַרְעָא לְכוֹן לְמֵיכַל לָךְ וּלְעַבְדָּךְ וּלְאַמְתָּךְ וְלַאֲגִירָךְ וּלְתוֹתָבָךְ דְּדָיְרִין עִמָּךְ:

רש"י ◄ **וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ וְגוֹ'** • אַף־עַל־פִּי שֶׁאֲסַרְתִּים עָלֶיךָ, לֹא בַּאֲכִילָה וְלֹא בַּהֲנָאָה אֲסַרְתִּים, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּנְהֹג בָּהֶם כְּבַעַל הַבַּיִת, אֶלָּא הַכֹּל יִהְיוּ שָׁוִים בָּהּ, אַתָּה וּשְׂכִירְךָ וְתוֹשָׁבְךָ. **שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה •** (ת"כ) מִן הַשָּׁבוּת אַתָּה אוֹכֵל וְאִי אַתָּה אוֹכֵל מִן הַשָּׁמוּר. **לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ •** (ת"כ) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג יא): "וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ", יָכוֹל יִהְיוּ אֲסוּרִים בַּאֲכִילָה לַעֲשִׂירִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ", הֲרֵי בְּעָלִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת אֲמוּרִים כָּאן. **וְלִשְׂכִּירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ •** (ת"כ) אַף הַנָּכְרִים. **רמב"ן**

(ז) וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל:

ז וְלִבְעִירָךְ וּלְחַיְתָא דִּי בְּאַרְעָךְ תְּהֵא כָּל עֲלַלְתַּהּ לְמֵיכָל:

רש"י ◄ **וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה •** אִם חַיָּה אוֹכֶלֶת, בְּהֵמָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן, שֶׁמְּזוֹנוֹתֶיהָ עָלֶיךָ! מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלִבְהֶמְתְּךָ"? מַקִּישׁ בְּהֵמָה לְחַיָּה: כָּל זְמַן שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת מִן הַשָּׂדֶה, הָאֲכֵל לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת. כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה, כַּלֵּה לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת (ת"כ. תענית ו). **רמב"ן**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁלֹּשׁ סְעֻדּוֹת, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּלוּקֵחַ מִן הַמֵּפְקָר, אֲבָל בְּלוּקֵחַ מִן הַמְשֻׁמָּר אֲפִלּוּ כַּחֲצִי אִסָּר אָסוּר. וְהַטַּעַם, מִפְּנֵי שֶׁהַלּוֹקֵחַ מִן הַמֵּפְקָר, כְּלוֹמַר דְּבָרִים שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהָבִיאָם מִן הַהֶפְקֵר, אוֹ שֶׁיָּדוּעַ שֶׁהֵבִיאָם מִן הַמָּקוֹם הַמֵּפְקָר, בְּהֶתֵּר הוּא לוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ, אֶלָּא שֶׁאִם יַרְבֶּה לוֹ בְּדָמִים יוֹתֵר מִסְּעֻדָּתוֹ לְבוֹ בַּיּוֹם חוֹשְׁשִׁין בְּעַם הָאָרֶץ שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה בָּהֶן סְחוֹרָה, אֲבָל לוֹקֵחַ דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְהִשָּׁמֵר אֲפִלּוּ בְּכַחֲצִי אִסָּר חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא שְׁמָרָן וְאָסוּר לִקַּח מִמֶּנּוּ. הָא בְּלוּקֵחַ בִּפְרוּטָה וּפְחוֹת מִכַּחֲצִי אִסָּר לֹא גָּזְרוּ, מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְלַקֵּטָן בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִלּוּ בִּשְׂאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ.

וְזֶה שֶׁאָמְרוּ (יְבָמוֹת קכב.): גּוֹי שֶׁהָיָה מוֹכֵר פֵּרוֹת בַּשּׁוּק וְאָמַר פֵּרוֹת הַלָּלוּ שֶׁל עָרְלָה הֵם, שֶׁל עֲזִיקָה הֵם, לֹא אָמַר כְּלוּם, לֹא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לְהַשְׁבִּיחַ מִקְחוֹ. וּפֵרֵשׁ רַשִּׁ"י בְּשֵׁם הָרְאשׁוֹנִים שֶׁל עֲזִיקָה מִפַּרְדֵּס מְעֻזָּק וְגָדֵר לוֹ סָבִיב וְהִיא שָׁנָה שְׁבִיעִית, וְאִם הָיוּ מַאֲמִינִים לוֹ הָיָה אָסוּר לִקַּח מִמֶּנּוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁמָּא הוּא אָרִיס לְיִשְׂרָאֵל וּמְשַׁמֵּר לוֹ שָׂדֵהוּ, אוֹ חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא מִשֶּׁל יִשְׂרָאֵל לִקֵּט וּמוֹכֵר, אוֹ שֶׁהַפֵּרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּמוֹכֵר עַל יָדוֹ, אוֹ שֶׁמָּא אֵין קִנְיָן לְעַכּוּ"ם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ דִּינֵי הַשְּׁבִיעִית וְגָזְרוּ עָלָיו כְּיִשְׂרָאֵל.

וּמִכָּל מָקוֹם לֹא אָסְרוּ חֲכָמִים פֵּרוֹת הַשָּׂדֶה הַמְשֻׁמָּר לְכָל אָדָם, אֶלָּא שֶׁלֹּא יִקְחוּ אוֹתָם מִן הַמְשֻׁמָּר. וּלְכָךְ שָׁנוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן): וְאֶת עִנְבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר, מִן הַשָּׁמוּר בָּאָרֶץ אִי אַתָּה בוֹצֵר אֲבָל אַתָּה בוֹצֵר מִן הַמֵּפְקָר, לֹא תִבְצֹר, כְּדֶרֶךְ הַבּוֹצְרִים, מִכָּאן אָמְרוּ תְּאֵנִים שֶׁל שְׁבִיעִית אֵין קוֹצְצִין אוֹתָן בְּמַקְצֵעַ וְאֵין דּוֹרְכִין עֲנָבִים בַּגַּת אֲבָל דּוֹרֵךְ בַּעֲרֻבָּה. וּפֵרוּשׁוֹ, מִדְּלֹא כְּתִיב עִנְבֵי הַנָּזִיר לֹא תִבְצֹר וּכְתִיב נְזִירֶךָ, לִדְרֹשׁ לֹא תִבְצֹר אוֹתָם כְּדֶרֶךְ נָזִיר שֶׁלְּךָ, אֲבָל תִּבְצֹר אוֹתָם עִם הָעֲנִיִּים כְּדֶרֶךְ שֶׁהֵם בּוֹצְרִים, לוֹמַר שֶׁלֹּא יִשְׁמְרֵם לְעַצְמוֹ אֲבָל יִלְקֹט אוֹתָם עִם הָעֲנִיִּים כְּהֶפְקֵר, וְיִנְהֹג בָּהֶם גַּם כֵּן כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֲנִיִּים נוֹהֲגִין לְדָרְכָן בַּעֲרֻבָּה.

וְקָתָנֵי הָתָם (לְהַלָּן פָּסוּק ו) וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה, מִן הַשָּׁבוּת בָּאָרֶץ אַתָּה אוֹכֵל, אֲבָל אִי אַתָּה אוֹכֵל מִן הַשָּׁמוּר, מִכָּאן אָמְרוּ (שְׁבִיעִית ד ב): שָׂדֶה שֶׁנִּטְּבָה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אֵין אוֹכְלִין פֵּרוֹתֶיהָ בִּשְׁבִיעִית, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִין אוֹכְלִין, כְּלוֹמַר, כֵּיוָן שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה שֶׁיְּהֵא הַשָּׁבוּת לָנוּ לְאָכְלָה וְלֹא הַשָּׁמוּר, אָמְרוּ בֵּית שַׁמַּאי שֶׁהַפֵּרוֹת עַצְמָן נֶאֱסָרִין, וּבֵית הִלֵּל סוֹבְרִין שֶׁאֵין הַפֵּרוֹת נֶאֱסָרִין, שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לֶאֱסֹר לָנוּ שֶׁלֹּא נִשְׁמֹר, וְיִהְיוּ לָנוּ הַפֵּרוֹת מִן הַשָּׁבוּת. וְכֵן הָעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ שֶׁאֵין קוֹצְצִין הַתְּאֵנִים בְּמַקְצֵעַ וְלֹא דוֹרְכִין הָעֲנָבִים בַּגַּת, גֶּדֶר וְאַסְמַכְתָּא מִדִּבְרֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לִידֵי שְׁמוּר וַאֲסֻפַּת הַפֵּרוֹת, וְיִגְזְלוּ אוֹתָם מִן הָעֲנִיִּים. וְזֶה הָעִנְיָן הַשָּׁנוּי כָּאן בַּבְּרֵיתוֹת הַלָּלוּ. וְהוּא דֶּרֶךְ טוֹב וּמְחֻוָּר בַּסַּגְּיוֹת שֶׁבַּגְּמָרָא בַּבְּלִית וִירוּשַׁלְמִית, וְהֶחֱכָם הַבָּקִי יַשְׂכִּיל וְיִמְצָא.

(ו) וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה. בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר (בְּפָסוּק ד) שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ, אָמַר שֶׁתִּהְיֶה הַשְּׁבִיתָה הַנִּזְכֶּרֶת לָכֶם לְאָכְלָה, וְתִחְיוּ בָהּ כֻּלְּכֶם, אַתָּה וַעֲבָדְךָ וְהַבְּהֵמָה וְהַחַיָּה, שֶׁתִּחְיוּ כֻּלְּכֶם מֵאֲשֶׁר תּוֹצִיא הָאָרֶץ מַעֲצָמָהּ בִּשְׁבִיתָתָהּ. אוֹ שֶׁהַשָּׁנָה תִּקָּרֵא "שַׁבַּת הָאָרֶץ", כַּאֲשֶׁר יִקָּרֵא הַיּוֹם שַׁבַּת ה' וְשַׁבָּת סְתָם, וְהַטַּעַם עַל תְּבוּאַת הַשַּׁבָּת, כִּי הַשַּׁבָּת לֹא תֵאָכֵל.

(ז) וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה. אִם חַיָּה אוֹכֶלֶת בְּהֵמָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁמְּזוֹנוֹתֶיהָ עָלֶיךָ, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְלִבְהֶמְתְּךָ, הַקִּישׁ בְּהֵמָה לְחַיָּה, כָּל זְמַן שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת מִן הַשָּׂדֶה אַתָּה מַאֲכִיל לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת, כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה כַּלֵּה לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י מִתּוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן). וְהַכְּלוּי הַזֶּה לֹא פֵּרַשׁ הָרַב מַהוּ. וְעִנְיָנוֹ, שֶׁיְּכַלֶּה הַפֵּרוֹת אַחַר זְמַן מְבִיתוֹ לְהַפְקִירָן, וְהוּא בְּעִבּוּר שְׁבִיעִית שֶׁהִזְכִּירוּ חֲכָמִים בְּכָל מָקוֹם.

וְאֵין הָעִנְיָן שֶׁיִּהְיוּ הַפֵּרוֹת אַחַר זְמַן הַבִּעוּר אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה וּבַאֲכִילָה וִיהֵא מְחֻיָּב לְאַבְּדָם, וְלֹא מָנוּ חֲכָמִים בַּמִּשְׁנָה (סוֹף תְּמוּרָה) פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לֹא מִן הַנִּשְׂרָפִים וְלֹא מִן הַנִּקְבָּרִים, וְאֵינוֹ אֶלָּא שֶׁהוּא צָרִיךְ לְבַעֲרָם מֵרְשׁוּתוֹ וּלְהַפְקִירָם לַעֲנִיִּים וּלְכָל אָדָם, כְּעִנְיָן: בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת (דְּבָרִים כו יג).

וְכֵן שָׁנִינוּ (שְׁבִיעִית פ"ט מ"ח) הָעֲנִיִּים אוֹכְלִין אַחַר הַבִּעוּר אֲבָל לֹא הָעֲשִׁירִים דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׁירִים אוֹכְלִין אַחַר הַבִּעוּר. וּפֵרוּשׁ עֲנִיִּים, כָּל שֶׁלָּקְטוּ הַפֵּרוֹת מִשָּׂדוֹת שֶׁל אֲחֵרִים מִן הַהֶפְקֵר, וַעֲשִׁירִים בַּעֲלֵי הַשָּׂדוֹת עַצְמָן שֶׁלָּקְטוּ אוֹתָן מִן הַשָּׂדוֹת שֶׁלָּהֶם בְּהֶפְקֵרָם. וְרַבִּי יְהוּדָה אֲמָרָן לָהֶם מִדִּבְרֵיהֶם מִפְּנֵי חֲשָׁד, וְרַבִּי יוֹסִי מַתִּיר, וַהֲלָכָה כִּדְבָרָיו.

וְשָׁנוּ בַּתּוֹסֶפְתָּא (שְׁבִיעִית פ"ח ה"א־ה"ד): בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ שְׁלוּחֵי בֵית דִּין מְחַזְּרִין עַל פִּתְחֵי עֲיָרוֹת, כָּל מִי שֶׁמֵּבִיא פֵּרוֹת לְתוֹךְ יָדוֹ הָיוּ נוֹטְלִין אוֹתָן מִמֶּנּוּ וְנוֹתְנִין לוֹ מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת, וְהַשְּׁאָר מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְאוֹצָר שֶׁבָּעִיר.

הִגִּיעַ זְמַן תְּאֵנִים, שְׁלוּחֵי בֵית דִּין שׁוֹכְרִין פּוֹעֲלִים וְעוֹדְרִים אוֹתָן וְעוֹשִׂים אוֹתָם דְּבֵלָה וְכוּ'. הִגִּיעַ זְמַן זֵיתִים, שְׁלוּחֵי בֵית דִּין שׁוֹכְרִין פּוֹעֲלִים וּמוֹסְקִין אוֹתָן וְעוֹטְנִין אוֹתָן בְּבֵית הַבַּד, וְכוֹנְסִין אוֹתָן בֶּחָבִיּוֹת וּמַכְנִיסִין אוֹתָם בָּאוֹצָר שֶׁבָּעִיר.

הִגִּיעַ זְמַן עֲנָבִים, שְׁלוּחֵי בֵית דִּין שׁוֹכְרִים פּוֹעֲלִים וּבוֹצְרִים אוֹתָם וְדוֹרְכִים אוֹתָם

(ח) **וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה:**

ח וְתִמְנֵי לָךְ שְׁבַע שְׁמִטִּין דִּשְׁנִין שְׁבַע שְׁנִין שְׁבַע זִמְנִין וִיהוֹן לָךְ יוֹמֵי שְׁבַע שְׁמִטִּין דִּשְׁנִין אַרְבְּעִין וְתֵשַׁע שְׁנִין:

רש"י ◄ **שַׁבְּתֹת שָׁנִים** • שְׁמִטּוֹת שָׁנִים, יָכוֹל יַעֲשֶׂה שֶׁבַע שָׁנִים רְצוּפוֹת שְׁמִטָּה וְיַעֲשֶׂה יוֹבֵל אַחֲרֵיהֶם? תַּלְמוּד לוֹמַר: שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים, הֲוֵי אוֹמֵר: כָּל שְׁמִטָּה וּשְׁמִטָּה בִּזְמַנָּהּ (ת"כ). **וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע וְגוֹ'** • מַגִּיד לְךָ, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עָשִׂיתָ שְׁמִטּוֹת, עֲשֵׂה יוֹבֵל לְסוֹף מ"ט שָׁנָה. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: יַעֲלֶה לְךָ חֶשְׁבּוֹן שְׁנוֹת הַשְּׁמִטּוֹת לְמִסְפַּר מ"ט.

(ט) **וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם:**

ט וְתַעֲבַר שׁוֹפַר יַבָּבָא בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא בְּיוֹמָא דְכִפּוּרַיָּא תַּעַבְּרוּן שׁוֹפָרָא בְּכָל אַרְעַכּוֹן:

רש"י ◄ **וְהַעֲבַרְתָּ** • לְשׁוֹן (שמות לו ו) "וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה", לְשׁוֹן הַכְרָזָה. **בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים** • (ת"כ) מִמִּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ? אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: תְּקִיעַת עָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ דּוֹחָה שַׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם, וְאֵין תְּקִיעַת רֹאשׁ־הַשָּׁנָה דּוֹחָה שַׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם, אֶלָּא בְּבֵית דִּין בִּלְבַד. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בַּגַּת וְכוֹנְסִים אוֹתָם בֶּחָבִיּוֹת וּמַכְנִיסִין אוֹתָם בָּאוֹצָר שֶׁבָּעִיר, וּמְחַלֵּק לָהֶן מֵהֶן בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי בֵּיתוֹ.

הִגִּיעַ שְׁעַת הַבְּעוּר, עֲנִיִּים אוֹכְלִין אַחַר הַבְּעוּר אֲבָל לֹא עֲשִׁירִים, דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. ר' יוֹסֵי אוֹמֵר אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׁירִים אוֹכְלִין אַחַר הַבְּעוּר. ר' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר עֲשִׁירִים אוֹכְלִין מִן הָאוֹצָר אַחַר הַבְּעוּר. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית וְהִגִּיעַ שְׁעַת הַבְּעוּר, מְחַלֵּק מֵהֶן לִשְׁכֵנָיו וְלִקְרוֹבָיו וְלִמְיֻדָּעָיו וּמוֹצִיא וּמַנִּיחַ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ וְאוֹמֵר אֲחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּל מִי שֶׁצָּרִיךְ לִטֹּל יָבֹא וְיִטֹּל, וְחוֹזֵר וּמַכְנִיס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ וְאוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שָׁעָה שֶׁיִּכְלוּ. כָּל זֶה שָׁנוּ בְּתוֹסֶפְתָּא.

וְלָמַדְנוּ מְפֹרָשׁ שֶׁאֵין בְּעוּר אֶלָּא לְבַעַר הַפֵּרוֹת מֵרְשׁוּתוֹ וּלְהַפְקִירָם, וְעָשׂוּ לָהֶם תַּקָּנוֹת מִדִּבְרֵיהֶם, בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ בֵּית דִּין עוֹשִׂין אוֹצָר בְּכָל עִיר וָעִיר, מִתְּחִלַּת יְצִיאַת הַפֵּרוֹת הָיוּ נוֹטְלִין אוֹתָם מִיַּד מְבִיאֵיהֶן וּמַכְנִיסִין אוֹתָן לָאוֹצָר, וּכְשֶׁיָּבֹא זְמַן לְקִיטַת כָּל אוֹתוֹ הַמִּין, כְּגוֹן שֶׁבָּא זְמַן קָצִיר וְעֵת הַבָּצִיר הִגִּיעַ, בֵּית דִּין שׁוֹכְרִים פּוֹעֲלִים וּבוֹצְרִין וּמוֹסְקִין וְלוֹקְטִים כָּל אוֹתוֹ הַמִּין, וְדוֹרְכִים וּמוֹסְקִין בַּגַּת וּבְבֵית הַבַּד כְּדֶרֶךְ שְׁאָר הַשָּׁנִים, וְנוֹתְנִים לָאוֹצָר שֶׁלָּהֶן, וְאֵלּוּ הַפֵּרוֹת הַמַּכְנָסִים לָאוֹצָר בֵּית דִּין אֵינָן צְרִיכִין בְּעוּר אַחַר שֶׁכְּבָר מְבֻעָרִין הֵם מִן הַבַּיִת, וְאֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׁירִים מַתָּרִין לְאַחַר הַבְּעוּר לְקַבֵּל מֵהֶם מִיַּד בֵּית דִּין וּלְאָכְלָן.

וְכָל זוֹ הַתַּקָּנָה וְהַטֹּרַח שֶׁל בֵּית דִּין, מִפְּנֵי חֵשֶׁד שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לְעַכְּבָם אוֹ לַעֲשׂוֹת מֵהֶם סְחוֹרָה. וּכְשֶׁאֵין אוֹצָר בָּעִיר וְלֹא בֵּית דִּין, וְהַפֵּרוֹת בְּיַד הַמְלַקֵּט אוֹתָם מִן הַהֶפְקֵר, הוּא צָרִיךְ לְבַעֲרָם מִן הַבַּיִת בִּשְׁעַת הַבְּעוּר, וּמַפְקִירָם עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ וְאוֹכְלִין וְהוֹלְכִין לְעוֹלָם. וְזוֹ הִיא שְׁבִיעִית שֶׁאוֹסֶרֶת בְּמִינָהּ בְּמַשֶּׁהוּ (שְׁבִיעִית ז ז) לְבְעוּר כְּמוֹ שֶׁמֻּזְכָּר בְּמַסֶּכֶת נְדָרִים (נח.), מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ הֶתֵּר בְּבְעוּר מִבֵּיתוֹ.

וּמָצָאתִי לְשׁוֹן רַשִּׁ"י שֶׁכָּתַב בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים (נב: ד"ה מִשּׁוּם): וְזֶהוּ בְּעוּרָם שֶׁמַּפְקִירִים בְּמִקּוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵי אָדָם וּבְהֵמָה. אוּלַי חָשַׁב הָרַב שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּהֵא מַפְקִירָם גַּם לַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה, לְקַיֵּם בָּהֶם: וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ (שְׁמוֹת כג יא), וְלִבְהֵמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ (בְּאַן), וְהִפְלִיג. וּמִכָּל מָקוֹם אֵינָן נֶאֱסָרִין בַּאֲכִילָה כְּלָל. וּכְבָר שָׁנוּ בַּתּוֹסֶפְתָּא (שְׁבִיעִית פ"ז ה"ג) שֶׁבְּעוּר שְׁבִיעִית כְּבְעוּר מַעֲשַׂר שֵׁנִי, לֹא שֶׁיְּהֵא בָּהֶם חִלּוּק בְּאִסּוּר אֲכִילָה.

וְהָרַב רַבִּי מֹשֶׁה (הִל' שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פ"ז ה"ג) וְהַרְבֵּה מִן הַחֲכָמִים סְבוּרִין שֶׁהַבְּעוּר אוֹסֵר לְגַמְרֵי, וּטְעוּנִין שְׂרֵפָה אוֹ מְפַזֵּר וְזוֹרֶה לָרוּחַ אוֹ מֵטִיל לַיָּם. וְאֵינוֹ כֵּן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר. **אֲבָל** אִם עִכְּבָם בְּבֵיתוֹ אַחַר הַבְּעוּר כְּדֵי לְאָכְלָן אֲסוּרִין הֵן בַּאֲכִילָה לְגַמְרֵי, וְזוֹ הִיא שְׁבִיעִית שֶׁאוֹסֶרֶת בְּנוֹתֵן טַעַם לְאַחַר הַבְּעוּר (שְׁבִיעִית ז ז) שֶׁאֵין לָהּ מַתִּירִין. וְאָפְשָׁר שֶׁהָאִסּוּר הַזֶּה מִדִּבְרֵיהֶם הוּא. וְאוּלַי אֲפִלּוּ הַבְּעוּר כֻּלּוֹ חֹמֶר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְהַבָּרִיתוֹת הַשְּׁנִיּוֹת בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּעִנְיַן הַבְּעוּר אַסְמַכְתָּא מִדְּרַבָּנָן.

וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תִּתְפָּרֵשׁ יָפָה מִשְׁנַת הַכּוֹבֵשׁ שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׁים בֶּחָבִית אַחַת וְכוּ' (שְׁבִיעִית פ"ט מ"ה), וְכֵן מִשְׁנַת: שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת שֶׁלַּשְׁבִיעִית (שָׁם פ"ו מ"א), דִּקְתָנֵי כָּל שֶׁהֶחְזִיקוּ עוֹלֵי בָבֶל מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד כְּזִיב לֹא נֶאֱכַל וְלֹא נֶעְבַּד, כָּל שֶׁהֶחְזִיקוּ עוֹלֵי מִצְרַיִם מִכְּזִיב וְעַד הַנָּהָר וְעַד אֲמָנָה נֶאֱכַל אֲבָל לֹא נֶעְבַּד. הִקְלוּ בַּאֲכִילָה לְאַחַר הַבְּעוּר יוֹתֵר מִן הָעֲבוֹדָה.

וְהֵזֵּכַר בִּירוּשַׁלְמִי (שְׁבִיעִית סוֹף פ"ט): חַד בַּר נָשׁ הֲוָה חָשִׁיד עַל שְׁמִיטְתָּא, אָמַר לְאִתְתֵּיה אַפְקִין חַלְתָּא, אָמְרָה לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא חָשִׁיד עַל שְׁמִיטְתָּא וַאֲמַרְתְּ אַפְקִין חַלְתָּא, אָמַר לָהּ חַלָּה דְּבַר תּוֹרָה שְׁבִיעִית מִדְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וַחֲבֵרָיו. אוֹתוֹ רֵיקָה הָיָה חָשׁוּד לְעַכֵּב פֵּרוֹת שְׁבִיעִית וּלְאָכְלָן אַחַר הַבְּעוּר, וְאָמַר שֶׁאִסּוּר אֲכִילַת הַטֶּבֶל מִן הַתּוֹרָה, וְהַבְּעוּר וְאִסּוּר אֲכִילַת הַפֵּרוֹת שְׁבִיעִית אַחַר הַבְּעוּר מִן רַבָּן גַּמְלִיאֵל וַחֲבֵרָיו. אוֹ שֶׁהַבְּעוּר מִן הַתּוֹרָה וְאִסּוּר הָאֲכִילָה מִדִּבְרֵיהֶם, וְלֹא הָיָה חוֹשֵׁשׁ אֶלָּא שֶׁלֹּא יֹאכַל אִסּוּרֵי תּוֹרָה, וְכֵיוָן שֶׁהִזְכִּירוּ חֲכָמִים דְּבָרָיו נִרְאֶה שֶׁהֵם אֱמֶת. אוֹ שֶׁמָּא אוֹתוֹ רָשָׁע סָבַר כְּדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר (מו"ק ב:): בִּשְׁתֵּי שְׁמִטּוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וּשְׁבִיעִית בַּזְּמַן הַזֶּה דְּרַבָּנָן אַף עַל פִּי שֶׁחַלָּה דְּאוֹרַיְתָא.

(ט) בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים. מִמִּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, אֶלָּא תְּקִיעַת בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ דּוֹחָה שַׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם וְאֵין תְּרוּעַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה דּוֹחָה שַׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם אֶלָּא בְּבֵית דִּין בִּלְבַד. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י.

וְהִנֵּה הָרַב מִפְּנֵי בְּקִיאוּתוֹ בַּתַּלְמוּד וְהַכֹּל לְפָנָיו כְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ וְסוֹתֵם הַבָּרִיתוֹת, וְהֵן מַטְעוֹת לִשְׁאָר בְּנֵי אָדָם, שֶׁיְּדוּעַ הוּא וּבָרוּר בַּגְּמָרָא (ר"ה כט:) כִּי הַתְּקִיעוֹת כֻּלָּן, שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים וַאֲפִלּוּ שֶׁל רְשׁוּת, מֻתָּרוֹת הֵן בְּשַׁבָּת לְפִי שֶׁהִיא חָכְמָה וְאֵינָהּ מְלָאכָה, וְתוֹקְעִין הָיוּ בְּדִין תּוֹרָה בְּשַׁבָּת שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְשֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּכָל מָקוֹם. **וְעִנְיַן** הַתְּקִיעָה בְּבֵית דִּין, תַּקָּנַת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הִיא מִשֶّחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לְפִי שֶׁגָּזְרוּ בָּהּ מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל חַיָּבִין בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר וְאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר, שֶׁמָּא

(י) **וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ:**

י וּתְקַדְּשׁוּן יָת שְׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין וְתַקְרוּן חֵרוּתָא בְּאַרְעָא לְכָל יָתְבָהָא יוֹבֵלָא הִיא תְּהֵי לְכוֹן וּתְתוּבוּן גְּבַר לְאַחֲסַנְתֵּהּ וּגְבַר לְזַרְעִיתֵהּ תְּתוּבוּן:

רס"י◄ **וְקִדַּשְׁתֶּם •** (ת"כ) בִּכְנִיסָתָהּ מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ בְּבֵית דִּין וְאוֹמְרִים: "מְקֻדֶּשֶׁת הַשָּׁנָה!". **וּקְרָאתֶם דְּרוֹר •** לַעֲבָדִים, בֵּין נִרְצָע בֵּין שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ שֵׁשׁ שָׁנִים מִשֶּׁנִּמְכַּר. (ר"ה ט) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַהוּ לְשׁוֹן "דְּרוֹר"? כִּמְדַיֵּר בֵּי־דְיָרָא וְכוּ', שֶׁדָּר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה וְאֵינוֹ בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים. **יוֹבֵל הִוא •** שָׁנָה זֹאת מֵבְדֶּלֶת מִשְּׁאָר שָׁנִים בִּנְקִיבַת שֵׁם לָהּ לְבַדָּהּ, וּמַה שְּׁמָהּ? "יוֹבֵל" שְׁמָהּ, עַל שֵׁם תְּקִיעַת שוֹפָר. **וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ •** שֶׁהַשָּׂדוֹת חוֹזְרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן. **וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ •** לְרַבּוֹת אֶת הַנִּרְצָע.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ג ח"ג ע' 1466. ע"פ ביאורי החומש)

וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ (כה, י)

בַּגְּמָרָא מוּבָא מַאֲמָרוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה: "פָּחוֹת מִמֵּיכָלְךָ וּמִמַּשְׁתְּיךָ וְתוֹסִיף עַל דִּירָתְךָ". כְּלוֹמַר: מְקוֹם הַמְּגוּרִים הוּא חָשׁוּב בְּיוֹתֵר, עַדֵּי כְּדֵי כָּךְ שֶׁכְּדַאי לָאָדָם לְמַעֵט בְּצָרְכֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כְּדֵי לְשַׁפֵּר אֶת מְקוֹם מְגוּרָיו. לָכֵן גַּם כָּאן מְפָרֵשׁ רַבִּי יְהוּדָה שֶׁהָאֶפְשָׁרוּת לִבְחֹר אֶת מְקוֹם הַמְּגוּרִים הִיא תְּכוּנָתוֹ הַחֲשׁוּבָה בְּיוֹתֵר שֶׁל בֶּן־חוֹרִין, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהַחֵרוּת עַצְמָהּ נִקְרֵאת בְּשֵׁם "דְּרוֹר" עַל תְּכוּנָה זוֹ. **רמב"ן**

(יא) **יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ:**

יא יוֹבֵלָא הִיא שְׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין תְּהֵי לְכוֹן לָא תִזְרְעוּן וְלָא תַחְצְדוּן יָת כַּפְתָּהָא וְלָא תִקְטְפוּן יָת שַׁבְקָהָא:

רס"י◄ **יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה •** מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִדַּשְׁתֶּם וְגוֹ'", כִּרְאִיתָא בְּ'רֹאשׁ־הַשָּׁנָה' וּבְ'תּוֹרַת כֹּהֲנִים'. **אֶת־נִזְרֶיהָ •** אֶת הָעֲנָבִים הַמְשֻׁמָּרִים, אֲבָל בּוֹצֵר אַתָּה מִן הַמֻּפְקָרִים, כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית, כָּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל, נִמְצְאוּ שְׁתֵּי שָׁנִים קְרוֹשׁוֹת סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ: שְׁנַת מ"ט – שְׁמִטָּה, וּשְׁנַת הַחֲמִשִּׁים – יוֹבֵל.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יִטְלֶנּוּ בְּיָדוֹ וְיֵלֵךְ אֵצֶל בָּקִי לִלְמֹד וְיַעֲבִירֶנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִתִּיר לָנוּ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בְּבֵית דִּין בִּלְבַד, וְאֵין לָזֶה עִקָּר בְּעִנְיַן הַכָּתוּב כְּלָל.

וּמַה שֶּׁהִזְכִּירוּ (בְּת"כ כָּאן). תְּקִיעָה בָּעֲשׂוֹר דּוֹחָה שַׁבָּת, לוֹמַר שֶׁהִיא נַעֲשֵׂית בְּכָל יוֹם הַכִּפּוּרִים, כִּי הַדְּחִיָּה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת וְשֶׁחָל לִהְיוֹת בְּחֹל אַחַת הִיא, שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשַׁבָּת לְכָל מְלָאכָה בֵּין לְהוֹצָאָה בֵּין לְכָל הַמְּלָאכוֹת. וּמִכָּל מָקוֹם רָצָה הָרַב לְלַמְּדֵנוּ שֶׁתְּקִיעַת שוֹפָר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים נַעֲשֵׂית בְּכָל מָקוֹם, שֶׁפְּרוּשׁ תַּעֲבִירוּ שוֹפָר בְּכָל אַרְצְכֶם לְלַמֵּד שֶׁכָּל יָחִיד חַיָּב לִתְקֹעַ, וְאֵין הַתְּקִיעָה בְּבֵית דִּין בִּלְבַד כְּמוֹ הַסְּפִירָה. (י) יוֹבֵל הִיא. שָׁנָה זוֹ נִבְדֶּלֶת מִשְּׁאָר הַשָּׁנִים בִּנְקִיבַת שֵׁם לְבַדָּהּ, וּמַה שְּׁמָהּ יוֹבֵל שְׁמָהּ, עַל שֵׁם תְּקִיעַת שוֹפָר. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. וְכֵן דַּעַת הַמְפָרְשִׁים, מִלְּשׁוֹן: בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל (שְׁמוֹת יט יג), שוֹפְרוֹת הַיּוֹבְלִים (יְהוֹשֻׁעַ ו ד).

וְאֵינוֹ מְחֻוָּר לִי, בַּעֲבוּר תִּהְיֶה לָכֶם, כִּי מַה טַּעַם שֶׁיֹּאמַר בַּשָּׁנָה "תְּקִיעָה הִיא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם". וְאוּלַי יֹאמַר הַכָּתוּב יוֹבֵל הִיא נְקוּבָה בַּשֵּׁם הַזֶּה שֶׁקָּרָאתִי לָהּ, וְתִהְיֶה לָכֶם לְכֻלְּכֶם יְדוּעָה בַּתְּקִיעָה שֶׁתִּתְקְעוּ בָּהּ לְהַזְכִּיר עִנְיָנָהּ שֶׁתָּשׁוּבוּ בָּהּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ. וְכֵן: יוֹבֵל הִיא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם (פָּסוּק יא), שֶׁתִּהְיֶה לָכֶם יוֹבֵל שֶׁלֹּא תִזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ, כְּלוֹמַר יְדוּעָה בַּשֵּׁם לִהְיוֹת בָּהּ כָּכָה.

וְכָל זֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן בְּעֵינַי. כִּי פֵּרוּשׁ "שׁוֹפְרוֹת הַיּוֹבְלִים" קַרְנֵי הָאֵילִים, וְגַם תַּרְגּוּם יוֹנָתָן: שׁוֹפָרָא דְּקֶרֶן דִּכְרֵיָא, וְכֵן בַּגְּמָרָא (ר"ה כו.): מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי יוֹבְלָא לִישְׁנָא דִּדִיכְרָא הוּא, שֶׁכֵּן בַּעֲרָבִי קוֹרִין לְדִיכְרָא יוֹבְלָא, וְהַשּׁוֹפָר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אֵין מְיֻחָד לִהְיוֹתוֹ מֵהָאַיִל, אֲבָל כָּל הַשּׁוֹפְרוֹת כְּשֵׁרִין בּוֹ. וְעַל דַּעַת מִשְּׁנָתֵנוּ (שָׁם כו:) וְכָל הַתַּנָּאִין מִצְוָתוֹ בְּשֶׁל יְעֵלִים, אִם כֵּן לָמָּה תִּקְרָא הַשָּׁנָה שְׁנַת הָאַיִל. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר כִּי יוֹבֵל כְּטַעַם שִׁלּוּחַ.

וּלְפִי דַּעְתִּי לֹא קָרָאוֹ הַכָּתוּב יוֹבֵל עַל הַתְּקִיעָה רַק עַל הַדְּרוֹר, כִּי לֹא הִזְכִּיר הַשֵּׁם הַזֶּה בַּכָּתוּב הָרִאשׁוֹן שֶׁאָמַר: וְקִדַּשְׁתֶּם שׁוֹפַר תְּרוּעָה, אֲבָל אָמַר: וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ, שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם בְּנֵי חוֹרִין לָדוּר בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצוּ, וְאָמַר: יוֹבֵל הִיא, שֶׁבָּהּ יוּבַל כָּל אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ, יוֹבִילוּהוּ רַגְלָיו מֵרָחוֹק לָגוּר (יְשַׁעְיָה כג ז).

וְנִשְׁתַּמְּשׁוּ בְּלָשׁוֹן הַזֶּה בְּעִנְיָנִים רַבִּים, יוּבַל שֵׁי לַה' צְבָאוֹת (יְשַׁעְיָה יח ז), וְאָמַר: וְעַל יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו (יִרְמְיָה יז ח), פְּלָגִים יִבְלֵי מָיִם (יְשַׁעְיָה ל כה), הֵם הָעֲמָקִים שֶׁשָּׁם יוּבְלוּ הַמַּיִם, וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ (לְהַלָּן כו ד), וְאֵין יְבוּל בַּגְּפָנִים (חֲבַקּוּק ג יז), עִנְיָן הָבָאָה גַּם כֵּן, כְּמוֹ שִׁיקָּרֵא תְּבוּאָה. וְכֵן בַּאֲרַמִּית, וְהוֹלֵךְ מְהֵרָה (בַּמִּדְבָּר יז יא) תַּרְגּוּמוֹ: וְאוֹבִיל בִּפְרִיעַ.

וְיִהְיֶה פֵּרוּשׁ יוֹבֵל הִיא תִּהְיֶה לָכֶם הָבָאָה הִיא וְתִהְיֶה כֵּן לְכֻלְּכֶם, כִּי תָּבֹאוּ וְתָשׁוּבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ. וְחָזַר וְאָמַר: יוֹבֵל הִיא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם (פָּסוּק יא), שֶׁתִּהְיֶה לָכֶם שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה לִיוֹבֵל, לֹא לְדָבָר אַחֵר, וְלֹא תִזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ, אֲבָל תִּהְיֶה קֹדֶשׁ, וְתָשׁוּבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ, לִהְיֹתָהּ לְכֻלְּכֶם יוֹבֵל כִּשְׁמָהּ.

וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, דְּרוֹר מִלְּשׁוֹן: דּוֹר הֹלֵךְ וְדוֹר בָּא (קֹהֶלֶת א ד), וְכֵן יוֹבֵל שֶׁיָּשׁוּב אֶל הַיּוֹבֵל אֲשֶׁר שָׁם שָׁרָשָׁיו, וְהִיא תִּהְיֶה לָכֶם.

(יב) **כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:**

יב אֲרֵי יוֹבֵלָא הִיא קוּדְשָׁא תְּהֵי לְכוֹן מִן חַקְלָא תֵּיכְלוּן יָת עֲלַלְתַּהּ:

רש"י◄ **קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם •** (ת"כ) תּוֹפֶסֶת דָּמֶיהָ כְּהֶקְדֵּשׁ, יָכוֹל תֵּצֵא הִיא לְחֻלִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּהְיֶה", בַּהֲוָיָתָהּ תְּהֵא. **מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ •** (ת"כ) עַל־יְדֵי הַשָּׂדֶה אַתָּה אוֹכֵל מִן הַבַּיִת, שֶׁאִם כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה, אַתָּה צָרִיךְ לְבַעֵר מִן הַבַּיִת, כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית, כָּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל. רמב"ן

(יג) **בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ:**

יג בִּשְׁנַתָּא דְיוֹבֵלָא הָדָא תְּתוּבוּן גְּבַר לְאַחֲסַנְתֵּהּ:

רש"י◄ **תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ •** וַהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ"? אֶלָּא לְרַבּוֹת הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ וְעָמַד בְּנוֹ וּגְאָלָהּ, שֶׁחוֹזֶרֶת לְאָבִיו בַּיּוֹבֵל.

◆ יום שני ט"ו אייר ◆

(יד) **וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו:**

יד וַאֲרֵי תְזַבֵּן זְבִינִין לְחַבְרָךְ אוֹ תִזְבֵּן מִידָא דְחַבְרָךְ לָא תּוֹנוּן גְּבַר יָת אֲחוֹהִי:

רש"י◄ **וְכִי־תִמְכְּרוּ וגו' •** לְפִי פְּשׁוּטוֹ, כְּמַשְׁמָעוֹ. וְעוֹד יֵשׁ דְּרָשָׁה: מִנַּיִן כְּשֶׁאַתָּה מוֹכֵר, מְכֹר לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרְךָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר — לַעֲמִיתֶךָ" מְכֹר. וּמִנַּיִן שֶׁאִם בָּאתָ לִקְנוֹת, קְנֵה מִיִּשְׂרָאֵל חֲבֵרְךָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ קָנֹה — מִיַּד עֲמִיתֶךָ". **אַל־תּוֹנוּ •** (ת"כ, ב"מ נח) זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יב) מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ. עַל יְדֵי הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ מִן הַבַּיִת, שֶׁאִם כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה אַתָּה צָרִיךְ לְבַעֵר מִן הַבַּיִת כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית. לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְאִם כֵּן לֹא יִהְיֶה הַפְּסוּק מְחֻבָּר. אֲבָל יֹאמַר לֹא תִּזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ כִּי יוֹבֵל הִיא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם, וּמִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ, לֹא מִן הַבַּיִת. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר: מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ, מִמַּה שֶׁתּוֹצִיא הַשָּׂדֶה מֵעַצְמָהּ תֹּאכְלוּ כֻּלְּכֶם, כַּכָּתוּב בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה.

וּלְדַעְתִּי יֹאמַר: לֹא תִקְצְרוּ וְלֹא תִבְצְרוּ בַּשָּׁנָה הַזֹּאת כִּי יוֹבֵל הִיא וְקֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם, מִן הַשָּׂדֶה תָּבִיאוּ הַתְּבוּאָה וְתֹאכְלוּ, שֶׁתֵּצְאוּ הַשָּׂדֶה לְלֶקֶט וְלֶאֱכֹל עִם הָעֲנִיִּים וְהָאֶבְיוֹנִים הַחַיָּה וְהַבְּהֵמָה, לֹא שֶׁיִּהְיֶה לָכֶם עֵת קָצִיר וּבָצִיר וְתַאַסְפוּ לָכֶם אֶל הַבַּיִת וְאֶל הָאוֹצָרוֹת כִּתְבוּאַת שְׁאָר הַשָּׁנִים.

וּמַה שֶׁשָּׁנוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן): מִכָּאן אָמְרוּ הַכּוֹבֵשׁ שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׁים בֶּחָבִית אַחַת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אוֹכְלִין עַל הָרִאשׁוֹן. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אַף עַל הָאַחֲרוֹן. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כָּל שֶׁכָּלָה מִינוֹ מִן הַשָּׂדֶה יְבַעֵר מִינוֹ מִן הַבַּיִת, וְהַלָּכָה כִּדְבָרָיו. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כָּל יֶרֶק אֶחָד לְבִעוּר. וְכָל זֶה מִדְּרָשׁ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא אָמַר "מִן הַשָּׂדֶה תָּבִיאוּ וְתֹאכְלוּ", וְסָמַךְ הָאֲכִילָה בַּשָּׂדֶה, שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ אֶלָּא בוֹ.

וְיִתָּכֵן שֶׁהוּא סָמֵךְ מִדִּבְרֵיהֶם, וּלְכָךְ הָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מֵקֵל בּוֹ, וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל מֵקֵל בְּטַעֲמוֹ, וּכְבָר כָּתַבְתִּי זֶה לְמַעְלָה (פָּסוּק ז). וְאִפְשָׁר לְדִבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁמִּצְוַת הַבִּעוּר מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל הַטַּעַם כֵּיוָן שֶׁנִּבְטְלָע מִתְּחִלָּה מִבֹּעֶר הוּא.

(יד) אַל תּוֹנוּ. זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן. בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל, פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא עַל אֲפָנָיו, עַל הָאוֹנָאָה בָּא לְהַזְהִיר. כְּשֶׁתִּמְכֹּר אוֹ תִקְנֶה קַרְקַע, דַּע כַּמָּה שָׁנִים יֵשׁ עַד הַיּוֹבֵל, וּלְפִי הַשָּׁנִים יִמְכֹּר הַמּוֹכֵר וְיִקְנֶה הַקּוֹנֶה, שֶׁהֲרֵי סוֹפוֹ לְהַחְזִיר לוֹ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מוּעָטוֹת וְזֶה מוֹכְרָהּ בְּדָמִים יְקָרִים הֲרֵי נִתְאַנָּה לוֹקֵחַ, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מְרֻבּוֹת וְיֹאכַל מִמֶּנָּה תְּבוּאוֹת הַרְבֵּה צָרִיךְ לִקְנֹתָהּ לְפִי הַזְּמַן. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (כָּאן): בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכֹּר לָךְ, לְפִי מִנְיַן שְׁנֵי הַתְּבוּאוֹת שֶׁתְּהֵא עוֹמֶדֶת בְּיַד הַלּוֹקֵחַ תִּמְכֹּר לוֹ.

וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (עֲרָכִין כט:) מִכָּאן שֶׁהַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ אֵינוֹ מֵתֶר לִגְאֹל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, אֲפִלּוּ יֵשׁ שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בְּאוֹתָן שְׁתֵּי שָׁנִים, וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּשׁוּטוֹ, מִסְפַּר שָׁנִים שֶׁל תְּבוּאוֹת וְלֹא שֶׁל שְׁדָפוֹן, וּמִעוּט שָׁנִים שְׁתַּיִם. לְשׁוֹן רַשִׁ"י.

וּבֶאֱמֶת שֶׁהוּא הַנָּכוֹן בְּיִשּׁוּב הַמִּקְרָא. אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (ב"מ נו.) שֶׁאֵין אוֹנָאָה לַקַּרְקָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ, דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, וְהַמִּקְרָא הַזֶּה כְּפִי פְּשׁוּטוֹ וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ לְדִבְרֵי הָרַב בְּקַרְקָעוֹת הוּא.

אֲבָל עַל כָּרְחֵנוּ נִצְטָרֵךְ לְהַטּוֹת מִקְרָאוֹת מִפְּשׁוּטָן, וְנֹאמַר שֶׁיִּהְיֶה כָּל פָּסוּק עוֹמֵד בְּעַצְמוֹ. יֹאמַר: וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ, דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו, וְיַחְזֹר וְיֹאמַר: בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאִתּוֹ הַתְּבוּאוֹת, וּכְמִסְפַּר שְׁנֵי הַתְּבוּאוֹת יִמְכְּרֵם לְךָ, כְּפִי הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה וְתַמְעִיט כִּי עַל כָּל פָּנִים תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ בַּיּוֹבֵל. וְכָל זֶה אַזְהָרָה בַּיּוֹבֵל שֶׁיִּזְהֲרוּ בוֹ לְעוֹלָם. וְחָזַר וְאָמַר (בְּפָסוּק יז): וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ, בְּדְבָרִים.

וַאֲנִי חוֹשֵׁב עוֹד סְבָרָא, שֶׁוַּדַּאי הַמְאַנֶּה אֶת חֲבֵרוֹ לְדַעַת עוֹבֵר בְּלָאו, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת, שֶׁבָּהֶן דִּבֵּר הַכָּתוּב: אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל, שֶׁהוּא מַזְהִיר שֶׁיִּקְנוּ וְיִמְכְּרוּ לְפִי הַשָּׁנִים וְלֹא יוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו. אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ חִדְּשׁוּ בְּאוֹנָאָה תַּשְׁלוּמִים בִּשְׁתוּת הַמֶּקַח, וּבִטּוּל מֶקַח בְּיוֹתֵר מִשְּׁתוּת, וּמִזֶּה בִּלְבַד מִעֲטוּ הַקַּרְקָעוֹת, לְפִי שֶׁהָאוֹנָאָה בָּהֶם אֲפִלּוּ בְּיֶתֶר מִשְּׁתוּת מְחִילָה, כְּמוֹ שֶׁהִיא מְחִילָה בְּמִטַּלְטְלִים בְּפָחוֹת מִשְּׁתוּת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר לְהוֹנוֹת כֵּן לְדַעַת, אֲבָל אֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְבַטֵּל מִמִּכְרָם מִפְּנֵי אוֹנָאָה מוּעֶטֶת כָּזוֹ.

וְדָרְשׁוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו, לָמְדָנוּ שֶׁיֵּשׁ בְּאוֹנָאָה דִּין מְיֻחָד בְּמִטַּלְטְלִים שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּקַרְקָעוֹת, וְהוּא חֲזָרַת הַמָּמוֹן, אֲבָל אַזְהָרַת הַלָּאו נוֹהֶגֶת בְּכֻלָּן. וּלְכָךְ אָמַר:

(טו) בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ׃

טו בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא בָּתַר יוֹבֵלָא תִּזְבֹּן מִן חַבְרָךְ בְּמִנְיַן שְׁנֵי עֲלַלְתָּא יְזַבֵּן לָךְ׃

רס"י ◄ **בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה** • זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא עַל אָפְנָיו: עַל הָאוֹנָאָה בָּא לְהַזְהִיר: כְּשֶׁתִּמְכֹּר, אוֹ תִּקְנֶה קַרְקַע, דַּע, כַּמָּה שָׁנִים יֵשׁ עַד הַיּוֹבֵל, וּלְפִי הַשָּׁנִים וּתְבוּאוֹת הַשָּׂדֶה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, יִמְכֹּר הַמּוֹכֵר וְיִקְנֶה הַקּוֹנֶה, שֶׁהֲרֵי סוֹפוֹ לְהַחֲזִירָהּ לוֹ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מֵעָטוֹת וְזֶה מוֹכְרָהּ בְּדָמִים יְקָרִים, הֲרֵי נִתְאַנָּה לוֹקֵחַ, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מְרֻבּוֹת וְאָכַל מִמֶּנָּה תְּבוּאוֹת הַרְבֵּה, הֲרֵי נִתְאַנָּה מוֹכֵר; לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִקְנוֹתָהּ לְפִי הַזְּמַן, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ", לְפִי מִנְיַן שְׁנֵי הַתְּבוּאוֹת שֶׁתְּהֵא עוֹמֶדֶת בְּיַד הַלּוֹקֵחַ תִּמְכֹּר לוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ערכין כ): מִכָּאן, שֶׁהַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ אֵינוֹ רַשַּׁאי לִגְאֹל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁתַּעֲמֹד שְׁתֵּי שָׁנִים בְּיַד הַלּוֹקֵחַ מִיּוֹם לְיוֹם, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בְּאוֹתָן שְׁתֵּי שָׁנִים, כְּגוֹן שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ בְּקָמוֹתֶיהָ, וּ"שְׁנֵי" אֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּשׁוּטוֹ, כְּלוֹמַר, מִסְפַּר שָׁנִים שֶׁל תְּבוּאוֹת וְלֹא שֶׁל שִׂדָּפוֹן; וּמִעוּט שָׁנִים, שְׁנַיִם.

(טז) לְפִי רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעַט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת הוּא מֹכֵר לָךְ׃

טז לְפוּם סְגִיאוּת שְׁנַיָּא תַּסְגֵּי זְבִינוֹהִי וּלְפוּם זְעֵירוּת שְׁנַיָּא תַּזְעֵר זְבִינוֹהִי אֲרֵי מִנְיַן עֲלַלְתָּא הוּא מְזַבֵּן לָךְ׃

רס"י ◄ **תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ** • תִּמְכְּרֶנָּה בְּיֹקֶר. **תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ** • תַּמְעִיט בְּדָמֶיהָ.

(יז) וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

יז וְלָא תּוֹנוּן גְּבַר יָת חַבְרֵהּ וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

רס"י ◄ **וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ** • (ת"כ) כָּאן הִזְהִיר עַל אוֹנָאַת דְּבָרִים, שֶׁלֹּא יַקְנִיט אִישׁ אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא יַשִּׂיאֶנּוּ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, לְפִי דַּרְכּוֹ וַהֲנָאָתוֹ שֶׁל יוֹעֵץ. וְאִם תֹּאמַר: מִי יוֹדֵעַ אִם נִתְכַּוַּנְתִּי לְרָעָה? לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ"; הַיּוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת, הוּא יוֹדֵעַ. כָּל דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב, שֶׁאֵין מַכִּיר אֶלָּא מִי שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה בְּלִבּוֹ, נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כז עמ' 146)

וְלֹא יַשִּׂיאֶנּוּ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ (רש"י כה, יז)

וְקָשֶׁה, "לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִּתֵּן מִכְשׁוֹל" (לִפְנֵי הַסּוּמָא בְּדָבָר לֹא תִּתֵּן עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, רש"י) לָמָּה לִי, וַהֲרֵי זֶה בִּכְלָל אוֹנַאַת דְּבָרִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהוּא לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין. וְאַף שֶׁיֵּשׁ לְהִשְׁתַּדֵּל לִמְצֹא חִדּוּשׁ דִּין, וְרַק כְּשֶׁאֵין חִדּוּשׁ אוֹמְרִים "לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין" – הוּא רַק אִם זֶהוּ אוֹתוֹ הַלָּאו, וְאֵלּוּ אוֹנַאַת דְּבָרִים כּוֹלֶלֶת גַּם עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הֲגוּנָה וְגַם שֶׁלֹּא יַקְנִיט אֶת חֲבֵרוֹ (שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ לְ"לִפְנֵי עִוֵּר").

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כז עמ' 147)

וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ (כה, יז)

וְלֹא יַשִּׂיאֶנּוּ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ (רש"י)

בְּפָרָשַׁת תֶּבֹא, לְגַבֵּי "מַשְׁגֶּה עִוֵּר בַּדֶּרֶךְ", נָקַט רַשִּׁ"י "וּמַשִּׂיאוֹ עֵצָה **רָעָה**". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכָּאן מַיְירֵי בְּאוֹנַאַת דְּבָרִים, וְלָכֵן פֵּרֵשׁ שֶׁהַחִסָּרוֹן הוּא רַק בִּנְתִינַת הָעֵצָה (הָעֵצָה הִיא לַהֲנָאַת הַיּוֹעֵץ, לֹא לְטוֹבַת הַשּׁוֹאֵל). וְאֵלּוּ בְּ"מַשְׁגֶּה עִוֵּר", שֶׁהוּא אֶחָד מִי"א אֲרוּרִים שֶׁבַּתּוֹרָה, פֵּרֵשׁ שֶׁהָעֵצָה עַצְמָהּ הִיא רָעָה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר, לְשׁוֹן רַבִּים, לְמוֹכֵר קַרְקָעוֹת וּלְמוֹכֵר מַטַּלְטְלִין, אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ, הַיָּחִיד מֵהֶם הַמּוֹכֵר הַמַּטַּלְטְלִין מִיָּד לְיָד, וְאָמַר לְכֻלָּן: אַל תּוֹנוּ, וְכֵיוָן שֶׁיָּחִיד וְהַפְרִישׁ הַמַּטַּלְטְלִין רִבָּה בָּהֶן דִּין אוֹנָאָה, וְהִיא בַּחֲזָרַת הַתַּשְׁלוּמִין. וְזֶה דָּבָר נָכוֹן כְּפִי הַמִּדְרָשִׁים שֶׁקִּבְּלוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּרִמְזֵי הַתּוֹרָה.

וְאוּלַי יִהְיֶה כָּל זֶה אַסְמַכְתָּא, כִּי הַלָּאו אַזְהָרָה בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמַטַּלְטְלִין, וַחֲזָרַת הַמָּמוֹן בְּיָדָם קַבָּלָה בְּמַטַּלְטְלִין וְלֹא בְּקַרְקָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (ב"ק יד:): דָּבָר הַשָּׁוֶה לְכָל כֶּסֶף, כִּי הַשִּׁעוּרִים כֻּלָּם בִּשְׁתוּת וְיָתֵר עַל שְׁתוּת כְּפִי דֵּעוֹת בְּנֵי אָדָם, וְלָמָּה לֹא יוֹצִיאוּ הַקַּרְקָעוֹת מִן הַדִּין הַזֶּה, וְהֵם הוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ כְּלֵי בַּעַל הַבַּיִת וְאָמְרוּ (ב"מ נא.): לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּלוֹקֵחַ מִן הַתַּגָּר אֲבָל בְּלוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת אֵין לוֹ אוֹנָאָה, מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ בַּעֲלֵי בָּתִּים שֶׁלֹּא יִמְכְּרוּ כְּלֵי תַּשְׁמִישָׁן.

וְגַם יִתָּכֵן לוֹמַר כִּי הַכָּתוּב יַזְהִיר שֶׁיֵּדְעוּ מִסְפַּר הַשָּׁנִים עַד הַיּוֹבֵל, וּלְפִיהֶם יִמְכְּרוּ וְיִקְנוּ וְלֹא יוֹנוּ בָּהֶם אִישׁ אֶת אָחִיו לְהַטְעוֹתוֹ בְּמִסְפָּר אוֹ לְהַטְעוֹתוֹ בְּמְכִירָה שֶׁיַּחְשֹׁב בָּהּ שֶׁהִיא לַחֲלוּטִין וַיִּטְעֵהוּ בְּכָךְ, אֲבָל יֵדְעוּ שְׁנֵיהֶם וְיוֹדִיעוּ זֶה לָזֶה הַמִּסְפָּר, כִּי הַמְּכִירָה הִיא בְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים עַד הַיּוֹבֵל, שֶׁגַּם בְּקַרְקָעוֹת יֵשׁ אוֹנָאָה בְּטוֹעִים בְּמִדָּה וּבְמִנְיָן וַאֲפִלּוּ בְּפָחוֹת מִשְּׁתוּת, וְכָל שֶׁכֵּן בְּמַטַּלְטְלִין.

(יח) וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח:

יח וְתַעְבְּדוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי תִּטְרוּן וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְתֵיתְבוּן עַל אַרְעָא לְרָחְצָן:

רש"י◄ **וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח** • שֶׁבַּעֲוֹן שְׁמִטָּה, יִשְׂרָאֵל גּוֹלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו לד): "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ" "וְהִרְצָת אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ"; וְשִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁל גָּלוּת בָּבֶל, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים שְׁמִטּוֹת שֶׁבִּטְּלוּ, הָיוּ. **רמב"ן**

◆ יום שלישי ט"ז אייר ◆

(יט) וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ:

יט וְתִתֵּן אַרְעָא אִבַּהּ וְתֵיכְלוּן לְמִשְׂבַּע וְתֵיתְבוּן לְרָחְצָן עֲלַהּ:

רש"י◄ **וְנָתְנָה הָאָרֶץ וְגוֹ' וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ** • שֶׁלֹּא תִּדְאֲגוּ מִשְּׁנַת בַּצֹּרֶת. **וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע** • אַף בְּתוֹךְ הַמֵּעַיִם תְּהֵא בּוֹ בְּרָכָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 744)

וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ (כה, יט)

יֵשׁ לְפָרֵשׁ, שֶׁהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת הַפֵּרוֹת **שֶׁלָּהּ** דַּוְקָא - כְּפִי כֹּחָהּ בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה, לִפְנֵי שֶׁנִּתְקַלְקְלָה. וּכְפִי שֶׁדָּרְשׁוּ חֲז"ל עַל הַפָּסוּק "וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ" (הַיְבוּל **שֶׁלָּהּ**): "לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁהִיא עוֹשָׂה עַכְשָׁו, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשָׂה בִּימֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן . . נִזְרַעַת וְעוֹשָׂה פֵּרוֹת בֶּן יוֹמָהּ".

(כ) וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ:

כ וַאֲרֵי תֵימְרוּן מָא נֵיכוּל בְּשַׁתָּא שְׁבִיעֵתָא הָא לָא נִזְרַע וְלָא נִכְנוֹשׁ יָת עֲלַלְתָּנָא:

רש"י◄ **וְלֹא נֶאֱסֹף** • אֶל הַבַּיִת. **אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ** • כְּגוֹן יַיִן וּפֵרוֹת הָאִילָן וּסְפִיחִין הַבָּאִים מֵאֲלֵיהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כז עמ' 189)

וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית (כה, כ)

'שֵׁשׁ שָׁנִים' וְ'הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית' הֵם כְּנֶגֶד שִׁית אַלְפֵי שְׁנִין דְּהָוֵי עָלְמָא וְהָאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי. וְנִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה - כֵּיצַד יָכוֹל הַדּוֹר שֶׁלָּנוּ, הַיָּרוּד וְהֶחְלָשׁ, לְהָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה? עַל כָּךְ בָּאָה הַבְטָחַת ה', שֶׁאִם תַּעֲשׂוּ אֶת כָּל הַתָּלוּי בָּכֶם, אֶתֵּן אֶת בִּרְכָתִי וּ'זְרִיעַת הַשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית' תַּשִּׂיג אֶת מַטְרָתָהּ וְתָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה, אַף שֶׁהַ'שָּׁדֶה' כְּחוּשָׁה, שֶׁהֲרֵי נֶעֱבָדָה בְּמֶשֶׁךְ שֵׁשׁ שָׁנִים. **רמב"ן**

(כא) וְצִוִּיתִי אֶת־בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת אֶת־הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים:

כא וַאֲפַקֵּד יָת בִּרְכָתִי לְכוֹן בְּשַׁתָּא שְׁתִיתָתָא וְתַעְבֵּד יָת עֲלַלְתָּא לִתְלַת שְׁנִין:

רש"י◄ **לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים** • לְמִקְצָת הַשִּׁשִּׁית, מִנִּיסָן וְעַד רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, וְלַשְּׁבִיעִית וְלַשְּׁמִינִית, שֶׁיִּזְרְעוּ בַּשְּׁמִינִית בְּמַרְחֶשְׁוָן וְיִקְצְרוּ בְּנִיסָן.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יח) **וַעֲשִׂיתֶם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ.** יַזְהִיר בְּחֻקִּים, מִפְּנֵי הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל הַנִּזְכָּרִים לְפִי שֶׁהֵם מִכְּלַל הַחֻקִּים, וְהַמִּשְׁפָּטִים, מִפְּנֵי דִּין חֲזָרַת הַמִּמְכָּרִים וְהָעֲבָדִים בְּיוֹבֵל וְהָאוֹנָאָה.

וְאָמַר וִישַׁבְתֶּם עַל הָאָרֶץ לָבֶטַח, שֶׁבַּעֲוֹן שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל יִשְׂרָאֵל גּוֹלִים (אבות ה ט). וְחָזַר וְאָמַר (בַּפָּסוּק הַבָּא): וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וְגוֹ' וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ, שֶׁלֹּא תִּצְטָרְכוּ לָצֵאת מִמֶּנָּהּ בַּשְּׁבִיעִית לָגוּר בְּאֶרֶץ אַחֶרֶת מִפְּנֵי חֹסֶר לֶחֶם.

(כ־כב) **וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת.** כְּמוֹ מְסֹרָס, וְכִי תֹאמְרוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית מַה נֹּאכַל, כִּי הַדְּאָגָה לָהֶם בַּעֲבוּר הַשְּׁמִינִית, כִּי כֵּיוָן שֶׁתְּחִלַּת שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל מִתְּשֵׁרִי, מִפֵּרוֹת הַשִּׁשִּׁית יֹאכְלוּ בַּשְּׁבִיעִית, כַּמִּנְהָג בְּכָל הַשָּׁנִים לֶאֱכֹל עַד אַחֲרֵי הַקָּצִיר שֶׁהוּא בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, וְגַם אַחֲרֵי כֵּן, עַד כְּלוֹת מְלֶאכֶת הַתְּבוּאוֹת לִזְרוֹת וּלְהָבֵר.

וְעַל כֵּן הַנָּכוֹן בַּפְּרוּשׁ **וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים,** בַּעֲבוּר שְׁנַת הַיּוֹבֵל, שֶׁתַּעֲשֶׂה הַשִּׁשִּׁית לְכָל שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל וְהַשָּׁנָה שֶׁאַחֲרֵי הַיּוֹבֵל, כִּי כֻּלָּם יָשָׁן יֹאכְלוּ. וְהִבְטִיחַ הַכָּתוּב: כִּי תִּפְחֲדוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לֵאמֹר מַה נֹּאכַל, אֲנִי אֲצַוֶּה אֶת בִּרְכָתִי בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית שֶׁתַּעֲשֶׂה הַתְּבוּאָה לְשָׁלֹשׁ הַשָּׁנִים הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם, וְהִיא תּוֹסֶפֶת בְּרָכָה כְּדֵי שֶׁתַּסְפִּיק גַּם בַּשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל.

וְאָמַר וּזְרַעְתֶּם אֵת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית, לוֹמַר שֶׁתִּזְרְעוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית כְּמִנְהַג הָאָרֶץ, וְלֹא תְּמַהֲרוּ לַחֹרֶשׁ וְלִזְרֹעַ וְלֹא לִקָּצֹר, כִּי עַד בֹּא תְּבוּאָתָהּ לַבַּיִת בְּעֵת אֹסֶף הַשָּׁנִים בְּחַג הַסֻּכּוֹת תֹּאכְלוּ יָשָׁן. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן): לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים, לַשִּׁשִּׁית וְלַשְּׁבִיעִית וּלְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. דָּבָר אַחֵר, לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים, לַשְּׁבִיעִית וְלַיּוֹבֵל וּלְמוֹצָאֵי יוֹבֵל.

(כב) וּזְרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד ׀ הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן׃

כב וְתִזְרְעוּן יָת שַׁתָּא תְּמִינֵתָא וְתֵיכְלוּן מִן עֲלַלְתָּא עַתִּיקָא עַד שַׁתָּא תְּשִׁיעֵתָא עַד מֵעַל עֲלַלְתַּהּ תֵּיכְלוּן עַתִּיקָא׃

רש"י ◄ **עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת•** עַד חַג הַסֻּכּוֹת שֶׁל תְּשִׁיעִית, שֶׁהִיא עֵת בֹּא תְּבוּאָתָהּ שֶׁל שְׁמִינִית לְתוֹךְ הַבַּיִת, שֶׁכָּל יְמוֹת הַקַּיִץ הָיוּ בַּשָּׂדֶה בַּגְּרָנוֹת, וּבְתִשְׁרֵי הוּא עֵת הָאָסִיף לַבַּיִת, וּפְעָמִים שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת לְאַרְבַּע שָׁנִים: בַּשִּׁשִּׁית שֶׁלִּפְנֵי הַשְּׁמִטָּה הַשְּׁבִיעִית, שֶׁהֵן בְּטֵלִין מֵעֲבוֹדַת קַרְקַע שְׁתֵּי שָׁנִים רְצוּפוֹת: הַשְּׁבִיעִית וְהַיּוֹבֵל; וּמִקְרָא זֶה נֶאֱמַר בִּשְׁאָר הַשְּׁמִטּוֹת כֻּלָּן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ז עמ' 172)

וּפְעָמִים שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת לְאַרְבַּע . . הַשְּׁבִיעִית וְהַיּוֹבֵל (רש"י כה, כב) **שְׁמִטָּה** - הִיא עֲבוֹדָה שֶׁל קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, בְּטוּל **הַיֵּשׁ**. כְּלוֹמַר, הָעוֹבֵד הוּא 'יֵשׁ וּמְצִיאוּת', אֶלָּא שֶׁמְּבַטֵּל אֶת יֵשׁוּתוֹ. **יוֹבֵל** - הוּא בִּסְפִירַת הַבִּינָה, 'עָלְמָא דְּחֵירוּ', בְּטוּל **בְּמְצִיאוּת**. לָכֵן נֶאֱמַר "**לִשְׁלֹשׁ** הַשָּׁנִים", שֶׁכֵּן הַצֹּרֶךְ לְתָרֵץ קָשְׁיָא ("מַה נֹּאכַל") קַיָּם רַק בְּדַרְגַּת 'שְׁמִטָּה', וְאִלּוּ בְּדַרְגַּת 'יוֹבֵל' אֵין מִלְּכַתְּחִלָּה מָקוֹם לְקָשְׁיָא כְּלָל.

(כג) וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי׃

כג וְאַרְעָא לָא תִזְדַּבַּן לַחֲלוּטִין אֲרֵי דִילִי אַרְעָא אֲרֵי דַיָּרִין וְתוֹתָבִין אַתּוּן קֳדָמָי׃

רש"י ◄ **וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר•** (ת"כ) לִתֵּן 'לָאו' עַל חֲזָרַת שָׂדוֹת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, שֶׁלֹּא יְהֵא הַלּוֹקֵחַ כּוֹבְשָׁהּ. **לִצְמִתֻת•** לִפְסִיקָה, לִמְכִירָה פְּסוּקָה עוֹלָמִית. **כִּי־לִי הָאָרֶץ•** (ת"כ) אַל תֵּרַע עֵינְךָ בָּהּ, שֶׁאֵינָהּ שֶׁלְּךָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ה ח"ד ע' 2066. ע"פ ביאורי החומש)

כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי (כה, כג)

הַבְּטוּי "גֵּרִים" מִתְיַחֵס לְמַעֲמָדָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַר הַבְטָחַת הַקָּבָּ"ה "לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת", אַךְ לִפְנֵי הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ וְכִבּוּשָׁהּ בְּפֹעַל; בְּשָׁלָב זֶה הָיוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בִּבְחִינַת "גֵּרִים", שֶׁזְּכִיּוֹתֵיהֶם בָּאָרֶץ חֲלָקִיּוֹת בִּלְבַד. הַבְּטוּי "תּוֹשָׁבִים", מִתְיַחֵס לְמַעֲמָדָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, כָּבְשׁוּ אוֹתָהּ וְקִבְּלוּ אֶת הַבַּעֲלוּת עָלֶיהָ. **רמב"ן**

(כד) וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזָּתְכֶם גְּאֻלָּה תִתְּנוּ לָאָרֶץ׃ ס

כד וּבְכֹל אַרְעָא אַחֲסָנְתְּכוֹן פֵּרְקָנָא תִּתְּנוּן לְאַרְעָא׃

רש"י ◄ **וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזָּתְכֶם•** (ת"כ) לְרַבּוֹת בָּתִּים וְעֶבֶד עִבְרִי, וְדָבָר זֶה מְפֹרָשׁ בְּקִדּוּשִׁין בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן (דף כא). **וּלְפִי** פְּשׁוּטוֹ, סָמוּךְ לַפָּרָשָׁה שֶׁלְּאַחֲרָיו, שֶׁהַמּוֹכֵר אֲחֻזָּתוֹ רַשַּׁאי לְגָאֳלָהּ לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים, אוֹ הוּא אוֹ קְרוֹבוֹ, וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְעַכֵּב. **רמב"ן**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כג) **וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת.** לִתֵּן לָאו עַל חֲזָרַת הַשָּׂדוֹת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, שֶׁלֹּא יְהֵא לוֹקֵחַ כּוֹבְשָׁהּ. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. וְאִם כֵּן לָמָּה יַזְהִיר בַּמִּכְירָה, וְהָרָאוּי "לֹא תִקָּנֶה לִצְמִיתוּת". וְאוּלַי יֹאמַר, לֹא תִמָּכֵר לָכֶם לִצְמִתֻת, וְכֵן: לֹא יִמָּכְרוּ מִמִּכֶּרֶת עֶבֶד (לְהַלָּן פָּסוּק מב) אַזְהָרָה בַּלּוֹקֵחַ שֶׁיּוֹצִיאֶנּוּ בַּיּוֹבֵל, כְּפִי פְּשׁוּטוֹ.

וְיִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת לָאו בַּמּוֹכֵר, שֶׁלֹּא יִמְכְּרֶנָּהּ לַחֲלוּטִין לוֹמַר הֲרֵינִי מוֹכְרָהּ לְךָ לְעוֹלָמִים גַּם אַחֲרֵי הַיּוֹבֵל, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַיּוֹבֵל מַפְקִיעָהּ, הִזְהִיר הַכָּתוּב לַמּוֹכֵר אוֹ לִשְׁנֵיהֶם שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ מִמְּכָרָם לִצְמִיתוּת. וְאִם אָמְרוּ כֵּן יַעַבְרוּ בַּלָּאו הַזֶּה, וְלֹא יוֹעִיל לָהֶם כִּי תַּחְזֹר בַּיּוֹבֵל. וְכָךְ פֵּרְשׁוּ הָרַב רַבִּי מֹשֶׁה (הִלְ' שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פי"א ה"א).

וְהַטַּעַם בָּזֶה, כִּי בַּיָּדוּעַ בְּדִעוֹת בְּנֵי אָדָם שֶׁאִם יַעֲשׂוּ מִמְּכָרָם מִתְּחִלָּה כְּמִסְפַּר שָׁנִים עַד הַיּוֹבֵל יֵקַל בְּעֵינֵיהֶם הָעִנְיָן, וְאִם יִקְנֶה לַחֲלוּטִין תִּקְשֶׁה בְּעֵינָיו הַחֲזָרָה מְאֹד. וְיִהְיֶה כְּעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ (תְּמוּרָה ד:), בְּמַאי דְּאָמַר רַחְמָנָא לֹא תַעֲבִיד אִי עָבֵד לֹא מְהַנִּי וְלָקֵי מִשּׁוּם דְּעָבַר אַהוּרְמְנָא דְּמַלְכָּא.

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינֵי שֶׁאֵין זֶה לָאו לִלְקוֹת עָלָיו, אֲבָל הוּא טַעַם, יֹאמַר, הַנְהִיגוּ בֵּינֵיכֶם הַיּוֹבֵל וְאַל יִקְשֶׁה בְּעֵינֵיכֶם, כִּי לִי הָאָרֶץ וְאֵינִי רוֹצֶה שֶׁתִּמָּכֵר לִצְמִיתוּת כִּשְׁאָר הַמִּמְכָּרִים. וְזוֹ הִיא כַּוָּנָתָם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן), לִצְמִיתוּת, לַחֲלוּטִין. כִּי לִי הָאָרֶץ, אַל תֵּרַע עֵינְךָ בָּהּ. כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם, אַל תַּעֲשׂוּ עַצְמְכֶם עִקָּר. אַתֶּם עִמָּדִי, דַּיּוֹ לְעֶבֶד שֶׁיְּהֵא כָּרְבוֹ, כְּשֶׁהִיא שֶׁלִּי הֲרֵי הִיא שֶׁלָּכֶם.

וְטַעַם כִּי לִי הָאָרֶץ עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, כְּמוֹ: וְיִקָּחוּ לִי תְּרוּמָה (שְׁמוֹת כה ב), וְזֶהוּ שֶׁרָמְזוּ כָּאן דַּיּוֹ לְעֶבֶד שֶׁיְּהֵא כָּרְבוֹ, כִּי יִהְיֶה הַיּוֹבֵל נוֹהֵג בָּעוֹלָם. וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין.

(כד) **וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזָּתְכֶם.** לְרַבּוֹת בָּתִּים וְעֶבֶד עִבְרִי, וְדָבָר זֶה מְפֹרָשׁ בְּקִדּוּשִׁין בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן (כא.). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ סָמוּךְ עַל פָּרָשָׁה שֶׁל אַחֲרָיו, שֶׁהַמּוֹכֵר רַשַּׁאי לְגָאֳלָהּ לְאַחַר שְׁתֵּי הַשָּׁנִים אוֹ הוּא אוֹ קְרוֹבוֹ וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְעַכֵּב. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. וְאֵינוֹ נָכוֹן בְּעֵינַי שֶׁיִּכְלֹל בְּפָרָשַׁת הַיּוֹבֵל וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזָּתְכֶם תִּתְּנוּ גְּאֻלָּה, וְיֹאמַר בַּפָּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה כֵּיצַד, כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ וְגוֹ'.

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁיֹּאמַר, וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזָּתְכֶם, הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם לַאֲחֻזָּה, תִּתְּנוּ הַגְּאֻלָּה הַזֹּאת שֶׁל הַיּוֹבֵל. וְאָמַר גְּאֻלָּה כְּמוֹ. גָּאַל ה' עַבְדּוֹ יַעֲקֹב (יְשַׁעְיָה מח כ), כְּמוֹ:

◆ יום רביעי י״ז אייר ◆

(כה) כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו׃

כה אֲרֵי יִתְמַסְכַּן אָחוּךְ וִיזַבֵּן מֵאַחֲסַנְתֵּהּ וְיֵיתֵי פָּרִיקֵהּ דְּקָרִיב לֵהּ וְיִפְרוֹק יָת זְבִינֵי אַחוּהִי׃

רש״י ◀ **כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר.** (ת״כ) מְלַמֵּד, שֶׁאֵין אָדָם רַשַּׁאי לִמְכּוֹר שָׂדֵהוּ אֶלָּא מֵחֲמַת דֹּחַק עֹנִי. **מֵאֲחֻזָּתוֹ.** וְלֹא כֻּלָּהּ, לִמְדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיְּשַׁיֵּר שָׂדֶה לְעַצְמוֹ. **וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו.** (ת״כ) וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְעַכֵּב.

(כו) וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ׃

כו וּגְבַר אֲרֵי לָא יְהֵי לֵהּ פְּרִיק וְתַדְבֵּק יְדֵהּ וְיַשְׁכַּח כְּמִסַּת פֵּרָקָנֵהּ׃

רש״י ◀ **וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹאֵל.** (קידושין שם. ת״כ) וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גוֹאֲלִים? אֶלָּא גוֹאֵל שֶׁיּוּכַל לִגְאֹל מִמְּכָרוֹ.

(כז) וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ׃

כז וִיחַשֵּׁב יָת שְׁנֵי זְבִינוּהִי וְיָתֵב יָת מוֹתָרָא לִגְבַר דִּי זַבֵּן לֵהּ וִיתוּב לְאַחֲסַנְתֵּהּ׃

רש״י ◀ **וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ.** כַּמָּה שָׁנִים הָיוּ עַד הַיּוֹבֵל? כָּךְ וְכָךְ; וּבְכַמָּה מְכַרְתִּיהָ לְךָ? בְּכָךְ וְכָךְ; עָתִיד הָיִיתָ לְהַחֲזִירָהּ בַּיּוֹבֵל, נִמְצֵאתָ קוֹנֶה מִסְפַּר הַתְּבוּאוֹת כְּפִי חֶשְׁבּוֹן שֶׁל כָּל שָׁנָה – אָכַלְתָּ אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹ אַרְבַּע, הוֹצֵא אֶת דְּמֵיהֶן מִן הַחֶשְׁבּוֹן וְטֹל אֶת הַשְּׁאָר. וְזֶהוּ: **וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֵף.** בִּדְמֵי הַמִּקָּח עַל הָאֲכִילָה שֶׁאָכַל, וְיִתְּנֵם לַלּוֹקֵחַ. **לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ.** הַמּוֹכֵר הַזֶּה שֶׁבָּא לְגָאֳלָהּ.

(כח) וְאִם לֹא־מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְיָצָא בַּיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ׃ ס

כח וְאִם לָא תַּשְׁכַּח יְדֵהּ כְּמִסַּת אֲתֵב לֵהּ וִיהֵי זְבִינוּהִי בִּידָא דִּזְבַן עָתֵהּ עַד שַׁתָּא דְיוֹבֵלָא וְיִפּוֹק בְּיוֹבֵלָא וִיתוּב לְאַחֲסַנְתֵּהּ׃

רש״י ◀ **דֵּי הָשִׁיב לוֹ.** (ערכין ל) מִכָּאן, שֶׁאֵינוֹ גוֹאֵל לַחֲצָאִין. **עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל.** (ת״כ) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְתוֹךְ אוֹתָהּ שָׁנָה כְּלוּם, שֶׁהַיּוֹבֵל מְשַׁמֵּט בִּתְחִלָּתוֹ.

◆ יום חמישי י״ח אייר ◆

(כט) וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ׃

כט וּגְבַר אֲרֵי יְזַבֵּן בֵּית מוֹתַב קַרְתָּא מַקְּפָא שׁוּר וּתְהֵי פֵּרָקָנֵהּ עַד מִשְׁלַם שַׁתָּא דִּזְבִינוּהִי עִדָּן בְּעִדָּן תְּהֵי פֵּרָקָנֵהּ׃

רש״י ◀ **בֵּית־מוֹשַׁב עִיר־חוֹמָה.** (ת״כ) בַּיִת בְּתוֹךְ עִיר הַמֻּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן. **וְהָיְתָה גְאֻלָּתוֹ.** לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּשָׂדֶה שֶׁיָּכוֹל לְגָאֳלָהּ מִשְּׁתֵּי שָׁנִים וְאֵילָךְ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה, וּבְתוֹךְ שְׁתֵּי שָׁנִים הָרִאשׁוֹנִים אֵינוֹ יָכוֹל לְגָאֳלָהּ, הֵצְרַךְ לְפָרֵשׁ בָּזֶה שֶׁהוּא חִלּוּף, שֶׁאִם רוֹצֶה לִגְאֹל בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה, גּוֹאֲלָהּ, וּלְאַחַר מִכָּאן אֵינוֹ גוֹאֲלָהּ. **וְהָיְתָה גְאֻלָּתוֹ.** שֶׁל בַּיִת. **יָמִים.** יְמֵי שָׁנָה שְׁלֵמָה קְרוּיִים יָמִים, וְכֵן (בראשית כד נח): "תֵּשֶׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים". רמב״ן

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁהוֹצִיא עַבְדּוֹ מִיַּד הַמַּחְזִיקִים בּוֹ, וְכֵן: וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה (שְׁמוֹת ו ו), אַף זֶה תִּתְּנוּ גְּאֻלָּה לָאָרֶץ, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לִגְאֹל אַרְצִי מִיַּד הַמַּחְזִיקִים בָּהּ שֶׁלֹּא נְתַתִּיהָ אֲנִי לָהֶם בְּחֵלֶק אֲחֻזָּתָם.

וְהֵצְרַךְ לוֹמַר כֵּן, בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר: כִּי לִי הָאָרֶץ (פָּסוּק כג), וְהִנֵּה כָּל הָאָרֶץ לוֹ הִיא, לְפִיכָךְ חָזַר וּפֵרַשׁ שֶׁיִּנְהַג הַיּוֹבֵל בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָנוּ בִּלְבַד לֹא בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וְאָמַר וּבְכֹל, שֶׁהִיא תִּנְהַג בְּכָל אֲחֻזָּתֵנוּ, גַּם בְּעֵבֶר הַיַّרְדֵּן וּבְכָל מְקוֹם הָאֲחֻזָּה, לֹא בְּאֶרֶץ ה׳ אֲשֶׁר שָׁם הַמִּקְדָּשׁ בִּלְבַד.

(כט) וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה.

בַּעֲבוּר שֶׁמִּמְכַּר בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם קָשֶׁה בְּעֵינָיו מְאֹד, וְיֵבוֹשׁ מִמֶּנּוּ בְּעֵת שֶׁיִּמְכְּרֶנּוּ, רָצְתָה הַתּוֹרָה שֶׁיִּגְאָלֶנּוּ בְּתוֹךְ הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה. וּבַעֲבוּר כִּי הָאָדָם לְשָׂדֶה נֶעֱבַד, וּמִמֶּנּוּ יֵצֵא לֶחֶם לְמִחְיָתוֹ, רָצָה שֶׁיֵּצֵא הַשָּׂדֶה בַּיּוֹבֵל. אֲבָל הַבַּיִת, לְאַחַר הַיֵּאוּשׁ שֶׁשָּׁנָה דִּירָתוֹ וְעָמַד שָׁנָה בְּבַיִת אַחֵר, לֹא יַזִּיק לוֹ, כִּי לֹא תִּמְעַט מִחְיָתוֹ אִם יֵחָלֵט. וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים עֲשׂוּיִים לִשְׁמִירַת הַשָּׂדוֹת וְלִהְיוֹתָם מוֹשָׁב לְעוֹבְדֵי הָאֲדָמָה, וְעַל כֵּן דִּינָם כִּשְׂדֵה הָאָרֶץ.

(ל) **וְאִם לֹא־יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּעִיר אֲשֶׁר־לוֹ חֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל:**

ל וְאִם לָא יִתְפְּרַק עַד מִשְׁלַם לֵהּ שַׁתָּא שְׁלֶמְתָּא וִיקוּם בֵּיתָא דִי בְקַרְתָּא דִי לֵהּ שׁוּרָא לַחֲלוּטִין לְדִי זְבַן יָתֵהּ לְדָרוֹהִי לָא יִפּוֹק בְּיוֹבֵלָא:

רש"י◄ **וְקָם הַבַּיִת וגו' לַצְּמִיתֻת** • יָצָא מִכֹּחוֹ שֶׁל מוֹכֵר וְעָמַד בְּכֹחוֹ שֶׁל קוֹנֶה. [**אֲשֶׁר־לֹא חֹמָה** • "לוֹ" קָרֵינַן, אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁו, הוֹאִיל וְהָיְתָה לוֹ קֹדֶם לָכֵן. וְ"עִיר", נְקֵבָה הִיא, וְהֵצְרַךְ לִכְתֹּב "לָהּ", אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁצָּרִיךְ לִכְתֹּב "לֹא" בִּפְנִים, תִּקְנוּ "לוֹ" בַּמָּסֹרֶת; זֶה נוֹפֵל עַל זֶה]. **לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל** • אָמַר רַב סַפְּרָא: [אַף] אִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ, לֹא יֵצֵא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יב עמ' 97)

שָׁנָה תְמִימָה (כה, ל) **לְהָבִיא חֹדֶשׁ הָעִבּוּר** (ערכין ט, ג) וְהַיְנוּ, שֶׁבִּתְמִימוּת יֵשׁ שְׁנֵי עִנְיָנִים. **א.** תְּמִימוּת כִּפְשׁוּטָהּ, שְׁלֵמוּת בְּלִי חִסָּרוֹן; תָּמִים בְּנִגּוּד לְבַעַל מוּם. **ב.** תְּמִימוּת הַמּוֹסִיפָה מַעֲלָה בַּדָּבָר, אַף שֶׁאֵין הַדָּבָר חָסֵר גַּם בְּלִי מַעֲלָה זוֹ. וְזוֹהִי הַתְּמִימוּת שֶׁל 'שָׁנָה תְּמִימָה': גַּם בְּלִי הַחֹדֶשׁ הַנּוֹסָף הִיא נִקְרֵאת 'שָׁנָה', אֲבָל חֹדֶשׁ הָעִבּוּר מוֹסִיף בָּהּ 'תְּמִימוּת'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 45)

שָׁנָה תְמִימָה (כה, ל) **לְהָבִיא חֹדֶשׁ הָעִבּוּר** (ערכין ט, ג) בְּ'תְמִים' מָצִינוּ שְׁנֵי עִנְיָנִים. א. שְׁלִילַת מוּם וְחִסָּרוֹן. ב. שְׁלֵמוּת נוֹסֶפֶת, שֶׁלֹּא רַק שֶׁלֹּא חָסֵר בּוֹ דָּבָר, אֶלָּא שֶׁהוּא 'תָּמִים'. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ הַהֶבְדֵּל בֵּין תָּמִים לְ'שָׁלֵם': **שָׁלֵם** - הֶעְדֵּר הַחִסָּרוֹן. **תָּמִים** - תְּמִימוּת יְתֵרָה. וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ לְגַבֵּי שָׁנָה: כַּאֲשֶׁר חֶשְׁוָן וְכִסְלֵו מְלֵאִים הִיא **שְׁלֵמָה**, וּכְשֶׁהִיא מְעֻבֶּרֶת הִיא **תְּמִימָה**.

(לא) **וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם חֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא:**

לא וּבָתֵּי פַּצְחַיָּא דִי לֵית לְהוֹן שׁוּר מַקַּף סְחוֹר סְחוֹר עַל חֲקַל אַרְעָא יִתְחַשַּׁב פֵּרְקָנָא תְּהֵי לֵהּ וּבְיוֹבֵלָא יִפּוֹק:

רש"י◄ **וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "פַּצְחַיָּא", עֲיָרוֹת פְּתוּחוֹת מֵאֵין חוֹמָה, וְיֵשׁ הַרְבֵּה בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יג כח): "הֶעָרִים וְחַצְרֵיהֶם"; (בראשית כה טז) "בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם". **עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב** • הֲרֵי הֵן כַּשָּׂדוֹת הַנִּגְאָלִים עַד הַיּוֹבֵל וְיוֹצְאִין בַּיּוֹבֵל לַבְּעָלִים – אִם לֹא נִגְאָלוּ. **גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ** • (ת"כ) מִיָּד אִם יִרְצֶה, וּבָזֶה יָפֶה כֹּחוֹ מִכֹּחַ שָׂדוֹת, שֶׁהַשָּׂדוֹת אֵין נִגְאָלוֹת עַד שְׁתֵּי שָׁנִים. **וּבַיֹּבֵל יֵצֵא** • בְּחִנָּם.

(לב) **וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם:**

לב וְקִרְוֵי לֵיוָאֵי בָּתֵּי קִרְוֵי אַחֲסַנְתְּהוֹן פֵּרְקָן עָלָם תְּהֵי לְלֵיוָאֵי:

רש"י◄ **וְעָרֵי הַלְוִיִּם** • אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה עִיר שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם. **גְּאֻלַּת עוֹלָם** • גּוֹאֵל מִיָּד אֲפִלּוּ לִפְנֵי שְׁתֵּי שָׁנִים, אִם מָכְרוּ שָׂדֶה מִשְּׂדוֹתֵיהֶם הַנְּתוּנוֹת לָהֶם בְּאַלְפַּיִם אַמָּה סְבִיבוֹת הֶעָרִים, אוֹ אִם מָכְרוּ בַּיִת בְּעִיר חוֹמָה, גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם וְאֵינוֹ חָלוּט לְסוֹף שָׁנָה.

(לג) **וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמְכַּר־בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִוא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

לג וְדִי יִפְרוֹק מִן לֵיוָאֵי וְיִפּוֹק זְבִין בֵּיתָא וְקַרְתָּא אַחֲסַנְתֵּהּ בְּיוֹבֵלָא אֲרֵי בָּתֵּי קִרְוֵי לֵיוָאֵי הִיא אַחֲסַנְתְּהוֹן בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם** • וְאִם יִקְנֶה בַּיִת אוֹ עִיר מֵהֶם. **וְיָצָא בַּיֹּבֵל** • אוֹתוֹ מִמְכָּר שֶׁל בַּיִת אוֹ שֶׁל עִיר, וְיָשׁוּב לַלֵּוִי שֶׁמְּכָרוֹ, וְלֹא יִהְיֶה חָלוּט כִּשְׁאָר בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּ'גְּאֻלָּה' זוֹ, לְשׁוֹן מְכִירָה. דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם", יָכוֹל לֹא דִּבֵּר הַכָּתוּב אֶלָּא בְּלוֹקֵחַ יִשְׂרָאֵל שֶׁקָּנָה בַּיִת בְּעָרֵי הַלְוִיִּם, אֲבָל לֵוִי שֶׁקָּנָה מִלֵּוִי יִהְיֶה חָלוּט? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם", אַף הַגּוֹאֵל מִיַּד לֵוִי, גּוֹאֵל גְּאֻלַּת עוֹלָם. **וְיָצָא מִמְכַּר־בַּיִת** • הֲרֵי זוֹ מִצְוָה אַחֶרֶת, וְאִם לֹא גְּאָלָהּ, יוֹצְאָה בַּיּוֹבֵל, וְאֵינוֹ נֶחֱלָט לְסוֹף שָׁנָה כְּבַיִת שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִיא אֲחֻזָּתָם** • לֹא הָיָה לָהֶם נַחֲלַת שָׂדוֹת וּכְרָמִים, אֶלָּא עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם, לְפִיכָךְ הֵם לָהֶם בִּמְקוֹם שָׂדוֹת, וְיֵשׁ לָהֶם גְּאֻלָּה כְּשָׂדוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּפָקַע נַחֲלָתָם מֵהֶם. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(לג) וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְוִיִּם. הַנִּרְאֶה בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל פָּסוּק זֶה, כִּי אָמַר (פָּסוּק לב): גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם, לִגְאֹל מִיָּד וְלִגְאֹל לְעוֹלָם, וְלֹא פֵּרֵשׁ בָּהֶם אִם יִגְאָלוּ הַקְּרוֹבִים, וְלֹא אִם יִגְהַג בָּהֶם יוֹבֵל, לְפִיכָךְ חָזַר וְאָמַר: וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְוִיִּם, יִהְיֶה הַגּוֹאֵל שֶׁיִּגְאַל הוּא

(לד) **וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם הִוא לָהֶם:**

לד **וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר** • מֻכָּר גִּזְבָּר, שֶׁאִם הִקְדִּישׁ בֶּן לֵוִי אֶת שָׂדֵהוּ וְלֹא גְּאָלָהּ, וּמְכָרָהּ גִּזְבָּר, אֵינָהּ יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל (ויקרא כז כ): "וְאִם־מָכַר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד", אֲבָל בֶּן לֵוִי גּוֹאֵל לְעוֹלָם.

לד וַאֲרֵי יִתְמַסְכַּן אָחוּךָ וּתְמוּט יְדֵהּ עִמָּךְ וְתַתְקֵף בֵּהּ דַּיָּר וְתוֹתָב וִיחֵי עִמָּךְ:

(לה) **וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ:**

לה **וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ** • (ת"כ) אַל תַּנִּיחֵהוּ שֶׁיֵּרֵד וְיִפֹּל וְיִהְיֶה קָשֶׁה לַהֲקִימוֹ, אֶלָּא חַזְּקֵהוּ מִשְׁעַת מוֹטַת הַיָּד, לְמַה זֶּה דּוֹמֶה? לְמַשֹּׂאוֹי שֶׁעַל הַחֲמוֹר; עוֹדֵהוּ עַל הַחֲמוֹר, אֶחָד תּוֹפֵס בּוֹ וּמַעֲמִידוֹ; נָפַל לָאָרֶץ, חֲמִשָּׁה אֵין מַעֲמִידִין אוֹתוֹ. **גֵּר וְתוֹשָׁב** • אַף אִם הוּא גֵּר אוֹ תּוֹשָׁב, וְאֵיזֶהוּ תּוֹשָׁב? כָּל שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְאוֹכֵל נְבֵלוֹת. רמב"ן

לו לָא תִּסַּב מִנֵּהּ חִבּוּלְיָא וְרִבִּיתָא וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ וִיחֵי אָחוּךָ עִמָּךְ:

(לו) **אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ:**

לו **נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית** • חַד שַׁוִּינְהוּ רַבָּנָן, וְלַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין. **וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ** • לְפִי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם נִמְשֶׁכֶת אַחַר הָרִבִּית וְקָשֶׁה לִפְרֹשׁ הֵימֶנּוּ, וּמוֹרֶה לְעַצְמוֹ הֶתֵּר בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהָיוּ בְּטֵלוֹת אֶצְלוֹ, הֵצְרַךְ לוֹמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ", (ב"מ סט) אוֹ הַתּוֹלֶה מְעוֹתָיו בְּנָכְרִי כְּדֵי לְהַלְווֹתָם לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, הֲרֵי זֶה דָּבָר הַמָּסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, לְכָךְ הֵצְרַךְ לוֹמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ". רמב"ן

לז יָת כַּסְפָּךְ לָא תִּתֵּן לֵהּ בְּחִבּוּלְיָא וּבְרִבִּיתָא לָא תִּתֵּן מֵיכְלָךְ:

(לז) **אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ:**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מִעַצְמוֹ אוֹ הַלֵּוִי הַקָּרוֹב אֵלָיו, וְיֵצֵא מִמְּכַר בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיּוֹבֵל מִיַּד הַקּוֹנֶה, עַל דַּעַת כֵּן יִגְאַל שֶׁיַּחְשֹׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֵת הָעֹדֶף, לְמַד שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג בָּהֶם, וְתִהְיֶה גְּאֻלַּת הַלְּוִיִּם כַּאֲשֶׁר אָמַר בְּיִשְׂרָאֵל (לְעֵיל פָּסוּק כז): וְחִשַּׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְגוֹ'.

וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (עֲרָכִין לג.) שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּלֵוִי שֶׁקָּנָה מִלֵּוִי. וּלְפִי דִּבְרֵיהֶם נִרְאֶה לִי בְּפֵרוּשׁ הַפָּסוּק, כִּי הָיָה לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁצָּרִיךְ אָדָם לִמְכֹּר שָׂדֵהוּ שֶׁיָּבֹא הַקּוֹרֵם בִּירֻשָּׁתוֹ וְיִקְנֶנָּה אוֹתָהּ, וְהוּא הַנִּקְרָא גְּאֻלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה לב ז): קְנֵה לְךָ אֶת שָׂדִי אֲשֶׁר בָּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת, וְכֵן מְפֹרָשׁ שָׁם בְּעִנְיַן בֹּעַז (רוּת ד). וְנִרְאֶה בְּעִנְיַנִי שֶׁהָיוּ דָּנִים לוֹ דִּין קְדִימָה, כַּאֲשֶׁר הִנְהִיגוּ לָנוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּדִינָא דְּבַר מֻצְרָא (ב"מ קח.), וְהָיוּ קוֹנִים מִן הַגּוֹאֵל הָרִאשׁוֹן בְּקִנְיָן סוּדָר כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בֹּעַז (שָׁם שָׁם ח).

וְהִנֵּה יֹאמַר הַכָּתוּב בְּכָאן, כִּי כַּאֲשֶׁר יִגְאַל הַלֵּוִי נַחֲלַת הַלֵּוִי קְרוֹבוֹ, כְּלוֹמַר שֶׁיִּקְנֶנָּה אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ כְּדִין הַגְּאֻלָּה, יָצָא הַמִּמְכָּר הַהוּא בְּיוֹבֵל, לְמַד שֶׁיְּהֵא הַיּוֹבֵל נוֹהֵג בָּהֶם בַּגְּאֻלָּה כְּמִכִּירָה אַחֶרֶת. וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַזְכִּיר הַדִּין בַּמְּכִירָה לְבַדָּהּ, כִּי הֵם בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל אֶלָּא שֶׁיָּפָה כֹּחָם בִּגְאֻלַּת עוֹלָם.

וְהַדִּין הַזֶּה שֶׁל גְּאֻלָּה גַּם בְּיִשְׂרָאֵל הוּא נוֹהֵג, אֲבָל הִזְכִּירוֹ הַכָּתוּב בַּלְּוִיִּם, שֶׁלֹּא תֹּאמַר לֹא נִתְּנוּ הֶעָרִים אֶלָּא לִשְׁבָט הַלֵּוִי כֻּלּוֹ, וְלָכֵן יֵצְאוּ מִיִּשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא מִלֵּוִי, וְכָל שֶׁכֵּן מִגּוֹאֵל קָרוֹב שֶׁאֲנַחְנוּ חַיָּבִוּהוּ לִקְנוֹת, וּלְכָךְ אָמַר שֶׁאַף הַגְּאֻלָּה תֵּצֵא בְּיוֹבֵל, וּמִן הַלֵּוִי נִלְמַד בְּיִשְׂרָאֵל. וְאֶפְשָׁר גַּם כֵּן, שֶׁאֵין הַלְּוִיִּם רַשָּׁאִין לִמְכֹּר בְּעָרֵיהֶם לְיִשְׂרָאֵל בְּשׁוּם מֶכֶר, וְלָכֵן תִּקְרָא כָּל קִנְיָתָם גְּאֻלָּה.

(לה) וְטַעַם וָחַי עִמָּךְ. שֶׁיִּחְיֶה עִמָּךְ, וְהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַחְיוֹתוֹ, שֶׁמִּמֶּנָּה נִצְטַוִּינוּ עַל פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ בְּמִצְוַת עֲשֵׂה. וּמִכָּאן אָמְרוּ (ת"כ כָּאן): וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ, זוֹ דָּרַשׁ בֶּן פּוֹטִירִי שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וּבִיד אֶחָד מֵהֶם קִיתּוֹן שֶׁל מַיִם, אִם שׁוֹתֶה הוּא מַגִּיעַ לְיִשּׁוּב וְאִם שְׁנֵיהֶם שׁוֹתִים שְׁנֵיהֶם מֵתִים, דָּרַשׁ בֶּן פּוֹטִירִי, מוּטָב יִשְׁתּוּ שְׁנֵיהֶם וְיָמוּתוּ, וְלֹא יִרְאֶה אֶחָד בְּמִיתָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד, וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ, חַיֶּיךָ קוֹדְמִים לְחַיֵּי חֲבֵרְךָ. וְחָזַר וְאָמַר (בַּפָּסוּק הַבָּא): וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ, לְחַזֵּק וּלְהַזְהִיר. **וּמִדְּרָשׁוֹ** אַהֲדַר לֵיהּ רִבִּית דְּלִיחַיֵּי עִמָּךְ, (ב"מ סב.). צִוָּה בְּהַחְזָרַת רִבִּית קְצוּצָה, כְּעִנְיָן שֶׁאָמַר בְּגֵזֶל (לְעֵיל ה כג): וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל. וְאַנְקְלוּס עָשָׂה גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ הַכֹּל מִן הַמִּצְוָה, יָדוּר וִיתוֹתָב וְיֵחֵי עִמָּךְ. אֲבָל עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ בַּגְּמָרָא (ב"מ עא.): וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ וּבְגֵר וְתוֹשָׁב, וְחַי כָּל אֶחָד מֵהֶם עִמָּךְ.

(לו) נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית. חַד שַׁוִּיהוּ רַבָּנָן (ב"מ ס:) וְלַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ נִרְאֶה בְּעֵינַי כִּי הַנֶּשֶׁךְ הוּא שֶׁיַּלְוֶנּוּ מָנָה לִתֵּן לוֹ בְּרִבִּיתוֹ חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים בְּכָל שָׁנָה, וְיִקָּרֵא כֵּן בַּעֲבוּר כִּי אַחֲרִיתוֹ כְּנָחָשׁ יִשֹּׁךְ, שֶׁמִּבַּצְבֵּץ וְעוֹלֶה. הַתַּרְבִּית הוּא שֶׁיַּלְוֶנּוּ עַד זְמַן פְּלוֹנִי, וְאָז יִפְרָעֶנּוּ וְיִתֵּן לוֹ רִבִּית חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים, וְאֵין בּוֹ רִבִּית אַחַר הַזְּמַן הַהוּא. כִּי זֶה אֵינֶנּוּ נוֹשֵׁךְ, שֶׁלֹּא יַעֲלֶה יוֹתֵר מִן הַסַּךְ הַהוּא, אֲבָל הוּא רִבִּית. וּלְכָךְ אָמַר (בַּפָּסוּק הַבָּא): אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ, כִּי הַמִּנְהָג לְהַלְווֹת אֶת הַכֶּסֶף בְּנֶשֶׁךְ, בְּכָל שָׁנָה יִתֵּן כָּךְ, וְהָאֹכֶל יַלְוֶנּוּ עַד הַקָּצִיר, וְאָז יִפְרָעֶנּוּ מִגָּרְנוֹ בְּתוֹסֶפֶת קָצוּב.

(לח) אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: ס

לח אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם לְמִתַּן לְכוֹן יָת אַרְעָא דִּכְנַעַן לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ:

רש"י ◄ **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי וְגוֹ'** • וְהִבְטַחְתִּי בֵּין בְּכוֹר לְשֶׁאֵינוֹ בְּכוֹר, אַף אֲנִי יוֹדֵעַ וְנִפְרָע מִן הַמַּלְוֶה מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית וְאוֹמֵר: ׳שֶׁל נָכְרִי הֵם׳. דָּבָר אַחֵר: "אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם", עַל מְנָת שֶׁתְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם מִצְוֹתַי, אֲפִלּוּ הֵן כְּבֵדוֹת עֲלֵיכֶם. **לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן** • בִּשְׂכַר שֶׁתְּקַבְּלוּ מִצְוֹתַי. **לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים** • (ת"כ) שֶׁכָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲנִי לוֹ לֵאלֹהִים, וְכָל הַיּוֹצֵא מִמֶּנָּה, כְּעוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 97)

וַאֲפִלּוּ הֵן כְּבֵדוֹת עֲלֵיכֶם (רש"י כה, לח) לְרַשִּׁ"י הֶקְשֵׁה: הֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם הִיא הַיְסוֹד לְקִיּוּם כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה כֻּלָּן, וּמַדּוּעַ הִיא מְזֻכֶּרֶת לְגַבֵּי אִסּוּר רִבִּית דַּוְקָא. וּכְדֵי לְתָרֵץ שְׁאֵלָה זוֹ מוֹסִיף "וַאֲפִלּוּ הֵן כְּבֵדוֹת עֲלֵיכֶם".

◆ יום שישי י"ט אייר ◆

(לט) וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר־לָךְ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד:

לט וַאֲרֵי יִתְמַסְכַּן אָחוּךְ עִמָּךְ וְיִזְדַּבַּן לָךְ לָא תִּפְלַח בֵּהּ פֻּלְחַן עַבְדִּין:

רש"י ◄ **עֲבֹדַת עָבֶד** • עֲבוֹדָה שֶׁל גְּנַאי, שֶׁיְּהֵא נִכָּר בָּהּ כְּעֶבֶד: שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ כֵּלָיו אַחֲרָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, וְלֹא יִנְעַל לוֹ מִנְעָלָיו.

(מ) כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ:

מ כַּאֲגִירָא כְּתוֹתָבָא יְהֵי עִמָּךְ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבֵלָא יִפְלַח עִמָּךְ:

רש"י ◄ **כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב** • עֲבוֹדַת קַרְקַע וּמְלֶאכֶת אֻמָּנוּת, כִּשְׁאָר שְׂכִירִים הִתְנַהֵג בּוֹ. **עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל** • אִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל לִפְנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים, הַיּוֹבֵל מוֹצִיאוֹ. רמב"ן

(מא) וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב:

מא וְיִפּוֹק מֵעִמָּךְ הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּהּ וְיִתּוּב לְזַרְעִיתֵהּ וּלְאַחֲסָנַת אֲבָהָתוֹהִי יְתוּב:

רש"י ◄ **הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ** • אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אִם הוּא נִמְכַּר, בָּנָיו מִי מְכָרָן? אֶלָּא מִכָּאן, שֶׁרַבּוֹ חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת בָּנָיו. **וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו** • (ת"כ. מכות יב) אֶל כְּבוֹד אֲבוֹתָיו, וְאֵין לְזַלְזְלוֹ בְּכָךְ. **אֲחֻזַּת** • חֲזָקַת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יב עמ' 152)

בָּנָיו מִי מְכָרָן (רש"י כה, מא) וְאִלּוּ בַּגְּמָרָא נֶאֱמַר "מִי **נִמְכָּרִים**". וְיֵשׁ לְבָאֵר: **מִי נִמְכָּרִים** – לְפִי רַז"ל אֵין בִּכְלָל אֶפְשָׁרוּת שֶׁאָב יִמְכֹּר אֶת בְּנוֹ, כְּפִי שֶׁדָּרְשׁוּ בַּגְּמָרָא מִן הַכָּתוּב "וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת **בִּתּוֹ** לְאָמָה". **מִי מְכָרָן** – בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט אֶפְשָׁר לִמְכֹּר בֵּן, כִּי מִצַּד הַסְּבָרָא אֵין הֶבְדֵּל בֵּין בֵּן לְבַת, וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר "בִּתּוֹ" הוּא מִצַּד הַדִּינִים הַמְיֻחָדִים בְּאָמָה (כְּגוֹן יְעוּד); אֶלָּא שֶׁהָאָב לֹא מִמֵּשׁ אֶת זְכוּתוֹ וְלֹא מְכָרָן.

(מב) כִּי־עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד:

מב אֲרֵי עַבְדַּי אִנּוּן דִּי אַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם לָא יִזְדַּבְּנוּן זְבוּן עַבְדִּין:

רש"י ◄ **כִּי עֲבָדַי הֵם** • (ת"כ) שְׁטָרֵי קוֹדֵם. **לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד** • בְּהַכְרָזָה: ׳כָּאן יֵשׁ עֶבֶד לִמְכֹּר׳! וְלֹא יַעֲמִידֶנּוּ עַל אֶבֶן הַלֶּקַח.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(מ) וְטַעַם כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב, לֹא יִהְיֶה עִמְּךָ בְּבֵיתְךָ כְּעֶבֶד, אֶלָּא כִּשְׂכִיר שָׁנָה, שֶׁהוּא הַנִּשְׂכָּר לַעֲבוֹדַת בְּנֵי חוֹרִין וְלֹא יַכְבִּידוּ עָלָיו, אוֹ כְּתוֹשָׁב, שֶׁדֶּרֶךְ הַתּוֹשָׁבִים הַבָּאִים לָגוּר בָּאָרֶץ שֶׁיַּעַבְדוּ אֶת בַּעַל הַבַּיִת אֲשֶׁר הֵם מִתְגּוֹרְרִים אִתָּם לְרָצוֹן לָהֶם, כְּעִנְיַן יַעֲקֹב עִם לָבָן שֶׁאָמַר (בְּרֵאשִׁית כט טו): הֲכִי אָחִי אַתָּה וַעֲבַדְתַּנִּי חִנָּם הַגִּידָה לִי מַה מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ. **וּכְתוֹרַת** כֹּהֲנִים (כָּאן): כְּשָׂכִיר, מַה שָּׁכִיר בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ (דְּבָרִים כד טו), אַף זֶה בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ. כְּתוֹשָׁב, מַה תּוֹשָׁב בַּטּוֹב לוֹ לֹא תוֹנֶנּוּ (שָׁם כג יז), אַף זֶה בַּטּוֹב לוֹ לֹא תוֹנֶנּוּ. יִהְיֶה עִמְּךָ, עִמְּךָ בְּמַאֲכָל עִמְּךָ בְּמִשְׁתֶּה עִמְּךָ בִּכְסוּת נְקִיָּה וְכוּ'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ׳ 238)

כִּי עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם (כה, מב) בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ ׳בָּנִים׳ לִפְנֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְאֵלּוּ הַכִּנּוּי ׳עֶבֶד׳ נִתְחַדֵּשׁ בָּהֶם רַק בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְאֵיכָא בֵּינַיְיהוּ: כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא מִתּוֹךְ אַהֲבָה, כְּבֵן הַמְמַלֵּא אֶת רְצוֹן אָבִיו, מְעֹרֶבֶת בָּהּ הַרְגָּשַׁת מְצִיאוּתוֹ. אַךְ כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא מִתּוֹךְ קַבָּלַת עֹל, כְּעֶבֶד הַמְשָׁרֵת אֶת רַבּוֹ, אֵין כָּאן הַרְגָּשַׁת מְצִיאוּתוֹ, כִּי עֶבֶד אֵינוֹ מְצִיאוּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְכָל מַהוּתוֹ הוּא ׳כַּסְפּוֹ׳ וּרְכוּשׁוֹ שֶׁל הָאָדוֹן.

(מג) לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ׃

מג לָא תִּפְלַח בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ׃

רש״י ◄ **לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ** • מְלָאכָה שֶׁלֹּא לְצָרֶךָ כְּדֵי לְעַנּוֹתוֹ, אַל תֹּאמַר לוֹ: ״הָחֵם לִי אֶת הַכּוֹס הַזֶּה!״ וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ, ״עַדְרוֹ תַּחַת הַגֶּפֶן עַד שֶׁאָבוֹא!״. שֶׁמָּא תֹּאמַר: אֵין מַכִּיר בַּדָּבָר אִם לְצָרֶךָ אִם לָאו, וְאוֹמֵר אֲנִי לוֹ שֶׁהוּא לְצָרֶךָ, הֲרֵי הַדָּבָר הַזֶּה מָסוּר לַלֵּב, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״וְיָרֵאתָ״.

(מד) וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה׃

מד וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ דִּי יְהוֹן לָךְ מִן עַמְמַיָּא דִּי בְסַחְרָנֵיכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן עַבְדִּין וְאַמְהָן׃

רש״י ◄ **וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ** • אִם תֹּאמַר: אִם־כֵּן, בַּמֶּה אֶשְׁתַּמֵּשׁ? בְּעַבְדִּי אֵינִי מוֹשֵׁל, בְּז׳ אֻמּוֹת אֵינִי נוֹחֵל, שֶׁהֲרֵי הִזְהַרְתַּנִי (דברים כ טז): ״לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה״, אֶלָּא מִי יְשַׁמְּשֵׁנִי? **מֵאֵת הַגּוֹיִם** • הֵם יִהְיוּ לְךָ לַעֲבָדִים. **אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם** • וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ גְּבוּל אַרְצְכֶם, שֶׁהֲרֵי בָּהֶם אָמַרְתִּי: ״לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה״.

(מה) וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לַאֲחֻזָּה׃

מה וְאַף מִבְּנֵי תוֹתָבַיָּא עָרְלַיָּא דְּדָרִין עִמְּכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן וּמִזַּרְעִיתְהוֹן דְּעִמְּכוֹן דִּי אִתְיְלִידוּ בְּאַרְעֲכוֹן וִיהוֹן לְכוֹן לְאַחֲסָנָא׃

רש״י ◄ **וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים** • (קידושין סז) שֶׁבָּאוּ מִסְּבִיבוֹתֵיכֶם לִשָּׁא נָשִׁים בְּאַרְצְכֶם וְיָלְדוּ לָהֶם, הַבֵּן הוֹלֵךְ אַחַר הָאָב וְאֵינוֹ בִּכְלַל ״לֹא תְחַיֶּה״, אֶלָּא אַתָּה מֻתָּר לִקְנוֹתוֹ כְּעֶבֶד. **מֵהֶם תִּקְנוּ** • אוֹתָם תִּקְנוּ.

(מו) וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ׃ ס

מו וְתַחֲסוּן יָתְהוֹן לִבְנֵיכוֹן בַּתְרֵיכוֹן לִירַתַּת אַחֲסָנָא לְעָלָם בְּהוֹן תִּפְלְחוּן וּבְאַחֵיכוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר בַּאֲחוּהִי לָא תִּפְלַח בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ׃

רש״י ◄ **וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם** • הַחֲזִיקוּ בָּהֶם לְנַחֲלָה לְצֹרֶךְ בְּנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם; וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ: ״הַנְחִילוּם לִבְנֵיכֶם״, שֶׁאִם־כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתֹּב ׳וְהִנְחַלְתֶּם אוֹתָם לִבְנֵיכֶם׳. **וְהִתְנַחַלְתֶּם** • כְּמוֹ ׳וְהִתְחַזַּקְתֶּם׳. **אִישׁ בְּאָחִיו** • לְהָבִיא נָשִׁיא בְּעַמּוֹ וּמֶלֶךְ בִּמְשָׁרְתָיו, שֶׁלֹּא לִרְדּוֹת בְּפָרֶךְ.

◆ שבת קודש כ׳ אייר ◆

(מז) וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר׃

מז וַאֲרֵי תַדְבֵּק יַד עָרֵל וְתוֹתָב עִמָּךְ וְיִתְמַסְכַּן אָחוּךְ עִמֵּהּ וְיִזְדַּבַּן לְעָרֵל תּוֹתָב עִמָּךְ אוֹ לְאַרְמֵי זַרְעִית גִּיּוֹרָא׃

רש״י ◄ **יַד גֵּר וְתוֹשָׁב** • גֵּר וְהוּא תּוֹשָׁב, כְּתַרְגּוּמוֹ: ״עָרֵל תּוֹתָב״, וְסוֹפוֹ מוֹכִיחַ: ״וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב״. **וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ** • מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיַּעֲשִׁיר? דִּבּוּקוֹ עִמָּךְ. **וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ** • מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיָּמוּךְ? דִּבּוּקוֹ עִמּוֹ, עַל־יְדֵי שֶׁלָּמַד מִמַּעֲשָׂיו. **מִשְׁפַּחַת גֵּר** • (קידושין כ. ב״מ ע״א) זֶהוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ״לְעֵקֶר״, זֶה הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים עַצְמָהּ לִהְיוֹת לָהּ שַׁמָּשׁ, וְלֹא לֶאֱלֹהוּת, אֶלָּא לַחֲטֹב עֵצִים וְלִשְׁאֹב מַיִם. רמב״ן

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(מז) מִשְׁפַּחַת גֵּר. זֶה גּוֹי, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְעֵקֶר, זֶה הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ לִהְיוֹת לָהּ שַׁמָּשׁ, וְלֹא לֶאֱלֹהוּת, אֶלָּא לַחֲטֹב לָהּ עֵצִים וְלִשְׁאֹב לָהּ מַיִם. לְשׁוֹן רַשִּׁ״י, מִתּוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן). וְאִם כֵּן יֹאמַר: לְעֵקֶר וּמִשְׁפַּחַת גֵּר. וְקָרָא לַעֲבוֹדָה זָרָה ״עֵקֶר״, בַּעֲבוּר שֶׁאָדָם חַיָּב לְשָׂרֵשׁ אַחֲרֶיהָ וּלְעָקְרָהּ.

(מח) אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֻנּוּ׃

מח בָּתַר דְּיִזְדַּבַּן פֻּרְקָנָא תְּהֵי לֵהּ חַד מֵאַחוֹהִי יִפְרְקֻנֵּהּ׃

רש״י◄ גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ • מִיָּד, אַל תַּנִּיחֵהוּ שֶׁיִּטָּמַע עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, שֶׁהֲרֵי כָּל עַצְמוֹ לֹא קְנָאוֹ אֶלָּא לְעָבְדוֹ עַד הַיּוֹבֵל, שֶׁהֲרֵי בַּיּוֹבֵל יֵצֵא, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמַטָּה: ״וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל״, וּבְנָכְרִי שֶׁתַּחַת יָדְךָ הַכָּתוּב מְדַבֵּר (ב״ק קי״ג), וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, לֹא תָּבֹא עָלָיו בַּעֲקִיפִין מִפְּנֵי חִלּוּל הַשֵּׁם, אֶלָּא כְּשֶׁבָּא לִגְאֹל, יְדַקְדֵּק בַּחֶשְׁבּוֹן, לְפִי הַמַּגִּיעַ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה יְנַכֶּה לוֹ הַנָּכְרִי מִן דָּמָיו: אִם הָיוּ עֶשְׂרִים שָׁנָה מִשֶּׁנִּמְכַּר עַד הַיּוֹבֵל, וּקְנָאוֹ בְּעֶשְׂרִים מָנֶה, נִמְצָא שֶׁקָּנָה הַנָּכְרִי עֲבוֹדַת שָׁנָה בְּמָנֶה; וְאִם שָׁהָה זֶה אֶצְלוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים וּבָא לִגְאֹל, יְנַכֶּה לוֹ חֲמִשָּׁה מָנִים וְיִתֵּן לוֹ הָעֶבֶד ט״ו מָנִים, וְזֶהוּ ״וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים״.

(מט) אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־מִשְּׁאֵר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל׃

מט אוֹ אַח אֲבוּהִי אוֹ בַר אַח אֲבוּהִי יִפְרְקֻנֵּהּ אוֹ מִקָּרִיב בִּשְׂרֵהּ מִזַּרְעִיתֵהּ יִפְרְקֻנֵּהּ אוֹ דְּתַדְבֵּק יְדֵהּ וְיִתְפָּרַק׃

(נ) וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ׃

נ וִיחַשֵּׁב עִם זָבְנֵהּ מִשַּׁנַת דְּאִזְדַּבַּן לֵהּ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבְלָא וִיהֵי כְּסַף זְבִינוֹהִי בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא כְּיוֹמֵי אֲגִירָא יְהֵי עִמֵּהּ׃

רש״י◄ כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ • חֶשְׁבּוֹן הַמַּגִּיעַ לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, יַחְשׁוֹב כְּאִלּוּ נִשְׂכַּר עִמּוֹ כָּל שָׁנָה בְּמָנֶה, וִינַכֶּה לוֹ.

(נא) אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ׃

נא אִם עוֹד סְגִיאוּת בִּשְׁנַיָּא לְפוּמְהֵן יָתִיב פֻּרְקָנֵהּ מִכְּסַף זְבִינוֹהִי׃

רש״י◄ אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים • עַד הַיּוֹבֵל. לְפִיהֶן • הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי.

(נב) וְאִם־מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב־לוֹ כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת־גְּאֻלָּתוֹ׃

נב וְאִם זְעֵר יִשְׁתָּאַר בִּשְׁנַיָּא עַד שַׁתָּא דְּיוֹבְלָא וִיחַשֵּׁב לֵהּ כְּפוּם שְׁנוֹהִי יָתֵב יָת פֻּרְקָנֵהּ׃

(נג) כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ׃

נג כַּאֲגִיר שְׁנָא בִּשְׁנָא יְהֵי עִמֵּהּ לָא יִפְלַח בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ לְעֵינָיךְ׃

רש״י◄ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ • כְּלוֹמַר וְאַתָּה רוֹאֶה.

(נד) וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ׃

נד וְאִם לָא יִתְפְּרַק בְּאִלֵּין וְיִפּוֹק בְּשַׁתָּא דְּיוֹבְלָא הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּהּ׃

רש״י◄ וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה • ״בְּאֵלֶּה״ הוּא נִגְאָל, וְאֵינוֹ נִגְאָל בְּשֵׁשׁ. (הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ • הַנָּכְרִי חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת בָּנָיו).

(נה) כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

נה אֲרֵי דִילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַבְדִּין עַבְדַּי אִנּוּן דִּי אַפֵּיקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

רש״י◄ כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים • שְׁטָרֵי קוֹדֵם. אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם • כָּל הַמְשַׁעְבְּדָן מִלְּמַטָּה כְּאִלּוּ מְשַׁעְבְּדָן מִלְּמַעְלָה.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאֶנְקְלוּס תִּרְגֵּם: לְאַרְמָאִי, וְהוּא הַנָּכוֹן. וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב נִמְכַּר לְגֵר הַתּוֹשָׁב עִמָּנוּ, וְהַנִּמְכָּר לְעֵקֶר מִשְּׁפַּחַת הַגֵּר, שֶׁהוּא הַגּוֹי עַצְמוֹ, וְהוּא מִלְּשׁוֹן: עֵקֶר שָׁרְשׁוֹהִי (דָּנִיֵּאל ד יב). וְאָמַר: מִשְּׁפַּחַת גֵּר, שֶׁהַגֵּר וְהַתּוֹשָׁב שֶׁהִשִּׂיגָה יָדוֹ עִמָּנוּ הוּא סָבַב בְּאָח שֶׁמָּךְ עִמּוֹ שֶׁיִּמָּכֵר לְעֵקֶר מִשְּׁפַחְתּוֹ. וְצִוָּה הַכָּתוּב שֶׁתִּהְיֶה לוֹ גְּאֻלָּה, וְהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה לְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁגִּגְאַל אוֹתוֹ. וְאַחַר כָּךְ (בְּפָסוּק מט) צִוָּה בַּקְּרוֹבִים שֶׁהֵם קוֹדְמִים. **וְטַעַם** הַמִּצְוָה בָּרוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְמַע וְיִלְמַד הַיּוֹבֵל, לֹא יִקְנוּ אֵת עֲבָדֵי לָהֶם לַעֲבָדִים. מִמַּעֲשֵׂיהֶם, כִּי בִּשְׂאָר הַנִּמְכָּרִים הַגְּאֻלָּה בַּקְּרוֹבִים רְשׁוּת. וּלְכָךְ אָמַר כָּאן (פָּסוּק נה): כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם, לוֹמַר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַגֵּר תּוֹשָׁב וְהָעֵקֶר חַיָּבִין בְּמִצְוַת הַיּוֹבֵל, לֹא יִקְנוּ אֵת עֲבָדֵי לָהֶם לַעֲבָדִים.

כו (א) **לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

א לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן טַעֲוָן וְצֶלֶם וְקָמָא לָא תְקִימוּן לְכוֹן וְאֶבֶן סָגְדָא לָא תִתְּנוּן בְּאַרְעֲכוֹן לְמִסְגַּד עֲלַהּ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש״י◄ **לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם •** (ת״כ) כְּנֶגֶד זֶה הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי, שֶׁלֹּא יֹאמַר: הוֹאִיל וְרַבִּי מְגַלֶּה עֲרָיוֹת, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ. הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ. הוֹאִיל וְרַבִּי מְחַלֵּל שַׁבָּת, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ; לְכָךְ נֶאֱמְרוּ מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ, וְאַף הַפָּרָשִׁיוֹת הַלָּלוּ נֶאֱמְרוּ עַל הַסֵּדֶר: בַּתְּחִלָּה הִזְהִיר עַל הַשְּׁבִיעִית; וְאִם חָמַד מָמוֹן וְנֶחְשַׁד עַל הַשְּׁבִיעִית, סוֹפוֹ לִמְכֹּר מִטַּלְטְלָיו, לְכָךְ סָמַךְ לָהּ: ״וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר, (מה כתיב בה? ״אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ״, דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד); לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף מוֹכֵר אֲחֻזָּתוֹ; לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף מוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ; לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף לוֶוה בְּרִבִּית — כָּל אֵלּוּ הָאַחֲרוֹנוֹת קָשׁוֹת מִן הָרִאשׁוֹנוֹת; לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף מוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ; לֹא חָזַר בּוֹ, לֹא דַּיּוֹ לְיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְנָכְרִי. **וְאֶבֶן מַשְׂכִּית •** לְשׁוֹן כִּסּוּי, כְּמוֹ (שמות לג כב): ״וְשַׂכֹּתִי כַפִּי״, שֶׁמְּכַסִּין הַקַּרְקַע בְּרִצְפַּת אֲבָנִים. **לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ •** אֲפִלּוּ לַשָּׁמַיִם, לְפִי שֶׁהִשְׁתַּחֲוָאָה בְּפִשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם הִיא, וְאָסְרָה תּוֹרָה לַעֲשׂוֹת כֵּן, חוּץ מִן הַמִּקְדָּשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לז עמ׳ 72)

הוֹאִיל וְרַבִּי . . אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ (רש״י כו, א) **עֲרָיוֹת** – הוֹאִיל וְרַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית לְהוֹלִיד עֲבָדִים, יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ מִזְהָר עַל הָעֲרָיוֹת הַמְּתֻרוֹת לִבְנֵי נֹחַ, כְּרַבּוֹ. **עֲבוֹדָה זָרָה** – הֵיוֹת שֶׁמְּקַבֵּל כָּל צְרָכָיו מֵרַבּוֹ, שֶׁאֵינוֹ מְצַוֶּה עַל ׳שִׁתּוּף׳, יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁהַדָּבָר הֻתַּר גַּם לוֹ. **שַׁבָּת** – כֵּיוָן שֶׁאֵצֶל רַבּוֹ הַשַּׁבָּת הוּא יוֹם רָגִיל, יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁשֶּׁעְבּוּדוֹ לְרַבּוֹ מְחַיֵּב אוֹתוֹ לַעֲבֹד גַּם בְּשַׁבָּת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם לט עמ׳ 435)

לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים (כו, א) **הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ** (רש״י) הָעֶבֶד סָבוּר שֶׁמֻּתָּר לוֹ לְחַקּוֹת אֶת רַבּוֹ בְּמַעֲשֶׂה, לְלֹא אֱמוּנָה, שֶׁבְּאֹפֶן כָּזֶה אֵין כָּאן עֲבוֹדָה זָרָה (אֶלָּא שֶׁבֵּית דִּין מַעֲנִישִׁים עַל כָּךְ מִשּׁוּם שֶׁ״הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינַיִם״). מְלַמְּדֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁאֵין לְרַבּוֹ שְׁלִיטָה עָלָיו אֲפִלּוּ בִּתְחוּם הַמַּעֲשֶׂה. וְכַמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא, שֶׁיְּהוּדִי מוֹסֵר נַפְשׁוֹ ״שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת רַק אֵיזֶה מַעֲשֶׂה לְבַד נֶגֶד אֱמוּנַת ה׳ אֶחָד, כְּגוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹות לַעֲבוֹדָה זָרָה, אַף שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בָּהּ כְּלָל בְּלִבּוֹ״. **רמב״ן**

(ב) אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה:

ב יָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִילִי תִּטְרוּן וּלְבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דָּחֲלִין אֲנָא יְיָ: פ פ פ

רש״י◄ **אֲנִי ה׳ •** נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר:

נ״ז פסוקים, חטי״ל סימן. לאחוז״ה סימן. חסלת פרשת בהר

הפטרה לפרשת בהר לקריאה בציבור ושנים מקרא ואחד תרגום נדפסה בעמ׳ קפ

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) לא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים. כְּנֶגֶד זֶה הַנִּמְכָּר לְגוֹי הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה אַף אֲנִי אֶעֱבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, הוֹאִיל וְרַבִּי מְגַלֶּה עֲרָיוֹת אַף אֲנִי אֲגַלֶּה עֲרָיוֹת, הוֹאִיל וְרַבִּי מְחַלֵּל שַׁבָּת אַף אֲנִי אֲחַלֵּל שַׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים. אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ, הִזְהִיר כֵּן הַכָּתוּב עַל הַמִּצְוֹת. לְשׁוֹן תּוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן). **וּפֵרוּשָׁהּ,** שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב עֲבוֹדָה זָרָה וְשַׁבָּת, שֶׁיְּזָהֵר בָּהֶן הָעֶבֶד הַנִּמְכָּר לְגוֹי. וּמוֹרָא הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁיָּבֹא שָׁם בָּרְגָלִים וְיִירָא מִמֶּנּוּ. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַמִּצְוֹת, אֲבָל הִזְכִּיר אֵלֶּה שֶׁהֵן אָבוֹת לְלַמֵּד עַל כֻּלָּן. וְיֵשׁ גּוֹרְסִין: הִזְכִּיר כָּאן, וְאִם הַגִּרְסָא כָּךְ, רָמְזוּ שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת בִּכְלַל הַשַּׁבָּת וְהַמִּקְדָּשׁ, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהר

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ד אייר פרק כ מפרק עב עד סוף פרק עו	**יום רביעי - י"ז אייר** מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שני - ט"ו אייר מפרק עז עד סוף פרק עח	**יום חמישי - י"ח אייר** פרק כ מפרק פח עד סוף פרק פט
יום שלישי - ט"ז אייר מפרק עט עד סוף פרק פב	**יום שישי - י"ט אייר** מפרק צ עד סוף פרק צו
שבת קודש - כ' אייר פרק כ מפרק צז עד סוף פרק קג	

יום ראשון י"ד אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סז, פרק מח והנה כאשר... עד עמ' 134, ויחזרו למקורן.

פֶּרֶק מח. בהמשך למה שלמדנו, אודות האהבה שהראה הקב"ה לבני ישראל בשעת יציאת מצרים, הסביר רבנו הזקן, בפרק הקודם, שהקב"ה מראה, אהבה זו גם בשעת יציאת מצרים ברוחניות, שמתרחשת כל יום בנפשו של יהודי – ועל אהבה זו, לעורר "כמים הפנים" ולגלות ביהודי אהבה גדולה להקב"ה. בפרק מ"ח, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שכשם שבגלל אהבתו לבני ישראל, צמצם הקב"ה כביכול את עצמו, והרחיק את כל מה שמפריע, כדי לתת מקום לבריאת העולם הזה – עולם, בו יהודי יקיים תורה ומצוות – כך, על יהודי "כמים הפנים לפנים" – מצד אהבתו להקב"ה, לצמצם ולהרחיק את כל ההפרעות, הפנימיות והחיצוניות, שישנן לעבודתו את ה'.

וְהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר יִתְבּוֹנַן הַמַּשְׂכִּיל בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כִּי כְּשְׁמוֹ – "אין סוף", **כֵּן הוּא - אֵין סוֹף וְאֵין קֵץ וְתַכְלִית כְּלָל לְאוֹר וְחַיּוּת הַמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ בִּרְצוֹנוֹ הַפָּשׁוּט,** - כלומר: הרצון שלו מופשט מכל גדר פרטי ולא קיימות לגביו כל ההגבלות של רצונו של נברא, **וּמְיֻחָד** – הרצון, **בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד.** – כלומר: האור והחיות הנמשכים מאתו יתברך, שיוצרו ממנו עולמות מוגבלים, ושהוא יחייה אותם – אין אור זה כמו האור בנברא: למטה, בנברא, ישנה, מצד אחד, מעלה ב"אור" לגבי "שפע" ("שפע" מצומצם ומדוד בהתאם למקבל השפע – ולדוגמה: כשרב משפיע שכל לתלמיד, מדודה השפעת השכל בהתאם לפי מה שהתלמיד יכול לקבל. ואילו, "אור" המאיר בדרך ממילא מהמאור – אינו מצומצם) – אך, מאידך גיסא, יש חסרון באור, שהוא בא בהכרח, הוא אינו מאיר מפני שכך רוצה המאור, כי אם מכיון שקיים מאור, נמשך ממנו אור. ברם למעלה, יש לאור **המעלה** שבאור, שאינו מצומצם, אך אין בו החסרון שבאור המאיר בהכרח, אלא הוא נמשך למעלה ברצון. והרצון למעלה להאיר, אינו כמו אצל הנברא, שהרצון הוא צינור וצמצום, עד כמה ובאיזו מדה יימשך, ואילו ברצון שלמעלה קיימת רק המעלה והשלימות שברצון, שאינו בהכרח, אבל אין בו הגדר והצמצום שיש ברצון הנברא. כך, שהאור למעלה (למרות שהוא נמשך ברצון, בכל זאת) הוא אין סוף, כמו שהמאור (הקב"ה עצמו כביכול) הוא אין סוף. ומכיוון שהאור הוא אין סוף – אי אפשר שיתהוו ממנו עולמות ונבראים מוגבלים. לשם כך היו צריכים לצמצומים באור, כדי שיוכלו להיווצר ממנו עולמות ונבראים – וכפי שיסביר להלן: **וְאִלּוּ הָיְתָה הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת מֵאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּלִי צִמְצוּמִים,** רַק **כְּסֵדֶר הַמַּדְרֵגוֹת מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה בְּדֶרֶךְ עֲלָה וְעָלוּל** – שהמדריגה העליונה מהווה עילה וסיבה למדריגה התחתונה, שהיא ה"עלול" מה"עילה" (ה"מסובב", התוצאה מה"סיבה"). ב"עילה ועלול" יש לשתי המדריגות, שייכות ויחס בין אחת לשניה. למשל: מחשבה ודיבור, המחשבה היא ה"עילה" לדיבור שהוא ה"עלול", שכן, מהמחשבה שהוא מהרהר בה מקודם, בא לאחר מכן הדיבור שהוא מדבר. ובכן, מחשבה היא אמנם למעלה מדיבור, אך בכל זאת יש למחשבה שייכות לדיבור, שכן גם מחשבה מורכבת מאותיות כמו דיבור. משמעות הדבר היא, איפוא, שהעלול (הבא מן העילה) קיים ביחס מסוים לעילה (ובדרך עילה ועלול, אי אפשר שיווצר עלול שאינו ביחס כלשהו לעילה). כיוון שמהאור והחיות הנמשכים מאתו יתברך באופן של אין סוף, מתהווים נבראים בעלי גבול – מכאן שאין זה בסדר של עילה ועלול, שהרי אילו היה כן – **לֹא הָיָה הָעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא כְּלָל כְּמוֹ שֶׁהוּא עַתָּה בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית,** - שכל דבר יש לו גבול וסוף: **מֵהָאָרֶץ לָרָקִיעַ מַהֲלַךְ ת"ק** – חמש מאות, **שָׁנָה**[1]**,** - הרי יש בכך הגבלה של חמש מאות שנה, **וְכֵן בֵּין כָּל רָקִיעַ לְרָקִיעַ,** - מהלך חמש מאות שנה, **וְכֵן עֲבִי כָּל רָקִיעַ וְרָקִיעַ.** – מהלך חמש מאות שנה – כל האמור מהווה את העולם הזה; **וְאֲפִלּוּ עוֹלָם הַבָּא וְגַן עֵדֶן הָעֶלְיוֹן - מְדוֹר נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים הַגְּדוֹלִים - וְהַנְּשָׁמוֹת עַצְמָן, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַמַּלְאָכִים - הֵן בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית,** - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ואף שכנ"ל רפל"ט – הנשמות מתענגים על ה' ונהנין ומשיגין מאוא"ס ב"ה – לא קשה". **כִּי יֵשׁ גְּבוּל לְהַשָּׂגָתָן** – והבנתם, **בְּאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמֵּאִיר עֲלֵיהֶן בְּהִתְלַבְּשׁוּת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת כו',** - על ידי שאור אין סוף ברוך הוא מתלבש בספירות חכמה־בינה־דעת של העולם, יש לנבראים של אותו עולם (נשמות ומלאכים) השגה והבנה בגדלות אין סוף – אלא שהשגתם היא מוגבלת. **וְלָכֵן יֵשׁ גְּבוּל לַהַנְאָתָן שֶׁנֶּהֱנִין מִזִּיו הַשְׁכִינָה וּמִתְעַנְּגִין בְּאוֹר ה',** - שכן, מכיוון שהנאתם ותענוגם באים מהשגתם את אור אין סוף ברוך הוא, הרי כמו שהשגתם מוגבלת – כך גם הנאתם ותענוגם מוגבלים, **כִּי**

ליקוטי אמרים

פרק מח והנה כאשר יתבונן המשכיל בגדולת א"ס ב"ה כי כשמו כן הוא א"ס ואין קץ ותכלית כלל לאור וחיות המתפשט ממנו ית' ברצונו הפשוט ומיוחד במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד ואילו היתה השתלשלות העולמות מאור א"ס ב"ה בלי צמצומי' רק כסדר המדרגות ממדרגה למדרגה בדרך עלה ועלול לא היה העוה"ז נברא כלל כמו שהוא עתה בבחי' גבול ותכלית מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה וכן בין כל רקיע לרקיע וכן עובי כל רקיע ורקיע ואפי' עו"הב וג"ע העליון מדור נשמות הצדיקי' הגדולים והנשמו' עצמן ואצ"ל המלאכי' הן בבחי' גבול ותכלית כי יש גבול להשגתן באור א"ס ב"ה המאיר עליהן בהתלבשות חב"ד כו'. ולכן יש גבול להנאתן שנהנין מזיו השכינה ומתענגין באור ה' כי אין יכולין לקבל

1. כדרשת חז"ל חגיגה יג, א.

אֵין יְכוֹלִין לְקַבֵּל הָנָאָה וְתַעֲנוּג בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ, - שהתענוג יהיה בלתי מוגבל, שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ מִמְּצִיאוּתָן וְיַחֲזְרוּ לִמְקוֹרָן. - אם תענוגם היה בלי גבול ובלי סוף, היתה מתבטלת לגמרי מציאותם (המוגבלת) והיו שבים למקורם שהוא "אין סוף". הרי, שכל הנבראים, גם הנבראים של העולמות העליונים הרוחניים, הם נבראים מוגבלים. וכדי שהם יתהוו, מאור אין סוף ברוך הוא, באופן כזה (כבעלי גבול), היה זה צריך להיות (לא בסדר של השתלשלות, אלא) על ידי צמצומים; הצמצום פועל, שהאור הנמשך אחרי הצמצום, לא יהיה כלל בערך ומהות האור שלפני הצמצום. ולכן, אפשרי הדבר, שלמרות שהאור הוא, אין סוף, - יתהוו ממנו נבראים שיש להם סוף ושהם בעלי גבול - דבר זה בא מהצמצום.

ליקוטי אמרים

הנאה ותענוג בבחי' א"ס ממש שלא יתבטלו ממציאותן ויחזרו למקורן.

יום שני ט"ו אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 134, והנה פרטיות הצמצומים... עד עמ' סח, ותכלית.

וְהִנֵּה, פְּרָטִיּוּת - אופן, הַצִּמְצוּמִים, אֵיךְ וּמַה - אֵין כָּאן מְקוֹם בֵּאוּרָם. אַךְ דֶּרֶךְ כְּלָל, הֵן הֵם בְּחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם הַמְשָׁכַת הָאוֹר וְהַחִיּוּת, שֶׁלֹּא יָאִיר - האור, וְיִמָּשֵׁךְ לַתַּחְתּוֹנִים - לנבראים התחתונים, בִּבְחִינַת גִּלּוּי, - הצמצום פועל שהחיות בנבראים לא תהיה גלויה, לְהִתְלַבֵּשׁ וּלְהַשְׁפִּיעַ בָּהֶן - בנבראים התחתונים, וּלְהַחֲיוֹתָם לִהְיוֹת יֵשׁ מֵאַיִן, כִּי אִם מְעַט מִזְעַר אוֹר וְחַיּוּת בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיוּ בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית, - אם החיות היתה בהם בהתגלות, לא היו הנבראים באופן של גבול ותכלית; הצמצום פועל, שהאור והחיות לא יהיו בהתגלות בנבראים, ומה שכן בא בהתגלות, זהו מעט מאד מהאור והחיות - ולכן הם יכולים להיות נבראים בעלי גבול ותכלית, שֶׁהִיא - מעט האור והחיות הבאים בהתגלות בנבראים אחרי הצמצום, הוא, הֶאָרָה מוּעֶטֶת מְאֹד, וּמַמָּשׁ כְּלָא חֲשִׁיבֵי - אינה נחשבת כלל, לְגַבֵּי בְּחִינַת הֶאָרָה בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית, - שזהו כשההארה היא לפני הצמצום, וְאֵין בֵּינֵיהֶם עֶרֶךְ וְיַחַס כְּלָל, - בין ההארה שבלי גבול המוסתרת ונעלמת, לבין ה"הארה מועטת" (שלאחרי הצמצום), המתגלה בנבראים - אין ערך ויחס כלל, כלומר: ההבדל אינו מתבטא רק בין הרבה לבין מעט - אף שזהו הבדל בין הרבה מאד לבין מעט מאד - כי אם, אין ביניהן ערך ויחס כלל, כַּנּוֹדָע פֵּרוּשׁ מִלַּת עֶרֶךְ בְּמִסְפָּרִים, שֶׁאֶחָד בְּמִסְפָּר יֵשׁ לוֹ עֶרֶךְ לְגַבֵּי מִסְפַּר אֶלֶף אֲלָפִים, - המושג "ערך" פירושו כגון זה שלמספר אחר יש "ערך" לגבי מיליון בכך שֶׁהוּא - המספר אחד מהווה חֵלֶק אֶחָד מִנִּי אֶלֶף אֲלָפִים, - מאחר שהמספר הכולל של מיליון, מורכב מאלף פעמים אלף יחידים - הרי מובן, שלמספר אחד יש ערך ויחס לגבי המספר של אלף פעמים אלף - מיליון חסר אחד, אינו מיליון; אֲבָל לְגַבֵּי דָּבָר שֶׁהוּא בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל וּמִסְפָּר כְּלָל - אֵין כְּנֶגְדּוֹ שׁוּם עֶרֶךְ בְּמִסְפָּרִים, - אין מספר, בכל שיהיה גדול, שיהיה לו ערך ויחס לעומת דבר שאין לו מספר ואין לו סוף. שֶׁאֲפִלּוּ אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבּוֹא רְבָבוֹת[2], - מספר של מיליונים ומיליארדים, אֵינָן אֲפִלּוּ כְּעֶרֶךְ מִסְפַּר אֶחָד לְגַבֵּי אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבּוֹא רְבָבוֹת, - שכן, אחד לגבי מיליוני מיליארדים, יש לו, כאמור, איזה ערך, ואילו, המספר של מיליוני מיליארדים לעומת דבר שהוא בלי גבול - אין ביניהם ערך כלל, אֶלָּא כְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבֵי. - הם נחשבים לכלום. המספר הגדול ביותר אין לו ערך ויחס כלל לגבי דבר שהוא בלי גבול. וְכָכָה מַמָּשׁ הִיא בְּחִינַת הַהֶאָרָה מוּעֶטֶת זוֹ, - מעט האור שאחרי הצמצום, הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְהַשְׁפִּיעַ בָּהֶם לְהַחֲיוֹתָם, - אין לה ערך כלל והיא נחשבת לכלום, לְגַבֵּי עֶרֶךְ אוֹר הַגָּנוּז וְנֶעְלָם, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת "אֵין־סוֹף", וְאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ וּמַשְׁפִּיעַ בְּעוֹלָמוֹת בִּבְחִינַת גִּלּוּי לְהַחֲיוֹתָם, אֶלָּא מַקִּיף עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה, - בהיותו במדרגתו הגבוהה, הוא משפיע בעולמות, וְנִקְרָא "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין". - מקיף כל העולמות, לא "ממלא כל עלמין" שהוא מתלבש בפנימיות בעולמות, כמו שהנשמה

ליקוטי אמרים

והנה פרטיות הצמצומים איך ומה אין כאן מקום ביאורם. אך דרך כלל הן הם בחי' הסתר והעלם המשכת האור והחיות שלא יאיר ויומשך לתחתונים בבחי' גילוי להתלבש ולהשפיע בהן ולהחיותם להיות יש מאין. כי אם מעט מזער אור וחיות בכדי שיהיו בבחי' גבול ותכלית שהיא הארה מועטת מאד וממש כלא חשיבי לגבי בחי' הארה בלי גבול ותכלית ואין ביניהם ערך ויחס כלל כנודע פי' מלת ערך במספרים שאחד במספר יש לו ערך לגבי מספר אלף אלפים שהוא חלק אחד מני אלף אלפים אבל לגבי דבר שהוא בבחי' בלי גבול ומספר כלל אין כנגדו שום ערך במספרים שאפי' אלף אלפי אלפים וריבוא רבבות אינן אפי' כערך מספר אחד לגבי אלף אלפי אלפים ורבוא רבבות אלא כלא ממש חשיבי. וככה ממש היא בחי' ההארה מועטת זו המתלבשת בעולמות עליונים ותחתונים להשפיע בהם להחיותם לגבי ערך אור הגנוז ונעלם שהוא בבחי' א"ס ואינו מתלבש ומשפיע בעולמות בבחי' גילוי להחיותם אלא מקיף עליהם מלמעלה ונקרא סובב כל עלמין. ואין בלי גבול.

---

2. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ל' 'נשמת', ספרי ר"פ ואתחנן".

מתלבשת בפנימיות בגוף, כי אם "סובב כל עלמין" – **וְאֵין הַפֵּרוּשׁ סוֹבֵב וּמַקִּיף מִלְּמַעְלָה בִּבְחִינַת מָקוֹם חַס וְשָׁלוֹם,** - שבעולמות עצמם אין הוא נמצא חס ושלום, אלא הוא נמצא מעליהם, במובן של מקום, חס ושלום, **כִּי לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל בִּבְחִינַת מָקוֹם בְּרוּחָנִיּוּת,** - בדבר גשמי, שבגדר "מקום", מתאים לומר שהוא מעל דבר שני במקום, אך כשאומרים "סובב" ומקיף ברוחניות, שאינו בגדר מקום – אין במשמעו משום מקום. **אֶלָּא רוֹצֶה לוֹמַר סוֹבֵב וּמַקִּיף מִלְּמַעְלָה לְעִנְיַן בְּחִינַת גִּלּוּי הַשְׁפָּעָה,** - המושגים "סובב" ו"מקיף" למעלה, אמורים רק בנוגע להתגלות ההשפעה בדבר, **כִּי הַהַשְׁפָּעָה שֶׁהוּא בִּבְחִינַת גִּלּוּי בָּעוֹלָמוֹת** – זו הנקראת "ממלא כל עלמין" **נִקְרֵאת בְּשֵׁם "הַלְבָּשָׁה", שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בָּעוֹלָמוֹת, כִּי הֵם** – העולמות **מַלְבִּישִׁים וּמַשִּׂיגִים הַהַשְׁפָּעָה שֶׁמְּקַבְּלִים,** - הרי שההשפעה באה בהם בפנימיות בהשגתם; **מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַהַשְׁפָּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּבְחִינַת גִּלּוּי אֶלָּא בְּהֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם, וְאֵין הָעוֹלָמוֹת מַשִּׂיגִים אוֹתָהּ - אֵינָהּ נִקְרֵאת מִתְלַבֶּשֶׁת** – בעולמות, **אֶלָּא מַקֶּפֶת וְסוֹבֶבֶת. הִלְכָּךְ, מֵאַחַר שֶׁהָעוֹלָמוֹת הֵם בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית – לכן, נִמְצָא שֶׁאֵין הַשְׁפָּעַת אוֹר־אֵין־סוֹף** – שהוא בלי גבול, **מִתְלַבֵּשׁ וּמִתְגַּלֶּה בָּהֶם בִּבְחִינַת גִּלּוּי, רַק מְעַט מִזְעָר, הֶאָרָה מוּעֶטֶת מְצֻמְצֶמֶת מְאֹד מְאֹד, וְהִיא** – מאירה בהם, **רַק כְּדֵי לְהַחֲיוֹתָם בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית.** – כדי להחיות עולמות ונבראים, מן ההכרח שתהיה בהם התגלות מהארה זו. אלא, התגלות זו היא מהארה מצומצמת מאד מאד, שלכן אפשרי הדבר שהעולמות יהיו באופן של גבול ותכלית. **אֲבָל עִקַּר הָאוֹר** – שהוא **בְּלִי צִמְצוּם כָּל כָּךְ - נִקְרָא "מַקִּיף" וְ"סוֹבֵב", מֵאַחַר שֶׁאֵין הַשְׁפָּעָתוֹ מִתְגַּלֵּית בְּתוֹכָם,** - בעולמות, **מֵאַחַר שֶׁהֵם בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית.** – ואי אפשר שיתגלה בהם אור שהוא בלי גבול, אלא, האור בהם הוא בהעלם, ולכן מצויין אור זה כ"סובב" ו"מקיף" מעליהם. להבהרת הענין, מביא רבנו הזקן להלן, משל ודוגמה מהאדמה הגשמית, המורכבת מ"דומם" ו"צומח" (הנחותים בארבעת הסוגים: דומם, צומח, חי, מדבר), שהחיות שבדומם וצומח מצומצמת בהרבה מאשר החיות שבשאר שתי הבחינות חי ומדבר, הרי שהחיות האלקית ב"ארץ" מתגלה רק באותה מדה שהיא באה לידי ביטוי ב"דומם וצומח" – ובכל זאת – "מלא כל הארץ כבודו", שהארץ מלאה באור אין סוף ברוך הוא, אלא שהאור בא בה באופן של סובב ומקיף. ובלשון ה"תניא":

ליקוטי אמרים

הפי' סובב ומקיף מלמעלה בבחי' מקום ח"ו כי לא שייך כלל בחי' מקום ברוחניות. אלא ר"ל סובב ומקיף מלמעלה לענין בחי' גילוי השפעה כי ההשפעה שהוא בבחי' גילוי בעולמו' נקראת בשם הלבשה שמתלבשת בעולמות כי הם מלבישים ומשיגים ההשפעה שמקבלים משא"כ ההשפעה שאינה בבחי' גילוי אלא בהסתר והעלם ואין העולמות משיגים אותה אינה נקראת מתלבשת אלא מקפת וסובבת הלכך מאחר שהעולמות הם בבחי' גבול ותכלית נמצא שאין השפעת אור א"ס מתלבש ומתגלה בהם בבחי' גילוי רק מעט מזער הארה מועטת מצומצמת מאד מאד והיא רק כדי להחיותם בבחי' גבול ותכלית. אבל עיקר האור בלי צמצום כ"כ נק' מקיף וסובב מאחר שאין השפעתו מתגלית בתוכם מאחר שהם בבחי' גבול ותכלית.

יום שלישי ט"ז אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סח, והמשל בזה... עד עמ' 136, בפועל ממש.

וְהַמָּשָׁל בָּזֶה, הִנֵּה הָאָרֶץ הַלָּזוּ הַגַּשְׁמִיּוּת, אַף שֶׁמְּלֵאָה כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וְהַיְנוּ אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, - לא רק הארה מצומצמת, כי אם הארץ מלאה באור שהוא **אין סוף, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[3]: "הֲלֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא, נְאֻם ה'"** – הרי שהוא אומר "אני מלא", והכוונה היא לאור אין סוף ברוך הוא, ואור זה "מלא" בשמים ובארץ, **אַף עַל פִּי כֵן אֵין מִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָהּ** – ב"ארץ", **בִּבְחִינַת גִּלּוּי הַהַשְׁפָּעָה, רַק חַיּוּת מְעַט מִזְעָר, בְּחִינַת דּוּמֵם וְצוֹמֵחַ לְבַד.** – עד כמה שהחיות נראית ב"דומם" ו"צומח" – הארץ היא דומם, וממנה בא ה"צומח", **וְכָל אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** – הממלא את כל הארץ באופן בלתי גלוי, **נִקְרָא סוֹבֵב עָלֶיהָ, אַף שֶׁהוּא** – אור זה נמצא **בְּתוֹכָהּ מַמָּשׁ,** - הרי, שלמרות ש"מלא כל הארץ כבודו", בכל זאת, זהו רק באופן של "סובב ומקיף". מדוע, אכן, זה נקרא "סובב" ו"מקיף"? – הרי זה: **מֵאַחַר שֶׁאֵין הַשְׁפָּעָתוֹ** – של אור זה, **מִתְגַּלֵּית בָּהּ** – בארץ, **יוֹתֵר,** - מאשר החיות שבדומם וצומח, **רַק** – אור אין סוף זה, **מַשְׁפִּיעַ בָּהּ בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם, וְכָל הַשְׁפָּעָה שֶׁבִּבְחִינַת הֶסְתֵּר נִקְרָא מַקִּיף מִלְּמַעְלָה,** - השפעה שמקיפה מלמעלה, **כִּי "עָלְמָא**

ליקוטי אמרים

והמשל בזה הנה הארץ הלזו הגשמיות אף שמלא כל הארץ כבודו. והיינו אור א"ס ב"ה כמ"ש הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'. אעפ"כ אין מתלבש בתוכה בבחי' גילוי ההשפעה רק חיות מעט מזער בחי' דומם וצומח לבד וכל אור א"ס ב"ה נק' סובב עליה אף שהוא בתוכה ממש. מאחר שאין השפעתו מתגלית בה יותר רק משפיע בה בבחי' הסתר והעלם וכל השפעה שבבחי' הסתר נקרא מקיף מלמעלה כי

---

3. ירמי' כג, כד.

דְּאִתְכַּסְיָא" – העולם המכוסה, **הוּא לְמַעְלָה בְּמַדְרֵגָה מֵ"עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא".** – מהעולם המגולה. ההשפעה שבבחינת "אתכסיא" – מכוסה – היא בבחינת "עלמא דאתכסיא" – עולם מכוסה – . שלמעלה במדרגה מההשפעה שבהתגלות, שהיא בבחינת "עלמא דאתגליא" – עולם מגולה –.

ולכן נקראת השפעה זו "מקיף **מלמעלה**", מפני שהיא למעלה במדריגה. **וּלְקָרֵב אֶל הַשֵּׂכֶל יוֹתֵר,** - להבין בקלות יותר את אופן ההשפעה והפעולה של "סובב כל עלמין", שאור אין סוף נמצא בכל מקום בעולם, ובכל זאת אור זה "סובב" ו"מקיף", מכיוון שאין אור זה בא בצורה של התלבשות גלויה – **הוּא בְּדֶרֶךְ מָשָׁל, כְּמוֹ הָאָדָם שֶׁמְּצַיֵּר בְּדַעְתּוֹ אֵיזֶה דָּבָר שֶׁרָאָה אוֹ שֶׁרוֹאֶה, הִנֵּה אַף שֶׁכָּל גּוּף עֶצֶם הַדָּבָר הַהוּא וְגַבּוֹ וְתוֹכוֹ וְתוֹךְ תּוֹכוֹ, כֻּלּוֹ מְצַיֵּר בְּדַעְתּוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁרָאָהוּ כֻּלּוֹ אוֹ שֶׁרוֹאֵהוּ, הִנֵּה נִקְרֵאת דַּעְתּוֹ מַקֶּפֶת הַדָּבָר הַהוּא כֻּלּוֹ,** - זהו מבחינת ה"דעת", שדעתו מקיפה את הדבר מכל צדדיו הפנימיים והחיצוניים. וכך גם מבחינת הדבר עצמו – **וְהַדָּבָר הַהוּא מֻקָּף בְּדַעְתּוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, רַק שֶׁאֵינוֹ מֻקָּף בְּפֹעַל מַמָּשׁ, רַק בְּדִמְיוֹן מַחֲשֶׁבֶת הָאָדָם וְדַעְתּוֹ.** – הדבר מוקף, אבל לא בפועל ממש. שכן, מחשבתו של אדם מוגבלת, ולא שייך שתקיף ממש את הדבר; היא רק מהרהרת באותו דבר, ורק מבחינה דמיונית אותו דבר מוקף. **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ:** - שלגביו כתוב[4]: **"כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם כוּ'",** - מחשבותיו של הקב"ה בביכול, שונות לגמרי ואינן כלל בגדר מחשבות האדם, **חֲרֵי מַחֲשַׁבְתּוֹ וְדַעְתּוֹ** – של הקב"ה, **שֶׁיּוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, מַקֶּפֶת כָּל נִבְרָא וְנִבְרָא מֵרֹאשׁוֹ וְעַד תַּחְתִּיתוֹ, וְתוֹכוֹ וְתוֹךְ תּוֹכוֹ, הַכֹּל** – מוקף במחשבתו של הקב"ה, **בְּפֹעַל מַמָּשׁ.** – שלא כמו שהדבר הוא באדם, שההקפה היא רק בדמיון, אלא כאן מדובר בפועל ממש.

ליקוטי אמרים

עלמא דאתכסי' הוא למעלה במדרגה מעלמ' דאתגליא ולקרב אל השכל יותר הוא בדרך משל. כמו האדם שמצייר בדעתו איזה דבר שראה או שרואה הנה אף שכל גוף עצם הדבר ההוא וגבו ותוכו ותוך תוכו כולו מצוייר בדעתו ומחשבתו מפני שראהו כולו או שרואהו הנה נקראת דעתו מקפת הדבר ההוא כולו. והדבר ההוא מוקף בדעתו ומחשבתו רק שאינו מוקף בפועל ממש רק בדמיון מחשבת האדם ודעתו. אבל הקב"ה דכתיב ביה כי לא מחשבותי מחשבותיכם כו' הרי מחשבתו ודעתו שיודע כל הנבראים מקפת כל נברא ונברא מראשו ועד תחתיתו ותוכו ותוך תוכו הכל בפועל ממש.

יום רביעי י"ז אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 136, למשל כדור הארץ הלזו... עד עמ' 136, במ"א:

לְמָשָׁל, כַּדּוּר הָאָרֶץ הַלָּזוֹ, - המשל בא להמחיש כיצד נברא פרטי מוקף במחשבה ובידיעה שלמעלה – **חֲרֵי יְדִיעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ מַקֶּפֶת כָּל עֻבִּי כַּדּוּר הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ וְתוֹךְ תּוֹכוֹ עַד תַּחְתִּיתוֹ,** - את **הַכֹּל** – מקיפה ידיעתו של הקב"ה, **בְּפֹעַל מַמָּשׁ, שֶׁחֲרֵי יְדִיעָה זוֹ** – של הקב"ה, **הִיא חִיּוּת כָּל עֻבִּי כַּדּוּר הָאָרֶץ כֻּלּוֹ, וְהִתְהַוּוּתוֹ "מֵאַיִן" לְ"יֵשׁ".** – כדור הארץ כולו, נוצר (ומתהווה תמיד) "מאין ליש", וזאת מפני שהידיעה שלמעלה יודעת את כל כדור הארץ. **רַק שֶׁלֹּא הָיָה מִתְהַוֶּה** – כדור הארץ, **כְּמוֹת שֶׁהוּא עַתָּה, בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית וְחִיּוּת מוּעֶטֶת מְאֹד, כְּדֵי בְּחִינַת דּוֹמֶם וְצוֹמֵחַ,** - ולא למעלה מזה – **אִם לֹא** – מה שכדור הארץ נתהווה **עַל יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים וַעֲצוּמִים, שֶׁצִּמְצֻמוּ הָאוֹר וְהַחַיּוּת שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּכַדּוּר הָאָרֶץ לְהַחֲיוֹתוֹ וּלְקַיְּמוֹ בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית, וּבִבְחִינַת דּוֹמֵם וְצוֹמֵחַ בִּלְבַד.** – שההארה הבאה על ידי צמצומים, נותנת חיות בכדור הארץ, באופן שכדור הארץ יהיה בבחינת גבול, ובבחינת "דומם" ו"צומח" בלבד. ואילו הידיעה שלמעלה, שהיא מאוחדת עם הקב"ה עצמו – "מקיפה" **מעל** כדור הארץ, מכיוון שהידיעה היא "אין סוף" וכדור הארץ הוא בעל גבול. והגם שהידיעה היא החיות וההתהוות של כדור הארץ מאין ליש, הרי שישנו בידיעה זו, כדור הארץ כולו על כל פרטיו – בכל זאת זה נקרא רק שהידיעה היא בבחינת "מקיף", היא "מקיפה" את כדור הארץ. **אַךְ יְדִיעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְיֻחֶדֶת בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, כִּי הוּא הַמֵּדָע וְהוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַיָּדוּעַ,** - כפי שכבר למדנו בפרק

ליקוטי אמרים

למשל כדור הארץ הלזו הרי ידיעתו ית' מקפת כל עובי כדור הארץ וכל אשר בתוכו ותוך תוכו עד תחתיתו הכל בפועל ממש שהרי ידיעה זו היא חיות כל עובי כדור הארץ כולו והתהוותו מאין ליש רק שלא היה מתהוה כמות שהוא עתה בעל גבול ותכלית וחיות מועטת מאד כדי בחי' דומם וצומח. אם לא ע"י צמצומים רבים ועצומים שצמצמו האור והחיות שנתלבש בכדור הארץ להחיותו ולקיימו בבחי' גבול ותכלית ובבחי' דומם וצומח בלבד אך ידיעתו ית' המיוחדת במהותו ועצמותו. כי הוא המדע והוא היודע

---

4. ישעי' נה, ח.

ב', מה שהרמב"ם אומר שבהקב"ה ענין הידיעה והשכל אינו כמו הידיעה והשכל באדם – כשאדם, למשל, יודע ומבין דבר הלכה, ישנם כאן שלשה דברים: (א) ה"יודע" – נפש האדם היא היודעת ומבינה את ההלכה; (ב) "מדע" – כוח ההבנה שבו נפש האדם יודעת ומבינה; (ג) "ידוע" – ההלכה, שאותה נפש האדם יודעת ומבינה. ואילו, בהקב"ה – **הוא** המדע **הוא** היודע **והוא** הידוע – שלשת הדברים הם **הוא** – הוא עצמו יתברך. הרי שה"ידיעה" היא דבר אחד עם הקב"ה, **וּבִידִיעַת עַצְמוֹ כְּבְיָכוֹל** – הקב"ה, **יוֹדֵעַ כָּל הַנְּבְרָאִים,** - שהרי, כל הנבראים באים מאמיתת הימצאו, ובידיעת עצמו הוא יודע את כל הנבראים, **וְלֹא בִּידִיעָה שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ כִּידִיעַת הָאָדָם,** - שכן, אדם יודע דבר בידיעה שחוץ ממנו, הידיעה מקרבת ומוסיפה את הדבר לנפשו. ואילו, מה שהקב"ה יודע את כל הנבראים, אין זה חס־ושלום בידיעה שחוץ ממנו, כי אם "בידיעת עצמו", **כִּי כֻּלָּם** – כל הנבראים, **נִמְצָאִים מֵאֲמִתָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** - שממה שהוא נמצא באמת, ישנם כל הנבראים. וממילא כאמור, בידיעת עצמו כביכול, הוא יודע כל הנבראים. **וְדָבָר זֶה אֵין בִּיכֹלֶת הָאָדָם לְהַשִּׂיגוֹ עַל בּוּרְיוֹ וְכוּ'** – שכל האדם אינו מסוגל להבין ידיעה כזו, **שמי** שיודע **ובמה** שיודע **והדבר** שיודע – הם כולם **הוא** עצמו, שכן, כשאדם רוצה להבין דבר, הוא מתאר את הדבר כפי שזה אצלו, אלא – הוא גם מבין, שאצל הקב"ה אותו דבר הוא באופן נעלה ומופשט בהרבה. כך הידיעה שלמעלה, מכיוון שהיא אחרת לגמרי מאשר הידיעה שבאדם, – אין לאדם שום ציור לתאר בו ידיעה כזו, ולכן אין שכלו מסוגל להבין זאת. **הגהה** – על מה שהרמב"ם אומר, שהידיעה למעלה היא באופן שהוא המדע והוא היודע וכו', שה"מדע", השכל והידיעה, הוא "הוא" – הוא עצמו כביכול (ובידיעת עצמו כביכול, הוא יודע כל הנבראים הבאים ממנו) – ישנם גדולי ישראל שאינם מסכימים לדעתו של הרמב"ם. אחד מגדולי ישראל אלה, הוא המהר"ל מפראג, שבהקדמה לספרו "גבורות ה'", סותר את דברי הרמב"ם. אחת מקושיותיו העיקריות, היא: התואר של ידיעה ושכל, משמעו הגדרה מסויימת, זהו ענין של הבנה **ולא** ענין של רגש וכדומה. כיצד, איפוא, אפשר לומר על הקב"ה, שהוא מוגדר באיזה גדר שהוא? הקב"ה הוא הרי פשוט בתכלית ואינו מוגדר חס ושלום בשום דבר! וגם כשאומרים שהידיעה והשכל למעלה הם (לא כמו באדם, אלא) בצורה מופשטת ובלתי מושגת, באופן של "הוא היודע והוא המדע וכו'" – הרי בכל זאת, זהו בגדר של שכל וידיעה ולא של משהו אחר, דבר שאי אפשר ליחסו להקב"ה. והמהר"ל מפראג אומר שם, שחכמינו ז"ל קוראים להקב"ה "**הקדוש** ברוך הוא" – לא **השכל** ברוך הוא, מפני ש"קדוש" משמעו, שהוא מובדל ונעלה לגמרי מכל דבר שיכולים לציינו בתואר מסויים; ומחמת העובדה שהוא קדוש ומובדל מהכל – לכן הכל בא ממנו, שכן, אין הוא מוגבל בשום דבר שמפאתו יהיה נמנע דבר אחר. אלא – אומר המהר"ל – ענין השכל הוא פעולה בלבד של הקב"ה, ומה שאומרים "וידע אלקים" יש לכך אותה משמעות כמו ל"ויאמר אלקים" או ל"ויעש אלקים", כלומר: הוא יצר וברא את הפעולה של שכל וידיעה. ב"הגהה" אותה אנו עומדים ללמוד, אומר רבנו הזקן, שחכמי הקבלה הסכימו לדעת הרמב"ם, שהידיעה שלמעלה היא באופן של "הוא המדע והוא היודע וכו'". אלא שדבר זה אמור רק, כשאור אין סוף ברוך הוא מצמצם עצמו בעשר הספירות: חכמה, בינה, דעת וכו', זאת אומרת, אחרי שהאורות התלבשו בכלים, כשאור החכמה מתלבש בכלי של ספירת החכמה, ואור הבינה – בכלי של ספירת הבינה; כלומר, קיים כבר ענין החכמה והידיעה, ואז החכמה והידיעה הן דבר אחד עם הקב"ה. אך, כפי שהקב"ה הוא בעצם, לפני שהוא מצמצם עצמו בעשר הספירות – הוא אז למעלה לגמרי משכל וידיעה, למעלה גם מהדרגה העליונה ביותר, השכל המופשט והבלתי מושג של הוא המדע והוא היודע וכו' (כפי שהרמב"ם אומר). בהתאם להסברה זו, שתורת החסידות מסבירה את הענין, ובעיקר לפי קבלתו של האריז"ל, שגילה את ענין הצמצום – יוצא, ששניהם, גם הרמב"ם וגם המהר"ל, צודקים: כפי שהקב"ה הוא בעצם, לפני שהוא מצמצם את עצמו – צודק המהר"ל, שהוא למעלה מכל גדר של שכל וידיעה, גם משכל מופשט כזה של הוא המדע הוא היודע וכו'; אך, אחרי שהקב"ה צמצם עצמו בעשר הספירות – צודק הרמב"ם – שכן, ספירות אינן "נבראים", כי אם – אלקות, והן דבר אחד אתו יתברך, כמו הלשון: "איהו וחיוהי חד, איהו וגרמוהי חד" – שאור אין סוף ברוך הוא והאורות והכלים של הספירות, הם "חד", דבר אחד, זהו אותו ענין של הוא המדע הוא היודע וכו'. שכן, ענין הידיעה של הספירות הוא דבר אחד עם הקב"ה, ולא ענין של "בריאה", כדעת המהר"ל, כי, על מה שהמהר"ל אומר, שידיעה ושכל הם "בריאה" – ישנן קושיות חזקות. שהרי אנו מוצאים, שפסוקי התורה מייחסים את ענין הידיעה לו יתברך: "**ולתבונתו** אין מספר" וכדומה, גם על פי השכל, אי אפשר היה לומר, שכל ענין הידיעה למעלה בא על ידי נברא שברא הקב"ה. אלה הם נקודות מתוכן ההגהה הבאה: **הגהה (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זַ"ל,** - שבהקב"ה – הוא המדע והוא היודע והוא הידוע. **וְהִסְכִּימוּ עִמּוֹ חַכְמֵי הַקַּבָּלָה,** - שגם על פי קבלה – הענין אמת, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפֵרֵדֵס מֵהָרַמַ"ק זַ"ל.** – רבי משה קורדובירו, **וְכֵן הוּא לְפִי קַבָּלַת הָאַר"י זַ"ל,** - האריז"ל גילה את ענין הצמצום, שלפיו מודגשת יותר ההפלאה, איך אור אין סוף ברוך הוא מופלא ולמעלה בלי גבול מענין ה"ספירות". בהתאם לכך היה מקום לומר, שענין זה של "הוא המדע והוא היודע וכו'" אינו נכון, שתואר מיוחד של חכמה וידיעה יצויין בתור דבר אחד עם אור אין סוף – ובכל זאת הדבר כך הוא (כמו שסובר הרמב"ם) גם לפי קבלתו של האריז"ל – אלא, מתי הדבר כך? – **בְּסוֹד הַצִּמְצוּמִים וְהִתְלַבְּשׁוּת אוֹרוֹת בַּכֵּלִים,** - כשאורות הספירות מתלבשים בכלים של הספירות, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל פֶּרֶק ב):** - למדנו, הרי, בפנים ה"תניא", שהידיעה

ליקוטי אמרים

והוא הידוע ובידיעת עצמו כביכול יודע כל הנבראים ולא בידיעה שחוץ ממנו כידיעת האדם. כי כולם נמצאים מאמיתתו ית'. ודבר זה אין ביכולת האדם להשיגו על בוריו וכו'*

הרי ידיעה זו מאחר שהיא בבחי' א"ס אינה נקרא' בשם מתלבשת בכדור הארץ שהוא בעל גבול ותכלית אלא מקפת וסובבת. אף

הגהה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ס מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצו' והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

שלמעלה היא דבר אחד אתו יתברך, שהוא אין סוף – ולהלן יוסבר, שמכיוון שהידיעה היא "אין סוף", לכן אין זה נקרא שהיא מתלבשת בכדור הארץ, אלא, היא **מקיפה** עליו. וכך נבין זאת גם ביחס לנבראים. ובלשון ה"תניא":

חֲרֵי יְדִיעָה זוֹ, מֵאַחַר שֶׁהִיא בִּבְחִינַת "אֵין־סוֹף", - ובלי גבול, **אֵינָהּ נִקְרֵאת בְּשֵׁם "מִתְלַבֶּשֶׁת" בְּכַדּוּר הָאָרֶץ שֶׁהוּא בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית,** - והידיעה היא הרי "אין סוף", **אֶלָּא "מַקֶּפֶת" וְ"סוֹבֶבֶת",** - את כדור הארץ. **אַף שֶׁיְּדִיעָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל עָבְיוֹ וְתוֹכוֹ בְּפֹעַל מַמָּשׁ,** - שלא כמו שהדבר באדם, שאצלו זה דמיון בלבד, אלא, בידיעה למעלה ישנו כל כדור הארץ על תוכו וברו, **וּמְהַוֶּה אוֹתוֹ** – את כדור הארץ, **עַל יְדֵי זֶה** – שהידיעה שלמעלה כוללת אותו בתוכה, **"מֵאַין" לְ"יֵשׁ",** - ההתהוות מאין ליש היא דוקא על ידי הידיעה שלמעלה הסובבת ומקפת, ולא על ידי ההארה הבאה למטה אחרי הצמצום, מההארה הזו באה רק חיות הנברא באופן של דומם וצומח; הרי למרות שהידיעה שלמעלה פועלת בנברא לברוא אותו מאין ליש, בכל זאת נקרא הדבר שהידיעה סובבת ומקיפה על הנברא בלבד, ולא שהיא מתלבשת בו, כיוון שידיעה זו היא "אין סוף" ואילו הנברא הוא "בעל גבול". **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:** - שהתהוותו של נברא מאין ליש, היא דוקא על ידי האור של "סובב כל עלמין".

ליקוטי אמרים

להשיגו על בוריו וכו'*

הגהה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ם מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצו' והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

הרי ידיעה זו מאחר שהיא בבחי' א"ס אינה נקרא' בשם מתלבשת בכדור הארץ שהוא בעל גבול ותכלית אלא מקפת וסובבת. אף שידיעה זו כוללת כל עביו ותוכו בפועל ממש ומהווה אותו עי"ז מאין ליש וכמ"ש במ"א:

יום חמישי י"ח אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 136, פרק מט והנה אף... עד עמ' סט, ובנים.

פֶּרֶק מט. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שמאחר שהאור והחיות הנמשכים מהקב"ה, הם "כשמו" – אור אין סוף, הרי, אם האור והחיות היו נמשכים בסדר של מדריגות – לא היה העולם־הזה מתהווה כפי שהוא אכן נתהווה, באופן של גבול ותכלית. לכן היו הרבה צמצומים באור, כדי שתוכל להיות התהוותם של נבראים **בעלי גבול** מאור אין סוף שהוא **בלי גבול**. כל הצמצומים האלה נעשו – כפי שיתבאר להלן – בגלל אהבת הקב"ה לישראל, שיהיה עולם שבו יעשה יהודי את העבודה בקיום התורה והמצוות. בפרק מ"ט, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן, ענין הצמצומים באופן כללי, ויסיים, שכשם שהקב"ה בגלל אהבתו לישראל, סילק והרחיק את כל מה שהפריע להתהוות העולמות והנבראים – כך על יהודי, "כמים הפנים", בגלל אהבתו להקב"ה, לסלק ולהרחיק את כל הדברים המפריעים בעבודת ה'; וכשם שהקב"ה המשיך אור וחיות ממנו יתברך שלא לפי סדר של מדריגות (שכן, אז, כאמור, לא היו נוצרים נבראים מוגבלים) – כך על יהודי בעבודתו את ה', לא להסתפק בעבודה מדודה ומוגבלת, כי אם עליו לעשות את עבודתו באופן בלתי מוגבל, **להפקיר** את הכל בגלל אהבתו את ה'; ואפילו ההגבלות שהטביע הקב"ה בעולם – לא תפריענה לו בעבודתו את ה'.

וְהִנֵּה, אַף כִּי פְּרָטֵי בְּחִינַת הַהֶסְתֵּר וְהַהֶעְלֵם אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת – המשתלשלים ויורדים מטה מטה, **עַד שֶׁנִּבְרָא עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי** – היו זקוקים להרבה צמצומים והעלמות והסתרים, כדי שהאור ירד למדריגה כזו שיוכל להתהוות עולם גשמי – הרי שהפרטים של העלמות והסתרים הם כל כך רבים, עד שהם – **עֲצְמוֹ מְסַפֵּר,** - ההעלמות והסתרים הם בלי מספר בכמות, ובאיכות הם **וּמִינִים מְמִינִים שׁוֹנִים,** - שאינה דומה איכותו של צמצום והסתר אחד, לצמצום והסתר שני, **כַּיָּדוּעַ לַטּוֹעֲמִים מְעֵין הַחַיִּים,** - לאלה שטעמו מחכמת הקבלה. **אַךְ דֶּרֶךְ כְּלָל הֵם שְׁלֹשָׁה מִינֵי צִמְצוּמִים עֲצוּמִים כְּלָלִיִּים, לִשְׁלֹשָׁה מִינֵי עוֹלָמוֹת כְּלָלִיִּים, וּבְכָל כְּלָל יֵשׁ רִבּוֹא רִבְבוֹת פְּרָטִיִּים. וְהֵם שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת: בְּרִיאָה, יְצִירָה, עֲשִׂיָּה. כִּי עוֹלָם הָאֲצִילוּת הוּא אֱלֹהוּת מַמָּשׁ,** - ואינו נחשב כענין של בריאה יש מאין, אלא נקרא "אצילות", מלשון האצלה והפרשה, ש"עולם האצילות" הוא הארה שנאצלה והופרשה מהקב"ה, והוא אלקות ממש. **וּכְדֵי לִבְרֹא עוֹלָם הַבְּרִיאָה, שֶׁהֵן נְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים עֶלְיוֹנִים, אֲשֶׁר עֲבוֹדָתָם לַה'** – היא, **בִּבְחִינַת חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת הַמִּתְלַבְּשִׁים בָּהֶם,** - שאלקות מתגלה בהם באופן של הבנה, המתגלה על ידי חכמה, בינה ודעת, **וְהֵם** – הנשמות והמלאכים, **מַשִּׂיגִים וּמְקַבְּלִים מֵהֶם** – מחכמה, בינה ודעת המאירות בהם. – הרי, כדי שיתהווה עולם כזה עם נבראים שאינם בטלים ומאוחדים עם אלקות, כמו הנשמות והנאצלים שב"עולם האצילות", אלא, יש בהם ענין ההשגה וההבנה, וכל ענין של השגה, הוא הרי בחינה של "יש", שיש **מי**

ליקוטי אמרים

פרק מט והנה אף כי פרטי בחי' ההסתר וההעלם אור א"ס ב"ה בהשתלשלות העולמות עד שנברא עו"הז הגשמי עצמו מספר ומינים ממינים שונים כידוע לטועמים מעץ החיים: אך דרך כלל הם שלשה מיני צמצומים עצומים כלליים. לשלשה מיני עולמות כלליים. ובכל כלל יש רבוא רבבות פרטיים. והם שלשה עולמות בי"ע. כי עולם האצילו' הוא אלהות ממש. וכדי לברוא עולם הבריא' שהן נשמות ומלאכים עליונים אשר עבודתם לה' בבחי' חב"ד המתלבשים בהם והם משיגים ומקבלים

שמשיג, – הרי כדי לברוא את "עולם הבריאה" – **הָיָה תְּחִלָּה צְמָצוּם עָצוּם, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – היו זקוקים לצמצום רב וחזק, שיאיר אור מצומצם, שממנו יוכלו להתהוות נבראים שהם בבחינת בריאה "יש מאין". **וְכֵן מִבְּרִיאָה לִיצִירָה,** - כדי שיתהווה "עולם היצירה" שהוא למטה בהרבה מ"עולם הבריאה", היו צריכים שוב לצמצום עצום חזק, **כִּי אוֹר מְעַט מִזְעַר הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה,** - כלומר, לגבי האור של "עולם האצילות", נקרא האור שב"עולם הבריאה" – "מעט מזעיר", אך, **עֲדַיִן** – אור זה שב"עולם הבריאה", **הוּא בְּבְחִינַת אֵין־סוֹף לְגַבֵּי עוֹלָם הַיְצִירָה,** - ולכן היה צריך להיות צמצום גדול באור המאיר ב"עולם הבריאה", כדי שאותו אור יהיה שייך להתלבש ב"עולם היצירה", **וְאִי אֶפְשָׁר** – שהאור של "עולם הבריאה" יוכל **לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ** – ב"עולם היצירה", **אֶלָּא עַל יְדֵי צִמְצוּם וְהֶעְלֵם** – באותו אור. **וְכֵן מִיצִירָה לַעֲשִׂיָּה** – גם כן היה צריך להיות צמצום רב וחזק באור של "עולם היצירה", שיהיה שייך ל"עולם העשיה", שהוא למטה מ"עולם היצירה", [**וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּאוֹר שְׁלֹשָׁה צִמְצוּמִים אֵלּוּ בַּאֲרִיכוּת,** - כדי לְקָרֵב אֶל שִׂכְלֵנוּ הַדַּל – ששכלנו הדל יהיה מסוגל להבין זאת]. **וְתַכְלִית כָּל הַצִּמְצוּמִים הוּא,** - המטרה והיעד שלהם הם, **כְּדֵי לִבְרֹא גּוּף הָאָדָם הַחָמְרִי, וּלְאַכְפְּיָא לְסִטְרָא אָחֳרָא,** - להכניע את ה"סטרא אחרא", על ידי עבודת האדם, **וְלִהְיוֹת יִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ,** - כשמרחיקים את החושך, ויתירה מזו, כשהחושך עצמו נהפך לאור – מיתווסף על ידי כך יתרון באור – וזה נעשה על ידי: **בְּהַעֲלוֹת הָאָדָם** – כשאדם מעלה למדריגה נעלה יותר, **אֶת נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְהַחִיּוּנִית** – הנפש החיונית מקבלת חיות מן הקליפות, ועל ידי עבודת האדם, היא מתעלה ונכללת בקדושה, **וּלְבוּשֶׁיהָ** – מחשבה, דיבור ומעשה, **וְכָל כֹּחוֹת הַגּוּף כֻּלָּן** – מעלה אותם האדם על ידי עבודתו, **לַה' לְבַדּוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בַּאֲרִיכוּת,** - כיצד, על ידי תורה ומצוות שיהודי לומד ומקיים, מתעלים נפשו האלקית, נפשו החיונית, לבושיהן, וכל כוחות הגוף. **כִּי זֶה תַּכְלִית הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת.** – מה שהעולמות השתלשלו ממדריגה למדריגה, מעולמות עליונים יותר לעולמות תחתונים יותר, הרי התכלית היא – "עולם הזה", שבו פועל יהודי על ידי עבודתו שתהיה "אתכפיא סטרא אחרא" (שבירת הקליפה) ועל ידי כך נעשה "יתרון האור מן החושך".

ליקוטי אמרים

מהם היה תחלה צמצום עצום כנ"ל. וכן מבריאה ליצירה. כי אור מעט מזער המתלבש בעולם הבריא' עדיין הוא בבחי' א"ס לגבי עולם היצירה. ואי אפשר להתלבש בו אלא ע"י צמצום והעלם וכן מיצירה לעשיה [וכמ"ש במ"א ביאור שלשה צמצומים אלו באריכות לקרב אל שכלינו הדל] ותכלית כל הצמצומים הוא כדי לברוא גוף האדם החומרי ולאכפייא לס"א ולהיות יתרון האור מן החושך בהעלות האדם את נפשו האלהית והחיונית ולבושיה וכל כחות הגוף כולן לה' לבדו כנ"ל באריכות. כי זה תכלית השתלשלות העולמות. והנה כמים הפנים לפנים כמו שהקב"ה כביכול הניח וסילק לצד אחד דרך משל את אורו הגדול הבלתי תכלית וגנזו והסתירו בג' מיני צמצומים שונים. והכל בשביל אהבת האדם התחתון להעלותו לה'. כי אהבה דוחקת הבשר. עאכ"ו בכפלי כפליים לאין קץ כי ראוי לאדם ג"כ להניח ולעזוב כל אשר לו מנפש ועד בשר ולהפקיר הכל בשביל לדבקה בו ית' בדביקה חשיקה וחפיצה ולא יהיה שום מונע מבית ומבחוץ לא גוף ולא נפש ולא ממון ולא אשה ובנים.

להלן יוסבר, שכשם שהקב"ה הסיר והרחיק את כל המניעות להתהוות העולם הגשמי, וצמצם את האור הבלי גבולי, כדי שיוכלו להתהוות נבראים בעלי גבול – וכל זה נעשה בגלל אהבתו לבני ישראל – כך גם, "כמים הפנים", זה צריך לעורר בבני ישראל אהבה להקב"ה, באופן שגם הם ירחיקו ויסירו את כל מה שמונע את עבודת ה', שעבודתם לא תהיה מדודה ומוגבלת, כי אם בלי חשבון ובלי גבול. **וְהִנֵּה, "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים",** - כשאדם מסתכל במים, משתקפים מהם אותם פנים שהוא הראה, כך גם "לב האדם לאדם" – האהבה בלב של אחד לשני – מעוררת בלב השני אהבה לראשון: **כְּמוֹ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּבְיָכוֹל, הִנִּיחַ וְסִלֵּק לְצַד אֶחָד, דֶּרֶךְ מָשָׁל, אֶת אוֹרוֹ הַגָּדוֹל הַבְּלִתִּי תַּכְלִית,** - ובלי גבול, **וּגְנָזוֹ וְהִסְתִּירוֹ בְּג' מִינֵי צִמְצוּמִים שׁוֹנִים, וְהַכֹּל בִּשְׁבִיל אַהֲבַת** – הקב"ה **לָהָאָדָם הַתַּחְתּוֹן,** - האדם שבעולם התחתון, וזאת כדי **לְהַעֲלוֹתוֹ לַה',** - כלומר: שיהיה עולם כזה, שבו ישנה עבודה המרוממת את האדם להקב"ה. כיצד, שייך הדבר, שאהבה תגרום לצמצום וסילוק – אהבה היא הרי חסד והתפשטות, ואילו צמצום וסילוק הם ענין של גבורה והיפך ההתפשטות? אלא, יוסבר להלן, מוצאים אנו אהבה המביאה לצמצום, וזה בא לידי ביטוי בלשון הגמרא[1] "אהבה דוחקת את הבשר", וכדלהלן: **כִּי "אַהֲבָה דּוֹחֶקֶת הַבָּשָׂר"** – בשר אין בו משום הפרעה ועיכוב לאהבה. משמעות הדבר, שהקב"ה מצד אהבתו לבני ישראל, סילק כביכול לצד, את אורו הגדול וצמצמו בצמצומים רבים. ואם כך – הרי, **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, בְּכִפְלֵי כִפְלַיִם לְאֵין קֵץ,** - מחייב הדבר, **כִּי רָאוּי לְאָדָם גַּם כֵּן לְהַנִּיחַ וְלַעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִנֶּפֶשׁ וְעַד בָּשָׂר וּלְהַפְקִיר הַכֹּל** – שעזיבת האדם את עניניו, לא תהיה מתוך חשבון ומדידה, כי אם בלי חשבון וגבול, באופן של הפקר, שכל עניניו אינם תופסים מקום אצלו – וזאת, **בִּשְׁבִיל לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּדְבִיקָה חֲשִׁיקָה וַחֲפִיצָה,** - בחשק ותענוג רצוני פנימי, **וְלֹא יִהְיֶה שׁוּם מוֹנֵעַ מִבַּיִת וּמִבַּחוּץ - לֹא גּוּף וְלֹא נֶפֶשׁ,** - שגם ענינים פנימיים לא ימנעו, **וְלֹא מָמוֹן, וְלֹא אִשָּׁה וּבָנִים** – שהם ענינים חיצוניים – לא יהיה בהם משום מניעה לענינים שעל ידם מתדבק האדם עם הקב"ה; וכל האמור, משמעו: שהאדם מסלק את כל המונעים, גם את אלה שנובעים מהענינים הנחוצים ביותר, בגלל אהבתו להקב"ה.

---

1. בבא מציעא פד, א.

יום שישי י"ט אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סט, ובזה יובן טוב... עד עמ' ע, ית' כנ"ל.

וּבְזֶה יוּבַן טוּב טַעַם וְדַעַת לְתַקָּנַת חֲכָמִים, שֶׁתִּקְּנוּ בִּרְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע "שְׁתַּיִם לְפָנֶיהָ כו'"[2], דְּלִכְאוֹרָה אֵין לָהֶם שַׁיָּכוּת כְּלָל עִם קְרִיאַת שְׁמַע, כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ "הָרַשְׁבָּ"א[3] וּשְׁאָר פּוֹסְקִים, "אֵלּוּ בָּנִים"; וְיַלְדֵּיהָ, - הם מתוארים במלה "לבבך", מפני שֶׁלְּבָבוֹ שֶׁל אָדָם קְשׁוּרָה בָּהֶן בְּטִבְעוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[5] עַל פָּסוּק[6]: "הוּא אָמַר וַיְהִי" - "זוֹ אִשָּׁה", "הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד" - "אֵלּוּ בָּנִים"; - זו משמעות "לבבך", שהדברים אליהם קשור לבו של האדם - לא יפריעו לאהבת ה', **וְ"נַפְשְׁךָ", וּ"מְאֹדֶךָ" כְּמַשְׁמָעוֹ, חַיֵּי וּמְזוֹנֵי,** - "נפש" משמעה חיים, ו"מאד" - כסף, כלומר מזונות ופרנסה - לא יהיה בכל אלה משום הפרעה, אלא: **לְהַפְקִיר הַכֹּל בִּשְׁבִיל אַהֲבַת ה'.** - הרי, שגם הענינים הפנימיים ("מבית") כמו הנפש הבהמית ויצר הרע, וגם הענינים החיצוניים ("מחוץ") כמו אשה, ילדים ופרנסה - לא יהיה בכל אלה משום מניעה לענינים הקשורים לאהבת ה'. **וְאֵיךְ יָבֹא הָאָדָם הַחָמְרִי לְמִדָּה זוֹ?** - לאהבת ה' כזו, ששום דבר לא יהיה בו משום מניעה לה, **לְכָךְ סִדְּרוּ תְּחִלָּה** - לומר, **בְּרַכַּת "יוֹצֵר אוֹר", וְשָׁם** - בברכת "יוצר אור", **נֶאֱמַר וְנִשְׁנֶה בַּאֲרִיכוּת** - כי, בהתבוננות נדרש שכל ענין יהיה באריכות, בהרבה פרטים, **עִנְיָן וְסֵדֶר הַמַּלְאָכִים "הָעוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם", לְהוֹדִיעַ** - לאדם, **גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֵיךְ שֶׁכֻּלָּם** - כל המלאכים, **בְּטֵלִים לְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, "וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה כו'",** - שהם עומדים ביראה ובביטול לפני הקב"ה, **וּמַקְדִּישִׁים כו', וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה קָדוֹשׁ כו'", כְּלוֹמַר[7],** - משמעות אמירתם "קדוש", **שֶׁהוּא** - הקב"ה, **מְבֻדָּל מֵהֶן וְאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶן בִּבְחִינַת גִּלּוּי, אֶלָּא** - היכן מתגלה הקב"ה? - במקום ש**"מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ", הִיא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה** - מלכות דאצילות, מקור נשמות ישראל למעלה, הנקראת "ארץ", **וְיִשְׂרָאֵל לְמַטָּה,** - שבארץ שלמטה, ישנן נשמות ישראל המקיימות תורה ומצוות - הרי כאן דוקא מלא כבודו יתברך, כאן הוא מתגלה ומתלבש, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל;** - את כל האמור, משיגים המלאכים העליונים, השרפים, איך הקב"ה קדוש ומובדל מהם - ודוקא "כל הארץ" - "מלא כבודו". **וְכֵן** - מסופר גם ב"ברכת

ליקוטי אמרים

ובזה יובן טוב טעם ודעת לתקנת חכמים שתקנו ברכות ק"ש שתים לפניה כו' דלכאורה אין להם שייכות כלל עם קריאת שמע כמ"ש הרשב"א ושאר פוסקי'. ולמה קראו אותן ברכות ק"ש ולמה תקנו אותן לפניה דווקא. אלא משום שעיקר ק"ש לקיים בכל לבבך כו' בשני יצריך כו' דהיינו לעמוד נגד כל מונע מאהבת ה'. ולבבך הן האשה וילדיה. שלבבו של אדם קשורה בהן בטבעו. כמשארז"ל ע"פ הוא אמר ויהי זו אשה הוא צוה ויעמוד אלו בנים. ונפשך ומאדך כמשמעו חיי ומזוני להפקיר הכל בשביל אהבת ה'. ואיך יבא האדם החומרי למדה זו לכך סידרו תחלה ברכות יוצר אור. ושם נאמר ונשנה באריכות ענין וסדר המלאכים העומדים ברום עולם להודיע גדולתו של הקב"ה איך שכולם בטלים לאורו ית' ומשמיעים ביראה כו' ומקדישים כו' ואומרים ביראה קדוש כו' כלומר שהוא מובדל מהן ואינו מתלבש בהן בבחי' גילוי אלא מלא כל הארץ כבודו היא כנסת ישראל למעלה וישראל למטה כנ"ל. וכן האופנים וחיות

את ה' אלקיך בכל לבבך - בשני יצריך" - שתהיה ליהודי אהבה להקב"ה גם בנפשו הבהמית ויצרו הרע. וכדי להגיע לכך - נדרשת התבוננות בענינים אודותם מדובר בברכות קריאת שמע; התבטלותם של המלאכים, וכדומה. הרי, שמפני שלגבי כל מצוה, המצוה עצמה היא מן התורה, והברכה (שהיא מדרבנן) תיקנו חכמים כדי שעל ידה יהיה יהודי כלי להמשכה העליונה הנמשכת בנפש היהודי על ידי אותה מצוה - כך גם תיקנו החכמים ברכות קריאת שמע, כדי שאותו יהודי יוכל על ידן לקיים את ענין קריאת שמע. ובלשון ה"תניא": **אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁעִקַּר** - ענין, **קְרִיאַת שְׁמַע** - הוא, **לְקַיֵּם "בְּכָל לְבָבְךָ כו'"** - **"בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ כו'"[4]**, - שיהודי יאהב את הקב"ה בכל לבו, גם בנפשו הבהמית ויצרו הרע, **דְּהַיְנוּ לַעֲמֹד נֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ מֵאַהֲבַת ה';** - שגם הנפש הבהמית והיצר הרע, המפריעים לאהבת ה', יוחדר בהם רגש אהבת ה'. וכך גם שאר הענינים, שאפשר הדבר שהם יפריעו לאהבת ה' - לא יפריעו, שכן, גם הם כלולים במשמעות המלה "לבבך" **וּ"לְבָבְךָ" הֵן הָאִשָּׁה**

---

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אינו בתניא. והעיקר – לא נתבארו בתירוצו. ואדרבא – בקושייתו מדייק (בסיומה) "לפני' דוקא", ואינו מזכיר "לאחרי'", גם לא בתיבת "כו'". ועוד דלאחרי' – שייכת, דמדברת בקעומ"ש וביצי"מ (דהיינו ק"ש – כדלעיל ספמ"ז). ותיבת "כו'" – מרבה דערבית, או מרמז הסיום דמאמר חז"ל זה: שתים לפני'... **ובערב** (ברכות יא, א), והיינו הך. ואף שלקמן מפרש הברכות דבבוקר – מהם יובן גם לאלו שבערב". **3.** מובא ב"בית יוסף", אורח חיים סימן מו. **4.** ברכות נד, א. **5.** שבת קנב, א. **6.** תהלים לג, ט. **7.** על מה שרבנו הזקן מוסיף

יוצר", ש"**הָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ** – שמקומם בעולם ובמדריגה שלמטה מהשרפים, והם אינם בעלי השגה גדולים כל כך, להבין שאור אין סוף קדוש ומובדל מהם, אלא עבודתם היא – **בְּרַעַשׁ גָּדוֹל וְכוּ'**, – ובהתפעלות המדות, הם שרים: **בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ**", – מהמקום שם הוא נמצא, **לְפִי שֶׁאֵין יוֹדְעִים וּמַשִּׂיגִים מְקוֹמוֹ**, - המקום בו מתגלה אור אין סוף – שלא כמו שהשרפים יודעים. ולכן אומרים האופנים וחיות הקודש "ממקומו" סתם, מהמקום שם הוא נמצא – יימשך ויתגלה; **וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים**[8]: "**כִּי הוּא לְבַדּוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ**". – שכל הענינים האמורים, של ביטול ויראה, של המלאכים השונים – שרפים, אופנים וחיות הקודש – מדובר אודותם בברכה ראשונה; וכשאדם מתעמק בכל זה – הוא מבין מכך גדולת ה', איך כל המלאכים בטלים לו יתברך. **וְאַחַר־כָּךְ בְּרָכָה שְׁנִיָּה**, - המסבירה את אהבתו הגדולה של הקב"ה לבני ישראל, שמבלי הבט על עבודתם הגדולה וביטולם של כל המלאכים העליונים – בחר הקב"ה שתענוגו יהיה מעבודת נשמות ישראל למטה, שזהו מפני: "**אַהֲבַת עוֹלָם אָהַבְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ**", **כְּלוֹמַר, שֶׁהֵנִּיחַ** – הקב"ה, **כָּל צְבָא מַעְלָה הַקְּדוֹשִׁים**, - את המלאכים והשרפים של העולמות העליונים – הניח בצד, שאין הם תכלית הכוונה, **וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עָלֵינוּ** – בני ישראל, **לִהְיוֹת נִקְרָא "אֱלֹהֵינוּ", כְּמוֹ "אֱלֹהֵי אַבְרָהָם כּוּ'"** – שכן, אברהם היה כולו בטל ומאוחד בהקב"ה, כך הוא נקרא "אלקינו" – האלקה שלנו, על ידי תורה ומצוות שיהודי מקיים, שעל ידן מתאחד יהודי עם הקב"ה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְהֵינוּ, כִּי אַהֲבָה דּוֹחֶקֶת הַבָּשָׂר**, - אהבה פועלת צמצום והעלם – כך חייבה אהבתו של הקב"ה לבני ישראל, ופעלה שיצמצם את עצמו ויבחר בעבודת נשמות ישראל, כפי שהן למטה בגוף ובעולם הגשמי. **וְלָכֵן נִקְרָא** – אהבתו של הקב"ה, "**אַהֲבַת עוֹלָם**", - כמו שאנו אומרים "אהבת עולם אהבתנו", **שֶׁהִיא בְּחִינַת צִמְצוּם** – שצמצם הקב"ה את **אוֹרוֹ הַגָּדוֹל הַבְּלִתִּי תַּכְלִית** – ובלי גבול, **לְהִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת גְּבוּל הַנִּקְרָא "עוֹלָם"**, - "עולם" הוא מושג (של מציאות, וגדר) של מקום וזמן – ענין של גבול, ההגבלות הקשורות לזמן ולמקום – והקב"ה צמצם עצמו ב"גבול" זה – **כַּעֲבוּר אַהֲבַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי לְקָרְבָם אֵלָיו, לִכְלֵל בִּיחוּדוֹ וְאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – על ידי תורה ומצוות. **וְזֶה שֶׁאָמְרוּ** - בהמשך ברכת "אהבת עולם אהבתנו": "**חֶמְלָה גְּדוֹלָה וִיתֵרָה**", - ברחמנות גדולה ורבה יותר מאשר על אחרים, ריחם הקב"ה עלינו, **פֵּרוּשׁ** – המלה **יִתֵּרָה** – הוא יותר מאשר **עַל קִרְבַת אֱלֹהִים שֶׁבְּכָל צְבָא מַעְלָה;** - קירובם של צבא מעלה בא הרי מהרחמנות שעליהם – ועל בני ישראל היתה רחמנות של הקב"ה במידה רבה יותר, לקרב אותם הרבה יותר. בברכת "אהבת עולם" אומרים להלן: "**וּבָנוּ בָּחַרְתָּ מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן**", - שמשמעו, **הוּא** – שהקב"ה בחר את **הַגּוּף הַחָמְרִי הַנִּדְמֶה בְּחָמְרִיּוֹתוֹ לְגוּפֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם;** - שכן, בחירה שייכת דוקא בשני דברים שווים, שעליהם מתאים לומר שבוחרים בדבר אחד ולא בשני, למרות שהם דומים אחד לשני, ואילו בשני דברים שונים, לא מתאים לומר "בחירה" במשמעותה האמיתית, לבחור באחד מן השנים, ולכן אי אפשר לומר ש"ובנו בחרת" הכוונה מצד נשמות ישראל, שכן, נשמתו של יהודי שהיא "חלק אלקה ממעל" – אין לה דמיון ונקודת־מפגש לנפש של גוי להבדיל; אלא הכוונה ב"ובנו בחרת" היא על גופו של יהודי, שבחיצוניותו ובחומריותו הוא דומה לגופו של גוי – והקב"ה בחר בגוף יהודי, שיהיה כלי לנשמה, ושעל ידי הפעולות הנעשות עם הגוף (שהרי כל פעולה גשמית של מצוה, באה על ידי הגוף דוקא), יתאחד יהודי עם הקב"ה – וכפי שרבנו הזקן מסביר: "**וְקִרַבְתָּנוּ וְכוּ' לְהוֹדוֹת וְכוּ'**", **וּפֵרוּשׁ הוֹדָאָה** – המעלה המיוחדת של ביטול הבא מתוך הודאה, **יִתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר; "וּלְיַחֶדְךָ כּוּ'", לִכְלֵל בִּיחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ**, - להיכלל לגמרי באחדות ה', **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** רבנו הזקן יסביר להלן, שבשעה שיתעמק יהודי בענינים אודותם מדובר בקריאת שמע, יביא אותו הדבר לקיים קריאת שמע, שיגיע לאהבה גדולה לה'.

ליקוטי אמרים

הקודש ברעש גדול וכו' ברוך כבוד ה' ממקומו לפי שאין יודעים ומשיגים מקומו וכמ"ש כי הוא לבדו מרום וקדוש. ואח"כ ברכה שניה אהבת עולם אהבתנו ה' אלהינו. כלומר שהניח כל צבא מעלה הקדושים והשרה שכינתו עלינו להיות נקרא אלהינו. כמו אלהי אברהם כו' כנ"ל. והיינו כי אהבה דוחקת הבשר ולכן נקרא אהבת עולם שהיא בחי' צמצום אורו הגדול הבלתי תכלית להתלבש בבחי' גבול הנקרא עולם בעבור אהבת עמו ישראל כדי לקרבם אליו ליכלל ביחודו ואחדותו ית'. וז"ש חמלה גדולה ויתירה פי' יתירה על קרבת אלהים שבכל צבא מעלה. ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם. וקרבתנו וכו' להודות וכו' ופי' הודאה יתבאר במ"א. וליחדך כו' ליכלל ביחודו ית' כנ"ל

כאן המלה "כלומר" – **מבאר כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה**: "לא כפי' בכ"מ, כשמודיע על א' שהוא קדוש וכיו"ב – שתוכן ההודעה, שמכירו ומשיגו ויודע שהוא קדוש (וכקושיית חז"ל (ברכות, ב): קדוש הוא – מנא ידעה) כ"א כלומר – להיפך – קדוש שאינו יודעו כי מובדל **מהם** [ובזה מתורץ שכיון ש"בטלים" איך "משמיעים ומקדישים"? אלא שזה גופא משמיעים שהם בטלים וכו']". **8.** בברכות קריאת שמע.

יום שבת קודש כ' אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ע, והנה כאשר ישים המשכיל... עד עמ' ע, ומאודו כנ"ל:

וְהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר יָשִׂים הַמַּשְׂכִּיל אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֶל עֻמְקָא דְּלִבָּא וּמֹחָא – כשיתעמק בהם מתוך עומק הלב והמוח, **אֲזַי מְמַיֶּלָא, "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים"**, - מה שהקב"ה מראה אהבה גדולה כל כך לבני ישראל, תעורר גם בבני ישראל אהבה גדולה להקב"ה – בכך מסיים רבנו הזקן להסביר את ענין האהבה של "כמים הפנים לפנים" שהחל להסביר בפרק מ"ו, ועליה הוא אומר, שבקריאת שמע וברכותיה מסוגל יהודי במיוחד לעורר אהבה זו. ואז – **תִּתְלַהֵט נַפְשׁוֹ** – באהבה להקב"ה, **וְתִתְלַבֵּשׁ בְּ"רוּחַ נְדִיבָה", לְהִתְנַדֵּב לְהַנִּיחַ וְלַעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִנֶּגֶד**, - שכל אלה לא יהיו אצלו העיקר, **וְרַק לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ וְלִכָּלֵל בְּאוֹרוֹ בְּדְבִיקָה חֲשִׁיקָה וְכוּ', בְּבְחִינַת נְשִׁיקִין וְאִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא** – התדבקות רוח ברוח, שרוח האדם תתאחד ברוח שלמעלה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – שכשם שב"נשיקין" בגשמיות, נעשה לא רק דביקות מפה לפה, מפיו של אחד לפיו של שני, כי אם גם התחברות הרוח וההבל של השני – כך גם באופן היחוד ברוחניות, שרוח האדם שלמטה מתאחדת עם הרוח שלמעלה – וזאת יצרה האדם מפאת אהבתו הגדולה להקב"ה, להיכלל באורו יתברך בבחינת "נשיקין". **אַךְ אֵיךְ הִיא בְּחִינַת אִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא?** – על ידי מה מגיעים להתדבקות רוח ברוח, למילוי רצונו "לדבקה בו יתברך וכו'"? – **לְזֶה אָמַר** – אחרי "ואהבת בכל לבבך" וכו': **"וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כּוּ' עַל לְבָבֶךָ, וְדִבַּרְתָּ בָּם כּוּ'"**, - האדם מגיע לדביקות האמורה על ידי התעמקותו בתורה ועל ידי הדיבור בתורה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים, שֶׁיִּחוּד הַנְּשִׁיקִין** – שבו ישנו ענין הדביקות של "רוח ברוח", **עִקָּרוֹ הוּא יִחוּד חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת בְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת, וְהוּא** – ענין, **עִיּוּן הַתּוֹרָה;** - ההתעמקות העמוקה והבנת התורה, שעל ידן מתאחדים חכמתו, בינתו, דעתו ושכלו של האדם בחכמה־בינה־דעת ושכל שלמעלה שבתורה, **וְהַפֶּה** – על ידי שהאדם מדבר בפיו בתורה "ודברת בם", **הוּא מוֹצָא** – מקור **הָרוּחַ וְגִלּוּיוֹ** – של הרוח, **בְּחִינַת גִּלּוּי, וְהָיְנוּ בְּחִינַת הַדִּבּוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה,** - שבדברו דברי תורה, באה ה"רוח" באופן של התגלות, – הרי שעיקר היחוד ודביקות "רוח ברוח", בא על ידי העיון בתורה, וטעמו של דבר מסביר רבנו הזקן להלן: **"כִּי עַל מוֹצָא פִּי ה' יִחְיֶה הָאָדָם"**[9]. – הרי שענין הפה הוא להיות ה"מוצא" של ה"רוח". הרי שהעיקר הוא ההבנה בתורה, שעל ידה באה הדביקות של "רוח ברוח"; מדוע, איפוא, נדרש לאהבה זו, לבטא דברי התורה בדיבור? יסביר רבנו הזקן להלן, אכן, לגבי ה"אדם", לגבי הנפש האלקית, עיקר היחוד והדביקות העליונה ביותר, באים על ידי ההבנה בתורה. אך, הכוונה העליונה היא הרי שאור אין סוף ברוך הוא יימשך גם בנפש החיונית ובעולם – דבר זה בא דוקא על ידי שהאדם מוציא בפיו את דברי התורה. שכן, הדיבור שהוא ענין גשמי, שייך רק על ידי הנפש החיונית, וממילא נמשך על ידי הדיבור קדושה ואור אין סוף בנפש החיונית; והיות שהכוח לדיבור בא ממה שהאדם אכל ושתה דברים גשמיים, מהם נוצרו דם וחיות גשמיים, ונתנו לו כוח לדבר את הדיבורים – נמשכים על ידי כך קדושה ואור אין סוף בכל עניני העולם, ומתבצעת הכוונה העליונה שאור אין סוף יימשך למטה בעולם, שיהיה "מלא כל הארץ כבודו". לכן, נדרש לבטא דברי התורה בדיבור (ומזה גופא מובן, שאותו טעם אמור גם לגבי מצוות מעשיות, היות שעל ידן בעיקר נמשך אור אין סוף בנפש החיונית ובעולם. אלא, כאן מדובר איך מתבטא הדבר ב"תורה", שלנפש האלקית באים היחוד הנעלה ביותר ודביקות רוח ברוח, על ידי ההבנה בתורה – ובכל זאת צריכים גם לדיבור בתורה, כדי להמשיך אור אין סוף גם בנפש החיונית ובעולם). **וּמִכָּל מָקוֹם, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּהִרְהוּר וְעִיּוּן לְבַדּוֹ** – כשאדם לומד תורה במחשבה והרהור בלבד, אין הוא יוצא ידי חובתו, למרות שעל ידי כך נעשה היחוד הגדול של נפשו האלקית באופן של דביקות "רוח ברוח", **עַד שֶׁיּוֹצִיא** – את דברי התורה, **בִּשְׂפָתָיו, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ אוֹר־אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה עַד נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַשּׁוֹכֶנֶת בְּדַם הָאָדָם, הַמִּתְהַוֶּה מִדּוּמֵם־צוֹמֵחַ־חַי,** - שהאדם אוכל ושותה, מכך נוצר אצלו הדם בו שוכנת הנפש החיונית – ובכל אלה נמשך אור אין סוף, על ידי שהוא מוציא דברי תורה בדיבור, **כְּדֵי לְהַעֲלוֹת כֻּלָּן** – את נפש החיונית והדומם, צומח, חי, של העולם, **לַה' עִם כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וּלְכָלְלָן בְּיִחוּדוֹ וְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר יָאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים בְּבְחִינַת גִּלּוּי, "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה', וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו"**[10], **שֶׁזֶּהוּ**

ליקוטי אמרים

1 והנה כאשר ישים המשכיל אלה הדברים אל עומקא
2 דלבא ומוחא אזי ממילא כמים הפנים לפנים תתלהט
3 נפשו ותתלבש ברוח נדיבה להתנדב להניח ולעזוב
4 כל אשר לו מנגד ורק לדבקה בו ית' וליכלל באורו
5 בדביקה חשיקה וכו' בבחי' נשיקין ואתדבקות רוחא
6 ברוחא כנ"ל. אך איך היא בחי' אתדבקות רוחא ברוחא
7 לזה אמר והיו הדברים האלה כו' על לבבך ודברת בם
8 כו' וכמ"ש בע"ח שיחוד הנשיקין עיקרו הוא יחוד חב"ד
9 בחב"ד והוא עיון התורה והפה הוא מוצא הרוח וגילויו
10 בבחי' גילוי והיינו בחי' הדבור בד"ת. כי על מוצא פי
11 ה' יחיה האדם ומ"מ לא יצא ידי חובתו בהרהור ועיון
12 לבדו עד שיוציא בשפתיו כדי להמשיך אור א"ס ב"ה
13 למטה עד נפש החיונית השוכנת בדם האדם המתהוה
14 מדומם צומח חי כדי להעלות כולן לה' עם כל העולם
15 כולו ולכללן ביחודו ואורו ית' אשר יאיר לארץ
16 ולדרים בבחי' גילוי ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר וכו'

---

9. דברים ח, ג. **10.** ישעי' מ, ה.

תַּכְלִית הִשְׁתַּלְשְׁלוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת, לִהְיוֹת כְּבוֹד ה' מְלֹא כָל הָאָרֶץ הַלָּזוֹ דַּוְקָא בְּבָחִינַת גִּלּוּי, לְאַהֲפְכָא חֲשׁוּכָא לְנְהוֹרָא – להפוך את חושך (הקליפות) לאור (הקדושה), **וּמְרִירָא לְמִתְקָא,** – ומרירות (העולם, שמקבל את חיותו מ"קליפת נוגה" – להפוך) למתוק (לטוב ולקדושה), **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – בפרק ל"ו, **בַּאֲרִיכוּת** – שבכך מתבטאת כל תכלית סדר ההשתלשלות כולו. **וְזֶהוּ תַּכְלִית כַּוָּנַת הָאָדָם כְּבַעֲבוֹדָתוֹ, לְהַמְשִׁיךְ אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה,** - ולכן, למרות שבעבודתו הרוחנית ובהבנתו העמוקה בתורה – באפשרותו למלא את ה"מבוקש" של אהבתו, להיות דבוק בהקב"ה בדביקות "רוח ברוח" – צריכה, אבל, להיות הכוונה בעבודתו: לא מה שטוב רק לו ולנפשו האלקית, כי אם למלא מה שהקב"ה רוצה, שיימשך אור אין סוף למטה בעולם, דבר שנוצר על ידי הדיבור בתורה (ועל ידי מעשה המצוות). אלא שבכל זאת, לפני שהאדם מגיע ל"הדברים האלה על לבבך" ול"דברת בם" – שהם תורה, אומר הכתוב "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", שכן, לפני המשכת אור אין סוף ברוך הוא למטה על ידי תורה נדרשת בתחילה "העלאת מ"ן", התעוררות מלמטה של אהבת האדם, שעל ידי כך נמשכת לאחר מכן המשכה על ידי תורה ומצוות. **רַק שֶׁצָּרִיךְ תְּחִלָּה הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין",** - שבלשון הקבלה, הכוונה היא להתעוררות תשוקה ועליה מהמקבל. "נוקבא" היא בחינת ה"מקבל", **לְמָסֹר לוֹ נַפְשׁוֹ וּמְאֹדוֹ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל:** – שכדי שתהיה ההמשכה על ידי תורה ומצוות כמו שצריך להיות, צריכה להיות בתחילה "העלאת מ"ן" של אהבת האדם באופן של מסירת "נפשו ומאודו" להקב"ה – למסור, כאמור, את הכל לה'. בכך סיים רבנו הזקן להסביר ענין "אהבה כמים הפנים לפנים", אודותו החל לדון בפרק מ"ו והמשיך בכך עד לסוף פרק זה.

ביאור מכ"ק אדמו"ר שליט"א בתניא סוף פרק מ"ט **אך איך היא כו' והפה הוא... יחי' האדם ומ"מ לא יצא כו' שזהו תכלית כו'.** 1) תוכן כוונתו בהנ"ל, 2) לכאורה "והפה... האדם" מיותר, 3) "כי על... האדם" – מדלא מוסיף ביאור בזה דכוונתו כאן כפשטות הכתוב וא"כ מאי השייכות להענין המדובר כאן? 4) מוצא הרוח **וגילויו** – הפי', ומאי מוסיף על "בבחי' גילוי" הסמוך לו? 5) ההכרח לכהנ"ל בנדו"ד בספמ"ט? 6) ובפרט שזהו תכלית ההשתל' – מקומו בפל"ו וכדמסיים "וכנ"ל באריכות" וכאן גם בקיצור, לכאורה, אינו ענין. י"ל בדא"פ: עפ"י משנ"ת כאן התוצאות דואהבת גו' שבא בהמשך להענינים שבברכות ק"ש – שכאשר ישים המשכיל אלה הדברים כו' תתלהט נפשו כו' לדבקה בו ית' וליכלל באורו כו' – עלי' מלמטלמ"ע – **לכאורה,** כלות הנפש באהבה כו', ומבאר: **אך** (דלא כקס"ד הנ"ל) איך היא כו' לזה אמר (מחדש **חידוש גמור**) והיו הדברים... לבבך (עיון בתורה. ועוד יותר) ודברת בם (היפך מעלי' מלמטלמ"ע) – כי צ"ל אתדבקות רוח ברוח, ורוח דלמע' היינו חכ' דלמע' תורה, וע"י העיון (עיין לעיל פ"ה) מתייחדים חב"ד בחב"ד. (והנה לכאורה אפ"ל דכשידבר אח"כ בהא דמעיין מגלה אח"כ היחוד דחב"ד בחב"ד, וזהו פעולת ודברת בם ותו לא (**היפך** המבואר פמ"ה ופמ"ו וממש"נ ישקני מנשיקות **פיהו**, ומהמשל באדם דנושק פה לפה ולא – במוח ובפה מספר ע"ד היחוד דחב"ד)) ומבאר: והפה (דלמע' ודאדם התחתון) הוא מוצא (בלי תוס' ביאור), היינו כפשוטו – מוציא הרוח (החב' שמעיין) וגילוי (דהעיון ומסקנתו) בבחי' גילוי (עלמא דאתג' ולא רק **מסקנא בשכל**) והיינו בחי' הדבור (בחי' גילוי) בד"ת (ולא רק עיון כ"א מסקנא וגילויו דהעיון). כי על כל מוצא (כפשוטו, כנ"ל, כשיצא מן) **פי** ה' **יחי'** האדם (כפשוטו כנ"ל שזהו גילוי ומסקנת העיון. ובלימוד התורה עצמה – ה"ז **דבר הלכה** ולא העיון והשקו"ט), (אלא שעדיין אינו מובן דבשלמא העיון בתורה מוכרח, כי אחרת אאפ"ל אתדבקות ברוח דלמע' – אבל מהו ההכרח דכאשר ישים אל לבו ויתלהט וירצה לכלול **באורו** – יבוא ויוכרח גם **לודברת** בם – תנועה **הפכית** – מלמעל"ט. ולזה מבאר דאמת כן הוא) ומ"מ לא יצא **יד"ח** כו' כדי להמשיך כו' (אבל לכאורה עפ"ז – ה"ז ענין וחובה **בפ"ע**, ואין לזה שייכות לאתדבקות שלו רוח ברוח כו' דבזה עבודתו בק"ש וע"י ההכנה דברכות ק"ש. ומתרץ דשייך, כי ע"י ודברת כו' יעלה) כולן כו' **ולכללן** ביחודו **ואורו** (אותם הענינים שפועל בעצמו ע"י העיון). (ועדיין אינו מובן – השייכות דמוכרחת העבודה להעלות הדצ"ח והעולם – לתוכן ברכות ק"ש והתחלת ק"ש (עד הכתוב ד"והיו הדברים") כ"א זהו ציווי ועבודה וענין **בפ"ע** (ואפילו יחוד הדבור **שלו** בדבור, אינו **עיקר** המסקנא דכשיתלהט, ותנועה הפכית וכנ"ל, אף שהיא מענינה ובאדם **עצמו**). (לזה מבאר) שזהו תכלית השתל' כו' וזהו תכלית כוונת כו' (שההשתל' כו' להיות כבו' כו' ושהאדם יעבדו ית' – זהו תוכן ומסקנת בר' ק"ש וכו'), (ועדיין אינו מובן השייכות לואהבת. ומתרץ) רק (**וא"א** בלאה"כ) שצריך תחלה כו' למסור לו נפשו ומאדו (תוכן שמע גו' ואהבת גו'). ע"פ הנ"ל מבוארים כמה ענינים בתניא: בפ"ה מתחיל בהלכה ופס"ד (ולא סתם ידיעת התורה כסיומו – כשמדבר בנוגע ליחוד סתם ולא "מכל צד ופינה"). בפמ"ה ופמ"ו מדייק – דבר ה' זו הלכה (ולא שקו"ט לבד), ועוד. לכאורה צע"ג בתניא (כאן ובפמ"ה, מ"ו) שמפרש נשיקין דהיינו דבור (בד"ת) – והרי כל העילוי דנשיקין – שאינו יכול לבוא בהגבלה דדבור, ומובן עפמשנ"ת בלקו"ת שה"ש (א, ד.) דמש"נ על התורה ישקני גו' – דכמו אה"ר דהאב כו' כ"א בבחי' צמצום גדול כו' **כך** כו'. ועפמשנ"ת שם [ברמז ובביאור יותר בד"ה שה"ש (בס' הנחות הר"פ ז"ל ע' קמ"ב)] יתוס' ביאור אין דעם אויפטו (בחידוש) של ודברת בם, ואיך שאי"ז רק "סיפור" ע"ד הנעשה בחב"ד, וההכרח דהקדמת בכל מאדך **ועוד** ואיך שאעפ"כ עיקרו בחב"ד – כי אז נעשה החידוש וההמשכה **שהקב"ה** יהי' **יושב.** והצע"ג – שבכ"מ הבי' דנשיקין דהיינו **מהאה"ר** של הנושק ומהי השייכות לחב"ד **מוחין.** אלא שהענין שהאהבה פנימית מאכט איבער (או מאכט אויף) חב"ד, וכדלמע' ששמו הגדול נמשך כו'. ועיין בסי' דרושי חנוכה (רע"ג, א): "נשיקה... הוא יציאת... מפני' הלב **והשכל**" עכלה"ק.

ליקוטי אמרים

שזהו תכלית השתלשלות כל העולמות להיות כבוד ה' מלא כל הארץ הלזו דוקא בבחי' גילוי לאהפכא חשוכא לנהורא ומרירא למיתקא כנ"ל באריכות. וזהו תכלית כוונת האדם בעבודתו להמשיך אור אין סוף ברוך הוא למטה רק שצריך תחלה העלאת מ"ן למסור לו נפשו ומאודו כנ"ל:

יום ראשון

יום רביעי — **יד אייר, פסח שני, כט לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהר, רביעי עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: והמשל . . . ־סח־ האדם ודעתו.

פסח שני ענינו איז – עס איז ניטאָ קיין ״פאַרפאַלען״, מען קען אַלע מאָל פאַריכטען. אפילו מי שהי׳ טמא, מי שהי׳ בדרך רחוקה. און אפילו ״לכם״, אַז דאָס איז געווען ברצונו, פונדעסטוועגען קען מען מתקן זיין.

פֶּסַח שֵׁנִי עִנְיָנוֹ הוּא – אֵין ״אָבוּד״ [=לְהִתְיָאֵשׁ מִלְּתַקֵּן], תָּמִיד אֶפְשָׁר לְתַקֵּן. גַּם מִי שֶׁהָיָה טָמֵא, מִי שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, וַאֲפִלּוּ – ״לָכֶם״, שֶׁהַדָּבָר הָיָה בִּרְצוֹנוֹ, אַף עַל פִּי כֵן אֶפְשָׁר לְתַקֵּן.

יום שני

יום חמישי — **טו אייר, ל לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהר, חמישי עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: אבל הקב״ה . . . ־136־ בלבד.

בימי רבינו הזקן הי׳ שגור בפי החסידים הפתגם: דער שטיקעל ברויט וואָס איך האָב, איז ער דיינער ווי מיינער. והיו מקדימים מלת ״דיינער״ – דיינער ווי מיינער.

בִּימֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן הָיָה שָׁגוּר בְּפִי הַחֲסִידִים הַפִּתְגָּם: פְּרוּסַת הַלֶּחֶם שֶׁיֵּשׁ לִי, הִיא שֶׁלְּךָ כְּמוֹ שֶׁלִּי. וְהָיוּ מַקְדִּימִים תֵּבַת ״שֶׁלְּךָ״ – שֶׁלְּךָ כְּמוֹ שֶׁלִּי.

יום שלישי

יום ששי — **טז אייר, לא לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהר, ששי עם פירש״י
תהלים: עט־פב.
תניא: אך ידיעתו . . . במ״א.

אאמו״ר כשהי׳ נוטל צפרניו, הי׳ מערב עמהם קיסם, קודם השריפה.

אאזמו״ר אמר להחסיד ר׳ אלי׳ אבעלער – איש פשוט מצד כשרונותיו וידיעותיו – כשנכנס אליו ליחידות: אלי׳ איך בין דיר מקנא. פאָהרסט אויף מערק זעהסט א סך מענשען, איז ווען אינמיטען עסק רעדט מען זיך מיט יענעם פאנאנדער אין א אידישען וואָרט א עין יעקב וואָרט, און מ׳איז מעורר אויף לערנען נגלה און חסידות, פון דעם ווערט א שמחה למעלה. און די מעקלעריי צאָהלט דער אויבערשטער אָפּ בבני חיי ומזוני. און וואָס גרעסער דער מאַרק מעהר ארבעט, איז גרעסער די פרנסה.

אֲדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרַשׁ״ב] כְּשֶׁהָיָה נוֹטֵל צִפָּרְנָיו, הָיָה מְעָרֵב עִמָּהֶם קִיסָם קֹדֶם הַשְּׂרֵפָה.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] אָמַר לְהֶחָסִיד ר׳ אֵלִיָּהוּ אַבְּעֶלֶער – אִישׁ פָּשׁוּט מִצַּד כִּשְׁרוֹנוֹתָיו וִידִיעוֹתָיו – כְּשֶׁנִּכְנַס אֵלָיו לִיחִידוּת: אֵלִיָּהוּ, אֲנִי מְקַנֵּא בְּךָ. אַתָּה נוֹסֵעַ לַיְרִידִים, נִפְגָּשׁ עִם הַרְבֵּה אֲנָשִׁים, כַּאֲשֶׁר תּוֹךְ כְּדֵי הָעֵסֶק מְשׂוֹחֲחִים עִם הַזּוּלַת בְּעִנְיָן יְהוּדִי, ׳וואָרט׳ [=פִּתְגָּם] מֵ״עֵין יַעֲקֹב״, וּמְעוֹרְרִים אוֹדוֹת לִמּוּד נִגְלֶה וַחֲסִידוּת – מִכָּךְ נוֹצֶרֶת שִׂמְחָה לְמַעְלָה. וְאֶת דְּמֵי הַ״תִּוּוּךְ״ מְשַׁלֵּם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי. וּכְכָל שֶׁהַשּׁוּק גָּדוֹל יוֹתֵר, יוֹתֵר עֲבוֹדָה – כָּךְ הַפַּרְנָסָה גְּדֵלָה.

יום רביעי

שבת **יז אייר, לב לעומר** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהר, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: פרק מט. והנה . . . "138" אהבת ה'.

אֵין אוֹמְרִים צִדְקָתְךָ.

בק"ש שיש אומרים בבוקר – קודם התפלה – כדי לצאת חובת ק"ש בזמנה, ג"כ כופלים ג' התיבות, ומסיימים בתיבת "אמת". בק"ש דתפלין דר"ת ושמ"ר אין כופלים, אבל אומרים "אמת".

ל"ג בעומר שנת תר"ד – לערך – סיפר הצ"צ תורת הבעש"ט: עס שטעהט כי תהיו אתם ארץ חפץ אמר ה' צבאות. אט אזוי ווי די גרעסטע חכמים וועלען אייביג ניט דערגיין די גרויסע טבעיות'דיגע אוצרות, וועלכע השי"ת האָט טובע געווען בארץ, אז הכל הי' מן העפר, אָט אזוי קען קיינער ניט דערגיין די גרויסע אוצרות וואָס ליגען אין אידען, וואָס זיי זיינען דעם אויבערשטענס ב"ה ארץ חפץ. וסיים הבעש"ט: איך וויל מאכען פון אידען, אַז זיי זאָלען געבען דעם יבול, וואָס דעם אויבערשטענס ב"ה א ארץ חפץ קען געבען.

בִּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁיֵּשׁ אוֹמְרִים בַּבֹּקֶר – קֹדֶם הַתְּפִלָּה – כְּדֵי לָצֵאת חוֹבַת קְרִיאַת שְׁמַע בִּזְמַנָּהּ, גַּם כֵּן כּוֹפְלִים ג' הַתֵּבוֹת ["אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם"], וּמְסַיְּמִים בְּתֵבַת "אֱמֶת". בִּקְרִיאַת שְׁמַע דִּתְפִלִּין דְּרַבֵּנוּ תָּם וְשִׁמּוּשָׁא רַבָּא אֵין כּוֹפְלִים, אֲבָל אוֹמְרִים "אֱמֶת".

ל"ג בָּעֹמֶר שְׁנַת תר"ד – לְעֶרֶךְ – סִפֵּר הַ"צֶּמַח צֶדֶק" תּוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב: כָּתוּב "כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ אָמַר ה' צְבָאוֹת". כְּשֵׁם שֶׁהַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר לְעוֹלָם לֹא יַשִּׂיגוּ אֶת אוֹצְרוֹת הַטֶּבַע הַגְּדוֹלִים שֶׁה' יִתְבָּרֵךְ הִטְבִּיעַ בָּאָרֶץ, שֶׁהַכֹּל הָיָה מִן הֶעָפָר, כָּךְ לֹא יָכוֹל אַף אֶחָד לְהַשִּׂיג אֶת הָאוֹצָרוֹת הַגְּדוֹלִים שֶׁחֲבוּיִים בַּיְּהוּדִים, שֶׁהֵם הָ'אֶרֶץ חֵפֶץ' שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְסִיֵּם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב: רְצוֹנִי לְהָפִיק מֵהַיְּהוּדִים שֶׁהֵם יִתְּנוּ אֶת הַיְבוּל שֶׁהָ'אֶרֶץ חֵפֶץ' שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְכוֹלָה לָתֵת.

יום חמישי

יום ראשון **יח אייר, לג לעומר** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: ואיך יבא . . . "138" וקדוש.

אצל אדמו"ר האמצעי הי' לג בעומר מיו"ט המצויינים. מען פלעגט ארויסגעהן אויפ'ן פעלד, ער פלעגט זיך ניט וואשען, אָבער נעהמען משקה, וואָס מצד הבריאות האָט ער עס ניט געטאָרט. מען האָט דעמאָלט געזעהן א סך מופתים. דאָס רוב מופתים איז געווען בנוגע קינדער. און אַ גאַנץ יאָהר האָט מען געווארט אויף לג בעומר.

אֵצֶל אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי הָיָה לַג בָּעֹמֶר מֵיו"ט [יוֹם־טוֹב] הַמְצַיְּנִים [=חַגִּים חֲשׁוּבִים]. הָיוּ יוֹצְאִים לַשָּׂדֶה, הָרַבִּי לֹא הָיָה נוֹטֵל יָדָיו אַךְ הָיָה אוֹמֵר 'לְחַיִּים' עַל 'מַשְׁקֶה' – דָּבָר שֶׁמִּטַּעֲמֵי בְּרִיאוּת הָיָה אָסוּר עָלָיו. הָיוּ רוֹאִים אָז הַרְבֵּה מוֹפְתִים. רֹב הַמּוֹפְתִים הָיוּ בְּנוֹגֵעַ לִילָדִים, וְכָל הַשָּׁנָה יִחֲלוּ וְצִפּוּ לְלַג בָּעֹמֶר.

יום שישי

יום שני — **יט אייר, לד לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בחוקותי, שני עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: ואח״כ . . . ־ע־ ית׳ כנ״ל.

חסידות איז א ג־טליכער פאַרשטאַנד, דער פאַרשטאַנד וואָס ווייזט דעם מענשען ווי קליין ער איז, און ווי גרויס ער קען זיך דערהויבען.

חֲסִידוּת הִיא הֲבָנָה אֱלֹקִית, הַהֲבָנָה הַמַּרְאָה לָאָדָם עַד כַּמָּה הוּא קָטָן, וּלְאֵיזוֹ גֹּדֶל הוּא יָכוֹל לְרוֹמֵם אֶת עַצְמוֹ.

שבת קודש

יום שלישי — **כ אייר, לה לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בחוקותי, שלישי עם פירש״י.
תהלים: צז־קג.
תניא: והנה כאשר . . . ־ע־ בד״ת.

ניטאָ בא וועמען איבערנעמען זיך. מען בעדארף האָרעווען, מיט סבלנות און קירוב הדעת קען מען, בעזה״י, אלס דורכזעצען, מיט ביטול הזולת והגבהת עצמו ווערט מען חלילה אלץ אָן.

״אֵין כְּלַפֵּי מִי לְהִתְנָעֵר מֵאַחֲרָיוּת״. צָרִיךְ לְהִתְיַגֵּעַ, בְּסַבְלָנוּת וְקֵרוּב הַדַּעַת אֶפְשָׁר, בְּעֶזְרַת ה׳ יִתְבָּרֵךְ, לְסַדֵּר הַכֹּל. בְּבִטּוּל הַזּוּלַת וְהַגְבָּהַת עַצְמוֹ מַפְסִידִים, חָלִילָה, הַכֹּל.

אגרות קודש

ב״ה, ח״י אייר, תשי״ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו אשר לפעמים פארטראכט ער זיך בהנוגע הסברות לעתידו, וזה מבלבל את לימודו וכו׳.

ולפלא הדבר, שהרי במכתבו זה עצמו מזכיר מה שאמרתי לו שעליו ללמוד במשך שנה וכו׳ ואחרי כן להחליט, ומובן וגם פשוט שלימוד דבר חכמה בכלל ובפרט לימוד תורתנו הק׳, אשר לא רק שחכמתכם ובינתכם היא, כי אם היא, תורה״ק, היא חכמתו ורצונו של הקב״ה, תורה קדושה, בודאי שיש בכחה ומועילה לבטל דאגות ולהביא הצלחה ולא רק בהבנת והשגת הלימוד כי אם גם בכל צרכי האדם, ובפרט בענינים העיקרים.

וילמוד במנוחת הנפש גמורה ובהתמדה ושקידה, והשי״ת המשגיח על כאו״א בהשגחה פרטית יעזור לו בעניניו עתה וגם אחר זמן הנ״ל בלימוד.

בודאי שומר שיעורי חת״ת הידועים וגם מתעסק מזמן לזמן בפעולות צעירי אגודת חב״ד, וכיו״ב.

בברכה לבשו״ט בכל האמור.

חכמת יון בתוך התורה

יום ראשון י"ד אייר ה'תשע"ב

הלכות קדוש החודש פרק יז, הלכה כד: חָכְמַת הַתְּקוּפוֹת וְהַגִּימַטְרִיּוֹת, שֶׁחִבְּרוּ בָהּ חַכְמֵי יָוָן סְפָרִים הַרְבֵּה... וּמֵאַחַר שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, בְּרָאיּוֹת בְּרוּרוֹת הֵם, שֶׁאֵין בָּהֶם דֹּפִי... אֵין חוֹשְׁשִׁין לְמַחֲבֵר, בֵּין שֶׁחִבְּרוּ אוֹתָם נְבִיאִים בֵּין שֶׁחִבְּרוּ אוֹתָם גּוֹיִם.

לכאורה, הצורך להסתמך על ספרי חכמי יון בנושאים אלו הוא 'בדיעבד' שהרי במקורה נמסרה חכמת התכונה לעם ישראל, כדברי הגמרא (שבת עה, א) "היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים – איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים? הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות", אלא שספרי חכמי ישראל בעניינים אלו לא הגיעו לידינו.

וכן כתב התשב"ץ (ח"א סי' קד): "כי זאת החכמה אע"פ שהיא חכמתנו ובינתנו... אבל מפני הגלות אבדה זאת החכמה ממנו (מאיתנו)... והוצרכנו לחצוב לנו בורות נשברים... וחכמי יון חקרו יפה בזאת החכמה מחקר מסכים לקבלתנו". ומוסיף, שאף יתכן ומקור חכמת האומות היא מאיתנו: "ואולי הגיעו אליהם ספרינו בבית שני כשגברה ידם עלינו וקראו אותם חכמות על שמם אע"פ שהם חכמותינו באמת".

וכתב המהר"ץ חיות (תפארת למשה פ"ג ד"ה ועתה נעתיק) שבמקומות שבהם הרמב"ם הסתמך על חכמת יון אין זה אלא כדי לגלות את הכוונה הצפונה וטמונה בדברי חז"ל, כפי שכתב הרמב"ם במכתבו לר"י מלינול (שו"ת פאר הדור) שלקח חכמות אלו "לרקחות וטבחות להיות משמשות בקודש".

ואולם לפי פנימיות העניינים, יש יתרון בצורך להישען על חכמת האומות, כפי שמבאר הרבי (ספר המאמרים תשמ"ח, ד"ה החודש):

"...שזהו החידוש שבדבר, שהגם שחכמת התקופות והגימטריות היא חכמת האומות, מ"מ היא נעשית חלק מתורת ה', שמברכים גם קודם ללימוד הלכות אלו ברכת התורה, ועד שנעשית חלק מהלכה שבתורה, עד שנעשית חלק ממשנה תורה שעליו כתב הרמב"ם שאדם קורא תורת משה בן עמרם ואח"כ קורא ספר זה ואינו צריך ספר אחר ביניהם... כי זה החידוש שבתורה, שגם בעניני טבע (חכמת האומות) מגלים את האלקות שבזה". ומוסיף שעניין זה שייך לרמב"ם דווקא: "כמו שכתב בתניא שהרמב"ם והרמב"ן ידעו להשתמש בחכמת האומות לעבודת ה' או לתורתו".

'לא אד"ו ראש' - מתי?

יום שני ט"ו אייר ה'תשע"ב

הלכות קדוש החודש פרק יח, הלכה יא: זֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁמְּעַבְּרִין אֶת הַחֹדֶשׁ לְצֹרֶךְ, הוּא בְּחֲדָשִׁים אֵלּוּ שֶׁמְּעַבְּרִין אוֹתָם לְפִי חֶשְׁבּוֹן... מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִרְאָה הַיָּרֵחַ בִּזְמַנּוֹ; אֲלָא בְּעֵת שֶׁיִּרָאֶה הַיָּרֵחַ בִּזְמַנּוֹ, שֶׁהוּא תְּחִלַּת הֱיוֹתוֹ נִרְאֶה אַחַר שֶׁנִּתְקַבֵּץ עִם הַשֶּׁמֶשׁ - מְקֻדָּשִׁין לְעוֹלָם, וְאִי אֶפְשָׁר לֹא לְדָחוֹת וְלֹא לְעַבֵּר.

אחת הסיבות לכך שאין קובעים ראש חודש תשרי בימי אד"ו אלא דוחים אותו למחרת, היא כדי שלא יחול יום הכיפורים בערב שבת או במוצאי שבת, שלא יסריח מת שימות ביום הראשון ואי אפשר יהיה לקברו בשני הימים (ראש השנה כ, ב). ולדעת חכמים (סוכה נד, ב), גם כאשר קידשו את החודש על פי הראיה לא קבעו את ראש חודש תשרי בימים אד"ו. ומה שמצינו במשנה (שבת קג, א) שמקטירים ביום הכיפורים שחל במוצאי שבת את חלבי הקרבנות שהקריבו בשבת - זו היא דעת 'אחרים' שאין 'מעברין' את החודש אפילו לצורך, ולכן יכול יום הכיפורים לחול ביום א', אבל לדעת חכמים 'מעברין' את חודש אלול כדי שלא יחול יום הכיפורים ביום א' ('מפרש' לעיל פ"ח ה"ז).

ולפי זה הקשה ה'לחם משנה' (הל' תמידין ומוספין פ"א ה"ז) על הרמב"ם (שם) שהביא את ההלכה שחלבי הקרבנות שהקריבו בשבת "אין קרבין בלילי יום הכיפורים (שחל במוצ"ש)" - והרי לדעת חכמים, גם כשקידשו את החודש על פי הראיה לא יכול היה יום הכיפורים לחול במוצאי שבת! ומוקשים גם דבריו בהלכות שבת (פ"ה הכ"א) "יום הכיפורים שחל להיות בערב שבת לא היו תוקעין. חל להיות במוצאי שבת לא תוקעין..." והרי, כאמור לעיל, לדעת חכמים לעולם אין יום הכיפורים חל בערב שבת או במוצאי שבת?

והגרי"ז סולובייצ'יק מבאר את שיטת הרמב"ם לפי דבריו כאן:

גם לדעת חכמים, שמעברים את חודש אלול כדי שיום הכיפורים לא יחול בערב שבת או במוצאי שבת, הרי זה רק כאשר הירח לא נראה בזמנו וקידוש החודש נעשה על פי כללי המולד, אבל "בעת שיראה הירח בזמנו" גם חכמים יודו שאין מעברין את החודש. ולכן: אמנם גם בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה לא היו קובעים את ראש חודש תשרי בימי אד"ו, אבל באותו הזמן יום הכיפורים כן היה יכול לחול בערב שבת או במוצאי שבת, אם הירח נראה בזמנו (חידושי הגרי"ז, קדה"ח יומא וסוכה ז, א).

'עונת הגשמים' במקומות שונים

יום שלישי ט"ז אייר ה'תשע"ב

הלכות תעניות פרק ג, הלכה י: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכָל הַדּוֹמֶה לָהּ. אֲבָל מְקוֹמוֹת שֶׁעוֹנַת הַגְּשָׁמִים שֶׁלָּהֶן קֹדֶם שִׁבְעָה עָשָׂר בְּמַרְחֶשְׁוָן, אוֹ לְאַחַר זְמַן זֶה - כְּשֶׁיַּגִּיעַ זְמַנָּם וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים, יְחִידִים מִתְעַנִּים שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי.

כאן פוסק הרמב"ם שבכל מקום קובעים תעניות על הגשמים לפי הצרכים של המקום, ולכאורה הדברים סותרים לדבריו בהלכות תפילה (פ"ב הי"ז): "מקומות שהם צריכים גשמים בימות החמה כגון איי הים הרחוקים – שואלין את הגשמים בעת שהם צריכים להם בשומע תפילה", היינו שדינם כדין יחיד השואל את צרכיו בברכת שומע תפילה, ואף שאצלם זהו הזמן שבו הם צריכים לגשמים אינם שואלים גשמים בברכת השנים!

ויש מחלקים בין תעניות לשאלת גשמים:

עיקרה של שאלת גשמים נקבע על ארץ ישראל כי עיקר ברכת המטר בתוכה היא, ולכן בארצות שבהם יש צורך בגשמים בעונות אחרות שואלים בעונתם בשומע תפילה ולא בברכת השנים, ואילו לגבי תעניות, הן לצורך גשמים והן על כל צרה שלא תבוא – דינו של כל מקום נקבע על פי צרכיו (קרן אורה תענית יד, ב).

ויש מבארים באופן אחר:

לגבי שאלת גשמים בשמונה־עשרה אין לשנות ממטבע הברכה, כי סדר י"ח הברכות הוא מתיקון הנביאים, אך לגבי תענית יכולים כל קהל לקבל עליהם תענית בעת שימצאו לנכון (קר"א שם ע"פ הרא"ש).

ויש המבארים לפי הרא"ש, שהקשה על דברי הרמב"ם בהלכות תפילה שנחשבים כיחידים ושואלים בשומע תפילה, שהדברים סותרים לדבריו בפירוש המשניות שהשאלה היא בכל מקום לפי הצריך לו, ותירץ, שבפירוש המשניות מדובר על ארצות שלמות ולכן נקראים רבים ושואלים בברכת השנים בזמן הצריך להם, אך בספר ה'יד' מדבר הרמב"ם על 'איי הים' שאינם נחשבים ארץ בפני עצמם ולכן דינם כיחידים.

ולפי זה ניתן ליישב גם את הסתירה בדברי הרמב"ם מהלכות תפילה לכאן: שם מדובר במקומות בודדים כאיי הים, וכאן מדובר על מדינות שלמות ודין המדינות נקבע לפי צרכיהם (שפת אמת תענית שם).

זמני קריאת המגילה

יום רביעי י"ז אייר ה'תשע"ב

הלכות מגילה פרק א, הלכה ד: אֵיזֶה הוּא זְמַן קְרִיאָתָהּ? זְמַנִּים הַרְבֵּה תִּקְּנוּ לָהּ חֲכָמִים שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּזְמַנֵּיהֶם".

להלן מפרט הרמב"ם את זמני קריאת המגילה ומקור ההלכה הוא במשנה (ריש מס' מגילה) "מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו". ואף שכתב הרמב"ם (להלן הל' ט') ש"בזמן הזה אין קוראין אותה אלא בזמנה, שהוא יום י"ד ויום ט"ו", גם בזמן הזה יש משמעות לתאריכים י"א י"ב וי"ג, כפי שנפסק ב'שולחן ערוך' (או"ח סי' תרפ"ח סע' ז) "המפרש בים והיוצא בשיירה ואינו מוצא מגילה להוליך עמו יקראנה בשלשה עשר או בשנים עשר או באחד עשר בלא ברכה".

ואף שקריאת המגילה בי"א בי"ב ובי"ג היא תקנה שתיקנו חכמים לאנשים מסוימים בזמנים מסוימים, כדברי חז"ל (מגילה שם) "חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים", מכך שהמשנה מתחילה בתאריכים י"א י"ב וכו' ולא בתאריכים העיקריים י"ד וט"ו, יש ללמוד שגם התאריכים המוקדמים הם בגדרי זמן קריאת המגילה.

ולכן לשון המשנה היא "מגילה נקראת" ולא "קורין את המגילה", ללמדנו שקריאת המגילה בימים אלו אינה רק לצורך קיום המצווה על ידי ה'גברא' אלא "המגילה נקראת", היינו שקריאת המגילה כ'חפצא' - בימים אלו היא בזמנה.

והדבר נוגע גם הלכה למעשה:

כאשר אדם מוכרח לקרוא את המגילה בתאריכים המוקדמים (ובזמן הזה: המפרש בים או יוצא בשיירה כנ"ל) ובנוסף לכך חלה עליו מצווה אחרת, לפי האמור, עליו להקדים את קריאת המגילה, כי קיום המצוה האחרת הוא רק חובת 'גברא', ואילו קריאת המגילה גם בזמנים המוקדמים אינה רק חובת ה'גברא' אלא הזמן עצמו נקבע לזמן קריאת המגילה.

(לקוטי שיחות כ"א עמ' 197)

על מה לחמו היוונים?

יום חמישי י"ח אייר ה'תשע"ב

הלכות חנוכה פרק ג, הלכה א: בְּבֵית שֵׁנִי, כְּשֶׁמָּלְכוּ יָוָן - גָּזְרוּ גְּזֵרוֹת עַל יִשְׂרָאֵל, וּבִטְּלוּ דָתָם, וְלֹא הִנִּיחוּ אוֹתָם לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת... עַד שֶׁרָחֵם עֲלֵיהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וְהוֹשִׁיעָם.

עיקר הגזירה בימי חנוכה היתה גזירה רוחנית, כי היוונים לא רצו לפגוע בגופם של בני ישראל, אלא לחמו נגד דת ישראל "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" (ברכת "ועל הניסים". וראה לבוש וט"ז או"ח סתר"ע סק"ג).

ומבואר בספרי חסידות (ד"ה מאי חנוכה ה'תש"א. לקו"ש כ"ה עמ' 238) שמלחמה רוחנית זו לא היתה מכוונת נגד קיום התורה והמצוות בפועל, אלא נגד הרוחניות והקדושה שבתורה ומצות. היוונים, בהיותם משכילים, הכירו בחכמה שבלימוד התורה ובהגיון שבקיום המצות – אבל התנגדו לכך שהתורה היא תורת ה', והמצוות הם ציווי הקב"ה שלמעלה מהשכל.

אמנם ממה שכתב כאן הרמב"ם "בטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות", משמע שהגזירה היתה גם נגד קיום התורה ומצוות בפועל.

ויש לבאר:

באמת עיקר המלחמה היתה נגד הקדושה האלוקית שבתורה ומצות, אלא שאח"כ נשתלשל מזה שגזרו גזירות גם על לימוד התורה וקיום המצות בפועל. וזוהי כוונת הרמב"ם שבתחילה "ביטלו דתם" – שלחמו נגד ה'אלוקות' שבתורה ומצוות, ואח"כ "לא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות" בשום אופן, ומנעו מבני ישראל גם את קיום התורה ומצוות בפועל.

(ספר המאמרים מלוקט, ב, עמ' יט הע' 33)

קידושי 'שפחה חרופה'

יום שישי י"ט אייר ה'תשע"ב

הלכות אישות פרק ד, הלכה טז: הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה שֶׁחֻצְיָהּ שִׁפְחָה וְחֻצְיָהּ בַּת חוֹרִין - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין עַד שֶׁתִּשְׁתַּחְרֵר; וְכֵיוָן שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה, גָּמְרוּ קִדּוּשֶׁיהָ... וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקַדְּשָׁהּ קִדּוּשִׁין אֲחֵרִים. בָּא אַחֵר וְקִדְּשָׁהּ אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה, הֲרֵי זוֹ סְפֵק קִדּוּשִׁין לִשְׁנֵיהֶם.

ומבאר ה'מגיד משנה': הרמב"ם פוסק כדעה (גיטין מג, א)

שהמקדש אשה שחציה שפחה וחציה בת חורין מקודשת, וכשפחה חרופה האמורה בתורה המאורסת לעבד עברי. ואינו דומה למקדש חצי אשה שאינה מקודשת (לעיל ה"ט) כי 'שייר בקנינו' מאחר שלא קידש כל מה שיכול היה לקדש, אבל המקדש חציה שפחה וחציה בת חורין לא 'שייר בקנינו' שהרי קידש כל מה שיכול היה לקדש (את חציה הבת חורין).

ואף שקידושיה קידושין, אם "בא אחר וקדשה אחר שנשתחררה הרי זה ספק קידושין לשניהם", כי אין אלו קידושין גמורים אלא ספק קידושין, ומה שכתב הרמב"ם לפני כן "וכיון שנשתחררה גמרו קידושיה.. ואינו צריך לקדשה קידושין אחרים", הרי זה דווקא אם בא עליה לאחר שנשתחררה "שביאתו (לשם קידושין) עושה אותה אשת איש גמורה", אך ללא ביאה אחר שחרורה הרי זה ספק קידושין וכדי שיהיו קידושין גמורים צריך לקדשה שנית.

וה'כסף משנה' (בתירוץ השני) ביאר: קידושי חציה שפחה וחציה בת חורין קודם שחרורה הם קידושי ודאי, גם ללא ביאה לאחר השחרור, בתנאי שלא נתקדשה לאחר, אבל אם יבוא אחר ויקדשה לאחר שנשתחררה, יש להחמיר ולקבוע ספק קידושין לשניהם.

[והט"ז (אה"ע סי' מד ס"ק ח) דייק כן מלשון הרמב"ם שלגבי עצם קידושי אשה שחציה שפחה וחציה בת חורין כתב רק שאינה מקודשה קידושין גמורים, וב"בא אחר וקידשה לאחר שנשתחררה" כתב שהוא ספק קידושין].

אך צריך להבין: אם כאשר לא נתקדשה לאחר – קידושי אשה שחציה שפחה וחציה בת חלים בוודאות, מדוע אם בא אחר וקידשה הרי זה ספק קידושין?

ומבאר ה'אחיעזר' (ח"א סי' כט ס"ק ט):

קידושי שפחה חרופה הם קידושי ודאי, ובכל זאת הם קידושין קלושים (ולכן חיובם בלאו ולא במיתה) וכל זמן שלא נתקדשה לאחר אינה צריכה קידושין אחרים, כי עם שחרורה קידושין שחלו בחציה נגמרים בכולה, אבל אם נתקדשה לאחר בקידושין גמורים יש להסתפק שמא קידושין אלו יפקיעו את קידושי הראשון שנעשו בעת שמחציתה היתה שפחה, שכאמור הם קידושין קלושים.

תנאי קודם למעשה

שבת קודש כ' אייר ה'תשע"ב

הלכות אישות פרק ו, הלכה ד: אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי... וְנָתַן הַדִּינָר בְּיָדָהּ, וְהַשְּׁלִים הַתְּנַאי וְאָמַר: 'אִם תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז... הֲרֵי הַתְּנַאי בָּטֵל, מִפְּנֵי שֶׁהַקְּדִים הַמַּעֲשֶׂה וְנָתַן בְּיָדָהּ וְאַחַר כָּךְ הִתְנָה.

במשנה (ב"מ צד, א): "כל תנאי שיש מעשה בתחילתו – תנאו בטל". ומפרש הרמב"ם שאם הקדים ועשה את המעשה ורק לאחר מכן התנה תנאי – התנאי בטל.

אך הראב"ד מפרש שדין זה נאמר לגבי נוסח אמירת התנאי, היינו שאף אם יאמר את התנאי קודם המעשה התנאי יחול רק אם יפרש את התנאי לפני אמירת המעשה, כגון שיאמר 'אם תתני לי מאתיים זוז תהיי מקודשת', אך אם יאמר "הרי את מקודשת לי בתנאי שתתני לי מאתיים זוז", לא יחול התנאי.

ועל הרמב"ם הקשה הראב"ד: דיני תנאים נלמדים מהתנאי שהתנה משה רבנו עם בני גד ובני ראובן ושם הקדים משה את אמירת התנאי לאמירת המעשה: "אם יעברו בני גד ובני ראובן חלוצים... ונתתם להם את עבר הירדן"!

ומיישב הגר"ח מבריסק:

זכייתם של בני גד ובני ראובן בחלקם בעבר הירדן היתה על פי הדיבור. ונמצא שבעצם הדיבור נעשה גם מעשה הנתינה בפועל, ולכן היה צריך להקדים את אמירת התנאי לאמירת המעשה. ומכאן יש ללמוד לשאר תנאים שיש להקדים את אמירת התנאי לעשיית המעשה (חדושי רבינו חיים הלוי).

והטור (אהע"ז סי' לח) מקשה על הרמב"ם: הרי אם כבר עשה את המעשה בוודאי שאין יכול לחזור בו לאחר מכן ולהתנותו בתנאי כלשהו, ואף שלגבי מקח וממכר יכול אדם לחזור בו מהמעשה תוך כדי דיבור, בגיטין וקידושין אין אומרים כן, ומהו אם כן החידוש בכך שאין יכול להתנות לאחר גמר המעשה?

ומיישב ה'בית יוסף' (שם):

אמנם אי אפשר לחזור מקידושין אפילו תוך כדי דיבור, אך זהו דווקא כאשר לאחר הדבור הראשון היה הפסק כלשהו (אף שהוא פחות מכדי דיבור), אך אם אמר משפט שלם ללא הפסק כלל, מן הדין שנתייחס גם לדבריו האחרונים ואין זה נחשב כ'חזרה'. וזהו החידוש שמכל מקום אין התנאי חל אפילו אם נאמר בהמשך אותו משפט, מאחר ואמירת התנאי צריכה להיות קודם אמירת המעשה.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ד־כ' אייר ה'תשע"ב

יום ראשון י"ד אייר ה'תשע"ב

הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ

פֶּרֶק טו

א. אִם תִּרְצֶה לֵידַע מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי [ראה ערכו בעמוד קג] בְּכָל יוֹם שֶׁתִּרְצֶה, תּוֹצִיא תְּחִלָּה אֶמְצַע הַיָּרֵחַ לִשְׁעַת הָרְאִיָּה לְאוֹתוֹ הַלַּיְלָה שֶׁתִּרְצֶה, וְכֵן תּוֹצִיא אֶמְצַע הַמַּסְלוּל וְאֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹתוֹ הָעֵת. וְתִגְרַע אֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ מֵאֶמְצַע הַיָּרֵחַ, וְהַנִּשְׁאָר תִּכְפֹּל אוֹתוֹ - וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'מֶרְחָק הַכָּפוּל' [ראה ערכו בעמוד קג].

ב. וּכְבָר הוֹדַעְנוּ, שֶׁלֹּא בָּאנוּ בְּכָל אֵלּוּ הַחֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁעָשִׂינוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ, אֶלָּא לָדַעַת רְאִיַּת הַיָּרֵחַ; וּלְעוֹלָם אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה מֶרְחָק זֶה הַכָּפוּל בְּלֵיל הָרְאִיָּה שֶׁיֵּרָאֶה בָּהּ הַיָּרֵחַ, אֶלָּא מֵחֲמֵשׁ מַעֲלוֹת עַד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת - וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיּוֹסִיף עַל זֶה, וְלֹא יִגְרַע מִמֶּנּוּ.

ג. הוֹאִיל וְהַדָּבָר כֵּן, הִתְבּוֹנֵן בְּמֶרְחָק זֶה הַכָּפוּל - אִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל חָמֵשׁ מַעֲלוֹת אוֹ קָרוֹב לְחָמֵשׁ, אֵין חוֹשְׁשִׁין לְתוֹסֶפֶת וְלֹא תּוֹסִיף כְּלוּם; וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִשֵּׁשׁ מַעֲלוֹת עַד אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל מַעֲלָה אַחַת; וְאִם יִהְיֶה מֶרְחָק הַכָּפוּל מִשְּׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת עַד שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל שְׁתֵּי מַעֲלוֹת; וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִתְּשַׁע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת עַד אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת; וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מֵחָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת עַד אַחַת וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל אַרְבַּע מַעֲלוֹת; וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִשְּׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת עַד שְׁמוֹנֶה וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל חָמֵשׁ מַעֲלוֹת; וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִתְּשַׁע עַד תֵּשַׁע וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל שֵׁשׁ מַעֲלוֹת; וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִשֵּׁשׁ עַד אַחַת וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל שֶׁבַע מַעֲלוֹת; וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִשְּׁתַּיִם וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת עַד תֵּשַׁע וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל שְׁמוֹנֶה מַעֲלוֹת; וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִשִּׁשִּׁים מַעֲלוֹת עַד שֵׁשׁ וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת, תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל תֵּשַׁע מַעֲלוֹת. וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה אֶמְצַע הַמַּסְלוּל אַחַר שֶׁתּוֹסִיף עָלָיו מַעֲלוֹת אֵלּוּ, הוּא הַנִּקְרָא 'מַסְלוּל הַנָּכוֹן' [ראה ערכו בעמוד קג].

ד. וְאַחַר כָּךְ תִּרְאֶה כַּמָּה מַעֲלוֹת הוּא הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן - אִם הָיָה פָּחוֹת מִמְּאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת, תִּגְרַע מִנַּת הַמַּסְלוּל הַזֶּה הַנָּכוֹן מֵאֶמְצַע הַיָּרֵחַ לִשְׁעַת הָרְאִיָּה; וְאִם הָיָה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן יוֹתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת עַד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, תּוֹסִיף מִנַּת זֶה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן עַל אֶמְצַע הַיָּרֵחַ לִשְׁעַת הָרְאִיָּה. וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה הָאֶמְצַע אַחַר שֶׁתּוֹסִיף עָלָיו אוֹ תִּגְרַע מִמֶּנּוּ, הוּא מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי לִשְׁעַת הָרְאִיָּה.

ה. וְדַע, שֶׁאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן מֵאָה וּשְׁמוֹנִים בְּשָׁוֶה, אוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים בְּשָׁוֶה - אֵין לוֹ מָנָה, אֶלָּא יִהְיֶה מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֶמְצָעִי לִשְׁעַת הָרְאִיָּה, הוּא מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי.

ו. וְכַמָּה הוּא מִנַּת הַמַּסְלוּל? אִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן עֶשֶׂר מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ חֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן עֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ מַעֲלָה אַחַת וּשְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל שְׁלֹשִׁים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ שְׁתֵּי מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה אַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה חֲמִשִּׁים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה שִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה שִׁבְעִים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְאֶחָד עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה שְׁמוֹנִים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ חָמֵשׁ מַעֲלוֹת; וְאִם יִהְיֶה תִּשְׁעִים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ חָמֵשׁ מַעֲלוֹת וַחֲמִשָּׁה חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ חָמֵשׁ מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנָה חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְעֶשֶׂר, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְתִשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְעֶשְׂרִים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְאַחַד עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְאַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וַחֲמִשִּׁים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ שְׁתֵּי מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ מַעֲלָה אַחַת וְשִׁשָּׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁבְעִים, תִּהְיֶה מִנָּתוֹ תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וּשְׁמוֹנִים בְּשָׁוֶה, אֵין לוֹ מָנָה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ - אֶלָּא מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֶמְצָעִי, הוּא הַמָּקוֹם הָאֲמִתִּי.

ז. וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן יָתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת, תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, וְתֵדַע מִנָּתוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשִׂיתָ בְּמַסְלוּל הַשֶּׁמֶשׁ; וְכֵן אִם יִהְיוּ בְּמִנְיַן הַמַּסְלוּל אֲחָדִים עִם הָעֲשָׂרוֹת, תִּקַּח מִן הַיָּתֵר שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַמָּנוֹת כְּפִי הָאֲחָדִים. כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַסְלוּל הַשֶּׁמֶשׁ בַּמָּנוֹת שֶׁלּוֹ, כָּךְ תַּעֲשֶׂה בַּמַּסְלוּל הַנָּכוֹן בַּמָּנוֹת שֶׁלּוֹ.

ח. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרָצִינוּ לֵידַע מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי בְּתְחִלַּת לֵיל עֶרֶב שַׁבָּת שֶׁיּוֹמוֹ שֵׁנִי לְחֹדֶשׁ אִיָּר מִשָּׁנָה זוֹ שֶׁהִיא שְׁנַת הָעִבּוּר - וּמִנְיַן הַיָּמִים הַגְּמוּרִים שֶׁמִּתְּחִלַּת לֵיל הָעִבּוּר עַד תְּחִלַּת לֵיל זֶה שֶׁאָנוּ רוֹצִים לֵידַע מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי בּוֹ, תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים; תּוֹצִיא אֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ תְּחִלָּה לְלֵיל זֶה, יֵצֵא לְךָ אֶמְצָעָהּ חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְשָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ל"ה ל"ח ל"ג; וְתוֹצִיא אֶמְצַע הַיָּרֵחַ לִשְׁעַת הָרְאִיָּה לְעֵת זוֹ, יֵצֵא לְךָ אֶמְצָעוֹ שָׁלֹשׁ

וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְתֵשַׁע וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם נ"ג ל"ו ל"ט; וְתוֹצִיא אֶמְצַע הַמַּסְלוּל לְעֵת זוֹ, יֵצֵא לְךָ אֶמְצָעוֹ מֵאָה וְשָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וְאֶחָד וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים וְשֵׁשׁ וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ק"ג כ"א מ"ו; תִּגְרַע אֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ מֵאֶמְצַע הַיָּרֵחַ, יִשָּׁאֵר שְׁבַע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנֶה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וְשֵׁשׁ שְׁנִיּוֹת - וְזֶה הוּא הַמֶּרְחָק; תִּכְפֹּל אוֹתוֹ, יֵצֵא לְךָ הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ל"ה נ"ו י"ב; לְפִיכָךְ תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל חָמֵשׁ מַעֲלוֹת, כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּ, וְיֵצֵא לְךָ הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן, מֵאָה וּשְׁמוֹנֶה מַעֲלוֹת וְאֶחָד וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וְאֵין מַקְפִּידִין עַל הַחֲלָקִים בַּמַּסְלוּל, כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּשֶּׁמֶשׁ.

ט. וּבָאנוּ לַחְקֹר [לחשב] עַל מְנַת זֶה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן, שֶׁהוּא מֵאָה וּשְׁמוֹנֶה - נִמְצֵאת מָנָה שֶׁלּוֹ חָמֵשׁ מַעֲלוֹת וְחֵלֶק אֶחָד; וּלְפִי שֶׁהַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן הָיָה פָּחוֹת מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים, תִּגְרַע הַמָּנָה שֶׁהוּא חָמֵשׁ מַעֲלוֹת וְחֵלֶק אֶחָד מִן אֶמְצַע הַיָּרֵחַ; יִשָּׁאֵר שְׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים מַעֲלוֹת וַחֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְתֵשַׁע וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת; תַּעֲשֶׂה הַשְּׁנִיּוֹת חֵלֶק, וְתוֹסִיף עַל הַחֲלָקִים. וְנִמְצָא מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי בְּשָׁעָה זוֹ, בְּמַדַּל שׁוֹר בִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים מִמַּעֲלַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה - סִימָנָם י"ח ל"ו. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה תֵּדַע מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי בְּכָל עֵת רְאִיָּה שֶׁתִּרְצֶה, מִתְּחִלַּת שָׁנָה זוֹ שֶׁהִיא הָעִקָּר, עַד סוֹף הָעוֹלָם.

פֶּרֶק טז

א. הָעִגּוּלָה [ראה ערכו בעמוד קג] שֶׁסּוֹבֵב בָּהּ הַיָּרֵחַ תָּמִיד, הִיא נוֹטָה מֵעַל הָעִגּוּלָה שֶׁסּוֹבֶבֶת בָּהּ הַשֶּׁמֶשׁ תָּמִיד - חֶצְיָהּ נוֹטֶה לְצָפוֹן, וְחֶצְיָהּ נוֹטֶה לְדָרוֹם; וּשְׁתֵּי נְקֻדּוֹת יֵשׁ בָּהּ זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, שֶׁבָּהֶן פּוֹגְעוֹת שְׁתֵּי הָעִגּוּלוֹת זוֹ בָּזוֹ. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁיִּהְיֶה הַיָּרֵחַ בְּאַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן, נִמְצָא סוֹבֵב בְּעִגּוּלָה שֶׁל שֶׁמֶשׁ כְּנֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ בְּשָׁוֶה; וְאִם יֵצֵא הַיָּרֵחַ מֵאַחַת מִשְּׁתֵּי הַנְּקֻדּוֹת, נִמְצָא מְהַלֵּךְ לְצָפוֹן הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ לְדָרוֹמָהּ. הַנְּקֻדָּה שֶׁמִּמֶּנָּה יַתְחִיל הַיָּרֵחַ לִנְטוֹת לְצָפוֹן הַשֶּׁמֶשׁ, הִיא הַנִּקְרֵאת 'רֹאשׁ' [ראה ערכו בעמוד קג]; וְהַנְּקֻדָּה שֶׁמִּמֶּנָּה יַתְחִיל הַיָּרֵחַ לִנְטוֹת לְדָרוֹם הַשֶּׁמֶשׁ, הִיא הַנִּקְרֵאת 'זָנָב' [ראה ערכו בעמוד קג]. וּמַהֲלַךְ שָׁוֶה יֵשׁ לְזֶה הָרֹאשׁ, שֶׁאֵין בּוֹ לֹא תּוֹסֶפֶת וְלֹא גֵּרָעוֹן; וְהוּא הוֹלֵךְ בַּמַּזָּלוֹת אַחוֹרַנִּית, מִטָּלֶה לְדָגִים וּמִדָּגִים לְדִלִּי, וְכֵן הוּא סוֹבֵב תָּמִיד.

ב. מַהֲלַךְ הָרֹאשׁ הָאֶמְצָעִי בְּיוֹם אֶחָד, שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים וְאַחַת עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת; נִמְצָא מַהֲלָכוֹ בַּעֲשָׂרָה יָמִים, אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְשֶׁבַע וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת; וְנִמְצָא מַהֲלָכוֹ בְּמֵאָה יוֹם, חָמֵשׁ מַעֲלוֹת וְשִׁבְעָה עָשָׂר חֲלָקִים וְשָׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ה' י"ז מ"ג; וְנִמְצָא מַהֲלָכוֹ בְּאֶלֶף יוֹם, שְׁתַּיִם וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת וְשִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וְעֶשֶׂר שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם נ"ב נ"ז י'; וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים יוֹם, מֵאָה וְתֵשַׁע וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת וְאֶחָד וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם קס"ט ל"א מ'. וְנִמְצָא מַהֲלָכוֹ לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, מַעֲלָה אַחַת וּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְתֵשַׁע שְׁנִיּוֹת - וְסִימָנָם א' ל"ב ט'; וְנִמְצָא מַהֲלָכוֹ לְשָׁנָה סִדּוּרָהּ, שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים וּשְׁתַּיִם וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם י"ח מ"ד מ"ב. וְאֶמְצַע הָרֹאשׁ בִּתְחִלַּת לֵיל חֲמִישִׁי שֶׁהוּא הָעִקָּר, הָיָה מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת וְשִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וּשְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם ק"פ נ"ז כ"ח.

ג. אִם תִּרְצֶה לֵידַע מְקוֹם הָרֹאשׁ בְּכָל עֵת שֶׁתִּרְצֶה - תּוֹצִיא אֶמְצָעוֹ לְאוֹתוֹ הָעֵת כְּדֶרֶךְ שֶׁתּוֹצִיא אֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶמְצַע הַיָּרֵחַ, וְתִגְרַע הָאֶמְצַע מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת, וְהַנִּשְׁאָר - הוּא מְקוֹם הָרֹאשׁ בְּאוֹתָהּ הָעֵת; וּכְנֶגְדּוֹ, לְעוֹלָם יִהְיֶה מְקוֹם הַזָּנָב.

ד. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרָצִינוּ לֵידַע מְקוֹם הָרֹאשׁ לִתְחִלַּת לֵיל עֶרֶב שַׁבָּת שֶׁיּוֹמוֹ שֵׁנִי לְחֹדֶשׁ אִיָּר מִשָּׁנָה זוֹ שֶׁהִיא שְׁנַת הָעִקָּר - וּמִנְּיַן הַיָּמִים הַגְּמוּרִים מִתְּחִלַּת לֵיל הָעִקָּר עַד תְּחִלַּת לֵיל זוֹ שֶׁאָנוּ רוֹצִים לֵידַע מְקוֹם הָרֹאשׁ בּוֹ, תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם.

ה. תּוֹצִיא אֶמְצַע הָרֹאשׁ לְעֵת הַזֹּאת עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁיָּדַעְתָּ, וְהוּא שֶׁתּוֹסִיף מַהֲלָכוֹ לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם עַל הָעִקָּר; יֵצֵא לְךָ אֶמְצַע הָרֹאשׁ מֵאָה וּשְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת וְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים וְשֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם קפ"ב כ"ט ל"ז; תִּגְרַע אֶמְצַע זֶה מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, יִשָּׁאֵר לְךָ מֵאָה וְשֶׁבַע וְשִׁבְעִים מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְשָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָם קע"ז ל' כ"ג; וְזֶה הוּא מְקוֹם הָרֹאשׁ, וְאַל תִּפְנֶה אֶל הַשְּׁנִיּוֹת. נִמְצָא מְקוֹם הָרֹאשׁ, בְּמַדַּל בְּתוּלָה בְּשֶׁבַע וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וּמְקוֹם הַזָّנָב כְּנֶגְדּוֹ, בְּמַדַּל דָּגִים בְּשֶׁבַע וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים.

ו. לְעוֹלָם יִהְיֶה בֵּין הָרֹאשׁ וּבֵין הַזָּנָב, חֲצִי הַגַּלְגַּל בְּשָׁוֶה; לְפִיכָךְ, כָּל מַדָּל שֶׁתִּמְצָא בּוֹ מְקוֹם הָרֹאשׁ, יִהְיֶה הַזָּנָב בְּמַדָּל שְׁבִיעִי מִמֶּנּוּ בִּכְמוֹ מִנְּיַן הַמַּעֲלוֹת וְהַחֲלָקִים בְּשָׁוֶה - אִם יִהְיֶה הָרֹאשׁ בְּעֶשֶׂר מַעֲלוֹת בְּמַדָּל פְּלוֹנִי, יִהְיֶה הַזָּנָב בְּעֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמַּדָּל שְׁבִיעִי מִמֶּנּוּ.

ז. וּמֵאַחַר שֶׁתֵּדַע מְקוֹם הָרֹאשׁ וּמְקוֹם הַזָّנָב וּמְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי, הִתְבּוֹנֵן בִּשְׁלָשְׁתָּם - אִם מָצָאתָ הַיָּרֵחַ עִם הָרֹאשׁ אוֹ עִם הַזָّנָב בְּמַעֲלָה אַחַת וְחֵלֶק אֶחָד, תֵּדַע שֶׁאֵין הַיָּרֵחַ נוֹטֶה לֹא לְצָפוֹן הַשֶּׁמֶשׁ וְלֹא לְדָרוֹמָהּ; וְאִם רָאִיתָ הַיָּרֵחַ לִפְנֵי מְקוֹם הָרֹאשׁ וְהוּא הוֹלֵךְ כְּנֶגֶד הַזָّנָב, תֵּדַע שֶׁהַיָּרֵחַ נוֹטֶה לְצָפוֹן הַשֶּׁמֶשׁ; וְאִם הָיָה הַיָּרֵחַ לִפְנֵי מְקוֹם הַזָّנָב וַהֲרֵי הוּא הוֹלֵךְ כְּנֶגֶד הָרֹאשׁ, תֵּדַע שֶׁהַיָּרֵחַ נוֹטֶה לְדָרוֹם הַשֶּׁמֶשׁ.

ח. הַנִּטְיָה שֶׁנּוֹטֶה הַיָּרֵחַ לְצָפוֹן הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ לְדָרוֹמָהּ, הִיא הַנִּקְרֵאת 'רֹחַב הַיָّרֵחַ' [ראה ערכו בעמוד קג]; אִם הָיָה נוֹטֶה לְצָפוֹן, נִקְרָא 'רֹחַב צְפוֹנִי', וְאִם הָיָה נוֹטֶה לְדָרוֹם, נִקְרָא 'רֹחַב דְּרוֹמִי'. וְאִם הָיָה הַיָּרֵחַ בְּאַחַת מִשְּׁתֵּי הַנְּקֻדּוֹת - לֹא יִהְיֶה לוֹ רֹחַב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ט. לְעוֹלָם לֹא יִהְיֶה רֹחַב הַיָّרֵחַ יָתֵר עַל חָמֵשׁ מַעֲלוֹת, בֵּין בְּצָפוֹן בֵּין בְּדָרוֹם; אֶלָּא כָּךְ הוּא דַּרְכּוֹ: יַתְחִיל מִן הָרֹאשׁ, וְיִתְרַחֵק מְעַט מְעַט, וְהַמֶּרְחָק הוֹלֵךְ וְנוֹסֵף עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְחָמֵשׁ מַעֲלוֹת; וְיַחֲזוֹר וְיִתְקָרֵב מְעַט מְעַט, עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ רֹחַב

כְּשֶׁיַּגִּיעַ לַזָּנָב; וְיַחֲזוֹר וְיִתְרַחֵק מְעַט מְעַט, וְהַמֶּרְחָק נוֹסֵף עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְחָמֵשׁ מַעֲלוֹת; וְיַחֲזוֹר וְיִתְקָרֵב, עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ רֹחַב.

י. אִם תִּרְצֶה לֵידַע רֹחַב הַיָּרֵחַ כַּמָּה הוּא בְּכָל עֵת שֶׁתִּרְצֶה, וְאִם צְפוֹנִי הוּא אוֹ דְּרוֹמִי - תּוֹצִיא מְקוֹם הָרֹאשׁ וּמְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי לְאוֹתָהּ הָעֵת, וְתִגְרַע מְקוֹם הָרֹאשׁ מִמְּקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי; וְהַנִּשְׁאָר, הוּא הַנִּקְרָא 'מַסְלוּל הָרֹחַב' [ראה ערכו בעמוד קג]. אִם יִהְיֶה מַסְלוּל הָרֹחַב מִמַּעֲלָה אַחַת עַד מֵאָה וּשְׁמוֹנִים, תֵּדַע שֶׁרֹחַב הַיָּרֵחַ צְפוֹנִי; וְאִם הָיָה הַמַּסְלוּל יָתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים, תֵּדַע שֶׁרֹחַב הַיָּרֵחַ דְּרוֹמִי; וְאִם הָיָה מֵאָה וּשְׁמוֹנִים בְּשָׁוֶה אוֹ שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים בְּשָׁוֶה, אֵין לַיָּרֵחַ רֹחַב כְּלָל. וְתַחְזוֹר וְתִרְאֶה מְנַת מַסְלוּל הָרֹחַב כַּמָּה הִיא, וְהוּא שִׁעוּר נְטִיָּתוֹ לְצָפוֹן אוֹ לְדָרוֹם; וְהוּא הַנִּקְרָא 'רֹחַב הַיָּרֵחַ הַדְּרוֹמִי' אוֹ 'הַצְּפוֹנִי', כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יא. וְכַמָּה הִיא מְנַת מַסְלוּל הָרֹחַב [ראה ערכו בעמוד קג]? אִם יִהְיֶה מַסְלוּל הָרֹחַב עֶשֶׂר מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל הַזֶּה עֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וּשְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל שְׁלֹשִׁים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ שְׁתֵּי מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל אַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל חֲמִשִּׁים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל שִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל שִׁבְעִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וּשְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל שְׁמוֹנִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וַחֲמִשָּׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל תִּשְׁעִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ חָמֵשׁ מַעֲלוֹת.

יב. וְאִם יִהְיוּ אֲחָדִים עִם הָעֲשָׂרוֹת - תִּקַּח הָרָאוּי לָהֶם לְפִי הַיָּתֵר שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַמָּנוֹת, כְּמוֹ שֶׁעָשִׂיתָ בְּמַסְלוּל הַשֶּׁמֶשׁ וּבְמַסְלוּל הַיָּרֵחַ. כֵּיצַד? הַרֵי שֶׁהָיָה מַסְלוּל הָרֹחַב שָׁלֹשׁ וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת - וּכְבָר יָדַעְתָּ שֶׁאִלּוּ הָיָה הַמַּסְלוּל חֲמִשִּׁים, הָיְתָה מְנָתוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וְאִלּוּ הָיָה הַמַּסְלוּל שִׁשִּׁים, הָיְתָה מְנָתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים; נִמְצָא הַיָּתֵר בֵּין שְׁתֵּי הַמָּנוֹת, שְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים לְכָל מַעֲלָה; וְנִמְצָא לְפִי חֶשְׁבּוֹן מַסְלוּל זֶה שֶׁהוּא שָׁלֹשׁ וַחֲמִשִּׁים, מְנָתוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וְתִשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ, תַּעֲשֶׂה בְּכָל מִנְיָן וּמִנְיָן.

יג. מֵאַחַר שֶׁתֵּדַע מְנָתוֹ שֶׁל מַסְלוּל הָרֹחַב עַד תִּשְׁעִים כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּךָ, תֵּדַע מְנוֹת שֶׁל כָּל מִנְיָנוֹת הַמַּסְלוּל; שֶׁאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל יָתֵר עַל תִּשְׁעִים עַד מֵאָה וּשְׁמוֹנִים - תִּגְרַע הַמַּסְלוּל מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים, וְהַנִּשְׁאָר תֵּדַע בּוֹ הַמָּנָה.

יד. וְכֵן אִם הָיָה הַמַּסְלוּל יָתֵר מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים עַד מָאתַיִם וְשִׁבְעִים - תִּגְרַע מִמֶּנּוּ מֵאָה וּשְׁמוֹנִים, וְהַנִּשְׁאָר תֵּדַע בּוֹ הַמָּנָה.

טו. וְאִם הָיָה הַמַּסְלוּל יָתֵר עַל מָאתַיִם וְשִׁבְעִים עַד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, וְהַנִּשְׁאָר תֵּדַע בּוֹ הַמָּנָה.

טז. כֵּיצַד? הַרֵי שֶׁהָיָה הַמַּסְלוּל מֵאָה וַחֲמִשִּׁים - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים, נִשְׁאַר שְׁלֹשִׁים. וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁמְּנַת שְׁלֹשִׁים, שְׁתֵּי מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְכָךְ תִּהְיֶה מְנַת מֵאָה וַחֲמִשִּׁים, שְׁתֵּי מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים.

יז. הַרֵי שֶׁהָיָה הַמַּסְלוּל מָאתַיִם - תִּגְרַע מִמֶּנּוּ מֵאָה וּשְׁמוֹנִים, יִשָּׁאֵר עֶשְׂרִים. וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁמְּנַת עֶשְׂרִים, הִיא מַעֲלָה אַחַת וּשְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְכֵן אִם תִּהְיֶה מְנַת מָאתַיִם, תִּהְיֶה מַעֲלָה אַחַת וּשְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים.

יח. הַרֵי שֶׁהָיָה הַמַּסְלוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, נִשְׁאַר שִׁשִּׁים. וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁמְּנַת שִׁשִּׁים, אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים; וְכָךְ הִיא מְנַת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת, אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ, בְּכָל הַמִּנְיָנוֹת.

יט. הַרֵי שֶׁרָצִינוּ לֵידַע רֹחַב הַיָּרֵחַ כַּמָּה הוּא, וּבְאֵיזוֹ רוּחַ הוּא אִם צְפוֹנִי וְאִם דְּרוֹמִי, בְּתִחְלַת לֵיל עֶרֶב שַׁבָּת שֵׁנִי לְחֹדֶשׁ אִיָּר מִשָּׁנָה זוֹ; וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁמְּקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי, הָיָה בְּלֵיל זֶה בִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים מִמַּזַּל שׁוֹר - סִימָנוֹ י"ח מ'; וּמְקוֹם הָרֹאשׁ הָיָה בְּאוֹתָהּ הָעֵת, בְּשֶׁבַע וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים מִמַּזַּל בְּתוּלָה - סִימָנוֹ כ"ז ל'. תִּגְרַע מְקוֹם הָרֹאשׁ מִמְּקוֹם הַיָּרֵחַ, יֵצֵא לְךָ מַסְלוּל הָרֹחַב מָאתַיִם אַחַת וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה חֲלָקִים - סִימָנוֹ רל"א ו' - לְפִי שֶׁאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הַחֲלָקִים בְּכָל הַמַּסְלוּל. וְנִמְצָא הַמָּנָה שֶׁל מַסְלוּל זֶה בַּדְּרָכִים שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק זֶה, שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְזֶה הוּא רֹחַב הַיָּרֵחַ בִּתְחִלַּת לֵיל זֶה, וְהוּא דְּרוֹמִי - שֶׁהַרֵי הַמַּסְלוּל יָתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים.

פֶּרֶק יז

א. כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהִקְדַּמְנוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ עֲתִידִים וּמוּכָנִים לִידִיעַת הָרְאִיָּה, וּכְשֶׁתִּרְצֶה לָדַעַת זֹאת, תַּתְחִיל וְתַחְשֹׁב וְתוֹצִיא מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי וּמְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי וּמְקוֹם הָרֹאשׁ לִשְׁעַת הָרְאִיָּה, וְתִגְרַע מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי מִמְּקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי; וְהַנִּשְׁאָר, הוּא הַנִּקְרָא 'אֹרֶךְ רִאשׁוֹן' [ראה ערכו בעמוד קג].

ב. וּמֵאַחַר שֶׁתֵּדַע מְקוֹם הָרֹאשׁ וּמְקוֹם הַיָּרֵחַ, תֵּדַע רֹחַב הַיָּרֵחַ כַּמָּה הוּא, וְאִם הוּא רֹחַב צְפוֹנִי אוֹ דְּרוֹמִי; וְהוּא הַנִּקְרָא 'רֹחַב רִאשׁוֹן' [ראה ערכו*]. וְהִנֵּה בָּאֹרֶךְ הַזֶּה הָרִאשׁוֹן וּבְרֹחַב הָרִאשׁוֹן, וְיִהְיוּ שְׁנֵיהֶם מוּכָנִין לְפָנֶיךָ.

ג. וְהִתְבּוֹנֵן בְּאֹרֶךְ זֶה הָרִאשׁוֹן: אִם יֵצֵא לְךָ תֵּשַׁע מַעֲלוֹת בְּשָׁוֶה אוֹ פָּחוֹת - תֵּדַע בְּוַדַּאי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם שֶׁיֵּרָאֶה הַיָּרֵחַ בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֵין אַתָּה צָרִיךְ חֶשְׁבּוֹן אַחֵר; וְאִם יִהְיֶה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן יָתֵר עַל חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת - תֵּדַע בְּוַדַּאי שֶׁהַיָّרֵחַ יֵרָאֶה בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֵין אַתָּה צָרִיךְ חֶשְׁבּוֹן אַחֵר; וְאִם יִהְיֶה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן מִתֵּשַׁע מַעֲלוֹת וְעַד חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה - תִּצְטָרֵךְ לִדְרֹשׁ וְלַחְקֹר בְּחֶשְׁבּוֹנוֹת הָרְאִיָּה, עַד שֶׁתֵּדַע אִם יֵרָאֶה אוֹ לֹא יֵרָאֶה.

ד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי מִתְּחִלַּת מַזַּל גְּדִי עַד סוֹף מַזַּל תְּאוֹמִים. אֲבָל אִם הָיָה מְקוֹם

מתוך מהדורת חזק

הַיֶּרַח מִתְּחִלַּת מַזַּל סַרְטָן עַד סוֹף מַזַּל קֶשֶׁת, וְיִהְיֶה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן עֶשֶׂר מַעֲלוֹת בְּשָׁוֶה אוֹ פָּחוֹת - תֵּדַע שֶׁאֵין הַיֶּרַח נִרְאֶה כְּלָל בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; וְאִם הָיָה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן יָתֵר עַל אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, וַדַּאי יֵרָאֶה בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל; וְאִם הָיָה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן מֵעֶשֶׂר מַעֲלוֹת עַד אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים - תִּצְטָרֵךְ לִדְרֹשׁ וְלַחְקֹר בְּחֶשְׁבּוֹנוֹת הָרְאִיָּה, עַד שֶׁתֵּדַע אִם יֵרָאֶה אִם לֹא יֵרָאֶה.

ה. וְאֵלּוּ הֵם חֶשְׁבּוֹנוֹת הָרְאִיָּה: הִתְבּוֹנֵן וּרְאֵה הַיֶּרַח בְּאֵיזֶה מַזָּל הוּא - אִם יִהְיֶה בְּמַזַּל טָלֶה, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל שׁוֹר, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן מַעֲלָה אַחַת; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל תְּאוֹמִים, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ שְׁמוֹנָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל סַרְטָן, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל אַרְיֵה, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל בְּתוּלָה, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל מֹאזְנַיִם, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ אַרְבָּעָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל עַקְרָב, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ אַרְבָּעָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל קֶשֶׁת, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל גְּדִי, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ אַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל דְּלִי, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ שְׁמוֹנָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל דָּגִים, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ אַחַר שֶׁתִּגְרַע מִמֶּנּוּ אֵלּוּ הַחֲלָקִים, הוּא הַנִּקְרָא 'אֹרֶךְ שֵׁנִי' [ראה ערכו בעמוד קג].

ו. וְלָמָּה גּוֹרְעִין חֲלָקִים אֵלּוּ? לְפִי שֶׁמְּקוֹם הַיֶּרַח הָאֲמִתִּי אֵינוֹ הַמָּקוֹם שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ, אֶלָּא שִׁנּוּי יֵשׁ בֵּינֵיהֶם בָּאֹרֶךְ וּבָרֹחַב, וְהוּא הַנִּקְרָא 'שִׁנּוּי הַמַּרְאֶה'; וְשִׁנּוּי מַרְאֵה הָאֹרֶךְ בִּשְׁעַת הָרְאִיָּה, לְעוֹלָם גּוֹרְעִין אוֹתוֹ מִן הָאֹרֶךְ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ.

ז. אֲבָל שִׁנּוּי מַרְאֵה הָרֹחַב - אִם הָיָה רֹחַב הַיֶּרַח צְפוֹנִי, גּוֹרְעִין חֲלָקִים שֶׁל שִׁנּוּי מַרְאֵה הָרֹחַב מִן הָרֹחַב הָרִאשׁוֹן; וְאִם הָיָה רֹחַב הַיֶּרַח דְּרוֹמִי, מוֹסִיפִין הַחֲלָקִים שֶׁל שִׁנּוּי מַרְאֵה הָרֹחַב עַל הָרֹחַב הָרִאשׁוֹן. וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה הָרֹחַב הָרִאשׁוֹן אַחַר שֶׁמּוֹסִיפִין עָלָיו אוֹ גּוֹרְעִין מִמֶּנּוּ אוֹתָם הַחֲלָקִים, הוּא הַנִּקְרָא 'רֹחַב שֵׁנִי' [ראה ערכו בעמוד קג].

ח. וְכַמָּה הֵם הַחֲלָקִים שֶׁמּוֹסִיפִין אוֹ גּוֹרְעִין אוֹתָן? אִם יִהְיֶה הַיֶּרַח בְּמַזַּל טָלֶה, תִּשְׁעָה חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל שׁוֹר, עֲשָׂרָה חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל תְּאוֹמִים, שִׁשָּׁה עָשָׂר חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל סַרְטָן, שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל אַרְיֵה, שְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל בְּתוּלָה, אַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל מֹאזְנַיִם, שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל עַקְרָב, חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל קֶשֶׁת, אַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל גְּדִי, שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל דְּלִי, שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים; וְאִם יִהְיֶה בְּמַזַּל דָּגִים, שְׁנַיִם עָשָׂר חֲלָקִים.

ט. וּמֵאַחַר שֶׁתֵּדַע חֲלָקִים אֵלּוּ, תִּגְרַע אוֹתָם מִן הָרֹחַב הָרִאשׁוֹן, אוֹ תּוֹסִיף אוֹתָם עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּךָ - וְיֵצֵא לְךָ הָרֹחַב הַשֵּׁנִי. וּכְבָר יָדַעְתָּ אִם הוּא צְפוֹנִי אוֹ דְּרוֹמִי, וְתֵדַע כַּמָּה מַעֲלוֹת וְכַמָּה חֲלָקִים נַעֲשָׂה זֶה הָרֹחַב הַשֵּׁנִי; וְתָכִין אוֹתוֹ לְפָנֶיךָ, וְיִהְיֶה עָתִיד.

י. וְאַחַר כָּךְ תַּחְזֹר וְתִקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי הַזֶּה מִקְצָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַיֶּרַח נָלוּז [ראה ערכו*] מְעַט בְּמַעְגָּלוֹ. וְכַמָּה הִיא הַמִּקְצָת שֶׁתִּקַּח מִמֶּנּוּ? אִם יִהְיֶה מְקוֹם הַיֶּרַח מִתְּחִלַּת מַזַּל טָלֶה עַד עֶשְׂרִים מַעֲלָה מִמֶּנּוּ, אוֹ מִתְּחִלַּת מַזַּל מֹאזְנַיִם עַד עֶשְׂרִים מַעֲלָה מִמֶּנּוּ - תִּקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי שְׁנֵי חֲמִשָּׁיו; וְאִם יִהְיֶה הַיֶּרַח מֵעֶשְׂרִים מִמַּזַּל טָלֶה עַד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמַּזַּל שׁוֹר, אוֹ מֵעֶשְׂרִים מִמַּזַּל מֹאזְנַיִם עַד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמַּזַּל עַקְרָב - תִּקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי שְׁלִישִׁיתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הַיֶּרַח מֵעֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמַּזַּל שׁוֹר עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ, אוֹ מֵעֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמַּזַּל עַקְרָב עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ - תִּקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי רְבִיעִיתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הַיֶּרַח מֵעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת מִמַּזַּל שׁוֹר עַד סוֹפוֹ, אוֹ מֵעֶשְׂרִים מִמַּזַּל עַקְרָב עַד סוֹפוֹ - תִּקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי חֲמִישִׁיתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הַיֶּרַח מִתְּחִלַּת מַזַּל תְּאוֹמִים עַד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמֶּנּוּ, אוֹ מִתְּחִלַּת מַזַּל קֶשֶׁת עַד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמֶּנּוּ - תִּקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי שְׁתוּתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הַיֶּרַח מֵעֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמַّזַּל תְּאוֹמִים עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ, אוֹ מֵעֶשֶׂר מִמַּזַּל קֶשֶׁת עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ - תִּקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי חֲצִי שְׁתוּתוֹ; וְאִם יִהְיֶה מְקוֹם הַיֶּרַח מֵעֶשְׂרִים מִמַּזַּל תְּאוֹמִים עַד חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ, אוֹ מֵעֶשְׂרִים מִמַּזַּל קֶשֶׁת עַד חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ - תִּקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי רְבִיעַ שְׁתוּתוֹ; וְאִם יִהְיֶה מְקוֹם הַיֶּרַח מֵחָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים מִמַּזַּל תְּאוֹמִים עַד חָמֵשׁ מַעֲלוֹת מִמַּזַּל סַרְטָן, אוֹ מֵחָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים מִמַּזַּל קֶשֶׁת עַד חָמֵשׁ מַעֲלוֹת מִמַּזַּל גְּדִי - לֹא תִּקַּח כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין כָּאן נְלִיזַת מַעְגָּל; וְאִם יִהְיֶה הַיֶּרַח מֵחָמֵשׁ מִמַּזַּל סַרְטָן עַד עֶשֶׂר מִמֶּנּוּ, אוֹ מֵחָמֵשׁ מִמַּזַּל גְּדִי עַד עֶשֶׂר מִמֶּנּוּ - תִּקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי רְבִיעַ שְׁתוּתוֹ; וְאִם יִהְיֶה מְקוֹם הַיֶּרַח מֵעֶשֶׂר מִמַּזַּל סַרְטָן עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ, אוֹ מֵעֶשֶׂר מִמַּזַּל גְּדִי עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ - תִּקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי חֲצִי שְׁתוּתוֹ; וְאִם יִהְיֶה מְקוֹם הַיֶּרַח מֵעֶשְׂרִים מִמַּזַּל סַרְטָן עַד סוֹפוֹ, אוֹ מֵעֶשְׂרִים מִמַּזַּל גְּדִי עַד סוֹפוֹ - תִּקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי שְׁתוּתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הַיֶּרַח מִתְּחִלַּת מַזַּל אַרְיֵה עַד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמֶּנּוּ, אוֹ מִתְּחִלַּת מַזַּל דְּלִי עַד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמֶּנּוּ - תִּקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי חֲמִישִׁיתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הַיֶּרַח מֵעֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמַּזַּל אַרְיֵה עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ, אוֹ מֵעֶשֶׂר מִמַּזַּל דְּלִי עַד עֶשְׂרִים מִמֶּנּוּ - תִּקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי רְבִיעִיתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הַיֶּרַח מֵעֶשְׂרִים מִמַּזַּל אַרְיֵה עַד עֶשֶׂר מַעֲלוֹת מִמַּזַּל דָּגִים - תִּקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי שְׁלִישִׁיתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הַיֶּרַח מֵעֶשֶׂר מִמַּזַּל בְּתוּלָה עַד סוֹפוֹ, אוֹ מֵעֶשֶׂר מִמַּזַּל דָּגִים עַד סוֹפוֹ - תִּקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי שְׁנֵי חֲמִשָּׁיו. וְזֹאת הַמִּקְצָת שֶׁתִּקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי, הִיא הַנִּקְרֵאת 'מַעְגַּל הַיֶּרַח' [ראה ערכו בעמוד קג].

יא. וְאַחַר כָּךְ תַּחְזֹר וְתִתְבּוֹנֵן בְּרֹחַב הַיֶּרַח, וְתִרְאֶה אִם הוּא צְפוֹנִי אִם דְּרוֹמִי - אִם הָיָה צְפוֹנִי, תִּגְרַע מַעְגַּל הַיֶּרַח הַזֶּה מִן הָאֹרֶךְ הַשֵּׁנִי; וְאִם הָיָה רֹחַב הַיֶּרַח דְּרוֹמִי, תּוֹסִיף הַמַּעְגָּל

מתוך מהדורת חזק

הַזֶּה עַל הָאֹרֶךְ הַשֵּׁנִי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה מְקוֹם הַיַּרֵחַ מִתְּחִלַּת מַזַּל גְּדִי עַד סוֹף מַזַּל תְּאוֹמִים. אֲבָל אִם הָיָה הַיַּרֵחַ מִתְּחִלַּת מַזַּל סַרְטָן עַד סוֹף מַזַּל קֶשֶׁת, יִהְיֶה הַדָּבָר הֵפֶךְ - שֶׁאִם יִהְיֶה רֹחַב הַיַּרֵחַ צְפוֹנִי, תּוֹסִיף הַמַּעְגָּל עַל הָאֹרֶךְ הַשֵּׁנִי; וְאִם יִהְיֶה רֹחַב הַיַּרֵחַ דְּרוֹמִי, תִּגְרַע הַמַּעְגָּל מִן הָאֹרֶךְ הַשֵּׁנִי. וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה הָאֹרֶךְ הַשֵּׁנִי אַחַר שֶׁתּוֹסִיף עָלָיו אוֹ תִּגְרַע מִמֶּנּוּ, הוּא הַנִּקְרָא 'אֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי'. וְדַע, שֶׁאִם לֹא יִהְיֶה שָׁם נְלִיזַת מַעְגָּל, וְלֹא נָתַן הַחֶשְׁבּוֹן לָקַחַת מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי כְּלוּם - יִהְיֶה הָאֹרֶךְ הַשֵּׁנִי עַצְמוֹ, הוּא הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי [ראה ערכו בעמוד קג] בְּלֹא פָּחוֹת וְלֹא יָתֵר.

יב. וְאַחַר כָּךְ תַּחְזֹר וְתִרְאֶה הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי הַזֶּה, וְהוּא הַמַּעֲלוֹת שֶׁבֵּין הַיַּרֵחַ וְהַשֶּׁמֶשׁ - בְּאֵיזֶה מַזָּל הוּא: אִם יִהְיֶה בְּמַזַּל דָּגִים אוֹ בְּמַזַּל טָלֶה, תּוֹסִיף עַל הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי שְׁתוּתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הָאֹרֶךְ בְּמַזַּל דְּלִי אוֹ בְּמַזַּל שׁוֹר, תּוֹסִיף עַל הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי חֲמִישִׁיתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הָאֹרֶךְ בְּמַזַּל גְּדִי אוֹ בְּמַזַּל תְּאוֹמִים, תּוֹסִיף עַל הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי שְׁתוּתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הָאֹרֶךְ בְּמַזַּל קֶשֶׁת אוֹ בְּמַזַּל סַרְטָן, תַּנִּיחַ הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי כְּמוֹת שֶׁהוּא, וְלֹא תּוֹסִיף עָלָיו, וְלֹא תִּגְרַע מִמֶּנּוּ; וְאִם הָיָה הָאֹרֶךְ בְּמַזַּל עַקְרָב אוֹ בְּמַזַּל אַרְיֵה, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי חֲמִישִׁיתוֹ; וְאִם יִהְיֶה הָאֹרֶךְ בְּמַזַּל מֹאזְנַיִם אוֹ בְּמַזַּל בְּתוּלָה, תִּגְרַע מִן הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי שְׁלִישִׁיתוֹ. וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי אַחַר שֶׁתּוֹסִיף עָלָיו, אוֹ תִּגְרַע מִמֶּנּוּ, אוֹ תַּנִּיחַ אוֹתוֹ כְּמוֹת שֶׁהוּא - הוּא הַנִּקְרָא 'אֹרֶךְ רְבִיעִי'. וְאַחַר כָּךְ תַּחְזֹר אֵצֶל רֹחַב הַיַּרֵחַ הָרִאשׁוֹן, וְתִקַּח מִמֶּנּוּ שְׁנֵי שְׁלִישָׁיו לְעוֹלָם - וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'מְנַת גֹּבַהּ הַמְּדִינָה' [ראה ערכו בעמוד קג]. וְתִתְבּוֹנֵן וְתִרְאֶה - אִם יִהְיֶה רֹחַב הַיַּרֵחַ צְפוֹנִי, תּוֹסִיף מְנַת גֹּבַהּ הַמְּדִינָה עַל הָאֹרֶךְ הָרְבִיעִי; וְאִם יִהְיֶה רֹחַב הַיַּרֵחַ דְּרוֹמִי, תִּגְרַע מְנַת גֹּבַהּ הַמְּדִינָה מִן הָאֹרֶךְ הָרְבִיעִי. וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה הָאֹרֶךְ הָרְבִיעִי אַחַר שֶׁגּוֹרְעִין מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁמּוֹסִיפִין עָלָיו - הוּא הַנִּקְרָא 'קֶשֶׁת הָרְאִיָּה'.

יג. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁבָּאנוּ לַחְקֹר אִם יֵרָאֶה הַיַّרֵחַ בְּלֵיל עֶרֶב שַׁבָּת שֵׁנִי לְחֹדֶשׁ אִיָּר מִשָּׁנָה זוֹ אוֹ לֹא יֵרָאֶה - תּוֹצִיא מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי וּמְקוֹם הַיַּרֵחַ הָאֲמִתִּי וְרֹחַב הַיַּרֵחַ לְשָׁעָה זוֹ כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּךָ. יֵצֵא לְךָ מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי, בְּשֶׁבַע מַעֲלוֹת וְתִשְׁעָה חֲלָקִים מִמַּזַּל שׁוֹר - סִימָנוֹ ז' ט'; וְיֵצֵא לְךָ מְקוֹם הַיַّרֵחַ הָאֲמִתִּי, בִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים מִמַּזַּל שׁוֹר - סִימָנוֹ י"ח ל"ו; וְיֵצֵא לְךָ רֹחַב הַיַّרֵחַ, בְּרוּחַ דְּרוֹם שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים - סִימָנוֹ ג' נ"ג, וְזֶה הוּא הָרֹחַב הָרִאשׁוֹן; וְתִגְרַע מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ מִמְּקוֹם הַיַّרֵחַ, יִשָּׁאֵר אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים - סִימָנוֹ י"א כ"ז, וְזֶה הוּא הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן; וּלְפִי שֶׁהָיָה הַיַّרֵחַ בְּמַזַּל שׁוֹר, יִהְיֶה שִׁנּוּי מַרְאֵה הָאֹרֶךְ מַעֲלָה אַחַת, וְרָאוּי לִגְרֹעַ אוֹתָהּ מִן הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן; יֵצֵא לְךָ הָאֹרֶךְ הַשֵּׁנִי, עֶשֶׂר מַעֲלוֹת וְשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים - סִימָנוֹ י' כ"ז; וְכֵן יִהְיֶה שִׁנּוּי מַרְאֵה הָרֹחַב עֲשָׂרָה חֲלָקִים, וּלְפִי שֶׁרֹחַב הַיַّרֵחַ הָיָה דְּרוֹמִי, רָאוּי לְהוֹסִיף עָלָיו שִׁנּוּי הַמַּרְאֶה שֶׁהוּא עֲשָׂרָה חֲלָקִים; יֵצֵא לְךָ הָרֹחַב הַשֵּׁנִי, אַרְבַּע מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים - סִימָנוֹ ד' ג'; וּלְפִי שֶׁהָיָה הַיַّרֵחַ בִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת שׁוֹר, רָאוּי לִקַּח מִן הָרֹחַב הַשֵּׁנִי רְבִיעִיתוֹ, וְהוּא הַנִּקְרָא 'מַעְגַּל הַיַّרֵחַ' [ראה ערכו בעמוד קג]; יֵצֵא לְךָ מַעְגַּל הַיַّרֵחַ לְעֵת זוֹ, מַעֲלָה אַחַת וְחֵלֶק אֶחָד, לְפִי שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין בַּשְּׁנִיּוֹת.

יד. וּלְפִי שֶׁרֹחַב הַיַّרֵחַ דְּרוֹמִי, וּמְקוֹם הַיַّרֵחַ הָאֲמִתִּי בֵּין רֹאשׁ גְּדִי וְרֹאשׁ סַרְטָן - רָאוּי לְהוֹסִיף הַמַּעְגָּל עַל הָאֹרֶךְ הַשֵּׁנִי; יֵצֵא לְךָ הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי, אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים - סִימָנוֹ י"א כ"ח; וּלְפִי שֶׁהָאֹרֶךְ הַזֶּה בְּמַזַּל שׁוֹר, רָאוּי לְהוֹסִיף עַל הָאֹרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי חֲמִישִׁיתוֹ, שֶׁהוּא שְׁתֵּי מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנָה עֶשֶׂר חֲלָקִים; וְיֵצֵא לְךָ הָאֹרֶךְ הָרְבִיעִי, שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים - סִימָנוֹ י"ג מ"ו; וְחָזַרְנוּ אֵצֶל הָרֹחַב הָרִאשׁוֹן, וְלָקַחְנוּ שְׁנֵי שְׁלִישָׁיו - יָצָא מְנַת גֹּבַהּ הַמְּדִינָה, וְהוּא שְׁתֵּי מַעֲלוֹת וַחֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים; וּלְפִי שֶׁהָיָה הָרֹחַב דְּרוֹמִי, רָאוּי לִגְרֹעַ מְנַת גֹּבַהּ הַמְּדִינָה מִן הָאֹרֶךְ הָרְבִיעִי; יִשָּׁאֵר לְךָ אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְאַחַד עָשָׂר חֲלָקִים - סִימָנוֹ י"א י"א. וְזוֹ הִיא קֶשֶׁת הָרְאִיָּה [ראה ערכו בעמוד קג] בַּלַּיְלָה הַזֶּה. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תַּעֲשֶׂה וְתֵדַע קֶשֶׁת הָרְאִיָּה כַּמָּה מַעֲלוֹת וְכַמָּה חֲלָקִים יֵשׁ בָּהּ, בְּכָל לֵיל רְאִיָּה שֶׁתִּרְצֶה, לְעוֹלָם.

טו. וְאַחַר שֶׁתֵּצֵא קֶשֶׁת זוֹ, תָּבִין בָּהּ. וְדַע, שֶׁאִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה תֵּשַׁע מַעֲלוֹת אוֹ פָּחוֹת, אִי אֶפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; וְאִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה יָתֵר עַל אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יֵרָאֶה, וְיִהְיֶה גָּלוּי לְכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

טז. וְאִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה מִתְּחִלַּת מַעֲלָה עֲשִׂירִית עַד סוֹף מַעֲלַת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה - תַּעֲרֹךְ קֶשֶׁת הָרְאִיָּה אֶל הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן, וְתֵדַע אִם יֵרָאֶה הַיַّרֵחַ אוֹ לֹא יֵרָאֶה, מִן הַקִּצִּין שֶׁיֵּשׁ לוֹ; וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'קִצֵּי הָרְאִיָּה' [ראה ערכו בעמוד קג].

יז. וְאֵלּוּ הֵם קִצֵּי הָרְאִיָּה: אִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה מִיָּתֵר עַל תֵּשַׁע מַעֲלוֹת עַד סוֹף עֶשֶׂר מַעֲלוֹת, אוֹ יָתֵר עַל עֶשֶׂר, וְיִהְיֶה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, אוֹ יוֹתֵר - וַדַּאי יֵרָאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקֶּשֶׁת פָּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יִהְיֶה הָאֹרֶךְ פָּחוֹת מִזֶּה - לֹא יֵרָאֶה.

יח. וְאִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה מִיָּתֵר עַל עֶשֶׂר מַעֲלוֹת עַד סוֹף אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, אוֹ יָתֵר עַל אַחַת עֶשְׂרֵה, וְיִהְיֶה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, אוֹ יוֹתֵר - וַדַּאי יֵרָאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקֶּשֶׁת פָּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יִהְיֶה הָאֹרֶךְ פָּחוֹת מִזֶּה - לֹא יֵרָאֶה.

יט. וְאִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה מִיָּתֵר עַל אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת עַד סוֹף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, אוֹ יָתֵר עַל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, וְהָיָה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, אוֹ יוֹתֵר - וַדַּאי יֵרָאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקֶּשֶׁת פָּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יִהְיֶה הָאֹרֶךְ פָּחוֹת מִזֶּה - לֹא יֵרָאֶה.

כ. וְאִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה מִיָּתֵר עַל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת עַד סוֹף שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, אוֹ יָתֵר עַל שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה, וְיִהְיֶה

הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן עֶשֶׂר מַעֲלוֹת, אוֹ יוֹתֵר - וַדַּאי יֵרָאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקֶּשֶׁת פָּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יִהְיֶה הָאֹרֶךְ פָּחוֹת מִזֶּה - לֹא יֵרָאֶה.

כא. וְאִם תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה מִיֶּתֶר עַל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת עַד סוֹף אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, אוֹ יָתֵר עַל אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וְיִהְיֶה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן תֵּשַׁע מַעֲלוֹת, אוֹ יוֹתֵר - וַדַּאי יֵרָאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקֶּשֶׁת פָּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יִהְיֶה הָאֹרֶךְ פָּחוֹת מִזֶּה - לֹא יֵרָאֶה. וְעַד כָּאן, סוֹף הַקִּצִּין.

כב. כֵּיצַד? בָּאנוּ לְהִתְבּוֹנֵן בְּקֶשֶׁת הָרְאִיָּה שֶׁל לֵיל עֶרֶב שַׁבָּת שֵׁנִי לְחֹדֶשׁ אִיָּר מִשָּׁנָה זוֹ - יָצָא לָנוּ בְּחֶשְׁבּוֹן קֶשֶׁת הָרְאִיָּה, אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְאַחַד עָשָׂר חֲלָקִים, כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְתָּ; וּלְפִי שֶׁהָיְתָה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה בֵּין עֶשֶׂר עַד אַרְבַּע עֶשְׂרֵה, עָרַכְנוּ [השוונו] אוֹתָהּ אֶל הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן; וּכְבָר יָדַעְתָּ שֶׁהָאֹרֶךְ הַזֶּה בְּלֵיל זֶה, אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וּלְפִי שֶׁהָיְתָה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה יָתֵר עַל אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וְהָיָה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן יָתֵר עַל אַחַת עֶשְׂרֵה - יְוַדַּאי שֶׁוַּדַּאי יֵרָאֶה בְּלֵיל זֶה, לְפִי הַקִּצִּין הַקְּצוּבוֹת. וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּכָל קֶשֶׁת וָקֶשֶׁת, עִם הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן שֶׁלָּהּ.

כג. וּכְבָר רָאִיתָ מִן הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ, כַּמָּה חֶשְׁבּוֹנוֹת יֵשׁ בּוֹ, וְכַמָּה תּוֹסָפוֹת, וְכַמָּה גִּרְעוֹנִין - אַחַר שֶׁיָּגַעְנוּ הַרְבֵּה, עַד שֶׁהִמְצֵאנוּ דְּרָכִים קְרוֹבִים שֶׁאֵין בְּחֶשְׁבּוֹנָם עֹמֶק גָּדוֹל: שֶׁהַיֶּרַח, עֲקַלְקַלּוֹת גְּדוֹלוֹת יֵשׁ בְּמַעְגְּלוֹתָיו; וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: "שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ", יָרֵחַ לֹא יָדַע מְבוֹאוֹ". וְאָמְרוּ חֲכָמִים: 'פְּעָמִים בָּא בַּאֲרֻכָּה, פְּעָמִים בָּא בִּקְצָרָה' - כְּמוֹ שֶׁתִּרְאֶה מֵחֶשְׁבּוֹנוֹת אֵלּוּ, שֶׁפְּעָמִים תּוֹסִיף וּפְעָמִים תִּגְרַע, עַד שֶׁתֵּצֵא קֶשֶׁת הָרְאִיָּה; וּפְעָמִים תִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה אֲרֻכָּה וּפְעָמִים קְצָרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כד. וַטַּעַם כָּל אֵלּוּ הַחֶשְׁבּוֹנוֹת, וּמִפְּנֵי מָה מוֹסִיפִים מִנְיָן זֶה, וּמִפְּנֵי מָה גּוֹרְעִין, וְהֵיאַךְ נוֹדַע כָּל דָּבָר וְדָבָר מֵאֵלּוּ הַדְּבָרִים, וְהָרְאִיָּה עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר - הִיא חָכְמַת הַתְּקוּפוֹת וְהַגִּימַטְרִיּוֹת, שֶׁחִבְּרוּ בָּהּ חַכְמֵי יָוָן סְפָרִים הַרְבֵּה, וְהֵם הַמְּצוּיִים עַכְשָׁו בְּיַד הַחֲכָמִים; אֲבָל הַסְּפָרִים שֶׁחִבְּרוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ בִּימֵי הַנְּבִיאִים מִבְּנֵי יִשָּׂשכָר, לֹא הִגִּיעוּ אֵלֵינוּ. וּמֵאַחַר שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, בִּרְאָיוֹת בְּרוּרוֹת הֵם, שֶׁאֵין בָּהֶם דֹּפִי, וְאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְהַרְהֵר אַחֲרֵיהֶם - אֵין חוֹשְׁשִׁין לַמְחַבֵּר, בֵּין שֶׁחִבְּרוּ אוֹתָם נְבִיאִים בֵּין שֶׁחִבְּרוּ אוֹתָם גּוֹיִם; שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁנִּתְגַּלָּה טַעֲמוֹ, וְנוֹדְעָה אֲמִתָּתוֹ בִּרְאָיוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן דֹּפִי - אֵין סוֹמְכִין עַל זֶה הָאִישׁ שֶׁאָמְרוֹ אוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ, אֶלָּא עַל הָרְאִיָּה שֶׁנִּתְגַּלְּתָה וְהַטַּעַם שֶׁנּוֹדַע.

יום שני ט"ו אייר ה'תשע"ב

פֶּרֶק יח

א. דָּבָר יָדוּעַ וּבָרוּר, שֶׁאִם יוֹצִיא [יראה] לְךָ הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁהַיֶּרַח יֵרָאֶה בַּלַּיְלָה - אֶפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה, וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יֵרָאֶה מִפְּנֵי הָעָבִים שֶׁמְּכַסִּין אוֹתוֹ, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא גַּיְא [עמק], אוֹ שֶׁהָיָה הַר גָּבוֹהַּ כְּנֶגֶד רוּחַ מַעֲרָב לְאַנְשֵׁי אוֹתוֹ הַמָּקוֹם, שֶׁנִּמְצְאוּ כְּאִלּוּ הֵם יוֹשְׁבִין בְּגַיְא; שֶׁהַיֶּרַח לֹא יֵרָאֶה לְמִי שֶׁהוּא בְּמָקוֹם נָמוּךְ, אֲפִלּוּ הָיָה גָּדוֹל, וְיֵרָאֶה לְמִי שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הַר גָּבוֹהַּ וְתָלוּל, אַף עַל פִּי שֶׁהַיֶּרַח קָטָן בְּיוֹתֵר; וְכֵן יֵרָאֶה לְמִי שֶׁשּׁוֹכֵן עַל שְׂפַת הַיָּם, אוֹ לְמִי שֶׁמְּהַלֵּךְ בִּסְפִינָה בַּיָּם הַגָּדוֹל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן בְּיוֹתֵר.

ב. וְכֵן בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אִם יִהְיֶה יוֹם צַח, יֵרָאֶה הַיֶּרַח יוֹתֵר מִמַּה שֶׁיֵּרָאֶה בִּימוֹת הַחַמָּה; לְפִי שֶׁבִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אִם יִהְיֶה צַח, יִהְיֶה הָאֲוִיר זַךְ הַרְבֵּה וְיֵרָאֶה הָרָקִיעַ בְּטֹהַר יוֹתֵר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שָׁם אָבָק שֶׁיִּתְעָרֵב בָּאֲוִיר. אֲבָל בִּימוֹת הַחַמָּה, יִהְיֶה הָאֲוִיר כְּאִלּוּ הוּא מְעֻשָּׁן מִפְּנֵי הָאָבָק, וְיֵרָאֶה הַיֶּרַח קָטָן.

ג. וְכָל זְמַן שֶׁתִּמְצָא קֶשֶׁת הָרְאִיָּה וְהָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן שֶׁתַּעֲרֹךְ לָהּ עִם שְׁנֵי הַקִּצִּין שֶׁלָּהֶם בְּצִמְצוּם - יִהְיֶה הַיֶּרַח קָטוֹן בְּיוֹתֵר, וְלֹא יֵרָאֶה אֶלָּא בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר. וְאִם תִּמְצָא קֶשֶׁת הָרְאִיָּה וְהָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן אֲרֻכִּין הַרְבֵּה, וְהוֹסִיפוּ עַל סוֹף הַקִּצִּים שֶׁלָּהֶם מַעֲלוֹת - יֵרָאֶה הַיֶּרַח גָּדוֹל; וּלְפִי אֹרֶךְ הַקֶּשֶׁת וְהָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן יִהְיֶה גָּדְלוֹ וּגְלִיָּתוֹ לַכֹּל.

ד. לְפִיכָךְ, רָאוּי לְבֵית דִּין לָשׂוּם שְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ בִּלְבָבָם - שֶׁהֵם: זְמַן הָרְאִיָּה, וּמְקוֹמָהּ; וְשׁוֹאֲלִין אֶת הָעֵדִים: 'בְּאֵיזֶה מָקוֹם רְאִיתֶם'? שֶׁאִם הָיְתָה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה קְצָרָה, וְיִתֵּן הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁיֵּרָאֶה בְּצִמְצוּם, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה תֵּשַׁע מַעֲלוֹת וַחֲמִשָּׁה חֲלָקִים, וְהָיָה הָאֹרֶךְ הָרִאשׁוֹן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת בְּשָׁוֶה, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁרָאוּהוּ - אִם הָיָה בִּימוֹת הַחַמָּה, אוֹ שֶׁהָיָה בְּמָקוֹם נָמוּךְ - חוֹשְׁשִׁין לָהֶם, וּבוֹדְקִין אוֹתָם הַרְבֵּה; וְאִם הָיָה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אוֹ בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר - וַדַּאי יֵרָאֶה, אִם לֹא יִהְיוּ שָׁם עָבִים [עננים] הַמַּבְדִּילִין.

ה. עֵדִים שֶׁרָאוּ הַחֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ וּבָאוּ וְהֵעִידוּ, וְקִבְּלוּם בֵּית דִּין וְקִדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה הָרִאשׁוֹן, וּמָנוּ תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם מִן הַיּוֹם הַמְקֻדָּשׁ, וְלֵיל שְׁלֹשִׁים לֹא נִרְאָה הַיֶּרַח - מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהֵרָאוֹת, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁכִּסּוּהוּ עָבִים; וַהֲרֵי בֵּית דִּין מְצַפִּין לוֹ כָּל יוֹם שְׁלֹשִׁים כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְלֹא בָּאוּ עֵדִים, וְעִבְּרוּ אֶת הַחֹדֶשׁ, וְנִמְצָא יוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי יוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. וְהִתְחִילוּ לִמְנוֹת תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם מִן יוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, וְלֵיל שְׁלֹשִׁים לֹא נִרְאָה הַיֶּרַח - אִם תֹּאמַר שֶׁכָּךְ מְעַבְּרִין רֹאשׁ חֹדֶשׁ זֶה וְעוֹשִׂין אוֹתוֹ שְׁלֹשִׁים, וְקוֹבְעִין רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי יוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים - כָּךְ אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יֵרָאֶה הַיֶּרַח בְּלֵיל שְׁלֹשִׁים גַּם מֵחֹדֶשׁ זֶה, וְנִמְצְאוּ מְעַבְּרִין וְהוֹלְכִין וְעוֹשִׂין חֲדָשִׁים שְׁלֹשִׁים אַחַר שְׁלֹשִׁים כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, וְנִמְצָא בְּחֹדֶשׁ אַחֲרוֹן, אֶפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה הַיֶּרַח בְּלֵיל חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹ, אוֹ בְּלֵיל שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים - וְאֵין לְךָ דָּבָר שְׂחוֹק וְהֶפְסֵד יוֹתֵר מִזֶּה.

ז. וְאַל תֹּאמַר שֶׁהַדָּבָר הַזֶּה, דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא שֶׁלֹּא יֵרָאֶה הַיֶּרַח בְּכָל הַשָּׁנָה; אֶלָּא דָּבָר קָרוֹב הוּא הַרְבֵּה, וּפְעָמִים רַבּוֹת יֵאָרַע זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, בִּמְדִינוֹת שֶׁזְּמַן הַגְּשָׁמִים שָׁם אֹרֶךְ וְהָעָבִים רַבִּים; שֶׁאֵין אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא יֵרָאֶה הַיֶּרַח בְּכָל הַשָּׁנָה, אֶלָּא שֶׁלֹּא יֵרָאֶה בִּתְחִלַּת הַחֳדָשִׁים, וְיֵרָאֶה אַחַר כָּךְ. וּפְעָמִים לֹא יֵרָאֶה מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיֵּרָאֶה, וְחֳדָשִׁים

מתוך מהדורת חזק

שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה בָּהֶם - לֹא יֵרָאֶה מִפְּנֵי הָעָבִים, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיָה קָטָן בְּיוֹתֵר, וְלֹא נִתְכַּוֵּן אָדָם לִרְאוֹתוֹ.

ח. אֶלָּא הַקַּבָּלָה שֶׁבְּיַד הַחֲכָמִים, אִישׁ מִפִּי אִישׁ מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כָּךְ הִיא: שֶׁבִּזְמַן שֶׁלֹּא יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ בִּתְחִלַּת הֶחָדָשִׁים חֹדֶשׁ אַחַר חֹדֶשׁ, בֵּית דִּין קוֹבְעִין חֹדֶשׁ מְעֻבָּר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם, וְחֹדֶשׁ חָסֵר מִתִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם. וְכֵן מְחַשְּׁבִין, וְקוֹבְעִין חֹדֶשׁ מְעֻבָּר וְחֹדֶשׁ חָסֵר - בִּקְבִיעָה לֹא בְּקִדּוּשׁ, שֶׁאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא עַל הָרְאִיָּה. וּפְעָמִים עוֹשִׂין מָלֵא אַחַר מָלֵא, אוֹ חָסֵר אַחַר חָסֵר, כְּמוֹ שֶׁיֵּרָאֶה לָהֶם מִן הַחֶשְׁבּוֹן.

ט. וּמִתְכַּוְּנִין לְעוֹלָם בְּחֶשְׁבּוֹנָם, שֶׁאִם יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ בַּחֹדֶשׁ הַבָּא, יֵרָאֶה בִּזְמַנּוֹ אוֹ בְּלֵיל עִבּוּרוֹ, לֹא שֶׁיֵּרָאֶה קֹדֶם זְמַנּוֹ, שֶׁהוּא לֵיל שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים. וּבְחֶשְׁבּוֹנוֹת הָרְאִיָּה הָאֵלּוּ שֶׁבַּאֲרַנּוּ, יִתְבָּאֵר לְךָ וְתֵדַע מָתַי אֶפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה וּמָתַי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יֵרָאֶה; וְעַל זֶה סוֹמְכִין וּמְעַבְּרִין חֹדֶשׁ אַחַר חֹדֶשׁ, אוֹ עוֹשִׂין חֹדֶשׁ חָסֵר אַחַר חֹדֶשׁ חָסֵר. וּלְעוֹלָם אֵין פּוֹחֲתִין מֵאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים הַמְעֻבָּרִין בְּשָׁנָה, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שְׁמוֹנָה חֳדָשִׁים הַמְעֻבָּרִין. וְגַם לְעִבּוּר חֳדָשִׁים אֵלּוּ שֶׁמְּעַבְּרִין לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, עוֹשִׂין סְעוּדַת עִבּוּר הַחֹדֶשׁ שֶׁאָמַרְנוּ בְּפֶרֶק שְׁלִישִׁי.

י. וְכָל שֶׁתִּמְצָא בַּתַּלְמוּד מִדְּבָרִים שֶׁמַּרְאִין שֶׁבֵּית דִּין סוֹמְכִין עַל הַחֶשְׁבּוֹן, וּמִפִּי מֹשֶׁה מִסִּינַי שֶׁהַדָּבָר מָסוּר לָהֶם, וְהָרְשׁוּת בְּיָדָם לְחַסֵּר אוֹ לְעַבֵּר, וְכֵן זֶה שֶׁחִסֵּר רַבִּי תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים בְּשָׁנָה, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הַכֹּל עַל עִקַּר זֶה הוּא בָּנוּי, בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִרְאָה הַחֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ.

יא. וְכֵן זֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁמְּעַבְּרִין אֶת הַחֹדֶשׁ לְצֹרֶךְ, הוּא בָּחֳדָשִׁים אֵלּוּ שֶׁמְּעַבְּרִין אוֹתָם לְפִי חֶשְׁבּוֹן, וְעוֹשִׂין אֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר; וְיֵשׁ לָהֶם לְעַבֵּר חֹדֶשׁ אַחַר חֹדֶשׁ, אוֹ לְחַסֵּר - בָּזֶה הוּא שֶׁמְּעַבְּרִין לְצֹרֶךְ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִרְאָה הַיָּרֵחַ בִּזְמַנּוֹ; אֶלָּא [אבל] בְּעֵת שֶׁיֵּרָאֶה הַיָּרֵחַ בִּזְמַנּוֹ, שֶׁהוּא תְּחִלַּת הֶיוֹתוֹ נִרְאָה אַחַר שֶׁנִּתְקַבֵּץ עִם הַשֶּׁמֶשׁ - מְקַדְּשִׁין לְעוֹלָם, וְאִי אֶפְשָׁר לֹא לִדְחוֹת וְלֹא לְעַבֵּר.

יב. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ שָׁם בֵּית דִּין, וְסוֹמְכִין עַל הָרְאִיָּה; אֲבָל בִּזְמַנִּים אֵלּוּ, אֵין סוֹמְכִין אֶלָּא עַל הַקְּבִיעָה בְּזֶה הַחֶשְׁבּוֹן הָאֶמְצָעִי, הַפָּשׁוּט בְּפִי כָּל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרַנּוּ בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ.

יג. יִתְבָּאֵר בְּסִפְרֵי חֶשְׁבּוֹן הַתְּקוּפוֹת וְהַגִּימַטְרִיּוֹת, שֶׁאִם יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, יֵרָאֶה בְּכָל מְדִינוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֵן לְמַעֲרָב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמְכֻוָּנוֹת כְּנֶגְדָּהּ [באותן קווי רוחב]; וְאִם יִתֵּן הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁלֹּא יֵרָאֶה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה בִּמְדִינוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁהֵן לְמַעֲרָב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמְכֻוָּנוֹת כְּנֶגְדָּהּ. לְפִיכָךְ, אִם יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ בִּמְדִינָה שֶׁהִיא לְמַעֲרָב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵין בָּזֶה רְאָיָה שֶׁנִּרְאָה הַיָּרֵחַ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

יד. אֲבָל אִם לֹא יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ בְּרֹאשׁ הֶהָרִים בַּמְּדִינָה הַמַּעֲרָבִית הַמְכֻוָּנֶת כְּנֶגֶד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא נִרְאָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

טו. וְכֵן אִם לֹא יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא יֵרָאֶה בְּכָל מְדִינוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֵן לְמִזְרַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמְכֻוָּנוֹת כְּנֶגְדָּהּ; וְאִם יֵרָאֶה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה בִּמְדִינוֹת מִזְרַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמְכֻוָּנֶת כְּנֶגְדָּהּ, בְּיָדוּעַ שֶׁנִּרְאָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; וְאִם לֹא יֵרָאֶה בַּמְּדִינָה הַמִּזְרָחִית, אֵין בָּזֶה רְאָיָה, אֶלָּא אֶפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

טז. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - בְּשֶׁהָיוּ הַמְּדִינוֹת שֶׁבְּמַעֲרָב וְשֶׁבְּמִזְרָח מְכֻוָּנוֹת, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ נוֹטוֹת לִצְפוֹן הָעוֹלָם מִשְּׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת עַד חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת; אֲבָל אִם הָיוּ נוֹטוֹת לְצָפוֹן יוֹתֵר מִזֶּה אוֹ פָּחוֹת, מִשְׁפָּטִים אֲחֵרִים יֵשׁ לָהֶן - שֶׁהֲרֵי אֵינָן מְכֻוָּנוֹת כְּנֶגֶד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁבַּאֲרַנּוּ בְּעֲרֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, אֵינָם אֶלָּא לְהַגִּיד כָּל מִשְׁפְּטֵי הָרְאִיָּה לְהַגְדִּיל תּוֹרָה וּלְהַאְדִּירָהּ - לֹא שֶׁיִּהְיוּ בְּנֵי מִזְרָח אוֹ בְּנֵי מַעֲרָב סוֹמְכִין עַל רְאִיַּת הַיָּרֵחַ, אוֹ תּוֹעִיל לָהֶם כְּלוּם; אֶלָּא לְעוֹלָם אֵין סוֹמְכִין אֶלָּא עַל קִדּוּשׁ בֵּית דִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרַנּוּ כַּמָּה פְּעָמִים.

פֶּרֶק יט

א. לְפִי שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁבִּכְלַל דְּבָרִים שֶׁהָיוּ בּוֹדְקִין בָּהֶם אֶת הָעֵדִים, אוֹמְרִין לָהֶן: 'לְהֵיכָן הָיָה הַיָּרֵחַ נוֹטֶה' - כֶּשֵׁר בְּעֵינַי לְהוֹדִיעַ דֶּרֶךְ חֶשְׁבּוֹן זֶה; וְאֵין אֲנִי מְדַקְדֵּק בּוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מוֹעִיל בָּרְאִיָּה כְּלָל. וּתְחִלַּת חֶשְׁבּוֹן זֶה, לֵידַע נְטִיַּת הַמַּזָּלוֹת תְּחִלָּה.

ב. הָעִגּוּלָה [ראה ערכו בעמוד קג] שֶׁהִיא עוֹבֶרֶת בְּמַחֲצִית הַמַּזָּלוֹת שֶׁבָּה מְהַלֵּךְ הַשֶּׁמֶשׁ, אֵינָהּ עוֹבֶרֶת בְּאֶמְצַע הָעוֹלָם מֵחֲצִי הַמִּזְרָח לַחֲצִי הַמַּעֲרָב, אֶלָּא נוֹטָה הִיא מֵעַל הַקָּו הַשָּׁוֶה הַמְסַבֵּב בְּאֶמְצַע הָעוֹלָם, כְּנֶגֶד צָפוֹן וְדָרוֹם - חֶצְיָהּ נוֹטֶה לְצָפוֹן, וְחֶצְיָהּ נוֹטֶה לְדָרוֹם.

ג. וּשְׁתֵּי נְקֻדּוֹת יֵשׁ בָּהּ שֶׁפּוֹגַעַת בָּהֶן בְּעִגּוּלַת הַקָּו הַשָּׁוֶה הַמְסַבֵּב בְּאֶמְצַע הָעוֹלָם - הַנְּקֻדָּה הָאַחַת רֹאשׁ מַזַּל טָלֶה, הַנְּקֻדָּה הַשְּׁנִיָּה שֶׁכְּנֶגְדָּהּ רֹאשׁ מַזַּל מֹאזְנַיִם. וְנִמְצָאוּ שִׁשָּׁה מַזָּלוֹת נוֹטוֹת לְצָפוֹן, מִתְּחִלַּת טָלֶה עַד סוֹף בְּתוּלָה; וְשִׁשָּׁה נוֹטוֹת לְדָרוֹם, מִתְּחִלַּת מַזַּל מֹאזְנַיִם עַד סוֹף מַזַּל דָּגִים.

ד. וּמֵרֹאשׁ מַזַּל טָלֶה יַתְחִילוּ הַמַּזָּלוֹת לִנְטוֹת מְעַט מְעַט, וּלְהִתְרַחֵק מֵעַל הַקָּו הַשָּׁוֶה כְּנֶגֶד הַצָּפוֹן עַד רֹאשׁ סַרְטָן; וְיִהְיֶה רֹאשׁ סַרְטָן רָחוֹק מֵעַל הַקָּו הַשָּׁוֶה לְרוּחַ צָפוֹן, שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וַחֲצִי מַעֲלָה בְּקֵרוּב. וְיַחְזְרוּ הַמַּזָּלוֹת לְהִתְקָרֵב לַקָּו הַשָּׁוֶה מְעַט מְעַט, עַד רֹאשׁ מֹאזְנַיִם שֶׁהוּא עַל קַו הַשָּׁוֶה. וּמֵרֹאשׁ מֹאזְנַיִם יַתְחִילוּ לִנְטוֹת וּלְהִתְרַחֵק כְּנֶגֶד רוּחַ דָּרוֹם, עַד רֹאשׁ גְּדִי; וְיִהְיֶה רֹאשׁ גְּדִי רָחוֹק מֵעַל הַקָּו הַשָּׁוֶה לְרוּחַ דָּרוֹם, שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וַחֲצִי מַעֲלָה. וְיַחְזְרוּ הַמַּזָּלוֹת לְהִתְקָרֵב מְעַט מְעַט כְּנֶגֶד הַקָּו הַשָּׁוֶה, עַד רֹאשׁ טָלֶה.

ה. נִמְצָא רֹאשׁ טָלֶה וְרֹאשׁ מֹאזְנַיִם, מְסַבֵּב עַל הַקָּו הַשָּׁוֶה; וּלְפִיכָךְ, כְּשֶׁתִּהְיֶה הַשֶּׁמֶשׁ בִּשְׁנֵי רָאשִׁים אֵלּוּ, לֹא תִּהְיֶה נוֹטָה לֹא לְצָפוֹן וְלֹא לְדָרוֹם, וְתִזְרַח מֵחֲצִי מִזְרָח וְתִשְׁקַע בַּחֲצִי מַעֲרָב, וְיִהְיֶה הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה שָׁוִין בְּכָל הַיִּשּׁוּב.

ו. הֲרֵי נִתְבָּרֵר לְךָ, שֶׁכָּל מַעֲלָה וּמַעֲלָה מִמַּעֲלוֹת הַמַּזָּלוֹת

נוֹטָה לְצָפוֹן אוֹ לְדָרוֹם, וְיֵשׁ לִנְטִיָּתָהּ שִׁעוּר; וְרֹחַב הַנִּטִיָּה, לֹא תִּהְיֶה יוֹתֵר עַל שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וָחֲצִי בְּקֵרוּב.

ז. וְאֵלּוּ הֵם הַשִּׁעוּרִים שֶׁל נְטִיּוֹת, לְפִי מִנְיַן הַמַּעֲלוֹת שֶׁל מַזָּלוֹת; וְהַהַתְחָלָה, מִתְּחִלַּת מַזַּל טָלֶה: עֶשֶׂר מַעֲלוֹת, נְטִיָּתָם אַרְבַּע מַעֲלוֹת; עֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, נְטִיָּתָם שְׁמוֹנֶה מַעֲלוֹת; שְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, נְטִיָּתָם אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וּמֶחֱצָה; וְאַרְבָּעִים מַעֲלוֹת, נְטִיָּתָם חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת; חֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת, נְטִיָּתָם שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת; שִׁשִּׁים מַעֲלוֹת, נְטִיָּתָם עֶשְׂרִים מַעֲלוֹת; שִׁבְעִים מַעֲלוֹת, נְטִיָּתָם שְׁתַּיִם וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת; שְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת, נְטִיָּתָם שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת; תִּשְׁעִים מַעֲלוֹת, נְטִיָּתָם שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וַחֲצִי מַעֲלָה.

ח. וְאִם יִהְיוּ אֲחָדִים בַּמִּנְיָן, תִּקַּח לָהֶם מִנְתָּם מִבֵּין שְׁתֵּי הַנִּטִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּשֶּׁמֶשׁ וּבַיָּרֵחַ. כֵּיצַד? חָמֵשׁ מַעֲלוֹת, נְטִיָּתָם שְׁתֵּי מַעֲלוֹת; וְאִם הָיָה מִנְיַן הַמַּעֲלוֹת שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים, נְטִיָּתָם תֵּשַׁע מַעֲלוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ, בְּכָל הָאֲחָדִים שֶׁעִם הָעֲשָׂרוֹת.

ט. וּמֵאַחַר שֶׁתֻּדַּע הַנִּטִיָּה שֶׁל מַעֲלוֹת מֵאַחַת עַד תִּשְׁעִים, תֻּדַּע נְטִיַּת כֻּלָּן כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹדַעְנוּם בְּרֹחַב הַיָּרֵחַ: שֶׁאִם הָיָה הַמִּנְיָן יוֹתֵר עַל תִּשְׁעִים עַד מֵאָה וּשְׁמוֹנִים, תִּגְרַע אוֹתוֹ מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים; וְאִם הָיָה יוֹתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים עַד מָאתַיִם וְשִׁבְעִים, תִּגְרַע מִמֶּנּוּ מֵאָה וּשְׁמוֹנִים; וְאִם הָיָה יוֹתֵר עַל מָאתַיִם וְשִׁבְעִים עַד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים. וְהַנִּשְׁאָר, תֵּדַע נְטִיָּתוֹ, וְהוּא נְטִיַּת אוֹתוֹ הַמִּנְיָן שֶׁבְּיָדְךָ, בְּלֹא גֵּרָעוֹן וְלֹא תּוֹסֶפֶת.

י. אִם תִּרְצֶה לֵידַע כַּמָּה מַעֲלוֹת הוּא הַיָּרֵחַ נוֹטֶה מֵעַל הַקַּו הַשָּׁוֶה כְּנֶגֶד צְפוֹן הָעוֹלָם, אוֹ כְּנֶגֶד דְּרוֹם הָעוֹלָם - תֵּדַע תְּחִלָּה כַּמָּה נְטִיַּת הַמַּעֲלָה שֶׁהִיא מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי, וּלְאֵיזוֹ רוּחַ הִיא נוֹטָה לְצָפוֹן אוֹ לְדָרוֹם; וְתַחְזוֹר וְתַחְשֹׁב וְתוֹצִיא רֹחַב הַיָּרֵחַ הָרִאשׁוֹן, וְתִרְאֶה אִם הוּא צְפוֹנִי אוֹ דְּרוֹמִי. אִם נִמְצְאוּ רֹחַב הַיָּרֵחַ וּנְטִיַּת מַעֲלָתוֹ בְּרוּחַ אַחַת, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם צְפוֹנִיִּים אוֹ דְּרוֹמִיִּים - תְּקַבֵּץ שְׁנֵיהֶם; וְאִם נִמְצְאוּ בִּשְׁתֵּי רוּחוֹת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הָאֶחָד דְּרוֹמִי וְהָאֶחָד צְפוֹנִי - תִּגְרַע הַמַּעַט מִשְּׁנֵיהֶם מִן הָרַב, וְהַנִּשְׁאָר הוּא מֶרְחַק הַיָּרֵחַ מֵעַל הַקַּו הַשָּׁוֶה בְּאוֹתָהּ הָרוּחַ שֶׁהָיָה בָּהּ הָרַב מִשְּׁנֵיהֶם.

יא. כֵּיצַד? בָּאנוּ לֵידַע כַּמָּה הַיָּרֵחַ נוֹטֶה מֵעַל הַקַּו הַשָּׁוֶה בְּלֵיל הָרְאִיָּה שֶׁהוּא שֵׁנִי לְחֹדֶשׁ אִיָּר מִשָּׁנָה זוֹ - וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁמַּעֲלַת הַיָּרֵחַ הָיְתָה תְּשַׁע עֶשְׂרֵה מִמַּזַּל שׁוֹר, נְטִיָּתָהּ בְּצָפוֹן כְּמוֹ שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וְרֹחַב הַיָּרֵחַ הָיָה בַּדָּרוֹם כְּמוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת; תִּגְרַע הַמְּעַט מִן הָרַב, יִשָּׁאֵר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת. וְנִמְצָא הַיָּרֵחַ רָחוֹק מֵעַל הַקַּו הַשָּׁוֶה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת לְרוּחַ צָפוֹן, שֶׁהַרֵּי הַמִּנְיָן הָרַב שֶׁהוּא שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת הָיָה צְפוֹנִי; וְכָל חֶשְׁבּוֹן זֶה בְּקֵרוּב בְּלֹא דִּקְדּוּק, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מוֹעִיל בָּרְאִיָּה.

יב. אִם תִּרְצֶה לֵידַע לְאֵיזוֹ רוּחַ מֵרוּחוֹת הָעוֹלָם יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ נוֹטֶה, תַּחְשֹׁב וְתֵדַע מֶרְחָקוֹ מֵעַל הַקַּו הַשָּׁוֶה; אִם יִהְיֶה עַל הַקַּו הַשָּׁוֶה אוֹ קָרוֹב מִמֶּנּוּ בִּשְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת, בְּצָפוֹן אוֹ בְּדָרוֹם - יֵרָאֶה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד אֶמְצַע מַעֲרָב, וְתֵרָאֶה פְּגִימָתוֹ מְכֻוֶּנֶת כְּנֶגֶד מִזְרַח הָעוֹלָם בְּשָׁוֶה.

יג. וְאִם יִהְיֶה רָחוֹק מֵעַל הַקַּו הַשָּׁוֶה לִצְפוֹן הָעוֹלָם - יֵרָאֶה בֵּין מַעֲרַב הָעוֹלָם וּבֵין צְפוֹנוֹ, וְתִהְיֶה פְּגִימָתוֹ נוֹטָה מִכְּנֶגֶד מִזְרַח הָעוֹלָם כְּנֶגֶד דְּרוֹם הָעוֹלָם;

יד. וְאִם יִהְיֶה רָחוֹק מֵעַל הַקַּו הַשָּׁוֶה לִדְרוֹם הָעוֹלָם - יֵרָאֶה בֵּין מַעֲרַב הָעוֹלָם וּבֵין דְּרוֹמוֹ, וְתֵרָאֶה פְּגִימָתוֹ נוֹטָה מִכְּנֶגֶד מִזְרַח הָעוֹלָם כְּנֶגֶד צְפוֹן הָעוֹלָם: וּלְפִי רֹב הַמֶּרְחָק, וּלְפִי רֹב הַנִּטִיָּה.

טו. וּמֵחֲקִירַת הָעֵדִים, שֶׁאוֹמְרִין לָהֶם: 'כַּמָּה הָיָה גָּבוֹהַּ'? וְדָבָר זֶה יְוֻדַּע מִקֶּשֶׁת הָרְאִיָּה - שֶׁבִּזְמַן שֶׁתִּהְיֶה קֶשֶׁת הָרְאִיָּה קְצָרָה, יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ כְּאִלּוּ הוּא קָרוֹב מִן הָאָרֶץ; וּבִזְמַן שֶׁתִּהְיֶה אֲרֻכָּה, יֵרָאֶה גָּבוֹהַּ מֵעַל הָאָרֶץ, וּלְפִי אֹרֶךְ קֶשֶׁת הָרְאִיָּה, לְפִי גָּבְהוֹ מֵעַל הָאָרֶץ בִּרְאִיַּת הָעֵינַיִם.

טז. הֲרֵי בֵּאַרְנוּ חֶשְׁבּוֹנוֹת כָּל הַדְּרָכִים שֶׁצְּרִיכִין לָהֶם בִּידִיעַת הָרְאִיָּה, וּבַחֲקִירַת הָעֵדִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל יָדוּעַ לְמֻבִינִים, וְלֹא יַחְסְרוּ דֶּרֶךְ מִדַּרְכֵי הַתּוֹרָה, וְלֹא יִשּׁוֹטְטוּ לְבַקֵּשׁ אַחֲרֶיהָ בִּסְפָרִים אֲחֵרִים - "דִּרְשׁוּ מֵעַל סֵפֶר ה', וּקְרָאוּ - אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נֶעְדְּרָה".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לִזְעֹק לִפְנֵי ה' בְּכָל עֵת צָרָה גְּדוֹלָה שֶׁתָּבוֹא עַל הַצִּבּוּר. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה, לִזְעֹק [להתפלל בקול] וּלְהָרִיעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת [מכסף כבכלי המקדש] עַל כָּל צָרָה שֶׁתָּבוֹא עַל הַצִּבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם - וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרוֹת"; כְּלוֹמַר, כָּל דָּבָר שֶׁיָּצַר לָכֶם, כְּגוֹן בַּצֹּרֶת וְדֶבֶר וְאַרְבֶּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, זַעֲקוּ עֲלֵיהֶן וְהָרִיעוּ.

ב. וְדָבָר זֶה, מִדַּרְכֵי הַתְּשׁוּבָה הוּא: שֶׁבִּזְמַן שֶׁתָּבוֹא צָרָה וְיִזְעַקוּ לָהּ וְיָרִיעוּ, יֵדְעוּ הַכֹּל שֶׁבִּגְלַל מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים הוּרַע לָהֶן - כַּכָּתוּב: "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶּה לָכֶם", וְזֶה הוּא שֶׁיִּגְרֹם לָהֶם לְהָסִיר הַצָּרָה מֵעֲלֵיהֶם.

ג. אֲבָל אִם לֹא יִזְעַקוּ, וְלֹא יָרִיעוּ, אֶלָּא יֹאמְרוּ: 'דָּבָר זֶה מִמִּנְהַג הָעוֹלָם אֵרַע לָנוּ, וְצָרָה זוֹ נִקְרָה נִקְרִית' - הֲרֵי זוֹ דֶּרֶךְ אַכְזָרִיּוּת, וְגוֹרֶמֶת לָהֶם לְהִדָּבֵק בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים, וְתוֹסִיף הַצָּרָה וְצָרוֹת אֲחֵרוֹת. הוּא שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי בְּקֶרִי - וְהָלַכְתִּי עִמָּכֶם בַּחֲמַת קֶרִי"; כְּלוֹמַר, כְּשֶׁאָבִיא עֲלֵיכֶם צָרָה כְּדֵי שֶׁתָּשׁוּבוּ - אִם תֹּאמְרוּ שֶׁהִיא קֶרִי [מקרה], אוֹסִיף לָכֶם חֲמַת אוֹתוֹ קֶרִי.

ד. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים [חכמים], לְהִתְעַנּוֹת עַל כָּל צָרָה שֶׁתָּבוֹא עַל הַצִּבּוּר, עַד שֶׁיְּרֻחֲמוּ מִן הַשָּׁמַיִם. וּבִימֵי הַתַּעֲנִיּוֹת הָאֵלּוּ, זוֹעֲקִין בִּתְפִלּוֹת וּמִתְחַנְּנִים וּמְרִיעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת בִּלְבַד; וְאִם הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, מְרִיעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת וּבַשּׁוֹפָר; הַשּׁוֹפָר מְקֻצָּר [קול קצר], וְהַחֲצוֹצְרוֹת מַאֲרִיכוֹת - שֶׁמִּצְוַת הַיּוֹם

בַּחֲצוֹצְרוֹת. וְאֵין תּוֹקְעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת וְשׁוֹפָר כְּאֶחָד אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר - הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה'".

ה. תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ שֶׁגּוֹזְרִין עַל הַצִּבּוּר מִפְּנֵי הַצָּרוֹת, אֵינָן יוֹם אַחַר יוֹם; שֶׁאֵין רֹב הַצִּבּוּר יְכוֹלִים לַעֲמֹד בְּדָבָר זֶה. וְאֵין גּוֹזְרִין כַּתְּחִלָּה תַּעֲנִית, אֶלָּא בְּשֵׁנִי בְּשַׁבָּת וּבַחֲמִישִׁי שֶׁלְּאַחֲרָיו וּבְשֵׁנִי שֶׁלְּאַחֲרָיו; וְכֵן עַל סֵדֶר זֶה, שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי, עַד שֶׁיֵּרָחֲמוּ.

ו. אֵין גּוֹזְרִין תַּעֲנִית עַל הַצִּבּוּר, לֹא בְּשַׁבָּתוֹת וְלֹא בְּיָמִים טוֹבִים. וְכֵן אֵין תּוֹקְעִין בָּהֶם, לֹא בְּשׁוֹפָר וְלֹא בַּחֲצוֹצְרוֹת; וְלֹא זוֹעֲקִים וּמִתְחַנְּנִים בָּהֶם בִּתְפִלָּה, אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה עִיר שֶׁהִקִּיפוּהָ גּוֹיִם, אוֹ נָהָר, אוֹ סְפִינָה הַמִּשְׁתָּרֶפֶת בַּיָּם. אֲפִלּוּ יָחִיד הַנִּרְדָּף מִפְּנֵי גּוֹיִם, וּמִפְּנֵי לִסְטִים, וּמִפְּנֵי רוּחַ רָעָה - מִתְעַנִּין עֲלֵיהֶם בְּשַׁבָּת, וְזוֹעֲקִין וּמִתְחַנְּנִים בִּתְפִלּוֹת. אֲבָל אֵין תּוֹקְעִין, אֶלָּא אִם כֵּן תָּקְעוּ לְקַבֵּץ אֶת הָעָם לַעֲזֹר אוֹתָם וּלְהַצִּילָם.

ז. וְכֵן אֵין גּוֹזְרִין תַּעֲנִית בַּתְּחִלָּה בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים, אוֹ בַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים, אוֹ בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד; וְאִם הִתְחִילוּ לְהִתְעַנּוֹת עַל הַצָּרָה אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד, וּפָגַע בָּהֶן יוֹם מֵאֵלּוּ - מִתְעַנִּין, וּמַשְׁלִימִין הַיּוֹם בְּתַעֲנִית.

ח. תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ שֶׁמִּתְעַנִּין עַל הַצָּרוֹת - אֵין מִתְעַנִּין בָּהֶן לֹא עֲבָרוֹת, וְלֹא מְנִיקוֹת, וְלֹא קְטַנִּים; וּמֻתָּרִין לֶאֱכֹל בַּלַּיְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְעַנִּין לְמָחָר - חוּץ מִתַּעֲנִית הַמָּטָר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְכָל תַּעֲנִית שֶׁאוֹכְלִין בָּהּ בַּלַּיְלָה, בֵּין צִבּוּר בֵּין יָחִיד - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה, עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר; וְהוּא, שֶׁלֹּא יָשַׁן; אֲבָל אִם יָשַׁן, אֵינוֹ חוֹזֵר וְאוֹכֵל.

ט. כְּשֵׁם שֶׁהַצִּבּוּר מִתְעַנִּים עַל צָרָתָן, כָּךְ הַיָּחִיד מִתְעַנֶּה עַל צָרָתוֹ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹלֶה, אוֹ תּוֹעֶה בַּמִּדְבָּר, אוֹ אָסוּר בְּבֵית הָאֲסוּרִין - יֵשׁ לוֹ לְהִתְעַנּוֹת עָלָיו, וּלְבַקֵּשׁ רַחֲמִים בִּתְפִלָּתוֹ; וְאוֹמֵר 'עֲנֵנוּ' בְּכָל תְּפִלָּה שֶׁמִּתְפַּלֵּל. וְלֹא יִתְעַנֶּה בְּשַׁבָּתוֹת, וְלֹא בְּמוֹעֲדוֹת, וְלֹא בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים, וְלֹא בַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים.

י. כָּל תַּעֲנִית שֶׁלֹּא קִבְּלָהּ עָלָיו הַיָּחִיד מִבְּעוֹד יוֹם, אֵינָהּ תַּעֲנִית. כֵּיצַד מְקַבְּלָהּ? כְּשֶׁיִּתְפַּלֵּל תְּפִלַּת מִנְחָה, אוֹמֵר בַּתְּפִלָּה 'עֲנֵנוּ', וְגוֹמֵר בְּלִבּוֹ לְהִתְעַנּוֹת לְמָחָר. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹכֵל בַּלַּיְלָה, לֹא הִפְסִיד כְּלוּם; וְכֵן אִם גָּמַר וְקִבֵּל עָלָיו לְהִתְעַנּוֹת שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה יָמִים זֶה אַחַר זֶה - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹכֵל בְּכָל לַיְלָה וָלַיְלָה, לֹא הִפְסִיד תַּעֲנִיתוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ כַּוָּנָה לְכָל יוֹם וָיוֹם מִבְּעוֹדוֹ.

יא. קִבֵּל עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם לְהִתְעַנּוֹת לְמָחָר בִּלְבַד, וְהִתְעַנָּה, וְלַלַּיְלָה נִמְלַךְ לְהִתְעַנּוֹת [גם] בְּיוֹם שֵׁנִי - אַף עַל פִּי שֶׁלָּן בְּתַעֲנִיתוֹ, אֵינָהּ תַּעֲנִית, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קִבְּלָהּ עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁהָיָה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בַּלַּיְלָה, וְהִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר וְנִמְלַךְ לְהִתְעַנּוֹת - שֶׁאֵין זוֹ תַּעֲנִית כְּלָל.

יב. הָרוֹאֶה חֲלוֹם רַע - צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת לְמָחָר, כְּדֵי שֶׁיָּשׁוּב וְיֵעוֹר לְמַעֲשָׂיו, וִיחַפֵּשׂ בָּהֶם, וְיַחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה; וּמִתְעַנֶּה, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. וּמִתְפַּלֵּל 'עֲנֵנוּ' בְּכָל תְּפִלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבְּלָהּ מִבְּעוֹד יוֹם. וְהַמִּתְעַנֶּה בְּשַׁבָּת - מִתְעַנֶּה יוֹם אַחֵר, מִפְּנֵי שֶׁבִּטֵּל עֹנֶג שַׁבָּת.

יג. מִתְעַנֶּה אָדָם שָׁעוֹת [חלק מהיום], וְהוּא שֶׁלֹּא יֹאכַל כְּלוּם שְׁאָר הַיּוֹם. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה טָרוּד בַּחֲפָצָיו וּמִתְעַסֵּק בִּצְרָכָיו וְלֹא אָכַל עַד חֲצוֹת, אוֹ עַד תֵּשַׁע שָׁעוֹת, וְנִמְלַךְ לְהִתְעַנּוֹת בַּשָּׁעוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִן הַיּוֹם - הֲרֵי זֶה מִתְעַנֶּה אוֹתָן שָׁעוֹת, וּמִתְפַּלֵּל בָּהֶן 'עֲנֵנוּ', שֶׁהֲרֵי קִבֵּל עָלָיו הַתַּעֲנִית קֹדֶם שְׁעוֹת הַתַּעֲנִית; וְכֵן אִם אָכַל וְשָׁתָה, וְאַחַר כָּךְ הִתְחִיל לְהִתְעַנּוֹת שְׁאָר הַיּוֹם - הֲרֵי זֶה תַּעֲנִית שָׁעוֹת.

יד. כָּל הַשָּׁרוּי בְּתַעֲנִית - בֵּין שֶׁהָיָה מִתְעַנֶּה עַל צָרָתוֹ, אוֹ עַל חֲלוֹמוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה מִתְעַנֶּה עִם הַצִּבּוּר עַל צָרָתָם - הֲרֵי זֶה לֹא יִנְהֹג עִדּוּנִין בְּעַצְמוֹ, וְלֹא יָקֵל רֹאשׁוֹ, וְלֹא יִהְיֶה שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב, אֶלָּא דּוֹאֵג וְאוֹנֵן, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "מַה יִּתְאוֹנֵן אָדָם חָי, גֶּבֶר עַל חֲטָאָיו". וּמֵתָּר לוֹ לִטְעֹם אֶת הַתַּבְשִׁיל, וַאֲפִלּוּ בִּכְדֵי רְבִיעִית - וְהוּא שֶׁלֹּא יִבְלַע, אֶלָּא טוֹעֵם וּפוֹלֵט. שָׁכַח וְאָכַל, מַשְׁלִים תַּעֲנִיתוֹ.

טו. יָחִיד שֶׁהָיָה מִתְעַנֶּה עַל הַחוֹלֶה, וְנִתְרַפֵּא, עַל צָרָה, וְעָבְרָה - הֲרֵי זֶה מַשְׁלִים תַּעֲנִיתוֹ. הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם שֶׁמִּתְעַנִּים לְמָקוֹם שֶׁאֵין מִתְעַנִּים, הֲרֵי זֶה מִתְעַנֶּה וּמַשְׁלִים; הָלַךְ מִמָּקוֹם שֶׁאֵין מִתְעַנִּים לְמָקוֹם שֶׁמִּתְעַנִּים, הֲרֵי זֶה מִתְעַנֶּה עִמָּהֶן. שָׁכַח וְאָכַל וְשָׁתָה, אַל יִתְרָאֶה בִּפְנֵיהֶם; וְאַל יִנְהֹג עִדּוּנִין בְּעַצְמוֹ.

טז. צִבּוּר שֶׁהָיוּ מִתְעַנִּים עַל הַגְּשָׁמִים, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים - אִם קֹדֶם חֲצוֹת - לֹא יַשְׁלִימוּ, אֶלָּא אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים, וּמִתְכַּנְּסִים, וְקוֹרְאִים הַלֵּל הַגָּדוֹל; שֶׁאֵין אוֹמְרִים הַלֵּל הַגָּדוֹל, אֶלָּא בְּנֶפֶשׁ שְׂבֵעָה וְכָרֵשׂ מְלֵאָה. וְאִם אַחַר חֲצוֹת - הוֹאִיל וְעָבַר רֹב הַיּוֹם בִּקְדֻשָּׁה, יַשְׁלִימוּ תַּעֲנִיתָם. וְכֵן אִם הָיוּ מִתְעַנִּים עַל צָרָה וְעָבְרָה, אוֹ עַל שְׁמָד וּבָטֵל - אִם קֹדֶם חֲצוֹת, לֹא יַשְׁלִימוּ; וְאִם אַחַר חֲצוֹת, יַשְׁלִימוּ.

יז. בְּכָל יוֹם תַּעֲנִית שֶׁגּוֹזְרִים עַל הַצִּבּוּר מִפְּנֵי הַצָּרוֹת, בֵּית דִּין וְהַזְּקֵנִים יוֹשְׁבִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וּבוֹדְקִים עַל מַעֲשֵׂה אַנְשֵׁי הָעִיר, מֵאַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית עַד חֲצוֹת הַיּוֹם; וּמְסִירִים הַמִּכְשׁוֹלוֹת שֶׁל עֲבֵרוֹת, וּמַזְהִירִים וְדוֹרְשִׁים וְחוֹקְרִים עַל בַּעֲלֵי חָמָס וַעֲבֵרוֹת וּמַפְרִישִׁים אוֹתָם, וְעַל בַּעֲלֵי זְרוֹעַ וּמַשְׁפִּילִים אוֹתָם, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ. וּמֵחֲצִי הַיּוֹם וְלָעֶרֶב - רְבִיעַ הַיּוֹם קוֹרְאִים בִּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מוּסַר ה', בְּנִי, אַל תִּמְאָס; וְאַל תָּקֹץ בְּתוֹכַחְתּוֹ", וּמַפְטִירִים בַּנְּבִיא בְּתוֹכָחוֹת מֵעִנְיַן הַצָּרָה; וּרְבִיעַ הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן - מִתְפַּלְּלִים מִנְחָה, וּמִתְחַנְּנִים וְזוֹעֲקִים וּמִתְוַדִּים כְּפִי כֹּחָן.

יום שלישי ט"ז אייר ה'תשע"ב

פֶּרֶק ב

א. אֵלּוּ הֵן הַצָּרוֹת שֶׁל צִבּוּר שֶׁמִּתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן: עַל הֲצָרַת שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל לְיִשְׂרָאֵל, וְעַל הַחֶרֶב, וְעַל הַדֶּבֶר, וְעַל

מתוך מהדורת חזק

חַיָּה רָעָה, וְעַל הָאַרְבֶּה, וְעַל הֶחָסִיל, וְעַל הַשִּׁדָּפוֹן, וְעַל הַיֶּרֶקוֹן, וְעַל הַמַּפֹּלֶת, וְעַל הֶחָלָיִים, וְעַל הַמְּזוֹנוֹת [שהוזלו הסחורות], וְעַל הַמָּטָר.

ב. כָּל עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צָרָה מִכָּל אֵלּוּ - אוֹתָהּ הָעִיר מִתְעַנָּה וּמַתְרַעַת, עַד שֶׁתַּעֲבֹר הַצָּרָה; וְכָל סְבִיבוֹתֶיהָ - מִתְעַנּוֹת וְלֹא מַתְרִיעוֹת, אֲבָל מְבַקְּשִׁים עֲלֵיהֶם רַחֲמִים. וּבְכָל מָקוֹם, אֵין צוֹעֲקִים וְלֹא מַתְרִיעִים בְּשַׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ - חוּץ מִצָּרַת הַמְּזוֹנוֹת, שֶׁצּוֹעֲקִים עָלֶיהָ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת; אֲבָל אֵין מַתְרִיעִים עָלֶיהָ בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּשַׁבָּת.

ג. עַל הֲצָרַת שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל לְיִשְׂרָאֵל כֵּיצַד? גּוֹיִם שֶׁבָּאוּ לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל, אוֹ לִטֹּל מֵהֶן מַס, אוֹ לִקַּח מִיָּדָם אֶרֶץ, אוֹ לִגְזֹר עֲלֵיהֶם שְׁמָד אֲפִלּוּ בְּמִצְוָה קַלָּה - הֲרֵי אֵלּוּ מִתְעַנִּים וּמַתְרִיעִים, עַד שֶׁיְּרַחֲמוּ. וְכָל הָעָרִים שֶׁסְּבִיבוֹתֵיהֶם, מִתְעַנִּים; אֲבָל אֵין מַתְרִיעִים, אֶלָּא אִם כֵּן תָּקְעוּ לְהִתְקַבֵּץ לְעֶזְרָתָן.

ד. עַל הַחֶרֶב כֵּיצַד? אֲפִלּוּ חֶרֶב שֶׁל שָׁלוֹם, כְּגוֹן שֶׁעָרְכוּ מִלְחָמָה גּוֹיִם עִם גּוֹיִם וְעָבְרוּ בִּמְקוֹם יִשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶם וּבֵין יִשְׂרָאֵל מִלְחָמָה - הֲרֵי זוֹ צָרָה, וּמִתְעַנִּים וּמַתְרִיעִין עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחֶרֶב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם", מִכְּלָל שֶׁרְאִיַּת הַמִּלְחָמָה - צָרָה.

ה. אֵיזֶה הוּא דֶּבֶר? עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲמֵשׁ מֵאוֹת רַגְלִי, וְיָצְאוּ מִמֶּנָּה שְׁלֹשָׁה מֵתִים בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה; יָצְאוּ בְּיוֹם אֶחָד, אוֹ בְּאַרְבָּעָה יָמִים - אֵין זֶה דֶּבֶר. הָיוּ בָּהּ אֶלֶף, וְיָצְאוּ מִמֶּנָּה שִׁשָּׁה מֵתִים בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי זֶה דֶּבֶר; יָצְאוּ בְּיוֹם אֶחָד, אוֹ בְּאַרְבָּעָה יָמִים - אֵין זֶה דֶּבֶר. וְכֵן לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה. וְאֵין הַנָּשִׁים וְהַקְּטַנִּים וְהַזְּקֵנִים שֶׁשָּׁבְתוּ מִמְּלָאכָה, בִּכְלַל מִנְיַן אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה לְעִנְיָן זֶה.

ו. הָיָה דֶּבֶר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִתְעַנִּים שְׁאָר גָּלֻיּוֹת יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶם. הָיָה דֶּבֶר בַּמְּדִינָה, וְשַׂיָּרוֹת הוֹלְכוֹת וּבָאוֹת מִמֶּנָּה לְמְדִינָה אַחֶרֶת - שְׁתֵּיהֶן מִתְעַנּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחוֹקוֹת זוֹ מִזּוֹ.

ז. אֵין מִתְעַנִּין עַל חַיָּה רָעָה, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהִיא מְשֻׁלַּחַת [מהשמים, תופעה לא טבעית]. כֵּיצַד? נִרְאֵתָה בָּעִיר בַּיּוֹם, הֲרֵי זוֹ מְשֻׁלַּחַת. נִרְאֵתָה בַּשָּׂדֶה בַּיּוֹם - אִם רָאֵתָה שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, וְלֹא בְּרָחָה מִפְּנֵיהֶם - הֲרֵי זוֹ מְשֻׁלַּחַת. וְאִם הָיְתָה הַשָּׂדֶה הַסְּמוּכָה לַאֲגַם, וְרָאֵתָה שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם וְרָדְפָה אַחֲרֵיהֶן - הֲרֵי זוֹ מְשֻׁלַּחַת; לֹא רָדְפָה אַחֲרֵיהֶן, אֵינָהּ מְשֻׁלַּחַת. וְאִם הָיְתָה בָּאֲגַם - אֲפִלּוּ רָדְפָה אַחֲרֵיהֶן - אֵינָהּ מְשֻׁלַּחַת, אֶלָּא אִם כֵּן טָרְפָה שְׁנֵיהֶן וְאָכְלָה אֶחָד מֵהֶן. אֲבָל אִם אָכְלָה שְׁנֵיהֶן בָּאֲגַם - אֵינָהּ מְשֻׁלַּחַת, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הוּא מְקוֹמָהּ; וּמִפְּנֵי הָרְעָבוֹן טָרְפָה, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְשֻׁלַּחַת.

ח. בָּתִּים הַבְּנוּיִים בַּמִּדְבָּרוֹת וּבָאַרְצוֹת הַנִּשַּׁמּוֹת [שוממות] - הוֹאִיל וְהֵם מְקוֹם גְּדוּדֵי חַיָּה, אִם עָלְתָה לַגַּג וְנָטְלָה תִּינוֹק מֵעֲרִיסָה - הֲרֵי זוֹ מְשֻׁלַּחַת; וְאִם לֹא הִגִּיעָה לְמִדָּה זוֹ, אֵינָהּ מְשֻׁלַּחַת, שֶׁאֵלּוּ בְּנֵי אָדָם, הֵם שֶׁסִּכְּנוּ בְּעַצְמָם וּבָאוּ לִמְקוֹם הַחַיּוֹת.

ט. שְׁאָר מִינֵי רֶמֶשׂ הָאָרֶץ וְרֶמֶשׂ הָעוֹף שֶׁשִּׁלְּחוּ וְהִזִּיקוּ - כְּגוֹן שִׁלּוּחַ נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר צְרָעִין וְיַתּוּשִׁין וְהַדּוֹמִין לָהֶן - אֵין מִתְעַנִּים עֲלֵיהֶם, וְלֹא מַתְרִיעִים; אֲבָל זוֹעֲקִים בְּלֹא תְּרוּעָה.

י. עַל הָאַרְבֶּה וְעַל הֶחָסִיל - אֲפִלּוּ לֹא נִרְאָה מֵהֶם אֶלָּא כָּנָף אֶחָד בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִתְעַנִּים וּמַתְרִיעִין עֲלֵיהֶם; וְעַל הַגּוֹבַאי [מין ארבה], בְּכָל שֶׁהוּא. אֲבָל הֶחָגָב - אֵין מִתְעַנִּין עָלָיו, וְלֹא מַתְרִיעִין, אֶלָּא זוֹעֲקִין בִּלְבַד.

יא. עַל הַשִּׁדָּפוֹן וְעַל הַיֶּרֶקוֹן - מִשֶּׁיַּתְחִיל בַּתְּבוּאָה; וַאֲפִלּוּ לֹא הִתְחִיל אֶלָּא בְּמָקוֹם קָטָן כִּמְלֹא פִּי תַּנּוּר [שניתן לאפות ממנה לחם הממלא פי התנור], גּוֹזְרִין עָלָיו תַּעֲנִית וּמַתְרִיעִין.

יב. עַל הַמַּפֹּלֶת כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרָבְתָה בָּעִיר מַפֹּלֶת כְּתָלִים בְּרִיאִים [- חזקים] שֶׁאֵינָם עוֹמְדִים בְּצַד הַנָּהָר - הֲרֵי זוֹ צָרָה, וּמִתְעַנִּים וּמַתְרִיעִים עָלֶיהָ. וְכֵן עַל הָרַעַשׁ [- רעידת אדמה] וְעַל הָרוּחוֹת שֶׁהֵם מַפִּילִין אֶת הַבִּנְיָן וְהוֹרְגִין, מִתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן.

יג. עַל הֶחָלָיִים כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁיָּרַד חֳלִי אֶחָד לַאֲנָשִׁים הַרְבֵּה בְּאוֹתָהּ הָעִיר, כְּגוֹן אַסְכָּרָה [מחלת גרון] אוֹ חַרְחוּר [חום] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְהָיוּ מֵתִים בְּאוֹתוֹ הַחֹלִי - הֲרֵי זוֹ צָרַת צִבּוּר, וְגוֹזְרִין לָהּ תַּעֲנִית וּמַתְרִיעִין. וְכֵן חִכּוּךְ לַח, הֲרֵי הוּא כִּשְׁחִין פּוֹרֵחַ, וְאִם פָּשַׁט בְּרֹב הַצִּבּוּר, מִתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין עָלָיו; אֲבָל חִכּוּךְ יָבֵשׁ, זוֹעֲקִים עָלָיו בִּלְבַד.

יד. עַל הַמְּזוֹנוֹת כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהוּזְלוּ דְּבָרִים שֶׁל סְחוֹרָה שֶׁרֹב חַיֵּי אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר מֵהֶם, כְּגוֹן כְּלֵי פִּשְׁתָּן בְּבָבֶל וְיַיִן וָשֶׁמֶן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְנִתְמַעֵט הַמַּשָּׂא וְהַמַּתָּן, עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ הַתַּגָּר לִמְכֹּר שָׁוֶה עֲשָׂרָה בְּשִׁשָּׁה וְאַחַר כָּךְ יִמְצָא לוֹקֵחַ - הֲרֵי זוֹ צָרַת צִבּוּר, וּמַתְרִיעִין עָלֶיהָ [בתפילה] וְזוֹעֲקִין עָלֶיהָ בְּשַׁבָּת.

טו. עַל הַמָּטָר כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרַבּוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים עַד שֶׁיְּצָרוּ לָהֶם - הֲרֵי אֵלּוּ מִתְפַּלְּלִים עֲלֵיהֶם; שֶׁאֵין לְךָ צָרָה גְּדוֹלָה מִזּוּ, שֶׁהַבָּתִּים נוֹפְלִין וְנִמְצְאוּ בָּתֵּיהֶם קִבְרֵיהֶם. וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין מִתְפַּלְּלִין עַל רֹב הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֶרֶץ הָרִים, וּבָתֵּיהֶם בְּנוּיוֹת בַּאֲבָנִים; וְרֹב הַגְּשָׁמִים טוֹבָה לָהֶם, וְאֵין מִתְעַנִּים לְהַעֲבִיר אֶת הַטּוֹבָה.

טז. תְּבוּאָה שֶׁצָּמְחָה וְנִמְנַע הַמָּטָר, וְהִתְחִילוּ צְמָחִין לִיבֵשׁ - הֲרֵי אֵלּוּ מִתְעַנִּים וְזוֹעֲקִים עַד שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים, אוֹ עַד שֶׁיִּיבְּשׁוּ הַצְּמָחִים. וְכֵן אִם הִגִּיעַ זְמַן הַפֶּסַח אוֹ קָרוֹב לוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא זְמַן פְּרִיחַת הָאִילָנוֹת שָׁם, וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים - הֲרֵי אֵלּוּ מִתְעַנִּים וְזוֹעֲקִים עַד שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים הָרְאוּיִין לָאִילָנוֹת, אוֹ עַד שֶׁיַּעֲבֹר זְמַנָּם.

יז. וְכֵן אִם הִגִּיעַ זְמַן חַג הַסֻּכּוֹת, וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים הַרְבֵּה כְּדֵי לְמַלֹּאת מֵהֶם הַבּוֹרוֹת וְהַשִּׁיחִין וְהַמְּעָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ מִתְעַנִּין עַד שֶׁיֵּרֵד גֶּשֶׁם הָרָאוּי לַבּוֹרוֹת; וְאִם אֵין לָהֶם מַיִם לִשְׁתּוֹת - מִתְעַנִּים עַל הַגְּשָׁמִים בְּכָל עֵת שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם מַיִם לִשְׁתּוֹת, וַאֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה.

יח. פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים בֵּין גֶּשֶׁם לְגֶשֶׁם אַרְבָּעִים יוֹם בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי זוֹ מַכַּת בַּצֹּרֶת, וּמִתְעַנִּים וְזוֹעֲקִים עַד שֶׁיֵּרְדוּ הַגְּשָׁמִים, אוֹ עַד שֶׁיַּעֲבֹר זְמַנָּם.

פֶּרֶק ג

א. הֲרֵי שֶׁלֹּא יָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים כָּל עִקַּר מִתְּחִלַּת יְמוֹת הַגְּשָׁמִים - אִם הִגִּיעַ שִׁבְעָה עָשָׂר בְּמַרְחֶשְׁוָן, וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים, מַתְחִילִים תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בִּלְבַד לְהִתְעַנּוֹת, שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי; וְכָל הַתַּלְמִידִים [- ת"ח] רְאוּיִים לְכָךְ.

ב. הִגִּיעַ רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו, וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים - בֵּית דִּין גּוֹזְרִין שָׁלֹשׁ תַּעֲנִיּוֹת עַל הַצִּבּוּר, שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי; וּמֵתָּרִין בָּהֶן לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בַּלַּיְלָה. וְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר [כהנים העובדים במקדש אותו שבוע] אֵין מִתְעַנִּים עִמָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהֵם עוֹסְקִים בַּעֲבוֹדָה. וְכָל הָעָם נִכְנָסִים לְבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת, וּמִתְפַּלְּלִין וְזוֹעֲקִים וּמִתְחַנְּנִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בְּכָל הַתַּעֲנִיּוֹת.

ג. עָבְרוּ אֵלּוּ וְלֹא נַעֲנוּ - בֵּית דִּין גּוֹזְרִין שָׁלֹשׁ תַּעֲנִיּוֹת אֲחֵרוֹת עַל הַצִּבּוּר, חֲמִישִׁי וְשֵׁנִי וַחֲמִישִׁי; וּבְשָׁלֹשׁ אֵלּוּ אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין מִבְּעוֹד יוֹם, כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין בְּצוֹם כִּפּוּר. וְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר מִתְעַנִּים מִקְצָת הַיּוֹם, וְלֹא מַשְׁלִימִין; וְאַנְשֵׁי בֵּית אָב, וְהֵם הָעוֹסְקִין בָּעֲבוֹדָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, לֹא יִהְיוּ מִתְעַנִּים כָּל עִקָּר. וְכָל תַּעֲנִית שֶׁאוֹכְלִין בָּהּ מִבְּעוֹד יוֹם - אִם אָכַל וּפָסַק, וְגָמַר שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל - אֵינוֹ חוֹזֵר וְאוֹכֵל, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שְׁהוּת בַּיּוֹם.

ד. בְּשָׁלֹשׁ תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ, כָּל הָעָם אֲסוּרִין בַּעֲשִׂית מְלָאכָה בַּיּוֹם, וּמֻתָּרִין בַּלַּיְלָה. וַאֲסוּרִין בִּרְחִיצַת כָּל הַגּוּף בְּחַמִּין, אֲבָל פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו מֻתָּר; לְפִיכָךְ נוֹעֲלִים אֶת הַמֶּרְחָצָאוֹת. וַאֲסוּרִין בְּסִיכָה; וְאִם לְהַעֲבִיר אֶת הַזֵּהֲמָה, מֻתָּר. וַאֲסוּרִין בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל בָּעִיר; אֲבָל בַּדֶּרֶךְ, מֻתָּר לִנְעֹל. וּמִתְפַּלְּלִין בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת, וְזוֹעֲקִים וּמִתְחַנְּנִים כִּשְׁאָר הַתַּעֲנִיּוֹת.

ה. עָבְרוּ אֵלּוּ וְלֹא נַעֲנוּ - בֵּית דִּין גּוֹזְרִין שֶׁבַע תַּעֲנִיּוֹת אֲחֵרוֹת עַל הַצִּבּוּר, שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי. וּבְאֵלּוּ הַשֶּׁבַע בִּלְבַד, עֲבָרוֹת וּמְנִיקוֹת מִתְעַנּוֹת, אֲבָל בִּשְׁאָר הַתַּעֲנִיּוֹת, אֵין עֲבָרוֹת וּמְנִיקוֹת מִתְעַנּוֹת; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מִתְעַנּוֹת, אֵין מְעַנְּגִין עַצְמָן בְּפִנּוּקִין, אֶלָּא אוֹכְלוֹת וְשׁוֹתוֹת כְּדֵי קִיּוּם הַוָּלָד.

ו. וּבְשֶׁבַע תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ, אַנְשֵׁי מִשְׁמָר מִתְעַנִּין וּמַשְׁלִימִין; וְאַנְשֵׁי בֵּית אָב מִתְעַנִּין מִקְצָת הַיּוֹם, וְלֹא מַשְׁלִימִין. וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא אָסוּר בְּשָׁלֹשׁ אֶמְצָעִיּוֹת, אָסוּר בְּאֵלּוּ הַשֶּׁבַע הָאַחֲרוֹנוֹת.

ז. וִיתֵרוֹת אֵלּוּ, שֶׁבָּהֶן בִּלְבַד מַתְרִיעִין וּמִתְפַּלְּלִין בִּרְחוֹב הָעִיר, וּמוֹרִידִין זְקֵן לְהוֹכִיחַ לָעָם כְּדֵי שֶׁיָּשׁוּבוּ מִדַּרְכָּם, וּמוֹסִיפִין שֵׁשׁ בְּרָכוֹת בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית וּבִתְפִלַּת מִנְחָה - וְנִמְצָאוּ מִתְפַּלְּלִין אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים בְּרָכוֹת. וְנוֹעֲלִין אֶת הַחֲנֻיּוֹת, וּבְשֵׁנִי מַטִּין [- פותחין מעט] לְעֵת עֶרֶב וּפוֹתְחִין אֶת הַחֲנֻיּוֹת; אֲבָל בַּחֲמִישִׁי, פּוֹתְחִין כָּל הַיּוֹם, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. וְאִם יֵשׁ לַחֲנוּת שְׁנֵי פְּתָחִים, פּוֹתֵחַ אַחַת וְנוֹעֵל אַחַת; וְאִם יֵשׁ לַחֲנוּת אִצְטַבָּה [ספסל להנחת הסחורה] לְפָנֶיהָ - פּוֹתֵחַ כְּדַרְכּוֹ בַּחֲמִישִׁי, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

ח. עָבְרוּ אֵלּוּ וְלֹא נַעֲנוּ - מְמַעֲטִין בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, וּבְבִנְיָן שֶׁל שִׂמְחָה כְּגוֹן כִּיּוּר וְצִיּוּר [- קישוט הקירות], וּבִנְטִיעָה שֶׁל שִׂמְחָה כְּגוֹן מִינֵי הֲדַס וַאֲהָלִים [בשמים]. וּמְמַעֲטִין בְּאֵרוּסִין וְנִשּׂוּאִין, אֶלָּא אִם כֵּן לֹא קַיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה; וְכָל מִי שֶׁקִּיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אָסוּר לוֹ לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן. וּמְמַעֲטִין בִּשְׁאֵילַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ; וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים לֹא יִשְׁאֲלוּ שָׁלוֹם, כְּנִזּוּפִין וְכִמְנֻדִּין לַמָּקוֹם, וְעַם הָאָרֶץ שֶׁנָּתַן לָהֶם שָׁלוֹם, מַחֲזִירִין לוֹ בְּשָׁפָה רָפָה וְכֹבֶד רֹאשׁ.

ט. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים חוֹזְרִין לְבַדָּם, וּמִתְעַנִּים חֲמִישִׁי וְשֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי, עַד שֶׁיֵּצֵא נִיסָן שֶׁל תְּקוּפָה; אֲבָל לֹא הַצִּבּוּר - שֶׁאֵין גּוֹזְרִין עַל הַצִּבּוּר בִּשְׁבִיל גְּשָׁמִים שֶׁלֹּא יָרְדוּ יָתֵר מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ. וּכְשֶׁמִּתְעַנִּים הַיְּחִידִים עַד שֶׁיֵּצֵא נִיסָן, מֻתָּרִין לֶאֱכֹל בַּלַּיְלָה; וּמֻתָּרִין בַּעֲשִׂית מְלָאכָה, וּבִרְחִיצָה, וְסִיכָה, וְתַשְׁמִישׁ, וּנְעִילַת הַסַּנְדָּל, כִּשְׁאָר כָּל הַתַּעֲנִיּוֹת. וּמַפְסִיקִין לְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּלְפוּרִים. יָצָא נִיסָן שֶׁל תְּקוּפָה, וְהוּא כְּשֶׁתַּגִּיעַ הַשֶּׁמֶשׁ לִתְחִלַּת מַזַּל שׁוֹר - אֵין מִתְעַנִּים; שֶׁאֵין הַגְּשָׁמִים בַּזְּמַן הַזֶּה, אֶלָּא סִימַן קְלָלָה, הוֹאִיל וְלֹא יָרְדוּ כָּל עִקָּר מִתְּחִלַּת הַשָּׁנָה.

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכָל הַדּוֹמֶה לָהּ. אֲבָל מְקוֹמוֹת שֶׁעוֹנַת הַגְּשָׁמִים שֶׁלָּהֶן קֹדֶם שִׁבְעָה עָשָׂר בְּמַרְחֶשְׁוָן, אוֹ לְאַחַר זְמַן זֶה - כְּשֶׁיַּגִּיעַ זְמַנָּם וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים, יְחִידִים מִתְעַנִּים שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי; וּמַפְסִיקִין בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים, וַחֲנֻכָּה וּפוּרִים. וְשׁוֹהִין אַחֲרֵי כֵן כְּמוֹ שִׁבְעָה יָמִים; אִם לֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים - בֵּית דִּין גּוֹזְרִין עַל הַצִּבּוּר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה תַּעֲנִיּוֹת, עַל הַסֵּדֶר שֶׁאָמַרְנוּ.

יא. כָּל תַּעֲנִית שֶׁגּוֹזְרִין הַצִּבּוּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אוֹכְלִין בָּהּ בַּלַּיְלָה, וְדִינָהּ כְּדִין שְׁאָר הַתַּעֲנִיּוֹת; שֶׁאֵין גּוֹזְרִין עַל הַצִּבּוּר תַּעֲנִית כְּגוֹן צוֹם כִּפּוּר, אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, וּבִגְלַל הַמָּטָר, וּבְאוֹתָן עֶשֶׂר תַּעֲנִיּוֹת, שֶׁהֵן שָׁלֹשׁ אֶמְצָעִיּוֹת וְשֶׁבַע אַחֲרוֹנוֹת.

פֶּרֶק ד

א. בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִשֶּׁבַע תַּעֲנִיּוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת שֶׁל מָטָר, מִתְפַּלְּלִים עַל סֵדֶר זֶה: מוֹצִיאִים אֶת הַתֵּבָה לִרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר, וְכָל הָעָם מִתְקַבְּצִים וּמִתְכַּסִּים בְּשַׂקִּים; וְנוֹתְנִין אֵפֶר מִקְלֶה [- שריפה] עַל גַּבֵּי הַתֵּבָה וְעַל גַּבֵּי סֵפֶר תּוֹרָה, כְּדֵי לְהַרְגִּיל אֶת הַבְּכִיָּה, וּלְהַכְנִיעַ לִבָּם. וְאֶחָד מִן הָעָם נוֹטֵל מִן הָאֵפֶר, וְנוֹתֵן בְּרֹאשׁ הַנָּשִׂיא וּבְרֹאשׁ אַב בֵּית דִּין בִּמְקוֹם הַנָּחַת תְּפִלִּין, כְּדֵי שֶׁיִּכָּלְמוּ וְיָשׁוּבוּ; וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל וְנוֹתֵן בְּרֹאשׁוֹ.

ב. וְאַחַר כָּךְ מַעֲמִידִין בֵּינֵיהֶן, וְהֵן יוֹשְׁבִין, זָקֵן חָכָם. לֹא הָיָה שָׁם זָקֵן חָכָם, מַעֲמִידִין חָכָם; לֹא הָיָה שָׁם לֹא זָקֵן וְלֹא חָכָם, מַעֲמִידִים אָדָם שֶׁל צוּרָה [- חשוב]. וְהוּא אוֹמֵר לִפְנֵיהֶם דִּבְרֵי כִּבּוּשִׁין: 'אַחֵינוּ, לֹא שַׂק וְלֹא תַּעֲנִית גּוֹרְמִין, אֶלָּא תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים - שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּאַנְשֵׁי נִינְוֵה, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶם "וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת שַׂקָּם וְאֶת תַּעֲנִיתָם", אֶלָּא "וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם". וּבַקַּבָּלָה [שקיבלנו

מהנביאים] הוא אומר: "וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל בִּגְדֵיכֶם".
ומוסיף בְּעִנְיָנוֹת אֵלּוּ כְּפִי כֹּחוֹ, עַד שֶׁיַּכְנִיעַ לִבָּם, וְיָשׁוּבוּ תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה.

ג. וְאַחַר שֶׁגּוֹמֵר זֶה דִּבְרֵי כִּבּוּשִׁין, עוֹמְדִין בִּתְפִלָּה; וּמַעֲמִידִין שְׁלִיחַ צִבּוּר הָרָאוּי לְהִתְפַּלֵּל בְּעִנְיָנוֹת אֵלּוּ. וְאִם הָיָה אוֹתוֹ שֶׁאָמַר דִּבְרֵי הַכִּבּוּשִׁין רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל, מִתְפַּלֵּל; וְאִם לָאו, מוֹרִידִין אַחֵר.

ד. וְאֵיזֶה הוּא הָרָאוּי לְהִתְפַּלֵּל בְּעִנְיָנוֹת אֵלּוּ? אִישׁ שֶׁהוּא רָגִיל בִּתְפִלָּה, וְרָגִיל לִקְרוֹת בְּתוֹרָה בִּנְבִיאִים וּבִכְתוּבִים, וּמְטַפֵּל [בילדים] וְאֵין לוֹ [די פרנסתו], וְיֵשׁ לוֹ יְגִיעָה בַּשָּׂדֶה. וְלֹא יִהְיֶה בְּבָנָיו וּבִבְנֵי בֵּיתוֹ וְכָל קְרוֹבָיו וְהַנִּלְוִים עָלָיו בַּעַל עֲבֵרָה - אֶלָּא יִהְיֶה בֵּיתוֹ רֵיקָן מִן הָעֲבֵרוֹת. וְלֹא יָצָא עָלָיו שֵׁם רַע בְּיַלְדוּתוֹ, שְׁפַל בֶּרֶךְ, וּמְרֻצֶּה לָעָם; וְיֵשׁ לוֹ נְעִימָה, וְקוֹלוֹ עָרֵב. וְאִם הָיָה זָקֵן עִם כָּל הַמִּדּוֹת הָאֵלּוּ, הֲרֵי זֶה מְפֹאָר; וְאִם אֵינוֹ זָקֵן, הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ כָּל הַמִּדּוֹת הָאֵלּוּ, יִתְפַּלֵּל.

ה. וּשְׁלִיחַ צִבּוּר מַתְחִיל, וּמִתְפַּלֵּל עַד בִּרְכַּת 'גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל'; וְאוֹמֵר זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת מֵעֵין הַצָּרָה, וְאוֹמֵר: "אֶל ה' בַּצָּרָתָה לִי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי", "אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים", "מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ, ה'", "תְּפִלָּה לְעָנִי כִי יַעֲטֹף וְגוֹ'".

ו. וְאוֹמֵר דִּבְרֵי תַּחֲנוּנִים כְּפִי כֹּחוֹ; וְאוֹמֵר: 'רְאֵה בְעָנְיֵנוּ, וְרִיבָה רִיבֵנוּ, וּמַהֵר לְגָאֳלֵנוּ', וּמִתְחַנֵּן; וְאוֹמֵר בְּסוֹף תַּחֲנוּנָיו: 'מִי שֶׁעָנָה אֶת אַבְרָהָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה; בָּרוּךְ אַתָּה ה', גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל'.

ז. וּמַתְחִיל לְהוֹסִיף שֵׁשׁ בְּרָכוֹת שֶׁהוּא מוֹסִיף, זוֹ אַחַר זוֹ; מִתְחַנֵּן בְּכָל אַחַת מֵהֶן בִּדְבְרֵי תַּחֲנוּנִים, וּפְסוּקִים מִדִּבְרֵי קַבָּלָה וּמִכְּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ כְּפִי שֶׁהוּא רָגִיל, וְחוֹתֵם בְּכָל אַחַת מֵהֶן בַּחֲתִימוֹת אֵלּוּ:

ח. בָּרִאשׁוֹנָה הוּא חוֹתֵם - 'מִי שֶׁעָנָה אֶת מֹשֶׁה וַאֲבוֹתֵינוּ עַל יַם סוּף, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה; בָּרוּךְ אַתָּה ה', זוֹכֵר הַנִּשְׁכָּחוֹת'.

ט. בַּשְּׁנִיָּה הוּא חוֹתֵם - 'מִי שֶׁעָנָה אֶת יְהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה; בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ תְּרוּעָה'.

י. בַּשְּׁלִישִׁית הוּא חוֹתֵם - 'מִי שֶׁעָנָה אֶת שְׁמוּאֵל בַּמִּצְפָּה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה; בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ צְעָקָה'.

יא. בָּרְבִיעִית הוּא חוֹתֵם - 'מִי שֶׁעָנָה אֶת אֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה; בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה'.

יב. בַּחֲמִישִׁית הוּא חוֹתֵם - 'מִי שֶׁעָנָה אֶת יוֹנָה מִמְּעֵי הַדָּגָה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה; בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה'.

יג. בַּשִּׁשִּׁית הוּא חוֹתֵם - 'מִי שֶׁעָנָה אֶת דָּוִד וּשְׁלֹמֹה בְּנוֹ בִּירוּשָׁלַיִם, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה; בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְרַחֵם עַל הָאָרֶץ'. וְכָל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן' אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹנִין אַחַר כָּל הַבְּרָכוֹת.

יד. וְאוֹמֵר 'רְפָאֵנוּ ה' וְנֵרָפֵא' וְכוּ', וְגוֹמֵר הַתְּפִלָּה עַל הַסֵּדֶר; וְתוֹקְעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת. וְכַסֵּדֶר הַזֶּה עוֹשִׂין בְּכָל מָקוֹם.

טו. כְּשֶׁהָיוּ מִתְפַּלְּלִין עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה בִּירוּשָׁלַיִם, הָיוּ מִתְכַּנְּסִין בְּהַר הַבַּיִת כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמִּזְרָח, וּמִתְפַּלְּלִין כַּסֵּדֶר הַזֶּה, וּכְשֶׁמַּגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לוֹמַר 'מִי שֶׁעָנָה אֶת אַבְרָהָם', אוֹמֵר: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם; בָּרוּךְ אַתָּה ה', גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל'. וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו: 'בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד'; וְחַזַּן הַכְּנֶסֶת [שמש בית הכנסת] אוֹמֵר לַתּוֹקְעִים: 'תִּקְעוּ הַכֹּהֲנִים, תִּקְעוּ'! וְחוֹזֵר הַמִּתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר: 'מִי שֶׁעָנָה אֶת אַבְרָהָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה'; וְאַחַר כָּךְ תּוֹקְעִין הַכֹּהֲנִים, וּמְרִיעִין וְתוֹקְעִין.

טז. וְכֵן בַּבְּרָכָה הַשְּׁנִיָּה לָזוֹ, שֶׁהִיא רִאשׁוֹנָה מִן הַשֵּׁשׁ שֶׁמּוֹסִיף אוֹתָן, חוֹתֵם בָּהּ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהִים, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם; בָּרוּךְ אַתָּה ה', זוֹכֵר הַנִּשְׁכָּחוֹת'. וְהֵן עוֹנִין: 'בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד'; וְחַזַּן הַכְּנֶסֶת אוֹמֵר לָהֶם: 'הָרִיעוּ בְּנֵי אַהֲרֹן, הָרִיעוּ'. וְחוֹזֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר וְאוֹמֵר: 'מִי שֶׁעָנָה אֶת מֹשֶׁה וַאֲבוֹתֵינוּ עַל יַם סוּף, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה'; וְאַחַר כָּךְ מְרִיעִין, וְתוֹקְעִין וּמְרִיעִין.

יז. וְכֵן עַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, בְּאַחַת אוֹמֵר 'תִּקְעוּ', וּבְאַחַת אוֹמֵר 'הָרִיעוּ' - עַד שֶׁיִּגְמֹר כָּל שֶׁבַע הַבְּרָכוֹת; וְנִמְצְאוּ הַכֹּהֲנִים פַּעַם תּוֹקְעִין וּמְרִיעִין וְתוֹקְעִין, וּפַעַם מְרִיעִין וְתוֹקְעִין וּמְרִיעִין - שֶׁבַע פְּעָמִים. וְאֵין עוֹשִׂין סֵדֶר זֶה, אֶלָּא בְּהַר הַבַּיִת בִּלְבַד. וּכְשֶׁהֵן תּוֹקְעִין וּמְרִיעִין שָׁם, תּוֹקְעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת וּבַשּׁוֹפָר, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ.

יח. שֶׁבַע תַּעֲנִיּוֹת הָאֵלּוּ - כָּל מָקוֹם שֶׁגּוֹזְרִין אוֹתָם שָׁם - אַחַר שֶׁמִּתְפַּלְּלִין, יוֹצְאִים כָּל הָעָם לְבֵית הַקְּבָרוֹת, וּבוֹכִין וּמִתְחַנְּנִים שָׁם; כְּלוֹמַר: 'הֲרֵי אַתֶּם מֵתִים כְּאֵלּוּ, אִם לֹא תָּשׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם'. וּבְכָל תַּעֲנִית מִתַּעֲנִיתֵי הַצָּרוֹת שֶׁגּוֹזְרִין עַל הַצִּבּוּר, מִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת נְעִילָה בְּכָל מָקוֹם.

יט. יָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים - עַד מָתַי יִהְיוּ יוֹרְדִים, וְיִפְסְקוּ הַצִּבּוּר הַתַּעֲנִית? מִשֶּׁיֵּרְדוּ בְּעֹמֶק הָאָרֶץ הַחֲרֵבָה [שאינה מעובדת] טֶפַח, וּבַבֵּינוֹנִית טְפָחַיִם, וּבַעֲבוּדָה [- מעובדת] - עַד שֶׁיֵּרְדוּ בְּעֹמֶקָהּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.

יום רביעי י"ז אייר ה'תשע"ב

פֶּרֶק ה

א. יֵשׁ שֵׁם [במציאות] יָמִים, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל מִתְעַנִּים בָּהֶן מִפְּנֵי הַצָּרוֹת שֶׁאֵרְעוּ בָהֶם - כְּדֵי לְעוֹרֵר הַלְּבָבוֹת וְלִפְתֹּחַ דַּרְכֵי הַתְּשׁוּבָה. וְיִהְיֶה זֶה זִכָּרוֹן לְמַעֲשֵׂינוּ הָרָעִים, וּמַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵינוּ שֶׁהָיָה כְּמַעֲשֵׂינוּ עַתָּה - עַד שֶׁגָּרַם לָהֶם וְלָנוּ אוֹתָן הַצָּרוֹת; שֶׁבִּזְכִּרוֹן דְּבָרִים אֵלּוּ, נָשׁוּב לְהֵיטִיב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם וְאֶת עֲוֹן אֲבוֹתָם".

מתוך מהדורת חזק

ב. וְאֵלּוּ הֵן: יוֹם שְׁלֹשָׁה בְּתִשְׁרֵי - שֶׁבּוֹ נֶהֱרַג גְּדַלְיָה בֶּן אֲחִיקָם, וְנִכְבְּתָה גַּחֶלֶת יִשְׂרָאֵל הַנִּשְׁאֶרֶת, וְסִבֵּב לְהָתֵם גָּלוּתָם [- גלו כשנהרג]; וַעֲשִׂירִי בְּטֵבֵת - שֶׁבּוֹ סָמַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל נְבוּכַדְנֶאצַּר הָרָשָׁע עַל יְרוּשָׁלַיִם, וְהֵבִיאָהּ בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק; וְשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֵרְעוּ בּוֹ - נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת, וּבָטַל הַתָּמִיד מִבֵּית רִאשׁוֹן, וְהֻבְקְעָה יְרוּשָׁלַיִם בְּחֶרְבָּן שֵׁנִי, וְשָׂרַף אַפּוֹסְטוֹמוֹס הָרָשָׁע סֵפֶר תּוֹרָה, וְהֶעֱמִיד צֶלֶם בַּהֵיכָל.

ג. וְתִשְׁעָה בְּאָב, חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֵרְעוּ בּוֹ - נִגְזַר עַל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ; וְחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה, וּבַשְּׁנִיָּה; וְנִלְכְּדָה עִיר גְּדוֹלָה וּבֵית תּוֹר [- ביתר] הָיָה שְׁמָהּ, וְהָיוּ בָהּ אֲלָפִים וּרְבָבוֹת מִישְׂרָאֵל, וְהָיָה לָהֶם מֶלֶךְ גָּדוֹל [בן כוזיבא], וְדִמּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל וּגְדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וְנָפַל בְּיַד גּוֹיִם וְנֶהֱרְגוּ כֻּלָּם, וְהָיְתָה צָרָה גְּדוֹלָה כְּמוֹ חֻרְבַּן הַמִּקְדָּשׁ; וּבוֹ בַּיּוֹם הַמּוּכָן לְפֶרְעָנוּת, חָרַשׁ טוֹרְנוֹסְרוֹפּוֹס הָרָשָׁע מִמַּלְכֵי אֱדוֹם אֶת הַהֵיכָל וְאֶת סְבִיבָיו, לְקַיֵּם "צִיּוֹן - שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ".

ד. וְאַרְבַּעַת יְמֵי הַצּוֹמוֹת הָאֵלּוּ - חֲרֵי הֵן מִפֹּרָשִׁין בַּקַּבָּלָה: "צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעַשִּׂירִי". צוֹם הָרְבִיעִי - זֶה שִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, שֶׁהוּא בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי; וְצוֹם הַחֲמִישִׁי - זֶה תִּשְׁעָה בְּאָב, שֶׁהוּא בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי; וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי - זֶה שְׁלֹשָׁה בְּתִשְׁרֵי, שֶׁהוּא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי; וְצוֹם הָעַשִּׂירִי - זֶה עֲשָׂרָה בְּטֵבֵת, שֶׁהוּא בַּחֹדֶשׁ הָעַשִּׂירִי.

ה. וְנָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בִּזְמַנִּים אֵלּוּ, לְהִתְעַנּוֹת בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר בַּאֲדָר, זֵכֶר לַתַּעֲנִית שֶׁנִּתְעַנּוּ בִּימֵי הָמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "דִּבְרֵי הַצֹּמוֹת וְזַעֲקָתָם". וְאִם חָל שְׁלֹשָׁה עָשָׂר בַּאֲדָר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מַקְדִּימִין וּמִתְעַנִּין בַּחֲמִישִׁי, שֶׁהוּא אַחַד עָשָׂר. אֲבָל אֶחָד מֵאַרְבָּעָה יְמֵי הַצּוֹמוֹת שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, דּוֹחִין אוֹתוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת; חָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִתְעַנִּין בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וּבְכָל הַצּוֹמוֹת הָאֵלּוּ, אֵין מַתְרִיעִין וְלֹא מִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת נְעִילָה; אֲבָל קוֹרִין בַּתּוֹרָה שַׁחֲרִית וּמִנְחָה בְּ"וַיְחַל מֹשֶׁה".

וּבְכֻלָּן אוֹכְלִים וְשׁוֹתִין בַּלַּיְלָה, חוּץ מִתִּשְׁעָה בְּאָב.

ו. מִשֶּׁיִּכָּנֵס אָב, מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה. וְשַׁבָּת [שבוע] שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, אָסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס וְלִלְבֹּשׁ כְּלִי מְגֻהָץ, אֲפִלּוּ כְּלִי פִּשְׁתָּן, עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַתַּעֲנִית; וַאֲפִלּוּ לְכַבֵּס וּלְהַנִּיחַ לְאַחַר הַתַּעֲנִית, אָסוּר. וּכְבָר נָהֲגוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּשַׁבָּת זוֹ, וְלֹא יִכָּנְסוּ לַמֶּרְחָץ, עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַתַּעֲנִית; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לְבַטֵּל הַשְּׁחִיטָה מֵרֹאשׁ הַחֹדֶשׁ עַד הַתַּעֲנִית.

ז. תִּשְׁעָה בְּאָב - לֵילוֹ כְּיוֹמוֹ לְכָל דָּבָר, וְאֵין אוֹכְלִין אֶלָּא מִבְּעוֹד יוֹם; וּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁלּוֹ, אָסוּר כְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְלֹא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן [ישן] בַּסְּעוּדָה הַמַּפְסֶיקֶת בָּהּ; אֲבָל שׁוֹתֶה הוּא יַיִן מִגּוּתוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ פָּחוֹת, וְאוֹכֵל בָּשָׂר מָלִיחַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ יָתֵר. וְלֹא יֹאכַל שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁאָכַל עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב אַחַר חֲצוֹת; אֲבָל אִם סָעַד קֹדֶם חֲצוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַפְסִיק בָּהּ, אוֹכֵל כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה. וְעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה כָּל צָרְכּוֹ, וּמַעֲלֶה עַל שֻׁלְחָנוֹ אֲפִלּוּ כִּסְעוּדַת שְׁלֹמֹה; וְכֵן תִּשְׁעָה בְּאָב עַצְמוֹ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אֵינוֹ מְחַסֵּר כְּלוּם.

ט. זוֹ הִיא מִדַּת כָּל הָעָם, שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לִסְבֹּל יוֹתֵר מִדַּי. אֲבָל חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים, כָּךְ הָיְתָה מִדָּתָן - עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב הָיוּ מְבִיאִים לוֹ לָאָדָם לְבַדּוֹ פַּת חֲרֵבָה בְּמֶלַח, וְשׁוֹרֵהוּ בְּמַיִם, וְיוֹשֵׁב בֵּין תַּנּוּר לְכִירַיִם וְאוֹכְלָהּ; וְשׁוֹתֶה עָלֶיהָ קִיתוֹן שֶׁל מַיִם בִּדְאָגָה וּבְשִׁמָּמוֹן וּבְכִיָּה, כְּמִי שֶׁמֵּתוֹ מֻטָּל לְפָנָיו. וְכָזֶה רָאוּי לַחֲכָמִים לַעֲשׂוֹת, אוֹ קָרוֹב מִזֶּה; וּמִיָּמֵינוּ לֹא אָכַלְנוּ עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב תַּבְשִׁיל, אֲפִלּוּ שֶׁל עֲדָשִׁים, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בְּשַׁבָּת.

י. עֲבָרוֹת וּמְנִיקוֹת, מִתְעַנּוֹת וּמַשְׁלִימוֹת [- עד סיום הצום] בְּתִשְׁעָה בְּאָב. וְאָסוּר בִּרְחִיצָה בֵּין בְּחַמִּין בֵּין בְּצוֹנֵן, וַאֲפִלּוּ לְהוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ בַּמַּיִם; וְאָסוּר בְּסִיכָה שֶׁל תַּעֲנוּג, וּבְנְעִילַת הַסַּנְדָּל, וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה - כְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה, עוֹשִׂין; וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת, אֵינָן עוֹשִׂין. וּבְכָל מָקוֹם, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּטֵלִין בּוֹ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁכָּל הָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימַן בְּרָכָה.

יא. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין נוֹתְנִין זֶה לָזֶה שָׁלוֹם בְּתִשְׁעָה בְּאָב, אֶלָּא יוֹשְׁבִין דָּדוּם [מצטערים] נֶאֱנָחִים, כַּאֲבֵלִים; וְאִם נָתַן לָהֶם עַם הָאָרֶץ שָׁלוֹם, מַחְזִירִים לוֹ בְּשָׁפָה רָפָה וְכֹבֶד רֹאשׁ. וְאָסוּר לִקְרוֹת בְּתִשְׁעָה בְּאָב בַּתּוֹרָה אוֹ בַּנְּבִיאִים אוֹ בַּכְּתוּבִים, וּבַמִּשְׁנָה וּבַהֲלָכוֹת וּבַתַּלְמוּד וּבַהַגָּדוֹת; וְאֵינוֹ קוֹרֵא אֶלָּא בְּאִיּוֹב, וּבְקִינוֹת, וּבַדְּבָרִים הָרָעִים שֶׁבִּירְמְיָה. וְתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן בְּטֵלִין בּוֹ. וּמִקְצָת חֲכָמִים נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לְהָנִיחַ בּוֹ תְּפִלִּין בָּרֹאשׁ.

יב. מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁיְּהוּ בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, שֶׁאֵין בּוֹנִין לְעוֹלָם בִּנְיָן מְסֻיָּד וּמְכֻיָּר [מצוייר ציורים] כְּבִנְיַן הַמְּלָכִים, אֶלָּא טָח בֵּיתוֹ בְּטִיט, וְסָד בְּסִיד, וּמְשַׂיֵּר מְקוֹם אַמָּה עַל אַמָּה כְּנֶגֶד הַפֶּתַח בְּלֹא סִיד. וְהַלּוּקַח חָצֵר מְסֻיֶּדֶת וּמְכֻיֶּרֶת, חֲרֵי הִיא כְּחֶזְקָתָהּ [שעשאה גוי], וְאֵין מְחַיְּבִים אוֹתוֹ לִקְלֹף הַכְּתָלִים.

יג. וְכֵן הִתְקִינוּ, שֶׁהָעוֹרֵךְ שֻׁלְחָן לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה לְאוֹרְחִים, מְחַסֵּר מִמֶּנּוּ מְעַט, וּמַנִּיחַ מָקוֹם פָּנוּי בְּלֹא קְעָרָה מִן הַקְּעָרוֹת הָרְאוּיוֹת לָתֵת שָׁם. וּכְשֶׁהֵאשָׁה עוֹשָׂה תַּכְשִׁיטֶיהָ הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב, מְשַׂיֶּרֶת מִין מִמִּינֵי הַתַּכְשִׁיט שֶׁנּוֹהֶגֶת בָּהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תַּכְשִׁיט שָׁלֵם. וּכְשֶׁהֶחָתָן נוֹשֵׂא, לוֹקֵחַ אֵפֶר מִקְלֶה וְנוֹתֵן בְּרֹאשׁוֹ מְקוֹם הֲנָחַת הַתְּפִלִּין. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, כְּדֵי לִזְכֹּר יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם אֶשְׁכָּחֵךְ, יְרוּשָׁלִַם, תִּשְׁכַּח יְמִינִי. תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי, אִם לֹא אֶזְכְּרֵכִי, אִם לֹא אַעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלִַם עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי".

יד. וְכֵן גָּזְרוּ שֶׁלֹּא לְנַגֵּן בִּכְלֵי שִׁיר, כֻּלָּם; וְכָל מִינֵי זֶמֶר, וְכָל מַשְׁמִיעֵי קוֹל שֶׁל שִׁיר - אָסוּר לִשְׁמֹעַ בָּהֶן, וְאָסוּר לְשָׁמְעָן,

מתוך מהדורת חזק

מִפְּנֵי הַחֶרְבָּן. וַאֲפִלּוּ שִׁירָה בַּפֶּה עַל הַיַּיִן - אֲסוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּשִּׁיר, לֹא יִשְׁתּוּ יָיִן"; וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, לוֹמַר דִּבְרֵי תֻּשְׁבָּחוֹת אוֹ שִׁיר שֶׁל הוֹדָאוֹת לָאֵל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַיַּיִן.

טו. וְאַחַר כָּךְ גָּזְרוּ עַל עַטָּרוֹת [- מין כתר] חֲתָנִים כְּלָל [- חוק ותקנה]: שֶׁלֹּא יַנִּיחַ הֶחָתָן בְּרֹאשׁוֹ שׁוּם כְּלִיל [- כתר], שֶׁנֶּאֱמַר: "הָסִיר הַמִּצְנֶפֶת, וְהָרֵם הָעֲטָרָה". וְכֵן גָּזְרוּ עַל עַטָּרוֹת כַּלּוֹת, אִם הָיוּ כֶּסֶף אוֹ זָהָב; אֲבָל שֶׁל גְּדִיל [- נחושת], מֻתֶּרֶת לַכַּלָּה.

טז. מִי שֶׁרָאָה עָרֵי יְהוּדָה בְּחֻרְבָּנָן - אוֹמֵר: "עָרֵי קָדְשְׁךָ הָיוּ מִדְבָּר", וְקוֹרֵעַ. רָאָה יְרוּשָׁלַיִם בְּחֻרְבָּנָהּ - אוֹמֵר: "בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ וְגוֹ'", וְקוֹרֵעַ. וּמֵהֵיכָן חַיָּב לִקְרֹעַ? מִן הַצּוֹפִים; וּכְשֶׁיִּגִּיעַ לַמִּקְדָּשׁ, קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר. וְאִם פָּגַע בַּמִּקְדָּשׁ תְּחִלָּה, כְּשֶׁיָּבוֹא מִדֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר - קוֹרֵעַ עַל הַמִّקְדָּשׁ, וּמוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַיִם.

יז. כָּל הַקְּרָעִים הָאֵלּוּ כֻּלָּן, קוֹרֵעַ בְּיָדוֹ מְעֻמָּד; וְקוֹרֵעַ כָּל כְּסוּת שֶׁעָלָיו, עַד שֶׁיְּגַלֶּה אֶת לִבּוֹ. וְאֵינוֹ מְאַחֶה [תופר] קְרָעִים אֵלּוּ לְעוֹלָם, אֲבָל רַשַּׁאי הוּא לְשַׁלְּלָן לְמַלְּלָן לְקָטָן [- תפירות חלשות] וּלְתָפְרָן כְּמִין סְלָמוֹת [- תפירה שאינה ישרה].

יח. הָיָה הוֹלֵךְ וּבָא לִירוּשָׁלַיִם, הוֹלֵךְ וּבָא - אִם תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵינוֹ קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר; וְאִם לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ.

יט. כָּל הַצּוֹמוֹת הָאֵלּוּ, עֲתִידִים לִבָּטֵל לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁהֵם עֲתִידִים לִהְיוֹת יָמִים טוֹבִים וִימֵי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת, צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה, וּלְמֹעֲדִים טוֹבִים; וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֶהֱבוּ".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְאֵינָן מִן הַמִּנְיָן. וּבֵאוּר שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. קְרִיאַת הַמְּגִלָּה בִּזְמַנָּהּ, מִצְוַת עֲשֵׂה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; וְהַדְּבָרִים יְדוּעִים, שֶׁהִיא תַּקָּנַת נְבִיאִים. וְהַכֹּל חַיָּבִים בִּקְרִיאָתָהּ - אֲנָשִׁים, וְנָשִׁים, וְגֵרִים, וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִין; וּמְחַנְּכִין אֶת הַקְּטַנִּים לִקְרוֹתָהּ. וַאֲפִלּוּ כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם, מְבַטְּלִין עֲבוֹדָתָם וּבָאִין לִשְׁמֹעַ מִקְרָא מְגִלָּה; וְכֵן מְבַטְּלִים תַּלְמוּד תּוֹרָה לְמִקְרָא מְגִלָּה - קַל וָחֹמֶר לִשְׁאָר מִצְוֹות שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁכֻּלָּן נִדְחִין מִפְּנֵי מִקְרָא מְגִלָּה. וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁנִּדְחֶה מִקְרָא מְגִלָּה מִפָּנָיו, חוּץ מִמִּת שֶׁאֵין לוֹ קוֹבְרִין; שֶׁהַפּוֹגֵעַ בּוֹ - קוֹבְרוֹ תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵא.

ב. אֶחָד הַקּוֹרֵא, וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַקּוֹרֵא - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; וְהוּא, שֶׁיִּשְׁמַע מִמִּי שֶׁהוּא חַיָּב בִּקְרִיאָתָהּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַקּוֹרֵא קָטָן אוֹ שׁוֹטֶה - הַשּׁוֹמֵעַ מִמֶּנּוּ לֹא יָצָא.

ג. מִצְוָה לִקְרוֹת אֶת כֻּלָּהּ. וּמִצְוָה לִקְרוֹתָהּ בַּלַּיְלָה, וּבַיּוֹם; וְכָל הַלַּיְלָה כָּשֵׁר לִקְרִיאַת הַלַّיְלָה, וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לִקְרִיאַת הַיּוֹם. וּמְבָרֵךְ קֹדֶם קְרִיאָתָהּ בַּלַּיְלָה: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִקְרָא מְגִלָּה"; "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה"; "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְّמַן הַזֶּה". וּבַיּוֹם, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ". וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְבָרֵךְ אַחֲרֶיהָ, מְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל הָרָב אֶת רִיבֵנוּ וְהַדָּן אֶת דִּינֵנוּ, וְהַנּוֹקֵם אֶת נִקְמָתֵנוּ וְהַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ, וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ; בָּרוּךְ אַתָּה ה', הָאֵל הַנִּפְרָע לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרֵיהֶם, הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ".

ד. אֵיזֶה הוּא זְמַן קְרִיאָתָהּ? זְמַנִּים הַרְבֵּה תִּקְּנוּ לָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּזְמַנֵּיהֶם"; וְאֵלּוּ הֵם זְמַנֵּי קְרִיאָתָהּ: כָּל מְדִינָה שֶׁהָיְתָה מֻקֶּפֶת חוֹמָה מִימֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהּ עַכְשָׁו חוֹמָה, קוֹרִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לַאֲדָר; וּמְדִינָה זוֹ, הִיא הַנִּקְרֵאת 'כְּרַךְ'. וְכָל מְדִינָה שֶׁלֹּא הָיְתָה מֻקֶּפֶת חוֹמָה בִּימוֹת יְהוֹשֻׁעַ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת חוֹמָה עַתָּה - קוֹרִאין בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר; וּמְדִינָה זוֹ, הִיא הַנִּקְרֵאת 'עִיר'.

ה. שׁוּשַׁן הַבִּירָה - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה מֻקֶּפֶת חוֹמָה בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, קוֹרִאין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר; שֶׁבָּהּ הָיָה הַנֵּס, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנוֹחַ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ". וְלָמָּה תָּלוּ הַדָּבָר בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ? כְּדֵי לַחְלֹק כָּבוֹד לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיְתָה חֲרֵבָה בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִאין כִּבְנֵי שׁוּשַׁן, וְיֵחָשְׁבוּ כְּאִלּוּ הֵם כְּרַכִּין מֻקָּפִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם עַתָּה חֲרֵבִין, הוֹאִיל וְהָיוּ מֻקָּפִין בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ; וְיִהְיֶה זִכָּרוֹן לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּנֵס זֶה.

ו. בְּנֵי הַכְּפָרִים שֶׁאֵינָם מִתְקַבְּצִים בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת אֶלָּא בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, תִּקְּנוּ לָהֶם שֶׁיִּהְיוּ מַקְדִּימִין וְקוֹרְאִים בְּיוֹם הַכְּנִיסָה [- יום שמתכנסים בו]. כֵּיצַד? אִם חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשֵׁנִי אוֹ בַּחֲמִישִׁי, קוֹרְאִין בּוֹ בַּיּוֹם; וְאִם חָל לִהְיוֹת בְּיוֹם אַחֵר חוּץ מִשֵּׁנִי וַחֲמִישִׁי, מַקְדִּימִין וְקוֹרְאִין בְּשֵׁנִי אוֹ בַּחֲמִישִׁי הַסָּמוּךְ לְאַרְבָּעָה עָשָׂר.

ז. כֵּיצַד? חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת - מַקְדִּימִין וְקוֹרְאִין בַּחֲמִישִׁי, שֶׁהוּא יוֹם אֶחָד עָשָׂר; חָל לִהְיוֹת בִּשְׁלִישִׁי - קוֹרְאִין בְּשֵׁנִי, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר; חָל לִהְיוֹת בִּרְבִיעִי - קוֹרְאִין בְּשֵׁנִי, שֶׁהוּא יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר. וְכָל אֵלּוּ שֶׁמַּקְדִּימִין וְקוֹרְאִין קֹדֶם אַרְבָּעָה עָשָׂר, אֵין קוֹרְאִין אוֹתָהּ בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה.

ח. כְּפָר שֶׁאֵין נִכְנָסִין [מתכנסים] בּוֹ בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, אֵין קוֹרְאִין אוֹתָהּ אֶלָּא בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר. וְכָל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ עֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין קְבוּעִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת לְצָרְכֵי צִבּוּר - הֲרֵי הִיא כִּכְפָר, וּמַקְדִּימִין וְקוֹרְאִין בְּיוֹם הַכְּנִיסָה; וְאִם אֵין בָּעִיר עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם, תַּקָּנָתוֹ קַלְקָלָתוֹ [- כמות האנשים המצומצמת היא הגורמת לקרוא בי"ד], וַהֲרֵי הֵם כְּאַנְשֵׁי עִיר גְּדוֹלָה, וְאֵין קוֹרְאִין אֶלָּא בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁמַּקְדִּימִין וְקוֹרְאִין בְּיוֹם הַכְּנִיסָה? בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מַלְכוּת. אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה - אֵין קוֹרְאִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ, שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וְיוֹם

חֲמִשָּׁה עָשָׂר: בְּנֵי כְּפָרִים וּבְנֵי עֲיָרוֹת, קוֹרְאִין בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר; וּבְנֵי כְרַכִּין, קוֹרְאִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר.

י. בֶּן עִיר שֶׁהָלַךְ לִכְרַךְ [עיר המוקפת], וּבֶן כְּרַךְ שֶׁהָלַךְ לְעִיר - אִם הָיְתָה דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ בִּזְמַן קְרִיאָה וְנִתְעַכֵּב וְלֹא חָזַר, קוֹרֵא כִּמְקוֹמוֹ; וְאִם לֹא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לַחֲזוֹר אֶלָּא לְאַחַר זְמַן הַקְּרִיאָה, קוֹרֵא עִם אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁהוּא שָׁם. וּכְרַךְ, וְכָל הַסָּמוּךְ לוֹ, וְכָל הַנִּרְאֶה עִמּוֹ - אִם אֵין בֵּינֵיהֶם יָתֵר עַל אַלְפַּיִם אַמָּה - הֲרֵי זֶה כִּכְרַךְ, וְקוֹרְאִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר.

יא. עִיר שֶׁהִיא סָפֵק, וְאֵין יָדוּעַ אִם הָיְתָה מֻקֶּפֶת חוֹמָה בִּימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, אוֹ אַחַר כֵּן הֻקְּפָה - קוֹרְאִין בִּשְׁנֵי הַיָּמִים, שֶׁהֵם אַרְבָּעָה עָשָׂר וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר, וּבְלֵילֵיהֶן; וּמְבָרְכִין עַל קְרִיאָתָהּ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בִּלְבַד, הוֹאִיל וְהוּא זְמַן קְרִיאָתָהּ לְרֹב הָעוֹלָם.

יב. קָרְאוּ אֶת הַמְּגִלָּה בַּאֲדָר, וְאַחַר כָּךְ עִבְּרוּ בֵּית דִּין אֶת הַשָּׁנָה - חוֹזְרִין וְקוֹרְאִין אוֹתָהּ בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי, בִּזְמַנָּהּ.

יג. אֵין קוֹרְאִין אֶת הַמְּגִלָּה בְּשַׁבָּת - גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יִטְּלֶנָּה בְּיָדוֹ, וְיֵלֵךְ אֵצֶל מִי שֶׁהוּא בָּקִי לִקְרוֹתָהּ, וְיַעֲבִירֶנָּה אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; שֶׁהַכֹּל חַיָּבִים בִּקְרִיאָתָהּ, וְאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בִּקְרִיאָתָהּ. לְפִיכָךְ, אִם חָל זְמַן קְרִיאָתָהּ בְּשַׁבָּת, מַקְדִּימִין וְקוֹרְאִין אוֹתָהּ קֹדֶם הַשַּׁבָּת; וְשׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּהִלְכוֹת פּוּרִים בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת, כְּדֵי לְהַזְכִּיר שֶׁהוּא פּוּרִים.

יד. כֵּיצַד? יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - בְּנֵי עֲיָרוֹת מַקְדִּימִין וְקוֹרְאִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּבְנֵי כְרַכִּים קוֹרְאִים בִּזְמַנָּם בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת. חָל יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - בְּנֵי כְרַכִּים מַקְדִּימִין וְקוֹרְאִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת, שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר; וּבְנֵי עֲיָרוֹת קוֹרְאִין בּוֹ בַּיּוֹם, שֶׁהוּא זְמַנָּם, וְנִמְצָאוּ הַכֹּל קוֹרְאִין בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר.

פֶּרֶק ב

א. הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה לְמַפְרֵעַ [הקדים פסוקים אחרונים לראשונים], לֹא יָצָא. קָרָא וְשָׁכַח פָּסוּק אֶחָד, וְקָרָא פָּסוּק שֵׁנִי לוֹ, וְחָזַר וְקָרָא פָּסוּק שֶׁשָּׁכַח, וְחָזַר וְקָרָא פָּסוּק שְׁלִישִׁי - לֹא יָצָא, מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא פָּסוּק אֶחָד לְמַפְרֵעַ; אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשֶׂה? מַתְחִיל מִפָּסוּק שֵׁנִי שֶׁשָּׁכַח, וְקוֹרֵא עַל הַסֵּדֶר.

ב. מָצָא צִבּוּר שֶׁקָּרְאוּ חֶצְיָהּ - לֹא יֹאמַר: 'אֶקְרָא חֶצְיָהּ הָאַחֲרוֹן עִם הַצִּבּוּר, וְאֶחְזוֹר וְאֶקְרָא חֶצְיָהּ רִאשׁוֹן'; שֶׁזֶּה קוֹרֵא לְמַפְרֵעַ. אֶלָּא קוֹרֵא מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף עַל הַסֵּדֶר. קָרָא וְשָׁהָה מְעַט, וְחָזַר וְקָרָא - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כֻּלָּהּ - הוֹאִיל וְקָרָא עַל הַסֵּדֶר, יָצָא.

ג. הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה עַל פֶּה, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. הַלּוֹעֵז [- מדבר בשפה זרה] שֶׁשָּׁמַע אֶת הַמְּגִלָּה הַכְּתוּבָה בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וּבְכְתַב הַקֹּדֶשׁ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה הֵן אוֹמְרִין, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְכֵן אִם הָיְתָה כְּתוּבָה יְוָנִית וּשְׁמָעָהּ - יָצָא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר, וַאֲפִלּוּ הָיָה הַשּׁוֹמֵעַ עִבְרִי.

ד. הָיְתָה כְּתוּבָה תַּרְגּוּם [ארמית], אוֹ בְּלָשׁוֹן אַחֶרֶת מִלְּשׁוֹנוֹת הַגּוֹיִם - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ בִּקְרִיאָתָהּ, אֶלָּא הַמַּכִּיר אוֹתָהּ לָשׁוֹן בִּלְבַד; וְהוּא, שֶׁתְּהֵא כְּתוּבָה בִּכְתָב אוֹתָהּ לָשׁוֹן. אֲבָל אִם הָיְתָה כְּתוּבָה בִּכְתָב עִבְרִי, וּקְרָאָהּ אֲרָמִית לַאֲרַמִּי - לֹא יָצָא; שֶׁנִּמְצָא זֶה קוֹרֵא עַל פֶּה, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא יָצָא הַקּוֹרֵא יְדֵי חוֹבָה, לֹא יָצָא הַשּׁוֹמֵעַ מִמֶּנּוּ.

ה. הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה בְּלֹא כַּוָּנָה, לֹא יָצָא. כֵּיצַד? הָיָה כּוֹתְבָהּ, אוֹ דּוֹרְשָׁהּ [קורא ודורש], אוֹ מַגִּיהָהּ [בודקה] - אִם כִּוֵּן לִבּוֹ לָצֵאת בִּקְרִיאָה זוֹ, יָצָא; וְאִם לֹא כִּוֵּן לִבּוֹ, לֹא יָצָא. קָרָא, וְהוּא מִתְנַמְנֵם - הוֹאִיל וְלֹא נִרְדַּם בְּשֵׁנָה, יָצָא.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁהַמְכַוֵּן לִבּוֹ בִּכְתִיבָתָהּ יָצָא? בְּשֶׁמִּתְכַּוֵּן לָצֵאת בִּקְרִיאָתָהּ שֶׁקָּרָא בַּסֵּפֶר שֶׁמַּעְתִּיק מִמֶּנּוּ, בְּשָׁעָה שֶׁהוּא כּוֹתֵב; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לָצֵאת בִּקְרִיאַת זוֹ [שקורא מתוך הספר] שֶׁכּוֹתֵב - לֹא יָצָא, שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ אֶלָּא בִּקְרִיאָתָהּ מִסֵּפֶר שֶׁכֻּלָּהּ כְּתוּבָה בּוֹ בִּשְׁעַת קְרִיאָה.

ז. הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה וְטָעָה בִּקְרִיאָתָהּ, וְקָרָא קְרִיאָה מְשֻׁבֶּשֶׁת [אך הענין לא שובש] - יָצָא, לְפִי שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין בִּקְרִיאָתָהּ. קָרָאָהּ עוֹמֵד, אוֹ יוֹשֵׁב - יָצָא, וַאֲפִלּוּ בְּצִבּוּר; אֲבָל לֹא יִקְרָא בְּצִבּוּר יוֹשֵׁב לְכַתְּחִלָּה, מִפְּנֵי כְּבוֹד צִבּוּר. קָרְאוּהָ שְׁנַיִם, אֲפִלּוּ עֲשָׂרָה, כְּאֶחָד - יָצְאוּ הַקּוֹרְאִים, וְהַשּׁוֹמְעִים מִן הַקּוֹרְאִים; וְקוֹרֵא אוֹתָהּ גָּדוֹל עִם הַקָּטָן, וַאֲפִלּוּ בְּצִבּוּר.

ח. אֵין קוֹרְאִין בְּצִבּוּר, בִּמְגִלָּה הַכְּתוּבָה [ברצף] בֵּין [שאר ספרי] הַכְּתוּבִים; וְאִם קָרָא, לֹא יָצָא - אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה יְתֵרָה עַל שְׁאָר הַיְרִיעוֹת אוֹ חֲסֵרָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהּ הֶכֵּר. אֲבָל יָחִיד קוֹרֵא בָּהּ, וַאֲפִלּוּ אֵינָהּ חֲסֵרָה וְלֹא יְתֵרָה, וְיוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ.

ט. אֵין כּוֹתְבִין אֶת הַמְּגִלָּה אֶלָּא בִּדְיוֹ, עַל הַגְּוִיל [עור מעובד] אוֹ עַל הַקֶּלֶף כְּסֵפֶר תּוֹרָה. וְאִם כָּתְבָהּ בְּמֵי עַפְצָא וְקַלְקַנְתּוֹס [מיני דיו], כְּשֵׁרָה; כְּתָבָהּ בִּשְׁאָר מִינֵי צִבְעוֹנִין, פְּסוּלָה. וּצְרִיכָה שִׂרְטוּט, כַּתּוֹרָה עַצְמָהּ; וְאֵין הָעוֹר שֶׁלָּהּ צָרִיךְ עִבּוּד לִשְׁמָהּ. הָיְתָה כְּתוּבָה עַל הַגְּוִיל, אוֹ עַל עוֹר שֶׁאֵינוֹ מְעֻבָּד, אוֹ שֶׁכְּתָבָהּ גּוֹי, אוֹ מִין - פְּסוּלָה.

י. הָיוּ בָהּ אוֹתִיּוֹת מְטֻשְׁטָשׁוֹת אוֹ מְקֹרָעוֹת - אִם רִשּׁוּמָן נָכָר - אֲפִלּוּ הָיוּ רֻבָּהּ, כְּשֵׁרָה. וְאִם אֵין רִשּׁוּמָן נָכָר - אִם הָיָה רֻבָּהּ שָׁלֵם, כְּשֵׁרָה; וְאִם לָאו, פְּסוּלָה. הִשְׁמִיט בָּהּ הַסּוֹפֵר אוֹתִיּוֹת אוֹ פְּסוּקִים, וּקְרָאָן הַקּוֹרֵא עַל פֶּה - יָצָא.

יא. הַמְּגִלָּה צְרִיכָה תְּפִירָה, עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל עוֹרוֹתֶיהָ מְגִלָּה אַחַת. וְאֵינָהּ נִתְפֶּרֶת אֶלָּא בְּגִידִין, כְּסֵפֶר תּוֹרָה; וְאִם תְּפָרָהּ שֶׁלֹּא בְּגִידִין, פְּסוּלָה. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִתְפֹּר אֶת כָּל הַיְרִיעָה, כְּסֵפֶר; אֶלָּא אֲפִלּוּ תָּפַר בְּגִידִין שָׁלֹשׁ תְּפִירוֹת בְּקָצֵה הַיְרִיעָה, וְשָׁלֹשׁ בְּאֶמְצָעָהּ, וְשָׁלֹשׁ בַּקָּצֶה הַשֵּׁנִית - כְּשֵׁרָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּקְרֵאת 'אִגֶּרֶת'.

יב. וְצָרִיךְ הַקּוֹרֵא לִקְרוֹת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן וַ'עֲשֶׂרֶת' בְּנִשֵּׁימָה אַחַת, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ לָעָם שֶׁכֻּלָּם נִתְלוּ וְנֶהֱרְגוּ כְּאֶחָד. וּמִנְהַג כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה, קוֹרֵא וּפוֹשֵׁט כְּאִגֶּרֶת; וּכְשֶׁיִּגְמֹר, חוֹזֵר וְכוֹרְכָהּ כֻּלָּהּ, וּמְבָרֵךְ.

יג. שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלּוּ, שֶׁהֵן אַרְבָּעָה עָשָׂר וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר, אֲסוּרִין בְּסֵפֶד וְתַעֲנִית, לְכָל אָדָם בְּכָל מָקוֹם - בֵּין לִבְנֵי

כְּרַכִּים, שֶׁהֵן עוֹשִׂין חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּלְבַד, בֵּין לִבְנֵי עֲיָרוֹת, שֶׁהֵם עוֹשִׂים אַרְבָּעָה עָשָׂר בִּלְבַד. וּשְׁנֵי הַיָּמִים אֲסוּרִים בְּסֶפֶד וְתַעֲנִית בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן, כַּאֲדָר הַשֵּׁנִי. אַנְשֵׁי כְּפָרִים שֶׁהִקְדִּימוּ וְקָרְאוּ בְּשֵׁנִי אוֹ בַּחֲמִישִׁי הַסָּמוּךְ לְפוּרִים, מֻתָּרִים בְּסֶפֶד וְתַעֲנִית בְּיוֹם קְרִיאָתָהּ, וַאֲסוּרִין בִּשְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין קוֹרְאִין בָּהֶם.

יד. מִצְוַת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לִבְנֵי כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת, וְיוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר לִבְנֵי כְּרַכִּים - לִהְיוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה, וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת לָרֵעִים וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים. וּמֻתָּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה; וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. אָמְרוּ חֲכָמִים: "כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם פּוּרִים, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימַן בְּרָכָה". בְּנֵי כְּפָרִים שֶׁקִּדְּמוּ וְקָרְאוּ בְּשֵׁנִי אוֹ בַּחֲמִישִׁי - אִם חִלְּקוּ מָעוֹת לָאֶבְיוֹנִים בְּיוֹם קְרִיאָתָם, יָצְאוּ; אֲבָל הַמִּשְׁתֶּה וְהַשִּׂמְחָה, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ אֶלָּא בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, וְאִם הִקְדִּימוּ - לֹא יָצְאוּ. וּסְעוּדַת פּוּרִים שֶׁעֲשָׂאָהּ בַּלַּיְלָה, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ.

טו. כֵּיצַד חוֹבַת סְעוּדָה זוֹ? שֶׁיֹּאכַל בָּשָׂר וְיִתַּקֵּן סְעוּדָה נָאָה, כְּפִי אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדוֹ; וְשׁוֹתֶה יַיִן, עַד שֶׁיִּשְׁתַּכֵּר וְיֵרָדֵם בְּשִׁכְרוּת. וְכֵן חַיָּב אָדָם לִשְׁלֹחַ שְׁתֵּי מָנוֹת שֶׁל בָּשָׂר, אוֹ שֶׁל מִינֵי תַּבְשִׁיל, אוֹ שְׁנֵי מִינֵי אֲכָלִין - לַחֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ" - שְׁתֵּי מָנוֹת, לְאִישׁ אֶחָד. וְכָל הַמַּרְבֶּה לִשְׁלֹחַ לָרֵעִים, מְשֻׁבָּח. וְאִם אֵין לוֹ [מנות], מַחְלִיף עִם חֲבֵרוֹ - זֶה שׁוֹלֵחַ לָזֶה סְעוּדָתוֹ, וְזֶה שׁוֹלֵחַ לָזֶה סְעוּדָתוֹ, כְּדֵי לְקַיֵּם: "וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ".

טז. וְחַיָּב לְחַלֵּק לָעֲנִיִּים בְּיוֹם הַפּוּרִים; אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנֵי עֲנִיִּים; נוֹתֵן לְכָל אֶחָד מַתָּנָה אַחַת, אוֹ מָעוֹת אוֹ מִינֵי תַּבְשִׁיל אוֹ מִינֵי אֲכָלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים" - שְׁתֵּי מַתָּנוֹת, לִשְׁנֵי עֲנִיִּים. וְאֵין מְדַקְדְּקִין בְּמָעוֹת פּוּרִים, אֶלָּא כָּל הַפּוֹשֵׁט יָדוֹ לִטֹּל, נוֹתְנִין לוֹ; וְאֵין מְשַׁנִּין מְעוֹת פּוּרִים לִצְדָקָה אַחֶרֶת.

יז. מוּטָב לָאָדָם לְהַרְבּוֹת בְּמַתְּנוֹת אֶבְיוֹנִים, מִלְּהַרְבּוֹת בִּסְעוּדָתוֹ וּבִשְׁלוֹחַ לְרֵעָיו - שֶׁאֵין שָׂם שִׂמְחָה גְּדוֹלָה וּמְפֹאָרָה, אֶלָּא לְשַׂמֵּחַ לֵב עֲנִיִּים וִיתוֹמִים וְאַלְמָנוֹת וְגֵרִים, שֶׁהַמְשַׂמֵּחַ לֵב הָאֻמְלָלִים הָאֵלּוּ מְדַמֶּה בַּשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים, וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים".

יח. כָּל סִפְרֵי הַנְּבִיאִים וְכָל הַכְּתוּבִים, עֲתִידִין לְבָטֵל לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, חוּץ מִמְּגִלַּת אֶסְתֵּר - וְהֲרֵי הִיא קַיֶּמֶת כַּחֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תּוֹרָה, וְכַהֲלָכוֹת שֶׁל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, שֶׁאֵינָן בְּטֵלִין לְעוֹלָם. וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל זִכְרוֹן הַצָּרוֹת יִבָּטֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי נִשְׁכְּחוּ הַצָּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת וְכוּ'" - יְמֵי הַפּוּרִים לֹא יִבָּטְלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים, וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם".

יום חמישי י"ח אייר ה'תשע"ב

פֶּרֶק ג

א. בְּבֵית שֵׁנִי, כְּשֶׁמָּלְכוּ יָוָן - גָּזְרוּ גְּזֵרוֹת עַל יִשְׂרָאֵל, וּבִטְּלוּ דָּתָם, וְלֹא הִנִּיחוּ אוֹתָם לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת, וּפָשְׁטוּ יָדָם בְּמָמוֹנָם וּבִבְנוֹתֵיהֶם; וְנִכְנְסוּ לַהֵיכָל, וּפָרְצוּ בּוֹ פְּרָצוֹת, וְטִמְּאוּ הַטְּהָרוֹת. וְצַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מְאֹד מִפְּנֵיהֶם, וּלְחָצוּם לַחַץ גָּדוֹל, עַד שֶׁרִחַם עֲלֵיהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וְהוֹשִׁיעָם מִיָּדָם. וְגָבְרוּ בְּנֵי חַשְׁמוֹנַאי הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים וַהֲרָגוּם, וְהוֹשִׁיעוּ יִשְׂרָאֵל מִיָּדָם, וְהֶעֱמִידוּ מֶלֶךְ מִן הַכֹּהֲנִים, וְחָזְרָה מַלְכוּת לְיִשְׂרָאֵל יָתֵר עַל מָאתַיִם שָׁנִים - עַד הַחֻרְבָּן הַשֵּׁנִי.

ב. וּכְשֶׁגָּבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל אוֹיְבֵיהֶם וְאִבְּדוּם, בַּחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ כִּסְלֵו הָיָה. וְנִכְנְסוּ לַהֵיכָל, וְלֹא מָצְאוּ שֶׁמֶן טָהוֹר אֶלָּא פַּךְ אֶחָד; וְלֹא הָיָה בּוֹ לְהַדְלִיק אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד, וְהִדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ נֵרוֹת הַמַּעֲרָכָה שְׁמוֹנָה יָמִים - עַד שֶׁכָּתְשׁוּ זֵיתִים, וְהוֹצִיאוּ שֶׁמֶן טָהוֹר.

ג. וּמִפְּנֵי זֶה הִתְקִינוּ הַחֲכָמִים שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, שֶׁיִּהְיוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי הַיָּמִים הָאֵלּוּ שֶׁתְּחִלָּתָם מִלֵּיל חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים בְּכִסְלֵו, יְמֵי שִׂמְחָה וְהַלֵּל; וּמַדְלִיקִין בָּהֶם הַנֵּרוֹת בָּעֶרֶב עַל פִּתְחֵי הַבָּתִּים, בְּכָל לַיְלָה וָלַיְלָה מִשְּׁמוֹנַת הַלֵּילוֹת (להראות ולגלות הנס). וְיָמִים אֵלּוּ, הֵן הַנִּקְרָאִין "חֲנֻכָּה". וְהֵן אֲסוּרִין בְּסֶפֶד וְתַעֲנִית כִּימֵי הַפּוּרִים, וְהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת בָּהֶם מִצְוָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים כִּקְרִיאַת הַמְּגִלָּה.

ד. כֹּל שֶׁחַיָּב בִּקְרִיאַת הַמְּגִלָّה, חַיָּב בְּהַדְלָקַת נֵר חֲנֻכָּה. וְהַמַּדְלִיק אוֹתָהּ בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן, מְבָרֵךְ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל חֲנֻכָּה"; "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה"; "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה". וְכָל הָרוֹאֶה אוֹתָהּ, מְבָרֵךְ שְׁתַּיִם - "שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ", וְ"שֶׁהֶחֱיָנוּ". וּבִשְׁאָר הַלֵּילוֹת, הַמַּדְלִיק מְבָרֵךְ שְׁתַּיִם, וְהָרוֹאֶה מְבָרֵךְ אַחַת - שֶׁאֵין מְבָרְכִין "שֶׁהֶחֱיָנוּ", אֶלָּא בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן.

ה. בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִשְּׁמוֹנַת הַיָּמִים הָאֵלּוּ, גּוֹמְרִין אֶת הַהַלֵּל; וּמְבָרֵךְ לְפָנָיו: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִגְמֹר אֶת הַהַלֵּל" - בֵּין יָחִיד, בֵּין צִבּוּר. אַף עַל פִּי שֶׁקְּרִיאַת הַהַלֵּל מִצְוָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ", כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַמִּגְלָה וְעַל הָעֵרוּב - שֶׁכָּל דַּאי שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, מְבָרְכִין עָלָיו. אֲבָל דָּבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם וְעִקַּר עֲשִׂיָּתָם לוֹ מִפְּנֵי הַסָּפֵק, כְּגוֹן מַעֲשַׂר דְּמַאי [פירות עם הארץ שספק אם עשרם] - אֵין מְבָרְכִים עָלָיו; וְלָמָּה מְבָרְכִים עַל יוֹם טוֹב שֵׁנִי, וְהֵם לֹא תִּקְּנוּהוּ אֶלָּא מִפְּנֵי הַסָּפֵק? כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַלְזְלוּ בּוֹ.

ו. וְלֹא הַלֵּל שֶׁל חֲנֻכָּה בִּלְבַד הוּא שֶׁמִּדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אֶלָּא קְרִיאַת הַהַלֵּל לְעוֹלָם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, בְּכָל הַיָּמִים שֶׁגּוֹמְרִין בָּהֶם אֶת הַהַלֵּל. וּשְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה, מִצְוָה לִגְמֹר בָּהֶם אֶת הַהַלֵּל; וְאֵלּוּ הֵם: שְׁמוֹנַת יְמֵי הָחָג [הסוכות], וּשְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה, וְרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְיוֹם עֲצֶרֶת [שבועות]. אֲבָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֵין בָּהֶם הַלֵּל, לְפִי שֶׁהֵם יְמֵי תְּשׁוּבָה וְיִרְאָה וָפַחַד, לֹא יְמֵי שִׂמְחָה יְתֵרָה; וְלֹא תִּקְּנוּ הַלֵּל בְּפּוּרִים, שֶׁקְּרִיאַת הַמְּגִלָּה הִיא הַהַלֵּל.

ז. מְקוֹמוֹת שֶׁעוֹשִׂים יָמִים טוֹבִים שְׁנֵי יָמִים - גּוֹמְרִים אֶת הַהַלֵּל בְּאֶחָד וְעֶשְׂרִים יוֹם: בְּתִשְׁעַת יְמֵי הָחָג, וּשְׁמוֹנַת יְמֵי

חֲנֻכָּה, וּשְׁנֵי יָמִים שֶׁל פֶּסַח, וּשְׁנֵי יָמִים שֶׁל עֲצֶרֶת. אֲבָל בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים - קְרִיאַת הַהַלֵּל מִנְהָג, וְאֵינוֹ מִצְוָה; וּמִנְהָג זֶה, בְּצִבּוּר. לְפִיכָךְ קוֹרְאִים בְּדִלּוּג, וְאֵין מְבָרְכִים עָלָיו, שֶׁאֵין מְבָרְכִים עַל הַמִּנְהָג. וְיָחִיד לֹא יִקְרָא כְּלָל; וְאִם הִתְחִיל, יַשְׁלִים [יסיים] בְּדִלּוּג כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרְאִים הַצִּבּוּר. וְכֵן בִּשְׁאָר יְמֵי הַפֶּסַח, קוֹרְאִים בְּדִלּוּג כְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים.

ח. כֵּיצַד מְדַלְּגִין? מַתְחִילִין מִתְּחִלַּת הַהַלֵּל, עַד "חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם"; וּמְדַלֵּג וְאוֹמֵר: "ה' זְכָרָנוּ וְכוּ'", עַד "הַלְלוּיָהּ"; וּמְדַלֵּג וְאוֹמֵר: "מָה אָשִׁיב לַה'", עַד "הַלְלוּיָהּ"; וּמְדַלֵּג וְאוֹמֵר: "מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ", עַד סוֹף הַהַלֵּל. וְזֶה הוּא הַמִּנְהָג הַפָּשׁוּט; וְיֵשׁ מְדַלְּגִים דִּלּוּג אַחֵר.

ט. כָּל הַיּוֹם כָּשֵׁר לִקְרִיאַת הַהַלֵּל. וְהַקּוֹרֵא אֶת הַהַלֵּל לְמַפְרֵעַ [שלא כסדר הכתובים], לֹא יָצָא. קָרָא וְשָׁהָה, וְחָזַר וְקָרָא - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כֻּלּוֹ, יָצָא. יָמִים שֶׁגּוֹמְרִים בָּהֶם אֶת הַהַלֵּל, יֵשׁ [- מותר] לוֹ לְהַפְסִיק בֵּין פֶּרֶק לְפֶרֶק; אֲבָל בְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק, לֹא יַפְסִיק. וְיָמִים שֶׁקּוֹרֵא בָּהֶם בְּדִלּוּג, אֲפִלּוּ בְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק, פּוֹסֵק.

י. כָּל יוֹם שֶׁגּוֹמְרִים בּוֹ אֶת הַהַלֵּל, מְבָרֵךְ לְפָנָיו; וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְבָרֵךְ אַחֲרָיו, מְבָרֵךְ. כֵּיצַד מְבָרֵךְ? "יְהַלְּלוּךָ ה' כָּל מַעֲשֶׂיךָ, וַחֲסִידֶיךָ וְצַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ, וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּרִנָּה יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ - כִּי אַתָּה ה', לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָעִים לְזַמֵּר, וּמֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה הוּא הָאֵל. בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמֶּלֶךְ הַמְשֻׁבָּח הַמְפֹאָר, חַי וְקַיָּם, תָּמִיד יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד".

יא. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לִכְפֹּל מֵ"אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי" עַד סוֹף הַהַלֵּל, כּוֹפְלִין כָּל דָּבָר וְדָבָר שְׁתֵּי פְּעָמִים. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִכְפֹּל, יִכְפֹּל; וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לִכְפֹּל, אֵין כּוֹפְלִין.

יב. מִנְהַג קְרִיאַת הַהַלֵּל בִּימֵי חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים, כָּךְ הָיָה: אַחַר שֶׁמְּבָרֵךְ הַגָּדוֹל שֶׁמַּקְרָא אֶת הַהַלֵּל, מַתְחִיל וְאוֹמֵר: "הַלְלוּיָהּ", וְכָל הָעָם עוֹנִין: "הַלְלוּיָהּ"; וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר: "הַלְלוּ עַבְדֵי ה'", וְכָל הָעָם עוֹנִין: "הַלְלוּיָהּ"; וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר: "הַלְלוּ אֶת שֵׁם ה'", וְכָל הָעָם עוֹנִין: "הַלְלוּיָהּ"; וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר: "יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם", וְכָל הָעָם עוֹנִין: "הַלְלוּיָהּ". וְכֵן עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ עוֹנִין בְּכָל הַהַלֵּל "הַלְלוּיָהּ" מֵאָה וְשָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים פְּעָמִים; סִימָן לָהֶם - שְׁנוֹתָיו שֶׁל אַהֲרֹן.

יג. וְכֵן כְּשֶׁהַקּוֹרֵא מַגִּיעַ לְרֹאשׁ כָּל פֶּרֶק וּפֶרֶק, הֵם חוֹזְרִין וְאוֹמְרִין מַה שֶּׁאָמַר. כֵּיצַד? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם", כָּל הָעָם חוֹזְרִין וְאוֹמְרִין: "בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם"; וְהַקּוֹרֵא אוֹמֵר: "בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לוֹעֵז", וְכָל הָעָם עוֹנִין: "הַלְלוּיָהּ"; עַד שֶׁיֹּאמַר: "אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי", וְכָל הָעָם חוֹזְרִין וְאוֹמְרִין: "אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי". וְכֵן כְּשֶׁיֹּאמַר הַקּוֹרֵא: "הַלְלוּ אֶת ה' כָּל גּוֹיִם", כָּל הָעָם חוֹזְרִין וְאוֹמְרִין: "הַלְלוּ אֶת ה' כָּל גּוֹיִם".

יד. הַקּוֹרֵא אוֹמֵר: "אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא", וְהֵם עוֹנִים אַחֲרָיו: "אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא" - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רֹאשׁ פֶּרֶק. הוּא אוֹמֵר: "אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָּא", וְהֵם עוֹנִים: "אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָּא"; הוּא אוֹמֵר: "בָּרוּךְ הַבָּא", וְכָל הָעָם אוֹמְרִים: "בְּשֵׁם ה'". וְאִם הָיָה הַמַּקְרֵא אֶת הַהַלֵּל קָטָן, אוֹ עֶבֶד, אוֹ אִשָּׁה - עוֹנָה אַחֲרֵיהֶם מַה שֶּׁהֵם אוֹמְרִין, מִלָּה מִלָּה בְּכָל הַהַלֵּל.

טו. זֶה הוּא הַמִּנְהָג הָרִאשׁוֹן, וּבוֹ רָאוּי לֵילֵךְ; אֲבָל בִּזְמַנִּים אֵלּוּ, רָאִיתִי בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת, מִנְהָגוֹת מְשֻׁנּוֹת בִּקְרִיאָתוֹ וּבַעֲנִיַּת הָעָם, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם דּוֹמֶה לְאַחֵר.

פֶּרֶק ד

א. כַּמָּה נֵרוֹת הוּא מַדְלִיק בַּחֲנֻכָּה? מִצְוָתָהּ שֶׁיִּהְיֶה כָּל בַּיִת וּבַיִת מַדְלִיק נֵר אֶחָד, בֵּין שֶׁהָיוּ אַנְשֵׁי הַבַּיִת מְרֻבִּין, בֵּין שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ אֶלָּא אָדָם אֶחָד. וְהַמְהַדֵּר אֶת הַמִּצְוָה, מַדְלִיק נֵרוֹת כְּמִנְיַן אַנְשֵׁי הַבַּיִת, נֵר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, בֵּין אֲנָשִׁים בֵּין נָשִׁים. וְהַמְהַדֵּר יוֹתֵר עַל זֶה וְעוֹשֶׂה מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר, מַדְלִיק נֵר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן, וּמוֹסִיף וְהוֹלֵךְ בְּכָל לַיְלָה וָלַיְלָה נֵר אֶחָד.

ב. כֵּיצַד? הָרֵי שֶׁהָיוּ אַנְשֵׁי הַבַּיִת עֲשָׂרָה - בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן, מַדְלִיק עֲשָׂרָה נֵרוֹת; וּבְלֵיל שֵׁנִי, עֶשְׂרִים; וּבְלֵיל שְׁלִישִׁי, שְׁלֹשִׁים; עַד שֶׁנִּמְצָא מַדְלִיק בְּלֵיל שְׁמִינִי, שְׁמוֹנִים.

ג. מִנְהַג פָּשׁוּט בְּכָל עֲרֵינוּ בִּסְפָרַד, שֶׁיִּהְיוּ כָּל אַנְשֵׁי הַבַּיִת מַדְלִיקִין [יחד] נֵר אֶחָד בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן, וּמוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין נֵר בְּכָל לַיְלָה וָלַיְלָה, עַד שֶׁנִּמְצָא מַדְלִיק בְּלֵיל שְׁמִינִי שְׁמוֹנָה נֵרוֹת - בֵּין שֶׁהָיוּ אַנְשֵׁי הַבַּיִת מְרֻבִּים, בֵּין שֶׁהָיָה אָדָם אֶחָד.

ד. נֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי פִּיּוֹת, עוֹלֶה לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם. מִלֵּא קְעָרָה שֶׁמֶן וְהִקִּיפָהּ פְּתִילוֹת - אִם כָּפָה עָלֶיהָ כְּלִי [כדי למנוע חיבור בין הפתילות], כָּל פְּתִילָה וּפְתִילָה נֶחְשֶׁבֶת כְּנֵר אֶחָד; לֹא כָּפָה עָלֶיהָ כְּלִי - נַעֲשֵׂית כִּמְדוּרָה, וַאֲפִלּוּ כְּנֵר אֶחָד אֵינָהּ נֶחְשֶׁבֶת.

ה. אֵין מַדְלִיקִין נֵרוֹת חֲנֻכָּה קֹדֶם שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה, אֶלָּא עִם שְׁקִיעָתָהּ - לֹא מְאַחֲרִין, וְלֹא מַקְדִּימִין. שָׁכַח אוֹ הֵזִיד וְלֹא הִדְלִיק עִם שְׁקִיעַת הַחַמָּה, מַדְלִיק וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתִּכְלֶה רֶגֶל מִן הַשּׁוּק. וְכַמָּה הוּא זְמַן זֶה? כְּמוֹ חֲצִי שָׁעָה אוֹ יָתֵר. עָבַר זְמַן זֶה, אֵינוֹ מַדְלִיק. וְצָרִיךְ לִתֵּן שֶׁמֶן בַּנֵּר, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה דּוֹלֶקֶת וְהוֹלֶכֶת עַד שֶׁתִּכְלֶה רֶגֶל מִן הַשּׁוּק. הִדְלִיקָהּ וְכָבְתָה, אֵינוֹ זָקוּק לְהַדְלִיק פַּעַם אַחֶרֶת. נִשְׁאֲרָה דּוֹלֶקֶת אַחַר שֶׁכָּלְתָה רֶגֶל מִן הַשּׁוּק - אִם רָצָה לְכַבּוֹתָהּ אוֹ לְסַלְּקָהּ, עוֹשֶׂה.

ו. כָּל הַשְּׁמָנִים וְכָל הַפְּתִילוֹת, כְּשֵׁרוֹת לְנֵר חֲנֻכָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשְּׁמָנִים נִמְשָׁכִים אַחַר הַפְּתִילָה, וְאֵין הָאוֹר נִתְלֶה יָפֶה בְּאוֹתָן הַפְּתִילוֹת. וַאֲפִלּוּ בְּלֵילֵי שַׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ יְמֵי חֲנֻכָּה, מֻתָּר לְהַדְלִיק הַשְּׁמָנִים וְהַפְּתִילוֹת שֶׁאָסוּר לְהַדְלִיק בָּהֶן נֵר שַׁבָּת; לְפִי שֶׁאָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹר חֲנֻכָּה, בֵּין בְּשַׁבָּת בֵּין בְּחֹל, וַאֲפִלּוּ לִבְדֹּק מָעוֹת אוֹ לִמְנוֹתָן לְאוֹרָהּ - אָסוּר.

ז. נֵר חֲנֻכָּה, מִצְוָה לְהַנִּיחוֹ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ מִבַּחוּץ, בַּטֶּפַח הַסָּמוּךְ לַפֶּתַח, עַל שְׂמֹאל הַנִּכְנָס לַבַּיִת - כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה מְזוּזָה

מִיָּמִין, וְנֵר חֲנֻכָּה מִשְּׂמֹאל; וְאִם הָיָה דָּר בַּעֲלִיָּה, מַנִּיחוֹ בַּחַלּוֹן הַסָּמוּכָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וְנֵר חֲנֻכָּה שֶׁהִנִּיחוֹ לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ נִכָּר.

ח. בִּימֵי הַסַּכָּנָה [מהגויים], מַנִּיחַ נֵר חֲנֻכָּה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ מִבִּפְנִים; וַאֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ עַל שֻׁלְחָנוֹ, דַּיּוֹ. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת בְּתוֹךְ הַבַּיִת נֵר אַחֵר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ. וְאִם הָיְתָה שָׁם מְדוּרָה, אֵינוֹ צָרִיךְ נֵר אַחֵר. וְאִם אָדָם חָשׁוּב הוּא שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לִמְדוּרָה, צָרִיךְ נֵר אַחֵר.

ט. נֵר חֲנֻכָּה שֶׁהִדְלִיקוֹ חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה, וְקָטָן, אוֹ גּוֹי - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; עַד שֶׁיַּדְלִיקֶנּוּ מִי שֶׁהוּא חַיָּב בְּהַדְלָקָה. הִדְלִיקוֹ מִבִּפְנִים, וְהוֹצִיאוֹ דָּלוּק וְהִנִּיחוֹ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; עַד שֶׁיַּדְלִיקֶנּוּ בִּמְקוֹמוֹ. אָחַז הַנֵּר וְעָמַד, לֹא עָשָׂה כְּלוּם; שֶׁהָרוֹאֶה אוֹמֵר: 'לְצָרְכּוֹ הוּא עוֹמֵד'. עֲשָׂשִׁית [פנס מנר] שֶׁהָיְתָה דּוֹלֶקֶת כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת מְכַבֶּה, וּמְבָרֵךְ, וּמַדְלִיקָהּ; שֶׁהַדְלָקָה הִיא הַמִּצְוָה, וְלֹא הַהַנָּחָה. וּמֵתָּר לְהַדְלִיק נֵר חֲנֻכָּה מִנֵּר חֲנֻכָּה אַחֵר.

י. חָצֵר שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי פְּתָחִים בִּשְׁתֵּי רוּחוֹת [צדדים], צְרִיכָה שְׁנֵי נֵרוֹת, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הָעוֹבְרִים בְּרוּחַ זוֹ: 'לֹא הִנִּיחוּ נֵר חֲנֻכָּה'; אֲבָל אִם הָיוּ בְּרוּחַ אַחַת, מַדְלִיק בְּאֶחָד מֵהֶם.

יא. אוֹרֵחַ שֶׁמַּדְלִיקִים עָלָיו בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַדְלִיק עָלָיו בַּמָּקוֹם שֶׁנִּתְאָרֵחַ בּוֹ; אֵין לוֹ בַּיִת לְהַדְלִיק עָלָיו בּוֹ - צָרִיךְ לְהַדְלִיק בַּמָּקוֹם שֶׁנִּתְאָרֵחַ בּוֹ, וּמִשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶם בַּשֶּׁמֶן. וְאִם הָיָה לוֹ בַּיִת בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁמַּדְלִיקִים עָלָיו בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - צָרִיךְ לְהַדְלִיק בַּבַּיִת שֶׁהוּא בּוֹ, מִפְּנֵי הָעוֹבְרִים.

יב. מִצְוַת נֵר חֲנֻכָּה, מִצְוָה חֲבִיבָה הִיא עַד מְאֹד; וְצָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר בָּהּ - כְּדֵי לְהוֹדִיעַ הַנֵּס, וּלְהוֹסִיף בְּשֶׁבַח הָאֵל וְהוֹדָיָה לוֹ עַל הַנִּסִּים שֶׁעָשָׂה. אֲפִלּוּ אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל אֶלָּא מִן הַצְּדָקָה - שׁוֹאֵל, אוֹ מוֹכֵר כְּסוּתוֹ; וְלוֹקֵחַ שֶׁמֶן וְנֵרוֹת, וּמַדְלִיק.

יג. הֲרֵי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא פְּרוּטָה אַחַת, וּלְפָנָיו קִדּוּשׁ הַיּוֹם וְהַדְלָקַת נֵר חֲנֻכָּה - מַקְדִּים שֶׁמֶן לְהַדְלִיק נֵר חֲנֻכָּה, עַל הַיַּיִן לְקִדּוּשׁ הַיּוֹם; הוֹאִיל וּשְׁנֵיהֶם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מוּטָב לְהַקְדִּים נֵר חֲנֻכָּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ זִכְרוֹן הַנֵּס.

יד. הָיָה לְפָנָיו נֵר בֵּיתוֹ וְנֵר חֲנֻכָּה, אוֹ נֵר בֵּיתוֹ וְקִדּוּשׁ הַיּוֹם - נֵר בֵּיתוֹ קוֹדֵם, מִשּׁוּם שְׁלוֹם בֵּיתוֹ; שֶׁהֲרֵי הַשֵּׁם נִמְחָק לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ. גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁכָּל הַתּוֹרָה נִתְּנָה לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם, וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן. נִגְמַר סֵפֶר שְׁלִישִׁי, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי. וּמִנְיַן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה, שִׁבְעָה וְתִשְׁעִים: הִלְכוֹת שַׁבָּת, שְׁלֹשִׁים פְּרָקִים; הִלְכוֹת עֵירוּבִין, שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים; הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר, שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים; הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב, שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים; הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה, שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים; הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וּלוּלָב, שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים; הִלְכוֹת שְׁקָלִים, אַרְבָּעָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ, תִּשְׁעָה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת, חֲמִשָּׁה פְּרָקִים; הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה, אַרְבָּעָה פְּרָקִים.

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם.

תּוֹרַת חָכָם מְקוֹר חַיִּים, לָסוּר מִמֹּקְשֵׁי מָוֶת.

סֵפֶר רְבִיעִי וְהוּא סֵפֶר נָשִׁים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת אִישׁוּת, הִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין, הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה, הִלְכוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה, הִלְכוֹת שׁוֹטָה.

הִלְכוֹת אִישׁוּת

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשָּׂא אִשָּׁה בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין; (ב) שֶׁלֹּא תִּבְעֹל אִשָּׁה בְּלֹא כְּתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין; (ג) שֶׁלֹּא יִמְנַע שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה; (ד) לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת מִמֶּנָּה. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיָה אָדָם פּוֹגֵעַ [פוגש] אִשָּׁה בַּשּׁוּק, אִם רָצָה הוּא וְהִיא לִשָּׂא אוֹתָהּ - מַכְנִיסָהּ לְבֵיתוֹ וּבוֹעֲלָהּ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, וְתִהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה. כֵּיצַד שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה, נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁאִם יִרְצֶה הָאִישׁ לִשָּׂא אִשָּׁה - יִקָּנֶנָּה אוֹתָהּ תְּחִלָּה בִּפְנֵי עֵדִים, וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, וּבָא אֵלֶיהָ".

ב. וְלִקּוּחִין אֵלּוּ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה הֵם. וּבְאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָאִשָּׁה נִקְנֵית - בְּכֶסֶף, אוֹ בִּשְׁטָר, אוֹ בְּבִיאָה; וּשְׁלָשְׁתָּן מִן הַתּוֹרָה (במהדו"ק: בביאה ובשטר מן התורה ובכסף מדברי סופרים). וְלִקּוּחִין אֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין קִדּוּשִׁין אוֹ אֵרוּסִין בְּכָל מָקוֹם. וְאִשָּׁה שֶׁנִּקְנֵית בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ, הִיא הַנִּקְרֵאת מְקֻדֶּשֶׁת אוֹ מְאֹרֶסֶת.

ג. וְכֵיצַד שֶׁנִּקְנֵית הָאִשָּׁה וְנַעֲשֵׂית מְקֻדֶּשֶׁת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה וְלֹא נִכְנְסָה לְבֵית בַּעְלָהּ, הֲרֵי הִיא אֵשֶׁת אִישׁ; וְהַבָּא עָלֶיהָ חוּץ מִבַּעְלָהּ, חַיָּב מִיתַת בֵּית דִּין; וְאִם רָצָה לְגָרֵשׁ, צְרִיכָה גֵּט.

ד. קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיָה אָדָם פּוֹגֵעַ אִשָּׁה בַּשּׁוּק, אִם רָצָה הוּא וְהִיא - נוֹתֵן לָהּ שְׁכָרָהּ, וּבוֹעֵל אוֹתָהּ עַל אֵם הַדֶּרֶךְ וְהוֹלֵךְ לוֹ; וְזוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת קְדֵשָׁה [מזומנת לכל]. מִשֶּׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה נֶאֱסְרָה הַקְּדֵשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל"; לְפִיכָךְ כָּל הַבּוֹעֵל אִשָּׁה לְשֵׁם זְנוּת בְּלֹא קִדּוּשִׁין - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁבָּעַל קְדֵשָׁה.

ה. כָּל שֶׁאָסַר בִּיאָתָן בַּתּוֹרָה וְחִיֵּב עַל בִּיאָתָן כָּרֵת, וְהֵן הָאֲמוּרוֹת בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת, הֵן הַנִּקְרָאִין עֲרָיוֹת; וְכָל אַחַת מֵהֶן נִקְרֵאת עֶרְוָה, כְּגוֹן אֵם וְאָחוֹת וּבַת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

ו. וְיֵשׁ נָשִׁים אֲחֵרוֹת שֶׁאֲסוּרוֹת מִפִּי הַקַּבָּלָה [במסורת], וְאִסּוּרָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; וְהֵן נִקְרָאוֹת שְׁנִיּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁנִיּוֹת לָעֲרָיוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֶן נִקְרֵאת שְׁנִיָּה. וְעֶשְׂרִים אִשָּׁה הֵן, וְאֵלּוּ הֵן: (א) אֵם אִמּוֹ, וְזוֹ אֵין לָהּ הֶפְסֵק, אֶלָּא אֲפִלּוּ

אֵם אֵם אִמּוֹ עַד מַעְלָה מַעְלָה, אֲסוּרָה; (ב) וְאֵם אֲבִי אִמּוֹ בִּלְבַד; (ג) וְאֵם אָבִיו, וְזוֹ אֵין לָהּ הֶפְסֵק, אֶלָּא אֲפִלּוּ אֵם אֵם אֵם אָבִיו עַד לְמַעְלָה, אֲסוּרָה; (ד) וְאֵם אֲבִי אָבִיו בִּלְבַד; (ה) וְאֵשֶׁת אֲבִי אָבִיו, וְזוֹ אֵין לָהּ הֶפְסֵק, אֲפִלּוּ אֵשֶׁת יַעֲקֹב אָבִינוּ אֲסוּרָה עַל אֶחָד מִמֶּנּוּ; (ו) וְאֵשֶׁת אֲבִי אִמּוֹ בִּלְבַד; (ז) וְאֵשֶׁת אֲחִי הָאָב, מִן הָאֵם; (ח) וְאֵשֶׁת אֲחִי הָאֵם, בֵּין מִן הָאֵם בֵּין מִן הָאָב; (ט) וְכַלַּת בְּנוֹ, וְזוֹ אֵין לָהּ הֶפְסֵק, אֶלָּא אֲפִלּוּ כַּלַּת בֶּן בֶּן בְּנוֹ עַד סוֹף הָעוֹלָם אֲסוּרָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה אֵשֶׁת אֶחָד מִמֶּנּוּ שְׁנִיָּה עַל יַעֲקֹב אָבִינוּ; (י) וְכַלַּת בִּתּוֹ בִּלְבַד; (יא) וּבַת בַּת בְּנוֹ בִּלְבַד; (יב) וּבַת בֶּן בְּנוֹ בִּלְבַד; (יג) וּבַת בַּת בִּתּוֹ בִּלְבַד; (יד) וּבַת בֶּן בִּתּוֹ בִּלְבַד; (טו) וּבַת בֶּן בֶּן אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד; (טז) וּבַת בַּת בַּת אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד; (יז) וְאֵם אֵם אֲבִי אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד; (יח) וְאֵם אַב אֵם אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד; (יט) וְאֵם אֵם אֵם אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד; (כ) וְאֵם אַב אֲבִי אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד. נִמְצְאוּ הַשְּׁנִיּוֹת שֶׁאֵין לָהֶן הֶפְסֵק אַרְבַּע - אֵם הָאֵם עַד לְמַעְלָה, וְאֵם הָאָב עַד לְמַעְלָה, וְאֵשֶׁת אֲבִי הָאָב עַד לְמַעְלָה, וְאֵשֶׁת בֶּן בְּנוֹ עַד לְמַטָּה.

ז. כָּל שֶׁאָסַר בִּיאָתוֹ בַּתּוֹרָה וְלֹא חִיֵּב עָלָיו כָּרֵת, הֵן הַנִּקְרָאִים אִסּוּרֵי לָאוִין; וְעוֹד נִקְרָאִין אִסּוּרֵי קְדֻשָּׁה. וְתִשְׁעָה הֵן, וְאֵלּוּ הֵן: אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל; גְּרוּשָׁה, אוֹ זוֹנָה, אוֹ חֲלָלָה [שנולדה מנישואי כהונה אסורים] - בֵּין לְכֹהֵן גָּדוֹל, בֵּין לְכֹהֵן הֶדְיוֹט; וּמַמְזֶרֶת לְבֶן יִשְׂרָאֵל, וּבַת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר; וּבַת יִשְׂרָאֵל לְעַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי; וּבַת יִשְׂרָאֵל לִפְצוּעַ דַּכָּא [נפצעו אשכיו] וּכְרוּת שָׁפְכָה [נכרת גידו]; וּגְרוּשָׁתוֹ אַחַר שְׁנִשֵּׂאת לְאַחֵר; וִיבָמָה שְׁנִשֵּׂאת לְזָר וַעֲדַיִן רְשׁוּת הַיִּבָּם עָלֶיהָ [שלא חלץ לה]. הַחֲלוּצָה הֲרֵי הִיא כִּגְרוּשָׁה, וְהִיא אֲסוּרָה לְכֹהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְהַנְּתִינִים [הגבעונים] הֲרֵי הֵם כְּמַמְזֵרִים, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת; וַאֲסוּרִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּבְהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה יִתְבָּאֵר לְךָ מַה הֵם הַנְּתִינִים.

ח. וְיֵשׁ שֶׁאִסּוּר בִּיאָתָן בַּעֲשֵׂה, וְאֵינָן מֵחַיָּבֵי לָאוִין. וּשְׁלֹשָׁה הֵם: מִצְרִי וֶאֱדוֹמִי [שנתגיירו] דּוֹר רִאשׁוֹן וְדוֹר שֵׁנִי, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת; וּבְעוּלָה לְכֹהֵן גָּדוֹל; לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בְּאֵלּוּ "לֹא יָבוֹא" אוֹ "לֹא יִקַּח", אֶלָּא מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר: "דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבוֹא לָהֶם", אַתָּה לָמֵד שֶׁדּוֹר רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי לֹא יָבוֹא; וּמִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח", אַתָּה לָמֵד שֶׁאֵינָהּ בְּתוּלָה לֹא יִקַּח. וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, הֲרֵי הוּא כַּעֲשֵׂה.

יום שישי י"ט אייר ה'תשע"ב

פֶּרֶק ב

א. הַבַּת, מִיּוֹם לֵדָתָהּ עַד שֶׁתִּהְיֶה בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה גְּמוּרוֹת - הִיא הַנִּקְרֶאת קְטַנָּה, וְנִקְרֶאת תִּינֹקֶת; וַאֲפִלּוּ הֵבִיאָה כַּמָּה שְׂעָרוֹת בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, אֵינָן אֶלָּא כְּשׁוּמָא [יבלת, ואין להתחשב בזה]. אֲבָל אִם הֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְמַטָּה בַּגּוּף בַּמְּקוֹמוֹת הַיְדוּעוֹת לַהֲבָאַת שֵׂעָר, וְהִיא מִבַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וָמַעְלָה - נִקְרֶאת נַעֲרָה.

ב. וַהֲבָאַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בַּזְּמַן הַזֶּה נִקְרָא סִימָן הַתַּחְתּוֹן. וּמֵאַחַר שֶׁתָּבִיא סִימָן הַתַּחְתּוֹן, תִּקָּרֵא נַעֲרָה עַד שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים גְּמוּרִים. וּמִתְּחִלַּת יוֹם תִּשְׁלוּם [סיום] הַשִּׁשָּׁה חֳדָשִׁים וָמַעְלָה תִּקָּרֵא בּוֹגֶרֶת; וְאֵין בֵּין נַעֲרוּת לְבַגְרוּת אֶלָּא שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בִּלְבַד.

ג. הִגִּיעָה לִשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וְלֹא הֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאוּ בָּהּ [הסימנים המפורטים בה"ו, שהם] סִימָנֵי אַיְלוֹנִית [עקרה כאייל] - עֲדַיִן קְטַנָּה הִיא עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה. וּכְשֶׁתָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, אֲפִלּוּ בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים - תִּהְיֶה נַעֲרָה שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, וְאַחַר כָּךְ תִּקָּרֵא בּוֹגֶרֶת.

ד. הָיְתָה בַּת עֶשְׂרִים שָׁנָה פָּחוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא הֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְנִרְאוּ בָּהּ סִימָנֵי אַיְלוֹנִית - הֲרֵי הִיא אַיְלוֹנִית; וְאִם לֹא נִרְאוּ בָּהּ כָּל סִימָנֵי אַיְלוֹנִית, עֲדַיִן קְטַנָּה הִיא, עַד שֶׁתָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְתִהְיֶה נַעֲרָה, אוֹ עַד שֶׁתִּהְיֶה בַּת חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד.

ה. הִגִּיעָה לִזְמַן זֶה [למעל גיל 35 שהוא רוב שנות אדם -] וְלֹא הֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - הֲרֵי זוֹ נִקְרֶאת אַיְלוֹנִית, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִרְאָה בָּהּ סִימָן מִסִּימָנֵי אַיְלוֹנִית. נִמְצֵאתָ לָמֵד שֶׁהָאַיְלוֹנִית אֵין לָהּ יְמֵי נַעֲרוּת, אֶלָּא מִקַּטְנוּתָהּ תֵּצֵא לְבַגְרוּת.

ו. וְאֵלּוּ הֵן סִימָנֵי אַיְלוֹנִית: כָּל שֶׁאֵין לָהּ דַּדִּין וּמִתְקַשָּׁה [כואבת] בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, וְאֵין לָהּ שִׂפּוּלֵי מֵעַיִם כַּנָּשִׁים, וְקוֹלָהּ עָבֶה, וְאֵינָהּ נִכֶּרֶת בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה. וְהַנַּעֲרָה, וְהַבּוֹגֶרֶת, וְהָאַיְלוֹנִית - כָּל אַחַת מִשְּׁלָשְׁתָּן, נִקְרֶאת גְּדוֹלָה.

ז. וְיֵשׁ בַּבַּת סִימָנִין מִלְּמַעְלָה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין סִימָן הָעֶלְיוֹן, וְאֵלּוּ הֵן: מִשֶּׁתַּחְזִיר יָדָהּ לַאֲחוֹרֶיהָ וְיַעֲשֶׂה קֶמֶט בִּמְקוֹם הַדַּד; וּמִשֶּׁיַּשְׁחִיר רֹאשׁ הַדַּד; וּמִשֶּׁיִּתֵּן אָדָם יָדוֹ עַל עֹקֶץ הַדַּד וְהוּא שׁוֹקֵעַ וְשׁוֹהֶה לַחֲזֹר; וּמִשֶּׁיִּפָּצֵל רֹאשׁ חֹטֶם הַדַּד וְיַעֲשֶׂה בְּרֹאשׁוֹ כַּדּוּר קָטָן. וְרַבּוֹתַי פֵּרְשׁוּ, מִשֶּׁיִּפָּצֵל הַחֹטֶם עַצְמוֹ. וְכֵן מִשֶּׁיִּטּוּ הַדַּדִּין; וּמִשֶּׁיִּתְקַשְּׁקְשׁוּ [יתנועעו] הַדַּדִּין; וּמִשֶּׁתַּקִּיף הָעֲטָרָה, וְהוּא מְקוֹם הַבָּשָׂר הַתָּפוּחַ שֶׁלְּמַעְלָה מִן הָעֲרָוָה לְעֵמֶת הַבֶּטֶן; וּמִשֶּׁיִּתְמַעֵךְ בָּשָׂר זֶה וְלֹא יִהְיֶה קָשֶׁה.

ח. כָּל אֵלּוּ הַסִּימָנִין, שְׁמוֹנָה. נִרְאָה בַּבַּת סִימָן מִכָּל אֵלּוּ אוֹ כֻּלָּן, וְהִיא בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה אוֹ פָּחוֹת - אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ, וַהֲרֵי הִיא בְּקַטְנוּתָהּ. נַעֲשֵׂית בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְנִרְאָה בָּהּ סִימָן הַתַּחְתּוֹן - אֵין מַשְׁגִּיחִין בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ. וְאִם לֹא נִרְאָה הַתַּחְתּוֹן, וְנִרְאָה בָּהּ אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי הִיא סָפֵק בֵּין קְטַנָּה לְנַעֲרָה, וְדָנִים בָּהּ לְהַחְמִיר. וְאִם נִרְאוּ כֻּלָּן - הֲרֵי זוֹ גְּדוֹלָה וַדַּאִית, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹאוּ כֻּלָּן, אֶלָּא וּכְבָר בָּא סִימָן הַתַּחְתּוֹן וְנָשַׁר.

ט. הַבַּת שֶׁיָּלְדָה אַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיאָה סִימָן, לֹא עֶלְיוֹן וְלֹא תַּחְתּוֹן - הֲרֵי זוֹ גְּדוֹלָה. בָּנִים, הֲרֵי הֵן כְּסִימָנִין.

י. הַבֵּן - מִשֶּׁיִּוָּלֵד עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִקְרָא

קָטָן, וְנִקְרָא תִּינוֹק; וַאֲפִלּוּ הֵבִיא כַּמָּה שְׁעָרוֹת בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, אֵינוֹ סִימָן אֶלָּא שׁוּמָא. הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְמַטָּה בַּמְּקוֹמוֹת הַיְדוּעִים לַהֲבָאַת שֵׂעָר, וְהוּא מִבֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וָמַעְלָה - נִקְרָא גָּדוֹל, וְנִקְרָא אִישׁ.

יא. הִגִּיעַ לַזְּמַן הַזֶּה וְלֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאוּ בּוֹ סִימָנֵי סָרִיס [עקר] חֲרֵי הוּא קָטָן, עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה פָּחוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם. הִגִּיעַ לַזְּמַן הַזֶּה וְלֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְמַטָּה, וְלֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בַּזָּקָן - אִם נִרְאָה בּוֹ אֶחָד מִסִּימָנֵי סָרִיס חֲרֵי זֶה סָרִיס, וְדִינוֹ דִּין הַגָּדוֹל לְכָל דָּבָר. וְאִם לֹא נִרְאָה בּוֹ סִימָן מִסִּימָנֵי סָרִיס, עֲדַיִן קָטָן הוּא, עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְמַטָּה בַּמָּקוֹם הָרָאוּי לָהֶן, אוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד.

יב. הִגִּיעַ לַזְּמַן הַזֶּה וְלֹא הֵבִיא - חֲרֵי זֶה סָרִיס, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִרְאָה בּוֹ אֶחָד מִסִּימָנֵי סָרִיס. | הִגִּיעַ לִשְׁנַת עֶשְׂרִים פָּחוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְלֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְמַטָּה, וְהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בַּזָּקָן - אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד לוֹ אֶחָד מִסִּימָנֵי סָרִיס, אֵינוֹ סָרִיס אֶלָּא חֲרֵי הוּא בְּקַטְנוּתוֹ, עַד שֶׁיִּוָּלְדוּ לוֹ כָּל סִימָנֵי סָרִיס, אוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד.

יג. וְאֵלּוּ הֵם סִימָנֵי סָרִיס: כָּל שֶׁאֵין לוֹ זָקָן, וּשְׂעָרוֹ לָקוּי [רך], וּבְשָׂרוֹ מַחְלִיק [ללא שיער], וְאֵין מֵימֵי רַגְלָיו מַעֲלִים רְתִיחָה [קצף], וּכְשֶׁמֵּטִיל מַיִם אֵינוֹ עוֹשֶׂה כִּפָּה [קשת], וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ דֵּהָה [צלול כמים], וְאֵין מֵימֵי רַגְלָיו מַחְמִיצִין [מסריחים בשהייה בכלי], וְרוֹחֵץ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים וְאֵין בְּשָׂרוֹ מַעֲלֶה הֶבֶל [אדים], וְקוֹלוֹ לָקוּי [דק] וְאֵינוֹ נָכָר בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה.

יד. וְסָרִיס זֶה הוּא הַנִּקְרָא סְרִיס חַמָּה [מלידה, מהרגע שראה שמש] בְּכָל מָקוֹם. אֲבָל הַבֵּן שֶׁחָתְכוּ [בכלי] אוֹ נִתְּקוּ [ביד] אוֹ מִעֲכוּ גִּידוֹ אוֹ בֵּיצָיו, כְּמוֹ שֶׁהַגּוֹיִים עוֹשִׂין - הוּא הַנִּקְרָא סְרִיס אָדָם; וּכְשֶׁיִּהְיֶה בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד נִקְרָא גָּדוֹל, שֶׁאֵין זֶה מֵבִיא סִימָן לְעוֹלָם.

טו. בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁלֹּא הֵבִיא סִימָן לְמַטָּה, וְנִרְאוּ בּוֹ כָּל הַסִּימָנִין שֶׁלְּמַעְלָה - חֲרֵי זֶה סָפֵק בֵּין קָטָן לְגָדוֹל; וְאִם לֹא נִבְדַּק מִלְּמַטָּה - כֵּיוָן שֶׁנִּרְאוּ בּוֹ סִימָנֵי בַּגְּרוּת מִלְּמַעְלָה, חֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת גָּדוֹל.

טז. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּבֵּן וּבַבַּת וּבְכָל מָקוֹם - שִׁעוּרָן כְּדֵי לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן [שרשן] [גודלן]. וּמִשֶּׁיִּצְמְחוּ וְיִהְיוּ יְכוֹלוֹת לְהִנָּטֵל בְּפִי הַזּוּג [מספריים], עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן - דָּנִין בָּהֶן לְהַחְמִיר בְּכָל מָקוֹם. לְפִיכָךְ בְּבֵן וּבְבַת נַחְשֹׁב אוֹתָם גְּדוֹלִים לְהַחְמִיר, הוֹאִיל וְצָמְחוּ כְּדֵי לְהִנָּטֵל בְּפִי הַזּוּג; וְנַחְשֹׁב אוֹתָם קְטַנִּים לְהַחְמִיר, הוֹאִיל וְלֹא הִגִּיעוּ לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן.

יז. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אֵלּוּ צְרִיכוֹת שֶׁיִּהְיוּ בִּמְקוֹם הָעֶרְוָה. וּבֵית הָעֶרְוָה כֻּלּוֹ מְקוֹם סִימָנִין, בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה, בֵּין עַל אֵיבְרֵי הַזֶּרַע עַצְמָן. וּצְרִיכוֹת לִהְיוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד [שניהם למעלה או למטה], וְשֶׁיִּהְיֶה בְּעִקָּרָן [שרשן] גֵּמוֹת. וַאֲפִלּוּ שְׁתֵּיהֶן בְּגֵמָה אַחַת, חֲרֵי אֵלּוּ סִימָן. נִמְצְאוּ שְׁתֵּי גֵּמוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ וְאֵין בָּהֶן שֵׂעָר - חֲרֵי אֵלּוּ סִימָן. חֲזָקָה אֵין גֵּמָה בְּלֹא שֵׂעָר, וּשְׂעָרוֹת הָיוּ בָּהֶן וְנָשְׁרוּ.

יח. הַבַּת שֶׁהֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּתוֹךְ שְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, וְהַבֵּן שֶׁהֵבִיא בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה, שֶׁהֵן שׁוּמָא כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - אַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׂעָרוֹת בִּמְקוֹמָן עוֹמְדוֹת אַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְזָכָר וְאַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לִנְקֵבָה - אֵינָן סִימָן.

יט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּבְדְּקוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן וְנוֹדַע שֶׁהֵן שׁוּמָא. אֲבָל אִם לֹא נִבְדְּקוּ אֶלָּא אַחַר זְמַן וְנִמְצְאוּ שָׁם שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - חֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת סִימָנִין, וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁמָּא קֹדֶם זְמַן צָמְחוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שׁוּמָא.

כ. כְּשֶׁבּוֹדְקִין הַבַּת, בֵּין בְּתוֹךְ הַזְּמַן שֶׁהוּא כָּל שְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, בֵּין קֹדֶם זְמַן זֶה, בֵּין לְאַחֲרָיו - בּוֹדְקִין עַל פִּי נָשִׁים כְּשֵׁרוֹת וְנֶאֱמָנוֹת. וַאֲפִלּוּ אִשָּׁה אַחַת בּוֹדֶקֶת, וְשׁוֹמְעִין מִמֶּנָּה אִם הֵבִיאָה אִם לֹא הֵבִיאָה.

כא. כָּל הַשָּׁנִים הָאֲמוּרוֹת בְּבֵן וּבְבַת וּבַעֲרָכִין [״ערך פלוני עלי״ – הערך משתנה לפי הגיל] וּבְכָל מָקוֹם, אֵינָן לֹא שְׁנֵי הַלְּבָנָה, וְלֹא שְׁנֵי הַחַמָּה - אֶלָּא שָׁנִים שֶׁל סֵדֶר הָעִבּוּר, שֶׁהֵן פְּשׁוּטוֹת [של י״ב חודש] וּמְעֻבָּרוֹת [י״ג חודש], כְּמוֹ שֶׁבֵּית דִּין קוֹבְעִין אוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ; וּבְאוֹתָן הַשָּׁנִים מוֹנִין לְכָל דִּבְרֵי הַדָּת.

כב. אֵין סוֹמְכִין עַל הַנָּשִׁים בְּמִנְיַן הַשָּׁנִים [גיל הבן או הבת], וְלֹא עַל הַקְּרוֹבִים, אֶלָּא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים לְהָעִיד.

כג. הָאָב שֶׁאָמַר בְּנִי זֶה בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, בִּתִּי זוֹ בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד - נֶאֱמָן לְקָרְבָּן [שביאתן ביאה וחלים בזה דיני קרבן בשוגג], אֲבָל לֹא לְמַכּוֹת [מלקות מדרבנן] וְלֹא לָעֲנָשִׁין [מלקות ומיתת בי״ד]. בְּנִי זֶה בֶּן שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, בִּתִּי זוֹ בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד - נֶאֱמָן לִנְדָרִים [שנדריהם קיימין] וְלַעֲרָכִין וְלַחֲרָמִים [אם החרים הבן נכסיו לבדק הבית] וּלְהֶקְדֵּשׁוֹת, אֲבָל לֹא לְמַכּוֹת וְלֹא לָעֲנָשִׁין.

כד. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲבָרֵי זַכְרוּת, וְאֲבָרֵי נַקְבוּת - הוּא הַנִּקְרָא אַנְדְּרוֹגִינוֹס; וְהוּא סָפֵק אִם זָכָר אִם נְקֵבָה, וְאֵין לוֹ סִימָן שֶׁיִּוָּדַע בּוֹ אִם הוּא זָכָר וַדַּאי אוֹ נְקֵבָה וַדַּאית לְעוֹלָם.

כה. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ לֹא זַכְרוּת וְלֹא נַקְבוּת אֶלָּא אָטוּם [סתום] - הוּא הַנִּקְרָא טֻמְטוּם, וְגַם הוּא סָפֵק. וְאִם נִקְרַע הַטֻּמְטוּם וְנִמְצָא זָכָר, חֲרֵי הוּא כְּזָכָר וַדַּאי; וְאִם נִמְצָא נְקֵבָה, חֲרֵי הוּא נְקֵבָה. וְטֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס שֶׁהָיוּ בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, חֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת גְּדוֹלִים; וְהֵן שֶׁנִּדַּבֵּר בָּהֶן בְּכָל מָקוֹם.

כו. חֵרֵשׁ וְחֵרֶשֶׁת הָאֲמוּרִים בְּכָל מָקוֹם - הֵן הָאִלְּמִים שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין וְלֹא מְדַבְּרִין, אֲבָל מִי שֶׁמְּדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר - חֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם. וְאִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהֵם שְׁלֵמִים בְּדַעְתָּן, וְאֵינָן לֹא חֵרְשִׁין וְלֹא שׁוֹטִין - נִקְרָאִין פִּקֵּחַ וּפִקֵּחַת.

כז. נִמְצְאוּ כָּל הַשִּׁמּוֹת [מושגים] שֶׁבֵּאַרְנוּ עִנְיָנָם בִּשְׁנֵי פְּרָקִים אֵלּוּ, עֶשְׂרִים שֵׁמוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: קִדּוּשִׁין, עֶרְוָה, שְׁנִיָּה, אִסּוּרֵי לָאוִין, אִסּוּרֵי עֲשֵׂה, קְטַנָּה, נַעֲרָה, בּוֹגֶרֶת, אֵילוֹנִית,

גְּדוֹלָה, סִימָן הַתַּחְתּוֹן, סִימָן הָעֶלְיוֹן, קָטָן, סְרִיס חַמָּה, סְרִיס אָדָם, גָּדוֹל, אַנְדְּרוֹגִינוֹס, טֻמְטוּם, חֵרְשִׁין, פִּקְחִין.

כח. שִׂים כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֵלּוּ לְעֵמָּתְךָ תָּמִיד, וְאַל יָלוּזוּ מֵעֵינֶיךָ כָּל עִנְיָנֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִהְיֶה צְרִיכִין לְבָאֵר עִנְיָן כָּל שֵׁם מֵהֶן בְּכָל מָקוֹם שֶׁנִּזְכֹּר אוֹתָן.

פֶּרֶק ג

א. כֵּיצַד הָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת? אִם בְּכֶסֶף הוּא מְקַדֵּשׁ - אֵין פָּחוֹת מִפְּרוּטָה כֶּסֶף, אוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה; אוֹמֵר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי', אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי', אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ לִי לְאִשָּׁה', 'בָּזֶה', וְנוֹתְנוֹ לָהּ בִּפְנֵי עֵדִים. וְהָאִישׁ הוּא שֶׁאוֹמֵר דְּבָרִים שֶׁמַּשְׁמָעָן שֶׁקָּנָה אוֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה, וְהוּא שֶׁיִּתֵּן לָהּ הַכֶּסֶף.

ב. נְתָנָהּ הִיא וְאָמְרָה לוֹ: 'הֲרֵי אֲנִי מְקֻדֶּשֶׁת לְךָ', 'הֲרֵי אֲנִי לְךָ לְאִשָּׁה', וּבְכָל לְשׁוֹן הַקְּנָאָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; וְכֵן אִם נָתְנָה הִיא לוֹ וְאָמַר הוּא - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. נָתַן הוּא וְאָמְרָה הִיא - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק.

ג. וְאִם קִדֵּשׁ בִּשְׁטָר - כּוֹתֵב עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס אוֹ עַל הָעֲלֶה וְעַל כָּל דָּבָר שֶׁיִּרְצֶה: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי', אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי', וְכָל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְנוֹתְנוֹ לָהּ בִּפְנֵי עֵדִים.

ד. וְצָרִיךְ שֶׁיִּכְתֹּב אוֹתוֹ לְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמִּתְקַדֶּשֶׁת, כְּגֵט; וְאֵינוֹ כּוֹתְבוֹ אֶלָּא מִדַּעְתָּהּ. כְּתָבוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אוֹ לִשְׁמָהּ שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ - אַף עַל פִּי שֶׁנְּתָנוֹ לָהּ מִדַּעְתָּהּ בִּפְנֵי עֵדִים, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

ה. וְאִם קִדֵּשׁ בְּבִיאָה - אוֹמֵר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי', אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי', וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ לִי לְאִשָּׁה', 'בִּבְעִילָה זוֹ', וּמִתְיַחֵד עִמָּהּ בִּפְנֵי עֵדִים וּבוֹעֲלָהּ. וְהַמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה דַּעְתּוֹ עַל גְּמַר בִּיאָה, וּכְשֶׁיִּגְמֹר בִּיאָתוֹ תִּהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת. וּבֵין שֶׁבָּא עָלֶיהָ כְּדַרְכָּהּ, וּבֵין שֶׁבָּא עָלֶיהָ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

ו. הַדְּבָרִים שֶׁיֹּאמַר הָאִישׁ כְּשֶׁיְּקַדֵּשׁ, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה עִנְיָנָם שֶׁהוּא קוֹנֶה אִשָּׁה, לֹא שֶׁיִּהְיֶה עִנְיָנָם שֶׁהִקְנָה עַצְמוֹ לָהּ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁאָמַר לָהּ אוֹ כָּתַב בַּשְּׁטָר שֶׁנָּתְנוֹ לָהּ: 'הֲרֵינִי בַּעֲלֵךְ', 'הֲרֵינִי אֲרוּסֵךְ', 'הֲרֵינִי אִישֵׁךְ', וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - אֵין שָׁם קִדּוּשִׁין כְּלָל. אָמַר לָהּ אוֹ כָּתַב לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ אִשְׁתִּי', אוֹ 'אֲרוּסָתִי', 'הֲרֵי אַתְּ קְנוּיָה לִי', 'הֲרֵי אַתְּ שֶׁלִּי', 'הֲרֵי אַתְּ בִּרְשׁוּתִי', אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ זְקוּקָה לִי', אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ לְקוּחָתִי', אוֹ 'הֲרֵי אַתְּ חֲרוּפָתִי' [מלשון הכתוב "נחרפת לאיש"] וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

ז. אָמַר לָהּ אוֹ כָּתַב לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְיֻחֶדֶת לִי', 'הֲרֵי אַתְּ מְיֻעֶדֶת לִי', 'הֲרֵי אַתְּ עֲזָרָתִי', 'הֲרֵי אַתְּ נֶגְדִּי' [מלשון "עזר כנגדו"], 'הֲרֵי אַתְּ צַלְעָתִי', 'הֲרֵי אַתְּ סְגוּרָתִי', 'הֲרֵי אַתְּ תַּחְתִּי' [מלשון "ויסגור בשר תחתנה"], 'הֲרֵי אַתְּ אֲסוּרָתִי', 'הֲרֵי אַתְּ תְּפוּסָתִי' - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מְדַבֵּר עִמָּהּ עַל עִסְקֵי קִדּוּשִׁין, אֲבָל אִם אֵינוֹ מְדַבֵּר עִמָּהּ תְּחִלָּה עַל עִסְקֵי קִדּוּשִׁין [על כוונתם להינשא], אֵין חוֹשְׁשִׁין לְמִלּוֹת אֵלּוּ.

ח. וְיֵשׁ לְאִישׁ לְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא מַכֶּרֶת בָּהּ, וְיִהְיֶה מַשְׁמַע הַדְּבָרִים בְּאוֹתָהּ הַלָּשׁוֹן שֶׁקָּנָיָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיָה מְדַבֵּר עִם הָאִשָּׁה עַל עִסְקֵי הַקִּדּוּשִׁין וְרָצָת, וְעָמַד וְקִדֵּשׁ וְלֹא פֵּרֵשׁ וְלֹא אָמַר לָהּ כְּלוּם אֶלָּא נָתַן בְּיָדָהּ אוֹ בָּעַל - הוֹאִיל וְהֵם עֲסֵקִין בָּעִנְיָן, דַּיּוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לָפָרֵשׁ. וְכֵן עֵדֵי הַקִּדּוּשִׁין וְהַגֵּרוּשִׁין, אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר לָהֶם 'אַתֶּם עֵדַי', אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁקִּדֵּשׁ בִּפְנֵיהֶם אוֹ גֵּרֵשׁ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת אוֹ מְגֹרֶשֶׁת.

ט. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הִתְקַדְּשִׁי לְחֶצְיִי', הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. הָא לְמַה זֶּה דּוֹמֶה? לְאוֹמֵר לָהּ 'תְּהִי אִשְׁתִּי אַתְּ וְאַחֶרֶת', שֶׁנִּמְצָא שֶׁאֵין לְךָ אֶלָּא חֲצִי אִישׁ. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: 'חֶצְיֵךְ מְקֻדָּשׁ לִי', אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁאֵין אִשָּׁה אַחַת רְאוּיָה לִשְׁנַיִם. וְכֵן הָאוֹמֵר: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי וְלָזֶה', אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

י. אָמַר לָהּ: 'הֲרֵי חֶצְיֵךְ מְקֻדָּשׁ לִי בִּפְרוּטָה וְחֶצְיֵךְ מְקֻדָּשׁ לִי בִּפְרוּטָה', אוֹ שֶׁאָמַר לָהּ 'הֲרֵי חֶצְיֵךְ מְקֻדָּשׁ לִי בַּחֲצִי פְּרוּטָה וְחֶצְיֵךְ הָאַחֵר בַּחֲצִי פְּרוּטָה' - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. l אָמַר לָהּ: 'חֶצְיֵךְ מְקֻדָּשׁ לִי בִּפְרוּטָה הַיּוֹם וְחֶצְיֵךְ בִּפְרוּטָה לְמָחָר', 'שְׁנֵי חֲצָיַיִךְ בִּפְרוּטָה', 'שְׁתֵּי בְּנוֹתַיִךְ לִשְׁנֵי בָּנַי בִּפְרוּטָה', 'בִּתְּךָ מְקֻדֶּשֶׁת לִי וּפָרָתְךָ מְכוּרָה לִי בִּפְרוּטָה', אוֹ 'בִּתְּךָ וְקַרְקָעֲךָ לִי בִּפְרוּטָה' - בְּכָל אֵלּוּ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק.

יא. הָאָב מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ שֶׁלֹּא לְדַעְתָּהּ כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטַנָּה, וּכְשֶׁהִיא נַעֲרָה רְשׁוּתָהּ בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה", וְקִדּוּשֶׁיהָ [כסף הקידושין] לְאָבִיהָ. וְכֵן הוּא זַכַּאי בִּמְצִיאָתָהּ, וּבְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וּבִכְתֻבָּתָהּ. וְאִם נִתְגָּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה מִן הָאֵרוּסִין, הוּא זַכַּאי בַּכֹּל, עַד שֶׁתִּבְגָּר. לְפִיכָךְ מְקַבֵּל הָאָב קִדּוּשֵׁי בִּתּוֹ מִיּוֹם שֶׁתִּוָּלֵד עַד שֶׁתִּבְגָּר. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה חֵרֶשֶׁת אוֹ שׁוֹטָה וְקִדְּשָׁהּ הָאָב - הֲרֵי הִיא אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה. וְאִם הָיְתָה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, מִתְקַדֶּשֶׁת בְּבִיאָה מִדַּעַת אָבִיהָ; פָּחוֹת מִכָּאן - אִם קִדְּשָׁהּ אָבִיהָ בְּבִיאָה, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

יב. בָּגְרָה הַבַּת - אֵין לְאָבִיהָ בָּהּ רְשׁוּת, וַהֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים, שֶׁאֵין מִתְקַדְּשׁוֹת אֶלָּא לְדַעְתָּן. וְכֵן אִם הִשִּׂיאָהּ אָבִיהָ וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה בְּחַיֵּי אָבִיהָ - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת עַצְמָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הִיא קְטַנָּה. כֵּיוָן שֶׁנִּשֵּׂאת, אֵין לְאָבִיהָ בָּהּ רְשׁוּת.

יג. נִתְקַדְּשָׁה קֹדֶם שֶׁתִּבְגֹּר שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, אֲפִלּוּ נִתְרַצָּה הָאָב אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה; וַאֲפִלּוּ נִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה מֵאוֹתָם הַקִּדּוּשִׁין, אֵינָהּ אֲסוּרָה עַל הַכֹּהֵן. וּבֵין הִיא, וּבֵין אָבִיהָ יְכוֹלִין לְעַכֵּב. בֵּין שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה בְּפָנָיו, בֵּין שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא בְּפָנָיו - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

יד. הָיְתָה הַבַּת סָפֵק בּוֹגֶרֶת - בֵּין שֶׁקִּדְּשָׁהּ אָבִיהָ שֶׁלֹּא לְדַעְתָּהּ, בֵּין שֶׁקִּדְּשָׁהּ הִיא עַצְמָהּ שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק; לְפִיכָךְ צְרִיכָה גֵּט מִסָּפֵק. יֵשׁ לְאִישׁ לַעֲשׂוֹת שָׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, בֵּין אִשָּׁה פְּלוֹנִית [מסויימת],

בֵּין אִשָּׁה מִשְּׁאָר הַנָּשִׁים [איזו שהיא]; וְכֵן הָאִשָּׁה הַגְּדוֹלָה [הבוגרת] עוֹשָׂה שָׁלִיחַ לְקַבֵּל קִדּוּשֶׁיהָ, בֵּין מֵאִישׁ פְּלוֹנִי, בֵּין מֵאִישׁ מִשְּׁאָר הָאֲנָשִׁים; וְכֵן הָאָב עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְקַבֵּל קִדּוּשֵׁי בִּתּוֹ, כְּשֶׁהִיא בִּרְשׁוּתוֹ; וְאוֹמֵר אָדָם לְבִתּוֹ הַקְּטַנָּה, 'צְאִי וְקַבְּלִי קִדּוּשַׁיִךְ'.

טו. כָּל הָעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְקַבֵּל הַקִּדּוּשִׁין, צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתוֹ בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים. אֲבָל הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה שָׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתוֹ בְּעֵדִים, שֶׁאֵין מָקוֹם לְעֵדִים בִּשְׁלִיחוּת הָאִישׁ אֶלָּא לְהוֹדִיעַ אֲמִתַּת הַדָּבָר; לְפִיכָךְ אִם הוֹדוּ הַשְּׁלִיחַ וְהַמְשֻׁלַּחַ, אֵינָן צְרִיכִין עֵדִים, כְּמוֹ שְׁלִיחַ הַגֵּט, וּכְמוֹ שְׁלִיחַ שֶׁהִרְשָׁהוּ [בעל התבואה] לְהַפְרִישׁ לוֹ תְּרוּמָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - בַּכֹּל שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ עֵדִים.

טז. הַשְּׁלִיחַ נַעֲשָׂה עֵד; לְפִיכָךְ אִם עָשָׂה שְׁנַיִם שְׁלוּחִין לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהָלְכוּ וְקִדְּשׁוּ אוֹתָהּ - הֵן הֵן שְׁלוּחָיו, וְהֵן הֵן עֵדֵי הַקִּדּוּשִׁין, וְאֵינָן צְרִיכִין לְקַדְּשָׁהּ לוֹ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אֲחֵרִים.

יז. הַכֹּל כְּשֵׁרִין לִשְׁלִיחוּת, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - לְפִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי דַעַת, וְהַגּוֹי - לְפִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן בְּרִית, וְנֶאֱמַר: "כֵּן תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם", לְרַבּוֹת הַשְּׁלִיחַ - וּמָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית אַף שְׁלוּחֲכֶם בֶּן בְּרִית, לְהוֹצִיא אֶת הַגּוֹי. אֲבָל הָעֶבֶד [הכנעני] - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נַעֲשָׂה שָׁלִיחַ לְדָבָר שֶׁבְּמָמוֹן - הֲרֵי הוּא פָּסוּל בִּשְׁלִיחוּת הַקִּדּוּשִׁין וְהַגִּטִּין, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בְּתוֹרַת גִּטִּין וְקִדּוּשִׁין [אינן חלים עליו].

יח. שְׁלִיחַ הָאִישׁ שֶׁקִּדֵּשׁ - אוֹמֵר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִפְלוֹנִי בְּכֶסֶף זֶה', אוֹ 'בִּשְׁטָר זֶה'. וְאִם שְׁלִיחַ הָאִשָּׁה הוּא שֶׁמְּקַבֵּל הַקִּדּוּשִׁין - אוֹמֵר לוֹ: 'הֲרֵי פְּלוֹנִית שֶׁשָּׁלְחָה אוֹתְךָ מְקֻדֶּשֶׁת לִי', וְהוּא אוֹמֵר לוֹ: 'קִדַּשְׁתִּיהָ לְךָ', אוֹ 'אֵרַסְתִּיהָ לְךָ', אוֹ 'נְתַתִּיהָ לְךָ לְאִשָּׁה', וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַמְקַדֵּשׁ עַל יְדֵי הָאָב - אוֹמֵר לוֹ: 'הֲרֵי בִּתְּךָ פְּלוֹנִית מְקֻדֶּשֶׁת לִי', וְהוּא אוֹמֵר לוֹ: 'קִדַּשְׁתִּיהָ לְךָ'. אִם אָמַר הָאָב אוֹ הַשְּׁלִיחַ 'הֵן' - דַּיּוֹ. וְאִם הָיוּ עֲסֵקִין בָּעִנְיָן וְנָתַן לָאָב אוֹ לַשָּׁלִיחַ וְלֹא פֵּרַשׁ וְלֹא אָמַר דָּבָר - דַּיּוֹ. וְאִם קִדֵּשׁ בִּשְׁטָר - אֵינוֹ כּוֹתְבוֹ אֶלָּא מִדַּעַת הָאָב אוֹ מִדַּעַת הַשָּׁלִיחַ. וְכֵן בְּכָל הַדְּבָרִים כֻּלָּן שֶׁל קִדּוּשִׁין, כְּדִין הָאִישׁ עִם הָאִשָּׁה, כֵּן דִּין שָׁלִיחַ עִם שָׁלִיחַ אוֹ עִם הָאָב.

יט. מִצְוָה שֶׁיְּקַדֵּשׁ אָדָם אִשְׁתּוֹ בְּעַצְמוֹ יוֹתֵר מֵעַל יְדֵי שְׁלוּחוֹ; וְכֵן מִצְוָה עַל הָאִשָּׁה שֶׁתְּקַדֵּשׁ עַצְמָהּ בְּיָדָהּ יוֹתֵר מֵעַל יְדֵי שָׁלִיחַ. וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לָאָב לְקַדֵּשׁ בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה וּכְשֶׁהִיא נַעֲרָה לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה, אֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן; אֶלָּא מִצְוַת חֲכָמִים שֶׁלֹּא יְקַדֵּשׁ אָדָם אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה, עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְתֹאמַר בִּפְלוֹנִי אֲנִי רוֹצָה. וְכֵן הָאִישׁ אֵין רָאוּי לוֹ שֶׁיְּקַדֵּשׁ קְטַנָּה; וְלֹא יְקַדֵּשׁ אִשָּׁה עַד שֶׁיִּרְאֶנָּה וְתִהְיֶה כְּשֵׁרָה בְּעֵינָיו, שֶׁמָּא לֹא תִּמְצָא חֵן בְּעֵינָיו, וְנִמְצָא מְגָרְשָׁהּ, אוֹ שׁוֹכֵב עִמָּהּ וְהוּא שׂוֹנְאָהּ.

כ. הַמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה, הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשֵׁי תּוֹרָה. וְכֵן בִּשְׁטָר, מִתְקַדֶּשֶׁת בּוֹ מִן הַתּוֹרָה; כְּשֵׁם שֶׁגּוֹמֵר וּמְגָרֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוּת", כָּךְ גּוֹמֵר וּמַכְנִיס. וְכֵן הַכֶּסֶף מִן הַתּוֹרָה, וּפֵרוּשׁוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים [חכמים למדו זאת מהתורה], שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה", וְאָמְרוּ חֲכָמִים: לִקּוּחִים יִהְיוּ בְּכֶסֶף, שֶׁנֶּאֱמַר: "נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה, קַח מִמֶּנִּי".

כא. אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר הַדְּבָרִים כָּךְ הוּא, נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְקַדֵּשׁ בְּכֶסֶף אוֹ בְּשָׁוֶה כֶּסֶף; וְכֵן אִם רָצָה לְקַדֵּשׁ בִּשְׁטָר, מְקַדֵּשׁ. אֲבָל אֵין מְקַדְּשִׁין בְּבִיאָה לְכַתְּחִלָּה; וְהַמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל פְּרוּצִין בְּדָבָר זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁקִּדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין.

כב. וְכֵן הַמְקַדֵּשׁ בְּלֹא שִׁדּוּךְ, אוֹ הַמְקַדֵּשׁ בַּשּׁוּק - אַף עַל פִּי שֶׁקִּדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר זֶה הֶרְגֵּל לִזְנוּת, וְיִדְמֶה לִקְדֵשָׁה [מופקרת] שֶׁהָיְתָה קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה.

כג. כָּל הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה - בֵּין עַל יְדֵי עַצְמוֹ, בֵּין עַל יְדֵי שָׁלִיחַ - צָרִיךְ לְבָרֵךְ קֹדֶם הַקִּדּוּשִׁין, הוּא אוֹ שְׁלוּחוֹ, וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ, כְּדֵרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין קֹדֶם כָּל הַמִּצְוֹת. וְאִם קִדֵּשׁ וְלֹא בֵּרַךְ - לֹא יְבָרֵךְ אַחַר הַקִּדּוּשִׁין, שֶׁזּוֹ בְּרָכָה לְבַטָּלָה, מַה שֶׁנַּעֲשָׂה כְּבָר נַעֲשָׂה.

כד. כֵּיצַד מְבָרֵךְ? 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְהִבְדִּילָנוּ מִן הָעֲרָיוֹת, וְאָסַר לָנוּ אֶת הָאֲרוּסוֹת, וְהִתִּיר לָנוּ אֶת הַנְּשׂוּאוֹת עַל יְדֵי חֻפָּה וְקִדּוּשִׁין, בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל'. זוֹ הִיא בִּרְכַּת אֵרוּסִין. וְנָהֲגוּ הָעָם לְהַסְדִּיר בְּרָכָה זוֹ עַל כּוֹס שֶׁל יַיִן אוֹ שֶׁל שֵׁכָר. אִם יֵשׁ שָׁם יַיִן - מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ בִּרְכַּת אֵרוּסִין, וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ. וְאִם אֵין שָׁם לֹא יַיִן וְלֹא שֵׁכָר - מְבָרֵךְ אוֹתָהּ בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

פֶּרֶק ד

א. אֵין הָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת אֶלָּא לִרְצוֹנָהּ, וְהַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה בְּעַל כָּרְחָהּ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; אֲבָל הָאִישׁ שֶׁאָנְסוּהוּ עַד שֶׁיְּקַדֵּשׁ עַל כָּרְחוֹ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. וְיֵשׁ לְאִישׁ לְקַדֵּשׁ נָשִׁים רַבּוֹת כְּאַחַת, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בַּכֶּסֶף - אִם קִדֵּשׁ בְּכֶסֶף - פְּרוּטָה לְכָל אַחַת וְאַחַת; וְיֵשׁ לְאַחַת מֵהֶן אוֹ לְאַחֵר לְקַבֵּל הַקִּדּוּשִׁין עַל יְדֵי כֻּלָּן מִדַּעְתָּן.

ב. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה, וְנָתַן קִדּוּשֶׁיהָ מִדַּעְתָּהּ בְּיַד חֲבֵרָתָהּ, וְאָמַר לַחֲבֵרָתָהּ כְּשֶׁנָּתַן הַקִּדּוּשִׁין בְּיָדָהּ: 'וְאַתְּ נַמִּי' [ואת גם], אוֹ 'וְכֵן גַּם אַתְּ', וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי שְׁתֵּיהֶן מְקֻדָּשׁוֹת. אֲבָל אִם נָתַן בְּיָדָהּ וְאָמַר לָהּ: 'וְאַתְּ' - הֲרֵי זוֹ שֶׁקִּבְּלָה הַקִּדּוּשִׁין סָפֵק מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁמָּא לֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לִרְאוֹת מַה בְּלִבָּהּ, וּכְאִלּוּ אָמַר לָהּ: 'וְאַתְּ מַה תֹּאמְרִי בְּדָבָר זֶה'? וּלְפִיכָךְ קִבְּלָה הִיא הַקִּדּוּשִׁין, שֶׁהֲרֵי זֶה עֲדַיִן שׁוֹאֵלָהּ לִרְאוֹת מַה בְּלִבָּהּ, וּמִפְּנֵי זֶה הִיא סָפֵק מְקֻדֶּשֶׁת.

ג. 'הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּדִינָר זֶה', וּנְטָלַתּוּ וּזְרָקַתּוּ לְפָנָיו, אוֹ לַיָּם, אוֹ לָאוּר [אש], אוֹ לְדָבָר הָאָבֵד - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. אָמְרָה לוֹ: 'תְּנֵהוּ לְאַבָּא', אוֹ 'לְאָבִיךָ', אוֹ 'לְאִישׁ פְּלוֹנִי', וְנָתַן - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם אָמְרָה: 'תְּנֵהוּ לוֹ שֶׁיְּקַבְּלֶנּוּ לִי', וְנָתַן - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

ד. אָמְרָה: 'הַנִּיחֵהוּ עַל הַסֶּלַע' - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם הָיָה סֶלַע שֶׁלָּהּ - מְקֻדֶּשֶׁת. הָיָה הַסֶּלַע שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק. אָמַר לָהּ: 'הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּכִכָּר זֶה', אָמְרָה לוֹ: 'תְּנֵהוּ לְעָנִי', אֲפִלּוּ הָיָה עָנִי הַסָּמוּךְ עָלֶיהָ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. 'תְּנֵהוּ לְכֶלֶב' - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם הָיָה כֶּלֶב שֶׁלָּהּ - מְקֻדֶּשֶׁת; הָיָה רָץ אַחֲרֶיהָ לְנָשְׁכָהּ, וְאָמְרָה לוֹ: 'תְּנֵהוּ לְכֶלֶב זֶה' - הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְקֻדֶּשֶׁת.

ה. הָיָה מוֹכֵר פֵּרוֹת אוֹ כֵּלִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, בָּאת אִשָּׁה וְעָמְדָה וְאָמְרָה לוֹ: 'תֵּן לִי מְעַט מֵאֵלּוּ', וְאָמַר לָהּ: 'אִם אֶתֵּן לִיךְ, תְּהִי מְקֻדֶּשֶׁת לִי'? אָמְרָה 'הֵן', וְנָתַן לָהּ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; אֲבָל אִם אָמְרָה לוֹ: 'תֵּן לִי מֵהֶן', אוֹ 'הַשְׁלֵךְ לִי', אוֹ דְּבָרִים שֶׁעִנְיָנָם: 'לֹא תְּשַׂחֵק עִמִּי בִּדְבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא תֵּן בִּלְבַד', וְנָתַן - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן אִם הָיָה שׁוֹתֶה בְּיַיִן, וְאָמְרָה לוֹ: 'תֵּן לִי כּוֹס אֶחָד', וְאָמַר לָהּ: 'אִם אֶתֵּן לָךְ, הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בּוֹ', וְאָמְרָה לוֹ: 'הַשְׁקֵנִי הַשְׁקוֹת', אוֹ 'תֵּן', 'הַשְׁקֵה', 'הַשְׁלֵךְ' - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁאֵין הַדְּבָרִים מַרְאִין אֶלָּא 'הַשְׁקֵנִי בִּלְבַד וְלֹא תְּשַׂחֵק עִמִּי בְּדָבָר אַחֵר'.

ו. הַמְקַדֵּשׁ בְּעֵד אֶחָד - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקִדּוּשָׁיו [אין כאן אפילו ספק קידושין], וְאַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶן מוֹדִים; קַל וָחֹמֶר לִמְקַדֵּשׁ בְּלֹא עֵדִים. הַמְקַדֵּשׁ בִּפְסוּלֵי עֵדוּת שֶׁל תּוֹרָה, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. בִּפְסוּלֵי עֵדוּת שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, אוֹ בְּעֵדִים שֶׁהֵם סָפֵק פְּסוּלֵי תּוֹרָה - אִם רָצָה לִכְנֹס, חוֹזֵר וּמְקַדֵּשׁ בִּכְשֵׁרִים; וְאִם לֹא רָצָה לִכְנֹס, צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וַאֲפִלּוּ כָּפְרָה הָאִשָּׁה וְהִכְחִישָׁה אֶת הָעֵדִים, וְאָמְרָה 'לֹא קִדַּשְׁתַּנִי' - כּוֹפִין אוֹתָהּ לִקַּח גֵּט. וְכֵן דִּין כָּל קִדּוּשֵׁי סָפֵק - אִם רָצָה לִכְנֹס, חוֹזֵר וּמְקַדֵּשׁ וַדַּאי; וְאִם לֹא רָצָה, צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט מִסָּפֵק.

ז. קָטָן שֶׁקִּדֵּשׁ, אֵין קִדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין. אֲבָל גָּדוֹל שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת הַקְּטַנָּה הַיְתוֹמָה, אוֹ קְטַנָּה שֶׁיָּצְאָה מֵרְשׁוּת אָב [שנישאת ונתגרשה או נתאלמנה] - אִם הָיְתָה פְּחוּתָה מִבַּת שֵׁשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נְבוֹנַת לַחֵשׁ [נבונה ושומרת סוד] בְּיוֹתֵר וּמַכֶּרֶת וּמַבְחֶנֶת, אֵין כָּאן שֵׁם קִדּוּשִׁין, וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְמָאן; וְאִם הָיְתָה מִבַּת עֶשֶׂר וָמַעְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא סְכָלָה בְּיוֹתֵר, הוֹאִיל וְנִתְקַדְּשָׁה לְדַעְתָּהּ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לְמֵאוּן [די לה במיאון בבעלה לבטל הנישואין]. | הָיְתָה מִבַּת שֵׁשׁ עַד סוֹף עֶשֶׂר, בּוֹדְקִין אֶת יְפִי דַּעְתָּהּ - אִם מַבְחֶנֶת וּמַכֶּרֶת עִסְקֵי הַנִּשּׂוּאִין וְהַקִּדּוּשִׁין, צְרִיכָה לְמָאן; וְאִם לָאו, אֵינָהּ מִתְקַדֶּשֶׁת לְמֵאוּן וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְמָאן.

ח. כֵּיצַד מִתְקַדֶּשֶׁת לְמֵאוּן? שֶׁאִם נִתְקַדְּשָׁה וְלֹא רָצָת לֵישֵׁב עִם בַּעֲלָהּ, צְרִיכָה לְמָאן בִּפְנֵי שְׁנַיִם, וְלוֹמַר: 'אֵינִי רוֹצָה בִּפְלוֹנִי בַּעֲלִי', וְיוֹצְאָה בְּלֹא גֵּט, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין; וְזוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת מְמָאֶנֶת. וְלָמָּה יוֹצְאָה בְּלֹא גֵּט? מִפְּנֵי שֶׁאֵין קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא קִדּוּשֵׁי קְטַנָּה זוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְהֵן תְּלוּיִין: שֶׁאִם יָשְׁבָה עִם בַּעֲלָהּ עַד שֶׁגָּדְלָה - גָּמְרוּ קִדּוּשֶׁיהָ, וְנַעֲשֵׂית אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְקַדְּשָׁהּ אַחַר שֶׁגָּדְלָה; וְאִם לֹא רָצָת לֵישֵׁב - צְרִיכָה לְמָאן, וְתֵצֵא בְּלֹא גֵּט.

ט. חֵרֵשׁ שֶׁנָּשָׂא פִּקֵּחַת, וְכֵן חֵרֶשֶׁת שֶׁנִּשֵּׂאת לְפִקֵּחַ - אֵין קִדּוּשֵׁיהֶן קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. לְפִיכָךְ אִם בָּא פִּקֵּחַ וְקִדֵּשׁ אֵשֶׁת חֵרֵשׁ הַפִּקֵּחַת - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין, וְנוֹתֵן גֵּט, וְהִיא מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ הַחֵרֵשׁ. אֲבָל הַשּׁוֹטֶה שֶׁקִּדֵּשׁ פִּקֵּחַת, אוֹ פִּקֵּחַ שֶׁקִּדֵּשׁ שׁוֹטֶה - אֵין כָּאן קִדּוּשִׁין כְּלָל, לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

י. סָרִיס [עקר] שֶׁקִּדֵּשׁ, בֵּין סָרִיס חַמָּה [מלידה] בֵּין סָרִיס [בידי] אָדָם, וְכֵן אַיְלוֹנִית [עקרה] שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה - הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין.

יא. טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס [ספקי זכר או נקבה] שֶׁקִּדְּשׁוּ אִשָּׁה, אוֹ שֶׁקִּדְּשָׁן אִישׁ - הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשֵׁי סָפֵק, וּצְרִיכִין גֵּט מִסָּפֵק.

יב. הַמְקַדֵּשׁ אַחַת מִן הָעֲרָיוֹת [שחייב עליהן כרת] - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּעֲרָוָה, חוּץ מִן הַנִּדָּה, שֶׁהַמְקַדֵּשׁ אֶת הַנִּדָּה, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין. וְאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן.

יג. אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁפָּשְׁטָה יָדָהּ וְקִבְּלָה קִדּוּשִׁין מֵאַחֵר בִּפְנֵי בַּעֲלָהּ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי, שֶׁהָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה לְבַעֲלָהּ בִּפְנֵיו 'גֵּרַשְׁתַּנִי', נֶאֱמֶנֶת, חֲזָקָה שֶׁאֵינָהּ מְעִדָּה פָּנֶיהָ בִּפְנֵי בַּעֲלָהּ. אֲבָל אִם קִדְּשָׁהּ אַחֵר שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעֲלָהּ, אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ עַד שֶׁתָּבִיא רְאָיָה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה קֹדֶם שֶׁתְּקַבֵּל הַקִּדּוּשִׁין; כָּל [- במצב שהוא -] שֶׁלֹּא בִּפְנָיו, מְעִדָּה.

יד. הַמְקַדֵּשׁ אַחַת מִן הַשְּׁנִיּוֹת [ערוות מדרבנן], אוֹ מֵאִסּוּרֵי לָאוִין, אוֹ מֵאִסּוּרֵי עֲשֵׂה, וְכֵן הַיָּבָם שֶׁקִּדֵּשׁ צָרַת יְבָמָה [אשתו השניה של אחיו] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין; חוּץ מִיבָמָה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לְזָר [לפני שנחלצה], שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק - נִסְתַּפֵּק לַחֲכָמִים אִם הַקִּדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בִּיבָמָה, כְּשֶׁאָר חַיָּבֵי לָאוִין, אוֹ אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, כְּעֶרְוָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לוֹ לִכְנֹס אַחַת מִכָּל אֵלּוּ, הֲרֵי זֶה מְגֻרָּשׁ בְּגֵט.

טו. הַמְקַדֵּשׁ גּוֹיָה אוֹ שִׁפְחָה - אֵינָן קִדּוּשִׁין, אֶלָּא הֲרֵי הִיא אַחַר קִדּוּשִׁין כְּמָה שֶׁהָיְתָה קֹדֶם הַקִּדּוּשִׁין; וְכֵן גּוֹי וְעֶבֶד שֶׁקִּדְּשׁוּ בַּת יִשְׂרָאֵל, אֵין קִדּוּשֵׁיהֶן קִדּוּשִׁין. יִשְׂרָאֵל מְשֻׁמָּד שֶׁקִּדֵּשׁ בַּת יִשְׂרָאֵל - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה בִּרְצוֹנוֹ, הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין, וּצְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט.

טז. הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה שֶׁחֲצָיָהּ שִׁפְחָה וְחֲצָיָהּ בַּת חוֹרִין - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין עַד שֶׁתִּשְׁתַּחְרֵר; וְכֵיצַד גָּמְרוּ קִדּוּשֵׁיהָ כְּקִדּוּשֵׁי קְטַנָּה שֶׁגָּדְלָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקַדְּשָׁהּ קִדּוּשִׁין אֲחֵרִים. בָּא אַחֵר וְקִדְּשָׁהּ אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה, הֲרֵי זוֹ סְפֵק קִדּוּשִׁין לִשְׁנֵיהֶם.

יז. וְאֵיזוֹ הִיא שִׁפְחָה חֲרוּפָה [חצי שפחה] הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה? [שהבא עליה מתחייב באשם - ב] מִי שֶׁחֲצָיָהּ שִׁפְחָה וְחֶצְיָהּ בַּת חוֹרִין שֶׁקִּדְּשָׁהּ עֶבֶד עִבְרִי [שאז חלים הקידושין]. וּמִי שֶׁחֲצָיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין שֶׁקִּדֵּשׁ בַּת חוֹרִין - הֲרֵי זֶה סְפֵק קִדּוּשִׁין.

יח. שִׁכּוֹר שֶׁקִּדֵּשׁ - קִדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּכֵּר הַרְבֵּה. וְאִם הִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ [לדרגת שכרות] שֶׁל לוֹט [שאינו יודע מה עושה -], אֵין קִדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין; וּמִתְיַשְּׁבִין בְּדָבָר זֶה [ויש לבדוק היטב את מצבו].

יט. הַמְקַדֵּשׁ בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. קִדְּשָׁהּ בְּאֹכֶל אוֹ בִּכְלִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁשָּׁוֶה פָּחוֹת מִפְּרוּטָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק, וּצְרִיכָה גֵּט מִסָּפֵק; שֶׁמָּא דָּבָר זֶה שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּמָקוֹם אַחֵר. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַמְקַדֵּשׁ בְּשָׁוֶה כֶּסֶף - אִם הָיָה שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּאוֹתָהּ הַמְּדִינָה, הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשֵׁי וַדַּאי; וְאִם אֵינוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה, הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשֵׁי סָפֵק. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם קִדֵּשׁ בְּתַבְשִׁיל אוֹ בְּיָרָק שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם [לזמן רב] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אִם לֹא הָיוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת כְּלָל; שֶׁהֲרֵי דָּבָר זֶה אֵינוֹ מַגִּיעַ לְמָקוֹם אַחֵר עַד שֶׁיִּפָּסֵד וְיֹאבַד, וְלֹא יִהְיֶה שָׁוֶה כְּלוּם. וְדָבָר שֶׁל טַעַם הוּא זֶה, וְרָאוּי לִסְמֹךְ עָלָיו.

כ. הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה, אוֹ שֶׁקִּדֵּשׁ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּפְרוּטָה - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁלַח סִבְלוֹנוֹת [מתנות] לְאַחַר מִכָּאן, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; וְכֵן קָטָן שֶׁקִּדֵּשׁ - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁלַח סִבְלוֹנוֹת אַחַר שֶׁהִגְדִּיל, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁמַּחֲמַת קִדּוּשָׁיו הָרִאשׁוֹנִים שְׁלָחָם, שֶׁהָיוּ קִדּוּשִׁין פְּסוּלִין.

כא. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר, אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן הַקִּדּוּשִׁין לְתוֹךְ יָדָהּ, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁרָצַת לִזְרֹק לָהּ קִדּוּשֶׁיהָ, וּזְרָקָם - בֵּין לְתוֹךְ יָדָהּ, בֵּין לְתוֹךְ חֵיקָהּ, אוֹ לְתוֹךְ חֲצַרָהּ, אוֹ לְתוֹךְ שָׂדֶה שֶׁלָּהּ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. הָיְתָה עוֹמֶדֶת בִּרְשׁוּת הַבַּעַל - צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן לְתוֹךְ יָדָהּ אוֹ לְתוֹךְ חֵיקָהּ. הָיְתָה עוֹמֶדֶת בִּרְשׁוּת שֶׁהִיא שֶׁל שְׁנֵיהֶם, וְזָרַק לָהּ קִדּוּשֶׁיהָ מִדַּעְתָּהּ, וְלֹא הִגִּיעוּ לְיָדָהּ אוֹ לְחֵיקָהּ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת קִדּוּשֵׁי סָפֵק. וַאֲפִלּוּ אָמְרָה לוֹ: 'הַנַּח קִדּוּשַׁי עַל מָקוֹם זֶה', וְאוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשֵׁי סָפֵק.

כב. הָיוּ עוֹמְדִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ בִּרְשׁוּת שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶן, וְזָרַק לָהּ קִדּוּשֶׁיהָ - קָרוֹב לוֹ, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; קָרוֹב לָהּ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה, אוֹ שֶׁהָיוּ סָפֵק קָרוֹב לָהּ סָפֵק קָרוֹב לוֹ, וְאָבְדוּ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעוּ לְיָדָהּ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק. כֵּיצַד הוּא קָרוֹב לָהּ וְקָרוֹב לוֹ? כָּל שֶׁהוּא יָכוֹל לִשְׁמֹר אוֹתָן וְהִיא אֵינָהּ יְכוֹלָה לִשְׁמֹר אוֹתָן - זֶה הוּא קָרוֹב לוֹ; הִיא יְכוֹלָה לִשְׁמֹר אוֹתָן וְהוּא אֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁמֹר - זֶה הוּא קָרוֹב לָהּ. שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לִשְׁמֹר אוֹתוֹ, אוֹ שְׁנֵיהֶם אֵינָן יְכוֹלִין לִשְׁמֹר אוֹתוֹ - זֶה הוּא מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה.

יום שבת קודש כ' אייר ה'תשע"ב

פֶּרֶק ה

א. הַמְקַדֵּשׁ בְּדָבָר שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה - כְּגוֹן חָמֵץ בְּפֶסַח אוֹ בָּשָׂר בְּחָלָב, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר אִסּוּרֵי הֲנָיָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; וַאֲפִלּוּ הָיָה אָסוּר בַּהֲנָיָה מִדִּבְרֵיהֶם [מדרבנן], כְּגוֹן חָמֵץ בְּשָׁעָה שִׁשִּׁית מִיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר [בניסן] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

ב. עָבַר וּמָכַר דָּבָר הָאָסוּר בַּהֲנָיָה, וְקִדֵּשׁ בְּדָמָיו - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; חוּץ מֵעֲבוֹדָה זָרָה - שֶׁאִם קִדֵּשׁ בְּדָמֶיהָ, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁדְּמֵי עֲבוֹדָה זָרָה אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה כָּמוֹהָ. הַמְקַדֵּשׁ בְּפֶרֶשׁ [צואת] עֵגֶל עֲבוֹדָה זָרָה, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁהַכֹּל מֵעֲבוֹדָה זָרָה אָסוּר בַּהֲנָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם". אֲבָל הַמְקַדֵּשׁ בְּפֶרֶשׁ שׁוֹר הַנִּסְקָל [שור שהרג אדם], הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת - אַף עַל פִּי שֶׁשּׁוֹר הַנִּסְקָל אָסוּר בַּהֲנָיָה, פִּרְשׁוֹ אֵינוֹ אָסוּר בַּהֲנָיָה, שֶׁאֵינוֹ דָּבָר חָשׁוּב לְגַבֵּי הַשּׁוֹר.

ג. הַמְקַדֵּשׁ בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, אוֹ בְּאֵפֶר פָּרָה אֲדֻמָּה, אוֹ בְּמַיִם שֶׁמִּלְּאָן לַעֲשׂוֹתָן מֵי נִדָּה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. הַמְקַדֵּשׁ בְּהֶקֵּדֵשׁ שֶׁל בֶּדֶק הַבַּיִת [ביהמ"ק] בְּשׁוֹגֵג - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְהוּא יְשַׁלֵּם קֶרֶן וַחֲמֵשׁ לְהֶקְדֵּשׁ וְיָבִיא אֲשָׁמוֹ, כְּדִין כָּל מוֹעֵל בִּשְׁגָגָה; וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ בְּמֵזִיד, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

ד. קִדְּשָׁהּ בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ שְׁאָר חֲפָצָיו עַד שֶׁיִּתְחַלֵּל [יפדה], שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַעֲשֵׂר: "לַה' הוּא".

ה. הַמְקַדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים, אוֹ מִקָּדָשִׁים קַלִּים - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֻתְּרוּ אֶלָּא לַאֲכִילָה בִּלְבַד. אֲבָל כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה, וּבִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וּבְבִכּוּרִים, וְכֵן לֵוִי שֶׁקִּדֵּשׁ בְּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְיִשְׂרָאֵל שֶׁקִּדֵּשׁ בְּמַעֲשֵׂר עָנִי - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

ו. מַתָּנוֹת [תרומות ומעשרות] שֶׁלֹּא הוּרְמוּ, הֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁהוּרְמוּ. לְפִיכָךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּפְלוּ לוֹ [בירושה] טְבָלִים [תבואה שלא הופרשה] מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ כֹּהֵן, וְהִפְרִישׁ מֵהֶם תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת - הֲרֵי הֵן כִּתְרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת שֶׁנָּפְלוּ לוֹ בִּירֻשָּׁה מֵאָבִי אִמּוֹ, וְאִם קִדֵּשׁ בָּהֶן אִשָּׁה, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם רְאוּיִין לוֹ לַאֲכִילָה, יֵשׁ לוֹ לִמְכָּרָן לְמִי שֶׁהֵן רְאוּיִין לוֹ. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּדֵּשׁ בִּתְרוּמָה שֶׁהִפְרִישׁ מִגָּרְנוֹ [תבואתו], אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ [אינו יכול] לִמְכָּרָהּ, וְאֵין לוֹ בָּהּ אֶלָּא טוֹבַת הֲנָיָה, לְפִי שֶׁנּוֹתְנָהּ לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה; וְטוֹבַת הֲנָיָה אֵינָהּ מָמוֹן.

ז. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה בְּגָזֵל, אוֹ בִּגְנֵבָה, אוֹ בְּחָמֵס [קנין בעל כרחו] - אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים וְנוֹדַע [לעדי הקידושין] שֶׁקָּנָה אוֹתוֹ דָּבָר בְּיֵאוּשׁ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם לָאו, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

ח. הַנִּכְנָס לְבֵית חֲבֵרוֹ, וְלָקַח לוֹ כְּלִי אוֹ אֹכֶל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן וְקִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה, וּבָא בַּעַל הַבַּיִת - אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ: 'לָמָּה לֹא נָתַתָּ לָהּ דָּבָר זֶה, שֶׁהוּא טוֹב מִמַּה שֶׁנָּתַתָּ לָהּ'? - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ דָּבָר זֶה אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהִתְבַּיֵּשׁ עִמּוֹ, וְהוֹאִיל וְקִדֵּשׁ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ, הֲרֵי זֶה גָּזֵל וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְאִם קִדְּשָׁהּ בְּדָבָר שֶׁאֵין בַּעַל הַבַּיִת מַקְפִּיד עָלָיו, כְּגוֹן תְּמָרָה אוֹ אֱגוֹז - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק.

ט. הָיְתָה סְחוֹרָה בֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוֹ [בשותפות], וְחִלְּקָהּ שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ, וְקִדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ - הוֹאִיל וּצְרִיכָה שׁוּמַת בֵּית דִּין [של שלושה], אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת: שֶׁאֵין זֶה נוֹטֵל לְעַצְמוֹ מַה שֶּׁיִּרְצֶה, וְיַנִּיחַ [לשותפו] מַה שֶּׁיִּרְצֶה.

י. גָּזַל אֶת הָאִשָּׁה אוֹ גָּנַב מִמֶּנָּה אוֹ חָמְסָהּ, וְחָזַר וְקִדְּשָׁהּ בַּגָּזֵל וּבַגְּנֵבָה וְחָמֵס שֶׁלָּהּ, וְאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בּוֹ' - אִם קָדַם בֵּינֵיהֶן שִׁדּוּכִין [הסכמה להינשא], וְנָטְלָה וְשָׁתְקָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם לֹא שִׁדֵּךְ אוֹתָהּ מֵעוֹלָם -

מתוך מהדורת חזק

אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁתְקָה כְּשֶׁנָּתַן לָהּ דְּבָרִים אֵלּוּ בְּתוֹרַת קִדּוּשִׁין, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם אָמְרָה ״הֵן״, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

יא. וְכֵן אִם נָתַן לָהּ פִּקָּדוֹן וְאָמַר לָהּ: ״כִּנְסִי [קבלי] פִּקָּדוֹן זֶה״, וְחָזַר וְאָמַר: ״הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בּוֹ״ - אִם אָמַר לָהּ קֹדֶם שֶׁתִּטְּלֶנּוּ, וּנְטָלַתּוּ וְשָׁתְקָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם אַחַר שֶׁנְּטָלַתּוּ בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן אָמַר לָהּ ״הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ״ וְשָׁתְקָה - אֵין זֶה כְּלוּם, שֶׁכָּל שְׁתִיקָה שֶׁלְּאַחַר מַתַּן מָעוֹת אֵינָהּ מוֹעֶלֶת; אֲבָל אִם אָמְרָה ״הֵן״ אַחַר שֶׁנְּטָלָה, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

יב. הֶחְזִיר לָהּ חוֹב שֶׁהָיָה לָהּ אֶצְלוֹ, וְאָמַר לָהּ ״הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ״ קֹדֶם שֶׁתִּטְּלֶנּוּ, וּנְטָלַתּוּ וְשָׁתְקָה - אִם הָיָה בֵּינֵיהֶן שִׁדּוּכִין, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם לֹא שִׁדֵּךְ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, עַד שֶׁתֹּאמַר ״הֵן״. וְאִם אָמַר לָהּ אַחַר שֶׁנְּטָלָה הַחוֹב שֶׁלָּהּ ״הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ״, אֲפִלּוּ אָמְרָה ״הֵן״, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁהֲרֵי לֹא הִגִּיעַ לְיָדָהּ מִמֶּנּוּ כְּלוּם, אֶלָּא שֶׁלָּהּ נָטְלָה, וּכְבָר נִפְרַע חוֹבוֹ מִשֶּׁעָה שֶׁנְּטָלָה, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר וּלְתָבְעוֹ בַּחוֹב פַּעַם אַחֶרֶת.

יג. הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה - אֲפִלּוּ הָיְתָה בִּשְׁטָר, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ אֶצְלָהּ חוֹב דִּינָר, וְאָמַר לָהּ: ״הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּדִּינָר שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדֵךְ״ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּלְוָה לְהוֹצָאָה [לשימוש] נִתְּנָה, וְאֵין כָּאן דָּבָר קַיָּם לֵהָנוֹת בּוֹ מַעַתָּה, שֶׁכְּבָר הוֹצִיאָה [- כאילו הוציאה] אוֹתוֹ הַדִּינָר וְעָבְרָה הֲנָאָתוֹ.

יד. הָיָה לוֹ אֶצְלָהּ מִלְוָה עַל הַמַּשְׁכּוֹן, וְקִדְּשָׁהּ בְּאוֹתָהּ הַמִּלְוָה וְהֶחְזִיר לָהּ אֶת הַמַּשְׁכּוֹן - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁהֲרֵי הִיא נֶהֱנֵית בַּמַּשְׁכּוֹן מַעַתָּה, וַהֲרֵי הִגִּיעָה הֲנָיָה לְיָדָהּ.

טו. הַמְקַדֵּשׁ בַּהֲנָיַת מִלְוָה, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִלְוָה אוֹתָהּ עַתָּה מָאתַיִם זוּז, וְאָמַר לָהּ: ״הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָיַת זְמַן שֶׁאַרְוִיחַ לִיךְ [שאדחה הפרעון] בְּמִלְוָה זוֹ, שֶׁתִּהְיֶה בְּיָדֵךְ כָּךְ וְכָךְ יוֹם, וְאִינִי תּוֹבְעָהּ מִמֵּךְ עַד זְמַן פְּלוֹנִי״ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ הֲנָיָה מֵעַתָּה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִלְוָה זוֹ עַד סוֹף זְמַן שֶׁקָּבַע; וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּרִבִּית [דומה לריבית]. וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתַי בַּהֲנָיַת מִלְוָה דְּבָרִים שֶׁאֵין רָאוּי לְשָׁמְעָן [לסבור כמותם].

טז. אָמַר לָהּ: ״הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בִּפְרוּטָה זוֹ וּבְחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלֵךְ״ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: ״בְּמִלְוָה שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלֵךְ וּבִפְרוּטָה זוֹ״ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

יז. הָיָה לוֹ חוֹב בְּיַד אֲחֵרִים, וְאָמַר לָהּ: ״הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד זֶה״ בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן [הלווה, המקדש והמתקדשת] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

יח. קִדְּשָׁהּ בְּפִקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדָהּ, אוֹ בִּשְׁאֵלָה שֶׁהִשְׁאִילָהּ [כגון שהשאיל לה כלים] - אִם הָיָה הַפִּקָּדוֹן וְהַשְּׁאֵלָה אוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה מֵהֶן קַיָּם בִּרְשׁוּתָהּ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

יט. אָמַר לָהּ: ״הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּשָׂכָר שֶׁאֲדַבֵּר עָלַיִךְ לַשִּׁלְטוֹן״ [למושל], וְדִבֵּר עָלֶיהָ, וְהִנִּיחָהּ הַשִּׁלְטוֹן וְלֹא תִּבְעָהּ [למשפט] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֶלָּא אִם נָתַן לָהּ פְּרוּטָה מִשֶּׁלּוֹ; שֶׁהַהֲנָיָה הַבָּאָה לָהּ מִדְּבָרָיו הֲרֵי הִיא כְּמִלְוָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

כ. ״הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּמִלְאָכָה זוֹ שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ״, וְעָשָׂה עִמָּהּ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן לָהּ פְּרוּטָה מִשֶּׁלּוֹ; לְפִי שֶׁהַשְּׂכִירוּת יִזְכֶּה בָּהּ הַפּוֹעֵל מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף - כָּל זְמַן שֶׁיַּעֲשֶׂה מִקְצָת מִן הַמְּלָאכָה, זוֹכֶה בְּמִקְצָת מִן הַשָּׂכָר - וְנִמְצָא הַשָּׂכָר כֻּלּוֹ מִלְוָה אֶצְלָהּ, וְהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

כא. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: ״תֵּן דִּינָר לִפְלוֹנִי מַתָּנָה וְאֶתְקַדֵּשׁ אֲנִי לְךָ״, וְנָתַן וְאָמַר לָהּ: ״הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָאַת מַתָּנָה זוֹ שֶׁנָּתַתִּי עַל פִּיךְ״ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לָהּ כְּלוּם, הֲרֵי נֶהֱנֵית בִּרְצוֹנָהּ שֶׁנַּעֲשָׂה, וְנֶהֱנָה פְּלוֹנִי בִּגְלָלָהּ. וְכֵן אִם אָמְרָה לוֹ: ״תֵּן דִּינָר לִפְלוֹנִי מַתָּנָה וְאֶתְקַדֵּשׁ לוֹ״, וְנָתַן לוֹ, וְקִדְּשָׁהּ אוֹתוֹ פְּלוֹנִי וְאָמַר לָהּ: ״הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָאַת מַתָּנָה זוֹ שֶׁקִּבַּלְתִּי בִּרְצוֹנֵךְ״ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

כב. אָמַר לָהּ: ״הֵא לָךְ דִּינָר זֶה מַתָּנָה וְהִתְקַדְּשִׁי לִפְלוֹנִי״, וְקִדְּשָׁהּ אוֹתוֹ פְּלוֹנִי וְאָמַר לָהּ: ״הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָאָה זוֹ הַבָּאָה לָךְ בִּגְלָלִי״ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לָהּ הַמְקַדֵּשׁ כְּלוּם. אָמְרָה לוֹ: ״הֵא לָךְ דִּינָר זֶה מַתָּנָה וְאֶתְקַדֵּשׁ לָךְ״, וּלְקָחוֹ וְאָמַר לָהּ: ״הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָאָה זוֹ שֶׁקִּבַּלְתִּי מִמֵּךְ״ - אִם אָדָם חָשׁוּב הוּא, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁהַהֲנָאָה יֵשׁ לָהּ בִּהְיוֹתוֹ נֶהֱנֶה מִמֶּנָּה, וּבַהֲנָאָה זוֹ תַּקְנֶה עַצְמָהּ לוֹ.

כג. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: ״הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּדִינָר״, וַהֲרֵי זֶה הַמַּשְׁכּוֹן בְּיָדֵךְ עַד שֶׁאֶתֵּן הַדִּינָר״ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; לֹא הַדִּינָר הִגִּיעַ לְיָדָהּ, וְלֹא הַמַּשְׁכּוֹן נָתַן לִהְיוֹתוֹ שֶׁלָּהּ. הָיָה בְּיָדוֹ מַשְׁכּוֹן עַל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל אֲחֵרִים, וְקִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, לְפִי שֶׁבַּעַל חוֹב יֵשׁ לוֹ מִקְצָת קִנְיָן בְּגוּפוֹ שֶׁל מַשְׁכּוֹן.

כד. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: ״הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה עַל מְנָת שֶׁתַּחְזִירֵיהוּ לִי״ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, בֵּין הֶחְזִירָה בֵּין לֹא הֶחְזִירָה; שֶׁאִם לֹא הֶחְזִירַתּוּ לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי; וְאִם הֶחְזִירַתּוּ, הֲרֵי לֹא נֶהֱנֵית וְלֹא הִגִּיעַ לְיָדָהּ כְּלוּם.

כה. נָתַן לָהּ אַגֻּדָּה שֶׁל הֲדַס וְכֵיוֹצֵא בָהּ וְאָמַר לָהּ: ״הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּזוֹ״, וְקִבְּלָה אוֹתָהּ, וְאָמְרוּ: ״הַלֹּא אֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה״, וְאָמַר: ״תִּתְקַדֵּשׁ בְּאַרְבָּעָה זוּזִים הַמֻּחְבָּאִים בְּתוֹךְ הָאַגֻּדָּה״ - אִם אָמְרָה ״הֵן״, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. וְאִם שָׁתְקָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת בְּמָעוֹת אֵלּוּ, שֶׁהַשְּׁתִיקָה שֶׁלְּאַחַר מַתַּן מָעוֹת לְיָדָהּ אֵינָהּ מוֹעֶלֶת; וְתִהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק מִפְּנֵי הָאַגֻּדָּה, שֶׁמָּא תִּשְׁוֶה פְּרוּטָה בְּמָקוֹם אַחֵר.

כו. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: ״הִתְקַדְּשִׁי לִי בִּתְמָרָה זוֹ, הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּזוֹ, הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּזוֹ״ - אִם יֵשׁ בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם לָאו - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֶלָּא מִסָּפֵק, שֶׁמָּא תִּשְׁוֶה תְּמָרָה אַחַת פְּרוּטָה בִּמְדִינָה אַחֶרֶת.

כז. אָמַר לָהּ: ״הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּזוֹ וּבְזוֹ וּבְזוֹ״ - אִם יֵשׁ בְּכֻלָּם שָׁוֶה פְּרוּטָה, מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם לָאו, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֶלָּא מִסָּפֵק.

הָיְתָה אוֹכֶלֶת רִאשׁוֹנָה רִאשׁוֹנָה [אכלה הראשונה קודם שסיים דיבורו] - אִם יֵשׁ בָּאַחֲרוֹנָה שֶׁוֶה פְּרוּטָה, מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם לָאו, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֶלָּא מִסָּפֵק; שֶׁאוֹתָן תְּמָרִים שֶׁאָכְלָה, הֲרֵי הֵן כְּמִלְוָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, וְנִמְצָא שֶׁאֵין הַקִּדּוּשִׁין אֶלָּא בַּתְּמָרָה אַחֲרוֹנָה.

כח. אָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּאִלּוּ' - אִם יֵשׁ בְּכֻלָּן שֶׁוֶה פְּרוּטָה, מְקֻדֶּשֶׁת: אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת רִאשׁוֹנָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁלָּהּ הִיא אוֹכֶלֶת.

כט. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּכוֹס זֶה' - אִם הָיָה מָלֵא מַיִם, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ וּבְמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ; וְאִם הָיָה מָלֵא יַיִן - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ, וְלֹא בְּמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ. וְאִם הָיָה מָלֵא שֶׁמֶן - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ, וְלֹא בּוֹ; לְפִיכָךְ אִם לֹא הָיָה בַּשֶּׁמֶן שֶׁוֶה פְּרוּטָה, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק, וְאִם הָיָה בַּשֶּׁמֶן שֶׁוֶה פְּרוּטָה, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת וַדַּאי, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין [בודקים] עַל כּוֹס [אם שווה פרוטה].

פֶּרֶק ו

א. הַמְקַדֵּשׁ עַל תְּנַאי - אִם נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי, מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם לָאו, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; בֵּין שֶׁהָיָה הַתְּנַאי מִן הָאִישׁ, בֵּין שֶׁהָיָה מִן הָאִשָּׁה. וְכָל תְּנַאי שֶׁבָּעוֹלָם - בֵּין בְּקִדּוּשִׁין, בֵּין בְּגֵרוּשִׁין, בֵּין בְּמִקָּח וּמִמְכָּר, בֵּין בִּשְׁאָר דִּינֵי מָמוֹן - צָרִיךְ לִהְיוֹת בַּתְּנַאי אַרְבָּעָה דְּבָרִים.

ב. וְאֵלּוּ הֵם הָאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁל כָּל תְּנַאי - שֶׁיִּהְיֶה הַתְּנַאי כָּפוּל, וְשֶׁיִּהְיֶה הֵן שֶׁלּוֹ קוֹדֵם לַלָּאו, וְשֶׁיִּהְיֶה הַתְּנַאי קוֹדֵם לַמַּעֲשֶׂה, וְשֶׁיִּהְיֶה הַתְּנַאי דָּבָר שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ [כדלהלן]. וְאִם חָסַר הַתְּנַאי אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הַתְּנַאי בָּטֵל, וּכְאִלּוּ אֵין שָׁם תְּנַאי כְּלָל, אֶלָּא תִּהְיֶה זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת אוֹ מְגֹרֶשֶׁת וְיִתְקַיֵּם הַמִּקָּח אוֹ הַמַּתָּנָה מִיָּד, וּכְאִלּוּ לֹא הִתְנָה כְּלָל, הוֹאִיל וְחָסַר הַתְּנַאי אֶחָד מִן הָאַרְבָּעָה.

ג. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'אִם תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה, וְאִם לֹא תִּתְּנִי לִי לֹא תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת', וְאַחַר שֶׁהִתְּנָה תְּנַאי זֶה נָתַן לָהּ הַדִּינָר - הֲרֵי הַתְּנַאי קַיָּם, וַהֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת עַל תְּנַאי; וְאִם נָתְנָה לוֹ מָאתַיִם זוּז, תִּהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לֹא נָתְנָה לוֹ, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

ד. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה', וְנָתַן הַדִּינָר בְּיָדָהּ, וְהִשְׁלִים הַתְּנַאי וְאָמַר: 'אִם תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לֹא תִּתְּנִי לִי לֹא תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת' - הֲרֵי הַתְּנַאי בָּטֵל, מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּים הַמַּעֲשֶׂה וְנָתַן בְּיָדָהּ וְאַחַר כָּךְ הִתְנָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר; וַהֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִיָּד, וְאֵינָהּ צְרִיכָה לִתֵּן לוֹ כְּלוּם.

ה. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: 'אִם תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז, הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה', וְאַחַר כָּךְ נָתַן הַדִּינָר לְיָדָהּ - הֲרֵי הַתְּנַאי בָּטֵל, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא כָּפַל תְּנָאוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר לָהּ: 'וְאִם לֹא תִּתְּנִי, לֹא תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת'; וַהֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִיָּד, וְאֵינָהּ צְרִיכָה לִתֵּן לוֹ כְּלוּם.

ו. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: 'אִם לֹא תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת לִי, וְאִם תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה', וְאַחַר כָּךְ נָתַן הַדִּינָר לְיָדָהּ - הֲרֵי הַתְּנַאי בָּטֵל, מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּים זוּז לְדִינָר וְאַחַר כָּךְ נָתַן הַדִּינָר לְיָדָהּ - הֲרֵי הַתְּנַאי בָּטֵל, וַהֲרֵי הִיא מְקֻדֶּשֶׁת מִיָּד; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ לְקַיֵּם תְּנַאי זֶה, וְאֵין זֶה אֶלָּא כְּמַפְלִיגָה [מגזימה] בִּדְבָרִים דֶּרֶךְ שְׂחוֹק וְהִתּוּל.

ח. הֲרֵי שֶׁהִתְנָה בְּדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתוֹ, אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה אָסְרָה אוֹתוֹ - כְּגוֹן שֶׁאָמַר לְאִשָּׁה: 'אִם תֹּאכְלִי חֵלֶב וָדָם הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה, וְאִם לֹא תֹּאכְלִי לֹא תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת', 'אִם תֹּאכְלִי בְּשַׂר חֲזִיר הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ, וְאִם לֹא תֹּאכְלִי לֹא יְהֵא גֵּט', וְאַחַר שֶׁהִתְנָה נָתַן הַדִּינָר אוֹ הַגֵּט בְּיָדָהּ - הֲרֵי הַתְּנַאי קַיָּם; וְאִם עָבְרָה וְאָכְלָה, תִּהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת אוֹ מְגֹרֶשֶׁת, וְאִם לֹא אָכְלָה, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְאֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת. וְאֵין אוֹמְרִים בָּזֶה 'הֲרֵי הִתְנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה', שֶׁהֲרֵי בְּיָדָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל, וְלֹא תִּתְקַדֵּשׁ וְלֹא תִּתְגָּרֵשׁ.

ט. וּבַמֶּה אָמְרוּ 'כָּל הַמַּתְנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה תְּנָאוֹ בָּטֵל חוּץ מִדָּבָר שֶׁבִּמְמוֹן'? כְּגוֹן שֶׁקִּדֵּשׁ אוֹ גֵּרֵשׁ אוֹ נָתַן אוֹ מָכַר עַל תְּנַאי שֶׁהוּא רוֹצֶה בִּתְנָאוֹ שֶׁיַּזְכֶּה עַצְמוֹ בְּדָבָר שֶׁלֹּא זִכְּתָה לוֹ תּוֹרָה וּמָנְעָה מִמֶּנּוּ, אוֹ יִפְטֹר עַצְמוֹ בִּתְנָאוֹ מִדָּבָר שֶׁחִיְּבָה אוֹתוֹ בּוֹ תּוֹרָה, שֶׁאוֹמְרִין לוֹ: 'תְּנָאֲךָ בָּטֵל, וּכְבָר נִתְקַיְּמוּ מַעֲשֶׂיךָ, אֵין אַתָּה נִפְטָר מִדָּבָר שֶׁחִיְּבָה אוֹתְךָ בּוֹ הַתּוֹרָה, וְלֹא תִּזְכֶּה בְּדָבָר שֶׁמָּנְעָה אוֹתְךָ מִמֶּנּוּ'.

י. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקִּדֵּשׁ אִשָּׁה עַל תְּנַאי שֶׁאֵין לָהּ עָלָיו שְׁאֵר [מזונות] כְּסוּת וְעוֹנָה [תשמיש] - שֶׁאוֹמְרִין לוֹ: 'כְּסוּת וּשְׁאֵר - תְּנָאֲךָ קַיָּם בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא תְּנַאי שֶׁבִּמְמוֹן. אֲבָל בְּעוֹנָה - תְּנָאֲךָ בָּטֵל, שֶׁהַתּוֹרָה חִיְּבָה אוֹתְךָ בְּעוֹנָה. וַהֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְאַתָּה חַיָּב בְּעוֹנָתָהּ, וְאֵין בְּיָדְךָ לִפְטֹר עַצְמְךָ בִּתְנָאֲךָ'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַמְקַדֵּשׁ יָפַת תֹּאַר [גויה שבויית מלחמה] עַל תְּנַאי שֶׁיִּתְעַמֵּר בָּהּ [שתהא שפחתו] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְאֵין לוֹ לְהִתְעַמֵּר בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה מָנְעָה אוֹתוֹ מִלְּהִשְׁתַּעְבֵּד בָּהּ אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה, וְלֹא מִפְּנֵי תְּנָאוֹ יִזְכֶּה בְּדָבָר שֶׁמָּנְעָה תּוֹרָה, אֶלָּא תְּנָאוֹ בָּטֵל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. הִתְנָה עַל הָאִשָּׁה בִּשְׁעַת קִדּוּשִׁין, אוֹ בִּשְׁעַת גֵּרוּשִׁין, שֶׁתִּבְעֵל לְאָבִיהָ וּלְאָחִיהָ אוֹ לְבִנָּהּ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁתַּעֲלֶה לְרָקִיעַ אוֹ שֶׁתֵּרֵד לַתְּהוֹם, וּתְנָאוֹ בָּטֵל; שֶׁאֵין בְּיָדָהּ שֶׁיַּעַבְרוּ אֲחֵרִים וְיָבוֹאוּ עַל הָעֶרְוָה, וְנִמְצָא שֶׁהִתְנָה בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ בְּיָדָהּ לְקַיְּמוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יב. אֲבָל אִם הִתְנָה עָלֶיהָ 'שֶׁיִּתֵּן לִי פְּלוֹנִי חֲצֵרוֹ', אוֹ 'שֶׁיַּשִּׂיא בִּתּוֹ לִבְנִי' וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - תְּנָאוֹ קַיָּם; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר בְּיָדָהּ לְקַיְּמוֹ, וְתִתֵּן לִפְלוֹנִי מָמוֹן הַרְבֵּה עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ חֲצֵרוֹ וְעַד שֶׁיַּשִּׂיא בִּתּוֹ לִבְנוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן עֲבֵרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. שִׂים אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁל תְּנָאִים לְנֶגֶד עֵינֶיךָ תָּמִיד, וְכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ 'הַמְקַדֵּשׁ עַל תְּנַאי כָּךְ וְכָךְ', אוֹ 'הַנּוֹתֵן גֵּט עַל תְּנַאי כָּךְ וְכָךְ', אוֹ הַמּוֹכֵר, אוֹ הַנּוֹתֵן עַל תְּנַאי - תֵּדַע

שֶׁהַתְּנַאי יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁבֵּאַרְנוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִהְיֶה צְרִיכִין לְפָרֵשׁ אוֹתָן בְּכָל מָקוֹם וּמָקוֹם; וְאִם חָסֵר אֶחָד מֵהֶן, אֵין כָּאן תְּנַאי.

יד. יֵשׁ מִקְצָת גְּאוֹנִים אַחֲרוֹנִים שֶׁאָמְרוּ: 'אֵין אָדָם צָרִיךְ לִכְפֹּל תְּנָאוֹ אֶלָּא בְּגִטִּין וְקִדּוּשִׁין בִּלְבַד, אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹן אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפֹּל'. וְאֵין רָאוּי לִסְמֹךְ עַל דָּבָר זֶה, שֶׁכְּפִילַת הַתְּנַאי עִם שְׁאָר הָאַרְבָּעָה דְּבָרִים, מִתְּנַאי בְּנֵי גָּד וּבְנֵי רְאוּבֵן לָמְדוּ אוֹתָן חֲכָמִים, "אִם יַעַבְרוּ בְּנֵי גָד וְגוֹ', וְאִם לֹא יַעַבְרוּ", וּתְנַאי זֶה לֹא הָיָה בְּגִטִּין וְלֹא בְּקִדּוּשִׁין. וְכָזֶה הוֹרוּ גְּדוֹלֵי הַגְּאוֹנִים הָרְאשׁוֹנִים, וְכֵן רָאוּי לַעֲשׂוֹת.

טו. הַמְקַדֵּשׁ עַל תְּנַאי - כְּשֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי תִּהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת מִשָּׁעָה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'אִם אֶתֵּן לִיךְ מָאתַיִם זוּז בְּשָׁנָה זוֹ הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה, וְאִם לֹא אֶתֵּן לִיךְ לֹא תְּהִי מְקֻדֶּשֶׁת', וְנָתַן הַדִּינָר לְיָדָהּ בְּנִיסָן, וְנָתַן לָהּ הַמָּאתַיִם זוּז שֶׁהִתְנָה עִמָּהּ בְּתִשְׁרֵי - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִתִּשְׁרֵי; לְפִיכָךְ אִם קִדְּשָׁהּ שֵׁנִי קֹדֶם שֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי שֶׁל רִאשׁוֹן - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי. וְכֵן הַדִּין בְּגִטִּין וּבְמָמוֹנוֹת, בְּשָׁעָה שֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי הוּא שֶׁיִּהְיֶה גֵּט, אוֹ יִתְקַיֵּם הַמִּקָּח אוֹ הַמַּתָּנָה.

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה שָׁם תְּנַאי, וְלֹא אָמַר מֵעַכְשָׁו; אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁו בְּדִינָר זֶה אִם אֶתֵּן לִיךְ מָאתַיִם זוּז', וּלְאַחַר זְמַן נָתַן לָהּ הַמָּאתַיִם זוּז - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לְמַפְרֵעַ מִשְּׁעַת הַקִּדּוּשִׁין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה הַתְּנַאי אֶלָּא לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה; לְפִיכָךְ אִם קִדְּשָׁהּ אַחֵר קֹדֶם שֶׁיֵּעָשֶׂה הַתְּנַאי - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן הַדִּין בְּגִטִּין וּבְמָמוֹנוֹת.

יז. כָּל הָאוֹמֵר 'מֵעַכְשָׁו', אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפֹּל תְּנָאוֹ וְלֹא לְהַקְדִּים הַתְּנַאי לַמַּעֲשֶׂה, אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁהִקְדִּים הַמַּעֲשֶׂה תְּנָאוֹ קַיָּם; אֲבָל צָרִיךְ לְהַתְנוֹת בְּדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ, וְאִם הִתְנָה בְּדָבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמַפְלִיג בִּדְבָרִים [ואינו מתכוון ברצינות], וְאֵין שָׁם תְּנַאי. וְכָל הָאוֹמֵר 'עַל מְנָת' - הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר 'מֵעַכְשָׁו', וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפֹּל הַתְּנַאי וְלֹא לְהַקְדִּימוֹ לַמַּעֲשֶׂה.

יח. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז', 'הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז', 'הֲרֵי חָצֵר זוֹ נְתוּנָה לְךָ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת שֶׁתִּתֵּן לִי מָאתַיִם זוּז' - הֲרֵי תְּנָאוֹ קַיָּם, וְנִתְקַדְּשָׁה הָאִשָּׁה, אוֹ נִתְגָּרְשָׁה, וְזָכָה זֶה בֶּחָצֵר, וְהֵם יִתְּנוּ מָאתַיִם זוּז, וְאִם לֹא יִתְּנוּ - לֹא תִּהְיֶה זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְלֹא תִּתְגָּרֵשׁ זוֹ, וְלֹא יִזְכֶּה זֶה בֶּחָצֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּפַל תְּנָאוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִקְדִּים הַמַּעֲשֶׂה לַתְּנַאי וְנָתַן הַקִּדּוּשִׁין אוֹ הַגֵּט לְיָדָהּ וְהֶחְזִיק זֶה בֶּחָצֵר וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים תְּנָאוֹ; שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי - יִזְכֶּה זֶה בֶּחָצֵר, וְתִתְקַדֵּשׁ זוֹ וְתִתְגָּרֵשׁ זוֹ, מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה שֶׁבָּהּ נַעֲשָׂה הַמַּעֲשֶׂה, כְּאִלּוּ לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי כְּלָל.

פֶּרֶק ז

א. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי עַל מְנָת שֶׁיִּרְצֶה אָבִי' [שיאמר "הן"] - רָצָה הָאָב [אמר "הן"], מְקֻדֶּשֶׁת; לֹא רָצָה, אוֹ שֶׁשָּׁתַק, אוֹ שֶׁמֵּת קֹדֶם שֶׁשָּׁמַע הַדָּבָר - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. 'עַל מְנָת שֶׁלֹּא יִמְחֶה אָבִי' - שָׁמַע וּמִחָה, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; לֹא מִחָה, אוֹ שֶׁמֵּת - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. מֵת הַבֵּן וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע הָאָב - מְלַמְּדִין אֶת הָאָב שֶׁיֹּאמַר 'אֵינִי רוֹצֶה', כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא שָׁם קִדּוּשִׁין, וְלֹא תִּפֹּל לְפָנֶיָּ בָּם.

ב. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בָּזֶה עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי מָאתַיִם זוּז', אוֹ 'בֵּית כּוֹר עָפָר' [שטח שניתן לזרוע בו כור] - אִם יֵשׁ שָׁם עֵדִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם אֵין לוֹ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק; שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ, וְהוּא אוֹמֵר 'אֵין לִי' - כְּדֵי לְקַלְקְלָהּ [להכשילה באיסור אשת איש].

ג. 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בָּזֶה עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי מָאתַיִם זוּז', אוֹ 'בֵּית כּוֹר עָפָר בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי' - אִם יֵשׁ לוֹ בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם אֵין לוֹ בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁאָמַר, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק - שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ שָׁם, וְהוּא מִתְכַּוֵּן לְקַלְקְלָהּ.

ד. 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בָּזֶה עַל מְנָת שֶׁאַרְאֶךָּ מָאתַיִם זוּז', אוֹ 'בֵּית כּוֹר עָפָר' - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְיַרְאֶנָּה; הֶרְאָה הַזּוּזִים בְּיַד אֲחֵרִים, אוֹ שֶׁהֶרְאָה בֵּית כּוֹר עָפָר בִּשְׂדֵה אֲחֵרִים - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, עַד שֶׁיַּרְאֶנָּה מִשֶּׁלּוֹ. לָקַח הַמָּעוֹת בְּמִלְוָה אוֹ בְּשֻׁתָּפוּת, אוֹ שֶׁשָּׂכַר הַשָּׂדֶה אוֹ לָקָחָהּ בַּאֲרִיסוּת [לעבוד בה תמורת חלק מהיבול] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, עַד שֶׁיַּרְאֶנָּה מִשֶּׁלּוֹ; שֶׁמַּשְׁמַע 'שֶׁאַרְאֶךָּ', שֶׁאַרְאֶךָּ שֶׁעִמִּי לְעַצְמִי דָּבָר זֶה שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ.

ה. הָיָה לוֹ בֵּית כּוֹר עָפָר, וְהָיָה בּוֹ נְקָעִים [חפירות] עֲמֻקִּים עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ סְלָעִים גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים - אִם הָיוּ הַנְּקָעִים מְלֵאִים מַיִם - הֲרֵי הֵן כִּסְלָעִים וְאֵין נִמְדָּדִין עִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין רְאוּיִין לִזְרִיעָה; וְאִם אֵינָן מְלֵאִין מַיִם - נִמְדָּדִין עִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לִזְרִיעָה.

ו. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בָּזֶה עַל מְנָת שֶׁאֵין עָלַיִךְ נְדָרִים', וְנִמְצְאוּ עָלֶיהָ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה נְדָרִים אֵלּוּ - שֶׁלֹּא תֹּאכַל בָּשָׂר, אוֹ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה יַיִן, אוֹ שֶׁלֹּא תִּתְקַשֵּׁט בְּמִינֵי [בגדי] צִבְעוֹנִין - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; נִמְצָא עָלֶיהָ נֶדֶר חוּץ מֵאֵלּוּ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'מַקְפִּיד אֲנִי אֲפִלּוּ עַל זֶה', הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. וְאִם אָמַר לָהּ: 'עַל מְנָת שֶׁאֵין עָלַיִךְ כָּל נֶדֶר' - אֲפִלּוּ נִמְצֵאת שֶׁנָּדְרָה שֶׁלֹּא תֹּאכַל חֲרוּבִין, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

ז. 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בָּזֶה עַל מְנָת שֶׁאֵין בִּיךְ מוּמִין', וְנִמְצָא בָּהּ אֶחָד מִן הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִין בַּנָּשִׁים - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; נִמְצָא בָּהּ מוּם אַחֵר חוּץ מֵאוֹתָם הַמּוּמִין - אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר: 'מַקְפִּיד אֲנִי אֲפִלּוּ עַל זֶה', הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. וּמַה הֵן הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִין בַּנָּשִׁים? כָּל הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִין בַּכֹּהֲנִים [לעבודה במקדש], פּוֹסְלִין בַּנָּשִׁים; וּבְהִלְכוֹת בִּיאַת מִקְדָּשׁ, יִתְבָּאֲרוּ כָּל מוּמֵי הַכֹּהֲנִים. וְיוֹתֵר עֲלֵיהֶן בַּנָּשִׁים - רֵיחַ רַע [מהגוף], וְזֵעָה, וְרֵיחַ הַפֶּה, וְקוֹל עָבֶה, וְדַדִּין גַּסִּין מֵחַבְרוֹתֶיהָ טֶפַח, וְטֶפַח בֵּין דַּד לְדַד, וּנְשִׁיכַת כֶּלֶב וְנַעֲשָׂה הַמָּקוֹם צַלֶּקֶת, וְשׁוּמָא [יבלת] שֶׁעַל הַפַּדַּחַת [מצח], אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה בְּיוֹתֵר, וַאֲפִלּוּ קְרוֹבָה מִשְּׁעַר רֹאשָׁהּ וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ שֵׂעָר, וְזוֹ הִיא הַשּׁוּמָא שֶׁיִּתְרָה בָּאִשָּׁה עַל הַכֹּהֲנִים.

אֲבָל אִם הָיְתָה שׁוּמָא שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שֵׂעָר בִּשְׂאָר הַפָּנִים, אוֹ שׁוּמָה גְּדוֹלָה כְּאֶסֶר [מטבע איטלקי קטן] אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ שֵׂעָר - הֲרֵי זֶה מוּם בֵּין בְּכֹהֲנִים בֵּין בְּנָשִׁים.

ח. הַמְקֻדֶּשׁ אִשָּׁה סְתָם וְנִמְצָא בָּהּ אֶחָד מִן הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִין בַּנָּשִׁים, אוֹ נִמְצָא עָלֶיהָ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה נְדָרִים - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק. קִדְּשָׁהּ עַל מְנָת שֶׁאֵין עָלֶיהָ נְדָרִים וְהָיוּ עָלֶיהָ נְדָרִים, וְהָלְכָה אֵצֶל חָכָם וְהִתִּיר לָהּ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

ט. קִדְּשָׁהּ עַל מְנָת שֶׁאֵין בָּהּ מוּמִין וְהָיוּ בָּהּ מוּמִין, וְהָלְכָה אֵצֶל רוֹפֵא וְרִפְּאָהּ אוֹתָהּ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. אֲבָל אִם הִתְנָה הָאִישׁ שֶׁאֵין עָלָיו נְדָרִים, וְשֶׁאֵין בּוֹ מוּמִין, וְהָיוּ עָלָיו נְדָרִים, וְהָיוּ בוֹ מוּמִין, וְהָלַךְ אֵצֶל חָכָם וְהִתִּירוֹ, אֵצֶל רוֹפֵא וְרִפְּאוֹ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁאֵין לָאִישׁ גְּנַאי בְּמוּמִין שֶׁכְּבָר נִרְפְּאוּ, וְאֵין הָאִשָּׁה מַקְפֶּדֶת עַל זֹאת.

י. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּזֶה עַל מְנָת שֶׁאֶתֵּן לִיךְ מָאתַיִם זוּז מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם' - אִם נָתַן לָהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, מְקֻדֶּשֶׁת; וְאִם עָבְרוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא נָתַן, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּזוּזִים אֵלּוּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם' - אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְאַכְּלוּ הַמָּעוֹת [השתמשה בהם] בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם; וְאִם חָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים, אוֹ חָזְרָה הִיא - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

יא. בָּא שֵׁנִי וְקִדְּשָׁהּ בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי לְעוֹלָם, לְפִי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁקִּדְּשָׁהּ הַשֵּׁנִי לֹא הָיְתָה מְקֻדֶּשֶׁת, וְתָפְסוּ בָּהּ קִדּוּשֵׁי שֵׁנִי וְנַעֲשֵׂית אֵשֶׁת אִישׁ, וּלְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם, כְּשֶׁיָּבוֹאוּ קִדּוּשֵׁי רִאשׁוֹן, יִמְצְאוּ אוֹתָהּ אֵשֶׁת אִישׁ, וְנִמְצָא הָרִאשׁוֹן כְּמִי שֶׁקִּדֵּשׁ אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁאֵין הַקִּדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ.

יב. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁו לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּדִינָר זֶה', וּבָא אַחֵר וְקִדְּשָׁהּ בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק לִשְׁנֵיהֶם; לְפִיכָךְ שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִין גֵּט, בֵּין בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם בֵּין לְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם. 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁו לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם', וּבָא אַחֵר וְאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁו לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם', וּבָא אַחֵר וְאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁו לְאַחַר עֲשָׂרָה יָמִים', אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה - קִדּוּשֵׁי כֻּלָּן תּוֹפְסִין בָּהּ; וּצְרִיכָה גֵּט מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת לְכֻלָּן בְּסָפֵק.

יג. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי חוּץ מִפְּלוֹנִי', כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא תֵּאָסֵר עָלָיו, אֶלָּא תִּהְיֶה אֵשֶׁת אִישׁ עַל כָּל הָעוֹלָם וְלִפְלוֹנִי כִּפְנוּיָה - הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְקֻדֶּשֶׁת. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי עַל מְנָת שֶׁתִּהְיִי מֻתֶּרֶת לִפְלוֹנִי' - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְתִהְיֶה אֲסוּרָה עַל אוֹתוֹ פְּלוֹנִי כִּשְׁאָר הָעָם, מִפְּנֵי שֶׁהִתְנָה בְּדָבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ.

יד. הַנּוֹתֵן שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת לְאִשָּׁה וְאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי הַיּוֹם בְּאַחַת, וּבְאַחַת לְאַחַר שֶׁאֲגָרְשֵׁךְ' - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וּכְשֶׁיְּגָרֵשׁ אוֹתָהּ תִּהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת עַד שֶׁיְּגָרֵשׁ אוֹתָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה מִן קִדּוּשֵׁי פְּרוּטָה שְׁנִיָּה. אֲבָל הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בָּזֶה לְאַחַר שֶׁאֶתְגַּיֵּר', 'לְאַחַר שֶׁתִּתְגַּיְּרִי', 'לְאַחַר שֶׁאֶשְׁתַּחְרֵר' [מהיותו עבד כנעני], 'לְאַחַר שֶׁתִּשְׁתַּחְרְרִי' [מהיותה שפחה כנענית], 'לְאַחַר שֶׁיָּמוּת בַּעֲלֵךְ', 'לְאַחַר שֶׁתָּמוּת אֲחוֹתֵךְ' [שכעת היא אשתי] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל עַתָּה לְקַדְּשָׁהּ.

טו. הָאוֹמֵר לִיבָמָה: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בָּזֶה לְאַחַר שֶׁיַּחְלֹץ לִיךְ יְבָמִיךְ' - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק, הוֹאִיל וְאִלּוּ קִדְּשָׁהּ עַתָּה, הָיוּ קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ מִסָּפֵק.

טז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'אִם יָלְדָה אִשְׁתְּךָ נְקֵבָה הֲרֵי הִיא מְקֻדֶּשֶׁת לִי בָּזֶה' - לֹא אָמַר כְּלוּם. וְאִם הָיְתָה אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ מְעֻבֶּרֶת וְהֵכִּר הָעֻבָּר - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁצָּרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְקַדֵּשׁ אוֹתָהּ מֵאָבִיהָ אַחַר שֶׁתֵּלֵד, כְּדֵי שֶׁיִּכְנְסוּ אוֹתָהּ בְּקִדּוּשִׁין שֶׁאֵין בָּהֶן דִּפּוּי [פגם].

יז. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּמֵאָה דִּינָר', וְנָתַן לָהּ אֲפִלּוּ דִּינָר אֶחָד - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִשֶּׁלָּקְחָה הַדִּינָר, וְהוּא יַשְׁלִים לָהּ אֶת הַשְּׁאָר; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה עַל מְנָת שֶׁאַשְׁלִים לִיךְ מֵאָה דִּינָר', שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת לוֹ מֵעַכְשָׁו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָמַר לָהּ בְּמֵאָה דִּינָר סְתָם. אֲבָל אִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּמֵאָה דִּינָר אֵלּוּ', וְהִתְחִיל לִמְנוֹת לְתוֹךְ יָדָהּ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת עַד שֶׁיַּשְׁלִים; וַאֲפִלּוּ בַּדִּינָר הָאַחֲרוֹן שְׁנֵיהֶן יְכוֹלִים לַחֲזוֹר זֶה בָּזֶה. וְכֵן אִם נִמְצָא מֻנֶּה חָסֵר דִּינָר, אוֹ נִמְצָא מֵהֶם דִּינָר נְחֹשֶׁת [ולא מכסף] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. נִמְצָא בָּהֶם דִּינָר רַע [חסר במשקלו] - אִם יְכוֹלָה לְהוֹצִיאוֹ עַל יְדֵי הַדְּחָק, יַחְלִיפֶנּוּ; וְאִם לָאו, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

יח. אָמַר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בִּבְגָדִים אֵלּוּ שֶׁהֵן שָׁוִין חֲמִשִּׁים דִּינָר', וְהָיוּ שֶׁל מֶשִׁי וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהָאִשָּׁה מִתְאַוָּה לָהֶן - אִם הָיוּ שָׁוִין חֲמִשִּׁים, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִשְּׁעַת לְקִיחָה; וְאֵינָן צְרִיכִין שׁוּמָא בַּשּׁוּק וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת, כְּדֵי שֶׁתִּסְמֹךְ דַּעְתָּהּ, אֶלָּא הוֹאִיל וְהֵם שָׁוִין כְּשֶׁאָמַר לָהּ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה. וְאִם אֵינָם שָׁוִין, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

יט. אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהָיוּ עֲסֵקִין בְּדִבְרֵי אֲרוּסִין, הוּא אוֹמֵר: 'בְּמֵאָה דִּינָר אֲקַדֵּשׁ אוֹתָךְ', וְהִיא אוֹמֶרֶת: 'אֵינִי מִתְקַדֶּשֶׁת לְךָ אֶלָּא בְּמָאתַיִם זוּז', וְהָלַךְ זֶה לְבֵיתוֹ וְזוֹ לְבֵיתָהּ [מבלי להסכים], וְאַחַר כָּךְ תָּבְעוּ זֶה אֶת זֶה [הסכימו לחדש את הקשר] וְקִדְּשוּ סְתָם [בלי להזכיר סכום] - אִם הָאִישׁ תָּבַע אֶת הָאִשָּׁה, יַעֲשׂוּ דִּבְרֵי הָאִשָּׁה; וְאִם הָאִשָּׁה תָּבְעָה אֶת הָאִישׁ, יַעֲשׂוּ דִּבְרֵי הָאִישׁ.

כ. הָעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְקִדְּשָׁהּ עַל תְּנַאי - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; וְכֵן אִם אָמַר לוֹ לְקַדְּשָׁהּ עַל תְּנַאי, וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ סְתָם, אוֹ עַל תְּנַאי אַחֵר, אוֹ שֶׁשִּׁנָּה אֶת הַתְּנַאי - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

כא. אָמַר לוֹ: 'קַדְּשָׁהּ לִי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי', וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; 'קַדְּשָׁהּ לִי וַהֲרֵי הִיא בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי', וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְאֶה מָקוֹם הוּא לוֹ [ציין לו היכן היא נמצאת]. וְכֵן הִיא שֶׁאָמְרָה לִשְׁלוּחָהּ: 'קַבֵּל לִי קִדּוּשֵׁי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי', וְקִבֵּל לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; 'הֲרֵי הַבַּעַל בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי',

1 וְקִבֵּל לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁמַּרְאָה מָקוֹם
2 הִיא לוֹ.
3 **כב.** הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה וְחָזַר בּוֹ מִיָּד הוּא אוֹ הִיא, אַף עַל
4 פִּי שֶׁחָזְרוּ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר [בטווח מיידי של זמן אמירת משפט]
5 - אֵין חֲזָרָתָם כְּלוּם, וַהֲרֵי הִיא מְקֻדֶּשֶׁת.
6 **כג.** הַמְקַדֵּשׁ עַל תְּנַאי וְחָזַר אַחַר כַּמָּה יָמִים וּבִטֵּל הַתְּנַאי,
7 אַף עַל פִּי שֶׁבִּטְּלוֹ בֵּינוֹ לְבֵינָהּ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי עֵדִים - בָּטֵל
8 הַתְּנַאי, וַהֲרֵי הִיא מְקֻדֶּשֶׁת סְתָם. וְכֵן אִם הָיָה הַתְּנַאי מִן
9 הָאִשָּׁה, וּבִטְּלָה אוֹתוֹ אַחַר כֵּן בֵּינָהּ לְבֵינוֹ - בָּטֵל הַתְּנַאי.
10 לְפִיכָךְ הַמְקַדֵּשׁ עַל תְּנַאי וְכָנַס סְתָם [נשאה ללא הזכרת
11 התנאי] אוֹ בָּעַל סְתָם - הֲרֵי זוֹ צְרִיכָה גֵּט אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא
12 נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי, שֶׁמָּא בִּטֵּל הַתְּנַאי כְּשֶׁבָּעַל אוֹ כְּשֶׁכָּנַס. וְכֵן
13 הַמְקַדֵּשׁ בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה, אוֹ בְּמִלְוָה [שחייבת לו], וְחָזַר
14 וּבָעַל סְתָם בִּפְנֵי עֵדִים - צְרִיכָה גֵּט, שֶׁעַל בְּעִילָה זוֹ סָמַךְ
15 [לקדשה בה], וְלֹא עַל אוֹתָן הַקִּדּוּשִׁין הַפְּסוּלִין; חֲזָקָה הִיא
16 שֶׁאֵין אָדָם מִישְׂרָאֵל הַכְּשֵׁרִים עוֹשֶׂה בְּעִילָתוֹ בְּעִילַת זְנוּת,
17 וַהֲרֵי בְּיָדוֹ עַתָּה לַעֲשׂוֹתָהּ בְּעִילַת מִצְוָה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ד־כ' אייר ה'תשע"ב

יום ראשון י"ד אייר ה'תשע"ב

הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים

פֶּרֶק ג

א. תְּפִלַּת הַשַּׁחַר - מִצְוָתָהּ, שֶׁיַּתְחִיל לְהִתְפַּלֵּל עִם הָנֵץ הַחַמָּה; וּזְמַנָּהּ, עַד סוֹף שָׁעָה רְבִיעִית, שֶׁהוּא שְׁלִישׁ הַיּוֹם. וְאִם עָבַר אוֹ טָעָה וְהִתְפַּלֵּל אַחַר אַרְבַּע שָׁעוֹת עַד חֲצִי הַיּוֹם - יָצָא יְדֵי חוֹבַת תְּפִלָּה, אֲבָל לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבַת תְּפִלָּה בִּזְמַנָּהּ: שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּצְוַת תְּפִלָּה מִן הַתּוֹרָה, כָּךְ מִצְוָה מִדִּבְרֵיהֶן לְהִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ בִּזְמַנָּהּ שֶׁתִּקְּנוּ לָנוּ חֲכָמִים וּנְבִיאִים.

ב. כְּבָר אָמַרְנוּ, שֶׁתְּפִלַּת הַמִּנְחָה, כְּנֶגֶד זְמַן תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם תִּקְּנוּ זְמַנָּהּ. וּלְפִי שֶׁהָיָה הַתָּמִיד קָרֵב בְּכָל יוֹם בְּתֵשַׁע וּמֶחֱצָה - תִּקְּנוּ זְמַנָּהּ מִתֵּשַׁע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, וְהִיא הַנִּקְרֵאת 'מִנְחָה קְטַנָּה'. וּלְפִי שֶׁבְּעֶרֶב הַפֶּסַח שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, הָיוּ שׁוֹחֲטִין אֶת הַתָּמִיד בְּשֵׁשׁ וּמֶחֱצָה - אָמְרוּ שֶׁהַמִּתְפַּלֵּל מֵאַחַר שֵׁשׁ וּמֶחֱצָה, יָצָא; וּמִשֶּׁהִגִּיעַ זְמַן זֶה - הִגִּיעַ חִיּוּבָהּ, וְזוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת 'מִנְחָה גְּדוֹלָה'.

ג. נָהֲגוּ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה לְהִתְפַּלֵּל גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה, וְהָאַחַת רְשׁוּת. וְהוֹרוּ מִקְצָת גְּאוֹנִים, שֶׁאֵין רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל רְשׁוּת אֶלָּא הַגְּדוֹלָה; וְכֵן הַדִּין נוֹתֵן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּנֶגֶד דָּבָר שֶׁאֵינוֹ תָּדִיר בְּכָל יוֹם. וְאִם הִתְפַּלֵּל הַגְּדוֹלָה חוֹבָה, לֹא יִתְפַּלֵּל הַקְּטַנָּה אֶלָּא רְשׁוּת.

ד. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁזְּמַן מִנְחָה גְּדוֹלָה, מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה עַד תֵּשַׁע וּמֶחֱצָה. וּזְמַן מִנְחָה קְטַנָּה, מִתֵּשַׁע וּמֶחֱצָה עַד שֶׁיִּשָּׁאֵר מִן הַיּוֹם שָׁעָה וּרְבִיעַ; וְיֵשׁ לוֹ לְהִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה.

ה. תְּפִלַּת הַמּוּסָפִין - זְמַנָּהּ אַחַר תְּפִלַּת הַשַּׁחַר, עַד שֶׁבַע שָׁעוֹת בַּיּוֹם; וְהַמִּתְפַּלֵּל אַחַר שֶׁבַע שָׁעוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁפָּשַׁע - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; מִפְּנֵי שֶׁזְּמַנָּהּ כָּל הַיּוֹם.

ו. תְּפִלַּת הָעֶרֶב - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה - הַמִּתְפַּלֵּל אוֹתָהּ, יֵשׁ לוֹ לְהִתְפַּלֵּל מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. תְּפִלַּת נְעִילָה - כְּדֵי שֶׁיַּשְׁלִים אוֹתָהּ סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה.

ז. הַמִּתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קֹדֶם זְמַנָּהּ - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְחוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ בִּזְמַנָּהּ. וְאִם הִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שַׁחֲרִית בִּשְׁעַת הַדְּחָק, אַחַר שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר - יָצָא. וְיֵשׁ לוֹ לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית שֶׁל לֵילֵי שַׁבָּת, בְּעֶרֶב שַׁבָּת קֹדֶם שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה; וְכֵן מִתְפַּלֵּל עַרְבִית שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת, בְּשַׁבָּת. לְפִי שֶׁתְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת, אֵין מְדַקְדְּקִין בִּזְמַנָּהּ; וּבִלְבַד שֶׁיִּקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּעוֹנָתָהּ, אַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים.

ח. כָּל מִי שֶׁעָבַר עָלָיו זְמַן תְּפִלָּה, וְלֹא הִתְפַּלֵּל - בְּמֵזִיד - אֵין לוֹ תַּקָּנָה, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם; בְּשׁוֹגֵג, אוֹ שֶׁהָיָה אָנוּס אוֹ טָרוּד - מְשַׁלֵּם אוֹתָהּ תְּפִלָּה, בִּזְמַן תְּפִלָּה הַסְּמוּכָה לָהּ, וּמַקְדִּים תְּפִלָּה אַחֲרוֹנָה, וְאַחֲרֶיהָ מִתְפַּלֵּל אֶת הַתַּשְׁלוּמִין.

ט. כֵּיצַד? טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית עַד שֶׁעָבַר חֲצִי הַיּוֹם - יִתְפַּלֵּל מִנְחָה שְׁתַּיִם; הָרִאשׁוֹנָה תְּפִלַּת מִנְחָה, וְהַשְּׁנִיָּה תַּשְׁלוּמֵי שַׁחֲרִית. טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה עַד שֶׁשָּׁקְעָה הַשֶּׁמֶשׁ - מִתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתַּיִם; הָרִאשׁוֹנָה עַרְבִית, וּשְׁנִיָּה תַּשְׁלוּמֵי מִנְחָה. טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל עַרְבִית עַד שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר - מִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית שְׁתַּיִם; רִאשׁוֹנָה שַׁחֲרִית, וּשְׁנִיָּה תַּשְׁלוּמֵי עַרְבִית.

י. טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל לֹא תְּפִלָּה זוֹ, וְלֹא תְּפִלָּה הַסְּמוּכָה לָהּ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא אַחֲרוֹנָה בִּלְבַד. כֵּיצַד? טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל לֹא שַׁחֲרִית וְלֹא מִנְחָה - מִתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתַּיִם; רִאשׁוֹנָה עַרְבִית, וְהָאַחֲרוֹנָה תַּשְׁלוּמֵי מִנְחָה; אֲבָל שַׁחֲרִית - אֵין לָהּ תַּשְׁלוּמִין, שֶׁכְּבָר עָבַר זְמַנָּהּ. וְכֵן בִּשְׁאָר תְּפִלּוֹת.

יא. הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי תְּפִלּוֹת, שֶׁל מִנְחָה וְשֶׁל מוּסָפִין - מִתְפַּלֵּל שֶׁל מִנְחָה, וְאַחַר כָּךְ שֶׁל מוּסָפִין. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שֶׁאֵין עוֹשִׂין כֵּן בְּצִבּוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ [יחשבו שכך הסדר].

יום שני ט"ו אייר ה'תשע"ב

פֶּרֶק ד

א. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים מְעַכְּבִין אֶת הַתְּפִלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ - טָהֲרַת הַיָּדַיִם, וְכִסּוּי הָעֶרְוָה, וְטָהֲרַת מְקוֹם הַתְּפִלָּה, וּדְבָרִים הַחוֹפְזִין [ממהרים] אוֹתוֹ, וְכַוָּנַת הַלֵּב.

ב. טָהֲרַת הַיָּדַיִם כֵּיצַד? רוֹחֵץ יָדָיו בְּמַיִם עַד הַפֶּרֶק [חיבור

מתוך מהדורת חזק

כף היד לזרוע], וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל. הָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, וְהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה, וְלֹא הָיָה לוֹ מַיִם - אִם הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם אַרְבָּעָה מִילִין, שֶׁהֵם שְׁמוֹנַת אֲלָפִים אַמָּה - הוֹלֵךְ עַד מְקוֹם הַמַּיִם וְרוֹחֵץ, וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל; הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם יוֹתֵר מִכֵּן - מְקַנֵּחַ יָדָיו בִּצְרוֹר [אבן] אוֹ בְּעָפָר אוֹ בְּקוֹרָה [קרש], וּמִתְפַּלֵּל.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְפָנָיו; אֲבָל אִם הָיָה מְקוֹם הַמַּיִם לְאַחֲרָיו, אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַחֲזוֹר לְאַחֲרָיו אֶלָּא עַד מִיל. אֲבָל אִם עָבַר מִן הַמַּיִם יוֹתֵר מִמִּיל, אֵינוֹ חַיָּב לַחֲזוֹר, אֶלָּא מְקַנֵּחַ יָדָיו, וּמִתְפַּלֵּל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁאֵינוֹ מְטַהֵר לִתְפִלָּה אֶלָּא יָדָיו בִּלְבַד? בִּשְׁאָר תְּפִלּוֹת, חוּץ מִתְּפִלַּת שַׁחֲרִית; אֲבָל שַׁחֲרִית - רוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל. וְאִם הָיָה רָחוֹק מִן הַמַּיִם - מְקַנֵּחַ יָדָיו בִּלְבַד, וּמִתְפַּלֵּל.

ד. כָּל הַטְּמֵאִין - רוֹחֲצִין יְדֵיהֶן בִּלְבַד כִּטְהוֹרִין, וּמִתְפַּלְּלִין; אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לָהֶן לִטְבֹּל וְלַעֲלוֹת מִטֻּמְאָתָן, אֵין הַטְּבִילָה מְעַכֶּבֶת. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁעֶזְרָא תִּקֵּן שֶׁלֹּא יִקְרָא בַּעַל קֶרִי בִּלְבַד דִּבְרֵי תּוֹרָה, עַד שֶׁיִּטְבֹּל. וּבֵית דִּין שֶׁעָמְדוּ אַחֲרֵי כֵּן, הִתְקִינוּ אַף לִתְפִלָּה, שֶׁלֹּא יִתְפַּלֵּל בַּעַל קֶרִי בִּלְבַד, עַד שֶׁיִּטְבֹּל. וְלֹא מִפְּנֵי טֻמְאָה וְטָהֳרָה נָגְעוּ בָּהּ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְצוּיִין אֵצֶל נְשׁוֹתֵיהֶן כְּתַרְנְגוֹלִין; וּמִפְּנֵי זֶה תִּקְּנוּ טְבִילָה לְבַעַל קֶרִי לְבַדּוֹ, וְהוֹצִיאוּהוּ מִכְּלַל הַטְּמֵאִין.

ה. לְפִיכָךְ הָיוּ אוֹמְרִין בִּזְמַן תַּקָּנָה זוֹ, שֶׁאֲפִלּוּ זָב שֶׁרָאָה קֶרִי וְנִדָּה שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע וְהַמְּשַׁמֶּשֶׁת שֶׁרָאַת נִדָּה, צְרִיכִין טְבִילָה לִקְרִיאַת שְׁמַע וְכֵן לִתְפִלָּה מִפְּנֵי הַקֶּרִי, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמֵאִין. וְכֵן הַדִּין נוֹתֵן, שֶׁאֵין טְבִילָה זוֹ מִפְּנֵי הַטָּהֳרָה, אֶלָּא מִפְּנֵי הַגְּזֵרָה, שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְצוּיִין אֵצֶל נְשׁוֹתֵיהֶן תָּמִיד. וּכְבָר בָּטְלָה גַּם תַּקָּנָה זוֹ שֶׁל תְּפִלָּה, לְפִי שֶׁלֹּא פָּשְׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הָיָה כֹּחַ בַּצִּבּוּר לַעֲמֹד בָּהּ.

ו. מִנְהָג פָּשׁוּט בִּסְפָרַד וּבִשְׁנְעָר [בבל], שֶׁאֵין בַּעַל קֶרִי מִתְפַּלֵּל עַד שֶׁהוּא רוֹחֵץ כָּל בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם [בתשעה קבין], מִשּׁוּם "הִכּוֹן לִקְרַאת אֱלֹהֶיךָ, יִשְׂרָאֵל". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבָרִיא אוֹ חוֹלֶה שֶׁבָּעַל; אֲבָל חוֹלֶה שֶׁרָאָה קֶרִי לְאָנְסוֹ - פָּטוּר מִן הָרְחִיצָה, וְאֵין בָּזֶה מִנְהָג [לרחוץ]. וְכֵן זָב שֶׁרָאָה קֶרִי וְנִדָּה שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע, אֵין בָּהֶן מִנְהָג, אֶלָּא מְקַנְּחִין עַצְמָן וְרוֹחֲצִין יְדֵיהֶן, וּמִתְפַּלְּלִין.

ז. כִּסּוּי הָעֶרְוָה כֵּיצַד? אַף עַל פִּי שֶׁכִּסָּה עֶרְוָתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּכַסֶּה לִקְרַאת שְׁמַע, לֹא יִתְפַּלֵּל, עַד שֶׁיְּכַסֶּה אֶת לִבּוֹ; וְאִם לֹא כִּסָּה לִבּוֹ, אוֹ שֶׁנֶּאֱנַס וְאֵין לוֹ בַּמֶּה יְכַסֶּה, הוֹאִיל וְכִסָּה עֶרְוָתוֹ וְהִתְפַּלֵּל, יָצָא; וּלְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה.

ח. טָהֳרַת מְקוֹם הַתְּפִלָּה כֵּיצַד? לֹא יִתְפַּלֵּל בִּמְקוֹם הַטִּנּוּפוֹת, וְלֹא בְּמֶרְחָץ, וְלֹא בְּבֵית הַכִּסֵּא, וְלֹא בָּאַשְׁפָּה, וְלֹא בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ בְּחֶזְקַת טָהֳרָה עַד שֶׁיִּבְדְּקֶנּוּ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר - כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין קוֹרִין בּוֹ קְרִיאַת שְׁמַע, אֵין מִתְפַּלְּלִין בּוֹ. וּכְשֵׁם שֶׁמַּרְחִיקִין מִצּוֹאָה וּמֵי רַגְלַיִם וְרֵיחַ רַע וּמִן הַמֵּת וּמֵרְאִיַּת הָעֶרְוָה, לְקִרְיַת שְׁמַע - כָּךְ מַרְחִיקִין לִתְפִלָּה.

ט. הַמִּתְפַּלֵּל וּמָצָא צוֹאָה בִּמְקוֹמוֹ - הוֹאִיל וְחָטָא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָּדַק עַד שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל, חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם טָהוֹר. הָיָה עוֹמֵד בִּתְפִלָּה, וְרָאָה צוֹאָה כְּנֶגְדּוֹ - אִם יָכוֹל לְהַלֵּךְ לְפָנָיו כְּדֵי שֶׁיְּזְרָקֶנָּה [כלומר: ישאירנה] לְאַחֲרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת, יְהַלֵּךְ; וְאִם לָאו, יִסְלְקֶנָּה [- ילק] לִצְדָדִין; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל, יַפְסִיק. גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים לֹא הָיוּ מִתְפַּלְּלִין בְּבֵית שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֵׁכָר, וְלֹא בְּבֵית שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּרְיָס בְּעֵת עִפּוּשׁוֹ [ציר דגים שהתעפש], מִפְּנֵי שֶׁרֵיחוֹ רַע, אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּקוֹם טָהוֹר.

י. דְּבָרִים הַחוֹפְזִין אוֹתוֹ כֵּיצַד? שֶׁאִם הָיָה צָרִיךְ לִנְקָבָיו, לֹא יִתְפַּלֵּל. וְכָל הַצָּרִיךְ לִנְקָבָיו וְהִתְפַּלֵּל - תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה, וְחוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל אַחַר שֶׁיַּעֲשֶׂה צָרְכָּיו. וְאִם יָכוֹל לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ כְּדֵי פְּרִסָה, תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה; וְאַף עַל פִּי כֵן, לְכַתְּחִלָּה לֹא יִתְפַּלֵּל, עַד שֶׁיִּבְדֹּק עַצְמוֹ יָפֶה יָפֶה, וְיִפְקֹד נְקָבָיו, וְיָסִיר כִּיחוֹ [רוק הגרון] וְנִיעוֹ [רוק הפה] וְכָל דָּבָר הַטּוֹרְדוֹ - וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל.

יא. מִי שֶׁגִּהֵק וּפִהֵק וְנִתְעַטֵּשׁ בִּתְפִלָּתוֹ - אִם לִרְצוֹנוֹ, הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה; וְאִם בָּדַק גּוּפוֹ קֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל וּבָאוּ לְאָנְסוֹ, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. נִזְדַּמֵּן לוֹ רֹק בִּתְפִלָּתוֹ, מַבְלִיעוֹ בְּטַלִּיתוֹ אוֹ בְּבִגְדוֹ; וְאִם הָיָה מִצְטַעֵר בְּכָךְ, זוֹרְקוֹ בְּיָדוֹ לַאֲחוֹרָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטַעֵר בַּתְּפִלָּה, וְנִמְצָא טָרוּד. יָצָא מִמֶּנּוּ רוּחַ מִלְּמַטָּה כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ - שׁוֹתֵק עַד שֶׁתִּכְלֶה הָרוּחַ, וְחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ.

יב. בִּקֵּשׁ לְהוֹצִיא רוּחַ מִלְּמַטָּה, וְנִצְטַעֵר הִרְבֵּה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ - מְהַלֵּךְ לַאֲחוֹרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת, וּמַמְתִּין עַד שֶׁתִּכְלֶה הָרוּחַ, וְאוֹמֵר: 'רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, יְצַרְתָּנוּ נְקָבִים נְקָבִים וַחֲלוּלִים חֲלוּלִים - גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ חֶרְפָּתֵנוּ וּכְלִמָּתֵנוּ, חֶרְפָּה וּכְלִמָּה בְּחַיֵּינוּ, תּוֹלַעַת וְרִמָּה בְּמוֹתֵנוּ'; וְחוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ, וּמִתְפַּלֵּל.

יג. הָיָה עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה, וְנָטְפוּ מֵי רַגְלָיו עַל בִּרְכָּיו - מַמְתִּין עַד שֶׁיִּכְלֶה הַמַּיִם, וְחוֹזֵר לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק; וְאִם שָׁהָה כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כָּל הַתְּפִלָּה, חוֹזֵר לְרֹאשׁ.

יד. וְכֵן הַמַּשְׁתִּין מַיִם - שׁוֹהֶה כְּדֵי הִלּוּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, וְאַחַר כָּךְ מִתְפַּלֵּל; וּמִי שֶׁהִתְפַּלֵּל, שׁוֹהֶה כְּדֵי הִלּוּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, וְאַחַר כָּךְ מַשְׁתִּין, כְּדֵי שֶׁיִּפְסֹק דִּבְרֵי תְּפִלָּה מִפִּיו.

טו. כַּוָּנַת הַלֵּב כֵּיצַד? כָּל תְּפִלָּה שֶׁאֵינָהּ בְּכַוָּנָה, אֵינָהּ תְּפִלָּה; וְאִם הִתְפַּלֵּל בְּלֹא כַּוָּנָה, חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל בְּכַוָּנָה. מָצָא דַּעְתּוֹ מְשֻׁבָּשֶׁת וְלִבּוֹ טָרוּד - אָסוּר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל, עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ. לְפִיכָךְ, הַבָּא מִן הַדֶּרֶךְ, וְהוּא עָיֵף אוֹ מֵצֵר [מצטער] - אָסוּר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל, עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים: שְׁלֹשָׁה יָמִים, עַד שֶׁיָּנוּחַ וְתִתְקָרֵר דַּעְתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל.

טז. כֵּיצַד הִיא הַכַּוָּנָה? שֶׁיְּכַוֵּן לִבּוֹ מִכָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת, וְיִרְאֶה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא עוֹמֵד לִפְנֵי הַשְּׁכִינָה; לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לֵישֵׁב מְעַט קֹדֶם הַתְּפִלָּה, כְּדֵי לְכַוֵּן אֶת לִבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל בְּנַחַת וּבְתַחֲנוּנִים. וְלֹא יַעֲשֶׂה תְּפִלָּתוֹ כְּמִי שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא מַשָּׂאוֹ, מַשְׁלִיכוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ; לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לֵישֵׁב מְעַט אַחַר הַתְּפִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יִפְטֹר. חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹהִין שָׁעָה קֹדֶם הַתְּפִלָּה, וְשָׁעָה אַחַר הַתְּפִלָּה, וּמַאֲרִיכִין בַּתְּפִלָּה שָׁעָה.

יז. שִׁכּוֹר - אַל יִתְפַּלֵּל, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ כַּוָּנָה; וְאִם הִתְפַּלֵּל,

תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה - לְפִיכָךְ, חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל כְּשֶׁיִּתְרוֹנֵן מִשִּׁכְרוּתוֹ. שָׁתוּי [שאינו שיכור] - אַל יִתְפַּלֵּל; וְאִם הִתְפַּלֵּל, תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה. אֵי זֶה הוּא שִׁכּוֹר, וְאֵי זֶה הוּא שָׁתוּי? שִׁכּוֹר, זֶה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ; וְשָׁתוּי, זֶה שֶׁיָּכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְאֵינוֹ מִשְׁתַּבֵּשׁ. אַף עַל פִּי כֵן, הוֹאִיל וְשָׁתָה רְבִיעִית יַיִן - לֹא יִתְפַּלֵּל, עַד שֶׁיָּסִיר יֵינוֹ מֵעָלָיו.

יח. וְכֵן אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל לֹא מִתּוֹךְ שְׂחוֹק, וְלֹא מִתּוֹךְ קַלּוּת רֹאשׁ, וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂיחָה, וְלֹא מִתּוֹךְ מְרִיבָה, וְלֹא מִתּוֹךְ כַּעַס - אֶלָּא מִתּוֹךְ דִּבְרֵי תּוֹרָה. וְלֹא מִתּוֹךְ דִּין הֲלָכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם דִּבְרֵי תּוֹרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבּוֹ טָרוּד בַּהֲלָכָה - אֶלָּא מִתּוֹךְ דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁאֵין בָּהּ עִיּוּן, כְּגוֹן הֲלָכוֹת פְּסוּקוֹת.

יט. תְּפִלּוֹת שֶׁל פְּרָקִים [שהם לעיתים ואינם תדירים], כְּגוֹן תְּפִלַּת מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּתְפִלַּת הַמּוֹעֲדוֹת - צָרִיךְ לְהַסְדִּיר תְּפִלָּתוֹ וְאַחַר כָּךְ עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל בָּהּ. l הָיָה מְהַלֵּךְ בִּמְקוֹם סַכָּנָה, כְּגוֹן בִּמְקוֹם גְּדוּדֵי חַיּוֹת וְלִסְטִים, וְהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה - מִתְפַּלֵּל בְּרָכָה אַחַת, וְזוֹ הִיא: 'צָרְכֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מְרֻבִּין, וְדַעְתָּם קְצָרָה; יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתִּתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ, וּלְכָל גְּוִיָּה וּגְוִיָּה דֵּי מַחְסוֹרָהּ, וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשֵׂה; בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ הַתְּפִלָּה'. וּמִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ, כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ; וְאִם יָכוֹל לַעֲמֹד, עוֹמֵד. וּכְשֶׁהוּא מַגִּיעַ לְיִשּׁוּב, וְתִתְקָרֵר דַּעְתּוֹ - חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה כַּתַּקָּנָה, תְּשַׁע עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת.

יום שלישי ט"ז אייר ה'תשע"ב

פֶּרֶק ה

א. שְׁמוֹנֶה דְּבָרִים צָרִיךְ הַמִּתְפַּלֵּל לְהִזָּהֵר בָּהֶן וְלַעֲשׂוֹתָן; וְאִם הָיָה דָּחוּק, אוֹ נֶאֱנָס, אוֹ שֶׁעָבַר וְלֹא עָשָׂה אוֹתָן - אֵינָן מְעַכְּבִין. וְאֵלּוּ הֵן: עֲמִידָה, וְנֹכַח הַמִּקְדָּשׁ, וְתִקּוּן הַגּוּף, וְתִקּוּן הַמַּלְבּוּשׁ, וְתִקּוּן הַמָּקוֹם, וְהַשְׁוָיַת הַקּוֹל, וְהַכְּרִיעָה, וְהַהִשְׁתַּחֲוָיָה.

ב. עֲמִידָה כֵּיצַד? אֵין מִתְפַּלְּלִין אֶלָּא מְעֻמָּד. הָיָה יוֹשֵׁב בִּסְפִינָה אוֹ בַּעֲגָלָה - אִם יָכוֹל לַעֲמֹד, יַעֲמֹד; וְאִם לָאו, יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וְיִתְפַּלֵּל. חוֹלֶה מִתְפַּלֵּל, אֲפִלּוּ שׁוֹכֵב עַל צִדּוֹ - וְהוּא, שֶׁיָּכוֹל לְכַוֵּן אֶת דַּעְתּוֹ. כֵּן הַצָּמֵא וְהָרָעֵב, הֲרֵי הֵן בִּכְלַל חוֹלִים - אִם יֵשׁ בּוֹ יְכֹלֶת לְכַוֵּן אֶת דַּעְתּוֹ, יִתְפַּלֵּל; וְאִם לָאו, אַל יִתְפַּלֵּל עַד שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה. הָיָה רוֹכֵב עַל הַבְּהֵמָה - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִי שֶׁיֵּאֱחֹז אֶת בְּהֶמְתּוֹ, לֹא יֵרֵד, אֶלָּא יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וּמִתְפַּלֵּל, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת עָלָיו.

ג. נֹכַח הַמִּקְדָּשׁ כֵּיצַד? הָיָה עוֹמֵד בְּחוּצָה לָאָרֶץ, מַחְזִיר פָּנָיו נֹכַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמִתְפַּלֵּל; הָיָה עוֹמֵד בָּאָרֶץ, מְכַוֵּן פָּנָיו כְּנֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם; הָיָה עוֹמֵד בִּירוּשָׁלַיִם, מְכַוֵּן פָּנָיו כְּנֶגֶד הַמִּקְדָּשׁ; הָיָה עוֹמֵד בַּמִּקְדָּשׁ, מְכַוֵּן פָּנָיו כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים. סוּמָה, וּמִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְכַוֵּן אֶת הָרוּחוֹת, וְהַמְהַלֵּךְ בִּסְפִינָה - יְכַוֵּן לִבּוֹ כְּנֶגֶד הַשְּׁכִינָה, וְיִתְפַּלֵּל.

ד. תִּקּוּן הַגּוּף כֵּיצַד? כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד בִּתְפִלָּה, צָרִיךְ לְכַוֵּן אֶת רַגְלָיו זוֹ בְּצַד זוֹ; וְנוֹתֵן עֵינָיו לְמַטָּה, כְּאִלּוּ הוּא מַבִּיט לָאָרֶץ; וְיִהְיֶה לִבּוֹ פָּנוּי לְמַעְלָה, כְּאִלּוּ הוּא עוֹמֵד בַּשָּׁמַיִם; וּמַנִּיחַ יָדָיו עַל לִבּוֹ כְּפוּתִין, הַיְמָנִית עַל הַשְּׂמֹאלִית. וְעוֹמֵד כְּעֶבֶד לִפְנֵי רַבּוֹ, בְּאֵימָה וְיִרְאָה וָפַחַד. וְלֹא יַנִּיחַ יָדָיו עַל חֲלָצָיו.

ה. תִּקּוּן הַמַּלְבּוּשׁ כֵּיצַד? מְתַקֵּן מַלְבּוּשָׁיו תְּחִלָּה, וּמְצַיֵּן עַצְמוֹ [מתקשט בבגדיו] וּמְהַדֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשְׁתַּחֲווּ לַה' בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ". וְלֹא יַעֲמֹד לִתְפִלָּה בַּאֲפֻנְדָּתוֹ [גופיתו], וְלֹא בְּרֹאשׁ מְגֻלֶּה. וְלֹא בְּרַגְלַיִם מְגֻלּוֹת [יחפות], אִם דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא יַעַמְדוּ לִפְנֵי הַגְּדוֹלִים אֶלָּא בְּבֵית הָרַגְלַיִם. וּבְכָל מָקוֹם, לֹא יֶאֱחֹז תְּפִלִּין בְּיָדוֹ וְסֵפֶר תּוֹרָה בִּזְרוֹעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ טָרוּד בָּהֶן; וְלֹא יֶאֱחֹז מָעוֹת וְכֵלִים בְּיָדוֹ. אֲבָל מִתְפַּלֵּל הוּא בְּלוּלָב בְּיָדוֹ בִּימוֹת הֶחָג, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוַת הַיּוֹם. הָיָה מַשּׁוֹי עַל רֹאשׁוֹ, וְהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה - אִם הָיָה פָּחוֹת מֵאַרְבַּעַת קַבִּין - מַפְשִׁילוֹ לַאֲחוֹרָיו, וּמִתְפַּלֵּל; הָיָה אַרְבַּעַת קַבִּין - מַנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל. דֶּרֶךְ כָּל הַחֲכָמִים וְתַלְמִידֵיהֶם, שֶׁלֹּא יִתְפַּלְּלוּ אֶלָּא כְּשֶׁהֵן עֲטוּפִין [בטליתם].

ו. תִּקּוּן הַמָּקוֹם כֵּיצַד? יַעֲמֹד בְּמָקוֹם נָמוּךְ, וְיַחְזִיר פָּנָיו לַכֹּתֶל [לקיר]. וְצָרִיךְ לִפְתֹּחַ חַלּוֹנוֹת אוֹ פְּתָחִים כְּנֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם, כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל כְּנֶגְדָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכַוִּין פְּתִיחָן לַה' בְּעִלִּיתֵהּ, נֶגֶד יְרוּשָׁלֶם". וְקוֹבֵעַ מָקוֹם לִתְפִלָּתוֹ תָּמִיד. וְאֵין מִתְפַּלֵּל בְּחָרְבָּה; וְלֹא לַאֲחוֹרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת, אֶלָּא אִם כֵּן הֶחְזִיר פָּנָיו לְבֵית הַכְּנֶסֶת. וְאָסוּר לֵישֵׁב בְּצַד הָעוֹמֵד בִּתְפִלָּה, אוֹ לַעֲבֹר לְפָנָיו - עַד שֶׁיַּרְחִיק מִמְּנוּ אַרְבַּע אַמּוֹת.

ז. לֹא יַעֲמֹד בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יָתֵר, וְיִתְפַּלֵּל; וְלֹא עַל גַּבֵּי מִטָּה, וְלֹא עַל גַּבֵּי סַפְסָל, וְלֹא עַל גַּבֵּי כִּסֵּא. הָיָה בִּנְיָן גָּבוֹהַּ - אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁהוּא שִׁעוּר הַבַּיִת - הֲרֵי הוּא כַּעֲלִיָּה, וּמֻתָּר לְהִתְפַּלֵּל בּוֹ. וְכֵן אִם הָיָה מֻקָּף מְחִצָּה מִכָּל רוּחוֹתָיו - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת, מֻתָּר לְהִתְפַּלֵּל בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין גָּבְהוֹ נִכָּר, שֶׁהֲרֵי חָלַק רְשׁוּת לְעַצְמוֹ.

ח. הָאֻמָּנִין שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בְּרֹאשׁ הַכֹּתֶל אוֹ בְּרֹאשׁ הָאִילָן, וְהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה - יוֹרְדִין לְמַטָּה וּמִתְפַּלְּלִין, וְחוֹזְרִין לִמְלַאכְתָּן; וְאִם הָיוּ בְּרֹאשׁ הַזַּיִת אוֹ בְּרֹאשׁ הַתְּאֵנָה - מִתְפַּלְּלִין בִּמְקוֹמָן, מִפְּנֵי שֶׁטָּרְחָן מְרֻבֶּה. וּמַה הֵן מִתְפַּלְּלִין? אִם הָיוּ עוֹשִׂין בִּסְעוּדָתָן [עובדים תמורת מזונם] בִּלְבַד, מִתְפַּלְּלִין שָׁלֹשׁ תְּפִלּוֹת שֶׁל תְּשַׁע עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת; הָיוּ עוֹשִׂין בִּשְׂכָרָן, מִתְפַּלְּלִין 'הַבִּינֵנוּ'. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, אֵין יוֹרְדִין לִפְנֵי הַתֵּבָה, וְאֵין נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן.

ט. הַשְׁוָיַת הַקּוֹל כֵּיצַד? לֹא יַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ בִּתְפִלָּתוֹ, וְלֹא יִתְפַּלֵּל בְּלִבּוֹ - אֶלָּא מְחַתֵּךְ הַדְּבָרִים בִּשְׂפָתָיו, וּמַשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו בְּלַחַשׁ. וְלֹא יַשְׁמִיעַ קוֹלוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה חוֹלֶה, אוֹ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְכַוֵּן אֶת לִבּוֹ עַד שֶׁיַּשְׁמִיעַ קוֹלוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; וּבְלִבַּד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּצִבּוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטָּרֵף דַּעְתָּן מִקּוֹלוֹ.

י. כְּרִיעָה כֵּיצַד? הַמִּתְפַּלֵּל, כּוֹרֵעַ חָמֵשׁ כְּרִיעוֹת בְּכָל תְּפִלָּה

וּתְפִלָּה - בִּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה בַּתְּחִלָּה וּבַסּוֹף, וּבַהוֹדָיָה בַּתְּחִלָּה וּבַסּוֹף. וּכְשֶׁגּוֹמֵר הַתְּפִלָּה, כּוֹרֵעַ וּפוֹסֵעַ שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו כְּשֶׁהוּא כּוֹרֵעַ; וְנוֹתֵן שָׁלוֹם מִשְּׂמֹאל עַצְמוֹ, וְאַחַר כָּךְ מִימִין עַצְמוֹ, וְאַחַר כָּךְ מַגְבִּיהַּ רֹאשׁוֹ מִן הַכְּרִיעָה. וּכְשֶׁהוּא כּוֹרֵעַ בְּאַרְבַּע הַכְּרִיעוֹת, כּוֹרֵעַ בְּ'בָרוּךְ'; וּכְשֶׁהוּא זוֹקֵף, זוֹקֵף בַּשֵּׁם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּהֶדְיוֹט. אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל - כּוֹרֵעַ בִּתְחִלַּת כָּל בְּרָכָה, וּבְסוֹף כָּל בְּרָכָה; וְהַמֶּלֶךְ - כֵּיוָן שֶׁשָּׂחָה בָּרִאשׁוֹנָה, אֵינוֹ מַגְבִּיהַּ רֹאשׁוֹ עַד שֶׁגּוֹמֵר תְּפִלָּתוֹ.

יא. וְלָמָּה נוֹתֵן שָׁלוֹם לִשְׂמֹאלוֹ תְּחִלָּה? מִפְּנֵי שֶׁשְּׂמֹאלוֹ הוּא יָמִין שֶׁכְּנֶגֶד פָּנָיו; כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא עוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, נוֹתֵן שָׁלוֹם לִימִין הַמֶּלֶךְ וְאַחַר כָּךְ לִשְׂמֹאל הַמֶּלֶךְ; וְקָבְעוּ שֶׁיִּפָּטֵר מִן הַתְּפִלָּה, כְּמוֹ שֶׁיִּהְיוּ נִפְטָרִין מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ.

יב. כָּל הַכְּרִיעוֹת הָאֵלּוּ - צָרִיךְ שֶׁיִּכְרַע בָּהֶן עַד שֶׁיִּתְפַּקְּפוּ [יבלטו] כָּל חֵלְיוֹת שֶׁבַּשִּׁדְרָה, וְיֵעָשֶׂה כְּקֶשֶׁת; וְאִם שָׂחָה מְעַט וְצִעֵר עַצְמוֹ, וְנִרְאֶה כְּכוֹרֵעַ בְּכָל כֹּחוֹ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

יג. הִשְׁתַּחֲוָיָה כֵּיצַד? אַחַר שֶׁמַּגְבִּיהַּ רֹאשׁוֹ מִכְּרִיעָה חֲמִישִׁית, יוֹשֵׁב לָאָרֶץ, וְנוֹפֵל עַל פָּנָיו אַרְצָה, וּמִתְחַנֵּן בְּכָל הַתַּחֲנוּנִים שֶׁיִּרְצֶה. כְּרִיעָה הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם, עַל בִּרְכַּיִם; קִדָּה, עַל אַפַּיִם [פנים]; הִשְׁתַּחֲוָיָה - זוֹ פִּשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, עַד שֶׁנִּמְצָא מֵטֶל עַל פָּנָיו עַל הָאָרֶץ.

יד. כְּשֶׁהוּא עוֹשֶׂה נְפִילַת פָּנִים אַחַר תְּפִלָּה, יֵשׁ מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קִדָּה, וְיֵשׁ מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הִשְׁתַּחֲוָיָה; וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת הִשְׁתַּחֲוָיָה עַל הָאֲבָנִים אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה. וְאֵין אָדָם חָשׁוּב רַשַּׁאי לִפֹּל עַל פָּנָיו, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא צַדִּיק כִּיהוֹשֻׁעַ; אֲבָל מַטָּה הוּא פָּנָיו מְעַט, וְאֵינוֹ כּוֹבֵשׁ אוֹתָם בַּקַּרְקַע. וּמֻתָּר לְאָדָם לְהִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם זֶה, וְלִנְפֹּל עַל פָּנָיו בְּמָקוֹם אַחֵר.

טו. מִנְהָג פָּשׁוּט בְּכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין נְפִילַת פָּנִים בְּשַׁבָּתוֹת וּבְמוֹעֲדוֹת, וְלֹא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְלֹא בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וַחֲנֻכָּה וּפוּרִים, וְלֹא בְּמִנְחָה שֶׁל עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, וְלֹא בְּעַרְבִית שֶׁבְּכָל יוֹם. וְיֵשׁ יְחִידִים שֶׁנּוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם בְּעַרְבִית. וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים בִּלְבַד, נוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם בְּכָל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם תְּחִנָּה וּבַקָּשָׁה וְתַעֲנִית.

יום רביעי י"ז אייר ה'תשע"ב

פֶּרֶק ו

א. אָסוּר לוֹ לְאָדָם לַעֲבֹר אֲחוֹרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשָׁעָה שֶׁהַצִּבּוּר מִתְפַּלְּלִין, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה נוֹשֵׂא מַשּׂוֹי; אוֹ אִם הָיוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת שְׁנֵי פְּתָחִים בִּשְׁתֵּי רוּחוֹת, שֶׁהָרוֹאֶה אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא יֵלֵךְ וְיִכָּנֵס בַּפֶּתַח הָאַחֵר'. וְכֵן אִם הָיָה בָּעִיר שְׁנֵי בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת, יֹאמַר הָרוֹאֶה: 'שֶׁמָּא יֵלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת הָרָגִיל בּוֹ'. וְאִם הָיָה לוֹ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ - מֻתָּר לַעֲבֹר, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ; שֶׁהַתְּפִלִּין מוֹכִיחִין עָלָיו שֶׁהוּא רוֹדֵף אַחַר הַמִּצְוֹת, וְאֵינוֹ מִמְּבַטְּלֵי הַתְּפִלָּה.

ב. הַמִּתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר, לֹא יַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ יָתֵר מִדַּי. אֲבָל בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ: אִם בָּא לוֹמַר אַחַר תְּפִלָּתוֹ, אֲפִלּוּ כְּסֵדֶר יוֹם הַכִּפּוּרִים - אוֹמֵר; וְכֵן אִם רָצָה לְהוֹסִיף בְּכָל בְּרָכָה וּבְרָכָה מִן הָאֶמְצָעִיּוֹת מֵעֵין הַבְּרָכָה - מוֹסִיף.

ג. כֵּיצַד? הָיָה לוֹ חוֹלֶה - מְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים בְּבִרְכַּת חוֹלִים, כְּפִי צַחוּת [רגילות] לְשׁוֹנוֹ; הָיָה צָרִיךְ לְפַרְנָסָה, מוֹסִיף תְּחִנָּה וּבַקָּשָׁה בְּבִרְכַּת הַשָּׁנִים. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ, בְּכָל אַחַת מֵהֶן. וְאִם רָצָה לִשְׁאֹל כָּל צָרְכָּיו בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, שׁוֹאֵל; אֲבָל לֹא יִשְׁאַל לֹא בְּשָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וְלֹא בְּשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת.

ד. אָסוּר לוֹ לְאָדָם שֶׁיִּטְעַם כְּלוּם אוֹ שֶׁיֵּצֵא מְלָאכָה, מֵאַחַר שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר, עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שַׁחֲרִית; וְכֵן לֹא יַשְׁכִּים לְפָתַח חֲבֵרוֹ לִשְׁאֹל בִּשְׁלוֹמוֹ, קֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שַׁחֲרִית. וְלֹא יֵצֵא לַדֶּרֶךְ קֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל. אֲבָל טוֹעֵם [מעט] וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה קֹדֶם מוּסָף, וְקֹדֶם מִנְחָה; אֲבָל אֵינוֹ סוֹעֵד סְמוּךְ לְמִנְחָה.

ה. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַן מִנְחָה גְּדוֹלָה - לֹא יִכָּנֵס לַמֶּרְחָץ, אֲפִלּוּ לְהַזִּיעַ, עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל, שֶׁמָּא יִתְעַלֵּף [ייחלש] וְיִבָּטֵל מִן הַתְּפִלָּה; וְלֹא לֶאֱכֹל, אֲפִלּוּ אֲכִילַת עֲרַאי, שֶׁמָּא יִמָּשֵׁךְ בַּאֲכִילָה; וְלֹא לָדוּן, אֲפִלּוּ בִּגְמַר דִּין, שֶׁמָּא יִסָּתֵר הַדִּין וְיִמָּשֵׁךְ וְיִבָּטֵל מִן הַתְּפִלָּה. וְכֵן לֹא יֵשֵׁב לִפְנֵי הַסַּפָּר, אֲפִלּוּ תִּסְפֹּרֶת הֶדְיוֹט [פשוטה], עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל, שֶׁמָּא יִשְׁבֹּר הַזּוּג [מספריים]; וְלֹא יִכָּנֵס לְבֵרְסְקִי [בית עיבוד עורות] סְמוּךְ לְמִנְחָה, עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל, שֶׁמָּא יִרְאֶה הֶפְסֵד בִּמְלַאכְתּוֹ וְיִתְעַסֵּק בָּהּ וְיִתְעַכֵּב מִן הַתְּפִלָּה. וְאִם הִתְחִיל בְּאַחַת מֵאֵלּוּ - לֹא יַפְסִיק אֶלָּא גּוֹמֵר, וְאַחַר כָּךְ מִתְפַּלֵּל מִנְחָה.

ו. מֵאֵימָתַי הַתְּחָלַת הַתִּסְפֹּרֶת [שאם התחיל ימשיך]? מִשֶּׁיַּנִּיחַ מַעְפֹּרֶת [סדין] הַסַּפָּרִין עַל בִּרְכָּיו. וּמֵאֵימָתַי הַתְּחָלַת הַמֶּרְחָץ? מִשֶּׁיִּפְשֹׁט בֶּגֶד הַסָּמוּךְ לְבִשָּׂרוֹ. וּמֵאֵימָתַי הַתְּחָלַת הַבֵּרְסְקִי? מִשֶּׁיִּקְשֹׁר בֵּין כְּתֵפָיו כְּמוֹ שֶׁהָאֻמָּנִין קוֹשְׁרִין. וּמֵאֵימָתַי הַתְּחָלַת אֲכִילָה? לִבְנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִשֶּׁיִּטֹּל יָדָיו; וְלִבְנֵי בָּבֶל, מִשֶּׁיַּתִּיר חֲגוֹרוֹ. וּמֵאֵימָתַי הַתְּחָלַת הַדִּין? מִשֶּׁיִּתְעַטְּפוּ הַדַּיָּנִים [בטליתם] וְיֵשְׁבוּ; וְאִם הָיוּ יוֹשְׁבִין, מִשֶּׁיַּתְחִילוּ בַּעֲלֵי דִינִין לִטְעֹן.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁתְּפִלַּת הָעֶרֶב רְשׁוּת, לֹא יָבוֹא אָדָם מִמְּלַאכְתּוֹ וְיֹאמַר: 'אֹכַל מְעַט וְאֶשְׁתֶּה מְעַט וְאִישַׁן קְמִעָה, וְאַחַר כָּךְ אֶתְפַּלֵּל' - שֶׁמָּא תֶּאֱנֹס אוֹתוֹ שֵׁנָה, וְנִמְצָא יָשֵׁן כָּל הַלַּיְלָה; אֶלָּא מִתְפַּלֵּל עַרְבִית, וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה אוֹ יָשֵׁן. וּמֻתָּר לְהִסְתַּפֵּר וּלְהִכָּנֵס לַמֶּרְחָץ סָמוּךְ לְשַׁחֲרִית, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא סָמוּךְ לְמִנְחָה שֶׁהוּא דָּבָר הַמָּצוּי, שֶׁרֹב הָעָם נִכְנָסִין שָׁם בַּיּוֹם; אֲבָל בַּשַּׁחַר, דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, לֹא גָּזְרוּ בּוֹ.

ח. מִי שֶׁהָיָה עוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, וְהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה - פּוֹסֵק וּמִתְפַּלֵּל; וְאִם הָיְתָה תּוֹרָתוֹ אֻמָּנוּתוֹ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה מְלָאכָה כְּלָל, וְהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בִּשְׁעַת תְּפִלָּה - אֵינוֹ פּוֹסֵק, שְׁמִצְוַת תַּלְמוּד תּוֹרָה גְּדוֹלָה מִמִּצְוַת תְּפִלָּה. וְכָל הָעוֹסֵק בְּצָרְכֵי רַבִּים, כְּעוֹסֵק בְּדִבְרֵי תּוֹרָה.

ט. אֵין הַמִּתְפַּלֵּל מַפְסִיק תְּפִלָּתוֹ, אֶלָּא מִפְּנֵי סַכָּנַת נְפָשׁוֹת בִּלְבַד. אֲפִלּוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹמוֹ, לֹא יְשִׁיבֶנּוּ; אֲבָל

מתוך מהדורת חזק

פּוֹסֵק הוּא [תפילתו] לְמֶלֶךְ גּוֹי, שֶׁמָּא יַהַרְגֶנּוּ. הָיָה עוֹמֵד בִּתְפִלָּה, וְרָאָה מֶלֶךְ גּוֹי אוֹ אֹנֶס [בעל זרוע] בָּא כְּנֶגְדּוֹ - יְקַצֵּר; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל, יַפְסִיק. וְכֵן אִם רָאָה נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים בָּאִין כְּנֶגְדּוֹ - אִם הִגִּיעוּ אֵלָיו, וְהָיָה דַּרְכָּן בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁהֵן מְמִיתִין, פּוֹסֵק וּבוֹרֵחַ; וְאִם לֹא הָיָה דַּרְכָּן לְהָמִית, אֵינוֹ פּוֹסֵק.

י. נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים, חַיָּבִין בַּתְּפִלָּה. וְכָל אִישׁ שֶׁפָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע, פָּטוּר מִן הַתְּפִלָּה; וְכָל הַמְּלַוִּין אֶת הַמֵּת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לַמִּטָּה צֹרֶךְ בָּהֶן, פְּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה.

יום חמישי י"ח אייר ה'תשע"ב

פֶּרֶק ז

א. כְּשֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים דִּבְרֵי תְּפִלּוֹת אֵלּוּ, תִּקְּנוּ בְּרָכוֹת אֲחֵרוֹת לְבָרֵךְ אוֹתָן בְּכָל יוֹם; וְאֵלּוּ הֵן: כְּשֶׁיִּכָּנֵס אָדָם לְמִטָּתוֹ לִישֹׁן בַּלַּיְלָה, מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמַּפִּיל חֶבְלֵי שֵׁנָה עַל עֵינָי, וּמֵאִיר לְאִישׁוֹן בַּת עָיִן; יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁתַּצִּילֵנִי מִיֵּצֶר רָע, וּמִפֶּגַע רָע, וְאַל יְבַהֲלוּנִי חֲלוֹמוֹת רָעוֹת וְלֹא הִרְהוּרִים רָעִים, וְתִהְיֶה מִטָּתִי שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ, וְתַעֲמִידֵנִי מִמְּנָה לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם, וְהָאִירָה עֵינַי פֶּן אִישַׁן הַמָּוֶת; בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמֵּאִיר לְכָל הָעוֹלָם';

ב. וְקוֹרֵא פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה מִקְּרִיאַת שְׁמַע, וְיָשֵׁן. וְאִם אֲנָסָתוּ שֵׁנָה - קוֹרֵא אֲפִלּוּ פָּסוּק רִאשׁוֹן אוֹ פְּסוּקֵי רַחֲמִים, וְאַחַר כָּךְ יִישַׁן.

ג. בְּשָׁעָה שֶׁיֵּקַץ בְּסוֹף שְׁנָתוֹ, מְבָרֵךְ וְהוּא עַל מִטָּתוֹ כָּךְ: 'אֱלֹהַי, הַנְּשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה - אַתָּה בְרָאתָהּ, וְאַתָּה יְצַרְתָּהּ, וְאַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי, וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי, וְאַתָּה עָתִיד לִטְלָהּ מִמֶּנִּי, וְאַתָּה עָתִיד לְהַחְזִירָהּ לִי לֶעָתִיד לָבוֹא; וְכָל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְּקִרְבִּי, מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים; בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים'.

ד. כְּשֶׁשּׁוֹמֵעַ קוֹל הַתַּרְנְגוֹל - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַנּוֹתֵן לַשֶּׂכְוִי [תרנגול] בִּינָה לְהָבִין בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה'. כְּשֶׁלּוֹבֵשׁ בִּגְדָיו - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים'. כְּשֶׁמַּנִּיחַ סְדִינוֹ עַל רֹאשׁוֹ - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה'. כְּשֶׁמַּעֲבִיר יָדָיו עַל עֵינָיו - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, פּוֹקֵחַ עִוְרִים'. כְּשֶׁיֵּשֵׁב עַל מִטָּתוֹ - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מַתִּיר אֲסוּרִים'. כְּשֶׁמּוֹרִיד רַגְלָיו מִן הַמִּטָּה וּמַנִּיחָן עַל הָאָרֶץ - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם'. כְּשֶׁעוֹמֵד - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, זוֹקֵף כְּפוּפִים'. כְּשֶׁנּוֹטֵל יָדָיו - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם'. כְּשֶׁרוֹחֵץ פָּנָיו - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמַּעֲבִיר שְׁנָה מֵעֵינָי וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי; יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתַּרְגִּילֵנִי לִדְבַר מִצְוָה, וְאַל תַּרְגִּילֵנִי לִדְבַר עֲבֵרָה, וְתַשְׁלֵט בִּי יֵצֶר טוֹב, וְאַל תַּשְׁלֵט בִּי יֵצֶר רָע, וּתְחַזְּקֵנִי בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְתִתֵּן חֶלְקִי בְּתוֹרָתֶךָ, וְתַתְּנִי לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל רוֹאַי, וְתִגְמְלֵנִי חֲסָדִים טוֹבִים מִלְּפָנֶיךָ; בָּרוּךְ אַתָּה ה', גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים'.

ה. וְכָל זְמַן שֶׁיִּכָּנֵס אָדָם לְבֵית הַכִּסֵּא - אוֹמֵר קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס: 'הִתְכַּבְּדוּ מְכֻבָּדִים קְדוֹשִׁים [המלאכים המלווין את האדם], מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן, שִׁמְרוּנִי וְהַמְתִּינוּ לִי עַד שֶׁאֶכָּנֵס וְאֵצֵא, כִּי זֶה הוּא דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם'. וְאַחַר שֶׁיָּצָא - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה, וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים וַחֲלוּלִים חֲלוּלִים, מֵהֶן פְּתוּחִים וּמֵהֶן סְתוּמִים, שֶׁאִם יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶן אוֹ יִפָּתֵחַ, אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְקַיֵּם אֲפִלּוּ שָׁעָה אֶחָת; בָּרוּךְ אַתָּה ה', רוֹפֵא כָל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת'.

ו. כְּשֶׁחוֹגֵר חֲגוֹרוֹ - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה'. כְּשֶׁלּוֹבֵשׁ מִנְעָלוֹ - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי'. כְּשֶׁמְּהַלֵּךְ לָצֵאת לַדֶּרֶךְ - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמֵּכִין מִצְעֲדֵי גֶבֶר'. וּמְבָרֵךְ אָדָם בְּכָל יוֹם - 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גוֹי'; 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עָבֶד'; 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה'.

ז. שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת אֵלּוּ, אֵין לָהֶן סֵדֶר, אֶלָּא מְבָרֵךְ כָּל אַחַת מֵהֶן עַל דָּבָר שֶׁהַבְּרָכָה בִּשְׁבִילוֹ, בִּשְׁעָתוֹ. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁחָגַר חֲגוֹרוֹ וְהוּא עַל מִטָּתוֹ, מְבָרֵךְ 'אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה'; שָׁמַע קוֹל הַתַּרְנְגוֹל אַחַר כָּךְ, מְבָרֵךְ 'הַנּוֹתֵן לַשֶּׂכְוִי בִינָה'. וְכָל בְּרָכָה מֵהֶן שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב בָּהּ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אוֹתָהּ.

ח. כֵּיצַד? לָן בִּכְסוּתוֹ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ כְּשֶׁעוֹמֵד 'מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים'; הָלַךְ יָחֵף, אֵינוֹ מְבָרֵךְ 'שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי'. בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וּבְתִשְׁעָה בְּאָב, שֶׁאֵין שָׁם רְחִיצָה, אֵינוֹ מְבָרֵךְ 'עַל נְטִילַת יָדָיִם', וְלֹא 'הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינָי'. אִם לֹא נִכְנַס לְבֵית הַכִּסֵּא, אֵינוֹ מְבָרֵךְ 'אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם'. וְכֵן בִּשְׁאָר בְּרָכוֹת אֵלּוּ.

ט. נָהֲגוּ הָעָם בְּרֹב עָרֵינוּ, לְבָרֵךְ בְּרָכוֹת אֵלּוּ כֻּלָּן זוֹ אַחַר זוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, בֵּין נִתְחַיְּבוּ בָּהֶן, בֵּין לֹא נִתְחַיְּבוּ בָּהֶן. וְטָעוּת הוּא, וְאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְלֹא יְבָרֵךְ אָדָם בְּרָכָה, אֶלָּא אִם כֵּן נִתְחַיֵּב בָּהּ.

י. הַמַּשְׁכִּים לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה קֹדֶם שֶׁיִּקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, בֵּין קָרָא בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בֵּין בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה - נוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה, וּמְבָרֵךְ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵא; וְאֵלּוּ הֵן: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה'; 'הַעֲרֶב נָא, ה' אֱלֹהֵינוּ, אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיפְיוֹת עַמְּךָ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם, יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ; בָּרוּךְ אַתָּה ה', נוֹתֵן הַתּוֹרָה'. 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ; בָּרוּךְ אַתָּה ה', נוֹתֵן הַתּוֹרָה'.

יא. בְּכָל יוֹם חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֵלּוּ, וְאַחַר כָּךְ

קוֹרֵא מְעַט מִדִּבְרֵי תּוֹרָה. וְנָהֲגוּ הָעָם לִקְרוֹת בִּרְכַּת כֹּהֲנִים; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁקּוֹרִין "צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁקּוֹרִין שְׁתֵּיהֶן. וְקוֹרִין פְּרָקִים אוֹ הֲלָכוֹת מִן הַמִּשְׁנָה אוֹ מִן הַבָּרַיְתּוֹת.

יב. וְשִׁבְּחוּ חֲכָמִים לְמִי שֶׁקּוֹרֵא זְמִירוֹת מִסֵּפֶר תְּלִים בְּכָל יוֹם וָיוֹם, וְהֵן "תְּהִלָּה לְדָוִד", עַד סוֹף הַסֵּפֶר. וּכְבָר נָהֲגוּ הָעָם לִקְרוֹת פְּסוּקִים לִפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶן; וְתִקְּנוּ חֲכָמִים בְּרָכָה לִפְנֵי הַזְּמִירוֹת, וְהִיא 'בָּרוּךְ שֶׁאָמַר', וּבְרָכָה לְאַחֲרֵיהֶן, וְהִיא 'יִשְׁתַּבַּח'. וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל קְרִיאַת שְׁמַע, וְקוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע.

יג. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לִקְרוֹת בְּכָל יוֹם אַחַר שֶׁמְּבָרְכִין 'יִשְׁתַּבַּח', שִׁירַת הַיָּם, וְאַחַר כָּךְ מְבָרְכִין עַל שְׁמַע; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁקּוֹרִין שִׁירַת הַאֲזִינוּ; וְיֵשׁ יְחִידִים שֶׁקּוֹרִין שְׁתֵּי הַשִּׁירוֹת - הַכֹּל לְפִי הַמִּנְהָג.

יד. חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם, בֵּין הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה. וּמַה הֵן מֵאָה בְּרָכוֹת אֵלּוּ? שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים בְּרָכוֹת שֶׁמָּנִינוּ בְּפֶרֶק זֶה; וְשֶׁבַע בְּרָכוֹת שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית שֶׁלְּפָנֶיהָ וְשֶׁלְּאַחֲרֶיהָ; וּכְשֶׁמִּתְעַטֵּף בַּצִּיצִית, מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בַּצִּיצִית'; וּכְשֶׁלּוֹבֵשׁ תְּפִלִּין, מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין'; וְשָׁלֹשׁ תְּפִלּוֹת, בְּכָל תְּפִלָּה מֵהֶן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת - הֲרֵי שִׁשָּׁה וּשְׁמוֹנִים בְּרָכוֹת. וּכְשֶׁהוּא אוֹכֵל שְׁתֵּי סְעוּדוֹת בְּכָל יוֹם, מְבָרֵךְ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת, שֶׁבַע בְּכָל סְעוּדָה - אַחַת כְּשֶׁנּוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה, וְעַל הַמָּזוֹן אַחַת בַּתְּחִלָּה ["המוציא"] וְשָׁלֹשׁ בַּסּוֹף [ברכת המזון], וְעַל הַמַּיִם לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו, הֲרֵי שֶׁבַע.

טו. בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁתִּקְּנוּ בִּרְכַּת הַמִּינִין בַּתְּפִלָּה, וְהוֹסִיפוּ 'הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב' בִּבְרִכַּת הַמָּזוֹן - נִמְצְאוּ חָמֵשׁ בְּרָכוֹת יְתֵרוֹת. בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים שֶׁהַתְּפִלָּה שֶׁבַע בְּרָכוֹת, וְכֵן אִם לֹא נִתְחַיֵּב בִּשְׁאָר יָמִים בְּכָל הַבְּרָכוֹת הָאֵלּוּ, כְּגוֹן שֶׁלֹּא יָשַׁן כָּל הַלַּיְלָה, וְלֹא הִתִּיר חֲגוֹרוֹ, וְלֹא נִכְנַס לְבֵית הַכִּסֵּא, וְכֵיוֹצֵא בְּאֵלּוּ - צָרִיךְ לְהַשְׁלִים מֵאָה בְּרָכוֹת מִבְּרָכוֹת שֶׁל פְּרוֹת.

טז. כֵּיצַד? אוֹכֵל מְעַט יָרָק, וּמְבָרֵךְ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו; וְחוֹזֵר וְאוֹכֵל מְעַט מִפְּרִי זֶה, וּמְבָרֵךְ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו, וּמְעַט מִפְּרִי זֶה, וּמְבָרֵךְ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו. וּמוֹנֶה כָּל הַבְּרָכוֹת, עַד שֶׁמַּשְׁלִים מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם.

יז. סֵדֶר תְּפִלּוֹת, כָּךְ הוּא: בַּשַּׁחַר, מַשְׁכִּים אָדָם וּמְבָרֵךְ בְּרָכוֹת אֵלּוּ, וְקוֹרֵא הַזְּמִירוֹת [פסוד"ז] וּמְבָרֵךְ לִפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶן. וְקוֹרֵא אֶת שְׁמַע וּמְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, וּמְדַלֵּג הַקְּדֻשָּׁה [קדוש קדוש קדוש כו' ברוך כבוד כו'] מִבְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלְּפָנֶיהָ, שֶׁאֵין הַיָּחִיד אוֹמֵר קְדֻשָּׁה; וּכְשֶׁהוּא חוֹתֵם 'גָּאַל יִשְׂרָאֵל', מִיָּד יַעֲמֹד כְּדֵי שֶׁיִּסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, וּמִתְפַּלֵּל מְעֻמָּד כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. וּכְשֶׁיַּשְׁלִים - יֵשֵׁב, וְיִפֹּל עַל פָּנָיו, וּמִתְחַנֵּן; וּמַגְבִּיהַּ רֹאשׁוֹ, וּמִתְחַנֵּן מְעַט וְהוּא יוֹשֵׁב, בְּדִבְרֵי תַּחֲנוּנִים. וְאַחַר כָּךְ יִקְרָא "תְּהִלָּה לְדָוִד", וְיִתְחַנֵּן כְּפִי כֹּחוֹ, וְיִפְּטֵר לְמַעֲשָׂיו.

יח. וּבִתְפִלַּת הַמִּנְחָה, מַתְחִיל לִקְרוֹת "תְּהִלָּה לְדָוִד" מְיֻשָּׁב; וְאַחַר כָּךְ עוֹמֵד, וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת הַמִּנְחָה; וּכְשֶׁמַּשְׁלִים - נוֹפֵל עַל פָּנָיו, וּמִתְחַנֵּן; וּמַגְבִּיהַּ רֹאשׁוֹ, וְיִתְחַנֵּן מְעַט, וְיִפָּטֵר לְמַעֲשָׂיו.

יט. וּבִתְפִלַּת הָעֶרֶב, קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע וּמְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, וְסוֹמֵךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, וּמִתְפַּלֵּל מְעֻמָּד; וּכְשֶׁיַּשְׁלִים, יֵשֵׁב מְעַט וְיִפֹּל. וְאִם הִתְחַנֵּן אַחַר תְּפִלַּת עַרְבִית, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח; וְאַף עַל פִּי שֶׁמְּבָרֵךְ 'הַשְׁכִּיבֵנוּ' אַחַר 'גָּאַל יִשְׂרָאֵל', אֵינָהּ הַפְסָקָה בֵּין גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן כִּבְרָכָה אַחַת אֲרֻכָּה.

יום שישי י"ט אייר ה'תשע"ב

פֶּרֶק ח

א. תְּפִלַּת הַצִּבּוּר נִשְׁמַעַת תָּמִיד; וַאֲפִלּוּ הָיוּ בָּהֶן חַטָּאִים, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹאֵס תְּפִלָּתָן שֶׁל רַבִּים. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ אָדָם לְשַׁתֵּף עַצְמוֹ עִם הַצִּבּוּר, וְלֹא יִתְפַּלֵּל יְחִידִי, כָּל זְמַן שֶׁיָּכוֹל לְהִתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר. וּלְעוֹלָם יַשְׁכִּים אָדָם וְיַעֲרִיב לְבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁאֵין תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת בְּכָל עֵת, אֶלָּא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּעִירוֹ, וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹכוֹ לְהִתְפַּלֵּל - נִקְרָא 'שָׁכֵן רַע'.

ב. וּמִצְוָה לָרוּץ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִדְעָה נִרְדְּפָה לָדַעַת אֶת ה'"; וּכְשֶׁיֵּצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, אַל יִפְסַע פְּסִיעָה גַּסָּה, אֶלָּא יֵלֵךְ מְעַט מְעַט. וּכְשֶׁיִּכָּנֵס לְבֵית הַכְּנֶסֶת, יִכָּנֵס שִׁעוּר שְׁנֵי פְּתָחִים [לתוך ביהכנ"ס] וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל, לְקַיֵּם "לִשְׁמֹר מְזוּזוֹת פְּתָחַי".

ג. בֵּית הַמִּדְרָשׁ גָּדוֹל [בחשיבותו] מִבֵּית הַכְּנֶסֶת. וַחֲכָמִים גְּדוֹלִים - אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ לָהֶם בְּעִירָם בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת הַרְבֵּה, לֹא הָיוּ מִתְפַּלְּלִין אֶלָּא בַּמָּקוֹם שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בּוֹ בַּתּוֹרָה; וְהוּא, שֶׁיִּתְפַּלֵּל שָׁם תְּפִלַּת הַצִּבּוּר.

ד. וְכֵיצַד הִיא תְּפִלַּת הַצִּבּוּר? יִהְיֶה אֶחָד מִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם, וְהַכֹּל שׁוֹמְעִין. וְאֵין עוֹשִׂין כֵּן בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה גְּדוֹלִים וּבְנֵי חוֹרִין, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר אֶחָד מֵהֶם. וַאֲפִלּוּ הָיוּ מִקְצָתָן כְּבָר הִתְפַּלְּלוּ וְיָצְאוּ יְדֵי חוֹבָתָן - מַשְׁלִימִין בָּהֶן עֲשָׂרָה; וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ רֹב הָעֲשָׂרָה לֹא הִתְפַּלְּלוּ. וְכֵן אֵין אוֹמְרִין קְדֻשָּׁה, וְלֹא קוֹרְאִין בַּתּוֹרָה וּמְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, וְלֹא מַפְטִירִין בַּנְּבִיאִים, אֶלָּא בַּעֲשָׂרָה.

ה. וְכֵן לֹא יִהְיֶה אֶחָד מְבָרֵךְ בִּרְכַּת שְׁמַע [הברכות שלפני ואחרי קר"ש] וְהַכֹּל שׁוֹמְעִין וְעוֹנִין אַחֲרָיו 'אָמֵן', אֶלָּא בַּעֲשָׂרָה; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'פּוֹרֵס עַל שְׁמַע' [קורא לציבור את ברכות קריאת שמע]. וְאֵין אוֹמְרִין קַדִּישׁ אֶלָּא בַּעֲשָׂרָה; וְאֵין הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת יְדֵיהֶן אֶלָּא בַּעֲשָׂרָה, וְהַכֹּהֲנִים מִן הַמִּנְיָן. שֶׁכָּל עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל הֵן הַנִּקְרָאִין 'עֵדָה', שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד מָתַי לָעֵדָה", וְהָיוּ עֲשָׂרָה, שֶׁהֲרֵי יָצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב.

ו. וְכָל דָּבָר שֶׁבַּקְּדֻשָּׁה - לֹא יִהְיֶה אֶלָּא בְּתוֹךְ עֵדָה מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - אִם הִתְחִילוּ בָּהֶן בַּעֲשָׂרָה, וְהָלְכוּ מִקְצָתָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רַשָּׁאִין - יִגְמְרוּ הַשְּׁאָר.

ז. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת הָעֲשָׂרָה כֻּלָּן בְּמָקוֹם אֶחָד, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר עִמָּהֶן בְּמָקוֹם אֶחָד. חָצֵר קָטַנָּה שֶׁנִּפְרְצָה בִּמְלוֹאָהּ [לכל אורכה] לְחָצֵר גְּדוֹלָה, וְהָיוּ תִּשְׁעָה בַּגְּדוֹלָה וְאֶחָד בַּקָּטַנָּה - מִצְטָרְפִין; תִּשְׁעָה בַּקָּטַנָּה, וְאֶחָד בַּגְּדוֹלָה - אֵין מִצְטָרְפִין. צִבּוּר בַּגְּדוֹלָה, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר בַּקָּטַנָּה - יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן; צִבּוּר בַּקָּטַנָּה, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר בַּגְּדוֹלָה - אֵין יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן, שֶׁהֲרֵי הוּא מֻפְלָג מֵהֶן וְאֵינוֹ עִמָּהֶם בְּמָקוֹם אֶחָד; מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַגְּדוֹלָה פַּסִּין [מחיצות] מִכָּאן וּמִכָּאן, הֲרֵי הִיא כְּמֻפְלֶגֶת מִן הַקָּטַנָּה; וְאֵין הַקָּטַנָּה מֻפְלֶגֶת מִן הַגְּדוֹלָה, אֶלָּא הֲרֵי הִיא כְּקֶרֶן זָוִית [פינה] שֶׁלָּהּ.

ח. וְכֵן אִם הָיְתָה צוֹאָה בַּגְּדוֹלָה, אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל וְלִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע בַּקָּטַנָּה; הָיְתָה צוֹאָה בַּקָּטַנָּה, מֻתָּר לְהִתְפַּלֵּל וְלִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע בַּגְּדוֹלָה, אִם לֹא הָיָה שָׁם רֵיחַ רַע, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מֻפְלֶגֶת מִמֶּנָּה.

ט. שְׁלִיחַ צִבּוּר מוֹצִיא אֶת הָרַבִּים יְדֵי חוֹבָתָן. כֵּיצַד? בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל, וְהֵם שׁוֹמְעִין וְעוֹנִין 'אָמֵן' אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה - הֲרֵי הֵן כְּמִתְפַּלְּלִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהִתְפַּלֵּל; אֲבָל הַיּוֹדֵעַ, אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ אֶלָּא בִּתְפִלַּת עַצְמוֹ.

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר הַיָּמִים, חוּץ מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל. אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים אֵלּוּ, שְׁלִיחַ צִבּוּר מוֹצִיא אֶת הַיּוֹדֵעַ כְּשֵׁם שֶׁמּוֹצִיא אֶת מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּרָכוֹת אֲרֻכּוֹת, וְאֵין רֹב הַיּוֹדְעִין אוֹתָן יְכוֹלִין לְכַוֵּן דַּעְתָּן בָּהֶן כִּשְׁלִיחַ צִבּוּר. לְפִיכָךְ, אִם רָצָה הַיּוֹדֵעַ, בִּשְׁנֵי יָמִים אֵלּוּ, לִסְמֹךְ עַל תְּפִלַּת שְׁלִיחַ צִבּוּר לְהוֹצִיאוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ.

יא. אֵין מְמַנִּין שְׁלִיחַ צִבּוּר, אֶלָּא גָּדוֹל שֶׁבַּצִּבּוּר בְּחָכְמָתוֹ וּבְמַעֲשָׂיו; וְאִם הָיָה זָקֵן, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח בְּיוֹתֵר. וּמִשְׁתַּדְּלִין לִהְיוֹת שְׁלִיחַ צִבּוּר, קוֹלוֹ עָרֵב וְרָגִיל לִקְרוֹת. וּמִי שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּא זְקָנוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חָכָם גָּדוֹל - לֹא יְהֵא שְׁלִיחַ צִבּוּר, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַצִּבּוּר; אֲבָל פּוֹרֵס הוּא עַל שְׁמַע [מברך כש"ץ את ברכות ק"ש], מִשֶּׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה.

יב. וְכֵן הָעִלֵּג, כְּגוֹן מִי שֶׁקּוֹרֵא לְעַיִן אָלֶף, אוֹ לְאָלֶף עַיִן, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת הָאוֹתִיּוֹת כְּתִקּוּנָן - אֵין מְמַנִּין אוֹתוֹ שְׁלִיחַ צִבּוּר. וְהָרַב מְמַנֶּה אֶחָד מִתַּלְמִידָיו לְהִתְפַּלֵּל לְפָנָיו בְּצִבּוּר.

יג. הַסּוּמָה [עיוור] פּוֹרֵס עַל שְׁמַע, וְנַעֲשָׂה שְׁלִיחַ צִבּוּר. אֲבָל מִי שֶׁכְּתֵפָיו מְגֻלּוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ צִבּוּר לִתְפִלָּה עַד שֶׁיִּהְיֶה עָטוּף.

יום שבת קודש כ' אייר ה'תשע"ב

פֶּרֶק ט

א. סֵדֶר תְּפִלּוֹת הַצִּבּוּר, כָּךְ הוּא: בַּשַּׁחַר - כָּל הָעָם יוֹשְׁבִין, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר יוֹרֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה וְעוֹמֵד בְּאֶמְצַע הָעָם; וּמַתְחִיל וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וְכָל הָעָם עוֹנִים 'אָמֵן', יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּה מְבָרַךְ' בְּכָל כֹּחָן, וְעוֹנִין 'אָמֵן' בְּסוֹף קַדִּישׁ; וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר: 'בָּרְכוּ אֶת ה' הַמְבֹרָךְ', וְהֵן עוֹנִים אַחֲרָיו: 'בָּרוּךְ ה' הַמְבֹרָךְ, לְעוֹלָם וָעֶד'. וּמַתְחִיל וּפוֹרֵס עַל שְׁמַע בְּקוֹל רָם [מברך ברכות שלפני ק"ש], וְהֵן עוֹנִין 'אָמֵן' אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, וַהַיּוֹדֵעַ לְבָרֵךְ וְלִקְרוֹת קוֹרֵא עִמּוֹ, עַד שֶׁמְּבָרֵךְ 'גְּאַל יִשְׂרָאֵל'.

ב. וְהַכֹּל עוֹמְדִין מִיָּד, וּמִתְפַּלְּלִין בְּלַחַשׁ, וּמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהִתְפַּלֵּל, עוֹמֵד וְשׁוֹתֵק עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּלַחַשׁ עִם שְׁאָר הָעָם; וְכָל שֶׁיִּגְמֹר תְּפִלָּתוֹ מִן הַצִּבּוּר, יִפְסַע שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו, וְיַעֲמֹד בַּמָּקוֹם שֶׁהִגִּיעַ אֵלָיו בְּעֵת שֶׁיִּפְסַע.

ג. וְאַחַר שֶׁיִּפְסַע שְׁלִיחַ צִבּוּר שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו, מַתְחִיל וּמִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם מִתְּחִלַּת הַבְּרָכוֹת, לְהוֹצִיא אֶת מִי שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל; וְהַכֹּל עוֹמְדִין וְשׁוֹמְעִין, וְעוֹנִין 'אָמֵן' אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, בֵּין אֵלּוּ שֶׁלֹּא יָצְאוּ יְדֵי חוֹבָתָן, בֵּין אֵלּוּ שֶׁכְּבָר יָצְאוּ יְדֵי חוֹבָתָן.

ד. וְאוֹמֵר קְדֻשָּׁה בִּבְרָכָה שְׁלִישִׁית; וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לִקְדֻשָּׁה, יֵשׁ רְשׁוּת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לַחֲזֹר לַמָּקוֹם שֶׁעָמַד בּוֹ בַּתְּפִלָּה. וּכְשֶׁיַּגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לְ'מוֹדִים' וְכוֹרֵעַ, כָּל הָעָם שׁוֹחִין מְעַט, וְלֹא יִשְׁחוּ יוֹתֵר מִדַּי; וְאוֹמְרִים: 'מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי כָל בָּשָׂר, יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית, בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָّדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ, כֵּן תְּחַיֵּינוּ וּתְחָנֵּנוּ, וְתֶאֱסֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ, לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ וּלְעָבְדְךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם, עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ'. וְכָל הָאוֹמֵר 'מוֹדִים מוֹדִים', מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ.

ה. וְאַחַר שֶׁיַּשְׁלִים כָּל הַתְּפִלָּה, יֵשֵׁב וְיִפֹּל עַל פָּנָיו, וְיִטֶּה מְעַט הוּא וְכָל הַצִּבּוּר, וְיִתְחַנֵּן וְהוּא נוֹפֵל; וְיֵשֵׁב וְיַגְבִּיהַּ רֹאשׁוֹ הוּא וּשְׁאָר הָעָם, וּמִתְחַנֵּן מְעַט בְּקוֹל רָם מְיֻשָּׁב. וְאַחַר כָּךְ יַעֲמֹד שְׁלִיחַ צִבּוּר לְבַדּוֹ, וְאוֹמֵר קַדִּישׁ פַּעַם שְׁנִיָּה, וְהֵן עוֹנִין כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹנִין תְּחִלָּה; וְאוֹמֵר "וְהוּא רַחוּם", "תְּהִלָּה לְדָוִד" - הוּא עוֹמֵד וְהֵן יוֹשְׁבִין, וְהֵן קוֹרִין עִמּוֹ; וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר "וּבָא לְצִיּוֹן", "וַאֲנִי, זֹאת בְּרִיתִי", "וְאַתָּה קָדוֹשׁ", "וְקָרָא זֶה אֶל זֶה", וְגוֹמֵר הַקְּדֻשָּׁה, וְהֵן עוֹנִין "קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ" שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא הַקְּדֻשָּׁה תַּרְגּוּם, וְאוֹמֵר "וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ", וְקוֹרְאֵהוּ תַּרְגּוּם, וְאוֹמֵר "ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד", וְקוֹרְאֵהוּ תַּרְגּוּם, כְּדֵי לְהָבִין לָעָם.

ו. וְאֵלּוּ הַפְּסוּקִים שֶׁלִּפְנֵי הַקְּדֻשָּׁה, וְשֶׁל אַחֲרֶיהָ, עִם תַּרְגּוּמָן - הֵן הַנִּקְרָאִין 'סֵדֶר הַיּוֹם'. וְאַחַר כָּךְ מִתְחַנֵּן בְּדִבְרֵי תַּחֲנוּנִים וּבִפְסוּקֵי רַחֲמִים, וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וְכָל הָעָם עוֹנִין כְּדַרְכָּן, וְנִפְטָרִין.

ז. כָּל הָאוֹמֵר בַּתַּחֲנוּנִים: 'מִי שֶׁרָחֵם עַל קַן צִפּוֹר שֶׁלֹּא יִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים', אוֹ 'שֶׁלֹּא יִשְׁחֹט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד, יְרַחֵם עָלֵינוּ', וְכַיּוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמִּצְוֹוֹת אֵלּוּ גְּזֵרַת הַכָּתוּב הֵן וְאֵינָן רַחֲמִים, שֶׁאִלּוּ הָיוּ מִפְּנֵי הָרַחֲמִים, לֹא הִתִּיר לָנוּ שְׁחִיטָה כָּל עִקָּר. וְכֵן לֹא יַרְבֶּה בְּכִנּוּיֵין שֶׁל שֵׁם וְיֹאמַר: "הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא הֶחָזָק וְהָאַמִּיץ וְהָעִזּוּז", שֶׁאֵין כֹּחַ בְּאָדָם לְהַגִּיעַ סוֹף שְׁבָחָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא - אֶלָּא אוֹמֵר מַה שֶּׁאָמַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ.

ח. בְּמִנְחָה - אוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר "וְהוּא רַחוּם", "אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ", "אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לוֹ", "תְּהִלָּה לְדָוִד"; קוֹרֵא הוּא וְהָעָם מְיַשֵּׁב, וְעוֹמֵד שְׁלִיחַ צִבּוּר וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וְהֵם עוֹנִין אַחֲרָיו 'אָמֵן' כְּדַרְכָּן, וּמִתְפַּלְּלִין כֻּלָּן בְּלַחַשׁ; וְאַחַר כָּךְ חוֹזֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר, וּמִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה בְּשַׁחֲרִית, עַד שֶׁיִּשְׁלִים כָּל הַתְּפִלָּה. וְיוֹשֵׁב הוּא וְהֵן, וְנוֹפְלִין עַל פְּנֵיהֶן, וּמִתְחַנֵּן וּמַגְבִּיהַּ רֹאשׁוֹ הוּא וְהֵן, וּמִתְחַנֵּן מְעַט מְיֻשָּׁב כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה בְּשַׁחֲרִית. וְעוֹמֵד וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וְכָל הָעָם עוֹנִין כְּדַרְכָּן, וְנִפְטָרִין לְמַעֲשֵׂיהֶן.

ט. בָּעֶרֶב - כָּל הָעָם יוֹשְׁבִין, וְהוּא עוֹמֵד וְאוֹמֵר "וְהוּא רַחוּם", 'בָּרְכוּ אֶת ה' הַמְבֹרָךְ', וְהֵן עוֹנִין: 'בָּרוּךְ ה' הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד'. וּמַתְחִיל לִפְרֹס עַל שְׁמַע, וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וְאַחַר כָּךְ הַכֹּל עוֹמְדִין וּמִתְפַּלְּלִין בְּלַחַשׁ. וּכְשֶׁמַּשְׁלִימִין - אוֹמֵר קַדִּישׁ, וְהֵן נִפְטָרִין. וְאֵינוֹ חוֹזֵר לְהִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם עַרְבִית, לְפִי שֶׁאֵין תְּפִלַּת עַרְבִית חוֹבָה, לְפִיכָךְ לֹא יְבָרֵךְ בְּרָכוֹת לְבַטָּלָה, שֶׁאֵין כָּאן אָדָם שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהֶן כְּדֵי לְהוֹצִיאוֹ.

י. בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת - חוֹזֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר אַחַר שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּלַחַשׁ עִם הַצִּבּוּר, וּמִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם; אֲבָל אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע, אֶלָּא בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין הַשֶּׁבַע. וְכָךְ הוּא אוֹמְרָהּ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, אֵל עֶלְיוֹן, קוֹנֵה בְרַחֲמָיו שָׁמַיִם וָאָרֶץ, גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל, מָגֵן אָבוֹת בִּדְבָרוֹ, מְחַיֵּה מֵתִים בְּמַאֲמָרוֹ, הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ, הַמַּנִּיחַ לְעַמּוֹ בְּשַׁבַּת קָדְשׁוֹ, כִּי בָם רָצָה לְהָנִיחַ לָהֶם; לְפָנָיו נַעֲבֹד בְּיִרְאָה וָפַחַד, וְנוֹדֶה לִשְׁמוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד, מְעוֹן הַבְּרָכוֹת, אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם, מְבָרֵךְ הַשְּׁבִיעִי וּמְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וּמְנִיחַ בִּקְדֻשָּׁה לְעַם מְדֻשְּׁנֵי עֹנֶג, זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית; אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רְצֵה נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ וְכוּ' בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת'. וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וְכָל הָעָם נִפְטָרִין.

יא. וְלָמָּה תִּקְּנוּ חֲכָמִים זֶה? מִפְּנֵי שֶׁרֹב הָעָם בָּאִין לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית בְּלֵילֵי שַׁבָּת, וְיִהְיֶה שָׁם מִי שֶׁנִּתְאַחֵר לָבוֹא וְלֹא הִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ; וְיִשָּׁאֵר לְבַדּוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְיָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה. לְפִיכָךְ חוֹזֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר וּמִתְפַּלֵּל, כְּדֵי שֶׁיִּתְעַכְּבוּ כָּל הָעָם עַד שֶׁיַּשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ הַמִּתְאַחֵר, וְיֵצֵא עִמָּהֶן.

יב. לְפִיכָךְ, יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אוֹ יוֹם הַכִּפּוּרִים, אוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ - אֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר הַיּוֹרֵד עַרְבִית לִפְנֵי הַתֵּבָה מַזְכִּיר עִנְיַן הַיּוֹם בִּבְרָכָה זוֹ, אֶלָּא חוֹתֵם בָּהּ 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת' בִּלְבַד, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב הַיּוֹם בִּבְרָכָה זוֹ.

יג. בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים - כְּשֶׁגּוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית בְּקוֹל רָם, אוֹמֵר קַדִּישׁ, וְאַחַר כָּךְ "תְּהִלָּה לְדָוִד", וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וּמִתְפַּלְּלִין מוּסָף בְּלַחַשׁ, וְחוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל מוּסָף בְּקוֹל רָם כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בְּשַׁחֲרִית; וְאוֹמֵר קַדִּישׁ אַחַר תְּפִלַּת מוּסָף, וְהָעָם נִפְטָרִין. וְאֵין אוֹמְרִין קְדֻשָּׁה וְלֹא תַּחֲנוּנִים אַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית כִּשְׁאָר הַיָּמִים, אֶלָּא אוֹמֵר אוֹתָהּ קֹדֶם תְּפִלַּת הַמִּנְחָה. כֵּיצַד? קוֹרֵא "תְּהִלָּה לְדָוִד", וְאוֹמֵר סֵדֶר הַיּוֹם וְדִבְרֵי תַּחֲנוּנִים, וְאוֹמֵר קַדִּישׁ; וּמִתְפַּלְּלִין מִנְחָה, וְחוֹזֵר וּמַשְׁמִיעַ תְּפִלַּת מִנְחָה בְּקוֹל רָם, וְאוֹמֵר קַדִּישׁ.

יד. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד - אוֹמֵר סֵדֶר הַיּוֹם אַחַר תְּפִלַּת מוּסָף. בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אוֹמֵר סֵדֶר הַיּוֹם גַּם אַחַר תְּפִלַּת הָעֶרֶב, וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וְאַחַר כָּךְ מַבְדִּיל.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ד-כ' אייר ה'תשע"ב

יום ראשון י"ד אייר ה'תשע"ב

מצות עשה קנג.

הַמִּצְוָה הַקנ"ג —— הַצִּוּוּי שֶׁצִּוָּנוּ יִתְעַלֶּה לְקַדֵּשׁ חֳדָשִׁים וּלְחַשֵּׁב חֳדָשִׁים וְשָׁנִים, וְזוֹ הִיא מִצְוַת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ (קביעת יום ראש־חדש נקרא "קידוש"), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים" (שמות יב, ב), וּבְפֵרוּשׁ נֶאֱמַר (ראש השנה כב.): "עֵדוּת זוֹ תְּהֵא מְסוּרָה לָכֶם", כְּלוֹמַר: מִצְוָה זוֹ אֵינָהּ מְסוּרָה לְכָל־אֶחָד וְאֶחָד כְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית (השבת. על־שם שבה שבת הקדוש ברוך הוא ממעשה בראשית) —— שֶׁכָּל־אֶחָד מוֹנֶה שִׁשָּׁה יָמִים וְשׁוֹבֵת בַּשְּׁבִיעִי —— כָּךְ שֶׁגַּם כָּל־אָדָם הָרוֹאֶה אֶת־הַלְּבָנָה יַעֲשֶׂנּוּ רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אוֹ יְחַשֵּׁב בַּחֶשְׁבּוֹן הַתּוֹרָנִי (חישובי הלוח כפי שקבעו חכמי התורה) וְיַעֲשֶׂה רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אוֹ יִרְאֶה שֶׁהָאָבִיב אֵחַר (אחת הסיבות לעיבור השנה) וְזוּלָתוֹ (או סיבה אחרת) מִמַּה שֶׁרָּאוּי לְהִתְחַשֵּׁב בּוֹ וְיוֹסִיף חֹדֶשׁ —— אֶלָּא מִצְוָה זוֹ לֹא יַעֲשֶׂנָּה לְעוֹלָם אֶלָּא בֵּית דִּין הַגָּדוֹל דַּוְקָא וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא. לְפִיכָךְ בָּטְלָה אֶצְלֵינוּ הַיּוֹם הָרְאִיָּה מֵחֲמַת הֶעְדֵּר בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבָּטְלָה הַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת מֵחֲמַת הֶעְדֵּר הַמִּקְדָּשׁ. וּבָזֶה טָעוּ הַמִּינִים הַנִּקְרָאִים כָּאן בַּמִּזְרָח 'קְרָאִים', וְזֶהוּ הַיְסוֹד שֶׁגַּם לֹא כָּל־הַרַבָּנִים עָמְדוּ עָלָיו, וְהֵחֵלּוּ מְגַשְּׁשִׁים עִמָּהֶם בְּחֶשְׁכַּת הָאֲפֵלָה. דַּע, שֶׁהַחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה שֶׁאָנוּ מְחַשְּׁבִים הַיּוֹם וְיוֹדְעִים בּוֹ רָאשֵׁי הֶחֳדָשִׁים וְהַמּוֹעֲדִים, אֵין מֵתֶר לַעֲשׂוֹתוֹ אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד; אֲבָל בִּשְׁעַת הַדְּחָק וּבְהֶעְדֵּר חֲכָמִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָז מֵתֶר לְבֵית דִּין הַסָּמוּךְ (הסמוך לכך) בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְעַבֵּר שָׁנִים וְלִקְבּוֹעַ חֳדָשִׁים בְּחוּצָה לָאָרֶץ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה רַבִּי עֲקִיבָא, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּתַּלְמוּד (ברכות סג.) —— וּבָזֶה יֵשׁ קְשִׁי גָּדוֹל, וְהַיָּדוּעַ (ש)כִּמְעַט תָּמִיד בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אָמְנָם הָיָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהֵם שֶׁיִּקְבְּעוּ חֳדָשִׁים וְיַעַבְּרוּ שָׁנִים בַּדְּרָכִים הַמְקֻבָּלוֹת אֶצְלָם וּבְהִתְקַבְּצָם יָחַד.

וְיֵשׁ כָּאן יְסוֹד גָּדוֹל מְאֹד מִיסוֹדוֹת הָאֱמוּנָה, שֶׁלֹּא יֵדָעוּהוּ וְלֹא יַרְגִּישׁוּ בּוֹ אֶלָּא הַמַּעֲמִיקִים חֵקֶר. הַיְנוּ: זֶה שֶׁאָנוּ מְחַשְּׁבִים הַיּוֹם בְּחוּצָה לָאָרֶץ בְּסֵדֶר הָעִבּוּר שֶׁבְּיָדֵינוּ וְאוֹמְרִים שֶׁיּוֹם זֶה רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְיוֹם זֶה חַג — לֹא בְּגִלַּל חֶשְׁבּוֹנֵנוּ אָנוּ עוֹשִׂים אוֹתוֹ חַג בְּשׁוּם אֹפֶן, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁבֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּבָר קָבְעוּ יוֹם זֶה חָג אוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּמִפְּנֵי שֶׁהֵם אָמְרוּ שֶׁהַיּוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ הַיּוֹם חָג, הוּא נַעֲשֶׂה חָג אוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ, בֵּין שֶׁהָיְתָה פְּעֻלָּתָם זוֹ עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן אוֹ עַל פִּי רְאִיָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּמְסַר לָנוּ בַּקַּבָּלָה (ראש השנה כה.): "אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם (ויקרא כג, ב) — אֵין לִי מוֹעֲדוֹת אֶלָּא אֵלּוּ", כְּלוֹמַר: אֲשֶׁר יֹאמְרוּ הֵם שֶׁהֵם מוֹעֲדוֹת, אֲפִלּוּ שׁוֹגְגִין אֲפִלּוּ אֲנוּסִין אֲפִלּוּ מֻטָּעִין, כְּמוֹ שֶׁבָּא לָנוּ בְּקַבָּלָה. וְאֵין אָנוּ עוֹשִׂים הַיּוֹם חֶשְׁבּוֹן אֶלָּא כְּדֵי שֶׁנֵּדַע אֶת־הַיּוֹם שֶׁקָּבְעוּ בּוֹ בְּנֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁבְּסֵדֶר זֶה עַצְמוֹ מְחַשְּׁבִים וְקוֹבְעִים הַיּוֹם — לֹא בִּרְאִיָּה; וְעַל קְבִיעָתָם אָנוּ סוֹמְכִים — לֹא עַל חֶשְׁבּוֹנֵנוּ. וְאֵין חֶשְׁבּוֹנֵנוּ אֶלָּא לְגַלּוֹיֵי מִלְּתָא (לגלות דבר שכבר נקבע בזמנו), וְהָבֵן זֶה הֵיטֵב.

וְהִנְנִי מוֹסִיף לְךָ בֵּאוּר: אִלּוּ הִנַּחְנוּ, לְמָשָׁל, שֶׁבְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יֵעָדְרוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל — חָלִילָה לָאֵל מִלַּעֲשׂוֹת זֹאת, לְפִי שֶׁכְּבָר הִבְטִיחַ שֶׁלֹּא יִמְחֶה וְלֹא יְשָׁרֵשׁ אֶת־שְׁאֵרִית הָאֻמָּה לְגַמְרֵי — וְלֹא יִהְיֶה שָׁם בֵּית דִּין בְּנִמְצָא, וְלֹא יִהְיֶה בְּחוּצָה לָאָרֶץ בֵּית דִּין שֶׁנִּסְמַךְ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל — הֲרֵי אָז לֹא הָיָה חֶשְׁבּוֹנֵנוּ זֶה מוֹעִיל לָנוּ כְּלָל בְּשׁוּם אֹפֶן, לְפִי שֶׁאֵין לָנוּ לְחַשֵּׁב בְּחוּצָה לָאָרֶץ וּלְעַבֵּר שָׁנִים וְלִקְבּוֹעַ חֳדָשִׁים אֶלָּא בְּאוֹתָם הַתְּנָאִים הַנִּזְכָּרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תּוֹרָה וּדְבַר־ה' מִירוּשָׁלָם" (ישעיה ב, ג). וְאִם יִתְבּוֹנֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֵּעָה שְׁלֵמָה בְּדִבְרֵי הַתַּלְמוּד שֶׁבְּעִנְיָן זֶה, יִתְבָּאֵר לוֹ כָּל־מַה־שֶּׁאָמַרְנוּ בְּרוּר שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם סָפֵק. וְהִנֵּה יֵשׁ רְמָזִים בִּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה, הַמּוֹרוֹת עַל יְסוֹדוֹת הַסֵּדֶר שֶׁאָנוּ סוֹמְכִים עָלָיו בִּידִיעַת רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְעִבּוּר שָׁנִים, מֵאֵלֶּה אָמְרוּ: "וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה" (שמות יג, י). אָמְרוּ (מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי): "מְלַמֵּד שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶת־הַשָּׁנָה אֶלָּא בַּפֶּרֶק הַסָּמוּךְ לַמּוֹעֵד" (בחודש אדר — הסמוך למועד פסח) וְאָמְרוּ (שם): "מִנַּיִן שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶת־הַחֹדֶשׁ אֶלָּא בַּיּוֹם וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶת־הַחֹדֶשׁ אֶלָּא בַּיּוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: מִיָּמִים יָמִימָה". וְאָמַר יִתְעֵלֶּה: "לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה" (שם יב, ב), אָמְרוּ (מגילה ה.): "חֳדָשִׁים אַתָּה מְחַשֵּׁב לְשָׁנָה, וְאִי אַתָּה מְחַשֵּׁב יָמִים" — מַשְׁמַע שֶׁהַהוֹסָפָה בָּהּ לֹא תִּהְיֶה אֶלָּא חֹדֶשׁ שָׁלֵם. וְאָמַר: "חֹדֶשׁ יָמִים" (במדבר יא, כא) — אָמְרוּ: "יָמִים אַתָּה מְחַשֵּׁב לְחֹדֶשׁ וְאֵין אַתָּה מְחַשֵּׁב שָׁעוֹת". וְאָמְרוּ: "שָׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב" (דברים טז, א) — מַשְׁמַע שֶׁבְּשָׁנִים שֶׁלָּנוּ חוֹבָה שֶׁנִּשְׁמוֹר בָּהֶן תְּקוּפוֹת הַשָּׁנָה, וּלְפִיכָךְ יִהְיוּ שְׁנוֹת חַמָּה (למרות שחישוב החדשים מבוסס על מהלך הירח). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּפֶרֶק א' מִסַּנְהֶדְרִין (יא.) וּבְמַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ב.) וְגַם בִּבְרָכוֹת (סג.).

יום שני ט"ו אייר ה'תשע"ב

מצות עשה קנג. נט.

הַמִּצְוָה הַקנ"ג נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִתְקֹעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת בִּמְקֻדָּשׁ בְּעֵת הַקְרָבַת כָּל־קָרְבָּן מִקָּרְבְּנוֹת הַמּוֹעֲדוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת" (במדבר י, י). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (ראש השנה כו:), שֶׁמִּצְוַת הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרֵי (פרשת בהעלותך) וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כו:) וְתַעֲנִיּוֹת (טו.) וְכֵן אָנוּ מְצֻוִּים לִתְקֹעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת בִּזְמַן הַצָּרוֹת וְהָרָעוֹת כְּשֶׁנִּצְעַק אֵלָיו יִתְעַלֶּה כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם וְגוֹ'" (שם, ט).

יום שלישי ט"ז אייר ה'תשע"ב

מצות עשה נט.

הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִתְקֹעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת בִּמְקֻדָּשׁ בְּעֵת הַקְרָבַת כָּל־קָרְבָּן מִקָּרְבְּנוֹת הַמּוֹעֲדוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת" (במדבר י, י). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (ראש השנה כו:), שֶׁמִּצְוַת הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרֵי (פרשת בהעלותך) וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כו:) וְתַעֲנִיּוֹת (טו.) וְכֵן אָנוּ מְצֻוִּים לִתְקֹעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת בִּזְמַן הַצָּרוֹת וְהָרָעוֹת כְּשֶׁנִּצְעַק אֵלָיו יִתְעַלֶּה כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם וְגוֹ'" (שם, ט).

יום רביעי י"ז אייר ה'תשע"ב

מצות עשה נט:

הלכות מגילה וחנוכה פרק א־ב. נדפס לעיל עמ' עח בשיעור לג' פרקים.

הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִתְקֹעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת בִּמְקֻדָּשׁ בְּעֵת הַקְרָבַת כָּל־קָרְבָּן מִקָּרְבְּנוֹת הַמּוֹעֲדוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת" (במדבר י, י). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (ראש השנה כו:), שֶׁמִּצְוַת הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרֵי (פרשת בהעלותך) וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כו:) וְתַעֲנִיּוֹת (טו.) וְכֵן אָנוּ מְצֻוִּים לִתְקֹעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת בִּזְמַן הַצָּרוֹת וְהָרָעוֹת כְּשֶׁנִּצְעַק אֵלָיו יִתְעַלֶּה כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם וְגוֹ'" (שם, ט).

יום חמישי י"ח אייר ה'תשע"ב

הלכות מגילה וחנוכה פרק ג־ד. נדפס לעיל עמ' פ בשיעור לג' פרקים.

מצות עשה ריג.

הַמִּצְוָה הָרי"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִבְעוֹל בְּקִדּוּשִׁין וּבְמַתַּן דָּבָר בְּיַד הָאִשָּׁה, אוֹ בִּשְׁטָר, אוֹ בְּבִיאָה — וְזוֹהִי מִצְוַת

קִדּוּשִׁין. וְהָרֶמֶז עַל כָּךְ אָמְרוֹ: "כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ" (דברים כד, א), — מַשְׁמַע שֶׁקּוֹנֶה בְּבִיאָה. וְאָמַר "וְיָצְאָה וְהָיְתָה" (שם, ב) — כְּשֵׁם שֶׁיְּצִיאָתָהּ בִּשְׁטַר (גט) כָּךְ הַהֲוָיָה (הנשואין) בִּשְׁטָר. וְכֵן לָמַדְנוּ שֶׁהִיא נִקְנִית בְּכֶסֶף מִמַּה־שֶּׁנֶּאֱמַר בְּאָמָה עִבְרִיָּה: "אֵין כֶּסֶף" (שמות כא, יא), אָמְרוּ: אֵין כֶּסֶף לְאָדוֹן זֶה אֲבָל יֵשׁ כֶּסֶף לְאָדוֹן אַחֵר, וּמַנּוּ? (מידהו?) אָב. (וזהו כאשר קידשו בתו בכסף) אֲבָל קִדּוּשִׁין דְּאוֹרַיְתָא הֵם בְּבִיאָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּכְתֻבּוֹת (ג.) וְקִדּוּשִׁין (פרק א משנה א) וְנִדָּה (פרק ה משנה ד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בַּמַּסֶּכְתָּא הַמְיֻחֶדֶת לְכָךְ, כְּלוֹמַר: מַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ עַל קִדּוּשִׁין בְּבִיאָה שֶׁהֵם דְּאוֹרַיְתָא הִגֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁמִּצְוַת קִדּוּשִׁין דְּאוֹרַיְתָא.

יום שישי י"ט אייר ה'תשע"ב

מצות עשה ריג.

הַמִּצְוָה הַרִי"ג נִדְפְּסָה בְּיוֹם הַקּוֹדֶם.

יום שבת קודש כ' אייר ה'תשע"ב

מצות לא תעשה שנה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִי"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּבְעוֹל בְּלֹא כְּתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל" (דברים כג, יח), וּכְבָר כָּפַל הָאַזְהָרָה בְּעִנְיָן זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ" (ויקרא יט, כט). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ" — זֶה הַמּוֹסֵר בִּתּוֹ פְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת, וְכֵן הַמּוֹסֶרֶת עַצְמָהּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם אִישׁוּת. וּשְׁמַע מִמֶּנִּי לָמָּה כָּפַל לָאו זֶה בְּלָשׁוֹן זֶה וְאֵיזֶה עִנְיָן נוֹסָף יֵשׁ בּוֹ, וְהוּא: שֶׁכְּבָר קָדַם בְּמִשְׁפָּטָיו יִתְעַלֶּה, שֶׁהַבּוֹעֵל בְּתוּלָה בֵּין שֶׁהָיָה מְפַתֶּה אוֹ אוֹנֵס — אֵינוֹ חַיָּב שׁוּם עֹנֶשׁ מִן־הָעֲנָשִׁים אֶלָּא תַּשְׁלוּם מָמוֹן בִּלְבַד וְשֶׁיִּשָּׂא אוֹתָהּ אִשָּׁה שֶׁפָּגַע, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּכָּתוּב. וְהָיָה עוֹלֶה בְּדַעְתֵּנוּ, כֵּיוָן שֶׁאֵין בְּדָבָר זֶה אֶלָּא קְנַס מָמוֹן הֲרֵי הוּא נוֹהֵג כְּכָל־דָּבָר שֶׁבְּמָמוֹן, וּכְשֵׁם שֶׁרַשַּׁאי אָדָם לִמְסוֹר לַחֲבֵרוֹ מִמָּמוֹנוֹ כָּל־מַה־שֶּׁיִּרְצֶה אוֹ לִמְחוֹל לוֹ בְּמַה־שֶּׁהוּא חַיָּב לוֹ, כָּךְ גַּם יִהְיֶה רַשַּׁאי לָקַחַת בִּתּוֹ הַנַּעֲרָה וּלְמָסְרָהּ לְאֵיזֶה אָדָם לָבוֹא עָלֶיהָ וְיִמְחוֹל לוֹ בְּכָךְ כֵּיוָן שֶׁזֶּה זְכוּת מִזְּכֻיּוֹתָיו, כְּלוֹמַר: הַחֲמִשִּׁים כֶּסֶף (שנקנס האונס או המפתה) שֶׁהֵם לַאֲבִי הַנַּעֲרָה; אוֹ שֶׁיִּמְסְרֶנָּה לוֹ עַל מְנַת שֶׁיִּתֵּן לוֹ כָּךְ וְכָךְ דִּינָרִים. לְפִיכָךְ הֵזְהַר עַל זֶה וְנֶאֱמַר לוֹ: "אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ" (ויקרא שם), לְפִי שֶׁזֶּה שֶׁדַּנְתִּי בּוֹ בְּתַשְׁלוּמֵי מָמוֹן בִּלְבַד אֵינוֹ אֶלָּא אִם קָרָה שֶׁפִּתָּה אוֹ אָנַס; אֲבָל שֶׁיַּעֲשֶׂה הַדָּבָר בִּרְצוֹן שְׁנֵיהֶם וּבְהֶתֵּר — אֵין דֶּרֶךְ לְכָךְ. וְגִלָּה אֶת־הַטַּעַם לְכָךְ וְאָמַר: "וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה" (שם). לְפִי שֶׁהָאוֹנֵס וְהַפִּתּוּי קוֹרֶה מְעַט, וְאִם יִהְיֶה הַדָּבָר בְּרָצוֹן וּבְהֶתֵּר — יִתְרַבֶּה וְיִתְפַּשֵּׁט בָּאָרֶץ. וְזֶה טַעַם יָפֶה וְנָאֶה לְפָסוּק זֶה, וְהוּא מַתְאִים לְכָל־מַה־שֶּׁהִזְכִּירוּ חֲכָמִים וּלְמַה שֶּׁיִּחַיְּבוּ מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה. וְלָאו זֶה, כְּלוֹמַר: לָאו דִּפְנוּיָה — לוֹקִין עָלָיו. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּכְתֻבּוֹת וְקִדּוּשִׁין.

אגרות קודש

[כ"ה אייר תשי"ט]

במענה למכתבה מז"ד תשרי בו כותבת, אשר שמעה ממי שהוא בהחלט,

כאילו - כנראה ממכתבה - שזוהי החלטת המדע אשר ברור שהארץ סובבת את השמש וכו', ודלא כשיטה ההפכית, שכאילו הופרכה על ידי כמה הוכחות, ושואלת בירור בזה.

וכיון שכנראה מהאמור, רוצה לדעת לכל לראש מהי דעת אנשי מדע - הנה בעשיריות השנים האחרונות, החליטו **כל** אנשי המדע העוסקים בשטח זה, אשר אין כל החלטה בדבר, מי מהשמש והארץ עומד במקומו והשני מקיפו. ולא עוד, אלא שהחליטו על יסוד כמה שיקולים **מדעים, שלעולם** לא יוכל המדע להביא ראי' והוכחה בזה. וע"פ המדע כל איש ביכולתו לאחוז שיטה שירצה, או שהארץ עומדת והשמש סובבת אותה או להיפך, או ששניהם סובבים אחד את השני, וכידוע כל זה לאלו המתעסקים בהתפתחות המדעים בתקופתנו, מיוחסת על שיטת היחסיות.

וכאמור זוהי החלטה הכי האחרונה והכי מוחלטה של כל אנשי מדע בדורנו זה.

ועל פי זה מובן שכל המקראות המדברים אודות הליכות השמש מסביב לארץ וכו' - יש ללמדם כפשוטו, ואין על זה כל קושיא.

לקסיקון מושגים המוזכרים בהלכות קידוש החודש

סדר הערכים הוא לפי א-ב, בהשמטת קידומות דקדוקיות (ה, ב, ל, ש, ו).

על גליון הרמב"ם שולבו הפניות ללקסיקון זה

אורך השלישי - לאחר הוספה או גריעה של מעגל הירח מאורך שני, מקבלים את האורך השלישי.

אורך ראשון - ההפרש בין מקום השמש האמיתי למקום הירח האמיתי.

אורך שני - ההפרש בין מקום השמש למקום הירח כפי שנראה לעין.

אלף ושמונים חלקים - השעה מתחלקת ל- 1080 חלקים (יחידות זמן)..

אמצע הירח - מיקום הירח בגלגל הגדול, כאילו אין גלגל הקפה.

אמצע המהלך - מהלך הכוכב ביחס לגלגל שלו.

אמצע המסלול - מיקום הירח בגלגל ההקפה.

אמצע הישוב - בזמנם לא ידעו על חצי הכדור המערבי, וירושלים היתה באמצע חצי הכדור המזרחי, נוטה למערב..

אמצע השמש - מהלך הממוצע של השמש.

גובה השמש - מקום שבו השמש נמצאת בנקודה הרחוקה מכדור הארץ.

גלגל - כדור 'שקוף' המקיף את כדור הארץ מכל צדדיו (כמו גלדי בצל), בכל גלגל קבוע .

גלגל המזלות - גלגל רוחני בשמים שבו קבועים קבוצות כוכבים שכל קבוצה מסמלת מזל.

גלגל השמש - כדור 'שקוף' המקיף את כדור הארץ שבו קבועה השמש.

גלגל, מוחלק בשלוש מאות ושישים מעלות - כל כדור או חישוק מחולק ל - 360 חלקים, שכל חלק נקרא מעלה.

הילוכם האמצעי - חשבון ממוצע ולא מדויק .

זנב - נקודת החיבור של גלגל הירח עם גלגל השמש.

חודש חסר - חודש בן 29 יום.

חודשי הלבנה - משך זמן שבין מפגש אחד של הירח והשמש, לבין מפגש שני.

חלקים - השעה מתחלקת ל - 1080 חלקים.

חצות היום - הזמן שבו השמש נמצאת בדיוק מעל ראשו של אדם.

יום ו(ה)לילה - הרמב"ם חילק באופן קבוע את היום והלילה, ל - 12 שעות יום, ו - 12 שעות לילה, בין בקיץ ובין בחורף, כשהלילה מתחיל בשעה 6 אחה"צ.

מהלך האמיתי - מהלך הכוכב ביחס לגלגל המזלות.

מהלך /מהלכם/ האמצעי - חשבון ממוצע ולא מדויק.

מולד - הזמן שבו הירח נמצא בקו ישר עם השמש וכדור הארץ.

מזל - קבוצה של כוכבים בצורות שונות הפרוסים בגלגל השמיני.

מחזור - יחידה של 19 שנים שחוזרת על עצמה בקביעת השנים הפשוטות והמעוברות.

מנת גובה המדינה - מרחק ירושלים מקו המשוה, ויש שינויים בשקיעת הירח אם הוא צפונית לגלגל המזלות או דרומית לו.

מנת המסלול - הסטייה שבין מקום האמצעי לבין מיקומה האמיתי.

מנת מסלול הרוחב - המרחק ברוחב שבין הירח לגלגל המזלות.

מסלול הנכון - מרחק הירח מגובה גלגל ההקפה.

מסלול הרוחב - מרחק הירח ממקום הראש.

מסלול השמש - ההפרש שבין מיקום השמש לבין הנקודה שבה היא מרוחקת מכדור הארץ.

מעגל הירח - השינוי שבין מקום הירח בגלגל המזלות, לבין הנקודה בגלגל המזלות שביחד איתה שוקעת הירח.

מעלה - חלק אחד מתוך 360 חלקים שמקיפים כל כדור.

מקום הירח האמיתי - חשבון שעל פיו יודעים את מיקומו המדויק של הירח.

מקום השמש האמיתי - חשבון שעל פיו יודעים את מיקומו המדויק של השמש.

מקומה האמצעי - מקום לא מדויק אלא ממוצע של אותו כוכב בשמים.

מקומם האמיתי - מקום האמיתי של הכוכב בשמים, (ולא הממוצע).

מרחק הכפול - המרחק שבין מקום הירח לבין מקום גובה הירח.

נלוז - השינוי שבין מקום הירח בגלגל המזלות לבין הנקודה בגלגל המזלות שביחד איתה שוקע הירח.

סוד העיבור - חשבונות שעל פיהם בנוי הלוח העיברי - שהיו במשך שנים בסוד.

עגולה - העיגול - המסלול.

קיבוץ האמיתי - מולד האמיתי, כשהשמש והירח נמצאים באותו קו לרואה מכדור הארץ.

קיצי הראייה - גבולות הראיה, וזה תלוי בשני גורמים א. זמן שהירח גלוי לעין ב. המרחק שבין השמש לירח.

קשת הראייה - מרחק האמיתי בין השמש והירח לרואה אותם מכדור הארץ.

ראש - נקודת החיבור של גלגל הירח עם גלגל השמש.

רוחב הירח - נטית הירח לצפון השמש או לדרומה.

רוחב ראשון - מסלול הירח ביחס למסלול השמש, צפוני או דרומי.

רוחב שני - מחשב את ההבדל בין מרכז הארץ לבין האדם הרואה את הרוחב הראשון.

שנת (ה)חמה - זמן שבו השמש מקיפה סיבוב שלם סביב כדור הארץ.

שנת /שנה של/לבנה - זמן שבו הירח מקיף 12 פעם את כדור הארץ.

תקופה - משך זמן שבו השמש מקיפה רבע סיבוב סביב כדור הארץ.

תקופת ניסן - הזמן שבו השמש עומדת בתחילת מזל טלה.

ביאורים למסכת סוטה דף כט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ הכתוב בסוטה שתהיה **סָפֵק זוֹנָה** אסורה על בעלה **כְּזוֹנָה** ודאי, וכיון שהיא בחזקת זונה תהיה אסורה גם לגבי כהונה, ולא צריך לזה פסוק. דוחה הגמרא, אם כן **תְּרוּמָה נַמִּי לֹא תִּיבָּעֵי קְרָא, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ סָפֵק זוֹנָה כְּזוֹנָה,** ואם היא בחזקת זונה אסורה לאכול בתרומה, וכיון שבכל זאת מצריך רבי עקיבא פסוק לפוסלה מאכילת תרומה, הרי שצריך פסוק גם לאוסרה להינשא לכהן.

מתרצת הגמרא, **אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבִי** – 'נטמאה', 'ונטמאה', 'ונטמאה', ווי"ו יתירא של 'ונטמאה', **חַד לְבַעַל, וְחַד לְבוֹעֵל, וְחַד לִכְהוּנָּה, וְחַד לִתְרוּמָה.** וכיון שאמר רבי עקיבא שלומדים כהונה מהוי"ו היתירא, אמר לו רבי ישמעאל שאפשר ללמדו מקל וחומר. **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** לא לומד מייתור הוי"ו, משום כך רק **תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי, חַד לְבַעַל, וְחַד לְבוֹעֵל, וְחַד לִתְרוּמָה, וּכְהוּנָּה אָתְיָא בְּקַל וְחוֹמֶר.**

מקשה הגמרא, **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִמַּאי דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לִתְרוּמָה** הקלה, **וּכְהוּנָּה** החמורה **אָתְיָא** ממילא **בְּקַל וָחוֹמֶר,** הרי לא כתוב במפורש בפסוק תרומה, ואם כן **דִּילְמָא כִּי אִצְטְרִיךְ** את הפסוק **לִכְהוּנָּה** כיון שהיא חמורה, **וּתְרוּמָה** הקלה **שַׁרְיָא.** מתרצת הגמרא, **אָמַר לָךְ** רבי ישמעאל, **מִסְּתַבְּרָא** שהפסוק השלישי הוא **דּוּמְיָא** דשני הפסוקים הראשונים שלמדנו מהם את האיסור **דְּבַעַל וּבוֹעֵל, מַה בַּעַל וּבוֹעֵל** אסורה עליהם גם **מֵחַיִּים** של הבעל, **אַף** הפסוק השלישי מדבר על **תְּרוּמָה** שהיא נאסרת **נַמִּי מֵחַיִּים** של הבעל ולא רק לאחר מיתה, **לְאַפּוּקֵי כְּהוּנָּה דִּלְאַחַר מִיתָה** – מה שאין כן אם נעמיד את הפסוק בכהונה תיאסר לכהן מהפסוק רק לאחר מיתת בעלה, כיון שגרושה אסורה לכהן גם בלא הפסוק, לכן מעמיד רבי ישמעאל את הפסוק בתרומה שדומה לבועל ונבעל, ואת כהונה הוא לומד מקל וחומר.

מקשה הגמרא, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** שלומד מפסוק רביעי שנאסרת לכהונה, מפני מה אינו לומד מקל וחומר וכדברי רבי ישמעאל. מתרצת הגמרא, 'דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל' לֵית לֵיהּ, ולכך אם לא ילמד מפסוק, נאמר שילמד רק שאסורה לכהונה החמורה, אבל בתרומה תהיה מותרת. **וְאִי נַמִּי אִית לֵיהּ** 'דומיא דבעל ובועל' ואפשר ללמוד תרומה מהפסוק וללמוד כהונה בקל וחומר, בכל זאת כתוב וי"ו יתירא לכהונה, כיון שמִילְּתָא דְּאָתְיָא **בְּקַל וָחוֹמֶר, טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא.**

לעיל למדה הגמרא מסוטה שדבר שיש בו דעת לישאל נטמא מספק, ושאין בו דעת לישאל לא נטמא מספק, הגמרא מביאה כאן לימוד נוסף להלכה זו.

אָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב, דין זה שדָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל נטמא מספק, **וְאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל** לא נטמא מספק, **מֵהַאי קְרָא נַפְקָא, "וְהַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֹאכַל",** משמע שרק **וַדַּאי טָמֵא הוּא דְּלֹא יֹאכַל, הָא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר יֹאכַל,** הרי שספק טומאה אינו כודאי. **אִימָא סֵיפָא** של הפסוק, **"וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר",** משמע שרק אדם שהוא **וַדַּאי טָהוֹר הוּא דְּיֹאכַל בָּשָׂר, הָא** אדם שהוא **סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר, לֹא יֹאכַל,** הרי שספק טומאה הוא כודאי טומאה. **אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּה, כָּאן** – 'כל טהור יאכל בשר' מדבר באדם **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל** ולכן נטמא בספק, **כָּאן** – 'והבשר אשר יגע' מדבר בבשר **שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל** ולכן לא נטמא בספק.

מבארת הגמרא שצריכים את שתי הדרשות, **וְאִיצְטְרִיךְ דְּרַב גִּידֵל אָמַר רַב, וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה, דְּאִי** רק **מִדְּרַב, הֲוָה אֲמִינָא,** שכשיש דעת לישאל טמא **בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּבֵין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, לכן אִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה,** לומר שנטמא רק ברשות היחיד בסוטה. **וְאִי** רק **מִסּוֹטָה, הֲוָה אֲמִינָא,** אין טומאה בספק **עַד דְּאִיכָּא דַּעַת בנוֹגֵעַ** – השרץ המטמא, **וּמַגִּיעַ** הנטמא, בסוטה שיש דעת באשה ובבועל, אבל אם יש דעת רק בנוגע או רק במגיע אינו נטמא מספק, לכן **צְרִיכָא** את הלימוד של רב גידל אמר רב שלומד, 'טהור ודאי' יאכל, אבל בספק ויש בנטמא דעת לא יאכל, אף אם אין במטמא דעת, ומשום כך שרץ מטמא בספק אף שאין בו דעת.

שנינו במשנה, **בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכָל כְּלִי חֶרֶשׂ כּוּ',** אמר רבי יהושע, מי יגלה עפר מעיניך רבי יוחנן בן זכאי, שהיית אומר עתיד דור אחר לטהר כבר שלישי שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא. מקשה הגמרא לרבי יוחנן בן זכאי, **וּמַאַחַר דְּאֵין לוֹ** לשני מקרא מן התורה שמטמא שלישי, **לָמָּה** עכשיו הוא **טָמֵא** עד שיטהרו דור אחר. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** אמנם **מִן הַתּוֹרָה אֵין לוֹ** מקרא לטמאו, אבל **מִדִּין קַל וָחוֹמֶר יֵשׁ לוֹ** טומאה לשלישי בתרומה, בדרך זו, **וּמַה טְּבוּל יוֹם** שלא העריב שמשו, **שֶׁמּוּתָּר בְּחוּלִּין** – שאם יגע בחולין אינו מטמאו, בכל זאת **פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה** עד שיעריב שמשו, **כְּבָר שֵׁנִי שֶׁפָּסוּל** אף **בְּחוּלִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה** ויפסלנו.

דוחה הגמרא, **אִיכָּא לְמִיפְרַךְ, מַה לְּטְבוּל יוֹם** של טמא מת או זב או מצורע, **שֶׁכֵּן** בשעת טומאתו היה **אַב הַטּוּמְאָה** ומשום כך פוסל תרומה, מה שאין כן כבר שני שלא היה אב הטומאה, לא יעשה שלישי בתרומה. מתרצת הגמרא, **תִּיתֵי** – תלמד כבר שני שמטמא שלישי בקל וחומר

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז סיון, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מעש"ק, בו כותב ע"ד דבורו עם הרופא המטפל בבתו תחי'.

ויהי רצון שיבשר טוב בזה, לא רק שמורגש איזה שינוי לטוב קצת, אלא שזה הקצת גדול יהי' וילך הלוך וגדול.

ומגלגלין זכות ליומין זכאין שכתב מכתבו בעש"ק נשא את ראש והמענה ר"פ בהעלותך את הנרות ופירש"י עד שתהא שלהבת עולה מאלי' בנר ה' נשמת אדם, ועולה מאלי' דוקא בגוף הגשמי, שזהו תפקיד הנשמה להאיר ברוחניות ובגשמיות גם יחד, שאז הרוחניות מרומם את הגשמיות והגוף מבררו מזככו ומעלהו, וכמבואר הענין בלקו"ת לרבנו הזקן ד"ה בהעלותך, יעו"ש, וגזע צור מחצבתו מסייעתו.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

נ.ב. מובן באם יודיע לי מעניני רפואה בהאמור, אודיע בל"נ ככתבו במכתבו.

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף כט עמוד א

רש״י

אי הָכֵי לִתְרוּמָה נַמֵּי לֹא תִּיבָּעֵי קְרָא. וְנִילַף מֵהַהוּא טַעְמָא גּוּפֵיהּ שֶׁהֲרֵי עָשָׂה הַכָּתוּב בְּסוֹטָה סֵפֶק זוֹנָה כְּוַדַּאי זוֹנָה, וּבִתְרוּמָה הָא יָדְעִינָן דְּזוֹנָה אֲסוּרָה דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כב) כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, כִּי תִבָּעֵל לְזָר אֲצָלָהּ, הִיא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכַל, וְאֵין לְךָ פְּסוּל גָּדוֹל מִזֶּה כְּשֶׁהִיא אֵשֶׁת אִישׁ וְנִבְעֲלָה לְאַחֵר. וּלְר׳ עֲקִיבָא מֵהַאי קְרָא נַפְקָא לָן בִּיבָמוֹת (ל׳ סח.) כָּל הַפְּסוּלִים דְּפָסְלֵי, וְהָנָךְ נַמֵּי דְּלֵא תָּפְסֵי בְּהוּ קְדוּשִׁין, דְּכֵיוָן דִּלְר׳ עֲקִיבָא אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּשׁוּם פְּסוּל, לֹא מִשְׁמַע לֵיהּ כִּי תִהְיֶה לְשׁוֹן הֲוָיָה אֶלָּא כִּי תִבָּעֵל: **אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבִי.** יְתִירֵי, ב׳ נִטְמְאָה וְחַד וְנִטְמְאָה, וְרַבִּי עֲקִיבָא דָּרִישׁ וָו״י הֲרֵי אַרְבָּעָה: **וּכְהֻנָּה אַתְיָא מִקַּל וָחֹמֶר.** וְלֹא דָּרִישׁ וָו״י, וּפַרְכִינָן לְר׳ יִשְׁמָעֵאל כֵּיוָן דְּלֹא דָּרִישׁ וָו״י מִמַּאי דִּקְרָא לִתְרוּמָה מִדָּרִישׁ וּכְהֻנָּה אַתְיָא בְּקַל וָחֹמֶר וְאָתוּ בְּלֵהוּ, דִּילְמָא קְרָא לְכְהֻנָּה אָתָא, דְּכֵיוָן דְּלֹא כְּתִיב תְּרוּמָה בְּהֲדֵיהּ אֲנָא אֲמִינָא תְּרוּמָה לֹא אִתְרַבַּאי לְאִסּוּרָא אֶלָּא כְּהֻנָּה הוּא דְּאִתְרַבַּאי דְּחֲמִירָא מִנֵּיהּ, וּתְרוּמָה שָׁרְיָא: **אָמַר לָךְ מִסְתַּבְּרָא.** דִּקְרָא תְּרוּמָה רַבִּי דּוּמְיָא דִּתְרֵין נִטְמְאָה דְּרַבִּי בָּדֵן בַּעַל וּבוֹעֵל דְּמַחַיִּים דְּבַעַל קָמִיתַסְּרָא לְהוּ, כְּגוֹן אִם יִגְרְשֶׁנָּה אֲסוּרָה לְבוֹעֵל, הִלְכָּךְ מִקְרָא שְׁלִישִׁי נַמֵּי לְמִידֵּי דְּמִיתְסַר בֵּיהּ מְחַיִּים וְדוֹלְבַעַל אָתֵי, וְהַיְינוּ תְּרוּמָה, וּלְמַעוּטֵי כְּהֻנָּה, שֶׁאֵין פְּסוּק זֶה בָּא לְאָסְרָהּ אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה, דְּמַחַיִּים הָא אֲסִירָא וְקַיְימָא, דְּהָא מְגָרֵשׁ לְהּ וְהַוְיָא לְהּ גְּרוּשָׁה וְאָסוּרָה לְכְהֻנָּה: **וְרַבִּי עֲקִיבָא.** דְּמִצְרִיךְ קְרָא לְכְהֻנָּה, דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל לֵית לֵיהּ, וְאִי לֹא כְּתִיב קְרָא יְתֵירָא לֹא הֲוָה מְרַבְּינָן אֶלָּא כְּהֻנָּה דַּחֲמִירָא, דְּכָל חַד וְחַד קְרָא בְּאַנְפֵּי נַפְשֵׁיהּ הוּא, וְלֹא אַמְרִינָן הָא לֹא מְרַבִּי אֶלָּא דּוּמְיָא דִּכְהֻנָּה: **וְאִי נַמֵּי אִית לֵיהּ.** וּמִיתּוֹקֶם קְרָא לִתְרוּמָה, אֲפִלּוּ הָכֵי אָתָא וְי״ד יְתֵירָא לְכְהֻנָּה, וְאַע״ג דְּאִיבְּיָא לְמֵילַפְהּ בְּקַל וָחֹמֶר טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא: **אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִנָּהּ.** הַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע, דְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִשְׁאַל הוּא, דְּבָשָׂר הֲוֵי נוֹגֵעַ, הִלְכָּךְ סִפְקוֹ טָהוֹר, וְכָל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר דְּאֵיירֵי בְּטֻמְאַת הַגּוּף דְּיֵשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאַל, בְּהֲהוּא קָאָמַר לָךְ סִפְקוֹ טָמֵא: **דַּעַת נוֹגֵעַ וּמַגִּיעַ.** בְּמִטַּמֵּא וְנִטְמָא, כִּי סוֹטָה דְּיֵשׁ בָּהּ דַּעַת וְיֵשׁ דַּעַת בְּבַעַל הַמְטַמְּאָה, קָמַשְׁמַע לָן דְּרַב גִּידֵּל דְּנַפְקָא מִכָּל טָהוֹר, הָא סָפֵק לֹא יֹאכַל כֵּיוָן דְּיֵשׁ בּוֹ דַּעַת בְּזֶה שֶׁנִּטְמָא, אֲבָל בְּמִטַּמֵּא לֹא בָּעֵינָן דַּעַת: **וּמֵאַחַר דְּאֵין לוֹ.** מִקְּרָא מִן הַתּוֹרָה לְמָה הוּא טָמֵא בִּתְרוּמָה, לְרַבִּי יוֹחָנָן [פְּרִיךְ] דְּקָאָמַר עָתִיד דּוֹר אַחֵר לְטַהֲרוֹ אֲבָל הוּא הָיָה מִטַּמְּאוֹ: **וּמַה טְּבוּל יוֹם.** שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ: **שֶׁמֻּתָּר בְּחֻלִּין.** כְּדַאֲמַרְינָן בִּיבָמוֹת בְּהֶעֱרֵל (קף עז:) תִּלְתָּא קְרָאֵי כְּתִיבִי, טְבָל וְעָלָה מֻתָּר לְחֻלִּין וּלְמַעֲשֵׂר, הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, הַבִּיא כִּפָּרָתוֹ בְּטֻמְאָה שֶׁהִיא בַּת קָרְבָּן מֻתָּר בְּקָדָשִׁים: **כְּבַר שֵׁנִי שֶׁפָּסוּל בְּחֻלִּין.** דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא יז) כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא, חֻלִּין וּתְרוּמָה וְקָדָשִׁים בְּמַשְׁמַע, דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה, וְדִיוֹ לַיִּבָּא לְמֵימַר דְּאִם כֵּן בָּטֵל לֵיהּ קַל וָחֹמֶר דְּהָא שֵׁנִי בִּתְרוּמָה מִקְּרָא מִשְׁתַּמַּע כִּי חֻלִּין, וְקַיְימָא לָן (כְּסִ״ק קף כה.) דְּהַיְינָא דְּמִיפְרַךְ קַל וָחֹמֶר לֹא אַמְרִינָן דִּיוֹ: **שֶׁכֵּן אַב הַטֻּמְאָה.** בְּגוֹן טָמֵא מֵת אוֹ זָב אוֹ מְצוֹרָע שֶׁהֵן בְּטֻמְאָתָן אֲבוֹת:

מטבול

תוספות

שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ סֵפֶק זוֹנָה כְּזוֹנָה, תְּרוּמָה נַמֵּי לֹא תִּיבָּעֵי קְרָא? שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ סֵפֶק זוֹנָה כְּזוֹנָה! אֶלָּא לְר׳ עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבִי: חַד לַבַּעַל, וְחַד לַבּוֹעֵל, וְחַד לְכְהוּנָּה, וְחַד לִתְרוּמָה. ור׳ יִשְׁמָעֵאל, תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי: חַד לַבַּעַל, וְחַד לַבּוֹעֵל, וְחַד לִתְרוּמָה, וּכְהוּנָּה אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר. וְר׳ יִשְׁמָעֵאל, מִמַּאי דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לִתְרוּמָה, וּכְהוּנָּה אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר? דִּילְמָא כִּי אִצְטְרִיךְ לִכְהוּנָּה, וּתְרוּמָה שָׁרְיָא? אָמַר לְךָ, מִסְתַּבְּרָא דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל. מַה בַּעַל וּבוֹעֵל מְחַיִּים אַף תְּרוּמָה נַמִּי מְחַיִּים, לְאַפּוּקֵי כְּהוּנָּה דְּלְאַחַר מִיתָה. וְר׳ עֲקִיבָא, דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל לֵית לֵיהּ, וְאִי נַמִּי אִית לֵיהּ, מִילְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא. אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל וְאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל, מֵהַאי קְרָא נָפְקָא, "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל" וַדַּאי טָמֵא הוּא דְּלֹא יֵאָכֵל, הָא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר יֵאָכֵל. אֵימָא סֵיפָא "וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר" וַדַּאי טָהוֹר הוּא דְּיֹאכַל בָּשָׂר, הָא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר לֹא יֹאכַל. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ, כָּאן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל, כָּאן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל. וְאִיצְטְרִיךְ רַב גִּידֵּל אָמַר רַב, וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה. דְּאִי מִדְּרַב הָוָה אָמִינָא בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּבֵין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה. וְאִי מִסּוֹטָה, הָוָה אָמִינָא עַד דְּאִיכָּא דַּעַת נוֹגֵעַ וְמַגִּיעַ, צְרִיכָא: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר׳ עֲקִיבָא, וְכָל כְּלִי חֶרֶשׂ כּוּ׳: וּמֵאַחַר שֶׁאֵין לוֹ לָמָּה טָמֵא? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מִן הַתּוֹרָה אֵין לוֹ, מִדִּין קַל וָחוֹמֶר יֵשׁ לוֹ. וּמַה טְּבוּל יוֹם שֶׁמּוּתָּר בְּחוּלִּין פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה, כְּבָר שֵׁנִי שֶׁפָּסוּל בְּחוּלִּין אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה? אִיבָּא לְמִיפְרַךְ, מַה לְּטְבוּל יוֹם שֶׁכֵּן אַב הַטּוּמְאָה? תֵּיתֵי

מטבול

שכן עשה בה ספק זונה כזונה. תימה אמאי לא אמר כיון דטמאה הכתוב מספק מהיכא תיתי דמותרת בתרומה ולכהונה ויש לומר אי לאו קראי איבא למימר דלא טמאה אלא לענין בעלה דאיבא ספק חייבי מיתות בית דין על ידו אבל לענין תרומה וכהונה הוה אמינא אוקי איתתא אחזוקה אבל בירושלמי דפרק קמא מתוך קושיא זו דריש חד מהני תלתא קראי ליבם והכי איתא התם תני ר׳ מאיר אומר שלש טומאות אמורות בפרשה אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה מצינו אשה שהיא אסורה לביתה ומותרת לאכול בתרומה למה לא אילו בת כהן שנישאת לישראל ונאנסה שמא אינה מותרת לביתה ואסורה לאכול בתרומה לא מצינו אשה שהיא אסורה לביתה ומותרת לאכול בתרומה אמר ר׳ אבין הכין איתאמרת אחת לבעל ואחת לבועל ואחת ליבם אמר ר׳ יוסי מתניתא אמרה כן ואם מת חולצת ולא מתייבמת: **חד** לתרומה וחד לכהונה. אין להקשות וכי ספק חמור מן ודאי דאילו ודאי זינתה מותרת בתרומה ולכהונה דהא בפ׳ אלמנה ביבמות (דף סח.) מרבינן מובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה שזר אצלה פסלה ומרבינן גר עמוני ומואבי וכו׳ וקא פריך התם אימא חייבי כריתות נמי פירוש אינהו נמי הוו בכלל נבעלה לפסול לה ומאי שנא דלא תני להו לעיל ומשני כי תהיה כתיב דוקא בני הויה לאפוקי חייבי כריתות דלאו בני הויה נינהו אלמא דחייבי כריתות לא מפסלי בביאתן ואשת איש איהי נמי מחייבי כריתות ואם כן מספקא אמאי מיפסלי ורש״י שיבש שם אותה הגירסא וזה לשונו אימר נבעלה לפסול לה חייבי כריתות אבל חייבי לאוין כיון דתפסי להו בה קידושין לא פסלי לה וכותי ונתין וממזר דפסלי מנלן הנך דאית בהו הויה מדאפקה להך ביאה בלשון הויה שמע מינה בהנך דתפסי בה קדושין משתעי קרא ואפ״ה פסלי ולאפוקי חייבי כריתות לא גרסינן אי הכי כותי ועבד וכו׳ וזהוא הדין דהוה מצי למימר חייבי כריתות לא מפסלי אלא משום דאיירי בהו לעיל דקתני כותי והיינו עובד כוכבים ובמתניתין תנן העבד פוסל משום ביאה ומשני פסלי מדרבי יוחנן כו׳ ואית דמפרשי ואימא נבעלה לפסול לה חייבי כריתות נמי וכו׳ וקשיא לי בגוה טובא חדא דתנן בפרק ארבעה אחין (שם דף לג:) אם היו כהנות נפסלו מן התרומה בבעילת אשת איש ועוד קל וחומר חייבי לאוין פסלי חייבי כריתות לא פסלי ועוד הא אמר בעשרה יוחסין (קדושין דף עז:) כהן הבא על אחותו זונה משוי לה וכיון דזונה משוי לה בעילתה פוסלתה דתניא לויה שנשבית או שנבעלה בעילת זנות נותנין לה מעשר ואוכלת לויה אין אבל תרומה לכהנת לא:

שלישי

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף כט עמוד ב

מִטְּבוּל יוֹם דְּשֶׁרֶץ מַה לִּטְבוּל יוֹם דְּשֶׁרֶץ שֶׁכֵּן בְּמִינוֹ אַב הַטּוּמְאָה? כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ מַה לִּכְלִי חֶרֶשׂ שֶׁכֵּן מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ? טְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ וְחוֹזֵר הַדִּין לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמּוּתָּרִין בְּחוּלִּין, וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה, כָּל שֶׁכֵּן כִּכָּר שֵׁנִי שֶׁפּוֹסֵל בְּחוּלִּין דְּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה. וְדוֹר אַחֵר פָּרֵיךְ, מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן צַד חָמוּר, וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי צַד חָמוּר לֹא פָּרֵיךְ. תַּנְיָא, אָמַר ר' יוֹסֵי: מִנַּיִן לָרְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ שֶׁפָּסוּל? וְדִין הוּא. מַה מְּחוּסַּר כִּיפּוּרִים שֶׁמּוּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל בַּקּוֹדֶשׁ. שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ? וְלָמַדְנוּ שְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה, וּרְבִיעִי מִקַּל וָחוֹמֶר. שְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה מְנָלַן דִּכְתִיב: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל" מִי לָא עָסְקִינַן דְּנָגַע בְּשֵׁנִי, וְאָמַר רַחֲמָנָא "לֹא יֵאָכֵל". רְבִיעִי מִקַּל וָחוֹמֶר כִּדַּאֲמָרַן. אָמַר ר' יוֹחָנָן: טַעַם בְּרִיבִּי אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא, שֶׁהֲרֵי תְּשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ: אוֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ, שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ. דְּתַנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: טְבוּל יוֹם תְּחִילָּה לְקוֹדֶשׁ, לְטַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד. ר' מֵאִיר אוֹמֵר: מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כְּשֵׁם שֶׁפּוֹסֵל אוֹכְלֵי תְרוּמָה וּמַשְׁקֵי תְרוּמָה, כָּךְ פּוֹסֵל אוֹכְלֵי קוֹדֶשׁ וּמַשְׁקֵי קוֹדֶשׁ. מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא: מִמַּאי דְּר' יוֹסֵי כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ? דִּלְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ דְּאָמַר לְטַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד! אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ, לֵיתֵיהּ לָרְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ מֵאוֹכֶל שֶׁבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם. וּמָה אוֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם, דִּטְבוּל יוֹם גּוּפֵיהּ מוּתָּר בְּחוּלִּין, אָמַרְתָּ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ. אוֹכֶל

שלישי

תוספות

מִטְּבוּל יוֹם דְּשֶׁרֶץ. אָדָם שֶׁנָּגַע בְּשֶׁרֶץ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה הוּא וְלֹא אַב הַטֻּמְאָה, וְכִי טָבַל הֻתַּר לְחֻלִּין וְאָסוּר לִתְרוּמָה וַאֲפִי' לִנְגִיעָה דִּכְתִיב נַמִּי הָעֶרֶב שֶׁמֶשׁ בְּכֵלִים בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהֵר (וַיִּקְרָא יא), וְהָא לִנְגִיעָה הוּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תְּרוּמָה, וְאַשְׁמְעִינַן דִּכְלִי טְבוּל יוֹם פָּסַל לֵיהּ: **שֶׁכֵּן יֵשׁ בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה.** אִם הָיָה נוֹגֵעַ כְּלִי זֶה אוֹ אָדָם זֶה בְּמֵת נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה לְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, תֹּאמַר בְּאֹכֶל שֶׁאֵינוֹ נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה אֲפִי' ע"י מֵת דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר יט) וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא, וּמֵהָכָא נַפְקָא לָן טְמֵא מֵת דִּמְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, וְעַל כָּרְחָךְ בִּטְמֵא מֵת שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה כְּתִיב, דְּהָא כְּתִיב לְעֵיל מִנֵּיהּ וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא וְרָחַץ בַּמַּיִם, דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה [בְּמִקְוֶה] נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה בְּמַגַּע טְמֵא מֵת עַל יְדֵי מַגַּע הַמֵּת, יָצְאוּ אֳכָלִים וּמַשְׁקִין וּכְלִי חֶרֶשׂ שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה [בְּמִקְוֶה]: **כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ.** שֶׁאֵין בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה וּמְטַמֵּא אֶת הַתְּרוּמָה כְּשֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְכ"ש שֶׁפּוֹסְלָהּ, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל כִּכָּר שֵׁנִי שֶׁאע"פ שֶׁאֵין בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה יִפְסוֹל, דְּטַעְמָא לָאו בְּאַב הַטֻּמְאָה תְּלֵי: **מַה לִּכְלִי חֶרֶס כו' טְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ.** שֶׁאֵין כְּלִי שֶׁטֶף הָרָאוּי לִטְבִילָה מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ וּפָסִיל תְּרוּמָה: **לֹא רְאִי.** טְבוּל יוֹם כִּרְאִי כְּלִי חֶרֶשׂ לוֹמַר שֶׁטַּעַם פְּסוּל הַתְּרוּמָה תָּלוּי מִשּׁוּם שֶׁמְּטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ, דְּהָא טְבוּל יוֹם אֵינוֹ מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ וּפָסִיל, וְלֹא רְאִי כְּלִי חֶרֶשׂ לִהְיוֹת אַב הַטֻּמְאָה בְּמִינוֹ כִּרְאִי טְבוּל יוֹם, דְּלֵיכָּא לְמֵימַר טַעְמָא דִּטְבוּל יוֹם דְּפָסֵיל בִּתְרוּמָה מִשּׁוּם דְּמִין אַב הַטֻּמְאָה הוּא, דְּהָא לֵיתָא לְהָא חוּמְרָא בִּכְלִי חֶרֶשׂ וּפָסִיל: **הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן.** צָרִיךְ אַתָּה לִמְצוֹא חֹמֶר שָׁוֶה בִּשְׁנֵיהֶם לִתְלוֹת בּוֹ טַעַם פְּסוּל תְּרוּמָה, וּמַהוּ צַד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמְּטַמְּאִין, טְבוּל יוֹם אִיקְרֵי טָמֵא דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כב) וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר, מִכְּלָל דְּעַד הַשְׁתָּא טָמֵא, וּכְלִי חֶרֶשׂ כְּתִיב (שָׁם יא) תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה, וְכ"ש כִּכָּר שֵׁנִי דְּפָסֵיל טְפֵי מִטְּבוּל יוֹם שֶׁהוּא טָמֵא וְאָסוּר בְּחֻלִּין שֶׁיִּפְסוֹל בִּתְרוּמָה: וּבְכָל הַסְּפָרִים כְּתִיב הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמֻּתָּר בְּחֻלִּין וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה, וּלְהַךְ לִשְׁנָא אֵין אָדָם יָכוֹל לְפָרֵשׁ אֵיזֶהוּ כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁמֻּתָּר בְּחֻלִּין וּפָסוּל בִּתְרוּמָה. וּבְדֹחַק גָּדוֹל יֵשׁ לְפָרֵשׁ כְּלִי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל שֶׁמַּצִּיל עַל חֻלִּין שֶׁבְּתוֹכוֹ וְאֵין מַצִּיל עַל הַתְּרוּמָה שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְהַרְבֵּה גִּמְגּוּמִין וּתְשׁוּבוֹת וּבִטּוּל שִׁיטַת הַגְּמָרָא יֵשׁ בַּדָּבָר, חֲדָא דְּלֹא אַשְׁכְּחַן דְּאֵינוֹ מַצִּיל בִּתְרוּמָה, דְּבַחֲגִיגָה (דַּף כה.) אָמַר אֵין חַטָּאת נִצֶּלֶת בְּצָמִיד פָּתִיל, אֲבָל תְּרוּמָה לֹא תְּנַן בָּהּ, וְעוֹד אֵין זֶה פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה דְּהָא לֹא פָּסִיל מִידֵי אֶלָּא אֵינוֹ מֵגֵן וּמֵאֵלֶיהָ הִיא נִטְמֵאת מֵאֹהֶל הַמֵּת, וְעוֹד כָּל הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבַּגְּמָרָא שֶׁבָּא לִלְמוֹד חֹמֶר צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא חָמוּר וְזֶה קַל, דְּקָאָמַר הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמֻּתָּרִין בְּחֻלִּין, וְאֵין זוֹ שִׁיטָה בְּכָל הַגְּמָרָא. וְלַלָּשׁוֹן שֶׁפֵּרַשְׁתִּי אַל תְּשִׁיבֵנִי מַה שֶּׁאוֹמֵר כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ, שֶׁהָיָה לוֹ לְהָבִיא הוֹכָחָה בְּדָבָר הַדּוֹמֶה לִטְבוּל יוֹם שֶׁאע"פ שֶׁטָּהוֹר לְחֻלִּין פָּסוּל לִתְרוּמָה, שֶׁאֵין זוֹ תְּשׁוּבָה, דְּאֵין צָרִיךְ הוֹכָחָה אֶלָּא לִסְתּוֹר תְּשׁוּבָתוֹ שֶׁתּוֹלֶה טַעַם הַחוּמְרָא דִּפְסוּל תְּרוּמָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא אַב הַטֻּמְאָה, וְקָא מְהַדֵּר לֵיהּ כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ שֶׁאֵין בּוֹ חֹמֶר זֶה וּפוֹסֵל, וְכֵן שִׁיטַת רוֹב הַדִּינִין, כִּי הַהוּא דְּכָל הַבָּשָׂר (חֻלִּין דַּף קטו:) מִנַּיִן לְבָשָׂר בְּחָלָב שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה קַל וָחֹמֶר וּמָה עָרְלָה שֶׁלֹּא נֶעֶבְדָה בָּהּ עֲבֵרָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, בָּשָׂר בְּחָלָב שֶׁנֶּעֶבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה בְּבִשּׁוּלוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה, מַה לְּעָרְלָה שֶׁכֵּן לֹא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר, חָמֵץ בְּפֶסַח יוֹכִיחַ, מַה לְּחָמֵץ [בְּפֶסַח] שֶׁבּוֹ כָּרֵת, כִּלְאֵי הַכֶּרֶם יוֹכִיחַ, וְהָא כִּלְאֵי הַכֶּרֶם נֶעֶבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה בִּזְרִיעָתָהּ וְחָמֵץ בְּפֶסַח נַמִּי עָבַר בְּבַל יֵרָאֶה וְלֹא דָּמוּ לְעָרְלָה בְּקֻלָּא דִּידַהּ וְקָא הָוְיָא הוֹכָחָה: **צַד חָמוּר.** טְבוּל יוֹם יֵשׁ בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה, כְּלִי חֶרֶשׂ מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ: **וְרַבִּי יוֹחָנָן צַד חָמוּר לֹא פָּרִיךְ.** לֹא חָשִׁיב לֵיהּ

רש"י

פִּירְכָא הוֹאִיל וְאֵין חֹמֶר שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם שָׁוֶה: **מִנַּיִן לָרְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא פָּסוּל.** וְלֹא אַמְרִינַן טָהוֹר הוּא כְּבִתְרוּמָה: **מְחֻסַּר כִּפּוּרִים.** בְּטֻמְאוֹת הַצְּרִיכוֹת קָרְבָּן, כְּגוֹן זָב וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת וּמְצוֹרָע: **שֶׁמֻּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל בְּקֹדֶשׁ.** בִּיבָמוֹת יַלְפִינַן לָהּ בְּפֶרֶק הֶעָרֵל (דַּף עד:): **שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה.** כְּדְיַלְפִינַן לְעֵיל מִטְּבוּל יוֹם: **דִּין הוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה רְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ.** וְלֹא תֵּימָא דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן וְנֵימָא הָכִי, שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה דַּיּוֹ הוּא שֶׁיְּהֵא פָּסוּל לְקֹדֶשׁ, דְּאִם כֵּן בָּטִיל לֵיהּ הַאי קַל וָחֹמֶר, דִּשְׁלִישִׁי בְּקֹדֶשׁ לֹא אִיצְטְרִיךְ, דְּלֹא מִיבַּעְיָא דְּכִי הֵיכִי דְּבִתְרוּמָה אַיְיתִינֵיהּ בְּקַל וָחֹמֶר מִטְּבוּל יוֹם הָכִי נַמִּי אָתֵי קֹדֶשׁ בְּהַהוּא קַל וָחֹמֶר, אֶלָּא אֲפִלּוּ מִן הַתּוֹרָה לְמַדְנוּהוּ, וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר לָמַדְנוּ שְׁלִישִׁי לְקֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה, הִלְכָּךְ אִי אַמְרִינַן דַּיּוֹ אִיפְרַךְ לֵיהּ ק"ו כּו': **מִי לֹא עָסְקִינַן.** מִי לֹא מָצִינַן לְמִישְׁמַע מִנָּהּ דַּאֲפִי' נָגַע בְּשֵׁנִי נַמִּי קָאָמַר לֹא יֵאָכֵל, דְּהָא בְּכָל טָמֵא כְּתִיב, וְשֵׁנִי אִיקְרֵי טָמֵא דִּכְתִיב כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא, וְהַאי בִּבְשַׂר שְׁלָמִים כְּתִיב דְּקֹדֶשׁ נִינְהוּ: **טַעַם בְּרִיבִּי.** טַעֲמוֹ שֶׁל ר' יוֹסִי שֶׁהוּא חָכָם וּגְדוֹל הַדּוֹר אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ שֶׁלָּמַד רְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ, שֶׁהֲרֵי מִקַּל וָחֹמֶר זֶה תְּשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ: **אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם.** שֶׁנָּגַע בִּטְבוּל יוֹם וְהוּא שֶׁל קֹדֶשׁ אוֹ שֶׁל תְּרוּמָה יוֹכִיחַ, שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה מִן הַתּוֹרָה כִּדְפְרִישִׁית לְעֵיל דִּבְכֵלִים נַמִּי כְּתִיב הָעֶרֶב שֶׁמֶשׁ לְגַבֵּי תְּרוּמָה וְאֵינוֹ אֶלָּא לִנְגִיעָה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ לְרַבָּנַן דִּפְלִיגֵי עֲלֵיהּ דְּאַבָּא שָׁאוּל וְאָמְרוּ טְבוּל יוֹם פּוֹסֵל בַּקֹּדֶשׁ וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לִפְסוֹל אֶת מִי שֶׁיַּחֲזוֹר וְיִגַּע בּוֹ, וְקָא סָלְקָא דַּעְתָּא דְּר' יוֹסִי כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ הִלְכָּךְ תְּשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ דְּא"כ הָכִי נַמִּי נִדְרֹשׁ לְהַאי ק"ו שֶׁיִּפְסוֹל אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם אֶת הַקֹּדֶשׁ, וּמַה מְּחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁמֻּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל בְּקֹדֶשׁ, אֹכֶל הַנּוֹגֵעַ בִּטְבוּל יוֹם שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה [אֵינוֹ] דִּין הוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ: **טְבוּל יוֹם תְּחִלָּה לְקֹדֶשׁ.** מַעֲלָה עָשׂוּ בַּקֹּדֶשׁ לִהְיוֹת טְבוּל יוֹם אֶצְלוֹ כְּרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה וִיטַמֵּא שְׁנַיִ' בְּקֹדֶשׁ זֶה, מִזֶּה שֶׁאֹכֶל שֶׁנּוֹגֵעַ בִּטְבוּל יוֹם נַעֲשֶׂה שֵׁנִי וְעוֹשֶׂה אֶת חֲבֵרוֹ שְׁלִישִׁי וּשְׁנֵיהֶם קְרוּיִין טְמֵאִין שֶׁמְּקַלְקְלִין אֶת אֲחֵרִים, וְהַשְּׁלִישִׁי פּוֹסֵל אֶת הָרְבִיעִי לִהְיוֹת הוּא עַצְמוֹ פָּסוּל אֲבָל לֹא יִפְסוֹל אֶת אֲחֵרִים בְּמַגָּעוֹ: **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד.** הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר שֵׁנִי שֶׁפּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ פּוֹסֵל אֶת הַקֹּדֶשׁ, כָּךְ טְבוּל יוֹם הַפּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָמֵא לְקֹדֶשׁ וְלִפְסוֹל עוֹד אֶחָד: **כָּךְ פּוֹסֵל כו'.** וְאֵין הַנּוֹגֵעַ בִּטְבוּל יוֹם פּוֹסֵל אֶת הַקֹּדֶשׁ אֶלָּא הוּא עַצְמוֹ פָּסוּל: **מִמַּאי דְּרַבִּי יוֹסִי כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ.** דְּתֶהֱוֵי תְּשׁוּבָה בְּצִדּוֹ, דִּילְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ. וְהוּא הַדִּין דַּהֲוָה מָצֵי רַב פַּפָּא לְמֵימַר דִּילְמָא כְּר' מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ וְאֵין כָּאן עוֹד תְּשׁוּבָה דְּהָא עָבִיד רְבִיעִי, אֶלָּא רְבוּתָא נָקַט, כְּלוֹמַר מַאן לֵימָא לָן דְּלָא מַחְמִיר כְּאַבָּא שָׁאוּל, דִּילְמָא כְּוָותֵיהּ סְבִירָא לֵיהּ דְּאֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם אִם שֶׁל קֹדֶשׁ הוּא מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד, דְּהַהוּא דְּנָגַע בֵּיהּ פְּסִיל לֵיהּ דְּאוֹרַיְיתָא וַאֲפִלּוּ הֲוֵי קַמָּא תְּרוּמָה פָּסוּל לְקֹדֶשׁ מִקַּל וָחֹמֶר מִמְּחֻסַּר כִּפּוּרִים כִּדְדָרֵישׁ רַבִּי יוֹסִי לְעֵיל, וְדָרֵישׁ לֵיהּ נַמִּי הָכָא, וּמַה מְּחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁמֻּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל לְקֹדֶשׁ, אֹכֶל תְּרוּמָה הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ, דְּהֵיכָא דַּהֲוָה לֵיהּ דְּקֹדֶשׁ עֲבוּד רַבָּנַן מַעֲלָה שֶׁיְּטַמֵּא אֶחָד וְיִפְסוֹל אֶחָד: **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ.** [דְּ]מִקַּל וָחֹמֶר דִּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים פְּסִיל לְקַמָּא וּמִמַּעֲלָה דְּרַבָּנַן מְטַמֵּא לֵיהּ, כֵּיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא פָּסִיל לֵיהּ לְהַהוּא דְּנָגַע בֵּיהּ לֵיתֵיהּ לָרְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ מֵאֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם: **וּמָה אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם דִּטְבוּל יוֹם.** שֶׁבָּא מִכֹּחוֹ שָׁרֵי בְּחֻלִּין עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ, כְּלוֹמַר פּוֹסֵל אֶת הַקֹּדֶשׁ מִקַּל וָחֹמֶר מִמְּחֻסַּר כִּפּוּרִים:

שלישי

ביאורים למסכת סוטה דף כט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מִטְּבוּל יוֹם דְּשֵׁרֵץ, שבשעת טומאתו לא היה אב הטומאה אלא ראשון, ובכל זאת אסור באכילת תרומה.

דוחה הגמרא, **מַה לְּטְבוּל יוֹם דְּשֵׁרֵץ שֶׁכֵּן יש בְּמִינוֹ** – באדם או בכלים **אַב הַטּוּמְאָה** – שאם יגעו במת ייעשו אב הטומאה, מה שאין כן כבר שאינו נעשה אב הטומאה אפילו יגע במת. מתרצת הגמרא, **כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ** שאף שאין במינו אב הטומאה, בכל זאת מטמא את התרומה כשהוא ראשון, אם כן נלמד גם לכבר שני שאף שאין במינו אב הטומאה, יפסול את התרומה.

דוחה הגמרא, **מַה לִּכְלִי חֶרֶשׂ** שיש בו חומרא **שֶׁכֵּן מְטַמֵּא** אוכלין ומשקין **מֵאֲוִירוֹ** – אף אם לא נגעו בכלי עצמו, אלא רק היו באויר הכלי, ומשום כך גם פוסל תרומה, מה שאין כן כבר שמטמא רק בנגיעה. ומתרצת הגמרא, **טְבוּל יוֹם** בכלי שנטהר במים **יוֹכִיחַ**, שאף שאינו מטמא מאוירו בכל זאת פוסל תרומה. **וְחוֹזֵר הַדִּין, לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה** – אין חומרתו של כלי שהוא טבול יום כחומרתו של כלי חרס שמטמא מאוירו, לומר שזו הסיבה שכלי חרס פוסל בתרומה, שהרי כלי טבול יום גם פוסל בתרומה, **וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה** – ואין חומרתו של כלי חרס, כחומרתו של כלי טבול יום שיש במינו אב הטומאה, לומר שזו הסיבה שטבול יום פוסל בתרומה, שהרי גם כלי חרס גם פוסל בתרומה, **הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן** – בטבול יום ובכלי חרס, [שטמאים] **שֶׁמּוּתָּרִין בְּחוּלִּין וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה, כָּל שֶׁכֵּן כְּכַר שֵׁנִי** שחמור יותר מטבול יום **שֶׁפּוֹסֵל בְּחוּלִּין**, אם כן ודאי **דְּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה**.

הגמרא מסבירה את שיטת הדור אחר שרבי יוחנן בן זכאי אמר שיתירו את כבר שני. **וְדוֹר אַחֵר פָּרִיךְ, מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן, שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן** – בכל אחד מהם **צַד חָמוּר**, טבול יום שיש במינו אב הטומאה, וכלי חרס שמטמא מאוירו, אבל כבר שני אין בו צד חומרא כלל. **וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, צַד חָמוּר לֹא פָּרִיךְ**, אלא רק כשיש צד שוה לשניהם.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מִנַּיִן לְרִבְעִי בְּקוֹדֶשׁ שנגע בשלישי לטומאה **שֶׁפָּסוּל**, ולא טהור כתרומה, **וְדִין הוּא** – יש ללמוד זאת מדין קל וחומר, **מַה מְּחוּסָּר כִּפּוּרִים** – דהיינו טמא שטעון קרבן ועדיין לא הקריבו, **שֶׁמּוּתָּר** לאכול **בִּתְרוּמָה**, בכל זאת **פָּסוּל בְּקוֹדֶשׁ** – אם נגע בקודש פוסלו, **שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה, אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ,** ואי אפשר לומר דיו לבא מן הדין להיות כנידון, שיהיה בקדשים רק שלישי כתרומה שהוא נלמד ממנה, כיון שקל וחומר זה יתבטל, מפני שאת הדין שיש שלישי בקודש אפשר ללמוד מאותו קל וחומר שלומדים את תרומה, ועוד הרי **וְלַמְּדָנוּ שְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה** בפירוש, ואם כן ודאי שאם נאמר דיו יתבטל הקל וחומר, ולכן **וּרְבִיעִי** בקודש נלמד **מִקַּל וָחוֹמֶר** כמו שכתבה הגמרא.

שואלת הגמרא, **וּשְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ** שאמרנו שנלמד **מִן הַתּוֹרָה מְנָלָן.** משיבה הגמרא, **דִּכְתִיב "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל", מִי לֹא עָסְקִינַן** – האם לא מדובר בפסוק, **דְּנָגַע** הבשר **בְּשֵׁנִי** לטומאה, **וְאָמַר רַחֲמָנָא לֹא יֵאָכֵל**, משמע ששלישי בקודש טמא, ואם כן **רְבִיעִי** נלמד **מִקַּל וָחוֹמֶר** ממחוסר כיפורים, **כְּדַאֲמָרָן.**

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, טַעַם בְּרִיבִּי – טעמו של רבי יוסי שהוא חכם וגדול הדור, שאמר שרביעי בקודש פסול, **אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא, שֶׁהֲרֵי תְּשׁוּבָתוֹ** – פירכתו של הקל וחומר **בְּצִדּוֹ,** כיון **שֶׁאוֹכֵל הַבָּא** – שנטמא **מֵחֲמַת** נגיעה **בִּטְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ,** שאף **שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה,** בכל זאת **וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ,** ולפי רבי יוסי נדרוש קל וחומר גם לאוכל הבא מחמת טבול יום שיעשה רביעי בקודש, ומה מחוסר כיפורים שמותר בתרומה בכל זאת פסול בקודש, אוכל הנוגע בטבול יום שפסול בתרומה ודאי שיעשה רביעי בקודש, אם כן מוכח שרבי יוסי אינו דורש קל וחומר זה.

הגמרא מביאה ברייתא שחכמים סוברים שאוכל הבא מחמת טבול יום אינו פוסל בקודש, **דְּתַנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר,** שאף שטבול יום הוא שני לטומאה, החמירו חכמים **שִׁבְטְבוּל יוֹם** יהיה **תְּחִילָּה לְקוֹדֶשׁ** – ראשון לגבי קדשים, ויוכל **לְטַמֵּא שְׁנַיִם** – אם יגע בקודש יעשה אותו שני והשני יעשה את חבירו שלישי, ושניהם נקראים טמאים ויכולים לטמא אחרים, **וְלִפְסוֹל אֶחָד** – והשלישי יכול לפסול עוד קודש ולעשותו רביעי, אמנם הרביעי רק פסול לאכילה ואינו יכול לטמא אחרים. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר,** טבול יום נחשב לשני גם לגבי קדשים **וּמְטַמֵּא אֶחָד** ועושהו שלישי, **וּפוֹסֵל** השלישי **אֶחָד** אחר ועושהו רביעי. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים,** טבול יום אינו מטמא אחרים אלא רק פוסלם, **וּכְשֵׁם שֶׁפּוֹסֵל אוֹכְלֵי תְּרוּמָה** לאכילה **וּמַשְׁקֵי תְּרוּמָה** לשתיה, ואינם מטמאים אחרים, **כָּךְ** טבול יום **פּוֹסֵל אוֹכְלֵי קוֹדֶשׁ וּמַשְׁקֵי קוֹדֶשׁ** אבל הם אינם מטמאים אחרים, הרי שאף על פי שאוכל הבא מחמת טבול יום פסול בתרומה, אינו פוסל רביעי בקדש, והרי זה פירכא על הקל וחומר של רבי יוסי.

דוחה הגמרא את הפירכא של רבי יוחנן, **מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא, מִמַּאי דְּרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ, דִּילְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ דְּאָמַר** שטבול יום נחשב מדרבנן לראשון כשנגע בקדש, **לְטַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד,** כמבואר לעיל, וכשנגע טבול יום בתרומה, אז לא החמירו לעשותו כראשון, אלא שני, והתרומה היא שלישי, והיא פוסלת קודש לעשותו רביעי, ואין פירכא על הקל וחומר של רבי יוסי. מבארת הגמרא שאין לדחות את הפירכא של רבי יוחנן, מכיון **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שרבי יוסי **כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ,** ולומד קל וחומר ממחוסר כיפורים לטמא את הנוגע בטבול יום לעשותו שלישי, ויפסול את הרביעי בקדש, אם כן **לֵיתֵיהּ** – ילמד ששלישי פוסל **לְרִבְעִי בְּקוֹדֶשׁ,** מקל וחומר **מֵאוֹכֵל שֶׁבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם** ולא ממחוסר כיפורים, בדרך זו, **וּמָה אוֹכֵל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם** אף **דִּטְבוּל יוֹם גּוּפֵיהּ מוּתָּר בְּחוּלִּין** ואינו פוסל אותו, בכל זאת **אָמְרִתְּ** שאוכל הבא מחמתו **עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ, אוֹכֵל**

המשך ביאור למס' קנים ליום רביעי עמ' א

שבקן הסתומה, **פָּסוּל,** לפי שנעשו למעלה שלא כדינן, ועליהן להביא שוב את החטאות שהיו מחוייבות בהן.

ואם טעה וסבר שהן חטאות ועשה את **כּוּלָּן לְמַטָּן, מֻחֲצָה** מהעופות שהביאו, דהיינו שתי החטאות המפורשות ופרידה אחת מן הקן הסתומה, **כָּשֵׁר, וּמֻחֲצָה** אחר, דהיינו שתי העולות והפרידה השניה שבקן הסתומה, **פָּסוּל,** לפי שנעשו למטה שלא כדינן, ועליהן להביא שוב את העולות שהיו מחוייבות בהן.

ואם **חֲצִיָּה** של כמות הקינים עשה **לְמַעְלָן וְחֲצִיָּה** האחר **לְמַטָּן,** שמכל קן וקן עשה פרידה אחת למעלה ופרידה אחת למטה בלא להבחין אם אותה אחת שעשאה למעלה היא עולה ואותה אחת שעשאה למטה היא חטאת, **אֵין כָּשֵׁר** מכולן, **אֶלָּא** הקן **הַסְּתוּמָה,** שהמפורשות שאחת מכל קן שבהן היא עולה והאחרת חטאת, נפסלו, שיתכן שהקריב את העולה למטה ואת החטאת למעלה, ורק הקן הסתומה כשרה, שאיזו מהפרידים שעשאה למעלה ואיזו שעשאה למטה, כשרות, אלא שאין יודעים למי עלתה העולה ולמי עלתה החטאת, **וְעַל כָּן הִיא מִתְחַלֶּקֶת בֵּינֵיהֶן,** ויקחו קן נוספת ויתנו ויאמרו, אם העולה קרבה לי והחטאת לך, תקרב עתה החטאת עבורי והעולה עבורך, ואם החטאת קרבה לי והעולה לך, תקרב עתה העולה עבורי והחטאת עבורך. ועליהן להביא עוד ארבע פרידים, שתים עבור הקן הראשונה, עולה לזו וחטאת לזו, ושתים עבור הקן השלישית [המפורשת].

משנה ה

דינן של חטאות וקיני חובה שהוקרבו כשהן מעורבות: פרידים מפורשות **לַחַטָּאוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ** בְּקִנֵּי **חוֹבָה** סתומות, ומנין החטאות הוא כמנין הפרידים שבקיני החובה, כגון שנתערבו שתי חטאות בקן אחת או ארבע חטאות בשתי קינים, ועשאן הכהן מחצה למעלה ומחצה למטה, **אֵין כָּשֵׁר** מכל אלו **אֶלָּא כְּמִנְיַן הַחַטָּאוֹת שֶׁבְּקַן הַחוֹבָה,** שאם נתערבו שתי חטאות בקן אחת כשרה מכל התערובת רק חטאת אחת, ואם נתערבו ארבע חטאות בשתי קינים כשרות רק שתי חטאות, וכן הלאה. שכיון שמנין החטאות שוה למנין הפרידים שבקן החובה ועשה מחצה למעלה ומחצה למטה, יתכן שעשה את כל החטאות למעלה ואת כל קן החובה למטה, ובאופן זה נפסלו כל החטאות שנעשו למעלה, וכן נפסלו מקן החובה שלמטה כל העולות שבה, ואין כשרות אלא החטאות שבקן החובה.

ביאורים למסכת סוטה דף ל עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי, דְּשֵׁנִי גּוּפֵיהּ אָסוּר בְּחוּלִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁעוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ, ומזה שרבי יוסי למד דווקא ממחוסר כיפורים משמע שאינו סובר כאבא שאול אלא כרבנן שאוכל הבא מחמת טבול יום אינו פוסל אחרים, ואם כן קשה עליו פירכת רבי יוחנן.

וְכִי תֵּימָא שהסיבה שרבי יוסי לא למד מאוכל הבא מחמת טבול יום, היא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ את הקל וחומר ולומר מַה לְּטִבּוּל יוֹם שֶׁבֵּן היה אַב הַטּוּמְאָה, ומשום כך אוכל הבא מחמתו מטמא רביעי בקודש, מה שאין כן שני שלא היה אב הטומאה אין שלישי הבא מחמתו יכול לעשות רביעי, ואמנם הוא סובר כאבא שאול. דוחה הגמרא, הָא אֵיתֵיהּ – למדה רבי יוסי מִמְּחוּסָּר כִּפּוּרִים, וגם שם אפשר לפרוך מה למחוסר כיפורים שכן אב הטומאה, ובכל זאת וְלָא פְּרִכֵיהּ, הרי שרבי יוסי סובר שאין פירכא זו פירכא, כיון שאף שקודם היה אב הטומאה בכל זאת עכשיו שטבל הלכה טומאתו החמורה, אם כן גם בטבול יום כיון שעכשיו אינו אב הטומאה אי אפשר לפרוך בדרך זו, ואם כן צריך לומר שהסיבה שלמד דווקא ממחוסר כיפורים היא מפני שסובר כרבנן ולא כאבא שאול.

אָמַר רַב אַסִּי אָמַר רַב, וְאָמְרִי לְהּ אָמַר רַבָּה בַּר אִיסִי אָמַר רַב, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ דְּאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, ואינם סוברים כרבי עקיבא שדרש במשנתינו שני עושה שלישי אפילו בחולין.

רַבִּי מֵאִיר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהמשנה, דִּתְנַן, כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים – כל מי שהוא טהור מהתורה, אלא שחכמים הזקיקו אותו להיטהר במים, דינו מדרבנן כשני לטומאה, וּמְטַמֵּא אֶת הַקּוֹדֶשׁ ועושהו שלישי, וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, וּמוּתָּר באכילה בְּחוּלִּין וּבְמַעֲשֵׂר שני, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין אכילה בְּמַעֲשֵׂר שני. הרי שרבי מאיר ורבנן שחולקים עליו סוברים ששני אינו עושה שלישי בחולין.

רַבִּי יוֹסֵי אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין, מֵהָא דַּאֲמָרָן – ממה שאמר רבי יוסי לעיל, מנין לרביעי בקדש שפסול וכו׳, כיון דְּאִם אִיתֵיהּ – אם הוא סובר ששלישי בחולין הוא טמא מהתורה, לֵיתֵיהּ לְרִבִיעִי בִּתְרוּמָה – שילמד שגם רביעי בתרומה טמא, מהקל וחומר מטבול יום, כמו שהוא לומד שלישי בתרומה, ולאחר שילמד שרביעי בתרומה פסול, שילמד גם וַחֲמִישִׁי בְּקוֹדֶשׁ בקל וחומר מרביעי בתרומה, ומזה שרבי יוסי אינו לומד כך משמע שהוא סובר שאין שלישי בחולין.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהמשנה, דִּתְנַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הָאוֹכֵל שיעור חצי פרס מאוֹכֶל שהוא רִאשׁוֹן לטומאה, נעשה גופו רִאשׁוֹן מדרבנן, ומה שנוגע בו נעשה שני, ואם אוכל שֵׁנִי נעשה שֵׁנִי, ואם נגע בתרומה עשאה שלישי, ואם אוכל שְׁלִישִׁי נעשה שְׁלִישִׁי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, שאוכל ראשון אינו עושה את האוכל אותו ראשון, אלא הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן וְאוֹכֵל שֵׁנִי נעשה שֵׁנִי, ואם ואם אכל אוכל שְׁלִישִׁי נעשה הוא בעצמו שֵׁנִי בְּקוֹדֶשׁ – שאם יגע בקודש יטמא אותו, ואותו הקודש יוכל לפסול קודש אחר, וְאֵין גופו נעשה שֵׁנִי בִּתְרוּמָה, ואם יגע בתרומה אינו פוסל אותה. ומוסיף רבי יהושע, באיזה חולין אמרו שיש בהם שלישי והוא נעשה שני לקודש, בְּחוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה – שקיבל בעליהם הכהן על עצמו לשמור את חוליו בטהרה כתרומה, אבל חולין סתם אין בהם שלישי. מדייקת הגמרא, עַל טָהֳרַת הַתְּרוּמָה אֵין – יש בחולין שלישי בתרומה, כיון שכך עשו הרבה כהנים, אבל חולין שנשמרו עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ לֹא שייך בהם שלישי, כיון שדבר זה לא היה מצוי ובטלה דעתו אצל כל אדם, ויש להם דין ככל חולין רגילים שאין בהם שלישי, וממה שהוצרכו להגיע לחולין שנעשו על טהרת תרומה כדי לאסור שלישי בחולין, אַלְמָא קָסָבַר רבי יהושע, אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין סתם.

רַבִּי אֶלְעָזָר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהברייתא, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, שְׁלָשְׁתָּן – אלה המבוארים מיד, שָׁוִין בדינם, הָרִאשׁוֹן שֶׁבְּקוֹדֶשׁ וְשֶׁבְּחוּלִּין וְשֶׁבִּתְרוּמָה, מְטַמֵּא שְׁנַיִם – הראשון מטמא את השני, והשני מטמא את השלישי, וּפוֹסֵל אֶחָד – והשלישי פוסל את הרביעי בְּקוֹדֶשׁ, וּמְטַמֵּא אֶחָד – הראשון מטמא את השני, וּפוֹסֵל אֶחָד – השני פוסל את השלישי בִּתְרוּמָה, וּפוֹסֵל אֶחָד – הראשון פוסל את השני בְּחוּלִּין, הרי שלרבי אלעזר אין למעלה משני לטומאה בחולין.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהמשנה, דִּתְנַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עיסה שנטמאה במזיד אין מפרישין ממנה חלה, אלא חַלָּה נִיטֶּלֶת מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה – שצריך ללוש עיסה נוספת טהורה ולהפריש ממנה על הטמאה. כֵּיצַד יפריש מהעיסה הטהורה על הטמאה מהמוקף, ולא תיטמא מהעיסה הטמאה, עושה כך, הרי שְׁתֵּי עִיסּוֹת יש, אַחַת טְהוֹרָה, וְאַחַת הַטְּמֵאָה, נוֹטֵל כְּדֵי שיעור חַלָּה שהוא אמור להפריש על העיסה הטמאה, מֵעִיסָּה הטהורה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, ונוטל עוד חתיכה מהעיסה הטהורה, וְנוֹתֵן ממנה בשיעור של פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה שיעמוד בָּאֶמְצַע ויגע בעיסה הטמאה, ובחתיכה הטהורה שעושה אותה חלה, וכל זה הוא כְּדֵי לִיטּוֹל את החלה מִן הַמּוּקָף.

אגרות קודש

ב״ה, אסרו חה״ש, תשי״ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על הודעתו מקביעות זמן חתונתו ליום ג׳, כ״ד סיון הבע״ל.

הנני בזה להביע ברכתי ברכת מזל טוב מזל טוב ושתהי׳ בשעה טובה ומוצלחת ויבנו בית בישראל בנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות.

בברכת מזל טוב מזל טוב.

במענה לשאלתו - ילמוד (באופן לגמרם לפני החתונה) הפרקים טז-יז דשער הקדושה בס׳ ראשית חכמה. ומאמר לכה דודי בקונטרס דרושי חתונה (לכ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע).

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף ל עמוד א

שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי, דְּשֵׁנִי גּוּפֵיהּ אָסוּר בְּחוּלִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁעוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ? וְכִי תֵּימָא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לִּטְבוּל יוֹם שֶׁכֵּן אַב הַטּוּמְאָה? הָא אַיְיתִינָהּ מִמְּחוּסַּר כִּיפּוּרִים, וְלָא פַּרְכֵיהּ? אָמַר רַב אַסִּי אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבָּה בֶּן אִיסִי אָמַר רַב: ר' מֵאִיר, וְר' יוֹסֵי, וְר' יְהוֹשֻׁעַ, וְר' אֶלְעָזָר, וְר' אֱלִיעֶזֶר כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ, דְּאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין. ר' מֵאִיר, דִּתְנַן כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מְטַמֵּא אֶת הַקּוֹדֶשׁ, וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, וּמוּתָּר בְּחוּלִּין וּבְמַעֲשֵׂר, דִּבְרֵי ר' מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין בְּמַעֲשֵׂר. ר' יוֹסֵי, הָא דַּאֲמָרַן, דְּאִם אִיתֵיהּ לְיִיתֵיהּ לִרְבִיעִי בִּתְרוּמָה וַחֲמִישִׁי בַּקּוֹדֶשׁ. ר' יְהוֹשֻׁעַ דִּתְנַן, ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, שֵׁנִי שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי שְׁלִישִׁי. ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן וְאוֹכֶל שֵׁנִי שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי שֵׁנִי בַּקּוֹדֶשׁ וְאֵין שֵׁנִי בִּתְרוּמָה, בְּחוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה. עַל טָהֳרַת הַתְּרוּמָה אִין, עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ לָא, אַלְמָא קָסָבַר אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין. ר' אֶלְעָזָר דְּתַנְיָא, ר' אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שְׁלָשְׁתָּן שָׁוִין, הָרִאשׁוֹן שֶׁבַּקּוֹדֶשׁ וְשֶׁבַּחוּלִּין וְשֶׁבַּתְּרוּמָה מְטַמֵּא שְׁנַיִם וּפוֹסֵל אֶחָד בַּקּוֹדֶשׁ, מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד בִּתְרוּמָה, וּפוֹסֵל אֶחָד בְּחוּלִּין. ר' אֱלִיעֶזֶר דִּתְנַן, ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חַלָּה נִיטֶּלֶת מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה, כֵּיצַד? שְׁתֵּי עִיסּוֹת אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה, נוֹטֵל כְּדֵי חַלָּה מֵעִיסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, וְנוֹתֵן פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בְּאֶמְצַע, כְּדֵי לִיטּוֹל מִן הַמּוּקָּף,

וחכמים

רש"י

שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי כו'. דְּשַׁמְעִינַן מִנֵּיהּ תַּרְתֵּי, ש"מ אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם דִּסְבִירָא לֵיהּ כְּאַבָּא שָׁאוּל, וש"מ שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי נְהִי דַּחֲמִישִׁי בְּקֹדֶשׁ לֹא אָמַר דְּנַיְיתִי מִנֵּהּ כִּדְקָעָבִיד בִּטְבוּל יוֹם, דְּהָתָם מַעֲלָה דְּרַבָּנָן הִיא, וּבְקֹדֶשׁ מִקְדָּשׁ מַיְירֵי וְרַבִּי יוֹסֵי מִדְּאוֹרָיְיתָא קָאָמַר, אֲבָל רְבִיעִי מִיהָא אַיְיתִי מִנֵּהּ: **וְכ"ת כו' הָא אַיְיתִינָהּ.** ר' יוֹסֵי מִק"ו מִמְּחֻסַּר כִּפּוּרִים, דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ נַמֵּי מָה לִמְחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁכֵּן אַב הַטֻּמְאָה וְלֹא פָּרִיךְ, דְּלָא חָשִׁיב לֵיהּ ר' יוֹסֵי פִּירְכָא, דְּהַשְׁתָּא דְּטָבַל לָהּ אָזְלָה לָהּ הַהִיא טֻמְאָה: **כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.** כָּל שֶׁהוּא טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה וַחֲכָמִים הִזְקִיקוּהוּ לָבֹא בַּמַּיִם וְלִטָּהֵר, כְּגוֹן הַבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין וְהָאוֹכֵל חֲצִי פְּרָס אֳכָלִין טְמֵאִין וְהַיָּדַיִם שֶׁהִצְרִיכוּם טְבִילָה, כֻּלָּם בְּתוֹרַת שְׁנַיִם הַטְּעִינוּם: **מְטַמְּאִין אֶת הַקֹּדֶשׁ.** לִהְיוֹת שְׁלִישִׁי וְיַעֲשֶׂה רְבִיעִי וּפוֹסְלִין אֶת הַתְּרוּמָה: **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין בְּמַעֲשֵׂר.** בַּאֲכִילָה אֲבָל נְגִיעָה שָׁרֵי, וְחֻלִּין אַף לֶאֱכוֹל, וְהָכֵי אָמַר בַּחֲגִיגָה (דַּף יח:), וְהוּא הַדִּין נַמֵּי דִּלְרַבָּנָן אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְהַאי דְּלָא חָשִׁיב לְהוּ לְפִי שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן, וְר"מ וּמַחְלוֹקְתּוֹ קָאָמַר: **דְּאִם אִיתָא.** דִּשְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין מִן הַתּוֹרָה, לַיְיתֵיהּ רְבִיעִי בִּתְרוּמָה מִק"ו מִטְּבוּל יוֹם כִּדְאַיְיתֵי לִשְׁלִישִׁי לְעֵיל מִשֵּׁנִי בְּחֻלִּין: **וַחֲמִישִׁי בְּקֹדֶשׁ.** מֵרְבִיעִי בִּתְרוּמָה מִק"ו מִמְּחֻסַּר כִּפּוּרִים, כִּדְאַיְיתֵי לִרְבִיעִי לְעֵיל מִשְּׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה: **הָאוֹכֵל אֹכֶל רִאשׁוֹן.** חֲצִי פְּרָס מֵאֹכֶל רִאשׁוֹן נַעֲשֶׂה גּוּפוֹ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה מִדְּרַבָּנָן, וְהָאוֹכֵל אֹכֶל שֵׁנִי נַעֲשֶׂה גּוּפוֹ שֵׁנִי. וּבִשְׁחִיטַת חֻלִּין מְפָרֵשׁ טַעְמָא שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הָאוֹכֵל חָמוּר כְּמַאֲכָל, בְּהַשּׁוֹחֵט (חֻלִּין ד' לג.): **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר הָאוֹכֵל אֹכֶל רִאשׁוֹן אוֹ אוֹכֵל אֹכֶל שֵׁנִי שֵׁנִי.** מַאֲכָל רִאשׁוֹן לֹא עָבִיד לֵיהּ רִאשׁוֹן אֶלָּא שֵׁנִי, שֶׁאֵין הָאוֹכֵל חָמוּר כְּמַאֲכָל, אֲבָל מַאֲכָל שֵׁנִי עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שֵׁנִי, וְהָתָם מְפָרֵשׁ טַעְמָא, מָצִינוּ שֶׁהַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה שֵׁנִי עַל יְדֵי מַשְׁקִין: **שְׁלִישִׁי שֵׁנִי לְקֹדֶשׁ.** הָאוֹכֵל אֹכֶל שְׁלִישִׁי נַעֲשֶׂה גּוּפוֹ שֵׁנִי לְקֹדֶשׁ, שֶׁאִם יִגַּע בְּקֹדֶשׁ יְטַמְּאֶנּוּ לִפְסוֹל עוֹד אֶחָד, וְהָתָם מְפָרֵשׁ טַעְמָא. וְכָל הָנֵךְ טֻמְאוֹת מִדְּרַבָּנָן נִינְהוּ: **בְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה.** בְּאֵיזוֹ חֻלִּין אָמְרוּ שֶׁהָאוֹכֵל שְׁלִישִׁי שֶׁלָּהֶן נַעֲשֶׂה שֵׁנִי לְקֹדֶשׁ, בְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה, שֶׁבַּעֲלֵיהֶם כֹּהֵן וְרָגִיל בִּתְרוּמָה וְקִבֵּל עָלָיו לֶאֱכוֹל חֻלִּין שֶׁלּוֹ בְּטָהֳרַת תְּרוּמָה כְּדֵי שֶׁיְּהֵא רָגִיל לִתְרוּמוֹתָיו בְּטָהֳרָה הַזְּקוּקָה לָהֶן, הִלְכָּךְ מַשְׁכַּחַת בְּהוּ שְׁלִישִׁי, דִּבְחֻלִּין אֲחֵרִים לֹא מַשְׁכַּחַת שְׁלִישִׁי: **ה"ג עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה אִין חֻלִּין גְּרֵידֵי לֹא.** וּמַאן דְּגָרֵיס עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ לֹא הָכֵי מְפָרֵשׁ לָהּ, עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ לֹא דַּהֲווֹ לְהוּ חֻלִּין גְּרֵידֵי, שֶׁהַמִּתְפִּיס חֻלִּין לְטָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ בָּטְלָה דַּעְתּוֹ וְאֵין בִּדְבָרָיו כְּלוּם: **שְׁלָשְׁתָּן שָׁוִין.** הָנֵךְ דִּמְפָרֵשׁ לְהוּ, רִאשׁוֹן שֶׁל חֻלִּין, וְרִאשׁוֹן שֶׁל תְּרוּמָה, וְרִאשׁוֹן שֶׁל קֹדֶשׁ: **מְטַמֵּא שְׁנַיִם וּפוֹסֵל אֶחָד בְּקֹדֶשׁ.** דְּהַיְינוּ רְבִיעִי: **מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד בִּתְרוּמָה.** דַּהֲוָה לֵיהּ שְׁלִישִׁי: **וּפוֹסֵל אֶחָד בְּחֻלִּין.** דַּהֲוָה לֵיהּ שֵׁנִי. וְתַנָּא דִּפְלִיג עֲלֵיהּ סָבַר רִאשׁוֹן שֶׁל חֻלִּין לֹא אָזִיל בְּקֹדֶשׁ עַד רְבִיעִי, שֶׁאֵין קֹדֶשׁ בָּא לִידֵי רְבִיעִי אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רִאשׁוֹן שֶׁל קֹדֶשׁ. וּמִיהוּ שַׁמְעִינַן מִנַּהּ דְּאֵין שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין: **ר"א אוֹמֵר חַלָּה נִטֶּלֶת מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה.** רֵישָׁא דְּמַתְנִי' בְּמַסֶּכֶת חַלָּה (פ"ב מ"ז) הָכֵי, שִׁעוּר חַלָּה אֶחָד מִכ"ד, נִטְמְאָה עִסָּתָהּ שׁוֹגֶגֶת אוֹ אֲנוּסָה אֶחָד מִמ"ח, נִטְמֵאת בְּמֵזִיד אֶחָד מִכ"ד, שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. ר"א אוֹמֵר הֵיכָא דְּנִטְמֵאת מְזִידָה תָּלוּשׁ אַחֶרֶת בְּטָהֳרָה וְתִטּוֹל מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה, מִשּׁוּם דְּמִצְוָה לִתְרוֹם מִן הַמֻּקָּף. כֵּיצַד תַּעֲשֶׂה שֶׁיְּהֵא מִן הַמֻּקָּף וּטְהוֹרָה, נוֹטֶלֶת כְּדֵי חַלַּת הַטְּמֵאָה מֵעִסָּה הַטְּהוֹרָה עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, דְּאִי הוּרְמָה חַלָּתָהּ דִּטְהוֹרָה תּוּ לֹא מָצֵי לְאַפְרוּשֵׁי מִן הַפָּטוּר עַל הַחִיּוּב וְלֹא חָיֵיל עֲלֵיהּ תּוּ שֵׁם חַלָּה, וְנוֹתֶנֶת: **פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בָּאֶמְצַע כְּדֵי לִתְרוֹם מִן הַמֻּקָּף.** מֻקָּף לְשׁוֹן מְחֻבָּר וּמְקוֹרָב, כְּמוֹ אֵין מַקִּיפִין שְׁתֵּי חָבִיּוֹת בְּמַסֶּכֶת בֵּיצָה (דַּף לב:), וּמִקְרָא נַפְקָא לָן וַהֲרֵמוֹתֶם מִמֶּנּוּ מִן הַמֻּקָּף לוֹ, בְּסִפְרֵי, הִלְכָּךְ צְרִיכָה לְהַקִּיף

תוספות

שלישי הבא מחמת שני וכו'. פירש רש"י דשמעינן מיניה תרתי שמעינן מיניה אוכל הבא מחמת טבול יום דסבירא ליה כאבא שאול ושמעינן מיניה דשלישי הבא מחמת שני וכו' תימה כיון דיליף ק"ו לשלישי ממחוסר כיפורים לאו ממילא שמעינן מיניה דאית ליה כאבא שאול דבהאי קל וחומר גופיה דמחוסר כיפורים נפקא לן אוכל הבא מחמת טבול יום דעביד רביעי א"כ אמאי הוי ליה למיתניה לרביעי בקודש מאוכל הבא מחמת טבול יום וכי לא מייתי ליה שפיר טפי ממחוסר כיפורים גופיה מדהוי מייתי ליה מאוכל הבא מחמת טבול יום דאוכל הבא מחמת טבול יום גופיה לא שמעינן ליה אלא מק"ו דמחוסר כיפורים ונראה דאפי' הכי הוי ניחא ליה טפי לעשות שלישי מק"ו ראשון כגון שלישי הבא מחמת שני דאלים טפי למיעבד רביעי ממאי דמייתי ליה ממחוסר כיפורים שצריך למייתי שלישי גופיה (למייתי) מק"ו דטבול יום דפסול בתרומה אע"ג דבין כך ובין כך הוי ק"ו בן ק"ו מיהו לאלומי כח שלישי עדיף ליה טפי:

הא אייתינה ממחוסר כיפורים ולא פרכינן. רש"י פי' משום דכיון דטבל אזלה ליה ההיא טומאה ולא ידענא אמאי פי' הכי הא ע"כ אית לן למימר דר' יוסי סבירא ליה כרבן יוחנן בן זכאי דמייתי שלישי בתרומה במה הצד דאי לא תימא הכי שלישי מנא ליה ובאותו מה הצד גופיה מייתי רבי יוסי רביעי ממחוסר כיפורים ומכלי חרס ומשום הכי לא פריך. ספר הישר. מסיק בפ"ק דשבת (דף יד.) זימנין דאכיל אוכלין טמאין וכו' הקשה ריב"א הלוי זצ"ל אלמא דאוכלין טמאין פוסלין את הגויה בכביצה דאפי' כביצה מטמאין למשקין דתרומה דשדי לפומיה והתנן בפרק כיצד משתתפין (עירובין דף פב:) חציה לבית המנוגע וחצי חציה לפסול את הגויה דהיינו שני ביצים ותירץ מורי אין דרך בני אדם לשתות אלא לאחר אכילת שני ביצים וקודם לכן מילתא דלא שכיחא היא ואין נראה לר"י תירוץ זה חדא שאפילו בלשון לא דקדק שבכאן הוא אמר לפסול את הגויה ולשם הוא אומר אלו פוסלין בתרומה משמע אפילו במגע ובכאן לא גזרו אלא טומאת פנים אטו טומאת חוץ ועוד היאך אנו אומרים ביומא פרק אחרון (דף פ:) אמר רב פפא הנח לטומאת גויה דלאו דאורייתא ומותיב מי אמר רב פפא הכי והכתיב לא תטמאו בהם ואמר רב פפא מכאן לטומאת גויה דאורייתא ומתרץ מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ואם היה מגזרת י"ח דבר וכי בזה היה טועה בעל הגמרא שהם דאורייתא והלא פשט איסורם בכל העולם אלא ודאי נראה דתרי גזירות הוו חדא גזירת טומאת פנים אטו טומאת חוץ דהיינו פסול גויה דהרואה סבר דמותר להגיע טומאה למשקין דהא זה כשאכל תרומה ואח"כ שותה משקין טמאים נוגעין זה בזה בתוך מעיו ולא חיישינן להכי נמי לא נחוש אפי' בחוץ להכי גזרו ודוקא בשני ביצים אבל בכביצה לא שהרי האוכל כביצה מתעכל בתוך מעיו ונשאר בין שיניו ולכשיהיה בבני מעיו יפחת הרבה מכביצה ואין אדם טועה שאפילו אוכל אוכלין טמאין בכביצה ושותה משקין דתרומה לא יאמר א"כ טהורין הן בכביצה אפי' בחוץ דהא בפנים לא היה כביצה שהרי נתעכל האוכל ולא היה כשיעור לטמא ודוקא באוכלין מצריך יותר מכשיעור משום דמתעכל אבל משקין פסלי גויה בכדי רביעית דאין דרך משקה להתעכל בתוך מעיו וא"ת היה להן להוסיף יותר מעט מ"מ כיון דנחית לשיעוריה העמיד אותה על שני ביצים שהוא שיעור ידוע וגזירה אחרת אותה של שבת שגזרו בכביצה אף על מגע ואותה של שחיטת חולין (דף לד.) דאמר עולא האוכל אוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה נפסל גופו מלאכול בתרומה איני יודע לפרש אם היה מאותה גזירה ראשונה מ"מ למה גזרו אי משום טומאת חוץ הלא אפילו אם היה נוגע בשלישי שבתרומה לא היה נפסל שאין שלישי עושה רביעי בתרומה כדמוכח התם דתניא חולין שנעשו על טהרת הקדש הרי הוא כחולין רבי אלעזר ברבי צדוק אומר הרי הן כטומאה לתרומה לטמא שנים ולפסול אחד א"כ אינו רביעי וא"ת מגזרה שניה ומשום משקין דאכיל אוכלין טמאין ושתה משקין דתרומה אם כן למה נפסל גופו יהי' טמא אפי' במגע וא"ת גזרה שלישית היא מ"מ הטעם לא נודע אלא א"כ נאמר רבו בגזרות וגזרו גזירה לגזרה ולפי פירוש הקונטרס שפירש בשחיטת חולין אינו נראה ואינו מיושב יפה שמפרש האוכל אוכל ראשון זהו חצי פרס שהרי אנו אומרים מאי טעמא דילמא אביל אוכלין טמאין ושתי משקין דתרומה וזהו אפילו בכביצה. ע"כ לשון ספר הישר:

מר

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף ל עמוד ב

וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. וְתַנְיָא כַּבֵּיצָה, סַבְרוּהָ: אִידֵי וְאִידֵי, בְּעִיסָּה רִאשׁוֹנָה וְחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה לָא כְּחַלָּה דָּמוּ. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי? דְּמָר סָבַר אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וּמָר סָבַר שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, אָמַר רַב מָרֵי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וְהָכָא בְּחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה קָמִיפַּלְגִי, מָר סָבַר כְּחַלָּה דָּמוּ, וּמָר סָבַר לָא כְּחַלָּה דָּמוּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא חוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה לָא כְּחַלָּה דָּמוּ, וְאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וְהָכָא בְּמוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר מוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמָר סָבַר אָסוּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכוּ: בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? מָר סָבַר תְּחוּמִין דְּאוֹרַיְיתָא, וּמָר סָבַר דְּרַבָּנָן, תָּנוּ רַבָּנָן, בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר׳ עֲקִיבָא: בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה. וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה, כְּגָדוֹל הַמַּקְרֵא אֶת הַלֵּל, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רָאשֵׁי פְּרָקִים. מֹשֶׁה אָמַר "אָשִׁירָה לַה'" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה לַה'", מֹשֶׁה אָמַר "כִּי גָאֹה גָּאָה" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה לַה'". ר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: כְּקָטָן הַמַּקְרֵא אֶת הַלֵּל, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו כָּל מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר. מֹשֶׁה אָמַר "אָשִׁירָה לַה'" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה לַה'", מֹשֶׁה אָמַר "כִּי גָאֹה גָּאָה" וְהֵן אוֹמְרִים "כִּי גָאֹה גָּאָה". ר׳ נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כְּסוֹפֵר הַפּוֹרֵס עַל שְׁמַע בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ תְּחִילָּה וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? ר׳ עֲקִיבָא סָבַר: "לֵאמֹר" אַמִּילְּתָא קַמַּיְיתָא. וְר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר: "לֵאמֹר" אַכָּל מִילְּתָא וּמִילְּתָא. וְר׳ נְחֶמְיָה סָבַר: "וַיֹּאמְרוּ" דַּאֲמוּר כּוּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, "לֵאמֹר" דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרֵישָׁא. תָּנוּ רַבָּנָן, דָּרַשׁ ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי: בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה. וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה? עוֹלָל מוּטָּל עַל בִּרְכֵּי אִמּוֹ, וְתִינוֹק יוֹנֵק מִשְּׁדֵי אִמּוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֶת הַשְּׁכִינָה, עוֹלָל הִגְבִּיהַּ צַוָּארוֹ, וְתִינוֹק שָׁמַט דַּד מִפִּיו, וְאָמְרוּ "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ" שֶׁנֶּאֱמַר: "מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז". הָיָה ר׳ מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ עוּבָּרִים שֶׁבִּמְעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה? שֶׁנֶּאֱמַר

"בְּמַקְהֵלוֹת

תוספות

מר סבר תחומין דאורייתא ומר סבר תחומין דרבנן. תימה דהכא משמע דאי הוה משתעי קרא דאלפים אמה בלוים דהוה סבר דתחומין דרבנן אלא טעמא משום דמשתעי בשבת והא יליף לתחומין בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף נא.) מג״ש מקום ממקום ומקום מניסה וכו׳ א״כ אפי׳ הוה משתעי בשדות וכרמים הוי מצי למילף בהו ג״ש דמקום דכתיב גבי שבת היינו אלפים דהא פריך התם ונילף מקיר העיר וחוצה אע״ג דההוא קרא משתעי לדברי הכל בלוים ובספ״ק דעירובין (דף יז:) משמע מאן דסבר דתחומין דאורייתא נפקא לן מאל יצא איש ממקומו: **רבי** נחמיה אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת. בתוספתא (פ״ו) ר׳ נחמיה אומר כבני אדם שקורין את שמע שנאמר ויאמרו לאמר מלמד שהיה משה פותח תחילה וישראל עונין אחריו וגומרין משה אמר אז ישיר משה וישראל אומרים אשירה לה׳ משה אמר עזי וזמרת יה וישראל אומרים זה אלי ואנוהו משה אמר ה׳ איש מלחמה וישראל אומרים ה׳ שמו: **רבי** מאיר אומר מנין שאפי׳ עוברין שבמעי אמן. אין לומר דרבי יוסי הגלילי ורבי מאיר פליגי דרבי יוסי אית ליה דוקא עוללים ויונקים ולא עוברים אלא מקרא דמפי עוללים ויונקים נפקא ליה דתינוק שמט דד מפיו דמשמע יונקים בשעה שהוא יונק ולכך איצטריך קרא דמפי עוללים דאי לאו הכי כיון דנפקא לן מקרא ממקור ישראל במקהלות ברכו אלקים אפילו עוברים לא הוה צריך למימר תו עוללים ויונקים דבפ׳ שלשה שאכלו (ברכות דף מט:) תנינן בעשרה אומרים נברך אלהינו וכו׳ רבי יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל מברכין שנאמר במקהלות ברכו אלקים א״ר עקיבא מה מצינו בבית הכנסת אחד מרובין ואחד מועטין אומר ברכו את ה׳ וקדייק עליה בגמ׳ (שם דף נ.) ורבי עקיבא האי קרא דר״י הגלילי מאי עביד ליה מבעי ליה לכדר׳ מאיר וכו׳

ואידך

רש״י

לְהַקִּיף הַחַלָּה אֵצֶל הָעִסָּה קֹדֶם שֶׁתִּקְרָא לָהּ שֵׁם, וְהָכֵי מַקִּיפָה לָהּ נוֹתֶנֶת בָּעֲרֵיבָה לְצַד אֶחָד וְנוֹתֶנֶת מִן הָעִסָּה הַטְּהוֹרָה פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בֵּין הַחַלָּה הַטְּהוֹרָה וּבֵין הָעִסָּה הַטְּמֵאָה, וְהָאֶמְצָעִית נוֹגַעַת בִּשְׁתֵּיהֶן וּמְצָרַפְתָּן, וְקוֹרֵא שֵׁם עַל הַחַלָּה וּמְסַלֶּקֶת עִם קְרִיאַת הַשֵּׁם, וּפָחוֹת מִכַּבֵּיצָה אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַחַלָּה וְאע״פ שֶׁהוּא עַצְמוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כִּדְתַנְיָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל מְלַמֵּד שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא, יָכוֹל יְטַמֵּא לַאֲחֵרִים בְּכָל שֶׁהוּא ת״ל אֲשֶׁר יֵאָכֵל, וְדָרְשִׁינַן לֵיהּ בְּפֶרֶק בַּתְרָא דְּיוֹמָא (דַּף פ.) אֹכֶל הַנֶּאֱכָל בְּבַת אַחַת, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים אֵין בֵּית הַבְּלִיעָה מַחֲזִיק יוֹתֵר מִבֵּיצַת תַּרְנְגוֹלֶת: **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין.** כִּדְבָעֵינַן לְפָרוֹשֵׁי טַעְמָא: **וְתַנְיָא כְּבֵיצָה.** וְתַנְיָא בְּבָרַיְיתָא דְּאַלִּבָּא דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר, וְנוֹתֶנֶת אַף כְּבֵיצָה בָּאֶמְצַע וַאפ״ה לא מְטַמֵּא לָהּ לַחַלָּה עַד שֶׁלֹּא נִקְרָא עָלֶיהָ שֵׁם: **סַבְרוּהָ רַבָּנָן.** הָנֵי דְּבֵי מִדְרְשָׁא דְּבָעוּ לְמִשְׁמַע מִנָּהּ דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין ס״ל, אִידֵי וְאִידֵי – הַךְ בָּרַיְיתָא נַמִּי אַלִּבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּשָׁרֵי כְּבֵיצָה, וּמַתְנִי׳ דְּאָמַר פָּחוֹת – תַּרְוַויְיהוּ בְּעִסָּה רִאשׁוֹנָה הָעִסָּה הַטְּמֵאָה רִאשׁוֹנָה לְטֻמְאָה הִיא וַאפ״ה קָאָמַר ר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּבָרַיְיתָא כְּבֵיצָה וְאע״ג דְּמִיטַּמְּאָה אֶמְצָעִית מֵחֲמַת רִאשׁוֹנָה וְהָוְיָא לָהּ שְׁנִיָּה לא הַדְרָא וְעָבְדָא לָהּ לְחַלָּה עַד שֶׁלֹּא קָרָא עָלֶיהָ שֵׁם שְׁלִישִׁי, וְאע״ג דְּמֵעִסַּת חֻלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה הוּא, דְּכ״ע בֵּין לְר׳ אֱלִיעֶזֶר בֵּין לְרַבָּנָן לָאו כְּחַלָּה דַּמְיָא לְמֶיהֱוֵי עֲלָהּ תּוֹרַת תְּרוּמָה: **מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפְּלְגֵי.** רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבָּנָן, דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר דְּשָׁרֵי סָבַר אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְרַבָּנָן דְּאָסְרֵי סָבְרֵי שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין וְאִיטַּמָּא לָהּ חַלָּה לִפְנֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם וְאע״ג דְּחֻלִּין הוּא וְאִשְׁתְּכַח דְּסָפֵינַן לְכֹהֵן חַלָּה טְמֵאָה בְּחֶזְקַת שֶׁהִיא טְהוֹרָה, וְתַנָּא דְּמַתְנִי׳ דְּאָמַר לְר׳ אֱלִיעֶזֶר פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה, לָאו מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּכַמָּה דְּאֶפְשָׁר לְמַעוּטֵי טֻמְאָה דְּאֶמְצָעִית מְמַעֲטִינַן, דְּאָסוּר לִגְרוֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין, אֶלָּא מִשּׁוּם תַּקָּנַת תְּרוּמָה הוּא דְּשָׁרֵי, וְהָא אֶפְשָׁר בְּהָכֵי. אִי נַמִּי מִשּׁוּם דִּילְמָא לא מִיזַּדְּהַר בָּהּ שֶׁלֹּא תִּגַּע חַלָּה בָּאֶמְצָעִית זוֹ אַחַר קְרִיאַת הַשֵּׁם, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין דִּילְמָא אָתֵי לְמֶיעֱבַד כְּבֵיצָה וּמְטַמֵּא אֶמְצָעִית וְהַדְרָא וּמְטַמְּיָא לְחַלָּה: **לא דְּכ״ע.** וַאֲפִלּוּ לְרַבָּנָן אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְהַאי דְּקָאָסְרֵי רַבָּנָן מִשּׁוּם דְּקָסָבְרֵי חֻלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה כְּחַלָּה דָּמוּ וּמִיפַּסְלֵי מִשּׁוּם שֵׁם שְׁלִישִׁי: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא דְּכ״ע לָאו כְּחַלָּה דָּמֵי וּדְכ״ע אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְהָכָא בְּמֻתָּר לִגְרוֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין כוּ׳.** טַעְמָא דְּרַבָּנָן דְּאָסְרֵי מִשּׁוּם אֶמְצָעִית הוּא, דְּמִיטַּמֵּא מֵחֲמַת הָעִסָּה שֶׁהִיא רִאשׁוֹנָה, וְקָסָבְרֵי אָסוּר לִגְרוֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין מִשּׁוּם תַּקָּנַת תְּרוּמָה, וְר׳ אֱלִיעֶזֶר סָבַר מֻתָּר לִגְרוֹם טֻמְאָה לָאֶמְצָעִית כְּדֵי לְתַקֵּן חַלָּה בְּטָהֳרָה, וְתַנָּא דְּמַתְנִיתִין וְתַנָּא דְּבָרַיְיתָא אַלִּבָּא דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר נַמִּי בְּהָא פְּלִיגֵי, דְּתַנָּא דְּמַתְנִיתִין סָבַר אע״ג דְּמֻתָּר לִגְרוֹם לָהּ טֻמְאָה מִיהוּ כָּל כַּמָּה דְּאֶפְשָׁר לְמַעוּטֵי לא מַפְשִׁינַן לְהוּ לִגְרוֹם לָהֶן טֻמְאָה בְּחִנָּם, וְהָא אֶפְשָׁר בְּהָכֵי, הִלְכָּךְ כְּבֵיצָה לא דְּחָשִׁיב, וְתַנָּא דְּבָרַיְיתָא סָבַר כֵּיוָן דְּמֻתָּר לִגְרוֹם לא שְׁנָא שִׁיעוּרָא רַבָּא וְלָא שְׁנָא שִׁיעוּרָא זוּטְרָא, דַּאֲפִלּוּ בִּכְדֵי בֵּיצָה נַמִּי מֻתָּר לִגְרוֹם, אִי נַמִּי תַּנָּא דְּמַתְנִי׳ סָבַר דִּילְמָא נָגַע חַלָּה בָּאֶמְצָעִית אַחַר קְרִיאַת הַשֵּׁם וְתַנָּא בָּרָא לא חָיֵישׁ: **בְּמַאי קָמִיפְּלְגֵי.** ר״ע וְר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסִי הַגְּלִילִי: **כְּגָדוֹל הַמַּקְרֵא אֶת הַהַלֵּל.** מַקְרֵהוּ לַצִּבּוּר לְהוֹצִיאָן יְדֵי חוֹבָתָן: **וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רָאשֵׁי פְּרָקִים הַלְלוּיָהּ.** שֶׁהוּא רֹאשׁ הַפָּרָשָׁה, עַל כָּל דָּבָר שֶׁהוּא אוֹמֵר עוֹנִין אַחֲרָיו הַלְלוּיָהּ, דִּתְנַן בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (דַּף לח.) מִי שֶׁהָיָה עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה אוֹ קָטָן מַקְרִין אוֹתוֹ הוּא עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן מַה שֶּׁהֵם אוֹמְרִים, וְאִם הָיָה גָּדוֹל מַקְרֵא אוֹתוֹ עוֹנֶה אַחֲרָיו הַלְלוּיָהּ: **כְּסוֹפֵר.** מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת, וְהוּא תָּדִיר בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וּפוֹרֵס עַל שְׁמַע לַעֲשָׂרָה הַנּוֹעָדִים. פּוֹרֵס לְשׁוֹן פְּרוֹס הֶחָג לִפְנֵי הֶחָג (שְׁקָלִים דַּף ה). מַתְחִיל בִּבְרָכוֹת שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו וְקוֹרִין כֻּלָּן יַחַד, וְכָךְ שָׁרְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ עַל כֻּלָּם וְכִוְּונוּ יַחַד אֶת הַשִּׁירָה כִּכְתָבָהּ: **לֵאמֹר אַמִּלְּתָא קַמַּיְיתָא קָאֵי.** שֶׁעוֹנִין תָּמִיד אָשִׁירָה לַה׳: **וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר וַיֹּאמְרוּ.** אַמֹּשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל קָאֵי, וּמַשְׁמַע דְּאָמוּר כֻּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי: **לֵאמֹר דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרֵישָׁא.** הָכֵי קָאָמַר, וַיֹּאמְרוּ כֻּלָּם אַחַר שֶׁנִּדְרְשׁוּ לֵאמֹר, דְּהַיְינוּ אַחַר שֶׁפָּתַח חָכָם: **עוֹלָל.** גָּדוֹל מִיּוֹנֵק כִּדְכְתִיב (שְׁמוּאֵל א טו) מֵעוֹלֵל וְעַד יוֹנֵק, וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָא לוֹמַר כֵּן, כְּלוֹמַר כָּלָה הַכֹּל מִן הֶחָשׁוּב עַד הַגָּרוּעַ כְּמוֹ מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה (שָׁם):

במקהלות

ביאורים למסכת סוטה דף ל עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וַחֲכָמִים אוֹסְרִין להפריש חלה מהעיסה הטהורה על הטמאה, אלא יפריש מהטמאה על עצמה. **וְתַנְיָא** בברייתא, שלדברי רבי אליעזר אפשר להניח באמצע אף עיסה בשיעור **כַּבֵּיצָה**, ובכל אופן אין האמצעית מטמאת את הטהורה, כמבואר בהמשך.

סְבָרוּהָ - רבנן שרצו ללמוד מדברי רבי אליעזר שאין שלישי בחולין סברו, **שְׁאֵרִי וְאֵרִי** - בין הברייתא שמתירה לפי רבי אליעזר אפילו כביצה, ובין המשנה שמתירה רק פחות מכביצה, עוסקות **בְּעֵיפָה** שהיא **רִאשׁוֹנָה** לטומאה, שמטמאת את האמצעית, ועושה אותה שניה, ובכל זאת סוברת הברייתא שלפי רבי אליעזר אפשר להניח באמצע גם כביצה, ואף על פי כן אינה מטמאת את הטהורה, היות ואין שני עושה שלישי בחולין, ואף על פי שחולין אלה עומדים להיות חלה, עדיין יש להם דין חולין, היות **וְחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה** - חולין שלא הופרש מהם חלה, **לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ** ודינם כחולין. ולפי זה רצו החכמים לומר, **מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפְּלְגִי, דְּמַר** - רבי אליעזר **סָבַר, אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין** ולכן אפשר להניח באמצע גם חתיכה כביצה, והיא לא תטמא את הטהורה כיון שלא נקרא עליה שם חלה, ואין שני עושה שלישי בחולין. **וּמַר סָבַר** - חכמים סוברים, **שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין**, ולכן נטמאת העיסה הטהורה אף לפני שיקרא עליה שם חלה, והכהן יקבל חלה טמאה בחזקת טהורה ויכשל באכילת חלה טמאה.

דוחה הגמרא, **אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** - בין לרבנן ובין לרבי אליעזר, **אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וְהָכָא בְּחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה** - חולין שלא הופרש מהם חלה **קָמִיפְּלְגִי, מַר סָבַר** - רבנן סברו, שעוד לפני שנקרא עליהם שם חלה **כְּחַלָּה דָּמוּ**, ויש בחלה דין שלישי בתרומה, והחתיכה האמצעית תפסול את החלה בשלישי. **וּמַר** - רבי אליעזר **סָבַר, לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ**, ולכן עד שיקרא עליה שם חלה היא חולין ואינה יכולה לטמאות את החלה.

וְאִיבְּעִית אֵימָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא חוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ, וְאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, ולכולי עלמא אף אם יהיה בחתיכה האמצעית כביצה היא לא תטמא את הטהורה, **וְהָכָא בְּמוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קָמִיפְּלְגִי** - והמחלוקת היא אם מותר לטמאות את האמצעית, **מַר** - רבי אליעזר **סָבַר, מוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** כדי לתקן חלה בטהרה, לכן מותר לחבר חתיכה קטנה בין העיסה הטהורה לטמאה אף שהיא עצמה נטמאת. **וּמַר סָבַר** - רבנן סברו, **אָסוּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, וכיון שהחתיכה האמצעית נטמאת, אסור להפריש בדרך זו, הרי שלרבי אליעזר ולרבנן שחולקים עליו, אין שני עושה שלישי בחולין.

שנינו במשנה, **בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכוּ'**, הא כיצד, אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום השבת, רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים. מבארת הגמרא **בְּמַאי קָא מִיפְּלְגִי, מַר** - רבי עקיבא **סָבַר, תְּחוּמִין** - מה שאסור לצאת חוץ לאלפים אמה בשבת הוא **מִדְּאוֹרַיְיתָא** כמו שנרמז בפסוק, **וּמַר** - רבי אליעזר **סָבַר, תחומין דְּרַבָּנַן** ולא הוזכרו בפסוק.

שנינו במשנה, בו ביום דרש רבי עקיבא "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר" שאין תלמוד לומר 'לאמר', ומה תלמוד לומר 'לאמר', מלמד, שהיו ישראל עונין שירה אחריו של משה על כל דבר ודבר כקוראין את הלל, לכך נאמר לאמר. רבי נחמיה אומר, כקורין את שמע, ולא כקורין את הלל. מביאה הגמרא ברייתא המבארת מחלוקתם, **תָּנוּ רַבָּנַן, בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, כְּשֶׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה, וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה, כְּגָדוֹל הַמַּקְרֶא אֶת הַלֵּל כדי להוציא את הציבור ידי חובתם, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רָאשֵׁי פְּרָקִים** - על כל דבר שהוא אומר הם עונים אחריו הללויה שהוא ראש הפרשה, כעין זה **מֹשֶׁה אָמַר 'אָשִׁירָה לַה'", וְהֵן אוֹמְרִים** אחריו **'אָשִׁירָה לַה'", מֹשֶׁה אָמַר 'כִּי גָאֹה גָּאָה', וְהֵן אוֹמְרִים 'אָשִׁירָה לַה'".**

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, כְּקָטָן הַמַּקְרֶא אֶת הַלֵּל לגדולים שאינם יודעים לקרוא בעצמם, ואינו יכול להוציאם ידי חובתם, **וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו כָּל מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר**, כעין זה **מֹשֶׁה אָמַר 'אָשִׁירָה לַה'", וְהֵן אוֹמְרִים 'אָשִׁירָה לַה'", מֹשֶׁה אָמַר 'כִּי גָאֹה גָּאָה', וְהֵן אוֹמְרִים 'כִּי גָאֹה גָּאָה'.**

רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כְּסוֹפֵר - מלמד תינוקות שהוא רגיל להיות בבית הכנסת, **הַפּוֹרֵס עַל שְׁמַע בְּבֵית הַכְּנֶסֶת** - לעשרה אנשים המגיעים לבית הכנסת, **שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ תְּחִילָּה** בברכות שלפני קריאת שמע, **וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו** ביחד אתו, כעין זה היה בשירת הים שמשה פתח אשירה לה', ושרתה רוח הקודש על כולם וכיוונו כולם ואמרו יחד את השירה.

מבארת הגמרא **בְּמַאי קָמִיפְּלְגִי**, נאמר בהקדמת השירה, "את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר", ונחלקו מה אמרו בני ישראל, **רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, 'לֵאמֹר' אֲמִילְתָא קַמָּיְיתָא** - שבני ישראל אמרו כל פעם את תחילת השירה 'אשירה לה'". **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר, 'לֵאמֹר'** הולך **אַכָּל מִילְּתָא וּמִילְּתָא** - שכל תיבה שאמר משה חזרו אחריו בני ישראל. **וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר**, שפירוש הפסוק הוא כך, **'וַיֹּאמְרוּ'** משמע, **דְּאָמוּר כּוּלְּהוּ כַּחֲדֵי הֲדָדֵי** - משה עם בני ישראל ביחד, לאחר שקבלו רשות **'לֵאמֹר'**, על ידי **דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרֵישָׁא.**

תָּנוּ רַבָּנַן, דָּרַשׁ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, כְּשֶׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה, וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה, עוֹלֵל מוּטָל עַל בִּרְכֵּי אִמּוֹ, וְתִינוֹק יוֹנֵק מִשְׁדֵּי אִמּוֹ, בֵּינָן שֶׁרָאוּ אֶת הַשְּׁכִינָה, עוֹלֵל הִגְבִּיהַּ צַוָּארוֹ, וְתִינוֹק שָׁמַט יָד מִפְּיוֹ, וְאָמְרוּ 'זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ', שֶׁנֶּאֱמַר 'מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז'.

הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ עוֹבְרִים שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר

המשך ביאור למס' קנים ליום שלישי עמ' א

הַחֲמִישִׁית יֵשׁ לָהּ שָׁלֹשׁ קינים בלבד, **הַשִּׁשִּׁית יֵשׁ לָהּ אַרְבַּע** קינים בלבד, **וְהַשְּׁבִיעִית,** שהיא אחרונה ושונה מכולן שאין לה אלא פריחה אחת [שבפריחה הראשונה בא אליה בלבד ולא הפסידה דבר], עתה **יֵשׁ לָהּ שֵׁשׁ.**

ואמנם כאשר פורח גוזל משל אחת לשל אחרת, והאחרת אין לה כלום, כגון בעת שחזר מהשניה לראשונה, או בעת שחזר מהשלישית לשניה, היה מן הראוי שזו שפרח ממנה לא תפסיד מכך דבר, שהלא הטעם שהיא מפסידה הוא מהחשש שמא יקבע הפורח לחטאת ובמקום שהוא שם יקרב לעולה, או שיקבע לעולה ובמקום שהוא שם יקרב לחטאת, ועתה שבמקום שהוא שם אינו קרב כלל, אין חשש זה קיים. ומה שמבואר במשנה שגם כשחזר מהשניה לראשונה או מהשלישית לשניה מפסידה זו שממנה פרח, דין זה הוא מגזירה, שאם יאמרו שאין השניה מפסידה בחזרה שממנה לראשונה, או שאין השלישית מפסידה בחזרה שממנה לשניה, יבואו לומר גם שלא תפסיד הרביעית בחזרה שממנה לשלישית או שלא תפסיד השניה בפריחה אליה מן הראשונה.

פָּרַח שוב מזו לזו, **וְעוד הוסיף וְחָזַר** מזו לזו, ונמצא שבצירוף הפריחה והחזרה שלפני כן הרי מכל אחת יצאו ארבעה גוזלים לקינים אחרות, **פּוֹסֵל** עוד קן **אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ וְקן אֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ,** וכל אחת הפסידה עוד שתי קינים, ולכך **הַשְּׁלִישִׁית וְהָרְבִיעִית אֵין לָהֶם כְּלוּם,** שהשלישית שהיתה לה אחת והרביעית שהיו לה שתים, הפסידו אותן לגמרי, **הַחֲמִישִׁית** שהיו לה שלש **יֵשׁ לָהּ** עתה **אַחַת** בלבד, **הַשִּׁשִּׁית** שהיו לה ארבע **יֵשׁ לָהּ** עתה **שְׁתַּיִם** בלבד, **וְהַשְּׁבִיעִית** שהיו לה שש, והיתה ממנה עתה פריחה אחת בלבד, נפסדה עתה בקן אחת בלבד **וְיֵשׁ לָהּ** עתה **חָמֵשׁ.**

פָּרַח וְחָזַר פעם שלישית, ונמצא שמכל אחת [מלבד השביעית] פרחו ששה גוזלים לקינים אחרות, **פּוֹסֵל** עוד קן **אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ וְקן אֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ,** ועל כן **הַחֲמִישִׁית וְהַשִּׁשִּׁית אֵין לָהֶם כְּלוּם,** שהחמישית שהיתה לה קן אחת והשישית שהיו לה שתים, הפסידו אותן לגמרי, ונותרה רק **הַשְּׁבִיעִית** שהפסידה קן אחת, לפי שהיתה ממנה עתה רק פריחה אחת, **וְיֵשׁ לָהּ אַרְבַּע.**

ביאורים למסכת סוטה דף לא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

'בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל' משמע שגם אלו שעדיין היו במקור ברכו את ה' כשהיו במקהלות על הים. (שואלת הגמרא, **וְהָא לֹא חָזוּ**. משיבה הגמרא, **אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, כֶּרֶם נַעֲשָׂה לָהֶן כְּאַסְפַּקְלַרְיָא** – מראה **הַמְּאִירָה וְרָאוּ**).

שנינו במשנה, **בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוּרְקָנוֹס שֶׁלֹּא עָבַד אִיּוֹב כּוּ'**. את הקדוש ברוך הוא אלא מאהבה, שנאמר "הן יקטלני לו אייחל", ועדיין הדבר שקול, 'לו' אני מצפה או איני מצפה. מקשה הגמרא, **וְלֵיחֵזֵי הַאי 'לֹא' כִּיצַד הוּא כתוב, אִי בְּלָמֶ"ד אָלֶ"ף כְּתִיב 'לֹא' הוּא,** שפירושו איני מצפה, **וְאִי בְּלָמֶ"ד יָ"וּ כְּתִיב, 'לוֹ' הוּא** שפירושו שמצפה, ומפני מה אומרת המשנה הדבר עדיין שקול, וצריך להביא פסוק נוסף.

דוחה הגמרא את הקושיא, **וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בְּלָמֶ"ד אָלֶ"ף, לֹא הוּא, אֶלָּא מֵעַתָּה, 'בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר', דִּכְתִיב 'לֹא' בְּלָמֶ"ד אָלֶ"ף, הָכִי נַמִּי דְּלֹא הוּא,** האם תפרש שהכוונה היא שהקדוש ברוך הוא אינו נמצא עמהם בצרתם, **וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי**, שכך הוא הפירוש, **וְהָכְתִיב** בהמשך הפסוק, **'וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם'**, הרי שהקדוש ברוך הוא כן נמצא ומושיע להם בצרתם. **אֶלָּא (לָאו)**, **מַשְׁמַע הָכִי, וּמַשְׁמַע הָכִי** – פעמים שהכוונה כך ופעמים שהכוונה כך, לכן אומרת המשנה הדבר עדיין שקול.

תָּנֵיא רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, נֶאֱמַר 'יְרֵא אֱלֹהִים' בְּאִיּוֹב, וְנֶאֱמַר 'כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אתה' **בְּאַבְרָהָם, מַה יְרֵא אֱלֹהִים הָאָמוּר בְּאַבְרָהָם מְאַהֲבָה, אַף יְרֵא אֱלֹהִים הָאָמוּר בְּאִיּוֹב מְאַהֲבָה, וְאַבְרָהָם נוֹפֵיהּ מְנָלָן שמאהבה, דִּכְתִיב 'זֶרַע אַבְרָהָם אוֹהֲבִי'.**

שואלת הגמרא, **מַאי אִיכָּא בֵּין עוֹשֶׂה מְאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה.** ומשיבה, **אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה מְאַהֲבָה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה, שֶׁזֶּה** העושה מיראה, **תָּלוּי זכותו** ומגינה **לְאֶלֶף דּוֹר** שלאחריו, **וְזֶה** העושה מאהבה, **תָּלוּי לְאַלְפַּיִם דּוֹר.** ומנין שכך הוא, כיון **שהָכָא כְּתִיב, 'לְאַלְפַּיִם לְאֹהֲבַי וּלְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָי'** הרי שלאוהביו הוא תולה אלפים, **וְהָתָם כְּתִיב, 'וּלְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר'** הרי שלשומרי מצוותיו שאינם עושים מאהבה אלא מיראה, תולה אלף.

מקשה הגמרא, **הָתָם נַמִּי** – בפסוק של אלף דור **כְּתִיב 'לְאוֹהֲבָיו וּלְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר'**. מתרצת הגמרא, **הַאי לְדַסְמִיךְ לֵיהּ וְהַאי לְדַסְמִיךְ לֵיהּ** – 'לאלפים' סמוך 'לאוהבי', ו'לאלף דור' סמוך 'ולשומרי מצוותי'.

הָנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דַּהֲווּ יָתְבֵי קַמֵּיהּ דְּרָבָא, חַד אָמַר לֵיהּ לרבא, אַקָּרְיוּן בְּחֶלְמָאי – הקריאו לי בחלומי את הפסוק **'מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִּירֵאֶיךָ', וְחַד אָמַר לֵיהּ לרבא, אַקָּרְיוּן בְּחֶלְמָאי 'יִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנְּנוּ וַיַּעֲלֵצוּ בְךָ אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ'. אָמַר לְהוּ רבא, תַּרְוַיְיכוּ רַבָּנָן צַדִּיקֵי גְּמוּרֵי אַתּוּן** – שניכם צדיקים גמורים, אלא **שמַר** עובד את הקדוש ברוך הוא **מְאַהֲבָה**, ולכן הקריאו לו 'ויעלצו בך אוהבי שמך', **וּמַר** עובדו **מִיִּרְאָה**, ולכן הקריאו לו 'אשר צפנת ליראיך'.

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא פרק שישי

הפרק עוסק בדיני העדות על סוטה.

משנה. מִי שֶׁקִּנֵּא לְאִשְׁתּוֹ שלא תיסתר עם פלוני, **וְנִסְתְּרָה** אחר קינויו, **אֲפִילוּ שָׁמַע** על כך שנסתרה **מֵעוֹף הַפּוֹרֵחַ**, כלומר שלא שמע בעדות גמורה אלא רק מעד אחד, ואף אם הוא פסול לעדות כגון עבד או שפחה, אם בעלה אינו רוצה להשקותה, אזי **יוֹצִיא** את אשתו בגט, **וְיִתֵּן כְּתוּבָּה, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.** רבי אליעזר סובר בזה כשיטתו בתחילת המסכת שאין צריך עדות גמורה על הסתירה, וגם הפסולים לעדות נאמנים בזה, כמו שנאמנים להעיד על טומאתה, משום שסתירה הוקשה לטומאה, לפיכך נאסרת לבעלה בעדותם עד שישקה אותה מים המאררים, ואם אינו רוצה להשקותה, יוציא ויתן כתובה. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,** אינה נאסרת לבעלה אם אין שני עדים כשרים על הסתירה, אולם יכול לקיימה רק **עַד שֶׁיִּשָּׂאוּ וְיִתְּנוּ בָהּ מוּזְרוֹת בַּלְּבָנָה** – שנשים השוזרות חוטי פשתן בלילה, ישאו ויתנו, כלומר ידברו על פריצותה, שבהגיע למצב זה, מכוער הדבר, ויוציאה בגט, שהרי במצב כזה שנושאות ונותנות בה מוזרות בלבנה, אין המים המאררים בודקים אם זינתה, כמו שלמדנו לעיל.

אם **אָמַר עֵד אֶחָד, אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת** בסתירה זו שעליה העידו שני העדים לפי רבי יהושע או בסתירה שנודעה על פי עוף הפורח לפי רבי אליעזר, **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה,** כי אחרי שקיבלנו עדות שנסתרה, עד אחד נאמן להעיד שנטמאה, משום שרגליים לדבר, ואין צורך לבודקה, ונאמנותו היא אף להפסידה כתובתה, וכפי שנדרש מהפסוקים בהמשך המשנה. ממשיכה המשנה, **וְלֹא עוֹד,** ולא רק עד כשר נאמן, **אֶלָּא אֲפִילוּ עֶבֶד, אֲפִילוּ שִׁפְחָה** המעידים שנטמאה, **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין** שנטמאה ואינה שותה, ונאמנים **אַף לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ.** ממשיכה המשנה, **חֲמוֹתָהּ, וּבַת חֲמוֹתָהּ, וְצָרָתָהּ, וִיבַמְתָּהּ, וּבַת בַּעְלָהּ** מאשה אחרת, אף ששונאות אותה ואינן נאמנות בשום עדות שהיא לרעתה, **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת** לעדות זו שנטמאה כשנסתרה, אבל **וְלֹא** נאמנות נשים אלו **לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ,** שהואיל ושונאות אותה, אינן נאמנות להפסידה, **אֶלָּא** נאמנותן היא רק לעניין **שֶׁלֹּא תִשְׁתֶּה.**

המשנה מביאה את הדרשה לכך שעד אחד ואפילו פסול לעדות נאמן שנטמאה במקרה שכבר הועדה שנסתרה, ומקדימה לבאר, שלולי גזירת הכתוב היינו מצריכים לכך שני עדים. **שֶׁהָיָה בַּדִּין** שנאמר שעד אחד לא יהיה נאמן שנטמאה, מקל וחומר, **וּמָה אִם עֵדוּת רִאשׁוֹנָה** – על הסתירה, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ** על בעלה **אִיסּוּר עוֹלָם,** אלא רק עד שתשתה ותמצא טהורה, **אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בִּפְחוֹת מִשְּׁנַיִם, עֵדוּת אַחֲרוֹנָה** – שהעידו שנטמאה לאחר שהועדה שנסתרה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ** לבעלה **אִיסּוּר עוֹלָם,** והיא חמורה יותר, האם **אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִתְקַיֵּים בִּפְחוֹת מִשְּׁנַיִם.** אך דוחה המשנה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – לפיכך כתוב **'וְעֵד אֵין בָּהּ',** לומר **שכָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ** שנטמאה, העדות נאמנת, אפילו היא של עד אחד.

מקשה המשנה שיש לומר ההפך, **קַל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה** – מאחר ולמדנו שלטומאה מספיק עד אחד, נלמד קל וחומר לעדות סתירה שיספיק עד אחד, וכך נלמד את הקל וחומר, **וּמָה אִם**

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף לא עמוד א

רש"י

בְּמַקְהֲלוֹת. כְּשֶׁנִּקְהֲלוּ עַל הַיָּם: **מִמְּקוֹר.** אַף אוֹתָם שֶׁבַּמְּקוֹר: **וְלִיחֲזֵי הַאי לֹא כוּ'.** וְאַמַּאי אָמַר הַדָּבָר עֲדַיִן שָׁקוּל: **ה"נ דְּלֹא הוּא.** וְה"ק קְרָא אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְצָרָתָם וְלֹא צַר בָּהּ: **בְּאַבְרָהָם.** כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה (בְּרֵאשִׁית כב): **תָּלוּי.** זְכוּתוֹ לְדוֹרוֹתָיו לְהָגֵן עֲלֵיהֶם עַד אַלְפַּיִם דּוֹר: **לַאֲלָפִים לְאוֹהֲבַי.** סָמֵךְ אוֹהֲבָיו לָאֲלָפִים, וְאִידָךְ קְרָא סָמֵךְ לְאֶלֶף דּוֹר אֶל שׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו, דְּהַיְינוּ מִיְּרָאָה, וְאֵין אֵלּוּ דּוֹמִין לְפָרוּשׁ מֵאַהֲבָה לְפָרוּשׁ מִיְּרָאָה (עֵיֵּן לְעֵיל קף כב:), דְּדִנְהוּ מֵאַהֲבַת שָׁכָר וּמִיְּרָאַת פּוּרְעָנוּת הַקְּלָלוֹת וְהָעֲנָשִׁין, וְהָכָא מֵאַהֲבַת הַמָּקוֹם וּמִיְּרָאָתוֹ שֶׁמּוֹרֵאוֹ גָּדוֹל וּמָשָׁל עַל הַבְּרִיּוֹת: **וְיִשְׁמְחוּ כָּל חוֹסֵי בָךְ וְגו'.** סִיְּפֵיהּ דִּקְרָא וְיַעֲלְצוּ בָךְ אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ:

הַדְרָן עֲלָךְ כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם

מַתְנִי' מִי שֶׁקִּנֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה. אִם לְאַחַר שֶׁקִּנֵּא לָהּ נִסְתְּרָה: **אֲפִי' שָׁמַע מֵעוֹף הַפּוֹרֵחַ.** שֶׁנִּסְתְּרָה יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר בְּפ"ק (לְעֵיל קף כ:) סְתִירָה לֹא בָּעֲיָא עֵדוּת וְאֲפִלּוּ עֶבֶד וְאֲפִלּוּ שִׁפְחָה נֶאֱמָנִין, דְּהַיְינוּ נַמִּי כְּעוֹף הַפּוֹרֵחַ, דְּאִיתְקַשׁ לְטֻמְאָה דְּכֻלְּהוּ מְהֵימְנֵי בָּהּ, הִלְכָּךְ נֶאֱסְרָה עָלָיו וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה: **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר עַד שֶׁיִּשְׂאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוּזְרוֹת בַּלְּבָנָה.** כְּלוֹמַר מִשּׁוּם סְתִירָה שֶׁאֵין בָּהּ ב' עֵדִים אֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת עָלָיו, וְר' יְהוֹשֻׁעַ לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר מִשְּׁקֶה עַל פִּי שְׁנַיִם. מִיהוּ כְּשֶׁיִּשְׂאוּ וְיִתְּנוּ מוּזְרוֹת בַּלְּבָנָה בִּפְרִיצוּתָהּ מִכּוֹעֵר הַדָּבָר וְתֵצֵא, דְּהָא אֲפִלּוּ מַיָּא תּוּ לֹא בָּדְקֵי לָהּ כְּדִתְנַן בְּפ"ק (לְעֵיל קף ו:) וּטְהוֹרָה הִיא וְלֹא שֶׁיִּשְׂאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוּזְרוֹת בַּלְּבָנָה: **אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת.** בְּאוֹתָהּ סְתִירָה שֶׁהִיא עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וּלְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר ע"פ עוֹף הַפּוֹרֵחַ: **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה.** דְּעֵד אֶחָד נֶאֱמָן בָּהּ אַף לְהַפְסִידָהּ כְּתֻבָּתָהּ שֶׁרְגִלִּים לְדָבָר, וּמִקְּרָאֵי יַלְפִינָן לָהּ לְקַמָּן בְּמַתְנִי': **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים אַף לְפָסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ.** שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה וְלֹא תִּטּוֹל כְּתֻבָּתָהּ: **חֲמוֹתָהּ וּבַת חֲמוֹתָהּ וְצָרָתָהּ וִיבִמְתָּהּ.** אֶשֶׁת אָחִי בַּעֲלָהּ, אַף הִיא כְּצָרָתָהּ וְשׁוֹנְאָתָהּ שֶׁדּוֹאֶגֶת הֵימֶנָּה שֶׁסּוֹפָהּ לִהְיוֹת צָרָתָהּ, אִם יָמוּת בַּעֲלָהּ בְּלֹא בָּנִים תִּתְיַיֵּבֵם לְבַעְלָהּ, וּבַת בַּעֲלָהּ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת, אֵלּוּ חָמֵשׁ נָשִׁים שׁוֹנְאוֹת אוֹתָהּ. וּבִיבָמוֹת (קף קיז:) מְפָרֵשׁ טַעְמָא אַמַּאי סָנוּ לָהּ. וְאֵינָן נֶאֱמָנוֹת לָהּ לְשׁוּם עֵדוּת שֶׁהִיא לְרָעָתָהּ: **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת.** לָהּ לְעֵדוּת זוּ, שֶׁהַתּוֹרָה הֶאֱמִינָהּ כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ. וּמִיהוּ לֹא לְפָסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ הוֹאִיל וְשׁוֹנְאוֹת אוֹתָהּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה: **שֶׁהָיָה בְּדִין.** שֶׁלֹּא יְהֵא נֶאֱמָן בָּהּ עֵד אֶחָד אִם לֹא מִגְּזֵרַת הַכָּתוּב: **הָרִאשׁוֹנָה.** סְתִירָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם אֶלָּא עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה: **אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם.** כִּדְבָעֵינָן לְמֵימַר מִגְּזֵרָה שָׁוָה, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא: **עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה.** טְמֵאָה: **כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ.** נֶאֱמָן בָּהּ. וּבַגְּמָרָא יַלְפִינָן לָהּ דְּהָכֵי קָאָמַר, תְּרֵי לֵית בָּהּ אֶלָּא אֶחָד, וְקָאָמַר וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׁה לְמֵיסְרָהּ, אֶלְמָא מְהֵימְנָן: שאוסרתה

תוספות

וּאידך דהיינו רבי יוסי הגלילי ממקור ישראל נפקא אלמא דלר' יוסי הגלילי נמי עוברים אומרים שירה ובפ"ק דכתובות (דף ז:) דריש לה דברכת חתנים בעשרה מדהוי מצי למיכתב מבטן ישראל וכתיב ממקור על עיסקי מקור בתוספתא מסיים הכי ואותן המלאכים שאמרו מה אנוש כי תזכרנו אמר להן הקב"ה באו וראו את השירה כיון שראו את ישראל פתחו אף הן ואמרו שירה שנאמר ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ וגו' ור"ש בן אלעזר [מנסיא] אומר לא נאמרה פרשה זו אלא לענין עקידה:

גדול העושה מאהבה. בירושלמי (ברכות פ"ט) ר"ע הוה מתדין קמיה טורנוסרופוס הרשע אתת עונתא דקרית שמע שרי קרי וגחך א"ל סבא סבא או חרש אתה או מבעט ביסורין את א"ל תיפח רוחיה דההוא רשיעא לא חרש אנא ולא מבעט ביסורין אנא אלא כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך רחמתיה בכל לבי רחמתיה בכל נפשי רחמתיה בכל ממוני לא הות בדיק ליה וכיון דמטי ליה בכל נפשיה ואתיא ענתיה דקרית שמע ולא איפליג עליה בגין כן אנא קרי וגחיך:

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא לה. פרק זה היה הגון שיהא שנוי ומעורב בפרק ראשון לאחר אותה בבא דאלו אסורות לאבול בתרומה ואח"כ היה לו לשנות כיצד עושה לה וכל הסדר אבל תימה דלאחר ששנה שבדקוה המים הוא חוזר לקינוי, ה"ג בסדר המשנה משקינא לה אפילו שמע מעוף הפורח והכי מסתברא ונראה דה"פ מאחר שקינא לה אפילו קודם סתירה שמע פריצותא שהרי עכשיו קצת רגלים לדבר מכוער הדבר ומוציאה בכתובתה מאחר שלא נסתרה ולא נאסרה עליו ובענין זה מצוה לגרשה דאפילו לב"ה [דאמר אפילו אם] הקדיחה תבשילו היינו רשות מיהו מצוה ליכא אלא בבה"ג ואם מקיימה דומה לאדם שנפל זבוב לתוך תמחוי שמוצצו ואוכלו ולבית שמאי חובה הואיל וקינא לה רגלים לדבר מיהו כתובתה גובה הואיל ולא נסתרה והשתא אתי שפיר דרבי יהושע אבל לפירוש רבינו שלמה דפירש משקינא לה אפי' שמע מעוף הפורח שנסתרה דעוף פורח היינו עבד ושפחה שנאמנין בעידי סתירה ואם אינו רוצה להשקותה יוציא ויתן כתובתה וכי היה רבי יהושע מחייב כתובה לאחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה והלא אין המים בודקין אותה כדאמרינן בפרק קמא (לעיל דף ו:) ומאחר שהיא גרמה שתיאסר עליו ואין יכולה לשתות הויא כארוסה ושומרת יבם שלא שותות ולא נוטלות כתובה מיהו מצי למימר הא דאמרינן אין המים בודקין אותה לאחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה דוקא לאחר קינוי ועידי סתירה לרבי יהושע אבל כאן אין עידי סתירה אלא שמוזרות בלבנה נושאות ונותנות בפריצותה:

"בְּמַקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל". וְהָא לֹא חָזוּ? אָמַר ר' תַּנְחוּם: כֵּרֶם נַעֲשָׂה לָהֶן כְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה וְרָאוּ: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוּרְקָנוֹס לֹא עָבַד אִיּוֹב כוּ': וְלִיחֲזֵי הַאי "לֹא", אִי בְּלָמֵ"ד אָלֶ"ף כְּתִיב, לֹא הוּא. אִי בְּלָמֵ"ד וָי"ו כְּתִיב, לוֹ הוּא? וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בְּלָמֵ"ד אָלֶ"ף, לֹא, הוּא? אֶלָּא מַעֲתָּה "בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר" דִּכְתִיב בְּלָמֵ"ד אָלֶ"ף, הָכִי נַמִּי "לֹא" הוּא? וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי? וְהָכְתִיב "וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם"! אֶלָּא לָאו, מַשְׁמַע הָכִי וּמַשְׁמַע הָכִי. תַּנְיָא ר' מֵאִיר אוֹמֵר: נֶאֱמַר "יְרֵא אֱלֹהִים" בְּאִיּוֹב, וְנֶאֱמַר "יְרֵא אֱלֹהִים" בְּאַבְרָהָם. מַה "יְרֵא אֱלֹהִים" הָאָמוּר בְּאַבְרָהָם, מְאַהֲבָה. אַף "יְרֵא אֱלֹהִים" הָאָמוּר בְּאִיּוֹב, מְאַהֲבָה. וְאַבְרָהָם גּוּפֵיהּ מְנָלַן? דִּכְתִיב "זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי". מַאי אִיכָּא בֵּין עוֹשֶׂה מְאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיְּרָאָה? אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא, ר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה מְאַהֲבָה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה מִיְּרָאָה, שֶׁזֶּה תָּלוּי לְאֶלֶף דּוֹר, וְזֶה תָּלוּי לַאֲלָפִים דּוֹר. הָכָא כְּתִיב: "לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי", וְהָתָם כְּתִיב: "וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר". הָתָם נַמִּי כְּתִיב "לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר"? הַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ וְהַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ. הָנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דְּהָווּ יָתְבֵי קַמֵּיהּ דְּרָבָא, חַד אָמַר לֵיהּ: אַקְרְיוּן בְּחֶלְמַאי "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ". וְחַד אָמַר לֵיהּ: אַקְרְיוּן בְּחֶלְמַאי "וְיִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנְּנוּ וְיַעֲלְצוּ בְךָ אֹהֲבֵי שְׁמֶךָ". אָמַר לְהוּ: תַּרְוַיְיכוּ רַבָּנָן צַדִּיקֵי גְּמוּרֵי אַתּוּן. מָר מֵאַהֲבָה, וּמָר מִיְּרָאָה:

הדרן עלך כשם שהמים

מי שֶׁקִּנֵּא לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתְּרָה, אֲפִילּוּ שָׁמַע מֵעוֹף הַפּוֹרֵחַ, יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה, דִּבְרֵי ר' אֱלִיעֶזֶר. ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּשְׂאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוּזְרוֹת בַּלְּבָנָה. אָמַר עַד אֶחָד "אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת" לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲפִילּוּ עֶבֶד, אֲפִילּוּ שִׁפְחָה, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין, אַף לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ. חֲמוֹתָהּ וּבַת חֲמוֹתָהּ וְצָרָתָהּ וִיבִמְתָּהּ וּבַת בַּעְלָהּ, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת. וְלֹא לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה. שֶׁהָיָה בַּדִּין, וּמָה אִם עֵדוּת רִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם. עֵדוּת אַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּתְקַיֵּים בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעֵד אֵין בָּהּ", כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ. קַל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה: וּמָה אִם

עדות

סוטה. פרק שישי – מי שקינא דף לא עמוד ב

תוספות

כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה. קשיא דהכא משמע כיון שנתקבל עדותו של ראשון ואע"פ שלא עשו ע"י עדותו שום מעשה ולא שום הוראה רק שלא העיד השני בתוך כדי דיבורו של ראשון הוי דבריו של שני במקום ראשון כדבריו של אחד במקום שנים הכי משמע לפירוש רש"י והא בפרק האשה שהלכה (יבמות דף קיז:) תנן עד אומר מת וניסת ובא אחר ואמר לא מת לא תצא וקא דייק בגמ' טעמא דניסת הא לכתחילה לא תנשא והאמר עולא וכו' ומשני הכי קאמר עד אומר מת והתירוה לינשא ובא אחר ואמר לא מת לא תצא מהתירה הראשון והא התם דבזה אחר זה מיירי דהא ניסת בנתיים ואפ"ה בכה"ג בזה אחר זה אם לא ניסת לא תנשא אא"כ התירוה לינשא דאמר לא תצא מהתירה הראשון ופירש נמי רש"י התם דדוקא שהתירוה קודם שיבא עד השני המכחישו אבל אם קודם שהתירוה מודה עולא דלא סמכינן אקמא דאכתי לא אחשביניה כתרי להכי נראה לפרש הכא בזה אחר זה שקיבלו עדות הראשון והורו ע"פ עדותו מיהו תימה עולא גופיה דאמר הכי אליביה תני לא היתה שותה מה דוחקיה למימר הכי והא מתניתין לא משמע ששהה השני אחר הראשון עד שהורו ואסרוה עליו ואמרו אינה שותה וי"ל דמתניתין בסתם קתני אי נמי רבי יצחק ועולא הוה מתרצי לההיא דהאשה זוטא כדמתרצי אליבא דר' יוחנן בפ' שני דכתובות (דף כב:) משום לזות שפתים וההיא דהאשה רבה (יבמות דף פח:) לא דמיא לתרוייהו משום דגברא אתי וקאי:

הא חד וחד לא היתה שותה תיובתא דרבי חייא. נראה האי דלא דחי ליה בזה אחר זה משום דסוף סוף תיקשי דיוקא דסיפא דשנים אומרים נטמאת וא' אומר לא נטמאת לא היתה שותה הא חד וחד היתה שותה במאי מוקמת לה ע"כ בבת אחת מאי קמ"ל היינו רישא הילכך צריך לתרוצי כר' נחמיה בין לר' יצחק בין לר' חייא הני תרתי בבי דסיפא תימה היכי הוה מתרץ ר' יצחק מתני' דפרק אמרו לו (בריתות דף יא:) דתנן עד אמר אבל ועד אמר לא אבל אשה אומרת אבל ואשה אומרת לא אבל מביא אשם תלוי כיון דהאמינה תורה עד אחד דנפקא לן מאו הודע אליו חטאתו (ויקרא ד) חטאת הוי ליה לאיתויי בשלמא רבי חייא הוה מוקי לה בבת אחת. ירושלמי גידל בר בנימן בשם רב אמר בכל מקום שהכשירו עד אחד עדות האשה כאיש האיש מכחיש את האשה והאשה מכחשת את האיש דתנן עד א' אמר נטמאת ואשה אומרת לא נטמאת אשה אומרת נטמאת ועד א' אמר לא נטמאת תנא דבי רבי אומר כן ותו בירושלמי עד אחד אמר נטמאת ועד אחד אמר לא נטמאת שמעון ב"ר אבא בשם ר' יוחנן כאן לא היתה שותה ובעגלה ערופה היו עורפין וטעמא מפני שכאן רגלים לדבר ומסיק נמי התם דבעידי טומאה לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה מפני שרגלים לדבר:

רש"י

שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם. כִּדְאָמַר (לְעֵיל קַף כח.) בְּסוֹטָה סָפֵק מִנְטַמְּאָה וְנִטְמְאָה, וְכ"ש וַדְּאִית: **עַד אוֹמֵר נִטְמֵאת וְעַד אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת.** אוֹקִי חַד בְּהֵרֵי חַד וְהֵרֵי הִיא כִּסְפֵיקָא וְשׁוֹתָה: **וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא נִטְמֵאת.** כְּלוֹמַר לֹא נִטְמֵאת בְּפָנֶיךָ, שֶׁכִּשְׁבָאתָ וּמְצָאתָ שֶׁנִּסְתְּרוּ יַחַד גַּם אָנוּ הָיִינוּ עִמָּךְ וּבְפָנֶיךָ לֹא נִטְמֵאת, הֵרֵי נִסְתַּלֵּק הָעֵד הַזֶּה וּבִטְלוּ דְּבָרָיו מִפְּנֵי הַשְּׁנַיִם וְהֵרֵי הִיא כִּסְפֵיקָא אִם נִטְמֵאת קֹדֶם שֶׁבָּאוּ אֵלּוּ וּמְצָאוּם וְהָיְתָה שׁוֹתָה. וּבְגמ' מְפָרֵשׁ לְמַאי אִיצְטְרִיכוּ כָּל הָנָךְ בְּבֵי: **גמ' בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי כוּ'.** לְמַאי אִיצְטְרִיךְ גְּזֵרָה שָׁוָה הָא כְּתִיב גְּבִי טְמֵאָה וְעַד אֵין בָּהּ וּמִיעוּטָא הוּא, בָּהּ עַד אֶחָד נֶאֱמָן וְלֹא בְּעֵדוּת אַחֶרֶת וְהַוְיָא לָהּ עֵדוּת סְתִירָה כְּשֹׁאֵר כֹּל עֵדֵיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה: **וְטֻמְאָה בְּעֶלְמָא.** עַד א' שֶׁהֵעִיד עַל אִשָּׁה שֶׁלֹּא קִנֵּא לָהּ בַּעֲלָהּ וְאָמַר נִטְמֵאת מִנַּיִן דְּלֹא מְהֵימְנִן וְלֹא אַמְרִינָן אִטְמֵאת אִשָּׁה הַמְנַיְיהּ רַחֲמָנָא לֹא שְׁנָא לְאַחַר קִנּוּי וְלֹא שְׁנָא בְּלֹא קִנּוּי, תַּלְמוּד לוֹמַר כוּ', וְכִי הַמְנַיְיהּ רַחֲמָנָא בְּטֻמְאָה שֶׁאַחַר קִנּוּי וְיֵשׁ עֵדֵי סְתִירָה שְׁנַיִם וְעַד מֵעִיד שֶׁנִּטְמֵאת שֶׁרְגָלִים לַדָּבָר. וּבְפֶרֶק קַמָּא (לְעֵיל קַף ג.) פַּרְכִינָן וְהָא כִּי כְּתִיב קִנּוּי בְּתַר הָכֵי כְּתִיב, וּמְשָׁנִינָן וְעָבֵר כְּתִיב שֶׁכִּבֵּר עָבַר: **הָא לֹא מַכְחִישׁ לֵיהּ כוּ'.** הוּא הַדִּין דַּהֲוָה לֵיהּ לְמִבְּעֵי אַרִישָׁא דְּקָתָנֵי בְּהֵדְיָא אֶחָד אוֹמֵר אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה אֵלָּמָא מְהֵימְנִן, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְאַקְשׁוּיֵי עָלָה כִּי מַכְחִישׁ לֵיהּ מַאי הֲוֵי הָא הַמְנַיְיהּ רַחֲמָנָא לְהַאי דְּאָמַר נִטְמֵאת כְּבֵי תְּרֵי וְהָוֵי לֵיהּ הַאי דְּמַכְחִישׁ לֵיהּ חַד וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם: **הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם.** הֲרֵי הוּא כִּשְׁנַיִם: **קַשְׁיָא דְעוּלָּא.** דְּכֵיוָן דְּהַאֲמִינָה תּוֹרָה הֲרֵי הֲעֲמִידָתוֹ בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם: **כָּאן בְּבַת אַחַת.** מַתְנִי' כְּשֶׁהֵעִידוּ שְׁנֵיהֶם בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר דְּבָטְלוּ דְּבָרָיו מִיָּד דְּלֹא נִתְקַיְּימָה עֵדוּתָן בְּב"ד, וְהֵיכָא הֲאֲמִינָהוּ תּוֹרָה כִּשְׁנַיִם כְּגוֹן אִם הֵעִיד עֵדוּתוֹ וְיָצָא, דְּתוּ לֹא מָצֵי חַד לְאַכְחוּשֵׁיהּ: **הָא חַד וְחַד.** עַל כָּרְחָךְ לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה תְּנָא בְּרִישָׁא, דְּאִי הָיְתָה שׁוֹתָה קָתָנֵי הָא תּוּ לָמָּה לִי, הַשְׁתָּא בְּחַד הֲוֵי הַכְחָשָׁה תְּרֵי מִבָּעְיָא פְּשִׁיטָא דְּאֵין אֶחָד בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם, וּמַתְנִי' לְדִיּוּקָא דִּידֵיהּ תְּנָא לֵיהּ, דְּאִי לְאַשְׁמוּעִינָן הִיא גּוּפָהּ פְּשִׁיטָא דְּלֹא אִיצְטְרִיךְ: **אָמַר לָךְ ר' חִיָּיא וּלְטַעֲמִיךְ.** דְּסָבִירָא לָךְ דְּמַתְנִי' לְגוּפֵיהּ לֹא אִיצְטְרִיךְ, דְּהָא פְּשִׁיטָא דְּאֵין א' בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם, וּלְדִיּוּקָא אָתָא, סֵיפָא מַאי תִּידּוּק מִנָּהּ, אֶלָּא מַתְנִי' לֹא לְדִיּוּקָא אָתָא אֶלָּא לְאַשְׁמוּעִינָן הִיא גּוּפָהּ אִיצְטְרִיךְ, דִּשְׁנַיִם דְּקָא תְּנָא בְּפִסּוּלֵי עֵדוּת קָאָמַר כְּגוֹן נָשִׁים וְעוֹ עֲבָדִים, וְאַשְׁמוּעִינָן דִּשְׁתֵּי נָשִׁים מְבַטְּלוֹת דִּבְרֵי עֵד א' בֵּין בְּרִישָׁא בֵּין בְּסֵיפָא. וּלְקַמָּן פָּרִיךְ תִּרְתֵּי לְמָה לִי. וְהַאי דְּלֹא שָׁנֵי ר' חִיָּיא מִצִּיעָתָא בְּזֶה אַחַר זֶה, מִשּׁוּם דְּקָא דָּיֵיק מַתְנִי' בְּבַת אַחַת דְּקָתָנֵי וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא רְאִינוּהָ [וְנִטְמֵאת] אֵלָּמָא בְּהֵדֵי הֲדָדֵי קָאָתוּ, דְּלְעוֹלָם בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם לֹא הַאֲמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד: **כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה כוּ'.** הוֹצִיאָתוּ לְעֵדוּת זֶה מִכְּלַל כָּל עֵדֵיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה לְפִיכָךְ פְּסוּלִין וּכְשֵׁרִין שָׁוִין בָּהּ וְהַלָּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת הַמְּעִידִין בַּדָּבָר: **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי כָּל הֵיכָא דְּאָתָא עַד כָּשֵׁר מֵעִקָּרָא.** וְהָוֶה לֵיהּ קַמָּא שְׁנַיִם וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם וְאֵינָהּ שׁוֹתָה: והכא

עֵדוּת אַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, הֲרֵי הִיא מִתְקַיֶּימֶת בְּעֵד אֶחָד. עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים... יָקוּם דָּבָר". מַה לְּהַלָּן עַל פִּי שְׁנַיִם, אַף כָּאן פִּי שְׁנַיִם. עֵד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וְעֵד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת", אִשָּׁה אוֹמֶרֶת "נִטְמֵאת" וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת "לֹא נִטְמֵאת", הָיְתָה שׁוֹתָה. אֶחָד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים "לֹא נִטְמֵאת", הָיְתָה שׁוֹתָה. שְׁנַיִם אוֹמְרִים "נִטְמֵאת" וְאֶחָד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת", לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה **גמ'** הַאי תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר"? תַּלְמוּד לוֹמַר "בָהּ" בְּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה. וְטוּמְאָה בְּעֶלְמָא בְּלֹא קִנּוּי וּבְלֹא סְתִירָה, דְּלֹא מְהֵימְנִן עַד אֶחָד, מִנְּלַן? נֶאֱמַר כָּאן "דָּבָר", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "דָּבָר". מַה לְּהַלָּן בִּשְׁנֵי עֵדִים אַף כָּאן בִּשְׁנֵי עֵדִים: עֵד אוֹמֵר נִטְמֵאת: טַעֲמָא דְּקָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, הָא לֹא קָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, עֵד אֶחָד מְהֵימְנִן, מְנָהֲנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "וְעֵד אֵין בָּהּ" בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר בִּשְׁנַיִם, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶחָד? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ", מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יָקוּם עֵד" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶחָד? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד"? זֶה בָּנָה אָב, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵד" הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עַד שֶׁיְּפֹרֵט לְךָ הַכָּתוּב "אֶחָד". וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ אֶלָּא חַד, "וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה" אֲסוּרָה. וְכֵיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא עֵד אֶחָד מְהֵימְנִן, אִידָּךְ הֵיכִי מָצֵי מַכְחִישׁ לֵיהּ? וְהָא אָמַר עוּלָּא: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם! אֶלָּא אָמַר עוּלָּא: תְּנֵי, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְכֵן אָמַר ר' יִצְחָק, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְר' חִיָּיא אָמַר הָיְתָה שׁוֹתָה. לְר' חִיָּיא קַשְׁיָא דְעוּלָּא? לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּבַת אַחַת, כָּאן, בְּזֶה אַחַר זֶה. תְּנַן, עֵד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים "לֹא נִטְמֵאת" הָיְתָה שׁוֹתָה, הָא חַד וְחַד, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. תִּיוּבְתָּא דְּר' חִיָּיא! אָמַר לְךָ ר' חִיָּיא: וְלִיטַעֲמִיךָ, אֵימָא סֵיפָא, שְׁנַיִם אוֹמְרִים "נִטְמֵאת" וְאֶחָד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת" לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. הָא חַד וְחַד, הָיְתָה שׁוֹתָה. אֶלָּא כּוּלָּהּ בִּפְסוּלֵי עֵדוּת וְר' נְחֶמְיָה הִיא. דְּתַנְיָא, ר' נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הֲלָךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי כָּל הֵיכָא דַּאֲתָא עֵד אֶחָד כָּשֵׁר מֵעִיקָּרָא, אֲפִילּוּ מֵאָה נָשִׁים נַמִּי, כְּעֵד אֶחָד דְּמִיָּין.

מהו

וְאָמַר נִטְמֵאת וְנִתְקַבְּלָה עֵדוּתוֹ וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ מֵאָה נָשִׁים כְּעֵד א' דַּמְיָין

והכא

ביאורים למסכת סוטה דף לא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

עֵדוּת אַחֲרוֹנָה – שנטמאה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם**, והיא חמורה, **הֲרֵי הִיא מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד**, כמו שדרשנו, **עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה** – שנסתרה, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם**, והיא קלה יותר, האם **אֵינוֹ** דִּין **שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד**. דוחה המשנה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** "**כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר**", **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר** "**עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים** או על פי שלשה עדים **יָקוּם דָּבָר**", דורשים גזירה שווה 'דבר' 'דבר' להשוות בין עדות על אשה שמצא בה ערות דבר, כגון עדות זו שנסתרה, ובין עדות ממון, **מַה לְּהַלָּן, בעדות ממון, עַל פִּי שְׁנַיִם, אַף כָּאן, על פִּי שְׁנַיִם.**

אם עֵד אוֹמֵר 'ראיתי שהאשה **נִטְמֵאת', וְעֵד** אחר **אוֹמֵר 'לֹא נִטְמֵאת'**, **או אם אִשָּׁה** מעידה עליה **וְאוֹמֶרֶת 'נִטְמֵאת', וְאִשָּׁה** אחרת **אוֹמֶרֶת 'לֹא נִטְמֵאת', הָיְתָה שׁוֹתָה**, שכיון שהעדים מכחישים זה את זה, ממילא זה ספק בכל סוטה, ושותה. **אם אֶחָד אוֹמֵר 'נִטְמֵאת', וּשְׁנַיִם** מכחישים אותו **וְאוֹמְרִים 'לֹא נִטְמֵאת'** בפניך, שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד, גם אנו היינו עמך, ובפנינו לא נטמאת', **הָיְתָה שׁוֹתָה**, שהרי נסתלקה עדותו ובטלו דבריו של העד האחד מפני השנים, ויש עדיין ספק שמא נטמאה קודם שבאו העדים ומצאום, לפיכך שותה כסוטה רגילה. **אם שְׁנַיִם אוֹמְרִים 'נִטְמֵאת', וְאֶחָד אוֹמֵר 'לֹא נִטְמֵאת', לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**, שאין אחד נאמן נגד השנים.

גמרא. שנינו במשנה שלדברי רבי יהושע לומדים מגזירה שוה 'דבר' 'דבר', שעד אחד אינו נאמן להעיד שנסתרה. מקשה על כך הגמרא, **הַאי תַּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר'** – וכי הלימוד לדברי רבי יהושע שעד אחד אינו נאמן להעיד שנסתרה לומדים מהגזירה שוה, הרי בפסוק עצמו ממנו דורשים שהעד נאמן שנטמאה יש לימוד אחר לזה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'ועד אין **בָּהּ**', שזה מיעוט, דווקא **בָּהּ**, בעדות שנטמאה, עד אחד נאמן, **וְלֹא בְּקִינּוּי**, ודווקא **בָּהּ** הוא נאמן, **וְלֹא בִּסְתִירָה**, שאין עד אחד נאמן להעיד שקינא לה בעלה או שנסתרה, אלא צריך שני עדים כשאר כל עדויות שבתורה, ואת המיעוט הזה **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היתה המשנה צריכה להביא, ומדוע דרשה זאת המשנה מ'דבר' 'דבר'. מתרצת הגמרא, **הָכִי נַמִּי קָאָמַר** – כך אכן אומרת גם משנתינו, **'תַּלְמוּד לוֹמַר בָּהּ, בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה'**, ובאמת מכאן נדרש הדין, אלא שמילים אלו חסרות במשנה. והגזירה שוה מלמדת דין אחר, וגם הוא חסר בגירסתינו, וכך צריך להוסיף במשנה, 'עדות על **טוּמְאָה בְּעֶלְמָא**, שהאשה נטמאה, **בְּלֹא** שהיה **קִינּוּי וּבְלֹא** שהיתה **סְתִירָה, דְּלֹא מְהֵימָן עַד אֶחָד** – שבזה, הדין הוא שאין עד אחד נאמן, **מְנָלָן** – מנין לומדים זאת'. על כך אמרה המשנה, **'נֶאֱמַר כָּאן** 'כי ימצא בה ערות **דָּבָר', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** 'על פי שני עדים וגו' יקום **דָּבָר', מַה לְּהַלָּן בִּשְׁנֵי עֵדִים, אַף כָּאן בִּשְׁנֵי עֵדִים**', והגזירה שוה נאמרה לגבי דין זה, שעד אחד אינו נאמן להעיד על אשה שנטמאה כשבעלה לא קינא לה, ורק אם קינא לה ונסתרה נאמן, כמו שדרשה המשנה מ'ועד אין בה', כי אז יש רגליים לדבר.

שנינו במשנה, שאם **עֵד אוֹמֵר נִטְמֵאת**, ועד אחר אומר לא נטמאת, היתה שותה. מדייקת הגמרא, **מַעֲמָא דְּקָא מַכְחִישׁ לֵיהּ** – רק מטעם שהראשון הוכחש היא שותה, **הָא** אם **לֹא קָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, עֵד אֶחָד מְהֵימָן** שנטמאת. מבררת הגמרא, **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** שעד אחד נאמן לומר שנטמאת. ומבארת הגמרא, **דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **'וְעֵד אֵין בָּהּ' בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר**, שכוונת הפסוק היא שאין עדות גמורה של שני עדים שזינתה. דנה הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר בִּשְׁנַיִם, אוֹ** אולי **אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶחָד**, שכוונת הפסוק שאין אפילו עד אחד שזינתה. וכדי לברר את כוונת הפסוק מביאה הברייתא עוד דרשה אחרת, **תַּלְמוּד לוֹמַר, 'לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ וגו'**", והיה מקום להקשות על פסוק זה, **מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר 'לֹא יָקוּם עֵד'**, וכי **אֵינִי יוֹדֵעַ** כבר **שֶׁהוּא אֶחָד, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֶחָד'**. אלא שזֶה **בְּנָה אָב** – לימוד של 'בנין אב', **שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'עֵד', הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עֵד שֶׁיְּפָרוּט לְךָ הַכָּתוּב 'אֶחָד'**. ועל פי זה חוזרת הגמרא ומבארת את הפסוק 'ועד אין בה והיא לא נתפשה', **וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ** – הכוונה ב'עד אין בה' היא שאין עדות של שנים, **אֶלָּא** רק **חַד** מעיד בה שנטמאה, והפסוק ממשיך, **'וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה'**, כלומר שלא היתה אנוסה ולכן היא **אֲסוּרָה**. הרי שהאמינה כאן התורה לעד אחד ואסרה את האשה מחמת עדותו.

מקשה הגמרא על דין המשנה שהעד השני האומר 'לא נטמאת' יכול להכחיש את הראשון האומר 'נטמאת' ולכן היא שותה, **וְכֵיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא עֵד אֶחָד מְהֵימָן** שנטמאה, אם כן **אֵידָךְ, הֵיכִי מָצֵי מַכְחִישׁ לֵיהּ** – השני, איך יכול להכחישו, **וְהָא אָמַר עוּלָּא, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן** תוקף של **שְׁנַיִם, וְאֵין דִּבְרֵיהוּ שֶׁל אֶחָד** המכחישו נחשבים **בִּמְקוֹם שְׁנַיִם**. עונה הגמרא, **אֶלָּא אָמַר עוּלָּא, תְּנִי** – אכן יש לשנות במשנתינו **'לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה'**, ולא כמו ששנינו 'היתה שותה', כי באמת הראשון נאמן כשנים שנטמאה, והשני שהוא רק עד אחד אינו יכול להכחישו. **וְכֵן אָמַר רַבִּי יִצְחָק**, שצריך לשנות **'לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה'**. **וְרַבִּי חִיָּיא אָמַר**, הגירסא נשארת **'הָיְתָה שׁוֹתָה'**. שואלת הגמרא, **לְרַבִּי חִיָּיא קַשְׁיָא דְּעוּלָּא**, שכיוון שהאמינה תורה את הראשון על כך שנטמאה, הרי הוא כשנים, כפי שלימד עולא, אם כן מדוע שותה. עונה הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** במשנתינו, מדובר שהעידו שניהם **בְּבַת אַחַת**, שבתוך כדי דיבור מאז שהעיד הראשון, העיד גם השני, שאז בטלו דבריו של הראשון מיד, כי עדיין לא הספיקה עדותו להתקיים בבית דין, שלא האמינה תורה עד אחד אלא אם העיד עדותו ויצא בלי שיוכחש, ורק באופן זה כבר לא ניתן להכחישו בעד אחד. לפיכך במשנתינו אין לראשון תוקף של שנים. ואילו **כָּאן** בדברי עולא שעד אחד נחשב כשנים, מדובר ששני העדים באו להעיד **בָּזֶה אַחַר זֶה**, ורק על מקרה כזה אומרים שאין דבריו של אחד במקום שנים.

הגמרא מקשה על רבי חייא מהמשך משנתינו, **תְּנַן, עֵד אוֹמֵר 'נִטְמֵאת', וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים 'לֹא נִטְמֵאת', הָיְתָה שׁוֹתָה**. ויש לדייק מזה, דווקא אם הכחישוהו שנים היתה שותה, **הָא חַד וְחַד** – במקרה שרק אחד הכחישו, דהיינו במקרה הקודם במשנה, **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**, וכך יש ודאי לגרוס שם. ובהכרח אי אפשר לגרוס שם 'היתה שותה', כי אם זו הגירסה שם, אזי קשה מה חידשה המשנה במקרה השני, ששנים יכולים להכחיש את העד הראשון, הרי כבר למדנו מהמקרה הראשון שאפילו אחד יכול להכחישו. אלא ודאי שהמקרה השני הובא כדי לדייק שצריך לגרוס 'לא היתה שותה' במקרה הראשון, כפי שדייקנו. הרי מכאן **תִּיוּבְתָּא דְּרַבִּי חִיָּיא**, שגרס שם 'היתה שותה'.

משיבה הגמרא, **אָמַר לָךְ רַבִּי חִיָּיא, וְלִיטַעְמֵיךְ** – לשיטתך הסוברת שהמשנה הביאה מקרה נוסף רק כדי לדייק ממנו, **אֵימָא סֵיפָא** – מה תעשה עם המקרה השלישי במשנה, **'שְׁנַיִם אוֹמְרִים נִטְמֵאת, וְאֶחָד אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה'**, וכי תדייק ממנו, **הָא חַד וְחַד, הָיְתָה שׁוֹתָה**, הרי דייקת מהמקרה השני בדיוק הפוך. **אֶלָּא** ודאי שהמקרים האלו לא נאמרו כדי לדייק מהם, אלא שסוף המשנה **כּוּלָּהּ** עוסקת בעניין שונה, **בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, וְרַבִּי נְחֶמְיָה הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד**, הרי שהוצאה עדות זו מכלל כל עדויות שבתורה ולא צריך בה תורת עדות, ולפיכך פסולים וכשרים שווים בה **וְהַלָּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת**, כלומר, מקבלים את העדות שיש בה יותר עדים מן העדויות האחרות, אפילו אם הם פסולים, ואפילו העידו זה אחר זה וכבר נתקבלה עדות אחרת. **וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד, כְּשֵׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד**, כלומר שאם נשים, הפסולות לעדות, הכחישו עד אחד כשר, הרי הן נאמנות בעדות כזו כמו שני עדים כשרים שהכחישו עד אחד, שגם בזה הולכים אחר רוב דעות. ושני המקרים האחרונים במשנה מתפרשים כך, כשיש עדויות סותרות אם נטמאה האשה, עד אחד אומר שכן, ושניים פסולים אומרים שלא, או הפוך, מקבלים את דברי השנים שהם רוב הדעות. **וְאִיבָּא דְּאָמְרִי** דעה אחרת בדברי רבי נחמיה, **כָּל הֵיכָא דְּאָתָא עֵד אֶחָד כְּשֵׁר מֵעִיקָּרָא** – כל מקום שבא עד אחד הכשר לעדות בתחילה ואמר שנטמאה, ונתקבלה עדותו, **אֲפִילּוּ מֵאָה נָשִׁים נַמִּי**, אם יבואו אחר כך להכחישו, כולן **כְּעֵד אֶחָד דָּמְיָין**, ואין עדותן מתקבלת, כי לראשון הכשר יש נאמנות כשנים כשרים, וכבר לא הולכים אחר רוב דעות של פסולים, אלא אומרים בזה 'אין דבריו של אחד, במקום שנים'.

ביאורים למסכת סוטה דף לב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְהָכָא – מה שאמרה המשנה 'אחד אומר נטמאת, ושנים אומרים לא נטמאת, היתה שותה', **בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דְּאַתַאי אִשָּׁה מֵעִיקָּרָא** – שאשה היא שבאה ראשונה ואמרה 'נטמאת', ולכן הולכים אחר רוב דעות של הפסולים ומקבלים את עדות השנים, **וְתָרְצָה לְדַרְבִּי נְחֶמְיָה חָכִי** – ה'איבא דאמרי' יפרשו את דברי רבי נחמיה לפי דעתם כך, **רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמַנְתָּה תּוֹרָה עַד אֶחָד, הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִשָּׁה אַחַת, כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד,** דהיינו דוקא כשגם העד הראשון היה אשה או עד פסול אחר מקבלים את עדותן של שתי הנשים, **אֲבָל שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד** הכשר לעדות, **כִּי פַּלְגָא וּפַלְגָא דְּמֵי,** כלומר, כל אחת מעדויות אלו נחשבת כאילו היא של עד אחד, ואין הולכים אחר רוב דעות.

הגמרא שבה לדון בגוף תירוצו של רבי חייא, ששני המקרים האחרונים במשנה עוסקים בפסולי עדות, ומקשה על כך הגמרא, **וְתַרְתֵּי** – שתי המקרים שאמרנו שעוסקים **בְּפִסּוּלֵי עֵדוּת, לָמָּה לִי,** הרי כדי לומר שהולכים בפסולים אחר הרוב היה מספיק למשנה להביא דוגמא אחת. מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא, כִּי אָזְלִינַן בְּתַר** – מה שהולכים אחר **רוֹב דֵּיעוֹת** נאמר רק **לְחוּמְרָא** – אם לפי רוב הדעות צריכה לשתות, **אֲבָל לְקוּלָּא** – אם לפי רוב הדעות יש להקל מעליה שלא תשתה, כגון כששתים אומרות 'נטמאת' ועד אחד אומר 'לא נטמאת', אולי בזה **לֹא אָזְלִינַן** אחר רוב דעות, אלא נשאיר את הענין בספק בגלל שהיתה הכחשה כל שהיא, ותשתה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שהולכים גם במקרה כזה אחר רוב דעות, ואינה שותה, כי הדין נאמר בין לחומרא ובין לקולא.

הדרן עלך מי שקינא

אלו נאמרין פרק שביעי

משנה. דברים **אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן** – בכל שפה, ואין צריך לאומרם בלשון הקודש, **פָּרָשַׁת סוֹטָה** – מה שאומר הכהן לסוטה, כמפורש בפסוקים, "והשביע אותה הכהן ואמר אל האשה, אם לא שכב וכו'", ואינו צריך לומר לה כדרך שכתוב בלשון הקודש, אלא אפילו בשפה אחרת. **וְוִידּוּי מַעֲשֵׂר,** שמצווה להתוודות בפסח של שנה רביעית ושביעית של מחזור השמיטה, שאז הזמן שחייב להוציא ולבער מן הבית את כל מעשרותיו של גידולי קרקע ולעשות בכל אחד כדינו, ואחר כך אומר הוידוי 'ביערתי הקודש מן הבית וכו'" הכתוב בתורה, ויכול לאמרו בכל שפה, ואין אומרים שהכתוב חייבו לומר דווקא בלשון זו הכתובה. **קְרִיַּת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת** – אם חבירו ביקש שיעיד עבורו בתביעת ממון שתבע בבית דין, ונשבע בשקר שאינו יודע עדות זו, או שהלה השביעו שיעיד עבורו וכפר בשקר שאינו יודע, חייב קרבן 'עולה ויורד' האמור בפרשה, גם אם השבועה נאמרה בכל לשון. **וּשְׁבוּעַת הַפִּיקָּדוֹן** – שכפר לחבירו על תביעת פיקדון או ממון ונשבע על כך בשקר, או שהשביעו התובע וכפר בשקר, מתחייב קרבן 'אשם גזילות' האמור בפרשה, גם אם השבועה נאמרה בכל לשון. ואף בַּדברים שנסדר ונכתב מצוות דיבורם בתורה, אין צריך לאומרם בלשון הקודש, כפי שלומדת הגמרא על פי הנאמר בהם.

וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין דווקא **בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ,** ואינם נלמדים מהדברים הקודמים לאומרם בכל לשון, משום שנכתב בהם לימוד לעכב שלא לומר אותם בלשונות אחרים, **מִקְרָא בִּיכּוּרִים** – הקריאה של 'ארמי עובד אבי וגו'" שהמביא ביכורים צריך לקרוא. **וַחֲלִיצָה** – כל סדר האמירות הכתוב בפרשת חליצת יבמה. **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת** שאמרן יהושע וישראל בהר גריזים והר עיבל כמו שנצטוו בתורה. **בִּרְכַּת כֹּהֲנִים** – נשיאת כפיים. **וּבִרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל** ביום הכיפורים אחר עבודת היום שלפני ולפנים בקודש הקדשים, שאז היה קורא בתורה את פרשת העבודה ומברך עליה שמונה ברכות. **וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ** – פרשת 'הקהל', שהמלך היה קורא בספר דברים על בימת עץ בעזרה בסוכות שאחר השמיטה. **וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה** – מה שאומרים הזקנים והכהנים כשנמצא חלל שלא נודע מי היכהו אחרי שעורפים את העגלה, כמו שכתוב, 'וענו ואמרו, ידינו לא שפכו את הדם הזה וגו'". **וּמָשׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַבֵּר אֶל הָעָם** – הדברים שהכהן שנמשח לכך אומר אל העם הקרבים למלחמה, כמו שכתוב 'ואמר אליהם, שמע ישראל, אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם, אל ירך לבבכם וגו'".

מכאן עד סוף המסכת הולכת המשנה ומבארת את הפרטים שנזכרו. **מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד** – דהיינו מנין שצריך לאומרו בלשון הקודש. שנאמר בפרשת הביכורים, 'וְעָנִית וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ', **וּלְהַלָּן** בברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל **הוּא אוֹמֵר,** 'וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ', מזה שנאמר בשניהם עניה ואמירה דורשים גזירה שוה, **מַה לְּהַלָּן** הברכות והקללות היו דווקא **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ** כפי שדורשת הגמרא, **אַף כָּאן** בפרשת ביכורים, **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.**

חֲלִיצָה כֵּיצַד – מנין שצריכה להיות בלשון הקודש. מבארת המשנה, נאמר בחליצה, 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה', **וּלְהַלָּן** בברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל **הוּא אוֹמֵר,** 'וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ', לומדים בזה גזירה שוה, **מַה לְּהַלָּן,** בברכות וקללות **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן,** בחליצה **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** אין צורך ללמוד זאת מגזירה שוה, שמהפסוק עצמו שנאמר בחליצה נלמד הדבר, שכתוב 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה', שמשמע, **עַד שֶׁתֹּאמַר בְּלָשׁוֹן הַזֶּה** – שבלשון הזה שכתוב צריכה היא לומר, בלשון הקודש.

בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת שבהר גריזים והר עיבל, **כֵּיצַד** היה הדבר. **כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** בכניסתם לארץ, **וּבָאוּ אֶל הַר גְּרִיזִים וְאֶל הַר עֵיבָל שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן, שֶׁבְּצַד שְׁכֶם, שֶׁבְּאֵצֶל** – על יד **אַלּוֹנֵי מוֹרֶה,** ואנו למדים שהרים אלו זהו מיקומם, **שֶׁנֶּאֱמַר** "ונתתה את הברכה על הר גרזים ואת הקללה על הר עיבל, **הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגוֹ'** אצל אלוני מורה", **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר,** "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם, עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", **מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן** לגבי אברהם, נתפרש שהוא על יד **שְׁכֶם, אַף אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר כָּאן,** הרי הוא על יד **שְׁכֶם. שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים, וְשִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאָרוֹן עוֹמְדִים לְמַטָּה בָּאֶמְצַע,** בין שני ההרים, **הַכֹּהֲנִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַלְוִיִּם אֶת הַכֹּהֲנִים, וְכָל יִשְׂרָאֵל מִכָּאן וּמִכָּאן** על ההרים, **שֶׁנֶּאֱמַר** "וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרָיו וְשֹׁפְטָיו עוֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן וְגוֹ'". **הָפְכוּ** הלוים את **פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים, וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה,** "בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה", **וְאֵלּוּ** שבהר גריזים **וְאֵלּוּ** שבהר עיבל **עוֹנִין אָמֵן.** ואז **הָפְכוּ** הלוים את **פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל, וּפָתְחוּ בְּקִלְלָה,** "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה", **וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין אָמֵן,** וכך היו עושים גם בשאר הברכות והקללות, **עַד שֶׁגּוֹמְרִין בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת** שנאמרו שם. **וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים** שנטלו מן הירדן כדי לעשות את ציווי התורה, לבנות מזבח בהר עיבל ולכתוב על האבנים 'את כל דברי התורה וגו' באר היטב', **וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עָלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן,** כל שפה בכתבה ובלשונה, **שֶׁנֶּאֱמַר** 'בַּאֵר הֵיטֵב', **וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים** – פירקו את המזבח אחרי שגם העלו בו עולות ושלמים, כמו שציוותה תורה 'והעלית עליו עולות וגו', ולקחו את אבניו כדי להקימם במקום שילינו באותו לילה, כפי שציווה ה' ליהושע לעשות, **וּבָאוּ**

סוטה. פרק שישי – מי שקינא דף לב עמוד א

רש"י

וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן. דְּקָתָנֵי עַד אֶחָד אוֹמֵר נִטְמֵאת וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא נִטְמֵאת הָיְתָה שׁוֹתָה וְאוֹקִימְנָא בִּפְסוֹלֵי עֵדוּת וּבֵין בְּבֵת אַחַת בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה כְּר' נְחֶמְיָה, וְעַל כָּרְחָךְ דְּבָזֶה אַחַר זֶה אֵיצְטְרִיךְ עִקָּר לְאַשְׁמוּעִינָן, דְּאִי בְּבֵת אַחַת מַאי הֲלָךְ אַחַר רוֹב דְּעוֹת אִיבָּא, בְּחַד וְחַד נַמִּי הָיְתָה שׁוֹתָה, (אֶלָּא) בְּהָכֵי עָסְקִינָן דְּהַהוּא דְּאָתָא מֵעִקָּרָא וְאָמַר נִטְמֵאת אִשָּׁה הָוְיָא הִלְכָּךְ אֲפִי' בָּזֶה אַחַר זֶה אֲתוּ תַּרְתֵּי וּמְבַטְּלֵי לָהּ: **וְתָרְצָהּ** לִדְרַבִּי נְחֶמְיָה הָכִי כּוּ'. דְּהָא דַּאֲמָרָן לָעֵיל וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד כּוּ' לְאו סֵיפָא דְּמִלְּתֵיהּ דְּרַבִּי נְחֶמְיָה הוּא, אֶלָּא פֵּירוּשָׁא דְּמִלְּתֵיהּ הוּא, דְּאָנוּ פָּרְשִׁין לָהּ הָכִי: **כִּי פַּלְגָא וּפַלְגָא דְּמֵי.** כְּלוֹמַר כִּי חַד וְחַד, וְאִי בְּבֵת אַחַת אִתּוּ אוֹקִי תְּרֵי לְבַהֲדֵי חַד וְאוֹקְמִיהּ אִסְפִּיקָא, וְאִי בָּזֶה אַחַר זֶה וְהַהוּא דְּהַאֲמִינָה תּוֹרָה קֹדֶם וְאָתָא בְּרִשְׁעָא הֲוָה לֵיהּ כִּשְׁנַיִם וְהָנָךְ בְּחַד וְאֵין דִּבְרֵיהֶם בְּמְקוֹמוֹ, וְהֵיכָא דִּשְׁתַּיִם אוֹמְרוֹת נִטְמֵאת וְעַד אֶחָד כָּשֵׁר אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת הָיְתָה שׁוֹתָה דְּכִי חַד וְחַד גִּינְהוּ, וּמַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה כְּגוֹן דְּהַהוּא חַד הֲוָה פָּסוּל: **וְתַרְתֵּי בִּפְסוּלֵי עֵדוּת לָמָּה לִי.** לְמִתְנֵי מִתְנֵי' הֲלָךְ אַחַר רוֹב דְּעוֹת: **לְחוּמְרָא.** שֶׁתִּשְׁתֶּה: **לְקוּלָא.** לְהָקֵל מֵעָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה: **לֹא אִזְלִינָן.** בְּתַר רוֹב דְּעוֹת בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, וְהֵיכָא דִּשְׁתַּיִם אוֹמְרוֹת נִטְמֵאת וְאֶחָד אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת כֵּיוָן דְּאִיכָּא הַכְחָשָׁה כָּל דְּהוּ נַיְמָא אוֹקִי הַאי לְבַהֲדֵי הָנָךְ וְאוֹקִי מִלְּתָא אַסְפִּיקָא וְתִשְׁתֶּה, קָא מַשְׁמַע לָן:

הַדְרָן עָלָךְ מִי שֶׁקִּנֵּא

אֵלּוּ נֶאֱמָרִין (בְּכָל לָשׁוֹן). גֵּרְסִינָן: **פָּרָשַׁת סוֹטָה.** מַה שֶּׁהַכֹּהֵן אוֹמֵר לָהּ. וְלֹא אֲמָרִי' צְרִיךְ לְאָמְרָהּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ כְּדִרְכָּהּ שֶׁנִּכְתָּב. וּבִסְפָרֵי אֲמָרִי' דְּאִי לֹא כְּתִיב קְרָא לְהַתִּיר בְּכָל לָשׁוֹן כִּדְלְקַמָּן ה"א נִיגְמַר מִינָּהּ בְּקַל וָחוֹמֶר, וּמַה יְּבִמָּה קַלָּה לֹא עָשָׂה בָּהּ כָּל הַלְּשׁוֹנוֹת בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, סוֹטָה חֲמוּרָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן: **וּוִדּוּי מַעֲשֵׂר.** בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית בְּעֵרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת (דְּכְתִי' כו) שֶׁהוּא מוֹצִיא כָּל מַעֲשַׂרוֹתָיו וּמְבָעֲרָן מִבֵּיתוֹ וְאֵין יָכוֹל עוֹד לְהַשְׁהוֹתָם, וְנוֹתְנָן מַעֲשַׂר רִאשׁוֹן לַלֵּוִי וּמַעֲשַׂר עָנִי לָעֲנִיִּים, וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁעָבְרוּ מַעֲלֵהוּ לִירוּשָׁלַיִם עַכְשָׁיו אִם לֹא הֶעֱלָהוּ, וּמִתְוַדֶּה בְּעֵרְתִּי הַקֹּדֶשׁ זֶה מַעֲשַׂר שֵׁנִי, וְגַם נְתַתִּי לַלֵּוִי זֶה מַעֲשַׂר רִאשׁוֹן, לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה זֶה מַעֲשַׂר עָנִי, וְאוֹמְרוֹ בְּכָל לָשׁוֹן כִּדְלִיקּוּ לְקַמָּן, וְלֹא אֲמָרִינָן בְּלָשׁוֹן זֶה הַזְקִיקוֹ הַכָּתוּב לְאָמְרָהּ בלה"ק: **וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן.** בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִשְׁבִּיעוּהוּ וְכָפַר וְלֹא הוֹדָה חַיָּיב קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד הָאָמוּר בְּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת וַאֲשַׁם גְּזוּלוֹת בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן: **וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בלה"ק.** וְלֹא אֲמָרִינָן נִגְמַר מִהָנָךְ דְּלָעֵיל שֶׁנִּכְתַּב וְנִסְדַּר עֲלֵיהֶן כָּל מִצְוֹת דִּבּוּרָם וְאֵין צְרִיךְ לְאָמְרָן בלה"ק כְּדִכְתִיב בְּכָלְהוּ, מִשּׁוּם דִּבְרָנֵי כְּתִיב עִבּוּבָא: **מִקְרָא בִּכּוּרִים.** שֶׁהָיָה קוֹרֵא מַאֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי עַד סוֹף כָּל הַפָּרָשָׁה: **וַחֲלִיצַת יְבָמָה.** הִיא אוֹמֶרֶת מֵאַן יְבָמִי וְגוּ' וְהוּא אוֹמֵר לֹא חָפַצְתִּי לְקָחְתָּהּ, וְאַחַר הַחֲלִיצָה הִיא אוֹמֶרֶת כָּכָה יֵעָשֶׂה לְאִישׁ וְגוּ': **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת.** שֶׁאֲמָרָן יְהוֹשֻׁעַ וְיִשְׂרָאֵל בְּהַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל: **בְּרֵכַת כֹּהֲנִים.** נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם: **בְּרֵכַת כֹּהֵן גָּדוֹל.** בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אַחַר עֲבוֹדַת הַיּוֹם שֶׁלְּפָנֶיהָ וְלִפָּנִים הָיָה קוֹרֵא בַּתּוֹרָה אֶת הַפָּרָשָׁה וּמְבָרֵךְ שְׁמֹנֶה בְּרָכוֹת בִּדְמִפְרַשׁ בְּמִתְנִיתִין: **וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ.** מִפְרַשׁ בְּסוֹף פִּירְקָא, וְהִיא פָּרָשַׁת הַקְהֵל: **וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה.** יְדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ וְגוּ' כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְגוּ' (דְּכְתִי' כא): **פָּרָשַׁת מְשׂוֹחַ מִלְחָמָה.** (סָס כ) וְהָיָה כִּקְרָבְכֶם אֶל וְגוּ' שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם וְגוּ' כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגוּ': **כִּיצַד.** כְּמוֹ מַנִּין: **וּלְחַלֵּן הוּא אוֹמֵר.** בִּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁל הַר גְּרִזִּים, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ הָתָם גּוּפֵיהּ מִנָּא לָן: **אֵינוֹ צָרִיךְ.** לְלַמְּדָהּ בְּגִזְרָה שָׁוָה שֶׁמַּעֲצֻמָּהּ הִיא לְמֵדָהּ: **וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה.** דְּמִשְׁמַע בְּלָשׁוֹן זֶה תֹּאמַר: **שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן.** אֵצֶל שׁוֹמְרוֹן: **לְמַטָּה בָּאֶמְצַע.** בֵּין שְׁנֵי הֶהָרִים: **מִכָּאן וּמִכָּאן.** עַל הֶהָרִים: **הָפְכוּ.** הַלֵּוִיִּם כְּלַפֵּי הַר גְּרִזִּים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה. כָּל הָאֲרוּרִים הָיוּ אוֹמְרִים תְּחִלָּה בְּלִשּׁוֹן בְּרָכָה: **אֵלּוּ וְאֵלּוּ.** שֶׁבְּהַר גְּרִזִּים וְשֶׁבְּהַר עֵיבָל, וְהָא דִּכְתִיב וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ, לֹא שֶׁהָיוּ הַשְּׁבָטִים מְבָרְכִין וּמְקַלְּלִין, אֶלָּא הַלֵּוִיִּם הָעוֹמְדִים בֵּין שְׁנֵי הֶהָרִים הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם לְהַר גְּרִזִּים בַּבְّרָכָה וּלְהַר עֵיבָל בַּקְּלָלָה: **הֵכִּיאוּ אֶת הָאֲבָנִים.** כִּדְכְתִיב וּבְנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ וְגוּ' וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בַּאֵר הֵיטֵב: **וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים.** סְתָרוּם אֶת הַמִּזְבֵּחַ לְאַחַר שֶׁהֶעֱלוּ הָעוֹלוֹת וְהַשְּׁלָמִים כִּדְכְתִיב וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלוֹת (סָס כז):

ולנו

תוספות

מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דיעות לחומרא אבל לקולא לא קמ"ל. ואם תאמר הא ממתני' בפרק האשה שהלכה (יבמות ד' קיז:) וממתני' דפרק עגלה ערופה (לקמן דף מז.) שמעינן לה י"ל דהכא איצטריך דאפילו לקולא אע"ג דרגלים לדבר ועוד דלא תנא פסולי העדות בהדיא במתני' להכי תנא גבי כל חד וחד:

הדרן עלך מי שקנא

ה"ג בסדר המשנה

אלו נאמרין בלשונם. ופירוש כל אדם בלשונו שהוא שומע לאפוקי למדי שאינו אומר בלשון פרסי אם אינו שומעו אבל בכל לשון משמע בין שומע בין אינו שומע ובגמרא לא משמע הכי:

קרית שמע ותפלה. תימה אמאי שייר הלל וקידוש של שבת וברכת הפירות וברכת המצות וליכא למימר דלא נקט אלא דאורייתא דהא בפרק מי שמתו (ברכות דף כא.) משמע דתפלה וקרית שמע דרבנן ועד דהתם (דף כ:) משמע דקידוש דאורייתא והכי משמע נמי בריש מסכת נזיר (דף ג:) בשלמא מקרא מגילה איכא למימר להכי שייר דתנא בפ"ב דמגילה (דף יז.) הלועז ששמע אשורית יצא אלא הני אמאי שייר ונראה דהני נאמרים בכל לשון אפי' אינו שומע הלכך לא דמו להני דמתני' דנאמרין דוקא בלשונם:

איהו

אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בִּכָּל לָשׁוֹן: פָּרָשַׁת סוֹטָה, וּוִדּוּי מַעֲשֵׂר, קְרִיאַת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן. וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ: מִקְרָא בִּכּוּרִים, וַחֲלִיצָה, בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת, בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, וּבִרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל, וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ, וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה, וּמְשׂוּחַ מִלְחָמָה בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַבֵּר אֶל הָעָם. מִקְרָא בִּכּוּרִים כֵּיצַד? "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ". מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. חֲלִיצָה כֵּיצַד? "וְעָנְתָה וְאָמְרָה" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ", מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר, "וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה", עַד שֶׁתֹּאמַר בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה. בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד? כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן וּבָאוּ אֶל הַר גְּרִיזִים וְאֶל הַר עֵיבָל שֶׁבַּשּׁוֹמְרוֹן, שֶׁבְּצַד שְׁכֶם, שֶׁבְּאֵצֶל אֵלוֹנֵי מוֹרֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגוּ'", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה". מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן שְׁכֶם, אַף אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר כָּאן שְׁכֶם. שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים וְשִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאָרוֹן עוֹמְדִים לְמַטָּה בָּאֶמְצַע. הַכֹּהֲנִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן וְהַלְוִיִּם אֶת הַכֹּהֲנִים, וְכָל יִשְׂרָאֵל מִכָּאן וּמִכָּאן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרָיו וְשֹׁפְטָיו עֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן" הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, "בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ עוֹנִין "אָמֵן". הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה: "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וְאֵלּוּ וָאֵלּוּ עוֹנִין "אָמֵן", עַד שֶׁגּוֹמְרִין בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת. וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עָלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן. שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּאֵר הֵיטֵב" וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים וּבָאוּ

ולנו

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לב עמוד ב

תוספות

איהו הוא דקא מכסיף נפשיה. תימה והא אמר בשמעתא קמייתא דמנחות (דף ג.) דבין זברים לנקיבות לאו דעתייהו דאינשי ואמר רבי התם דווקא אמרי [הכי] דאין מעשיו מוכיחים מפני שסומכין השומעין על דבורו שהוא שוחט חטאת לשם עולה אבל בסתמא כי הכא ודאי מרגישים בדבר:

ליכסיף וליזיל כי היכי דליכפר ליה.

וא"ת יחלוק כמו כן בקביעות מקום שחיטתה כי היכי דליהוי ליה כפרה גמורה י"ל כיון שחלק הכתוב בדבר אחד שיש היכר בדבר מה צריך יותר. מ"ר:

ורבי שלא יקראנה למפרע מנליה. תימה דהכא משמע דבין רבי ובין רבנן אית להו דקריאת שמע דאורייתא וכן תנאי דפליגי התם בקורא את שמע ולא השמיע לאזנו וכן ב"ש וב"ה התם בפרק קמא דברכות (דף י:) דתנן בית שמאי אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא ובבקר יעמוד שנאמר בשכבך ובקומך וב"ה אומרים בשעה שבני אדם שוכבין אלמא דתרוייהו סבירא להו דקרא משתעי בק"ש וסתמא דגמרא נמי התם פריך תנא היכא קאי דקתני מאימתי תנא אקרא קאי דכתיב בשכבך ובקומך ותו בפ"ב (שם דף יג:) בפלוגתא דרבי זוטרא ורבי יאשיה דתניא והיו שלא יקראם למפרע הדברים על לבבך רבי זוטרא אמר עד כאן מצות כוונה מכאן ואילך מצות קריאה רבי יאשיה אומר עד כאן מצות קריאה מכאן ואילך מצות כוונה אמר מר רבי זוטרא וכו' מ"ש מכאן ואילך מצות קריאה דכתיב לדבר בם ה"נ הא כתיב ודברת בם וכו' אמר מר רבי יאשיה וכו' מ"ש מכאן ואילך מצות כוונה דכתיב על לבבכם ה"נ כתיב על לבבך אלא עד כאן מצות כוונה וקריאה מכאן ואילך כוונה בלא קריאה מ"ש עד כאן מצות כוונה וקריאה דכתיב ודברת בם ה"נ כתיב לדבר בם ההוא בדברי תורה כתיב מדקאמר ההוא בדברי תורה מכלל ודברת בם דוקא בק"ש ותו התם הפועלים שעשו מלאכה עם בעל הבית קורין ק"ש ומברכין לפניה ולאחריה ואוכלים ומברכין לאחריה שתים כיצד ברכה ראשונה כתיקנה שניה כולל בונה ירושלים בברכת הארץ ולא מברך הטוב והמטיב משום דמדרבנן היא דביבנה תקנוה מכלל דק"ש דחייב לקרות דאורייתא ובפרק מי שמתו (ברכות ד' כא.) בגמרא בעל קרי פריך סתמא דגמרא קריאת שמע דרבנן אהא דקאמר דק"ש וברכת המזון דאורייתא ותו אמרינן התם (דף כא. ע"ש) אמר שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר מאי טעמא ק"ש מדרבנן ודוחק לומר דכל הני דמשמע מינייהו דמדאורייתא הוי אסמכתא בעלמא דאין שיטת הגמרא לדייק כל כך על אסמכתא רבי ורבנן ועוד דאמר לימא קסבר כל התורה בכל לשון נאמרה ואי הוי אסמכתא בעלמא לא הוה צריך למידק מינייה:

ורבנן סברי לה כמ"ד הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. תימה מאי דוחקיה למימר הכי הוה מצי למימר ורבנן תרתי שמעינן מיניה כדאמר בפרק היה קורא (ברכות דף טו.) דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזניך יצא רבי יוסי אומר לא יצא ומפרש בגמרא מ"ט דר' יוסי משום דכתיב שמע השמיע לאזניך ות"ק שמע בכל לשון שאתה שומע ואידך תרתי ש"מ:

רש"י

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן: **גמ' פָּרָשַׁת סוֹטָה מְנָלָן? דִּכְתִיב: "וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה", בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר. תָּנוּ רַבָּנָן: מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת, עַל מָה הִיא שׁוֹתָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה. עַל מָה נִטְמֵאת, וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת. עַל מָה הִיא שׁוֹתָה, עַל עִסְקֵי קִינּוּי וּסְתִירָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה, בִּמְקֵדָה שֶׁל חֶרֶשׂ. עַל מָה נִטְמֵאת, עַל עִסְקֵי שְׂחוֹק וַיְלִדוּת. וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת, בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּמֵזִיד, בְּאֹנֶס [אוֹ] בְּרָצוֹן, וְכָל כָּךְ לָמָּה? שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מֵים הַמָּרִים: וידוי מַעֲשֵׂר: מְנָלָן? דִּכְתִיב: "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת", וְיָלִיף "אֲמִירָה" מִסּוֹטָה, בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר. אָמַר לֵיהּ רַב זְבִיד לְאַבַּיֵּי: וְלֵילַף אֲמִירָה מִלְּוִיִּם, מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ? דָּנִין "אֲמִירָה" גְּרִידְתָא מִ"אֲמִירָה" גְּרִידְתָא, וְאֵין דָּנִין "אֲמִירָה" גְּרִידְתָא, מִ"עֲנִיָּה" ו"אֲמִירָה". תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: אָדָם אוֹמֵר שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם. שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, מִן וידוי הַמַּעֲשֵׂר, גְּנוּתוֹ בְּקוֹל רָם, מִמִּקְרָא ביכורים. וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם?! וְהָאָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מִפְּנֵי מָה תִּקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה, שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. לָא תֵּימָא גְּנוּתוֹ, אֶלָּא אֵימָא צַעֲרוֹ, כְּדְתַנְיָא "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים. וְכָל מִי שֶׁאֵירַע בּוֹ דָּבָר, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים. גּוּפָא אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מִפְּנֵי מָה תִּיקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה. שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. וְלֹא? וְהָא אִיכָּא דָּמִים? דַּם חַטָּאת לְמַעְלָה וְדַם עוֹלָה לְמַטָּה! הָתָם כֹּהֵן הוּא דְּיָדַע. וְהָאִיכָּא חַטָּאת נְקֵבָה, עוֹלָה זָכָר? הָתָם מִיכַּסְּיָא בְּאַלְיָה. תֵּינַח בִּבְשָׂה, שְׂעִירָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? הָתָם אִיהוּ דְּקָא מִיכְסִיף נַפְשֵׁיהּ, דְּאִיבְּעֵי לֵיהּ לְאִיתוּיֵי כִּבְשָׂה וְקָא מַיְיתֵי שְׂעִירָה. חַטָּאת דְּעֲבוֹדָה זָרָה דְּלָא סַגִּי דְּלָאו שְׂעִירָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? הָתָם נִיכְסִיף וְנַיְזִיל, כִּי הֵיכִי דְּנִכַּפֵּר לֵיהּ: קְרִיַּת שְׁמַע: מְנָלָן? דִּכְתִיב "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ. תָּנוּ רַבָּנָן: קְרִיַּת שְׁמַע כִּכְתָבָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּכָל לָשׁוֹן. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי? אָמַר קְרָא: "וְהָיוּ" בַּהֲוָיְיתָן יִהוּ. וְרַבָּנָן, אָמַר קְרָא "שְׁמַע", בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ. וְרַבָּנָן נַמִּי, הָא כְּתִיב "וְהָיוּ"? הַהוּא, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ. וְרַבִּי, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ מִנְּלֵיהּ? נָפְקָא לֵיהּ מִ"דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים", וְרַבָּנָן: "דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים" לֹא מַשְׁמַע לְהוּ. וְרַבִּי נַמִּי, הָכְתִיב "שְׁמַע"? הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ. וְרַבָּנָן סָבְרִי לָהּ כְּמַאן דְּאָמַר: הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ יָצָא. לֵימָא קָסָבַר רַבִּי,

גמ' ה"ג. וְאָמַר אֵל הָאִשָּׁה בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת. וּמֵהַאי קְרָא יָלִיף לָהּ בִּסְפָרֵי, וְל"ג וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה. מִשְּׁמַע דְּבָרִים הַנִּבְנְסִין בְּלִבָּהּ שֶׁתְּהֵא מַכֶּרֶת בַּלָּשׁוֹן: עַל מָה הִיא שׁוֹתָה. כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזִיל שֶׁאוֹמֵר לָהּ פְּרִיצוּת גָּרַם לָךְ שֶׁתִּשְׁתֶּה: וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה. בְּכֵלִי פָּאוּס בְּמִקֵּדָה שֶׁל חֶרֶשׂ: וְעַל מָה נִטְמֵאת. מִי הֶבִיאָהּ לִידֵי טֻמְאָה שֶׁחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ, כְּדֵי לְיַסֵּר אֶת הַנָּשִׁים שֶׁלֹּא יְקַלּוּ רֹאשָׁן עִם הָאֲנָשִׁים, שֶׁעַל יְדֵי כָּךְ בָּאוֹת לִידֵי וְצִבְתָּהּ בִּטְנָהּ: וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאָה. מִשֶּׁמִּעִיעִין אוֹתָהּ הִלְכוֹת הַמַּיִם הַמְאָרֵרִים, עַל אֵיזוֹ טֻמְאָה הֵן בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, שֶׁאִם נִטְמְאָה וְהִיא מְזִידָה וּבְרָצוֹן בְּדִקוּהָ, וְאִם שׁוֹגֶגֶת כְּגוֹן אֲמָרוּ לָהּ מֵת בַּעֲלִיךְ אוֹ אֲנוּסָה לֹא יִבְדְּקוּהָ: וְכָל כָּךְ לָמָּה. לָנוּ לְהוֹדִיעַ בְּהִלְכוֹת הַמַּיִם, בִּשְׁלָמָא הָנָךְ קַמַּיְיתָא מִשּׁוּם וְנוַסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים (יְחֶזְקֵאל כג), אֶלָּא הַךְ לָמָּה: שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז. שֶׁאִם נִטְמְאַת בְּאֹנֶס אוֹ שׁוֹגֶגֶת וְלֹא נִבְדֶּקֶת, שֶׁלֹּא תְּהֵא סְבוּרָה אֵלּוּ נִטְמְאוּ מִזִּידָה גַּם כֵּן לֹא הָיוּ בּוֹדְקִים אוֹתָהּ: ה"ג. וִדּוּי מַעֲשֵׂר מְנָלָן דִּכְתִיב וְאָמַרְתָּ וְגוֹ', וְיָלִיף אֲמִירָה אֲמִירָה מִסּוֹטָה: א"ל רַב זְבִיד לְאַבַּיֵּי וְנֵילַף אֲמִירָה אֲמִירָה מִלְּוִיִּם, א"ל דָּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָא מֵאֲמִירָה גְּרִידְתָא, וְאֵין דָּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָא מֵעֲנִיָּה וְאֲמִירָה: אָדָם אוֹמֵר שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ. שֶׁבְּחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ: וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם. מִמִּקְרָא בִּכּוּרִים: וְהָאָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי. שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה. שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. לָא תֵּימָא גְּנוּתוֹ אֶלָּא אֵימָא צַעֲרוֹ: וְהָא אִיכָּא דָּמִים. דַּם חַטָּאת לְמַעְלָה וְדַם עוֹלָה לְמַטָּה: הָתָם כֹּהֵן הוּא דְּיָדַע. וְהָאִיכָּא חַטָּאת נְקֵבָה עוֹלָה זָכָר: הָתָם מִיכַּסְּיָא בְּאַלְיָה. תֵּינַח בִּבְשָׂה שְׂעִירָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר: הָתָם אִיהוּ דְּקָא מִיכְסִיף נַפְשֵׁיהּ דְּאִבְּעֵי לֵיהּ לְאִיתוּיֵי כִּבְשָׂה וְקָא מַיְיתֵי שְׂעִירָה. חַטָּאת דַּעֲבוֹדָה זָרָה דְּלָא סַגִּי דְּלָאו שְׂעִירָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר: הָתָם נִיכְסִיף וְנַיְזִיל כִּי הֵיכִי דְּנִכַּפֵּר לֵיהּ: קְרִיַּת שְׁמַע: מְנָלָן דִּכְתִיב "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ: וְרַבָּנָן נַמִּי הָא כְּתִיב "וְהָיוּ": הַהוּא שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ: וְרַבִּי שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ מִנְּלֵיהּ נָפְקָא לֵיהּ מִ"דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים" וְרַבָּנָן "דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים" לֹא מַשְׁמַע לְהוּ: וְרַבִּי נַמִּי הָכְתִיב "שְׁמַע": הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ: וְרַבָּנָן סָבְרִי לָהּ כְּמַאן דְּאָמַר הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ יָצָא: לֵימָא קָסָבַר רַבִּי,

בְּרָכוֹת (דף טו.):

לימא

ביאורים למסכת סוטה דף לב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן, בבית מלונם בגילגל, והקימו שם את האבנים.

גמרא. הגמרא מביאה את הדרשות לדברים שנאמרים בכל לשון. שנינו במשנה **שִׁפְרַשַׁת סוֹטָה** נאמרת בכל לשון, מבררת הגמרא, **מְנָלָן** – מהיכן לומדים זאת. ומשיבה, **דִּכְתִיב, 'וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה',** ודורשים מזה **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר.**

אגב מה שלמדנו שהאשה צריכה להבין את דברי הכהן, מביאה הגמרא את הברייתא הבאה, **תָּנוּ רַבָּנָן, מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת** – מסבירים לסוטה בשפה שהיא מבינה, את הדברים הבאים, **עַל מַה הִיא שׁוֹתָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה, עַל מַה נִּטְמֵאת, וּבַמָּה הִיא נִטְמֵאת.** ומפרשת הברייתא, **עַל מַה** – בגלל מה **הִיא שׁוֹתָה, עַל עִסְקֵי קִינּוּי וּסְתִירָה,** דהיינו שמסבירים לה, מה גרם לך להגיע לכך משמשקים אותך, פריצותך, שקינא לך בעלך ונסתרת, היא שהביאה אותך לזה. **וּבַמָּה הִיא שׁוֹתָה, בִּמְקִידָה שֶׁל חֶרֶשׂ** – מסבירים לה שישקוה בכוס של חרס, שהוא כלי מאוס. עוד מסבירים לה **עַל מַה נִּטְמֵאת** – שאם אכן נטמאה, מה הביאה לידי כך, **עַל עִסְקֵי שְׂחוֹק וְיַלְדוּת** – קלות ראש. וכל ההסבר הזה נועד בשביל שיקחו הנשים מוסר שלא יקלו ראשן עם האנשים כדי שלא יגיעו על ידי זה לעונש הכתוב בסוטה שנטמאה, שנאמר בה 'וצבתה בטנה ונפלה ירכה'. וממשיכה הברייתא לבאר, **וּבַמָּה הִיא נִטְמֵאת, בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּמֵזִיד, בְּאוֹנֶס [אוֹ] בְּרָצוֹן** – מסבירים לה מהלכות המים המאררים, שבאיזה אופן הם יבדקו אותה, רק אם נטמאה במזיד וברצון, אבל אם היתה שוגגת, כגון שאמרו לה שמת בעלה, והיא חשבה שאינה אשת איש, או אם היתה אנוסה, לא יבדקוה המים. **וְכָל כָּךְ לָמָּה** – מדוע מרחיבים לה גם בהלכות אלו, הסיבה היא, **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מֵימֵי הַמָּרִים,** שאם נטמאה באונס או בשוגג, וישקוה, ותראה שהמים לא בדקוה, שלא תהא סבורה, אילו נטמאתי במזיד גם כן לא היו המים בודקים אותי.

שנינו במשנה **שִׁוּיְדוּי מַעֲשֵׂר** נאמר בכל לשון, מבררת הגמרא, **מְנָלָן,** ומבארת, **דִּכְתִיב,** בוידוי מעשרות, **'וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת', וְיָלֵיף 'אֲמִירָה' מִסּוֹטָה** – דורשים גזירה שוה של 'אמירה' 'אמירה' מפרשת סוטה שגם בה כתוב לשון 'אמירה', שהפסוק בא להשוות את דין וידוי מעשר לזה של סוטה, שגם הוא יכול להאמר **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר.** שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב זְבִיד לְאַבָּיֵי, וְלֵילַף 'אֲמִירָה' מִלְּוִים** – אולי נלמד גזירה שוה של 'אמירה' מהברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל שנאמר בהם לשון 'אמירה', ונדרוש להיפך, **מַה לְּהַלָּן** בלוים, היה צריך לומר את הברכות והקללות **בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ,** כפי שדורשת הגמרא לקמן, **אַף כָּאן** בוידוי מעשר יהיה חייב לאומרו **בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.** ענה לו אביי, **דָּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָּא** – לשון של 'אמירה' בלבד, **מֵאֲמִירָה גְּרִידְתָּא** – מלשון של 'אמירה' בלבד, ולפיכך דורשים את דין וידוי מעשרות מסוטה, שהרי בשניהם כתוב לשון של 'אמירה' בלבד, **וְאֵין דָּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָּא** – לשון של 'אמירה' בלבד, **מֵעֲנִיָּיה וַאֲמִירָה** – מלשון של ענייה ואמירה, ולכן לא דורשים את דין וידוי מעשרות, שנאמר בו לשון של 'אמירה' בלבד, מפרשת הלוים שבה כתוב 'וענו הלוים ואמרו'.

תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר, אָדָם אוֹמֵר שֶׁבְּחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם, כלומר, ראוי שאדם המשבח את עצמו יאמר שבחו בקול נמוך, וכשמגנה עצמו, יאמר את גנותו בקול רם. ומנין למדים זאת, **שֶׁבְּחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ** לומדים **מִן וִידּוּי הַמַּעֲשֵׂר,** שאומר בו "לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי", דהיינו שבח עצמו, ואומרים אותו בקול נמוך שהרי בוידוי מעשר לא כתוב לשון 'ענייה' לחייב אמירה בקול רם. **וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם** נלמד **מִמִּקְרָא בִּכּוּרִים** שנאמר בו "וענית ואמרת וגו' ארמי עובד אבי וגו'", והיינו גנות, שמתוודים שאביהם לבן הארמי היה רשע וביקש לעקור את הכל, וצריך לאומרו בקול רם שנאמר 'וענית', שהוא לשון הרמת קול. מקשה על כך הגמרא, **וּגְנוּתוֹ,** האם צריך לאומרו **בְּקוֹל רָם, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי,** שצריך אדם לומר את **הִתְפִּלָּה בְּלַחַשׁ,** הסיבה היא, **כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה,** המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם, והדבר נלמד מהתורה, **שֶׁהֲרֵי לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה** – לא קבע הכתוב לשחיטת חטאת מקום נפרד לעצמו, אלא היא נשחטת היכן שנשחטת גם העולה, בצד צפון של העזרה, כדי שלא יבינו הרואים שהיא חטאת ולא יתביישו עוברי העבירה שהביאוה. נתבאר מזה, שאין לאדם לומר גנותו בקול רם, ולפיכך הגמרא מתקנת את הדברים, **לֹא תֵּימָא, גְּנוּתוֹ,** שכן לא על זה אמר רבי שמעון בן יוחאי שראוי לאומרו בקול, **אֶלָּא אֵימָא, צַעֲרוֹ,** רבי שמעון בן יוחאי התכוון שראוי לאדם לומר את צערו בקול כדי שידעו עליו הרבים, ולמדים זאת ממקרא ביכורים, שאומר 'ארמי עובד אבי' בקול, משום שמזכיר שם צרות שעברו על ישראל אצל לבן הארמי ובמצרים, **כִּדְתַנְיָא** כך גם בברייתא, שמזה שנאמר במצורע **'וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא',** כלומר, שהמצורע צריך להשמיע שהוא טמא ויסורו מעליו, לומדים גם, **שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בּוֹ דָּבָר מצער, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים.**

גּוּפָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מִפְּנֵי מָה תִּיקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה, שֶׁהֲרֵי לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. מקשה הגמרא, **וְלֹא** – וכי לא עשתה תורה חילוק בין חטאת לעולה, **וְהָא אִיבָּא** חילוק בדיניהם לגבי הזאת **דָּמִים, שֶׁדַּם חַטָּאת** ניתן **לְמַעְלָה** מחוט הסיקרא שבמזבח, **וְדַם עוֹלָה** ניתן **לְמַטָּה** מחוט הסיקרא. מתרצת הגמרא, **הָתָם** בהזאת דם החטאת, רק **הַכֹּהֵן** הזורק את הדם, **הוּא דְּיָדַע,** וחוץ ממנו אין אחרים שיודעים שהיא חטאת, וממילא אין החוטא מתבייש. הגמרא שבה ומקשה, **וְהָאִיבָּא** – הרי יש סימן אם זו חטאת או עולה, שהרי **חַטָּאת** באה רק **נְקֵבָה,** ואילו קרבן **עוֹלָה** יכול להיות רק **זָכָר,** אם כן הרואים ידעו שזו חטאת, למרות שנשחטת במקום שנשחטת גם העולה. מתרצת הגמרא, **הָתָם מִיכַּסְיָא בְּאַלְיָה** – הנקבות של הנקבה מכוסה על יד הזנב, ולכן לא ניכר שזו חטאת. שואלת הגמרא, **תֵּינַח כַּבְשָׂה,** שיש לה זנב, אבל אם הביא **שְׂעִירָה** לחטאת שאין לה זנב, **מַאי אִיבָּא לְמֵימַר.** עונה הגמרא, **הָתָם, אִיהוּ דְּקָא מִיכַּסְיָיף נַפְשֵׁיהּ** – במקרה כזה, שהביא שעירה לחטאת, הרי שהוא זה שמבייש את עצמו, **דְּאִיבְּעֵי לֵיהּ לְאַיְתוּיֵי כַּבְשָׂה, וְקָא מַיְיתֵי שְׂעִירָה** – שהיה צריך להביא כבשה אילו רצה שלא להתבייש, ובמקום זה הביא שעירה. שואלת הגמרא, **חַטָּאת דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** – שמביא מי שנכשל בשוגג בעבודת כוכבים, **דְּלֵא סַגִּי דְּלָאו שְׂעִירָה** – שאי אפשר שלא להביא שעירה, שהרי נאמר בה "עז בת שנתה", **מַאי אִיבָּא לְמֵימַר,** הרי רואים שהתורה לא דאגה שלא לבייש את עובר העבירה. עונה הגמרא, **הָתָם** בחטאת על עבודה זרה, **נִיכְסִיף וְנִיזִיל, כִּי הֵיכִי דְּנִכַּפַּר לֵיהּ** – כאן באמת הטיל עליו הכתוב שיתביש, כדי שתהא לו כפרה מעבירה גדולה כזו.

שנינו במשנה, **קְרִיַּת שְׁמַע** נאמרת בכל לשון, מבררת הגמרא, **מְנָלָן.** ומבארת, **דִּכְתִיב, "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל",** ודורשים מזה, שניתן לומר **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ.**

מביאה הגמרא מחלוקת בזה, **תָּנוּ רַבָּנָן, קְרִיַּת שְׁמַע** ניתן לקרא אותה רק **כִּכְתָבָהּ,** ולא בשפות אחרות, **דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּכָל לָשׁוֹן.** מבארת הגמרא **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי, אָמַר קְרָא** בפרשת 'ואהבת', "וְהָיוּ הדברים האלה וגו'", משמע **שֶׁהֲוָוֵיתָן יְהוּ** – דברי הקריאת שמע צריכים להיות כמו שהם, ולא בשפה אחרת. **וְרַבָּנָן** דורשים, **אָמַר קְרָא, 'שְׁמַע',** משמע **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ.** שואלת הגמרא, **וְרַבָּנָן נַמִּי, הָא כְּתִיב 'וְהָיוּ',** ומדוע אינם לומדים מזה כדברי רבי, לקרוא קריאת שמע כהוויתה בלשון הקודש. מתרצת הגמרא, **הַהוּא** – הם דורשים את הפסוק ההוא לדין אחר, **שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ,** כלומר בסדר הפוך מהסוף להתחלה, שאינו יוצא ידי חובה אם לא קרא לפי הסדר הכתוב. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ, מְנָלֵיהּ** – מהיכן הוא לומד דין זה. עונה הגמרא, **נַפְקָא לֵיהּ** – הוא דורש זאת **מִ'דְּבָרִים' 'הַדְּבָרִים',** שהיה מספיק לכתוב 'והיו דברים האלה' בלי ה"א, ונאמר 'הדברים', ללמד שלא יקרא בסדר הפוך. ומבארת הגמרא, **וְרַבָּנָן,** שדרשו שלא יקרא למפרע מ'והיו', ולא דרשו זאת מ'הדברים' כמו רבי, כי **'דְּבָרִים' 'הַדְּבָרִים' לֹא מַשְׁמַע לְהוּ** שזה ייתור הניתן לדרשו. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי נַמִּי, הָכְתִיב 'שְׁמַע',** ומדוע אינו דורש מזה שאפשר לקרוא בכל לשון שאתה שומע, כחכמים. עונה הגמרא, **הַהוּא,** המילה 'שמע', **מִיבָּעֵי לֵיהּ** רבי לדרשה אחרת, שבקריאת שמע צריך **לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ.** ומבארת הגמרא, **וְרַבָּנָן** שדרשו מ'שמע', לקרוא בכל לשון שאתה שומע, ולא דרשו מכך שצריך להשמיע לאזניו, **סָבְרֵי לֵהּ כְּמַאן דְּאָמַר הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ יָצָא.**

הגמרא מברברת אם מחלוקת רבי וחכמים תלויה בעניין אחר. **לֵימָא** – האם נאמר **שֶׁקָּסָבַר רַבִּי,**

ביאורים למסכת סוטה דף לג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֱמְרָה ולפיכך יהא מותר לקרוא קריאת התורה בבית הכנסת בכל שפה, **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שרבי סובר שכל התורה רק **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה**, אם כן, 'וְהָיוּ' **דִּכְתַב רַחֲמָנָא** ללמד שקריאת שמע נאמרת רק בלשון הקודש ככתבה, **לָמָּה לִי**, הרי ודאי שאין לקוראה בלשון אחרת. דוחה הגמרא, יתכן שרבי סובר שהתורה נאמרה רק בלשון הקודש, ובכל זאת **אִיצְטְרִיךְ** את הדרשה של 'והיו', **מִשּׁוּם דִּכְתִיב 'שְׁמַע'**, והיה מקום לדרוש מזה כחכמים שאפשר לומר קריאת שמע בכל לשון, לכן כתבה התורה 'והיו' ללמד שלא נדרוש כך, אלא נדרוש מ'שמע' שצריך להשמיע לאוזנו.

וממשיכה הגמרא לברר, **לֵימָא** – האם נאמר **שֶׁקְּסָבְרֵי רַבָּנַן, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בִּלְשׁוֹן קוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שסוברים חכמים **שֶׁבְּכָל לָשׁוֹן** נאמרה, 'שְׁמַע' **דִּכְתַב רַחֲמָנָא** ללמד שאפשר לקרוא קריאת שמע בכל לשון, **לָמָּה לִי**, הרי ודאי שאפשר לקוראה בכל לשון. דוחה הגמרא, יתכן שחכמים סוברים שהתורה נאמרה בכל לשון, ובכל זאת **אִיצְטְרִיךְ** את הדרשה של 'שמע', **מִשּׁוּם דִּכְתִיב 'וְהָיוּ'**, והיה מקום לדרוש מזה כרבי שאפשר לומר קריאת שמע רק בלשון הקודש, לכן כתבה התורה 'שמע' ללמד שלא נדרוש כך, אלא נדרוש מ'והיו' שלא יקראנה למפרע בסדר הפוך.

שנינו במשנה **שֶׁתְּפִלָּה** נאמרת בכל לשון. מסבירה הגמרא שהמקור לדין זה הוא מסברא ולא צריך לימוד לזה, שהרי התפילה, בקשת **רַחֲמֵי הִיא**, ולכן, **כָּל הֵיכִי דְּבָעֵי, מְצַלֵּי** – בכל דרך שיכול לבקש בתפילה בכוונה, בה יתפלל, ואם יודע לכוון את ליבו בשפה מסויימת, שיתפלל בה.

מקשה הגמרא, **וּתְפִלָּה**, האם אכן נאמרת **בְּכָל לָשׁוֹן, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה, לְעוֹלָם אַל יִשְׁאַל אָדָם צָרְכָּיו בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַשּׁוֹאֵל צָרְכָּיו בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, אֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נִזְקָקִין לוֹ לִשְׁמוֹעַ, לְפִי שֶׁאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי**. מתרצת הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד, הָא בְּצִבּוּר**, מה שאמר רבי יהודה שאין להתפלל בארמית, נאמר לגבי יחיד המתפלל, כי הוא צריך שיסייעוהו מלאכי השרת, ואילו דברי משנתינו שתפילה נאמרת בכל לשון, נאמרו לגבי תפילת ציבור, והם אינם צריכים סיוע ממלאכי השרת.

מקשה הגמרא על דברי רבי יוחנן, **וְאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, וְהָתַנְיָא** ברייתא הסותרת לזה, שפעם כשהלכו פרחי כהונה מבני בית חשמונאי להלחם עם יוונים לפני יום הכיפורים, ונמשכה מלחמתם גם ביום כיפור, **וּיוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל** שעבד עבודת היום של יום כיפור, **שָׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר, 'נִצְחוּ טַלְיָא דְּאָזְלוּ לְאַגָּחָא קְרָבָא לְאַנְטוֹכְיָא'** – נצחו הצעירים שהלכו להילחם באנטוכיא. וכן למדנו עוד ברייתא, **וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, שֶׁשָּׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר, 'בְּטִילַת עֲבִידְתָּא דְּאָמַר שְׁנָאָה לְאַיְתָאָה עַל הֵיכָלָא** – התבטל החייל שאמר השונא להביא על ההיכל, **וְנֶחֱרַג גַּסְקַלְגָּם** מלך יון, **וּבְטְלוּ גְּזֵירוֹתָיו, וְכָתְבוּ** לעצמם השומעים ששמעו זאת משמעון הצדיק, איזו שעה היתה **אוֹתָהּ שָׁעָה, וְכִיוְּנוּנוּ** – ראו שהשעה שרשמו היתה מכוונת, שבדיוק אז אכן התבטל החייל, נהרג גסקלגס ובטלו גזירותיו, **וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי הָיָה** הבת קול **אוֹמֵר**, וזה סותר את דברי רבי יוחנן שמלאכי השרת אינם מכירים לשון ארמית. מתרצת הגמרא, **אִי בָּעֵית אֵימָא, בַּת** קוֹל **שַׁאנִי** – שונה ממלאכי השרת, שהמידה הממונה על ה'בת קול' יודעת שבעים לשון, **דְּלֵאשְׁמוּעֵי עֲבִידָא** – משום שתפקידה להשמיע דברים, והיא עשויה להשתלח לפעמים לאנשי עמים שונים המבינים אחת מכל השפות. **וְאִי בָּעֵית אֵימָא** תירוץ אחר, במקרים האלו, מי שאמר את הבת קול בארמית, המלאך **גַּבְרִיאֵל הֲוָה**, שהוא יודע את כל השפות, **דְּאָמַר מַר, בָּא גַּבְרִיאֵל** אל יוסף הצדיק **וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן**, כדי שפרעה ומצרים יקבלוהו למשנה למלך.

שנינו במשנה **שִׁבְרַכַּת הַמָּזוֹן** נאמרת בכל לשון, ומסבירה הגמרא שאין לזה דרשה, אלא כיוון שחייבה התורה לברך, **דִּכְתִיב, 'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ'**, ולא קבע הכתוב לשון מסויימת לברך בה, לכן אתה יכול לברך **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה מְבָרֵךְ**.

שנינו במשנה **שֶׁבּוּעַת הָעֵדוּת** נאמרת בכל לשון. הגמרא מסבירה מניין לומדים זאת, **דִּכְתִיב, 'וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה'**, ולא נאמר 'והשביעוה באלה', משמע מכך, **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת**.

שנינו במשנה **שֶׁשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן** נאמרת בכל לשון. הגמרא מסבירה מניין לומדים זאת, **אָתְיָא** בגזירה שווה **'תֶּחֱטָא' 'תֶּחֱטָא' מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת**.

הגמרא סיימה לעסוק בדברים הנאמרים בכל לשון, ועוברת לעסוק בחלק השני של המשנה, שם שנינו, **וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, מִקְרָא בִּיכּוּרִים וַחֲלִיצָה כּוּ'** וממשיכה המשנה **עַד מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד** – מניין שבלשון הקודש, שנאמר בפרשת ביכורים, **'וְעָנִית וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ'**, **וּלְהַלָּן** בברכות וקללות של הר גריזים והר עיבל **הוּא אוֹמֵר, 'וְעָנוּ הַלְּוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל'**, ודורשים גזירה שוה של 'עניה ואמירה', **מָה עֲנִיָּיה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן** אצל הלוים, נאמרה **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן** במקרא ביכורים, צריך לאומרו **בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ**.

שואלת הגמרא, **וּלְוִיִּם גּוּפֵיהוּ, מְנָלָן** שאמרו את הברכות והקללות בלשון הקודש. עונה הגמרא, **אָתְיָא** בגזירה שוה **'קוֹל' 'קוֹל' מִמֹּשֶׁה, כְּתִיב הָכָא** בלוים **'קוֹל רָם', וּכְתִיב הָתָם** במתן תורה, **'מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל', מָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ** ניתנה התורה, **אַף כָּאן** בלוים, היו צריכים לומר **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ**.

שנינו במשנה **חֲלִיצָה כֵּיצַד** – מניין שנאמרת בלשון הקודש, נאמר בחליצה 'וענתה ואמרה', ולהלן הוא אומר 'וענו הלוים ואמרו', מה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש. רבי יהודה אומר, 'וענתה ואמרה ככה' עד שתאמר בלשון הזה **וְכוּ'**. ממשיכה הגמרא לברר את שיטתם, שואלת הגמרא, **וְרַבָּנַן** שלמדו מגזרה שוה, **הַאי 'כָּכָה' מַאי עָבְדֵי לֵיהּ** – מה ילמדו מייתור תיבת 'ככה'. מתרצת הגמרא, חכמים **מִיבָּעֵי לְהוּ** – דורשים מתיבת 'ככה' **לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעַכֵּב** – דהיינו ממה שהסמיך הפסוק 'ככה' ל'יעשה', דורשים שרק דבר שהוא מעשה מעכב, דהיינו חליצה ורקיקה, אבל האמירה אינה מעכבת.

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יְהוּדָה** שלמד מתיבת 'ככה' שלשון הקודש מעכב, מהיכן ילמד הלימוד לדבר שהוא מעשה מעכב. מתרצת הגמרא, **מִ'כֹּה' 'כָּכָה'** – שהיתה התורה יכולה לכתב 'כה', דהיינו 'וענתה ואמרה כה יעשה לאיש', ולמה כתבה 'ככה', לדרוש לדבר שהוא מעשה מעכב. שואלת הגמרא, **וְרַבָּנַן** מה ילמדו מייתור התורה שכתבה 'ככה' ולא 'כה'. ומתרצת, **'כֹּה' 'כָּכָה' לֹא מַשְׁמַע לְהוּ** לרבנן לדרוש, שכך דרך התורה לפעמים לכתוב 'ככה' ולא 'כה'.

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לג עמוד א

רש"י

לֵימָא קָסָבַר רַבִּי. מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא שִׁתְּהֵא קְרִיאַת שְׁמַע כִּכְתָבָהּ: כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֱמְרָה. לִקְרוֹת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת: מְשׁוּם דִּכְתִיב שְׁמַע. אִיצְטְרִיךְ וְהָיוּ דְּלֹא תִּדְרְשִׁיהּ לִקְרִיאַת שְׁמַע בְּכָל לָשׁוֹן אֶלָּא לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו: תְּפִלָּה. דִּקְתָנֵי מַתְנִי׳ בְּכָל לָשׁוֹן לֹא צְרִיךְ קְרָא, דְּהָא רַחֲמֵי נִינְהוּ, וְהַהוּא לִשְׁנָא דְּיָדַע לְכַוֵּן לִבּוֹ לִיצַלֵּי: יָחִיד. צְרִיךְ שֶׁיְּסַיְּיעוּהוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, צִבּוּר לֹא צְרִיכֵי לְהוּ דִּכְתִיב (לוי׳ כ״ו) וְהָן אֵל הַבִּיר לֹא יִמְאָס, אֵינוֹ מוֹאֵס בִּתְפִלָּתָן שֶׁל רַבִּים: נָצְחוּ מַלְיָא דְּאִלּוּ לְאַנְּחָא קְרָבָא בְּאַנְטוֹכְיָא. שֶׁהָלְכוּ פְּרִחֵי כְּהֻנָּה בְּנֵי בֵּית חַשְׁמוֹנָאִי לְהִלָּחֵם עִם יְוָנִים לִפְנֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים וְנִלְחֲמוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְשָׁמַע יוֹחָנָן בַּת קוֹל כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵד עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים: עֲבִידְתָּא. חַיִל, לְשׁוֹן הֶעֱבִיד אֶת חֵילוֹ עֲבוֹדָה גְּדוֹלָה (יְחֶזְקֵאל כ״ט): גַּסְקַלְגָּם. שֵׁם מֶלֶךְ יָוָן: שֵׁאנִי בַּת קוֹל. אוֹתָהּ מִדָּה הַמְמֻנָּה עַל כָּךְ יוֹדַעַת בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁעֲשׂוּיָה לְהַשְׁמִיעַ וְהִיא מִשְׁתַּלַּחַת לְכָל הַלְּשׁוֹנוֹת פְּעָמִים לָזֶה וּפְעָמִים לָזֶה: דְּאָמַר מַר. לְקַמָּן בְּפֶרֶק א (דף ט׳.): וְלִמְדוּ. לְיוֹסֵף שִׁבְעִים לְשׁוֹנוֹת: ה"נ. בְּרִכַּת הַמָּזוֹן דִּכְתִיב וּבֵרַכְתָּ, וְלֹא גְּרִסִינָן מִנְּלָן, דְּלֹא בָּעֵיא קְרָא, דְּמַהֵיכָא תֵּיתֵי דְּבָעֵינָן לְשׁוֹן קֹדֶשׁ: בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהָיָה מְבָרֵךְ. לֹא קָבַע לוֹ הַכָּתוּב לְשׁוֹן: שְׁבוּעַת הָעֵדוּת מִנְּלָן. דְּאִי לֹא כְּתַב קְרָא אֵיבָא לְמֵימַר דְּבָעֵינָן דּוּמְיָא דְּשִׁבוּעַת הַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל שֶׁהוּא בְּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: וְשָׁמְעָה. מִדְּלֹא כְּתִיב וְהִשְׁבִּיעוּהָ בְּאָלָה, יַעֲנוּ בְקוֹל. בְּמַתַּן תּוֹרָה, וּבְלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ נִתְּנָה: לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעֻבָּב. בָּהּ, דְּכְגוֹן חֲלִיצָה וּרְקִיקָה, דְּכָבָה מִשְּׁמַע עִבּוּבָא דְּאָסוּר לִשְׁנוֹת, וּסְמָכוֹ לְיַעֲשֶׂה לוֹמַר שֶׁהַמַּעֲשֶׂה מְעֻבָּב:

תוספות

כל התורה כולה בכל לשון נאמרה. פי׳ ר״ח הא פשיטא דבשעת מ״ת ניתנו למשה בלשון קודש והאי דקאמר הכא [בכל לשון] היינו אם ניתנה להעתיקה בלשון אחר או לא ומפירושו נשמע דלמ״ד לא ניתנה להעתיקה בלשון אחר לא ניתנה לקרוא כמו כן בלשון אחר דמי שהיה קורא אותה בלשון פרסי והיא כתובה לשון עברי כאילו היה קורא בעל פה כדאמרינן בפ׳ שני דמגילה (דף יח.) קראה תרגום לא יצא היכי דמי אילימא דכתיבא מקרא וקא קרי תרגום היינו על פה הוא לא צריכא דכתיבא תרגום וקא קרי תרגום ולא ידענא לפירושו היכי סלקא דעתיה למימר אליבא דרבי דבבל לשון ניתנה ליכתב אם כן הא דאמר רבי ק״ש ככתבה היינו בכל לשון שהרי בכל לשון ניתנה ליכתב אם כן היינו רבנן ותו תפשוט מיהא התם דאליבא דרבי בלשון הקודש נאמרה ותו מאי קמבעיא ליה והא פלוגתא היא בפ״ק דמגילה (דף ח:) תנן אין בין ספרים למזוזות ותפילין אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותפילין ומזוזות אינן נכתבין אלא אשורית בלבד רשב״ג אומר אף ספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית בלבד וי״ל מהא דאמר רבי קרית שמע ככתבה ליכא למידק מיניה דאיכא למימר ככתבה המיוחד לה כשנכתבה יחידי כגון במזוזות ותפילין דכ״ע מודו דבלשון הקודש והא דקאמר לימא קסבר רבי כל התורה בכל לשון נאמרה ה״פ ולית ליה דרשב״ג דאמר דוקא יוונית ולרבנן דאמרי בלשון הקודש לית להו דרבנן דאמרי ספרים נכתבים בכל לשון כך צריך לפרש לפי פירוש ר״ח:

ברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת. רש״י שיבש הגירסא דלא גרס מנלן ופי׳ משום דלא בעי קרא דמהיכא תיתי דליבעי לשון הקודש ומיהו נראה עיקר כגירסת הספרים דגרסי בהו מנלן דסד״א נילף ברכה מברכות הר גריזים דכתיב בהו אלה יעמדו לברך (דברים כז) מה להלן בלשון קודש אף כאן דהא בהאי ג״ש ילפינן בפירקין (לקמן דף לח.) ברכת כהנים דבלשון הקודש להכי כתיב וברכת את ה׳ כלומר מאחר שהברכה והשבח כלפי השכינה תוכל לברך בכל לשון שתרצה ומסתמא בלשון שאתה מכיר שתתן שבח להקב״ה בלבב שלם להנאתך והכי נמי

1 כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֱמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בִּלְשׁוֹן
2 הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, "וְהָיוּ" דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי?
3 אִיצְטְרִיךְ מִשּׁוּם דִּכְתִיב "שְׁמַע". לֵימָא קָסָבְרִי רַבָּנַן כָּל
4 הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בִּלְשׁוֹן קוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ
5 בְּכָל לָשׁוֹן, "שְׁמַע" דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי? אִיצְטְרִיךְ
6 מִשּׁוּם דִּכְתִיב "וְהָיוּ": תְּפִלָּה: רַחֲמֵי הִיא, כָּל הֵיכִי דְּבָעֵי,
7 מְצַלֵּי. וּתְפִלָּה בְּכָל לָשׁוֹן? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה: לְעוֹלָם
8 אַל יִשְׁאַל אָדָם צְרָכָיו בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּית, דְּאָמַר ר׳ יוֹחָנָן:
9 כָּל הַשּׁוֹאֵל צְרָכָיו בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי אֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְזַקְּקִין
10 לוֹ, לְפִי שֶׁאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי? לָא
11 קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד הָא בְּצִבּוּר. וְאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין
12 בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי? וְהָתַנְיָא: יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שָׁמַע בַּת קוֹל
13 מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר: נִצְּחוּ מַלְיָא דְּאָזְלוּ
14 לְאַנְּחָא קְרָבָא לְאַנְטוֹכְיָא. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק
15 שֶׁשָּׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר:
16 בְּטִילַת עֲבִידְתָּא דַּאֲמַר שְׂנָאָה לְאֵיתָאָה עַל הֵיכָלָא
17 וְנֶהֱרַג גַּסְקַלְגָּם וּבְטֵלוּ גְּזֵירוֹתָיו, וְכָתְבוּ אוֹתָהּ שָׁעָה
18 וְכִיּוֹנוּ וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי הָיָה אוֹמֵר! אִי בָּעֵית אֵימָא: בַּת
19 קוֹל שָׁאנִי, דְּלְאִשְׁמוּעֵי עֲבִידָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: גַּבְרִיאֵל
20 הָוָה, דְּאָמַר מָר, בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן:
21 בִּרְכַּת הַמָּזוֹן: דִּכְתִיב "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה׳
22 אֱלֹהֶיךָ" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה מְבָרֵךְ: שְׁבוּעַת הָעֵדוּת:
23 דִּכְתִיב: "וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה" בְּכָל לָשׁוֹן
24 שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת: שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן: אָתְיָא "תֶּחֱטָא" "תֶּחֱטָא" מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת: וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִים
25 בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ: מִקְרָא בִּיכּוּרִים וַחֲלִיצָה כו׳, עַד מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה׳
26 אֱלֹהֶיךָ" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל". מָה "עֲנִיָּה" הָאֲמוּרָה
27 לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּלְוִיִּם גּוּפֵיהוּ מִנְּלָן? אָתְיָא "קוֹל" "קוֹל" מִמֹּשֶׁה,
28 כְּתִיב הָכָא "קוֹל רָם" וּכְתִיב הָתָם: "מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל" מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן
29 הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. חֲלִיצָה כֵּיצַד וְרַבָּנַן הַאי "כָּכָה" מַאי עֲבָדֵי לֵיהּ? מִיבְּעֵי לְהוּ,
30 לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעֻבָּב. וְר׳ יְהוּדָה, מִ"כֹּה", "כָּכָה". רַבָּנַן, "כֹּה" "כָּכָה" לָא מַשְׁמַע לְהוּ.

ור׳

איתא בירושלמי [דפרקין דאמר התם] וברכת כדי שיהא יודע למי מברך [ומשמע בפרק כיצד מברכין] (כריתות דף מ:) אפילו אמרה בלשון חול שלא כתיקונה יצא דומיא דבנימין רעיא כרך ריפתא בתר דכרך אמר בריך רחמנא מריה דהאי פיתא ואמר רב דיצא ידי ברכה ראשונה ומואמרת לפני ה׳ אלהיך דכתיב גבי וידוי [מעשר לא יליף דלא] דמי להאי דהכא כתיב את ה׳ אבל התם לפני ה׳ דלהכי כתיב לפני ה׳ דמשמע דבעזרה היה מתודה ולהכי איצטריך גזירה שוה דאמירה אמירה: **שבועת** העדות מנא לן. נראה לפרש אי לאו קרא הוה אמינא נילף קול קול ממשה להכי כתיב ושמעה דמשמע בכל לשון שהיא שומעת מדלא כתיב והשביעה בשבועת האלה אבל לפירוש רש״י דפי׳ אי לאו קרא הוה אמינא דומיא דשבועת הר גריזים והר עיבל שהיו בלשון הקודש אדרבה נילף משבועת סוטה שהיא בלשון חול ועוד נילף אלה אלה מסוטה דכתיב בה בשבועת האלה להכי אית לך למימר אי לאו דכתיב ושמעה לא הוה ידענא אי הוה לן למילף קול קול או אלה אלה: **אתיא** תחטא תחטא. נראה דהא גזירה שוה לאו דוקא נקט לה הכא דהא מהיכא תיתי דנבעי בלשון קודש אדרבה בלא גזירה שוה דתחטא תחטא הוה משמע טפי דבכל לשון דהוה ילפינן מעילה מעילה מסוטה אלא אגב דילפינן בשבועות (דף לה.) בהא גזרה שוה דבתביעת ממון הכתוב מדבר נקט לה נמי הכא: **וענית** ואמרת ולהלן הוא אומר וענו הלוים ואמרו. תימה אדרבה לילף ואמרת לפני ה׳ אלהיך מואמרת לפני ה׳ אלהיך מוידוי מעשר דהא מדדמי ליה ילפינן ואם תאמר הכא עניה עניה גמיר הא לעיל פריך ונילף אמירה אמירה מלוים ומהדר דנין עניה ואמירה מעניה ואמירה ואין דנין עניה גרידתא מעניה גרידתא (נ״ל ואין דנין אמירה גרידתא מעניה ואמירה): **אתיא** קול קול. אין לומר אדרבה נילף קול קול משבועת הפקדון דעניה וקול מעניה וקול גמיר ואין דנין עניה וקול מקול גרידא: **ורבי** יהודה מכה ככה. לא ידענא אי דריש ר׳ יהודה מכה ככה דכל האמור בפרשה אפילו קריאה מעכבא דאין לשנות מכל האמור דלהכי אהני כה ככה וממילא הוי לשון קודש נמי עיכובא דפרשה נאמרה בלשון קודש ותימה לומר כן דא״כ כמאן מרבותיו ס״ל לא כרבי אליעזר ולא כר׳ עקיבא דתרוייהו מודו דקריאה לא מעכבא ולא פליגי אלא ברקיקה (כיצמות דף קלז:) דלר׳ אליעזר מעכבא כיון דהוי מעשה ולרבי עקיבא לא מעכבא מעשה באיש בעי׳ ואם אית לך למימר דרבי יהודה סבר דדוקא בלשון קודש מעכב אבל אם לא קראה כלל אינו מעכב גם הוא סברא תמוה שאם לא קראה כלל אינו מעכב ואם קראה בלשון חול מעכב ומסתברא טפי למימר דסבירא ליה דקריאה מעכב ופליג אתנא דמתניתין בפרק מצות חליצה (יבמות דף קלז:) דקא סבר רבי יהודה לא נחלקו רבי עקיבא ורבי אליעזר בדבר זה והכי אמר בעלמא כגון בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת דף קלה:)

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לג עמוד ב

תוספות

(קלה:) גבי פלוגתא דב"ש וב"ה תמיה לרבי כיון דהטיל הכתוב ככה בין קריאה למעשה [נימא] דלעבבו תרוייהו ותו איכא למיתמה אדרבה הוה לן למימר אליבא דרבי יהודה אפילו אי לא הוה כתיב אלא כה דקריאה מעבבא ולא מעשה דהא שמעינן ליה בפ"ק דר"ה (קף ט:) דמקרא נדרש לפניו ולא לאחריו דאמר יובל אע"פ שלא שמטו אע"פ שלא תקעו יכול אע"פ שלא שילחו ת"ל היא דברי רבי יהודה ומפרש טעמא מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו ולא לפני פניו כלומר עיכובא דהיא נדרש דוקא אוקראתם דרור שלפניו ולא אושבתם איש אל אחוזתו של אחריו ולא אתקיעה שלפני פניו וי"ל דה"פ ורבי יהודה האי דמעשה מעכב מכה ככה דאי לא הוי כתיב אלא כה ה"א דדרשינן ליה דוקא אקריאה שלפניו להכי כתיב ככה יתי'רא למדרשיה נמי אמעשה שלאחריו:

מול הגלגל סמוך לגלגל. משמע מקום הרואה את הגלגל כדאמר (חולין קף יט:) ממול ערפו מול הרואה את הערוף ולהכי אמר רבי אלעזר מול הגלגל והלא לא ראו את הגלגל ירושלמי מה מקיים ר"א הר גריזים והר עיבל שתי גבשושית היו עשוי וקראו זה הר גריזים וזה הר עיבל על דעתיה דרבי יהודה מאה ועשרים מיל הלכו באותו היום על דעת ר"א לא זזו ממקומם ותו בירושלמי דר' ישמעאל אומר כל ביאות שנאמרו בתורה לאחר י"ד שנים נאמרו ז' שנים שכיבשו ושבע שנים שחילקו ודכוותיה לא נאמר ברכות וקללות אלא לאחר י"ד שנים היתיב ר' חנינא קמיה ר' מנא והכתיב והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה א"ל אבנים הקימו אותם מיד ברכות וקללות לאחר י"ד שנים נאמרות:

וכשהחזירוהו למקומו. ואי קשה והא בדברי הימים (ב' ה') כתיב וישאו הלוים את הארון תריץ דהאי אחד מכ"ד מקומות שנקראו הכהנים לוים דהא כתיב התם ויעלו את הארון ואת אהל מועד וגו' וכתיב העלו אותם הכהנים הלוים ופירוש הכהנים הארון והלוים אהל מועד וכליו וכתיב ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו וכתיב במלכים וישאו הכהנים את הארון וכתיב ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד וגו' וכתיב ויעלו אותם הכהנים והלוים אי נמי הכהנים נטלוהו ממקומו אשר נטה לו דוד ומסרוהו ללוים והלוים נשאו עד ההיכל והכניסוהו הכהנים לדביר הרי כל המקראות מקויימים ועל זה אמר רבי יוסי כשהחזירוהו למקומו:

יותר

רש"י

1 **ור' יהודה האי.** גִּזְרָה שָׁוָה דַּעֲנִיָּה וְאֲמִירָה מֵאי עָבִיד לֵיהּ: **עֲנִיָּה גָּמַר.** גִּזְרָה
2 שָׁוָה דַּעֲנִיָּה עֲנִיָּה לָמַד מֵרִבּוֹ, ג"ש דְּקוֹל קוֹל לֹא שָׁמַע, וְאֵין הָאָדָם דָּן גז"ש אא"כ
3 קִבְּלָהּ: **כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כֹּה כָּכָה עֲנִיָּה וַאֲמִירָה.** בְּדָבָר הַתְּלוּי בְּדִבּוּר, אֵינוֹ
4 אֶלָּא לְשׁוֹן קֹדֶשׁ: **ה"ג כֹּה כֹּה תְּבָרְכוּ.** כְּלוֹמַר לְעִנְיַן נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם אֵיתְמָר, דְּיָלְפִי
5 לָהּ רַבָּנַן לְקַמָּן (קף לח.) בִּגְזֵרָה שָׁוָה, וְאָתָא ר'
6 יְהוּדָה לְמִימַר בְּגוּפָהּ כְּתִיב: ה"ג כָּכָה
7 דַּחֲלִיצָה עֲנִיָּה וַאֲמִירָה דִּלְוִיִּם, וְלֹא גְּרִסִינָן
8 מִלְּוִיִּם, כְּלוֹמַר לְעִנְיַן לְוִיִּם אָמַר דְּיָלְפִי לָהּ
9 רַבָּנַן בְּקוֹל קוֹל, וְאָתָא אֵיהוּ לְמִימַר דְּמַעֲנִיָּה
10 עֲנִיָּה יָלְפָה, מִיבְּמָה דִּכְתִיב בָּהּ כָּכָה: **הָלֹא**
11 **הַמָּה בְּעֵבֶר הַיַّרְדֵּן.** כְּשֶׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר
12 נֶאֱמַר לָהֶם סִימָנֵי הַר גְּרִזִּים וְעֵיבָל וּמִקּוֹמָם
13 שֶׁהֵם בְּעֵבֶר הַשֵּׁנִי שֶׁל יַרְדֵּן, יִשְׂרָאֵל הָיוּ
14 לְמִזְרַח הַיַّרְדֵּן כִּדְכְתִיב בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן
15 לָקְחוּ נַחֲלָתָן מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ קֵדְמָה
16 מִזְרָחָה (יְהוֹשֻׁעַ יג), וְנֶאֱמַר לָהֶם שֶׁהֶהָרִים
17 הָאֵלֶּה בְּמַעֲרַב הַיַّרְדֵּן (מֵעֵבֶר הַיַّרְדֵּן) וְאֵילָךְ
18 הַרְבֵּה לְהַלֵּן מִן הַיַّרְדֵּן לְצַד מַעֲרָב וְלֹא סָמוּךְ
19 לַיַّרְדֵּן: **אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ.** וּמַהוּ
20 מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ זֶהוּ מִזְּרָח שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה
21 מִשָּׁם, כְּלוֹמַר רְחוֹק מִמִּזְרָחוֹ שֶׁל יַרְדֵּן,
22 וּמְצִינוּ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר
23 אַחֲרֵי מֻפְלָג: **שֶׁיּוֹשְׁבִים בָּהֶם כּוּתִיִּים.**
24 עַכְשָׁיו הֵן יוֹשְׁבִין בָּהֶן, שֶׁהוֹשִׁיבָן בָּהֶם
25 סַנְחֵרִיב כְּשֶׁהֶגְלָה עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, דִּכְתִיב
26 וַיָּבֵא מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֲנָשִׁים מִבָּבֶל וּמִכּוּתָה
27 וּמֵעַוָּא וְגוֹ' וַיּוֹשִׁיבֵם בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן (מְלָכִים ב יז), וְהָנֵךְ עָרֵי שׁוֹמְרוֹן נִינְהוּ דִּתְנַיָּא בְּמַתְנִיתִין
28 שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן: תַּנְיָא לֹא גֹּרֶס, דְּכֻלְּהוּ חָדָא
29 מַתְנִיתָא הִיא בְּסִפְרֵי: **סִפְרֵי כּוּתִיִּים.** שֵׁיֵּשׁ
30 לָהֶם תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְאֵינָן מַאֲמִינִים בַּתּוֹרָה
31 שֶׁבַּעַל פֶּה: **בְּעָבְרְכֶם.** מִשֶּׁמַּע בּוֹ בִּיּוֹם תָּקִימוּ
32 אֶת הָאֲבָנִים בְּהַר עֵיבָל: **אַחֲרֵי דֶּרֶךְ.**
33 מִמְּלָג מִן הַמַּעֲרָב, דְּאַחֲרֵי לְשׁוֹן הִפְלָגָה, וְהַאי
34 מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מַעֲרָב הוּא, לְשׁוֹן כִּי בָא
35 הַשֶּׁמֶשׁ (בְּרֵאשִׁית כח), מָקוֹם שֶׁחַמָּה שׁוֹקַעַת
36 מְפָלָג מִשְּׁקִיעָתָהּ, וְהַיְינוּ לְצַד מִזְרָח סָמוּךְ
37 לַיַّרְדֵּן מִיָּד: **בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶרֶץ הַחִוִּי הִיא.**
38 בְּנִיחוּתָהּ, אֵינָהּ אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶלָּא אֶרֶץ
39 הַחִוִּי, דְּהָא שֶׁכֶם חִוִּי הִיא דִּכְתִיב (שָׁם לג) וַיָּבֹא
40 יַעֲקֹב שָׁלֵם וגו', וּכְתִיב (שָׁם לד) שֶׁכֶם בֶּן חֲמוֹר
41 הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ: **הַיּוֹשֶׁבֶת בָּעֲרָבָה.** אֵינוֹ
42 אֶלָּא הָרִים: **מוּל הַגִّלְגָּל.** רְחוֹקִים מִן הַגִּלְגָּל
43 הֵם, וְהַסִּימָנִים הַלָּלוּ לֹא עֲלֵיהֶם נֶאֱמְרוּ
44 וְלָמָּה נֶאֱמְרוּ: **ר"א בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר לֹא בָא**
45 **הַכָּתוּב כוּ'.** וְרַבִּי אֶלְעָזָר נָמֵי אַדְּרַבִּי
46 אֶלְיֶעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָמוּךְ, וּבְוַוּתֵיהּ מְפָרֵשׁ
47 לִקְרָא: **כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶם בָּרִאשׁוֹנָה.**
48 בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְּחוֹתָם הַדֶּרֶךְ,
49 כָּךְ בָּא עַכְשָׁיו לִישַׁר דַּרְכֵּיהֶם וּלְהוֹרוֹתָם
50 הַדֶּרֶךְ, לְפִי שֶׁגָּלוּי לְפָנָיו שֶׁעָתִיד הָעָנָן לִפְסוֹק
51 בְּמִיתַת מֹשֶׁה וְלֹא יֵלֵךְ עִם יְהוֹשֻׁעַ הוֹרָה
52 וכיון

1 **וְר' יְהוּדָה, הַאי "וְעָנָתָה וְאָמְרָה" מַאי עָבִיד לֵיהּ?**
2 **מִיבָּעֵי לֵיהּ לְאַגְמוּרֵי לַלְוִיִּם, דְּבִלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וְלֵילֵף "קוֹל"**
3 **מִמֹּשֶׁה? "עֲנִיָּה" "עֲנִיָּה" גָּמִיר, "קוֹל" "קוֹל" לָא גָּמִיר.**
4 **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה"**
5 **"כָּכָה", "עֲנִיָּה" וְ"אֲמִירָה" אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ;**
6 **"כֹּה" "כֹּה תְּבָרְכוּ" "כָּכָה" דְּחַלִּיצָה, "עֲנִיָּה" וַ"אֲמִירָה"**
7 **דְּלְוִיִּם. בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד? כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת**
8 **הַיַּרְדֵּן כו':** תָּנוּ רַבָּנַן: **"הֲלֹא הַמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן" מֵעֵבֶר**
9 **לַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. "אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ"**
10 **מָקוֹם שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת, "בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה"**
11 **אֵלּוּ הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהֶם כּוּתִיִּים. "מוּל**
12 **הַגִּלְגָּל" סָמוּךְ לַגִּלְגָּל, "אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה" שֶׁכֶם. וּלְהַלָּן**
13 **הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד**
14 **אֵלוֹן מוֹרֶה", מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן שְׁכֶם, אַף**
15 **כָּאן שְׁכֶם. תַּנְיָא, אָמַר ר' אֶלְעָזָר בְּר' יוֹסֵי: בְּדָבָר זֶה**
16 **זִיַּפְתִּי סִפְרֵי כּוּתִיִּים. אָמַרְתִּי לָהֶם: זִיַּפְתֶּם תּוֹרַתְכֶם**
17 **וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיֶדְכֶם כְּלוּם. שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים אֵלוֹנֵי מוֹרֶה**
18 **שְׁכֶם, אַף אָנוּ מוֹדִים שֶׁאֵלוֹנֵי מוֹרֶה שְׁכֶם. אָנוּ לְמַדְנוּהָ**
19 **בְּגְזֵרָה שָׁוָה, אַתֶּם בַּמֶּה לְמַדְתֻּם? ר' אֶלְעָזָר אָמַר:**
20 **"הֲלֹא הַמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן" סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן, דְּאִי מֵעֵבֶר**
21 **הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ, הֲלֹא כְּתִיב "וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן".**
22 **"אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ" מָקוֹם שֶׁהַחַמָּה שׁוֹקַעַת,**
23 **"בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי", אֶרֶץ חִוִּי הִיא? "הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה" וַהֲלֹא**
24 **בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת הֵן יוֹשְׁבִין? "מוּל הַגִּלְגָּל" וַהֲלֹא לֹא**
25 **רָאוּ אֶת הַגִּלְגָּל? ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: לֹא בָא**
26 **הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַרְאוֹת לָהֶן דֶּרֶךְ בַּשְּׁנִיָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה**
27 **לָהֶן בָּרִאשׁוֹנָה. "דֶּרֶךְ" בְּדֶרֶךְ לְכוּ, וְלֹא בְּשָׁדוֹת וּכְרָמִים.**
28 **"הַיֹּשֵׁב" בַּיְּשׁוּב לְכוּ, וְלֹא בַּמִּדְבָּרוֹת. "בָּעֲרָבָה" בָּעֲרָבָה**
29 **לְכוּ, וְלֹא בְּהָרִים וּגְבָעוֹת. תָּנוּ רַבָּנַן: כֵּיצַד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל**
30 **אֶת הַיַּרְדֵּן? בְּכָל יוֹם אָרוֹן נוֹסֵעַ אַחַר שְׁנֵי דְגָלִים, וְהַיּוֹם**
31 **נָסַע תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ**
32 **עֹבֵר לִפְנֵיכֶם". בְּכָל יוֹם וְיוֹם לְוִיִּם נוֹשְׂאִין אֶת הָאָרוֹן,**
33 **וְהַיּוֹם נְשָׂאוּהוּ כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כְּנוּחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי**
34 **הַכֹּהֲנִים נִשְׂאֵי אֲרוֹן ה'" וגו'. תַּנְיָא, ר' יוֹסֵי אוֹמֵר:**
35 **בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נְשָׂאוּ כֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן: כְּשֶׁעָבְרוּ**
36 **אֶת הַיַּרְדֵּן וּכְשֶׁהֵסִיבוּ אֶת יְרִיחוֹ וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ.**
וכיון

לָהֶם לְאַחַר שֶׁיַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן לִכְבּוֹשׁ אֶת הָאָרֶץ יֵלְכוּ דֶּרֶךְ כִּבּוּשָׁה וְדֶרֶךְ יִישׁוּב וְדֶרֶךְ אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי שֶׁהִיא עֲרָבָה, וְאַל יַקִּיפוּ סָמוּךְ לִשְׂפַת הַיַּרְדֵּן דֶּרֶךְ אֶרֶץ הַחִוִּי שֶׁהִיא הָרִים וּגְבָעוֹת, אֶלָּא יִכְבְּשׁוּ לְתוֹכָהּ מִצַּד מַעֲרָב רָחוֹק מִן הַיַּרְדֵּן וַיַּקִּיפוּ וַיִּכְבְּשׁוּ: **אַחַר שְׁנֵי דְגָלִים.** כְּדִכְתִיב בִּפְרָשַׁת נָשֹׂא גַּבֵּי מַסָּעוֹת דְּגָלִים: **לִפְנֵיכֶם.** מִשֶּׁמַּע לִפְנֵי כֻּלְּכֶם:
בְּכָל יוֹם הָיוּ הַלְוִיִּם נוֹשְׂאִים. בְּנֵי קְהָת, כְּדִכְתִיב וּמִשְּׁמֹרְתָם הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וגו' (בְּמִדְבַּר ג:) **וּכְשֶׁסִּבְּבוּ אֶת יְרִיחוֹ.** כְּדִכְתִיב וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן אֶל הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂאוּ אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' וגו': **וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ.** בִּימֵי שְׁלֹמֹה לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, דִּכְתִיב וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן (מְלָכִים ח ח), וְהַיְינוּ הֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁכְּשֶׁהָגְלָה בִּימֵי עֲלִי מִתּוֹךְ בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁל מִשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה מִשָּׁם נִטַּל, שֶׁהַמִּשְׁכָּן נִקְבַּע בְּשִׁילֹה, וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ פְּלִשְׁתִּים לֹא הָיָה לוֹ מָקוֹם קָבוּעַ שֶׁהֵרֵי חָרַב מִשְׁכָּן שִׁילֹה וְנִשְׁתַּהֵא בְּבֵית אֲבִינָדָב, וּמִשָּׁם הֵבִיאוּ דָּוִד לְסוֹף עֲשָׂרִים שָׁנָה לְבֵית עוֹבֵד אֱדוֹם וּמִשָּׁם לְעִיר דָּוִד עַד שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבָנָה לוֹ הַדְּבִיר לִפְנִים מִן הַהֵיכָל וְאַמָּה טְרַקְסִין חוּצָצַת בְּמָקוֹם הַפָּרוֹכֶת וְהוּא קָרוּי מְקוֹמוֹ הַמְיֻחָד כִּדְכְתִיב וַיְבִיאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' אֶל מְקוֹמוֹ אֶל דְּבִיר הַבַּיִת וגו' (שָׁם;
וכיון

ביאורים למסכת סוטה דף לג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יְהוּדָה** שלא למד מהגזירה שוה של 'וענתה ואמרה' 'וענו הלוים ואמרו' כרבנן שחליצה נאמרת רק בלשון הקודש, אלא למד זאת מתיבת 'ככה', **הַאי** 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה' **מַאי עָבִיד לֵיהּ** – מה ילמד מהגזירה שוה הזו של 'עניה ואמירה'. מתרצת הגמרא, **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – צריך רבי יהודה את הגזירה שוה כדי **לְאַגְמוּרֵי** – ללמד מפרשת חליצה **לְלִוִּים** שהברכות והקללות בהר גריזים ובהר עיבל **דְּבִלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ** חייבים להאמר. ולא סובר כרבנן שלמדו לעיל דין זה מגזירה שוה 'קול' 'קול' ממשה. שואלת הגמרא, **וְלֵילַף** רבי יהודה גזירה שוה 'קול קול' **מִמֹּשֶׁה** כמו שלמדו רבנן.

מתרצת הגמרא, רבי יהודה **'עֲנִיָּה עֲנִיָּה' גָּמִיר, 'קוֹל קוֹל' לֹא גָּמִיר** – לא קיבל ללמוד גזירה שוה מרבו אלא 'ענייה ענייה', ואין אדם דן גזירה שוה אלא אם כן קבלה מרבו. מביאה הגמרא ראיה לתירוצה, **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה במצוות התלויות בדיבור, לשונות **'כֹּה' 'בָכָה' 'עֲנִיָּה וַאֲמִירָה', אֵינוֹ** יוצא ידי חובתו **אֶלָּא בִלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.** ומפרטים היכן מצינו כן, **'כֹּה'** נאמר בתורה בפרשת נשיאת כפים של הכהנים **'כֹּה תְּבָרְכוּ'**, ולומדים מתיבת 'כה' שדווקא בלשון הקודש, ואין צריך ללמוד מגזירה שוה 'ברכה ברכה' כמו שלמדו רבנן להלן. **'בָכָה'** נאמר בתורה בפרשה **דַּחֲלִיצָה** וכדלעיל. **'עֲנִיָּה וַאֲמִירָה'** נאמרה בתורה בפרשת ברכות וקללות **דִּלְוִיִּם.** הרי לנו מפורש שרבי יהודה למד שברכות וקללות דלוים נאמרים בלשון הקודש ממה שכתבה התורה 'עניה ואמירה', ולא מגזרה שוה 'קול קול'.

שנינו במשנה **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד, כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** ובאו אל הר גריזים ואל הר עיבל שבשומרון שבצד שכם שבאצל אלוני מורה, שנאמר 'הלא המה בעבר הירדן וגו'', ולהלן הוא אומר 'ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה', מה אלון מורה האמור להלן שכם, אף אלון מורה האמור כאן שכם **כו'.** כשהיו ישראל במדבר מעבר הירדן המזרחי, נאמרו להם סימני מקום הר גריזים והר עיבל שהם בעבר הירדן המערבי שהוא ארץ ישראל. ונחלקו רבי יהודה ורבי אלעזר בצורת הדרשות מן הפסוקים לדעת את מקומם המדויק.

תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בפסוק "הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש בארץ הכנעני היושב בערבה מול הגלגל אצל אלוני מורה", ומבאר רבי יהודה **'הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן'** משמע **מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וָאֵילָךְ** – מרחק רב בתוך ארץ ישראל מערבה, רחוק מן הירדן, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.** וממשיך רבי יהודה לבאר את המשך הפסוק, **'אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ'** משמע רחוק **מִמָּקוֹם שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת,** דהיינו רחוק ממזרחו של ירדן, שבצד מזרח השמש זורחת, ו'מבוא השמש' לשון שהשמש באה משם, ו'אחרי' הוא לשון רחוק הרבה. והמשך הפסוק **'בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה'** מלמדנו **שֶׁאִלּוּ הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל,** שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהֶם עכשיו **כּוּתִּיִּים,** שהושיב אותם סנחריב שם כשהגלה את עשרת השבטים. עוד ממשיך הפסוק **'מוּל הַגִּלְגָּל'** משמע **סָמוּךְ לַגִּלְגָּל,** מקום הרואה את הגלגל. והמשך הפסוק **'אֵצֶל אֵלוֹנֵי מוֹרֶה'** היא העיר **שְׁכֶם,** ולומדים זאת מגזירה שוה, שהרי **וְלֵהָלֵךְ** – לעיל בספר בראשית **הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן** בספר בראשית, היא העיר **שְׁכֶם,** שהרי הפסוק אומר במפורש 'עד מקום שכם עד אלון מורה' משמע שהוא אותו מקום, **אַף כָּאן** בפסוק 'אצל אלוני מורה' היא העיר **שְׁכֶם.**

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסִי, בְּדָבָר זֶה – על ידי גזירה שוה זו, **זִיַּפְתִּי סִפְרֵי כּוּתִּיִּים** – הוכחתי להם שספריהם מזוייפים, שמתברכים בלבבם שהר גריזים הוא המקום אשר יבחר ה', וכך **אָמַרְתִּי לָהֶם, זִיַּפְתֶּם תּוֹרַתְכֶם וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיֶדְכֶם כְּלוּם,** ואין אתם יודעים היכן הר גריזים, אלא **שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים** שהוא אצל **אֵלוֹנֵי מוֹרֶה** הוא **שְׁכֶם, וַאַף אָנוּ מוֹדִים שֶׁאֵלוֹנֵי מוֹרֶה** הוא **שְׁכֶם,** אבל **אָנוּ לְמַדְנוּהָ בְּגְזֵרָה שָׁוָה** כדלעיל, **וְאַתֶּם בְּמָה לְמַדְתֶּם,** שהרי אינכם מודים בגזירה שוה שאינה מפורשת בתורה שבכתב. עד כאן דעת רבי יהודה, שהר גריזים והר עיבל הם בתוך ארץ ישראל, רחוק מערבה מן הירדן.

רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, שהר גריזים והר עיבל קרובים מאד לירדן, וכך מבאר את הפסוק **'הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן'** פירושו **סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן, דְּאִי** פירושו **מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ** – הרחק מן הירדן, כמו שאמר רבי יהודה, **הַלֹּא כְּתִיב** בפרשת כי תבא "**וְהָיָה כַּעֲבֹרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן** תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל", משמע שתקימום בו ביום, אם כן רואים שהר עיבל היה סמוך לירדן. והמשך הפסוק לפי זה, שהר גריזים והר עיבל 'הלא המה **אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ'** פירושו רחוק **מִמָּקוֹם שֶׁהַחַמָּה שׁוֹקַעַת,** דהיינו רחוק מהמערב, שבצד מערב השמש שוקעת, ו'מבוא השמש' לשון שהשמש באה לשם, ו'אחרי' הוא לשון רחוק הרבה. עד כאן תיאור מקום הר גריזים והר עיבל לדעת רבי אלעזר, ואומר שהמשך הפסוק כבר אינו מתאר את מקומם, שהרי הפסוק ממשיך **'בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי'** ושכם אינה בארץ הכנעני, אלא **אֶרֶץ חִוִּי הִיא,** כנאמר "שכם בן חמור החוי". והמשך הפסוק גם כן אינו מתאר מקומם שהרי ממשיך **'הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה'** – במישור, והם אינם בערבה, **וַהֲלֹא בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת הֵן יוֹשְׁבִין.** וכן ההמשך אינו מתאר מקומם, שהרי ממשיך **'מוּל הַגִּלְגָּל', וַהֲלֹא לֹא רָאוּ אֶת הַגִّלְגָּל.** עד כאן דעת רבי אלעזר החולק על רבי יהודה. אם כן למה נאמרו הסימנים האלו שבסוף הפסוק, על זה **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַרְאוֹת לָהֶן דֶּרֶךְ כַּשֵּׁנִיָּה** – כשיכנסו לארץ ישראל כעת עם יהושע, **כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶן בָּרִאשׁוֹנָה,** בימי צאתם ממצרים בעמוד ענן לנחותם הדרך, כי כשימות משה לא ילך לפניהם ענן. על זה אומר להם הפסוק **'דֶּרֶךְ** מבוא השמש' להורותם **שֶׁכְּדֶרֶךְ לְכוּ וְלֹא בְּשָׁדוֹת וּכְרָמִים, 'הַיּוֹשֵׁב'** להורותם **שֶׁכֵּישׁוּב לְכוּ וְלֹא בְּמִדְבָּרוֹת, 'בָּעֲרָבָה'** להורותם **שֶׁבָּעֲרָבָה** – במישור **לְכוּ וְלֹא בֶּהָרִים וּגְבָעוֹת.**

תָּנוּ רַבָּנָן, כֵּיצַד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַّרְדֵּן, בְּכָל יוֹם מאז שיצאו ממצרים היה **אָרוֹן נוֹסֵעַ אַחַר שְׁנֵי דְגָלִים,** כמבואר בפרשת במדבר, שהארון נסע אחרי דגל יהודה ודגל ראובן, **וְהַיּוֹם** שעברו בו את הירדן, **נָסַע תְּחִילָּה,** שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עוֹבֵר לִפְנֵיכֶם", משמע לפני כולכם. ועוד חילוק, **בְּכָל יוֹם וָיוֹם** מאז שיצאו ממצרים, **הַלְוִיִּם** בני קהת **נוֹשְׂאִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַיּוֹם** – כשעברו את הירדן **נְשָׂאוּהוּ כֹּהֲנִים,** שֶׁנֶּאֱמַר "**וְהָיָה כְּנוֹחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה'**" וְגוֹ'.

תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת נָשְׂאוּ כֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן, ואלו הם, **כְּשֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן** כדלעיל, **וּכְשֶׁהֵסִיבוּ אֶת יְרִיחוֹ** שבע פעמים כדי לכובשה, **וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ** בימי שלמה לבית קדשי הקדשים.

ביאורים למסכת סוטה דף לד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְכֵיוָן שֶׁנִּיטְבְּלוּ רַגְלֵי כֹּהֲנִים בַּמַּיִם כשנכנסו לתוך הירדן בשפה המזרחית, **חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם** שנעצרה זרימת הירדן במקום מעמד הכהנים, וכל המים שהגיעו לשם נעצרו ועלו זה על זה לגובה, **שֶׁנֶּאֱמַר "וּכְבוֹא נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן וְרגלי הכהנים נושאי הארון נטבלו בקצה המים וְגוֹ' וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיּוֹרְדִים מִלְּמַעְלָה קָמוּ נֵד אֶחָד"**. ומבררת הברייתא, **וְכַמָּה גוֹבְהָן שֶׁל מַיִם** – לאיזה גובה נערמו המים. ומבארת, לגובה **שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל**, כיון שגודל מחנה ישראל בחנייתו שנים עשר מיל על שנים עשר מיל, ועברו את הירדן כך כסדר חנייתן, אם כן שהו במעבר שיעור מהלך שנים עשר מיל עד שעלו האחרונים מהירדן, ובאותו זמן גם גבהו המים היורדים בירדן גובה שנים עשר מיל, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** לרבי יהודה, **לְדָבָרֶיךָ** שגבהו המים שנים עשר מיל, קשה, האם **אָדָם** קַל לרוץ יותר ממים, **אוֹ מַיִם** קַלִּים לרוץ יותר מאדם, **הֲוֵי אוֹמֵר** ודאי **שמַיִם** קַלִּים לרוץ יותר מאדם, **אִם כֵּן** המים התאספו לגובה שנים עשר מיל עוד לפני שעברו ישראל מהלך שנים עשר מיל, ואחר כך חזרו למקומם, **וּבָאִין הַמַּיִם** שחוזרים למקומם **וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן** אנשים שלא עברו עדיין. **אֶלָּא** סובר רבי אלעזר ברבי שמעון, **מִלַּמֵּד שֶׁהָיוּ מַיִם נִגְדָּשִׁין וְעוֹלִין כִּיפִּין עַל גַּבֵּי כִּיפִּין** – אולמות על גבי אולמות, **יָתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל גובה, עַד שֶׁרָאוּ אוֹתָן כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כִשְׁמוֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֵת אֲשֶׁר הוֹכִישׁ ה' אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָם וַיִּמַּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָהֶם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"**. אומרת הגמרא, **וְאַף** – וכמו כן מצינו אצל **רָחָב הַזּוֹנָה, שֶׁאָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ** שהם כלב ופינחס, לפני שעברו את הירדן **"כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹכִישׁ ה' אֶת מֵי יַם סוּף** מפניכם בצאתכם ממצרים" **וְגוֹ', וּכְתִיב "וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד** רוח באיש מפניכם" **וְגוֹ'**, שהם עדיין היו מפחדים מקריעת ים סוף.

וממשיכה הברייתא, **עוֹדָם** נמצאים **בַּיַּרְדֵּן**, בעוד הכהנים עומדים שם והעם עוברים, **אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ**, כמו שכתוב בפסוק "והכהנים נשאי הארון עומדים בתוך הירדן עד תום כל הדבר אשר צוה ה' את יהושע לדבר אל העם ככל אשר צוה משה את יהושע", הרי שיהושע דיבר אליהם בעודם עומדים בירדן, את אשר צוה אותו משה, וכך אמר להם, **דְּעוּ עַל מָה** – בשביל מה **אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַّרְדֵּן, עַל מְנָת שֶׁתּוֹרִישׁוּ** – שתכבשו **אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה על ידי משה **"וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם" וְגוֹ', אִם אַתֶּם עוֹשִׂין כֵּן** לכבוש את ארץ כנען, **מוּטָב, וְאִם לָאו בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתְיכֶם.** שואלת הגמרא על לשון הברייתא, **מַאי 'אוֹתְיכֶם'**. ומשיבה, כוונת המילה 'אותיכם' היא, **אוֹתִי וְאֶתְכֶם.**

וממשיכה הברייתא, **עוֹדָם** נמצאים **בַּיַּרְדֵּן**, בעוד הכהנים עומדים שם כדלעיל, **אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ** כמו שכתוב בפסוק **"הָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שִׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', וּכְתִיב "לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאָלוּן בְּנֵיכֶם מָחָר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם" וְגוֹ'**, הם האבנים שהקימו תחת מצב רגלי הכהנים לזכרון להיות **סִימָן לְבָנִים** לדורות **שֶׁעָבְרוּ אָבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן.**

וממשיכה הברייתא, **עוֹדָם** נמצאים **בַּיַּרְדֵּן** כדלעיל, **אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ** כמו שכתוב בפסוק **"שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה" וְגוֹ'**, הם האבנים שהקימו בהר עיבל ובנו המזבח וקפלום וקבעום בגלגל. ומבררת הברייתא, **יָכוֹל** יקימו את האבנים **בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן**, ועונה, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה'**. עד כאן הברייתא.

מספרת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אַבָּא חֲלַפְתָּא וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן מַתְיָא וְחַנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי**, שלשתם **עָמְדוּ עַל אוֹתָן אֲבָנִים** שהקימו עם ישראל בירדן בימי יהושע, **וְשִׁיעֲרוּם** – אמדו את משקלם, ומצאו **שכָּל אַחַת וְאַחַת** מהן **שְׁקוּלָה כְּאַרְבָּעִים סְאָה. וּגְמִירֵי** – וידוע וקבלנו מרבותינו ומאבותינו, **דְּטָעוּנָא דְּמַדְלֵי אִינִישׁ לְכַתְפֵּיהּ** – שמשאוי שאדם מגביה על כתפו בלי סיוע של אחר, **תִּילְתָא דְּטָעוּנֵיהּ הֲוֵי** – זהו רק שליש ממה שיכול לישא בשאחר מסייע לו להעלות על כתפו, ואם האבנים ששיערו החכמים דלעיל היתה כל אחת כארבעים סאה ואותם אמר יהושע "הרימו לכם איש אבן אחת על שכמו" שכל אחד ירים לבדו, **מִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לָאֲשֻׁכּוֹל** שנשאו המרגלים מארץ ישראל למדבר בימי משה, והטענו זה לזה על כתפם, שהיה פי שלש, דהיינו מאה ועשרים סאה. ומביאה הגמרא היכן מצינו שהאשכול היה גדול מאד, **שֶׁנֶּאֱמַר** "ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד **וַיְשָׂאוּהוּ בַמּוֹט בְּשְׁנָיִם"**, ומבררת הגמרא, **מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר** 'וישאוהו **בַּמּוֹט**' וכי **אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁנַיִם**, והרי כתוב במפורש 'וישאוהו' בלשון רבים, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – לצורך מה כתבה התורה **'בִּשְׁנַיִם'**, ועונה, ללמדנו שנשאו האשכול **בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת**, ולא במוט אחד.

ומפרשת הגמרא כיצד נשאו האשכול בשני מוטות, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, טוּרְטָנֵי** – משאוי, **וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי** – ומשאוי תחת משאוי, דהיינו שני מוטות במרחק זה מזה אורכם מצפון לדרום, ארבעה נושאים כל אחד בקצה מוט, ותחתם שני מוטות במרחק זה מזה אורכם ממזרח למערב וארבעה נושאים כל אחד בקצה מוט, **הָא כֵּיצַד, שְׁמֹנָה נָשְׂאוּ אֶשְׁכֹּל, אֶחָד נָשָׂא רִימּוֹן, וְאֶחָד נָשָׂא תְּאֵינָה, יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם.** ומבארת הגמרא, למה יהושע וכלב לא נשאו כלום, **אִי בָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיבֵי** – שהיו חשובים יותר משאר המרגלים, והמרגלים בעצמם לא נתנו להם לישא. **וְאִי בָּעֵית אֵימָא, שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֲצָה**, לכן הם לא נטלו חלק בהבאת הפירות שמטרתה היתה להוציא דבה על הארץ, כשם שפירותיה משונים כך ישביה משונים וגבורים וגבוהים.

חוזרת הגמרא לבאר מחלוקת שבברייתא לעיל, שרבי יהודה הסובר שגבהו המים שנים עשר מיל, ורבי אלעזר ברבי שמעון הסובר שגבהו המים יתר משלש מאות מיל, **פְּלִיגֵי בַּהּ רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא. חַד** – רבי אמי או רבי יצחק נפחא **אָמַר, לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה** שגבהו המים שנים עשר מיל,

---

המשך ביאור למס' קנים ליום שני עמ' ב

אינו עושה מהן אלא מחצה בלבד, כאמור במשנה לעיל.

כֵּיצַד היא תערובת קינים **מִשְּׁתֵּי נָשִׁים**, כגון שנתערבו שתי קינים משתיהן, **עַל זוֹ** [–לאשה זו] קן הבאה על **לֵידָה, וְעַל זוֹ** [–ולאשה זו] קן הבאה על **לֵידָה**, או **עַל זוֹ** קן הבאה על **יִבָּה וְעַל זוֹ** קן הבאה על **יִבָּה**. זו היא תערובת קינים **מִשֵּׁם אֶחָד**. וכיצד היא תערובת של קינים **מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת**, כגון שנתערבו שתי קינים משתיהן, **עַל זוֹ** קן הבאה על **לֵידָה וְעַל זוֹ** קן הבאה על **יִבָּה**. בכל האופנים הללו, הדין הוא כאמור במשנה הקודמת, שאם היה מנין הקינים של זו ושל זו שוה, מחצה כשר, ואם לא היה שוה, המועט כשר.

המשנה מביאה את דעת רבי יוסי האומר שיתכנו קינים שבהן משותפות שתי נשים, ויכול הכהן לבחור את החטאות ואת העולות כרצונו [כפי ששנינו לעיל לגבי כמה קינים של אשה אחת]: **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁלָּקְחוּ** [–קנו והפרישו] **אֶת קִינֵיהֶם בְּעֵירוּב** [–בשותפות], **אוֹ שֶׁהִשְׁתַּתְּפוּ בְּדְמֵי הַקִּינִים וּנְתָנוּ** את **דְּמֵי קִינֵיהֶם** המשותפים **לְכֹהֵן** שיקנה עבורן את הקינים הנצרכות להן, ואכן כך עשה, ועתה הקינים משותפות לזו ולזו, הרי **שֶׁלְּאֵיזוֹ** מהן **שֶׁיִּרְצֶה הַכֹּהֵן יַקְרִיב חַטָּאת וּלְאֵיזוֹ** מהן **שֶׁיִּרְצֶה הַכֹּהֵן יַקְרִיב עוֹלָה, בֵּין** אם הסיבות להבאת קיניהן הן **מִשֵּׁם אֶחָד**, ששתיהן מביאות קינים על לידות, **וּבֵין** אם הסיבות להבאת קיניהן הן **מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת**, שזו מביאה קינים על לידות וזו מביאה קינים על זיבות, בכל אופן שהוא יכולות הן להשתתף בקיניהן, והכהן הוא המפרש את הפרידים בשעת עשייתו אותן, למי כל אחת ומי מהן חטאת ומי מהן עולה.

הדרן עלך חטאת העוף

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לד עמוד א

רש"י

וְכֵיוָן שֶׁנִּטְבְּלוּ כּוּ'. בִּשְׁפַּת מִזְרָחִית בִּבְנִיסָתָן לְתוֹכוֹ חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם, שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹרְדִין מִן הַכֹּהֲנִים וּלְמַטָּן אֶלָּא שָׁם עוֹמְדִים וְהַמַּיִם הַבָּאִים תָּמִיד נִגְבָּהִים וְעוֹלִין לְמַעְלָה בְּדִכְתִיב קָמוּ נֵד אֶחָד, וְהַכֹּהֲנִים עָמְדוּ שָׁם עַד שֶׁעָבְרוּ כֻּלָּם: **כַּמָּה גָּבְהָן שֶׁל מַיִם.** גֹּרֶס: **י"ב מִיל כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל.** שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל, וְהֵם עָבְרוּ כַּחֲנָיָתָם רֹחַב מַחֲנֵיהֶם עָבְרוּ יַחַד כְּמוֹת שֶׁהוּא רֹחַב שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל, נִמְצְאוּ שֶׁלֹּא שֶׁהוּ בְּעָבְרָן אֶלָּא מְהַלֵּךְ שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל שֶׁל אֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם עַד שֶׁעָלוּ אַחֲרוֹנִים שֶׁל סוֹף הַמַּחֲנֶה וּכְנֶגְדָּן גָּבְהוּ הַמַּיִם: **הֲוֵי אוֹמֵר מַיִם קַלִּים.** לְרוּץ מִן הָאָדָם, וְא"כ שֶׁהַמַּיִם לֹא גָּבְהוּ אֶלָּא שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל וְחָזְרוּ לִמְקוֹמָם נִמְצָא שֶׁעֲדַיִן לֹא הִסְפִּיקוּ לַעֲבוֹר וּבְאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן: **כִּפִּין.** אוּלַמּוֹת אַרוּקוּלוֹ"ד: **וְאַף רָחָב אָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ.** קֹדֶם שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן שֶׁעַל קְרִיעַת יַם סוּף הָיוּ מִתְפַּחֲדִין עֲדַיִן: **עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ כּוּ'.** בְּדִכְתִיב וְהַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עוֹמְדִים בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן עַד תֹּם כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ לְדַבֵּר אֶל הָעָם, וְזֶהוּ הַדָּבָר דְּהָכֵי כְּתִיב בְּמֹשֶׁה כִּי אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן וְהוֹרַשְׁתֶּם וְגוּ', כְּלוֹמַר כְּשֶׁיַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן הִתְנָה עִמָּהֶם עַל מְנַת לְהוֹרִישׁם: **וְשׁוֹטְפִין אוֹתֵיכֶם.** גִּרְסִינָן בְּבָרַיְיתָא: **הֲרִימוּ לָכֶם וְגוּ'.** הֵם הָאֲבָנִים שֶׁהִקִּימוּ תַּחַת מַצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים לְזִכָּרוֹן לִהְיוֹת סִימָן לַבָּנִים שֶׁעָבְרוּ אֲבוֹת אֶת הַיַّרְדֵּן: **שֶׁאוּ מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב וְכוּ'.** הֵם שֶׁהִקִּימוּ בְּהַר עֵיבָל וּבָנוּ הַמִּזְבֵּחַ וְקִבְּלוּם וּקְבָעוּם בַּגִּלְגָּל: **דְּמִדְּלֵי אִינִישׁ אַכַּתְפֵיהּ.** שֶׁהָאָדָם עַצְמוֹ מַגְבִּיהוֹ עַל כִּתְפּוֹ וְאֵין אַחֵר מְסַיְּעוֹ: **תִּילְתָּא דְּטַעוּנְיֵהּ הוּא.** אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלִישׁ מִשֹּׂאוֹ שֶׁנּוֹשֵׂא כְּשֶׁמַּטְעִינוֹ אַחֵר, נִמְצָא שֶׁהָיָה כָּל אֶחָד מֵהֶן נוֹשֵׂא מַשָּׂא ק"ך סְאִין: **וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב.** כַּמָּה הָיָה בָּאֲשִׁכּוֹל שֶׁנִּשְׂאוּהוּ שְׁמֹנָה אֲנָשִׁים וְהָיוּ מְסַיְּעִין זֶה אֶת זֶה כְּשֶׁמְּרִימִין אוֹתוֹ עַל כְּתֵפָיו: מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשָּׂאוּהוּ אֵינִי יוֹדֵעַ שְׁבָשִׁנַּיִם: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק טוּרְטָנֵי וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי.** מַשֹּׂאוֹ וּמַשֹּׂאוֹ תַּחַת מַשֹּׂאוֹ, שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים מְסַיְּעִין אֶת הָעֶלְיוֹנִים, וּבְכָל אֶחָד הָיוּ שְׁנֵי מוֹטוֹת. כֵּיצַד, שְׁנֵי מוֹטוֹת הוֹלְכִין זֶה אֵצֶל זֶה וְאַרְבָּעָה נוֹשְׂאִין אוֹתָם, וּשְׁנֵי מוֹטוֹת אֲחֵרִים וְאַרְבָּעָה בְּנֵי אָדָם נוֹשְׂאִין אוֹתָם וְהֵם בַּאֲלַכְסוֹן מִתַּחַת שְׁנַיִם הָעֶלְיוֹנִים, מוֹט אֶחָד לְרֹאשׁ הָאֶחָד וּמוֹט אֶחָד לְרֹאשׁ הַשֵּׁנִי וְהוֹלְכִין בַּאֲלַכְסוֹן. וְרַבִּי יִצְחָק לְאו מִקְּרָא שְׁמִיעַ לֵיהּ, אֶלָּא דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ דְּרִמּוֹן וּתְאֵנָה קָנֵי בִּשְׁנַיִם, וְיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם, פְּשׁוּ לְהוּ תְּמַנְיָא לְאַשְׁכּוֹל, וְאִם לְאו מִדְּרַשׁ הָרִאשׁוֹן הַמְלַמְּדֵנוּ דְּלְאו מוֹט אֶחָד קָאָמַר קְרָא לֹא הֵיְינוּ יוֹדְעִים לְכַוֵּין שְׁמֹנָה בְּנֵי אָדָם לְמַשֹּׂאוֹ, אֶלָּא דְּשֶׁמַּעְיָנָן מִנֵּיהּ דִּשְׁנֵי מוֹטוֹת הָיוּ, וְאִתָּא רַבִּי יִצְחָק לְאַשְׁמוּעִינָן דִּשְׁנֵי מַשֹּׂאוֹת הָיוּ שָׁם וְכָל אֶחָד שְׁנֵי מוֹטוֹת: **שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֲצָה.** לְהָבִיא אֶשְׁכּוֹל מִשְׁנָה כְּזֶה, שֶׁהַמְרַגְּלִים לְרָעָה נִתְכַּוְّוּנוּ, לוֹמַר כֹּשֶׁם שֶׁפֵּירוֹתֶיהָ מְשֻׁנִּים וְגַבּוֹרִים וּגְבוֹהִים: **לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.** שֶׁאָמַר לֹא גָּבְהוּ הַמַּיִם אֶלָּא שְׁנַיִם עָשָׂר מִילִין כְּאֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם דֶּרֶךְ חֲנָיָתָם עָבְרוּ בַּיַּרְדֵּן כָּל רֹחַב מַחֲנֵיהֶם עָבְרוּ יַחַד, הִלְכָּךְ לֹא הָיָה אֹרֶךְ הַעֲבָרָה אֶלָּא שְׁנַיִם עָשָׂר מִילִין: ולדברי

תוספות

יותר משלש מאות מיל. תימה לר"י והא ליכא מעיבא לארעא אלא תלתא פרסי וי"ל שהיו נגדשין והולכין למעלה מן העננים ירושלמי רבי לוי אומר עד לבו של רקיע תמן אמרינן עד בבל נאמר כאן הרחק ונאמר להלן מארץ רחוקה מבבל: **עודם** בירדן אמר להם יהושע. [ירושלמי] אמר ריש לקיש בירדן קיבלו עליהן את הנסתרות אמר להן יהושע אם אין אתם מקבלין את הנסתרות המים באין ושוטפין אתכם אמר רבי סימון ב"ר זביד ויאות תדע לך שהוא כן שהרי עכן חטא ורובם של סנהדרין נפלה בעי אמר ר' לוי ביבנה הותרה הרצועה יצתה בת קול ואמרה אין לכם עסק בנסתרות:

גמירי כל טונא. ירושלמי לא דמי ההוא דטעין מן ארעא אל ארכבותיה ומן ארכבותיה לכתיפיה לההוא דתלי ליה [מן ארעא על כתיפיה] ולא דמי ההוא דתלי ליה לההוא [דאוחרן טעין ליהן]:

טורטני וטורטני דטורטני. פירש ר"ח דטורטני בלשון יון קנה של מאזנים וכיצד נשאוהו הביאו שני עמודים וסירגום בחבלים ונתנו האשכול על גבי חבלים ונתנו מוטות בחבלים בקצה העמודים המסורגים והאשכול נתן מוט א' מן הקצה מזה הראש וכיוצא בה בראש מקצה האחר נמצאו שתי מוטות בראש העמודים המסורגים בחבלים והאשכול נתון בחבלים ועל כל מוט מאלו המוטות שתי מוטות פחותין מהן מוט בראש זה ומוט בראש זה נמצאו ארבע מוטות בראשי שני מוטות הנתונים בראשי העמודים וכל מוט ומוט מאלו ד' מוטות היו טוענים אותן שני אנשים נמצאו שמנה סובלין את האשכול וזה פירוש טורטני וכו' כלומר מוטות ומוטות על מוטות ירושלמי כתיב איש אחד איש אחד למטה על דעתיה דרבי ישמעאל דו אומר לשונות ריבוי הן שנים עשר היו שמנה באשכול ארבעה בתאנים ורימונים ובנושאי כלים על דעתיה דרבי עקיבא דו אומר לשונות כפולים עשרים וארבעה היו ט"ז באשכול שמנה בתאנים ורימונים ונושאי כלים על דעתיה דרבי ישמעאל טורטרין על דעתיה דרבי עקיבא טורטרין וטורטרי טורטרין:

כחנייתן

וְכֵיוָן שֶׁנִּטְבְּלוּ רַגְלֵי כֹהֲנִים בַּמַּיִם חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְבוֹא נִשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן וגו' וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיֹּרְדִים מִלְּמַעְלָה קָמוּ נֵד אֶחָד" וְכַמָּה גֹּבְהָן שֶׁל מַיִם? שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל, כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. אָמַר לוֹ ר' אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן: לִדְבָרֶיךָ, אָדָם קַל אוֹ מַיִם קַלִּים? הֲוֵי אוֹמֵר מַיִם קַלִּים. אִם כֵּן בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַיִם נִגְדָּשִׁין וְעוֹלִין כִּיפִּין עַל גַּבֵּי כִּיפִּין, יָתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל, עַד שֶׁרָאוּ אוֹתָן כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָם וַיִּמַּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאַף רָחָב הַזּוֹנָה אָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ "כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי יַם סוּף" וּכְתִיב "וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד" וְגוֹ'. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ: דְּעוּ עַל מָה אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן, עַל מְנַת שֶׁתּוֹרִישׁוּ אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם" אִם אַתֶּם עוֹשִׂין כֵּן מוּטָב, וְאִם לָאו, בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתְיכֶם. מַאי "אוֹתְיכֶם" אוֹתִי וְאֶתְכֶם. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ: "וְהָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שִׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וּכְתִיב: "לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאָלוּן בְּנֵיכֶם מָחָר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם" סִימָן לְבָנִים שֶׁעָבְרוּ אֲבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ: "שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה" יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה". אָמַר ר' יְהוּדָה: אַבָּא חֲלַפְתָּא וְר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן מָתְיָא וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי עָמְדוּ עַל אוֹתָן אֲבָנִים וְשִׁעֲרוּם כָּל אַחַת וְאַחַת שְׁקוּלָה כְּאַרְבָּעִים סְאָה. וּגְמִירִי דְּטַעוּנְיָא דְּמִדְּלֵי אִינִישׁ לְכַתְפֵיהּ, תִּילְתָּא דְּטַעוּנְיֵהּ הָוֵי. וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לְאֶשְׁכּוֹל שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשָּׂאוּהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם" מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "בַמּוֹט" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁנַיִם? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּשְׁנָיִם"? בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת, אָמַר ר' יִצְחָק: טוּרְטָנֵי וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי. הָא כֵּיצַד? שְׁמֹנָה נָשְׂאוּ אֶשְׁכֹּל, אֶחָד נָשָׂא רִימּוֹן, וְאֶחָד נָשָׂא תְּאֵינָה. יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם, אִי בָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיבִי, וְאִי בָּעֵית אֵימָא שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה פְּלִיגִי בָּהּ ר' אַמֵּי וְר' יִצְחָק נַפָּחָא; חַד אָמַר: לְדִבְרֵי ר' יְהוּדָה,

כחנייתן

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לד עמוד ב

כַּחֲנַיְיתָן עָבְרוּ. לְדִבְרֵי ר' אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן, בְּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ. וְחַד אָמַר: בֵּין מָר וּבֵין מָר, כְּחֲנַיְיתָן עָבְרוּ. מָר סָבַר: אָדָם קַל, וּמָר סָבַר: מַיִם קַלִּים. "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: "שְׁלַח לְךָ" מִדַּעְתְּךָ, וְכִי אָדָם זֶה בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ? וְהֵיינוּ דִּכְתִיב "וַיֵּיטַב בְּעֵינֵי הַדָּבָר" וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: "בְּעֵינַי" וְלֹא בְּעֵינָיו שֶׁל מָקוֹם. "וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" אָמַר ר' חִיָּא בַּר אַבָּא: מְרַגְּלִים, לֹא נִתְכַּוְּונוּ אֶלָּא לִבּוֹשְׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כְּתִיב הָכָא: "וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" וּכְתִיב הָתָם: "וַחֲפָרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה". "וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם, לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר", אָמַר ר' יִצְחָק: דָּבָר זֶה מְסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ: מְרַגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ, וְאָנוּ לֹא עָלְתָה בְּיָדֵינוּ אֶלָּא אֶחָד: "סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל", "סְתוּר" שֶׁסָּתַר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "מִיכָאֵל" שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ מֶךְ. אָמַר ר' יוֹחָנָן: אַף אָנוּ נֹאמַר "נַחְבִּי בֶּן וָפְסִי", "נַחְבִּי" שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "וָפְסִי" שֶׁפִּיסֵּעַ עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. "וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן" "וַיָּבֹאוּ" מִבְּעֵי לֵיהּ? אָמַר רָבָא: מְלַמֵּד שֶׁפִּירֵשׁ כָּלֵב מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, וְהָלַךְ וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרֵי אָבוֹת, אָמַר לָהֶן: אֲבוֹתַי! בַּקֵּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאֶנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. יְהוֹשֻׁעַ כְּבָר בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ" יָהּ יוֹשִׁיעֶךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְהֵיינוּ דִּכְתִיב: "וַעֲבָדַי כָּלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ". "וְשָׁם אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי", "אֲחִימָן" מִיּוּמָּן שֶׁבְּאָחִיו, "שֵׁשַׁי" שֶׁמֵּשִׁים אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחָתוֹת, "תַּלְמַי" שֶׁמֵּשִׁים אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים תְּלָמִים. דָּבָר אַחֵר: "אֲחִימָן" בְּנָה עֲנָת, "שֵׁשַׁי" בָּנָה אֶלֶשׁ, "תַּלְמַי" בָּנָה תַּלְבּוּשׁ. "יְלִידֵי הָעֲנָק" שֶׁמַּעֲנִיקִין חַמָּה בְּקוֹמָתָן. "וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה", מַאי "נִבְנְתָה"? אִילֵימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ, אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן קוֹדֶם לִבְנוֹ גָּדוֹל?! דִּכְתִיב: "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם" וְגוֹ'! אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְבוּנָה עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן. וְאֵין לְךָ טְרָשִׁים בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יָתֵר מֵחֶבְרוֹן, מִשּׁוּם דְּקָבְרֵי בָהּ שִׁכְבֵי. וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל הָאֲרָצוֹת יָתֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יָתֵר מִצּוֹעַן, דִּכְתִיב: "כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו" וַאֲפִילּוּ הָכִי חֶבְרוֹן מְבוּנָה אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן. וְחֶבְרוֹן טְרָשִׁים הֲוֵי? וְהָא כְּתִיב: "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָּא", וְאָמַר רַב אוּיָא וְאִיתֵימָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָן: שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן. וְתַנְיָא אֵילִים מִמּוֹאָב, כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן. מִינָּהּ, אֵידֵי דְקִלְשָׁא אַרְעָא, עֶבְדָה רַעְיָא וְשָׁמֵן קִנֵּיינָא. "וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ,

וילכו

תוספות

כחנייתן עברו. י"ל הראשונים לעולם כשהיו מגיעין לשפת עבר השני לצד מערב היו הולכין למטה בירדן ועושין מקום מעמד לבאין אחרידם שהרי רוחב מחנה ישראל היה שנים עשר מיל ורוחב הירדן לא היה כ"א חמשים אמה ומיל הוא אלפים אמה וי"ל דדוקא באורך ורוחב חנייתן נכנסו בירדן אבל לאחר שנכנסו בירדן נמשכו זה אצל זה וצמצמו עצמן שאם לא תאמר כן אלא כדרך חנייתן עמדו בירדן אם כן לא עמדו כולם בירדן בשעה שהתנה יהושע עמהן שהרי אתה מוצא ברוחב שנים עשר מיל ת"פ רצועות רחבות חמשים אמה ברוחב הירדן ואורך כל רצועה י"ב מיל על רוחב נ' אמה ואם היה לך להקיף אותן ת"פ רצועות מדת ארכן זו אצל זו היה אורכו קרוב לאלף ות' (ומ') פרסאות כאורך הירדן והירדן לא נברת כי אם עד ים הערבה ויוצא הוא ממערת פמייס שהוא בחלק דן כדאיתא בפ' מעשר בהמה (כלכלות קף נה.) ואורך כל ארץ ישראל לא היה כ"א ת' פרסאות ועוד דהיאך היו יכולין לשמוע התנאים מפי יהושע אלא ע"כ בירדן לא היו עומדים כדרך חנייתן אלא מצומצמין ותימה לר"י נהי דדרך חנייתן עברו מ"מ הלא עמדו בירדן עד שגמר יהושע התנאים ונטלו האבנים ולא חזר לאיתנו עד שעברו כולן א"כ אותם נ' אמה של ירדן ושהות זה שעברו היו המים נגדשין ועולין יותר על י"ב מיל וי"ל אותו גודש שהיה מיותר על י"ב מיל לא הגיע לכלל גובה מיל ולהכי לא חשיב ליה: **בזה** אחר זה עברו. תימה א"כ אמאי תלי ליה ר' אלעזר בקלות המים והלא אינו תלויה אלא בעיכוב הערברתם וי"ל דבתרתי פליגי על מה שמשוה קלות האדם לקלות המים אמר זה אינו שאפילו אם היו עוברין דרך חנייתן היו המים נגדשין יותר מי"ג מיל והוא לא אמר אלא י"ב ועוד שבזה אחר זה עברו ועל זה תמיה רבי אם בזה אחר זה עברו מה קצבה שייך דקאמר שלש מאות שלפי חשבון גודל המים היו עוברים ברוחב חצי מיל שהוא אורך ג' מאות חסר י"ב כיצד שתעשה י"ב רצועות מי"ב מיל על י"ב מיל וכל רצועה ברוחב מיל ואורך י"ב מיל וכשתצרפם זו אצל זו באורך יהיה אורך קמ"ד מיל על רוחב מיל תחלוק רוחב הרצועות ותצרפנה לאורך יהיה אורך רפ"ח מיל על רוחב חצי מיל והא מנא ליה שכך עברו ונראה דלר"א בר שמעון לא עברו כלל דרך חנייתן שהרי בשעת חנייתן היו מפוזרים מפני שהיו נוטים אהליהם זה רחוק מזה כדרך חניית שיירות אבל כשעברו נמשכין כולן זה אצל זה ושמא לא היה כל ישראל כי אם ברוחב חצי מיל על חצי מיל וכשעברו זה אחר זה כדרך בני אדם העוברין דרך שביל אחד בעשרה בני אדם זה אצל זה יכול להיות כשיעור ס' ריבוא ששהיין בהעברתן כל כך: **מר** סבר אדם קל. נראה דה"פ אע"פ שהדבר ידוע שמים קלים היינו דוקא כשהן יורדין כדי דרך מרוצתן אבל כאן שהיו נגדשין ועולין שיעור קלות מים ושיעור קלות אדם שוה: **אבותי** בקשו עלי רחמים. וא"ת והאמר בפרק מי שמתו (כלכלות קף יח.) דמיתי לא ידעין מידי ומשמע במסקנא ואפילו אבות העולם יש לומר דעל ידי תפלה שזה מתפלל מודיעין להן שכך נתפלל והכי אמר בפרק שני דתענית (קף טז.) למה יוצאין לבית הקברות כדי שיבקשו עליהם מתים רחמים וכן בפרקי דחסידים בעובדא דרבי מנא דאשתטח אמערתא דאבוה: **ואמר** רב אויא ואיתימא רבה בר בר חנן שהלך להביא כבשים מחברון. אע"ג דמסיק בפרק שני דתמורה (קף יז:) דלאקרובי אזל מיהו שמעינן מיהת דשמן קניינא מדסלקא דעתך למימר שהלך להביא כבשים:

רש"י

ולדברי ר"א בר שמעון. דאמר יותר משלש מאות מיל בזה אחר זה עברו איש אחר איש, נמצאו ששהו הרבה לעבור, דאי כחנייתן עברו משום קולא דמים מאדם לא נגבהין כל כך: **מים קלים.** הרבה הם קלים מן האדם, ומר סבר אדם קל לרוץ כמו המים: **מדעתך.** אני איני מצוה אותך, אבל ישראל הם אומרים לך כדכתיב (קריס ו) ותקרבון אלי כלכם וגו', אני איני מעכב על ידך: **כלום יש אדם.** כלומר אם הקב"ה צוה כלום היה אומר לו לעשות דבר ששופו לבא לידי תקלה: **לבשתה של ארץ ישראל.** אותן (שאילה) ששאלו תחלה שלוחי המרגלים: [**לא עלה בידינו.** אין אנו יודעין לדרוש]: **סתר דבריו.** הכחיש ועשה שונאו [של הקב"ה] בדאי: **שעשה שונאו של הקב"ה מה.** חלש, כדאמרי' לקמן אפלו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם: **שהחביא דבריו.** ולא אמרן כמות שהן: **שפסע.** דלג, שלא אמרן כאשר הם: **יהושע.** לא הצרך לילך, שבבר בקש עליו משה רחמים: **והיינו דכתיב ועבדי כלב וגו'.** והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה, והיא חברון כדכתיב (יהושע יד) ויתן את חברון לכלב, ש"מ כלב הוא דאזיל לחברון: **מימן.** גבור שבהם, כמו שיש המימן חשובה מן השמאל: **שעושה את הארץ כשחיתות.** שמפקום רגליו מעמיק בארץ מרב כבדו ונכר שם בגומא וכשחת. ולשון ששי לא פורש לנו מאי דמי לשחיתות, ונראה לשון עמודי ששי, שהם כבדים ומקום מעמדם נכר: **תלמים.** כתלם המחרשה שמעלה העפר ומעמיק בארץ: **שהיו מעניקים את החמה בקומתן.** מרב גבה קומתן דומין כאלו צוארם נוקב ועונק בעקב שהחמה יוצאה בו: **לבנו קטן.** בנעין קטן הבנים של חם היה, ומצרים שני לבנים: **מבנה.** לשון אבנה ממנה (בראשית יז), כלומר מישבת בפירות: **טרשים.** סלעים שאין עושין פירות בארץ לחד: **דקברי בה שכבי.** לא גרסינן מ"ט אלא ה"ק, ותדע דטרשין היא ואינה ראויה לפירות בכל שאר הארץ, לפיכך יחידוה לקבורת מתים: **כי היו בצען שריו.** של מלך ישראל, ששולחים אל פרעה לעזור לו על מלך אשור, אלמא פרעה בצען יתיב ושם הולכין לבקשו: **אלכה נא ואשלם את נדרי.** אלכה נא בחברון ואשלם הנדר שנדרתי בגשור, כדכתיב בתריה כי נדר נדר עבדך בשבתי בגשור, ובחברון מאי בעי והלא לא היה שם המזבח כי אם בגבעון: **להביא כבשים לעולה.** דאמר מר במס' מנחות כבשים מחברון, אלמא ארץ מרעה היתה: **מנה.** כלומר מתשובתך אתה מסיענני, שלא היתה חשובה לזרע כשאר הארץ מאחר שהיא בת טרשים כדאמרי' בבבא מציעא בהשוכר (קף פ.) ואי אריעא דמחזקא בגרונדי והיא שניהם משלמין: **דקלישא ארעא.** עפר של טרשים דק וקלוש ומועט הוא, ומתוך כך לא היו חורשים וזורעים אותה תבואה מאכל אדם: **ועבדה רעיא.** מצמחת ומעלה עשבים ואוכלים הצאן: **ושמן קנינא.** המקנה הצאן, שכן דרך הצאן להשביח בארץ יבשה וטרשים יותר מארץ לחה:

וילכו

ביאורים למסכת סוטה דף לד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אם כן כַּחֲנָיֵיתָן עָבְרוּ – לא עברו את הירדן בזה אחר זה, אלא כמו סדר חנייתן, וְלִדְבָרֵי רַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שגבהו המים יותר משלש מאות מיל, חייבים לומר שבָּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ, וארך זמן רב והספיקו המים להערם זה על גבי זה כדלעיל לגובה כה עצום. וְחַד – רבי אמי או רבי יצחק נפחא אָמַר, בֵּין מַר – רבי יהודה, וּבֵין מַר – רבי אלעזר ברבי שמעון, סוברים שכַּחֲנָיֵיתָן עָבְרוּ, אלא שמַר – רבי יהודה סָבַר אָדָם קַל לרוץ כמו המים, וכמו שעברו עם ישראל מהלך שנים עשר מיל, כך גם נערמו המים לגובה שנים עשר מיל, וּמַר – רבי אלעזר ברבי שמעון סָבַר מַיִם קַלִּים לרוץ יותר מן האדם, ואף שעם ישראל עברו מהלך שנים עשר מיל בלבד, המים נערמו באותו זמן לגובה רב של יותר משלש מאות מיל. כיון שהזכירה הגמרא לעיל את מעשה המרגלים, ממשיכה לברר ממעשי המרגלים, ואחר כך תחזור לעניני קריעת הירדן ומעבר ישראל בו. נאמר בתחילת פרשת המרגלים 'שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים', אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מה שאמר לו ה' 'שְׁלַח לְךָ', פירושו מִדַּעְתְּךָ, דהיינו אני איני מצוה אותך, רק ישראל בקשו ממך כמו שאומר להם משה בספר דברים 'ותקרבון אלי כולכם', ואני איני מעכב על ידך. ובודאי שלא ציוהו ה' על כך, והראיה וְכִי אָדָם זֶה בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ – והרי אדם לא בוחר לעצמו דבר רע, ואם כן בודאי ה' לא היה מצוה דבר שסופו לבוא לידי תקלה. ומבארת הגמרא, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב שאומר להם משה 'וַיִּיטַב בְּעֵינֵי הַדָּבָר', וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, יש לדייק לשון הפסוק 'בְּעֵינַי' וְלֹא בְּעֵינָיו שֶׁל מָקוֹם.

עוד דורשת הגמרא מענין המרגלים, כתוב בהמשך הפסוק שם "ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו וַיְחַפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ", אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, הבקשה שביקשו ישראל ממשה מלכתחילה שישלח מְרַגְּלִים, לֹא נִתְכַּוְּונוּ אֶלָּא לְכוּשְׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, ויש ללמוד זאת מגזירה שוה, כְּתִיב הָכָא 'וַיְחַפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ' וּכְתִיב הָתָם 'וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה' וְגוֹ', וכמו שם לשון 'וחפרה' הוא לשון בושה, כפי שכתוב לגבי החמה, כך גם כאן 'ויחפרו' הוא לשון בושה, שרצו לבייש את ארץ ישראל.

עוד כתוב בפרשת המרגלים, 'וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר', אָמַר רַבִּי יִצְחָק, דָּבָר זֶה מְסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, מְרַגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ – מכל שם של מרגל ושם אביו, אפשר לדרוש את מהות מעשיהם, וְאָנוּ לֹא עָלְתָה בְּיָדֵינוּ לדרוש כל שמותם, אֶלָּא אֶחָד בלבד, והוא 'סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל', וכך דרשנו, 'סְתוּר' שֶׁסָּתַר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא – הכחיש את ה' ועשאו כביכול בדאי, 'מִיכָאֵל' שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ מָךְ – עשה את ה' כביכול חלש שאינו יכול להכניסנו לארץ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַף אָנוּ נֹאמַר לדרוש עוד שם מהמרגלים, והוא 'נַחְבִּי בֶּן וָפְסִי', וכך נדרשנו, 'נַחְבִּי' שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, ולא האמין במה שהעיד על הארץ שהיא טובה, 'וָפְסִי' שֶׁפִּיסֵּא עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא – שדילג על מדותיו של ה' שנותן שכר טוב למאמינים בו.

עוד נאמר בפרשת המרגלים 'וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן', ויש להקשות, 'וַיָּבֹאוּ' מִבַּעֲי לֵיהּ, שהרי מדבר על המרגלים שהם רבים, וכמו שהתחיל הפסוק 'ויעלו'. אלא אָמַר רָבָא, מְלַמֵּד שֶׁפִּירַשׁ כָּלֵב מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, וְהָלַךְ וְנִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרֵי אָבוֹת, אָמַר לָהֶן כלב לאבות, אנא אֲבוֹתַי בַּקְּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאֶנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, ולכן אומר הפסוק 'ויבא עד חברון' בלשון יחיד, שרק כלב הלך לשם. יְהוֹשֻׁעַ לא הלך, משום שלא היה צריך לזה, שכְּבָר בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ', הוסיף לו י' על שמו וקראו 'יהושע', שהתפלל יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וימלא אחרי והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורשנה" וְגוֹ', הרי שהובטחה לו אותה הארץ שבא שמה, והיא חברון, וכן נתקיים כמו שכתוב בספר יהושע "ויתן את חברון לכלב בן יפונה לנחלה". עוד נאמר בפרשת המרגלים "וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי וְגוֹ' ילידי הענק", דורשת הגמרא, 'אֲחִימַן' נדרש שהוא מִיּוּמָן שֶׁבְּאֶחָיו – הגבור שבין הענקים, כמו שיד ימין חשובה מן השמאל. 'שֵׁשַׁי' נדרש שֶׁמֵּשִׁים אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחָתוֹת – שמחמת כובדו רגליו הם כעמודי שש ושוקעים בארץ וניכר שם כגומא וכבור שחת. 'תַּלְמַי' נדרש שֶׁמֵּשִׁים אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים תְּלָמִים – מחמת כובדו דורס בארץ וחורץ כתלמי המחרישה. דָּבָר אַחֵר, אֲחִימַן בָּנָה את העיר עֲנָת, שֵׁשַׁי בָּנָה את העיר אֶלֶשׁ, תַּלְמַי בָּנָה את העיר תַּלְבּוּשׁ. עוד יש לדרוש המשך הפסוק שם 'יְלִידֵי הָעֲנָק', למה נקראו 'ענק', על שם שֶׁמַּעֲנִיקִין חַמָּה בְּקוֹמָתָן – מרוב גובהם נראה כאילו החמה היא ענק היינו שרשרת, סביב לצוארם.

עוד נאמר בפרשת המרגלים 'וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לפני צוען מצרים'. שואלת הגמרא, מַאי 'נִבְנְתָה'. מנסה הגמרא לבאר, אִילֵימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ – אם נבאר הפסוק כפשוטו שהעיר חברון נבנתה שבע שנים לפני שנבנתה צוען מצרים. דוחה הגמרא, וכי אֶפְשָׁר אָדָם – היינו חם, בּוֹנֵה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן – כנען, שחברון בארץ כנען, קוֹדֶם שבונה לִבְנוֹ גָּדוֹל – מצרים, ומביאה הגמרא ראיה שכנען היה יותר גדול ממצרים, דִּכְתִיב "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם ופוט וכנען" וְגוֹ'.

מבארת הגמרא, אֶלָּא, שֶׁהָיְתָה חברון מְבוּנָה – מרובה ומיושבת בפירות, עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה – פי שבע מאשר כמות הפירות שבְּצוֹעַן. וכדי שנבין כמה הריבוי בפירות שבארץ ישראל, מתארת הגמרא, וְאֵין לְךָ טְרָשִׁים – סלעים, שאינם עושים פירות כקרקע לחה, בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יָתֵר מֵחֶבְרוֹן, (מִשּׁוּם) וזו הסיבה דְּקָבְרֵי בָּהּ שִׁיכְבֵי – שייחדוה לקבורת מתים, כי אינה ראויה לפירות, ולעומת זאת, וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל הָאֲרָצוֹת יָתֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר 'כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם', וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יָתֵר מִצּוֹעַן, דִּכְתִיב 'כִּי הָיוּ בְצוֹעַן שָׂרָיו' – שמלך ישראל שלח שריו לצוען לבקש מפרעה לעזור לו להלחם נגד מלך אשור, אם כן רואים שפרעה קבע מושבו בצוען, ובודאי משום שהיתה המשובחת ביותר, וַאֲפִילּוּ הָכִי – למרות שבחה העצום של צוען, העיר חֶבְרוֹן הפחות משובחת שבארץ ישראל, היא מְבוּנָה אֶחָד מִשִּׁבְעָה – פי שבע מאשר יש בְּצוֹעַן.

שואלת הגמרא, וְחֶבְרוֹן טְרָשִׁים הָוֵי – האם אכן חברון היא עיר עם אדמת טרשים שאינה מצמחת פירות, וְהָא כְּתִיב "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון, כי נדר נדר עבדך בשבתי בגשור" וְגוֹ', וְאָמַר רַב אַוְיָא וְאִיתֵימָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָן, וכי בחברון זובחים, והרי אין שם מזבח, אלא ודאי שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא כְּבָשִׁים מֵחֶבְרוֹן לעולה, אם כן רואים שחברון היא ארץ מרעה משובחת. וְתַנְיָא – גם בברייתא שנינו, שאֵילִים משובחים לוקחים מִמּוֹאָב, וּכְבָשִׂים משובחים לוקחים מֵחֶבְרוֹן, הרי שחברון ארץ משובחת היא, ולא טרשים.

מתרצת הגמרא, מִינָּהּ – אדרבה משאלתך וראיותיך אתה מסייעני שחברון היתה אדמת טרשים ולא חשובה לצמיחת פירות, אַיְּידֵי דְּקָלִישָׁא אַרְעָא – שכיון שהארץ חלשה ומועטת, לא היו זורעים אותה להצמיח פירות למאכל אדם, אלא עֲבָדָה רַעְיָא – מצמחת מעצמה עשבים הראוים לצאן למרעה, וְשָׁמֵן קְנֵיָיא – ובזה היה הצאן משמין, שכן דרך הצאן להשביח יותר באדמה יבשה וטרשים מאשר באדמה לחה.

עוד נאמר בפרשת המרגלים "וַיָּשׁוּבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מקץ ארבעים יום

ביאורים למסכת סוטה דף לה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, תיבת 'וילכו' מיותרת, שהרי כבר כתוב לפני כן 'וישובו', אלא **מַקִּישׁ הֲלִיכָה לְבִיאָה** – לומדים בהקש זה מזה, **מַה בִּיאָה** – כשבאו המרגלים בחזרה מארץ ישראל, היו **בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָה** – כשיצאו מהמדבר לארץ ישראל, היו **בְּעֵצָה רָעָה,** שמתחילה היתה כוונתם להוציא דבה על הארץ.

עוד נאמר בפרשת המרגלים, **"וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ** אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא" **וְגוֹ',** ששיבחו את הארץ, **וּכְתִיב** אחרי כן, שממשיכים לספר **"אֶפֶס כִּי עַז הָעָם** היושב בארץ וגו'", **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (סִימָן אֶמֶ"ת לְבַד"ו לְוֵ"ה) מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, כָּל לְשׁוֹן הָרָע שֶׁאֵין בּוֹ דִּבֵּר אֱמֶת בִּתְחִילָּתוֹ** – שלא מתחיל המספר בדברים אמתיים בתחילה, **אֵין מִתְקַיֵּים בְּסוֹפוֹ** – שמחזיקים אותו השומעים כשקרן, לכן גם המרגלים פתחו בשבח הארץ תחילה.

עוד נאמר בהמשך הפרשה שם **'וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה',** שכלב בן יפונה השתיק את העם 'אל משה' דהיינו בדברים שדיבר על משה, וחשבו השומעים שרוצה לספר בגנותו, וכפי שמבאר זאת מיד רבה, **אָמַר רַבָּה, שֶׁהִסִּיתָן** כלב לבני ישראל שהקשיבו למרגלים, **בְּדִבָּרִים** אחרים **פָּתַח** [דחזייה] – ראה כלב בן יפונה, שיְהוֹשֻׁעַ דִּקָּא מִשְׁתָּעֵי – שרצה לדבר, **אָמְרֵי לֵיהּ** המתלוננים, **דֵּין רֹאשׁ קְטִיעָה** – זה שראשו קטוע, שאין לו בנים ליטול חלק בירושת הארץ, **יְמַלֵּל** – ידבר, בתמיהה, והשתיקוהו בנזיפה. **אָמַר** כלב בלבו, **אִי מִשְׁתָּעֵינָא** – אם אדבר, **אָמְרֵי בִּי מִילְּתָא** – יאמרו גם עלי דברים, **וְחָסְמִין לִי** – וישתיקו אותי, לכן **אָמַר לָהֶן** כך, **וְכִי זוֹ בִּלְבָד עֲשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם,** וכשהתחיל לדבר בסגנון זה, **סָבְרֵי בִּגְנוּתֵיהּ קָא מִשְׁתָּעֵי** – סברו שרוצה לדבר בגנות משה, לכן **אִישְׁתִּיקוּ,** ואז **אָמַר לְהוּ,** אכן לא זו בלבד עשה לנו משה, אלא גם **הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן,** ולכן **אִם יֹאמַר** לנו משה **עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ,** וכי **לֹא נִשְׁמַע לוֹ,** בתמיהה. וזה מה שהמשיך כלב **'עֲלֹה נַעֲלֶה וְיָרֵשְׁנוּ אֹתָהּ' וְגוֹ',** שנעלה אף בסולמות לרקיע אם יצוה אותנו. וממשיך הפסוק, **'וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת' וְגוֹ'.**

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מִרַּגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כדי לסתור דברי כלב, וכנאמר בהמשך הפסוק **'כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ',** ודורשים שלא התכוונו 'ממנו' שפירושו 'מאיתנו', אלא 'ממנו' שפירושו 'מאיתו', **אַל תִּקְרֵי 'מִמֶּנּוּ' אֶלָּא 'מִמֶּנּוּ', כְּבִיכוֹל** רצו המרגלים לומר **שֶׁאֲפִילּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם** – משל למפקיד אצל חבירו ולא יכול לקחת פקדונו, חס ושלום כביכול הקדוש ברוך הוא לא יצליח להוציא האומות החזקות האלו מארץ ישראל.

עוד אמרו המרגלים **'אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא',** דָּרַשׁ רָבָא, **אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה** – שהראיתי להם כאילו היא ארץ אוכלת יושביה שמתים שם הרבה, **וְהֵם** – המרגלים **חָשְׁבוּ לְרָעָה.** ומבארת הגמרא, **אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ** – כל מקום שהגיעו המרגלים, **מֵת חֲשִׁיבָא דִּידְהוּ** – מת אדם חשוב מיושבי הארץ, **כִּי הֵיכִי דְּנִיטְרְדוּ וְלֹא לִשְׁאֲלוּ אַבַּתְרֵיהוּ** – כדי שיהיו האמוריים טרודים ולא ישאלו מיהם המרגלים. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ** – ויש אומרים שאיוב מת באותה שעה, כדי שלא תגן זכותו עליהם, וזה מה שאמרו יהושע וכלב 'סר צלם מעליהם'. ממשיכה הגמרא, כיון שמתו האנשים דלעיל, **וְאִטְרִידוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּהֶסְפֵּדָא** – והתעסקו כל האמוריים בהספד, והיה הדבר לטובה מאת ה', אך המרגלים **הֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה,** שהרבה אנשים מתים שם בכל מקום, לכן אמרו **'אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא'.**

עוד תיארו המרגלים **"וְגַם כִּי רְאִינוּ כַּחֲנָכִים וְכֵן הָיִינוּ** בעיניהם" **וְגוֹ',** ומבארת הגמרא, **אָמַר רַב מִשַּׁרְשִׁיָא, הַמְרַגְּלִים שֶׁקְּרֵי הֲווּ** – שקרנים היו, והראיה היא, **בִּשְׁלָמָא** מה שאמרו **'וְגַם כִּי רְאִינוּ כַּחֲנָכִים',** לְחַיֵּי – מובן, שהרגישו בעצמם כחגבים, **אֶלָּא** מה שאמרו **'וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם', מְנָא הֲווּ יָדְעֵי** – כיצד ידעו איך נראו בעיניהם של האמוריים, אלא ודאי שקרנים היו. דוחה הגמרא, **וְלֹא הִיא** – לא היו שקרנים בזה, שעל סמך מעשה אמרו כן, **כִּי הֲווּ מַכְרֵי אֲבָלֵי** – כשהיו האמוריים מברים את האבלים בסעודה בחזרתם מבית הקברות, **תּוּתֵי אַרְזֵי הֲווּ מַכְרֵי** – היו מברים אותם תחת עצי ארזים, **וְכִי חָזִינְהוּ סָלְקוּ יָתְבֵי בְּאִילָנֵי** – כשראום המרגלים עלו וישבו על האילנות מרוב פחדם, **שָׁמְעֵי דְּקָאָמְרֵי** – ושמעום המרגלים מראש האילן שהיו האמוריים אומרים, **קָחֲזִינַן אִינְשֵׁי דְּדָמוּ לְקַמְצֵי בְּאִילָנֵי** – ראינו בעצים אנשים שדומים לנמלים.

עוד נאמר בפרשת המרגלים **"וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ** העם בלילה ההוא". **אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אוֹתוֹ הַיּוֹם** שחזרו המרגלים מארץ ישראל ובכו כל העדה, **[עֶרֶב] תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֵן בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם** יום זה **בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת.**

עוד נאמר שם **"וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגֹּם אוֹתָם בָּאֲבָנִים"** וכתיב בהמשך הפסוק **"וּכְבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד", אָמַר רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא, מְלַמֵּד שֶׁנִּטְּלוּ אֲבָנִים וְזֹרְקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה,** כביכול בטענה גם כלפי ה' יתברך, ודרשו כן מהסמיכות 'וכבוד ה'' ל'לרגום אותם באבנים'.

עוד נאמר שם **"וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה", אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שֶׁמֵּתוּ מִיתָה מְשׁוּנָּה,** שהרי כתוב 'במגפה' ולא 'במגפה', משמע במגפה מיוחדת וראויה להם במדה כנגד מדה. ומהי המיתה המשונה, **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, דָּרַשׁ רַבִּי שִׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא, מְלַמֵּד שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם** מתוך פיהם, **וְנָפַל** לשונם **עַל טִיבּוֹרָם, וְהָיוּ תּוֹלְעִים יוֹצְאוֹת מִלְּשׁוֹנָם** שנפלה, **וְנִכְנָסוֹת** התולעים **בְּטִיבּוֹרָם, וּמִטִּיבּוֹרָם** גם יצאו תולעים **וְנִכְנָסוֹת בְּלְשׁוֹנָם** שנפלה על טיבורם. **וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ** שהיא באה על לשון הרע.

חוזרת הגמרא לברייתא שעסקנו לעיל בעניין בקיעת הירדן ומעבר בני ישראל בו, שהכהנים עמדו במקומם עד שעברו כל העם לצד מערב, **וְכֵיוָן שֶׁעָלָה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן,** שבו הכהנים פסיעה לאחורים לצד מזרח, **וְחָזְרוּ מַיִם לִמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כַּעֲלוֹת** [כַּעֲלוֹת] **הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן, נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הַחֲרָבָה וַיָּשׁוּבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם וַיֵּלְכוּ כִתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו", נִמְצָא** שאחרי שחזרו הכהנים פסיעה לאחוריהם ושבו מי הירדן כבתחילה, כעת **אֲרוֹן וְנוֹשְׂאָיו וְכֹהֲנִים מִצַּד אֶחָד** – מזרח, **וְיִשְׂרָאֵל מִצַּד אֶחָד** – מערב. ואז **נָשָׂא אֲרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו** הכהנים **וְעָבַר** באויר מעל הירדן לצד השני לשאר עם ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבֹר, וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה' וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם". וְעַל דָּבָר זֶה** שלא ידע אותו עוזא, **נַעֲנַשׁ עוּזָּא שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת יָדוֹ לֶאֱחֹז אֶת הָאָרוֹן כִּי שִׁמְטוּ הַבָּקָר", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עוּזָּא, נוֹשְׂאָיו נָשָׂא** הארון, וכדלעיל, את **עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שיכול לישא, ועל כן טעה עוזא ששלח ידו לאחוז את הארון.

כיון שהוזכר מעשה עוזא, ממשיכה הגמרא לברר כמה פסוקים שנאמרו שם. **"וַיִּחַר אַף ה' בְּעֻזָּא וַיַּכֵּהוּ שָׁם עַל הַשַּׁל" וְגוֹ', רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר** נחלקו בביאור 'על השל'. **חַד אָמַר עַל עִסְקֵי שֶׁלּוֹ** – השגגה ששלח ידו לאחוז בארון, **וְחַד אָמַר שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו בְּפָנָיו** – ו"של" הוא לשון דבר המוטל מלמעלה למטה.

עוד כתוב בפרשת עוזא, **'וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** אל תחשוב שעוזא איבד בחטאו את חלקו בעולם הבא, אלא **עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר 'עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים',** ולומדים את עוזא מהארון, **מָה אֲרוֹן לָעוֹלָם קַיָּים,** שהרי נגנז על ידי יאשיהו המלך, ונשמר לעתיד לבא, **אַף עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא.**

עוד נאמר שם, **"וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ ה' פֶּרֶץ בְּעֻזָּה", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** לשון 'ויחר' הוא **שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פָּנָיו** של דוד **כַּחֲרָרָה** – עוגה שאופין על פני גחלים. שואלת הגמרא, **אֶלָּא מַעְתָּה** לפי הביאור לעיל על 'ויחר', **כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב 'וַיִּחַר' הָכִי נַמִּי** – כל מקום שכתוב 'ויחר' גם כן תפרש 'שנשתנו פניו כחררה'. מתרצת הגמרא, **הָתָם** – בשאר מקומות בתנ"ך **כְּתִיב** 'ויחר **אַף', הָכָא לֹא כְּתִיב אַף'.**

עוד מענין מעשה עוזא, **דָּרַשׁ רָבָא, מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ דָּוִד** – בכך שמת עוזא על ידו, ומבאר רבא, **מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְדִבְרֵי תּוֹרָה זְמִירוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי",** פירוש, כשברחתי מאויבי ויגרתי מהם, השתעשעתי בחוקיך כזמירות. **אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** לדוד, **דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהֶן "הֻתָּעֵיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ"** – שאדם רק סותם

המשך בעמוד קלא

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לה עמוד א

רש"י

ויילכו ויבאו. לא גרסינן ובתיב, (אלא) [וילכו יתירא הוא כיון דכתיב (לעיל) ויבאו] לביאתן: אף הליכתן בעצה רעה. שהלכו לתור מתקנים. שמחזיקין אותן השומעין בבדאין, לפיכך אומר דבר אמת תחלה כדי שיאמינו, ואף מרגלים לכך פתחו בשבח הארץ תחלה: ויהם. שתקן: אל משה. בדברים, שהתחיל לדבר במשה והיו סבורים שבגנותו רוצה לספר: שהסיתם בדברים. כדמפרש ואזיל: דחזייה. כלב ליהושע שרצה לדבר ושתקוהו בנזיפה ואמרו לו ראש הקטוע ידבר, מי שראשו קטוע שאין לו בנים לטול חלק בארץ הוא ידבר בפנינו: וחסמין לי. משתקין אותי: עלה נעלה. אף לשמים אם יצוה עלינו: ממנו. מן הקב"ה: אל תקרי. לא גרס, שאין הפרש קריה בין ממנו הנאמר על יחיד שנדברים עליו למנו של רבים שאומרים על עצמן: אינו יכול להוציא כליו. אם הפקידם שם: בעל הבית. ארון העולם: אני חשבתיה לטובה. שהראיתיה להם כאוכלת יושביה שמתים בה תדיר: שכיב איוב. שלא תגן זכותו עליהם, והיינו דקאמר כלב סר צלם מעליהם: ה"ג ולא היא כי הוו מברי אבילי תותי ארזי הוו מברי. ולא היו שקרנים בזאת (ולא היו נראים בהן שקרנים) דאינהו שמעינהו לאמורים שקורין אותן חגבים, דכי הוו אמורים מברין את אבליהם כשחוזרין מן הקבר, כדאמר לעיל דכל היכא דמטו שכיב חשיבא מניהו ומברין לאבל סעודה לנחמו תותי ארזי הוו מברי להו: ובדחזיונהו. והם יראים לעמוד לפניהם סלקי ויתבי באילני: ווזרקום כלפי מעלה. (שדי) [שרצו] לרגום אותם (וקאי) נמי אבבוד ה': כמגפה. מדלא קרינן במגפה משמע במיחדת וראויה להם במדה כבגד מדה: באסכרה מתו. שהיא באה על לשון הרע כדאמרינן בבמה מדליקין (שבת דף לג:) וכיון שעלה כו'. סיפא דברייתא דלעיל היא, אלא אידי דתנא בה ומכאן אתה מחשב לאשכול נקט לה לפרשת מרגלים הכא: שבו המים למקומם. שהבהנים עמדו במקומם עד שעברו כל העם, וכשעברו נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה ונמשכו לאחוריהם פסיעה אחת, ונמצאו כהנים מצד זה כו'. ואע"ג דההוא קרא דזיהי כאשר תם כל העם לעבור קדים, דמשמע דהאי נתקו רגלי הכהנים בעבר השני כתיב, לא הוי הכי אלא אין מקדם ומאחר, דאי בסדרן כתיב הא נפקי להו מן הירדן דכתיב ועברו ארון ה' והכהנים לפני העם והעם עלו, וכיון דארון והכהנים עלו ועברו אחריהם עד שבאו לפניהם הרי יצאו מן הירדן ומאי תו דקאמר ויצו יהושע את הכהנים לאמר עלו מן הירדן, אלא אין מקדם ומאחר והאי עלו מן הירדן דקאמר להו הכי קאמר להו, סלקו רגליכם לאחוריכם ועודם בעבר המזרחית, וכתיב בתריה נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה וישובו מי הירדן אל מקומם: נשא ארון את נושאיו ועבר. והיינו קרא קמא דכתיב ויהי כאשר תם כל העם לעבור [ועבור] ארון ה' וגו': על עסקי שלו. שגגה ששגג לאחוז בו: שעשה צרכיו. ושל לשון כי ישל זיתך (קהלת יב:) ובשליתה (שם), דבר המשל מלמעלה למשה: הארון קיים לעולם. שהרי נגנז כדאמר ביומא (דף נב:) שגנזו יאשיהו: חרדה. עגה שאופין על פני הגחלים: נענש דוד. שמת עזא על ידו: זמירות היו לי חקיך בבית מגורי. כשהייתי בורח מפני אויבי ואגור מפניהם הייתי משתעשע בחקיך והיו לי לזמירות לשעשעני: התעיף. לשון (כפול), וכפלת מתרגמינן ותיעוף (ממות כז) שאם תכפיל עיניך לסתום עין בהשחר הדעת מהסתכל בהן מיד ואינגה: לא נתן. עגלות משה לבני קהת לפי שיש עליהם לשאת בכתף, כי לא היו ממנים אלא על דבר קדשת הארון והשלחן: (והמנורה ומזבח הזהב) ויך באנשי בית שמש. לא בהך הכאה דדוד כתיב אלא כשהביאוהו הפרות מפלשתים, ואידי דאיירי בארון נקט לה: משום דראו. ונסתכלו בו ויך, בתמיה: קוצרין ומשתחוים היו. לא בטלו ממלאכתן לכבדו. והאי ראו לשון בזיון, כמו אל תראוני שאני שחרחורת (שיר א): מאן

1 ויילכו ויבאו" אמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי:
2 מקיש הליכה לביאה, מה ביאה בעצה רעה, אף הליכה
3 בעצה רעה. "ויספרו לו ויאמרו באנו" וכתיב: "אפס כי
4 עז העם", אמר ר' יוחנן (סימן אמ"ת לבד"ו לוי"ה) משום
5 ר' מאיר: כל לשון הרע שאין בו דבר אמת בתחילתו,
6 אין מתקיים בסופו. "ויהם כלב את העם אל משה" אמר
7 רבה: שהסיתן בדברים. פתח יהושע דקא משתעי, אמרי
8 ליה: דין ראש קטיעה ימלל? אמר אי משתעינא, אמרי
9 בי מילתא וחסמין לי. אמר להן: וכי זו בלבד עשה לנו
10 בן עמרם? סברי בגנותיה קא משתעי, אישתיקו. אמר
11 להו: הוציאנו ממצרים, וקרע לנו את הים, והאכילנו את
12 המן. אם יאמר "עשו סולמות ועלו לרקיע" לא נשמע
13 לו? "עלה נעלה וירשנו אתה". "והאנשים אשר עלו עמו
14 אמרו לא נוכל", אמר ר' חנינא בר פפא: דבר גדול דברו
15 מרגלים באותה שעה. "כי חזק הוא ממנו" אל תקרי
16 "ממנו" אלא מימנו, כביכול אפילו בעל הבית, אינו יכול
17 להוציא כליו משם. "ארץ אכלת יושביה היא" דרש רבא,
18 אמר הקדוש ברוך הוא: אני חשבתיה לטובה, והם חשבו
19 לרעה. אני חשבתיה לטובה, דכל היכא דמטו, מת
20 חשיבא דידהו, כי היכי דניטרדו ולא לשאלו אבתרייהו.
21 ואיכא דאמרי: איוב נח נפשיה, ואטרידו כולי עלמא
22 בהספדיה. הם חשבו לרעה, "ארץ אכלת יושביה היא".
23 "ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו" וגו'. אמר רב משרשיא:
24 מרגלים שקרי הוו, בשלמא "ונהי בעינינו כחגבים" לחיי,
25 אלא "וכן היינו בעיניהם", מנא הוו ידעי? ולא היא, כי
26 הוו מברי אבילי, תותי ארזי הוו מברי, וכי חזינהו, סלקו
27 יתבי באילני, שמעי דקאמרי, קחזינן איניש דדמו לקמצי
28 באילני. "ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו" אמר
29 רבה אמר ר' יוחנן: אותו היום ערב תשעה באב היה,
30 אמר הקדוש ברוך הוא: הן בכו בכיה של חנם ואני
31 אקבע להם בכיה לדורות. "ויאמרו כל העדה לרגום אתם באבנים" וכתיב "וכבוד ה' נראה באהל מועד" אמר ר' חייא בר אבא: מלמד
32 שנטלו אבנים וזרקום כלפי מעלה, "ויקמתו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה במגפה" אמר ר'
33 שמעון בן לקיש: שמתו מיתה משונה. אמר ר' חנינא בר פפא, דרש ר' שילא איש כפר תמרתא:
34 מלמד שנשתרבב לשונם ונפל על טיבורם, והיו תולעים יוצאות מלשונם ונכנסות בטיבורם,
35 ומטיבורם ונכנסות בלשונם, ורב נחמן בר יצחק אמר: באסכרה מתו: וכיון שעלה האחרון
36 שבישראל מן הירדן חזרו מים למקומן, שנאמר: "ויהי כעלות הכהנים נשאי ארון ברית ה' מתוך הירדן נתקו כפות רגלי הכהנים אל
37 החרבה וישבו מי הירדן למקומם וילכו כתמול שלשום על כל גדותיו", נמצא ארון ונושאיו וכהנים מצד אחד, וישראל מצד אחר. נשא
38 ארון את נושאיו ועבר, שנאמר: "ויהי כאשר תם כל העם לעבר ועבר ארון ה' והכהנים לפני העם". ועל דבר זה נענש עוזא, שנאמר:
39 "ויבאו עד גרן כידן וישלח עזא את ידו לאחז את הארון" אמר לו הקדוש ברוך הוא: עוזא, נושאיו נשא, עצמו לא כל שכן? "ויחר
40 אף ה' בעזה ויכהו שם על השל" ר' יוחנן ור' אלעזר, חד אמר: על עסקי שלו, וחד אמר: שעשה צרכיו בפניו, "ויכמת שם עם ארון
41 האלהים" אמר ר' יוחנן: עוזא בא לעולם הבא, שנאמר: "עם ארון האלהים" מה ארון לעולם קיים, אף עוזא בא לעולם הבא. "ויחר
42 לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעזה" אמר ר' אלעזר: שנשתנו פניו כחררה. אלא מעתה, כל היכא דכתיב "ויחר" הכי נמי? הכתיב
43 "אף" הכא לא כתיב "אף". דרש רבא: מפני מה נענש דוד? מפני שקרא לדברי תורה "זמירות", שנאמר: "זמירות היו לי חקיך בבית
44 מגורי" אמר לו הקדוש ברוך הוא: דברי תורה שכתוב בהן "התעיף עיניך בו ואינגה" אתה קורא אותן "זמירות"?! חייני מכשילך
45 בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו, דכתיב: "ולבני קהת לא נתן כי עבדת הקדש" ואיהו אתייה בעגלתא. "ויך באנשי
46 בית שמש כי ראו בארון", משום דראו "ויך"? ר' אבהו ור' אלעזר, חד אמר: קוצרין ומשתחוים היו, וחד אמר: מילי נמי אמור,

מאן

מלמד שמתו מיתה משונה. נראה דרעה במגפה דרש: 1
שלשה 2

תוספות

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לה עמוד ב

תוספות

שלשה מיני אבנים היו. ירושלמי ג׳ מיני אבנים הן אבני המלון ואבנים שהניחום יהושע תחת כפות רגלי הכהני׳ ואיסטליות שנתן להם משה אמר רבי יצחק פשוט לן ארבעה מיני אבנים הוה אמר ר׳ סימן בר זבידא ויאות אין תימר אבני המלון לשעה היו ונגנזו אין תימר אבנים שהקים יהושע תחת כפות רגלי הכהנים משוקעות הן במים אין תימר איסטליות שנתן להן משה כבר נבנסו עמהן לארץ אלא אם כן במה אנו קיימין באבנים שהקים יהושע להן על גב הירדן:

כיצד כתבו ישראל את התורה. בתוספתא רבי יהודה אומר על גבי המזבח כתבוה אבל בירושלמי תני על אבני המלון נכתבו דברי ר׳ יהודה ר׳ יוסי אמר על אבני מזבח נכתבו מאן דאמר על אבני המלון בכל יום ויום אומות העולם היו משלחין נוטירין ומשיאין את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון מ״ד על אבני המזבח לא לשעה היו ונגנזו [עוד הוא מעשה נסים נתן הקב״ה בינה בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה שהיתה כתובה בע׳ לשון מ״ד על אבני המלון נכתבו ניחא ושדת אותם בסיד אלא] מאן דאמר על אבני המזבח [נכתבו מאי] ושדת בסיד בין כל אבן ואבן:

ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת. ואם תאמר תיפוק ליה דבשעת מתן תורה החזירה הקב״ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה וי״ל דעונש זה גדול הוא שלאחר שהיתה כתובה בידם ולא רצו ללמוד ומיהו תימה והאמר בפ״ק דמסכת ע״ז (לף כ:) דעדיין יש להן פתחון פה שיאמרו כלום כפית עלינו הר כגיגית כישראל וכל זמן שיש להן פתחון פה איך נתחתם גזר דינם:

לרבות כנענים שבחוצה לארץ. תימה היאך קבלוה לרחב שהרי היא היתה מכנענים שבתוכה כדאיתא בספרי בפרשת בהעלותך ומה אם מי שהיתה מעם שנאמר בו לא תחיה כל נשמה [על שקירבה עצמה כך קירבה המקום] וארחב קאי ואמרינן נמי במס׳ מגילה (לף יד:) שנתגיירה ונסבה יהושע והבא משמע דכנענים שבתוכה לדברי הכל שאין מקבלין אותן ושמא על פי הדיבור היה ואמר לו שקודם שהתחילו המלחמה היו מקבלין שהרי כתיבת התורה על גבי האבנים היה קודם שהתחילו במלחמה ואפילו הכי לא היו מקבלין אלא היושבים חוץ לגבול ישראל כמו שפרש״י ואי הוה מצינו למימר דאם היו חוזרין אז בתשובה בשעה שכתבו את התורה אפילו כנענים שבתוכה היו מקבלין ואפילו לר׳ יהודה ולמען אשר לא ילמדו אתכם לעשות קאי נמי אשבעה אומות והכי משמע נמי לשון הספרי בפרשת שופטים ושוטרים למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות [מלמד] שאם עושין תשובה אין נהרגין אין מקבלין אותן לא קתני אלא אין נהרגין משמע אותם שצוה הקב״ה לא תחיה כל נשמה אין נהרגין ולא נאמר לא תחיה כל נשמה אלא לאחר שהתחיל יהושע במלחמה שהרי יהושע שלח שלש פרוזטגמאות הרוצה להשלים ישלים להלחם ילחם אלמא אותן שהיו רוצין להשלים לא היה הורגן [וצריך לומר] אותן שהיו רוצין להשלים קודם שהתחיל במלחמה ראשונה ואף רחב קיבלה עליה קודם שהתחילו במלחמה ולא נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אלא באותן כנענים שחוץ לגבולים אם מקבלים אותם לאחר מכאן דרבי שמעון לא איצטריך למימר הא למדת שאם חוזרים בתשובה מקבלין אותן אלא אבנענים שבחוצה לארץ ולאחר שהתחילו במלחמה שדינם כדין [שאר] אומות שמקבלין מהן לעולם:

כמאן

רש״י

מַאן אַמְרִיךְ דְּאִימְרַיָּית. מי הִבְעִיסְךָ כְּשֶׁנִּתְפַּיַּסְתָּ וְלֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַצְמְךָ מִן הַשִּׁבְיָה, וְעַתָּה מִי מְפַיֶּסְךָ כְּשֶׁנִּתְפַּיַּסְתָּ לָבֹא מֵאֵלֶיךָ: **וּכְתִיב שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.** בְּדִבְרֵי הַיָּמִים, וְהָכֵי רֵישֵׁיהּ דִּקְרָא, וַיְהִי בָּעִוֹר הָאֱלֹהִים אֶת הַלִּוִּים נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה׳, וַיִּזְבְּחוּ שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים: **מֹלֶאת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת.** מִמִּזְבְּחוֹת, דְּעַל כָּל פְּסִיעָה מִזְבַּחַ: **כְּתִיב כֵּידוֹן.** בְּדִבְרֵי הַיָּמִים כְּתִיב וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא וְגו׳, וּבִשְׁמוּאֵל כְּתִיב גֹּרֶן נָכוֹן: **בְּתַחְלָה.** כְּשֶׁבָּא הָאָרוֹן שָׁם נַעֲשָׂה לָהֶם כְּכִידוֹן הַהוֹרֵג שֶׁהָרַג עֻזָּא: **וּלְבַסּוֹף.** לְאַחַר שֶׁנִּשְׁתַּהָה שָׁם שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּבֵית עוֹבֵד אֱדוֹם נַעֲשָׂה נָכוֹן שֶׁהֵכִין אֶת בֵּיתוֹ דִּכְתִיב (שְׁמוּאֵל ב׳ ו׳) וַיְבָרֶךְ ה׳ אֶת עוֹבֵד אֱדוֹם (אִשְׁתּוֹ וּשְׁמֹנָה כַּלּוֹתָיו) אִשְׁתּוֹ שֶׁל עוֹבֵד אֱדוֹם וּשְׁמֹנָה כַּלּוֹתָיו יָלְדוּ שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה בְּבֶרֶס אֶחָד, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב פְּעֻלָּתִי הִשְׁמִינִי כִּי בֵרְכוֹ אֱלֹהִי׳ (הש״ל כו׳) וּכְתִיב אח״כ שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם לְעוֹבֵד אֱדוֹם. וְשָׁמַעְתִּי בְּשֵׁם ר׳ מְנַחֵם בְּר׳ חֶלְבּוֹ, גֹּרֶן נָכוֹן הוּא גֹּרֶן אָרַוְנָה הַיְבוּסִי, וְא״כ הוּא ה״ג, בְּתַחְלָה נָכוֹן וּלְבַסּוֹף כִּידוֹן עַל שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ שֶׁתְּחִלָּתוֹ בְּנוּי וְסוֹפוֹ חָרֵב, וְכִידוֹן לְשׁוֹן שֶׁבֶר וְחָרְבָּן הוּא כְּמוֹ יִרְאוּ עֵינָיו כִּידוֹ (אִיּוֹב כא׳): **נִמְצֵאתָ.** סֵיפָא דִּבְרֵיהֶם דִּלְעֵיל הוּא, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּתָנָא בָּהּ וְעַל דָּבָר זֶה נֶעֱנַשׁ עֻזָּא אִפְסְקֵיהּ בְּכָל הָנֵי: **שֶׁהֶעֱמִיד מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן כְּעַרְבוֹת מוֹאָב.** וְתַנָּא דְּבָרֵיהֶם כִּי קָאֵי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן קָרֵי עֵבֶר הַמִּזְרָח עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְכִי קָאֵי בְּעַרְבוֹת מוֹאָב אוֹ בְּשִׁאָר הַמַּסָּעוֹת קָרֵי אֶרֶץ כְּנַעַן עֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְהוּא עֵבֶר הַמַּעֲרָבִי: **בַּגִּלְגָּל.** לְאַחַר שֶׁבָּנוּ מֵהֶן הַמִּזְבֵּחַ בְּהַר עֵיבָל קִפְּלוּם וְהֵבִיאוּם לַגִּלְגָּל וּקְבָעוּם שָׁם: **כֵּיצַד כָּתְבוּ.** עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּהַר עֵיבָל: **הֵיאַךְ לָמְדוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם.** הָעֲתִיקוֹת תּוֹרָה, הֲלֹא לֹא נִצְטַוּוּ לִכְתֹּבָהּ בִּשְׁבָעִים לָשׁוֹן אֶלָּא לְבַד וּלְלַמְּדָהּ כָּל הָרוֹצֶה, שֶׁלֹּא יְהֵא פִּתְחוֹן פֶּה לְאוֹתָם הָאֻמּוֹת לוֹמַר לֹא הָיָה לָנוּ מַהֵיכָן לְלַמְּדָהּ: **נוֹטִירִין שֶׁלָּהֶן.** סוֹפְרִים שֶׁלָּהֶם, וְהֵם קוֹרִין אוֹתָן נוֹטִירִין: **וְהִשִּׁיאוּהָ.** וְהֶעֱתִיקוּהָ, כְּלוֹמַר נִטְּלוּהָ מִשָּׁם ע״י הַעְתָּקָה: **וְכָתְבוּ מִלְּמַטָּה.** בְּסוֹף הַדַּף לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ עוֹד וְגו׳. לְעֵיל מִנַּיהּ כְּתִיב כִּי הַחֹרֵם תַּחֲרִימֵם, וְדָבָר זֶה כְּתָבוּ לְמַטָּה לְהוֹדִיעַ לִשְׁבָעָה אֻמּוֹת הַיּוֹשְׁבִים חוּץ מִגְּבוּלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ לְהַחֲרִימָם, אֶלָּא אוֹתָן שֶׁבְּתוֹךְ גְּבוּלָם נִצְטַוּוּ לְהַחֲרִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יְלַמְּדוּ אוֹתָנוּ מַעֲשֵׂיהֶם הַמְקוּלְקָלִים, אֲבָל אַתֶּם הַיּוֹשְׁבִים חוּצָה לָהּ אִם אַתֶּם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה נִקְבָּל אֶתְכֶם, וְשֶׁבְּתוֹכָהּ אֵין מִקַּבְּלִין שֶׁמִּחֲמַת יִרְאָה עוֹשִׂין, וְה״ג וְה״לָּהּ בְּהֲדִיָא בְּתוֹסְפְתָּא (פ״ח) אִם אַתֶּם חוֹזְרִין בָּכֶם אָנוּ מְקַבְּלִים אֶתְכֶם: **מ״ט דְּר״ש.** דְּאָמַר עַל גַּבֵּי סִיד כְּתִבוּהָ: **עַל עִסְקֵי סִיד.** שֶׁהַתּוֹרָה נִכְתְּבָה עָלָיו וְהָיְתָה מְגֻלָּה לְפָנֵיהֶם וְלֹא לְמָדוּהָ: **אֶלָּא שֶׁרָפָה.** גֵּיהִנֹּם, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֵין מִתְגַּיְּרִין וְהֵם קְרוּיִין עַמִּים אֵין חֵלְקָם אֶלָּא מִשְּׂרֹפוֹת הַסִּיד: **ה״ג וְשָׁבִיתָ שְׁבִיוֹ לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּ״ל.** דִּקְרָא בְּחוּ״ל כְּתִיב, כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה מֵאֶרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ. וְהָכֵי תָּנֵיא בְּסִפְרֵי, כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דְּכִי תֵצֵא מִשְּׁמַע כְּשֶׁהִתְעַלֶּה עַל דַּעְתְּךָ לָצֵאת. וְשָׁבִיתָ שְׁבִיו, לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, בָּא הַכָּתוּב לְהַתִּיר כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ וּלְקַיֵּים מֵהֶם יְפַת תֹּאַר שֶׁלֹּא יִהְיוּ בִּכְלַל לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה, דְּהַאי וְשָׁבִיתָ קְרָא יְתֵרָא הוּא:

כמאן

כמאן?

ביאורים למסכת סוטה דף לה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מַאן אַמְרֵיךְ (לְהָא) **דְּאִימַּרְיַיתְּ** – מי הכעיסך כשכעסת ולא הצלת את עצמך מן השבייה, **וּמַאן אָתָא עָלֵךְ דְּאִיפַּיְיסְתְּ** – ועתה מי מפייסך כשנתפייסת לבוא מאליך. והיתה אמירה זו דרך זלזול כביכול למה נתן ה' בידי פלשתים את הארון כשנלחמנו נגדם, ועתה לפתע שחררו ללא מאמץ מצידנו.

והמשך הפסוק שם בהכאת אנשי בית שמש על חטאם, "**וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ**", ויש כאן לשון סותרת 'שבעים איש' או 'חמישים אלף איש'. ובביאור הפסוק נחלקו אמוראים, **רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר. חַד אָמַר,** באמת המתים במגפה **שִׁבְעִים אִישׁ הָיוּ,** ומה שכתוב 'חמישים אלף איש' הוא משום **וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כַּחֲמִשִּׁים אֶלֶף. וְחַד אָמַר,** באמת המתים במגפה **חֲמִשִּׁים אֶלֶף** איש **הָיוּ,** ומה שכתוב 'שבעים איש' הוא משום **וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כְּשִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין.**

וחוזרת הגמרא לפרשת עוזא, אחרי מעשה עוזא, הכניס דוד את הארון לבית עובד אדום הגתי שלשה חדשים, ואחר כך העלהו לאהל קבע בעיר דוד בשמחה גדולה מאד. שואלת הגמרא, בספר שמואל נאמר "**וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה' שִׁשָּׁה צְעָדִים, וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא**", **וּכְתִיב** בספר דברי הימים, שגם שם מופיע ענין זה, "ויהי בעזר האלהים את הלוים נושאי ארון ברית ה', ויזבחו **שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים**". הרי לנו סתירה, האם זבחו שור ומריא, או שבעה פרים ושבעה אילים.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב פָּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל, עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה** שהתקדמו עם הארון, זבחו **שׁוֹר וּמְרִיא, וְעַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.** שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא** לרב פפא, **אִם כֵּן** שהקריבו על כל פסיעה ופסיעה, **מִילֵּאתָ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת** – מזבחות, שעל כל פסיעה ופסיעה עשו מזבח. מתרצת הגמרא, **אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא, עַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שׁוֹר וּמְרִיא, וְעַל כָּל שִׁשָּׁה סְדָרִים שֶׁל שֵׁשׁ שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.**

שואלת הגמרא, **כְּתִיב** בפסוק בדברי הימים במעשה עוזא "ויבאו עד גורן **כִּידוֹן** וישלח עזא וגו'", **וּכְתִיב** בפסוק בשמואל במעשה עוזא "ויבאו עד גרן **נָכוֹן** וישלח עזא". ואם כן יש סתירה מה שם המקום, גורן 'כידון' או גורן 'נכון'. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּתְּחִלָּה** נקרא שמו **'כִּידוֹן'**, לרמז שנתקע בהם ככידון שהרג את עוזא, **וּלְבַסּוֹף** לאחר ששהה שלשה חדשים בבית עובד אדום הגתי, נקרא שמו **'נָכוֹן'**, שהכין את ביתו, כמו שמבואר בנביא ובחז"ל כל הברכות שבאו עליו.

כעת חוזרת הגמרא לסוגיית בקיעת הירדן ומעבר בני ישראל בו, שעסקנו לעיל. ממשיכה הברייתא דלעיל, **נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה מִינֵי אֲבָנִים הָיוּ, אֶחָד שֶׁהֵקִים מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר** בתחילת ספר דברים "**בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר** את התורה הזאת **וְגוֹ'**", **וּלְהַלָּן** בפרשת כי תבא, לגבי הקמת האבנים בהר עיבל, **הוּא אוֹמֵר** "**וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן** [עַל הָאֲבָנִים] **אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת** באר היטב **וְגוֹ'**", **וְאָתְיָא** – נלמד בגזירה שוה, **'בֵּאֵר' 'בֵּאֵר'**, כשם שלגבי 'באר' שבפרשת כי תבא, בענין האבנים שצוה משה להקים בהר עיבל, מוזכר שם הקמת אבנים, כך לגבי 'באר' שבתחילת ספר דברים, שהיה בארץ מואב היה שם הקמת אבנים. **וְאֶחָד שֶׁהֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר** "**וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן** תחת מצב רגלי הכהנים נשאי ארון הברית". **וְאֶחָד שֶׁהֵקִים** יהושע **בַּגִּלְגָּל** מאבני המזבח שבנו בהר עיבל, **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ** מן הירדן הקים יהושע בגלגל **וְגוֹ'**".

תָּנוּ רַבָּנַן, כֵּיצַד כָּתְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה על המזבח בהר עיבל, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַל גַּבֵּי אֲבָנִים כְּתָבוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת** באר היטב **וְגוֹ'**", **וְאַחַר כָּךְ סָדוּ אוֹתָן בְּסִיד,** שנאמר "והקמת לך אבנים גדולות ושדת אותם בשיד". **אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן** לרבי יהודה, **לְדִבְרֶיךָ** שסדו בסיד על הכתב, **הֵיאַךְ לָמְדוּ אוּמּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַזְּמַן** את **הַתּוֹרָה,** ואיך יקראוה שלא יהיה פתחון פה להם לומר לא היה לנו מהיכן ללומדה. **אָמַר לוֹ** רבי יהודה לרבי שמעון, **בִּינָה יְתֵירָה נָתַן בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** לאומות, **וְשִׁינְּרוּ נוֹטֵירִין** – סופרים **שֶׁלָּהֶן, וְקִילְּפוּ אֶת הַסִּיד וְהִשִּׁיאוּהָ** – והעתיקוה, **וְעַל דָּבָר זֶה נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּינָם** של האומות לרדת **לְבֵאֵר שַׁחַת, שֶׁהָיָה לָהֶן לִלְמֹד וְלֹא לָמְדוּ.** כך ענה רבי יהודה לרבי שמעון. אך **רַבִּי שִׁמְעוֹן** חולק **וְאוֹמֵר, עַל גַּבֵּי סִיד** מלכתחלה **כְּתָבוּהָ,** ולא ממש על גבי האבנים, **וְכָתְבוּ לָהֶן** עבור אלה משבעה האומות שישבו מחוץ לגבול ישראל **לְמַטָּה** בסוף הדף "**לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל** תועבתם אשר עשו לאלהיהם **וְגוֹ'**". ומדייקת הגמרא, **הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאִם הָיוּ** האומות שמחוץ לגבול ישראל **חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה, הָיוּ מְקַבְּלִין אוֹתָן,** שלא נצטווינו להחרים אלא אותן שבתוך גבול ישראל כדי שלא ילמדונו ממעשיהם הרעים, ואף אם ישובו בתשובה זהו רק מיראה.

אָמַר רָבָא בַּר שִׁילָא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שאמר שכתבוה על גבי סיד, **דִּכְתִיב** 'וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת סִיד', ודורשים, 'והיו עמים משרפות' שנגזר דין העמים להשרף בגיהנם, **עַל עִסְקֵי 'סִיד'**, שהיתה התורה כתובה על גבי סיד וגלויה לפניהם ולא למדוה. **וְרַבִּי יְהוּדָה** לומד מן הפסוק הזה, **כִּי סִיד** – כמו סיד, **מַה סִּיד אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה, אַף אוֹתָם הַכּוּתִים אֵין לָהֶם תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה** בגיהנם, כל זמן שאינם מתגיירים ממש, אך חזרתם בתשובה בעודם גויים אינה מועילה, שגם על העומדים חוץ לגבולין נאמר 'לא תחיה כל נשמה'.

שואלת הגמרא, **כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא** – כמי הולכת הברייתא דלהלן, שנאמר "כי תצא למלחמה על אויביך וגו' **וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ** וראית בשביה אשת יפת תואר", ודורשים, **לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ,** שנוהג בהם דין אשת יפת תאר, **שֶׁאִם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה מְקַבְּלִין אוֹתָן,** ולא נאמר עליהם 'לא תחיה כל נשמה'.

המשך ביאור למס' סוטה ליום חמישה ושלושים יום לעומר עמ' א

עינו בהיסח הדעת מלהסתכל בהם מיד אינם, **אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָן וְמִירוֹת,** בתמיהה, שהזמירות הוא בפי אדם רק לפי שעה, לכן **חֲרִינִי מַכְשִׁילְךָ בְּדָבָר שֶׁאֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, דִּכְתִיב** "**וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתַן כִּי עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ** עליהם בכתף ישאו **וְגוֹ'**", שבני קהת נושאים את הארון והשלחן [והמנורה ומזבח הזהב] בכתף, ולא נתן להם משה עגלות, **וְאִיהוּ אַתְיֵיהּ בְּעֶגְלָתָא** – ודוד הביא את הארון בעגלה.

וכיון שדברנו על הקפדה בשמירה על הארון, מביאה הגמרא ממעשה הבאת הארון מפלשתים על ידי הפרות, בזמן שמואל הנביא, שם כתוב "**וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בָּאָרוֹן** ה', ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש", ומבררת הגמרא, **מִשּׁוּם דְּ'רָאוּ'** – בגלל שרק הסתכלו על הארון, נענשו ב'**וַיַּךְ**' (**אֱלֹהִים**) באנשי בית שמש. אלא, מבארת הגמרא, **רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר** נחלקו על מה היה עונשם של אנשי בית שמש, **חַד אָמַר קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ** – שלא הפסיקו מלאכתם כשראו את הארון מגיע, **וְחַד אָמַר מְיַלְּלֵי נַמֵּי אָמוּר** – הם אף דיברו שלא כהוגן,

שמואל־ב כג ח־טו

כג. ח אֵלֶּה שְׁמוֹת הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר לְדָוִד יֹשֵׁב בַּשֶּׁבֶת תַּחְכְּמֹנִי | רֹאשׁ הַשָּׁלִשִׁי הוּא עֲדִינוֹ הָעֶצְנִי (הָעֲצֻנִּי קרי) עַל־שְׁמֹנֶה מֵאוֹת חָלָל בְּפַעַם אֶחָד (אֶחָת קרי):ס ט וְאַחֲרָו (וְאַחֲרָיו קרי) אֶלְעָזָר בֶּן־דֹּדִי (דֹּדוֹ קרי) בֶּן־אֲחֹחִי בִּשְׁלֹשָׁה גִּבֹּרִים (הַגִּבֹּרִים קרי) עִם־דָּוִד בְּחָרְפָם בַּפְּלִשְׁתִּים נֶאֱסְפוּ־שָׁם לַמִּלְחָמָה וַיַּעֲלוּ אִישׁ יִשְׂרָאֵל: י הוּא קָם וַיַּךְ בַּפְּלִשְׁתִּים עַד | כִּי־יָגְעָה יָדוֹ וַתִּדְבַּק יָדוֹ אֶל־הַחֶרֶב וַיַּעַשׂ יְהוָה תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָעָם יָשֻׁבוּ אַחֲרָיו אַךְ־לְפַשֵּׁט:ס יא וְאַחֲרָיו שַׁמָּא בֶן־אָגֵא הָרָרִי וַיֵּאָסְפוּ פְלִשְׁתִּים לַחַיָּה וַתְּהִי־שָׁם חֶלְקַת הַשָּׂדֶה מְלֵאָה עֲדָשִׁים וְהָעָם נָס מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים: יב וַיִּתְיַצֵּב בְּתוֹךְ־הַחֶלְקָה וַיַּצִּילֶהָ וַיַּךְ אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיַּעַשׂ יְהוָה תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה:ס יג וַיֵּרְדוּ שְׁלֹשָׁים (שְׁלֹשָׁה קרי) מֵהַשְּׁלֹשִׁים רֹאשׁ וַיָּבֹאוּ אֶל־קָצִיר אֶל־דָּוִד אֶל־מְעָרַת עֲדֻלָּם וְחַיַּת פְּלִשְׁתִּים חֹנָה בְּעֵמֶק רְפָאִים: יד וְדָוִד אָז בַּמְּצוּדָה וּמַצַּב פְּלִשְׁתִּים אָז בֵּית לָחֶם: טו וַיִּתְאַוֶּה דָוִד וַיֹּאמַר מִי יַשְׁקֵנִי מַיִם מִבְּאֵר (מִבּוֹר קרי) בֵּית־לֶחֶם אֲשֶׁר בַּשָּׁעַר:

רש"י

(ח) אשר לדוד יושב בשבת. יושב בשבת סנהדרין, והוא תחכמוני, והוא ראש השלישי, אב בנוי בחכמה ובגבורה, בשלשה דברים הללו הוא ראש, כמו שנאמר (שמואל־א טז יח): ונבון דבר ואיש תואר וגבור חיל: **עדינו העצני.** כשעוסק בתורה, כורך ומקשר עצמו כתולעת, כמו (איוב לח לא): מעדנות כימה, וכשיוצא למלחמה, היה קשה כעץ, והורג שמונה מאות חלל במלחמה אחת (מועד קטן טז ב): **(ט) בן דודו.** כך שמו: **בשלשה הגבורים.** המעולים שבגבורים: **בחרפם בפלשתים.** תקעו כף להלחם בהם ולנצחם: **(י) אך לפשט.** תרגם יונתן: לחלצא קטיליא, לא היה איש לעזרו להרוג, אלא כולם פושטים אחריו את החללים: **(יא) הררי.** מן ההר: **לחיה.** לגדוד כחיות השדה: **(יג) מהשלשים ראש.** תרגם יונתן: מגברי רישי משריתא: **(יד) ומצב פלשתים אז בית לחם.** החיל היה חונה בעמק רפאים, ושלחו מצב שלהם לבית לחם: **(טו) מי ישקני מים.** אמרו רבותינו (בבא קמא ס ב): הוצרך לשאול שאלה מסנהדרין היושבים בשער בית לחם:

מצודת דוד

(ח) אשר לדוד. כאשר הזקין ותש כחו, היו אלה שלשת הגבורים סביב לו, לבל יבוא מי ויכנו נפש: **יושב בשבת תחכמוני.** רוצה לומר: האחד היה יושב עם דוד בישיבת החכמה, והיה ראש הגבורים, ושמו עדינו העצני, (ובדברי הימים במקום ׳יושב בשבת׳ נאמר ׳ישבעם׳, והוא הוא, כי ישבעם הוא כאלו אמר יושב בעם, ובמקום ׳תחכמוני׳ נאמר שם ׳בן חכמוני׳, והוא הוא, וכן איש ירושלים, הלא נקרא ׳ירושלמי׳ וגם נקרא ׳בן ירושלים׳, ומובן אחד להם): **על שמונה מאות.** מוסב למעלה, לומר שהיה יושב בישיבת החכמה, על אשר היה הורג בפעם אחת שמונה מאות חלל, ואף כי נתייגע בהורגו הרג רב, מכל מקום חזר לישב בישיבת החכמה, על ההריגה וסמוך לה. (ובדברי הימים נאמר; הוא עורר את חניתו על שלש מאות חלל וגו׳, כי שם משבחו בהגבורה לבד, לומר על הריגת שלש מאות חלל, וסמוך לה היה עורר את חניתו להלחם עמו, כאלו עתה התחיל להלחם, וכאן משבחו באהבת החכמה עם הגבורה): **(ט) ואחריו.** במעלה: **בשלשה הגבורים.** רוצה לומר: הוא היה אחד בשלשה הגבורים אשר היו עם דוד בעת חרפם את הפלשתים אשר נאספו שם למלחמה, ולא הוזכר במקרא מן המלחמה ההיא ומתי היתה: **ויעלו.** נסתלקו מלהלחם בהם: **(י) עד כי יגעה ידו.** מרוב התנועות וההכאות, יגעה ידו ונדבקה אל החרב, כי סר אז ממנו כח התפשטות היד, כדרך המרבה בתנועות והכאות: **והעם ישובו.** אחר שנסתלקו מלהלחם, שבו אחריו אך לפשט מלבושי החללים, ולא עזרוהו להכות בהם: **(יא) ואחריו.** במעלה: **לחיה.** להיות עדה ומחנה שלימה: **מלאה עדשים.** ובדברי הימים נאמר שעורים, כי באמת זו מלחמה אחרת, וזו אחרת בפעם אחר, כי כאן נאמר ששמה הצילה, ושם נאמר שאלעזר הצילה: **(יב) ויצילה.** לבל ישרפו אותה: **(יג) מהשלשים ראש.** כל אחד מהשלשה, היה ראש מהשלשים הגבורים הנזכרים למטה: **אל קציר.** כמו בקציר, וכן (שמות כה כא): ואל הארון, ומשפטו ובהארון, ורצה לומר: בעת הקציר: **מערת עדולם.** ובדברי הימים אמר על הצור, כי צור גבוה וחזק היה שם, והוא המצודה שאמר למטה: **וחית פלשתים.** עדת פלשתים: **(יד) ומצב.** ובדברי הימים נאמר ונציב, והוא הוא, ויקרא כן לפקיד וממונה: **(טו) מי ישקני מים.** לא שצוה להביא המים, אלא כאומר מי יתן והיה נמצא לי מי בור בית לחם, על כי הזמן היה חם והמים היו קרים וערבים:

מצודת ציון

(ח) השלשי. ענין גבורים ונכבדים, כמו (שמות יד ז): ושלשים על כלו, ונפלה מ״ם הרבים, וכן (מלכים־ב יא ד): לכרי ולרצים ומשפטו: לכרים: **(ט) בחרפם.** מלשון חרפה ובזיון: **ויעלו.** נסתלקו, כמו (איוב ה כו): כעלות גדיש: **(י) יגעה.** מלשון יגיעה ועייפות: **לפשט.** ענין הסרת המלבוש: **(יא) לחיה.** רוצה לומר לעדה, וכן (תהלים סח יא): חיתך ישבו בה: **חלקת.** אחוזת שדה: **(טו) ויתאוה.** מלשון תאוה וחשק:

תהלים נ א־ח

נ. א מִזְמוֹר לְאָסָף אֵל | אֱלֹהִים יְהוָה דִּבֵּר וַיִּקְרָא־אָרֶץ מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבֹאוֹ: ב מִצִּיּוֹן מִכְלַל־יֹפִי אֱלֹהִים הוֹפִיעַ: ג יָבֹא אֱלֹהֵינוּ וְאַל־יֶחֱרַשׁ אֵשׁ לְפָנָיו תֹּאכֵל וּסְבִיבָיו נִשְׂעָרָה מְאֹד: ד יִקְרָא אֶל־הַשָּׁמַיִם מֵעָל וְאֶל־הָאָרֶץ לָדִין עַמּוֹ: ה אִסְפוּ־לִי חֲסִידָי כֹּרְתֵי בְרִיתִי עֲלֵי־זָבַח: ו וַיַּגִּידוּ שָׁמַיִם צִדְקוֹ כִּי־אֱלֹהִים | שֹׁפֵט הוּא סֶלָה: ז שִׁמְעָה עַמִּי | וַאֲדַבֵּרָה יִשְׂרָאֵל וְאָעִידָה בָּךְ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ אָנֹכִי: ח לֹא עַל־זְבָחֶיךָ אוֹכִיחֶךָ וְעֹלֹתֶיךָ לְנֶגְדִּי תָמִיד:

רש"י

(א) אל אלהים ה'. אקרא (אלהי האלהים ה' שמו): **דבר ויקרא ארץ.** והוא הופיע מציון שהוא מכלל יופי: **(ב) מכלל.** שם דבר פרמנ"ט בלע"ז: **(ג) יבא אלהינו ואל יחרש.** עוד על דם עבדיו השפוך: **(ד) יקרא אל השמים.** לפקוד על שר האומות שבמרום: **ואל הארץ.** לפקוד על מלכי מצרים: **לדין עמו.** לנקום נקמת עמו כמו כי ידין עמו ודם עבדיו יקום (דברי' ל"ב): **(ה) אספו לי חסידי.** ועוד יקרא לשמי' ולארץ שיאספו לו הגליות כענין שנאמר עורי צפון ובאי תימן (שה"ש ד'): **כרתי בריתי עלי זבח.** שקבלו את התורה בברית וזבח כענין שנאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' וגומר (שמות כ"ד): **(ח) לא על זבחיך אוכיחך.** אם אינך מביא לי זבחיך ולא עולתיך נגדי תמיד, איני שם עיני ולבי על כך:

מצודת דוד

(א) אל אלהים ה'. אל שעל כל אלהים הם מלאכי מעלה אשר שמו ה' הוא דבר וקרא אל יושבי הארץ מן קצה המזרח עד המערב: **(ב) הופיע.** העיר והוציא את הקול מציון הכלול בכל היופי: **(ה) אספו לי.** ויאמר להם הביאו ואספו אלי את חסידי אשר כרתי עמם ברית בדם זבח כמ"ש הנה דם הברית (שמות כ"ד): **(ו) ויגידו שמים.** אז יגידו מלאכי שמים את צדקו ויאמרו עתה ראינו מה שלא שפט עד הנה הוא על כי הוא שופט לעולם: **(ז) ואדברה.** את דברי: **ישראל.** אתה ישראל שמע ואתרה בך: **אלהים אלהיך אנכי.** ועליך לשמוע דברי: **(ח) לא על זבחיך.** לא אוכיח אותך על המנעך להקריב זבחיך ולא אוכיח אותך שיהא תמיד לנגדי עולותיך כי אין חפצי בהם כי טוב אשר לא תדור:

מצודת ציון

(א) מבואו. שקיעתו כמו כי בא השמש (בראשית כח): **(ב) מכלל.** מלשון כל ור"ל כלול בכל היופי וכן לבושי מכלול (יחזקאל כג): **הופיע.** האיר וזרח: **(ג) יחרש.** ישתוק: **תאכל.** תשרף: **נשערה.** מלשון סערה: **(ז) ואעידה.** ענין התראה שדרכה להיות בעדים:

יהל אור

א מזמור לאסף. ע' מענין אסף זח"ג פ' אחרי ס"ה א'. י"ל אסיפה במל' במא"א א' ק"ו. א"כ אסף יסוד ז"א הממשיך האסיפה במל'. או מלמטלמ"ע ע"ד בנימין. צדיק תחתון. ויש להעיר מענין מאסף לכל המחנות. אסף ה' את חרפתי. אל אלקים ה' זח"ג שם פי' שהם חג"ת. וע' מזה במד"ר בראשית פ' ח'. והנה ביהושע כ"ב כ"ב אל אלקים הוי' הוא יודע. ואיתא בילקוט שם במקומו. שבשלשה שמות הללו ברא את העולם ובהם נתנה תורה והם נגד בחכמה בתבונה ובדעת כו' ע"ש. ואפ"ל כמ"כ בשרשן הם ג' ראשי ראשים של י"ג מדות הרחמים שהזכיר הפרדס בשער הצחצחות פ"ג שהם למעלה מע"ס. ומהם מקבלים כח"ב שבכתר אשר מהם מקבלים חב"ד דאצילות. ועמ"ש בלק"ת פ' שלח סד"ה אני הוי' אלקיכם דפ' ציצית דרוש השני בשם זהר"ק ס"פ תרומה. וזהו ענין על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח. גמ"ח זהו שם אל חסד אל כל היום. ועבודה קו השמאל י"ל שם אלקים אף שבקרבנות כתיב להוי' דוקא היינו להעלות שם אלקים בשם הוי' וזהו זבחי אלקים רוח נשברה ויש להעיר מפסוק ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים לאלקים וע' מזה בגמרא פב"ת דזבחים דף קי"ו ע"א. ובמד"ר פ' בראשית פכ"ב. והבחיי פ' יתרו עמד ע"ד מש"כ לאלקים ובכל הקרבנות כתיב רק שם הוי'. וע' מזה בזהר משפטים דף ק"ח. כי הנה שרש ההתהוות כשעלה ברצונו זהו חסד כמ"ש עולם חסד יבנה וכמ"ש מזה ע"פ אם כסף תלוה. וזהו"ע אל כי חסד אל כל היום. וכתיב מי אל כמוך נמצא אל הוא חסד. וכדי שיהי' הבריאה הי' צ"ל צמצום האור שנכלל במאור וה"ס עלה במחשבה לברוא את העולם במדה"ד וזהו"ע אלקים. וכמ"ש בראשית ברא אלקים. ואח"כ שתף עמו מדה"ר זהו שם הוי'. וה"ע הקו וחוט שהאיר אחר הצמצום. וא"כ לפ"ד הגאונים בענין ע"ס הגנוזות י"ל ג' בחי' אלו נמשכים מחג"ת שבהעלם בחי' גנוזות. וכ"כ בלק"ת בפ' בהעלותך בביאור ע"פ מנורת זהב כולה פ"א וז"ל וכענין טורא חשוכא חג"ת שבהעלם כו'. וא"כ הבריאה מחסד הנעלם והצמצום מגבורה והקו מת"ת הנעלם. ונק' חוט של חסד. ולפ"ד האומרים שע"ס הגנוזות הם בכתר לא בעצם האור ואין שייך שם ע"ס. מ"מ למדנו רבינו ז"ל בביאור ששים המה מלכות. שאע"פ שלא שייך שם ע"ס. מ"מ שייך שם התכללות בחי' ספירות. וז"ל הר"פ שכ' אות באות משמו. וכל שם ספירה לא שייך לקרוא בעצמותו ומהותו רק בבחי' אור א"ס שם שייך לקרוא בשם ספירה אבל לא בבחינת עשר ספירות כי גם בבחי' אור א"ס ב"ה אין מספר ואף בעקודים היה הכל עקוד בכלי אחד רק אח"ז יחשב לע"ס בעולם הנקודים עכ"ל. נמצא באוא"ס שייך לקרוא בשם ספירה. רק שאין שייך מספר ע"ס. לפ"ד י"ל ששם הם בבחי' התכללות ג' בחי' שורש הג' קוין. וזהו"ע ג' ראשי ראשים שהזכיר הפרדס:

ה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָח מִכָּל מָקוֹם — זוֹקֵק אֶת אֵשֶׁת אָחִיו לַיִּבּוּם; וְאָחִיו לְכָל דָּבָר, חוּץ מִמִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן מִכָּל מָקוֹם — פּוֹטֵר אֶת אֵשֶׁת אָבִיו מִן הַיִּבּוּם; וְחַיָּב עַל מַכָּתוֹ וְעַל קִלְלָתוֹ; וּבְנוֹ לְכָל דָּבָר, חוּץ מִמִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית.

ו מִי שֶׁקִּדֵּשׁ אַחַת מִשְּׁתֵי אֲחָיוֹת, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ מֵהֶן קִדֵּשׁ — נוֹתֵן גֵּט לָזוֹ וְגֵט לָזוֹ. מֵת, וְלוֹ אָח אֶחָד — חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן. הָיוּ לוֹ שְׁנַיִם — אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם. קָדְמוּ וְכָנְסוּ — אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם.

ז שְׁנַיִם שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, זֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ קִדֵּשׁ, וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ קִדֵּשׁ — זֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִטִּין, וְזֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִטִּין. מֵתוּ, לָזֶה אָח וְלָזֶה אָח — זֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן, וְזֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן. לָזֶה אֶחָד וְלָזֶה שְׁנַיִם — הַיָּחִיד חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן;

פירוש ברטנורא

ה אח מכל מקום. ואפילו ממזר: **אחיו לכל דבר.** ליורשו וליטמא לו: **שפחה ונכרית.** ולדה בתרה אזיל, דכתיב בשפחה (שמות כ"א) האשה וילדיה תהיה לאדוניה. ובנכרית כתיב (דברים ז') כי יסיר את בנך מאחרי, ומדלא כתיב כי תסיר, שמע מינה הכי קאמר, בתך לא תתן לבנו כי יסיר בעל בתך את בנך שתלד לו בתך מאחרי, אבל אבתו לא תקח לבנך לא מהדר, שאין הבן הבא מן הנכרית קרוי בנך אלא בנה:

ו ואינו יודע איזו קידש. ואסור בשתיהן, משום דכל חדא וחדא איכא למימר זו אחות אשה: **חולץ לשתיהן.** דלא ידע איזו היא יבמתו. ומיחלץ לחדא וליבומי לאידך, לא אפשר, דאחות חלוצתו היא, ואסורה לו מדרבנן בחייה. ויבומי ברישא נמי לא, דדילמא לא זו היא יבמתו וקפגע באחות זקוקתו דהויא כאשתו: **היו לו שנים, אחד חולץ.** תחלה לאחת, והשני אם רצה ליבם לשניה מיבם, שאם זו יבמתו שפיר, ואם אחותה היא, לא פגע באחות זקוקתו, משום דחליצה דהך אפקעתא לזיקה: **קדמו וכנסו.** קודם שנמלכו בבית דין: **אין מוציאין אותן מידם.** משום דכל חד וחד אמר, אנא שפיר נסבי. ואי נמי הוי איפכא שהראשון שכנס ליבום כנס אחות זקוקתו, ההיא שעתא הוא דעבד איסורא, ומשבא אחיו ויבם את השניה שהיא יבמתו, פקעא זיקתה למפרע מאידך:

ז שנים שיקדשו שתי אחיות. והם נכרים: **זה חולץ לשתיהן כו'.** משום דכל חד מינייהו אסור ליבומי, דדלמא כל חד וחד פגע באחות זקוקתו: **היחיד חולץ לשתיהן.** שאי אפשר לו ליבם, לא קודם חליצה של שניה משום אחות זקוקה, ולא לאחר חליצה משום אחות חלוצה. לפיכך הואיל ואסור ליבם יחלוץ תחלה לשתיהן,

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָח מִכָּל מָקוֹם – בגמרא מבואר: אפילו ממזר, **זוֹקֵק** – האח הפסול, **אֶת אֵשֶׁת אָחִיו** – שמת בלא בנים, **לַיִּבּוּם** – או לחליצה. הטעם מבואר בגמרא, שהואיל והוא פוטר בתורת בן את אשת אביו מן הייבום, כגון מי שהיה לו בן ממזר, ונשא אשה ומת, ולא ילדה לו, הריהי פטורה מן הייבום מחמת הממזר בן בעלה, לפיכך הוא גם זוקק בתורת אח את אשת אחיו לייבום, שאפילו אין כאן אח אלא אותו ממזר בלבד, הריהי זקוקה לחליצה, כמו ששנינו כבר במשנה הקודמת, **וְאָחִיו** הוא **לְכָל דָּבָר** – בגמרא מבואר: ליורשו, וליטמא לו (כלומר שאם הוא כהן ולו אח ממזר, הריהו מיטמא לאחיו זה שמת), **חוּץ מִמִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ** – אח, **מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית** – שנולד לאביו מן השפחה הכנענית, או מן הנכרית, שבכגון זה אין הוא נחשב כאחיו כלל. לפי ששפחה ונכרית וולדה כמותה (משנה קידושין ג, יב), ואין הוא מתייחס אחר האב, שולד הבא משפחה כנענית הוא עבד, שנאמר בה (שמות כא, ד): "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", וכן ולד הבא מן הנכרית הוא נכרי, שנאמר (דברים ז, ד): "כי יסיר את בנך מאחרי" – ודרשו: בנך הבא מישראלית קרוי בנך, ואין בנך הבא מנכרית קרוי בנך אלא בנה (גמרא יבמות כג, א). **מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן מִכָּל מָקוֹם** – אפילו ממזר, **פּוֹטֵר אֶת אֵשֶׁת אָבִיו מִן הַיִּבּוּם** – ומן החליצה, כמו שבארנו כבר למעלה; **וְחַיָּב** – הבן הפסול מיתה, **עַל מַכָּתוֹ וְעַל קִלְלָתוֹ** – כשהוא מכה או מקלל את אביו (שמות כא, טו; יז). בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שעשה האב תשובה, אבל אם לא עשה תשובה אינו חייב עליו מיתה (יבמות כב, ב). **וּבְנוֹ** הוא **לְכָל דָּבָר** – כגון ליורשו ולהיטמא לו, כמו שבארנו לעיל באח, **חוּץ מִמִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ** – בן, **מִן הַשִּׁפְחָה** – הכנענית, **וּמִן הַנָּכְרִית** – שאין הבן מתייחס אחריו אלא אחרי אמו, השפחה או הנכרית, כמו שבארנו הטעם למעלה, ואין הוא נחשב כבנו כלל.

באור משנה ו

מִי שֶׁקִּדֵּשׁ אַחַת מִשְּׁתֵי אֲחָיוֹת – והוא הדין לאשה ובתה וכיוצא בהן, אלא שענין משנתנו מצוי ביותר בשתי אחיות, שהן דומות זו לזו, **וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ מֵהֶן קִדֵּשׁ** – והרי אסור הוא בשתיהן, לפי שכל אחת ואחת היא ספק אחות אשתו, **נוֹתֵן גֵּט לָזוֹ וְגֵט לָזוֹ** – אין צורך לומר אם בשעת הקידושין ידע והכיר את זו שקידש, אלא שאחר כך שכח איזו מהן קידש, ששתיהן מקודשות מספק, והן צריכות גט, אלא אפילו לא נודע לו מעולם איזו מהן קידש, כגון שאמר לשתי האחיות: "אחת מכן מקודשת לי", ולא פירש איזו מהן, ונמצא שקידושין אלו לא היו מסורים לביאה (כלומר שאי אפשר היה שיבוא על אחת מהן), מכל מקום אף בכגון זה שתיהן מקודשות מספק, שאפילו קידושין שאינם מסורים לביאה קידושין הם להצריכן גט, הלכך נותן גט לזו וגט לזו (עיין "תוספות יום טוב"). **מֵת** – בלא בנים, קודם שהספיק ליתן להן גט, **וְלוֹ אָח אֶחָד** – ונפלו לפניו לייבום, **חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן** – שהרי אינו יודע איזו היא יבמתו. ולחלוץ לאחת מהן ואחר כך לייבם את האחרת אסור, שמא אותה שחלץ לה היא יבמתו, ונמצאת האחרת אחות חלוצתו, ואחות חלוצה אסורה מדברי סופרים מגזירת אחות גרושה. כן אסור לייבם תחילה אחת מהן, שמא אין היא יבמתו אלא אחותה, והרי היא אסורה לו משום אחות זקוקתו (אחותה של הזקוקה לו לייבום), כמו שבארנו כבר (במשנה ג). **הָיוּ לוֹ שְׁנַיִם** – שני אחים, **אֶחָד חוֹלֵץ** – תחילה לאחת, **וְאֶחָד מְיַבֵּם** – אחר כך את האחרת אם ירצה, שאם זו היא יבמתו, הרי טוב, ואם אחות יבמתו היא, הרי כבר חלץ אחיו ליבמה ופקעה זיקתה ממנו, ונמצא שאין זו אחות זקוקתו. **קָדְמוּ וְכָנְסוּ** – אם כל אחד מן האחים ייבם אחת מהן קודם שנמלכו בבית דין, **אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם** – שאינם חייבים לגרשן. אין צורך לומר שאין מוציאים מידו של אותו האח שייבם שני, שהרי כדין ייבם, שאף אם זו אינה יבמתו אלא אחותה, אינה אסורה עליו משום אחות זקוקתו, שמשכנס הראשון את אחותה, פקעה ממנו זיקתה, אלא אפילו זה שייבם ראשון, שיש חשש שמא פגע באחות זקוקתו, מכל מקום הואיל ואין כאן אלא ספק, וכיון שבא אחיו וייבם אחר כך את השנייה פקעה זיקתה ממנו, לפיכך אין מוציאים אף מידו.

באור משנה ז

שְׁנַיִם – שאינם קרובים, כגון ראובן ומשה, **שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי אֲחָיוֹת** – כגון לאה ורחל, **זֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ קִדֵּשׁ, וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ קִדֵּשׁ** – לא ראובן ולא משה אינם יודעים איזו מהאחיות קידש כל אחד מהם, **זֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִטִּין** – ראובן נותן שני גיטין, אחד ללאה ואחד לרחל, **וְזֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִטִּין** – ומשה נותן שני גיטין, אחד

וְהַשְּׁנַיִם, אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם. קָדְמוּ וְכָנְסוּ — אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם. לָזֶה שְׁנַיִם, וְלָזֶה שְׁנַיִם — אָחִיו שֶׁל זֶה חוֹלֵץ לְאַחַת, וְאָחִיו שֶׁל זֶה חוֹלֵץ לְאַחַת; אָחִיו שֶׁל זֶה מְיַבֵּם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה, וְאָחִיו שֶׁל זֶה מְיַבֵּם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה. קָדְמוּ שְׁנַיִם וְחָלְצוּ — לֹא יְיַבְּמוּ הַשְּׁנַיִם, אֶלָּא אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם. קָדְמוּ וְכָנְסוּ — אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם.

ח מִצְוָה בַּגָּדוֹל לְיַבֵּם; וְאִם קָדַם הַקָּטָן — זָכָה. הַנִּטְעָן עַל הַשִּׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה, אוֹ עַל הַנָּכְרִית וְנִתְגַּיְּרָה — הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנֹס. וְאִם כָּנַס — אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. הַנִּטְעָן עַל אֵשֶׁת אִישׁ, וְהוֹצִיאוּהָ מִתַּחַת יָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּנַס — יוֹצִיא.

פירוש ברטנורא

כדי להוציא אותה שהיא יבמתו מאיסור יבמה לשוק: **והשנים אחד חולץ.** לאפקועי זיקה מאחיו אם זו יבמתו, ותשתרי אחותה לשני ממה נפשך, אי יבמתו היא, שפיר, ואי אחותה היא הא פקעה זיקת היבמה מיניה בחליצת אחיו: **אחיו של זה מייבם חלוצתו של זה.** ממה נפשך, אם זו יבמתו שפיר נסיב, שהרי אחיו לא חלץ לזו אלא לאחותה שלא היתה יבמתו ואינה כלום. ואי לאו יבמתו היא שפיר נסיב, נכריה היא, דאי משום אחות זקוקה ליבא, שהרי חלץ אחיו את אחותה שהיא יבמתו ופקעה זיקה. ואי משום יבמה לשוק, הרי חלצה זו מאחי בעלה: **קדמו שני אחין.** של אחד וחלצו לשתיהן משום דלא ידעי איזו היא יבמתו: **לא ייבמו.** שני אחים האחרים זה את זו וזה את זו, משום דקמא דנסיב אית ליה למימר זו היא אחות זקוקתו: **אלא אחד חולץ** תחלה, לאחת: **ואחד מיבם.** לשניה, ממה נפשך, אי יבמתו היא שפיר, ואי לאו, באחות זקוקה לא פגע, שהרי חלץ אחיו ליבמתו. ויבמה לשוק לא הוי, שהרי חלצה מאחי בעלה: **ואם קדמו.** אלו ב' אחרונים וכנסו אחר חליצת שנים האחרים ולא באו לימלך בב"ד, אין מוציאין מידן, כדפרישית, שהרי אין כאן אלא ספק איסור אחות זקוקה בנישואי ראשונה, ואיכא למימר קמא דנסיב יבמתו היא ושפיר נסיב, ובתרא נמי שפיר נסיב נכריה, ואי נמי הוי אינסיבא איפכא וקמא פגע באחות זקוקה, כיון שבא שני ויבם פקעה זיקתה מאחיו והותרה לו אשתו, ואיסורא דעבד עבד:

ח מצוה בגדול ליבם. דדרשינן ולקחה לו לאשה ויבמה והיה הבכור, המיבם יהא בכור. אשר תלד, ואותה יבמה תהא ראויה לילד, פרט לאילונית. יקום הבכור היבם על שם אחיו לנחול אותו, ולא יחלקו אחיו עמו: **הנטען על אשת איש.** החשוד על אשת איש: **והוציאוה.** ב"ד מתחת בעלה, בשביל זה שאסרה עליו,

משניות מבוארות – קהתי

ללאה ואחד לרחל, ששניהם אסורים בכל אחת מהן, לפי שהיא ספק אחות אשתו. **מָתוּ** – ראובן ומשה, בלא בנים, **לָזֶה אָח** – לראובן אח, שמעון, **וְלָזֶה אָח** – ולמשה אח, אהרן, **זֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן** – שמעון חולץ ללאה ולרחל, **וְזֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן** – ואהרן חולץ ללאה ולרחל, שאין אחד מהם יודע איזו מהן יבמתו, ואסור לכל אחד מהם לייבם, שמא יפגע באחות זקוקתו, כמו שבארנו במשנה הקודמת. **לָזֶה אֶחָד** – לראובן אח אחד, שמעון, **וְלָזֶה שְׁנַיִם** – ולמשה שני אחים, אהרן ואלעזר, **הַיָּחִיד** – שמעון, **חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן** – שאי אפשר לו לייבם תחילה אחת, שמא אין היא יבמתו אלא אחותה, והרי היא אסורה לו משום אחות זקוקתו. ואי אפשר לו לחלוץ תחילה לאחת ואחר כך לייבם את האחרת, שמא זו שחלץ לה יבמתו היא, ונמצאת השנייה אסורה לו משום אחות חלוצתו; לפיכך חולץ הוא לשתיהן, כדי להוציא את זו שהיא יבמתו מאיסור יבמה לשוק, **וְהַשְּׁנַיִם** – אהרן ואלעזר, **אֶחָד חוֹלֵץ** – תחילה לאחת מהן, כדי להפקיע זיקתה מאחיו אם זו יבמתו, **וְאֶחָד מְיַבֵּם** – אחר כך את האחרת אם ירצה. שאם זו היא יבמתו, הרי טוב; ואם אחות יבמתו היא, הרי פקעה זיקת יבמתו ממנו בחליצת אחיו, ונמצא שאין היא אחות זקוקתו. **קָדְמוּ** – שני האחים, אהרן ואלעזר, **וְכָנְסוּ** – אותן, לאחר ששמעון חלץ לשתיהן, שכל אחד מהם ייבם אחת מהן קודם שנמלכו בבית דין, **אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם** – כמו שבארנו הטעם במשנה הקודמת. **לָזֶה שְׁנַיִם** – היו לראובן שני אחים, שמעון ולוי, **וְלָזֶה שְׁנַיִם** – ולמשה שני אחים, אהרן ואלעזר, **אָחִיו שֶׁל זֶה** – של ראובן, כגון שמעון, **חוֹלֵץ לְאַחַת** – כגון ללאה, **וְאָחִיו שֶׁל זֶה** – של משה, כגון אהרן, **חוֹלֵץ לְאַחַת** – לרחל; ואחר כך **אָחִיו שֶׁל זֶה** – של שמעון, היינו לוי, **מְיַבֵּם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה** – של אהרן, היינו את רחל; שאם היא יבמתו מוטב, שהרי שמעון אחיו לא חלץ לרחל אלא ללאה שלא היתה יבמתו, ואין חליצתו כלום. ואם רחל אינה יבמתו, הרי כבר חלץ לה אהרן, אחי בעלה המת, ומותרת לכל העולם. ואף אינה אסורה לו משום אחות זקוקתו, שהרי שמעון אחיו כבר חלץ לאחותה לאה, שהיא יבמתו, ופקעה זיקתה ממנו; **וְאָחִיו שֶׁל זֶה** – של אהרן, היינו אלעזר, **מְיַבֵּם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה** – של שמעון, היינו את לאה, כמו שבארנו הטעם בלוי ורחל. **קָדְמוּ שְׁנַיִם** – שני האחים של אחד, כגון האחים של ראובן, שמעון ולוי, **וְחָלְצוּ** – לשתיהן, **לֹא יְיַבְּמוּ הַשְּׁנַיִם** – שני האחים של משה, אהרן ואלעזר, שמא יפגע הראשון באחות זקוקתו, **אֶלָּא אֶחָד חוֹלֵץ** – תחילה לאחת, **וְאֶחָד מְיַבֵּם** – אחר כך את האחרת, כגון שאהרן יחלוץ תחילה ללאה, ואחר כך יכול אלעזר לייבם את רחל, שאם רחל היא יבמתו, הרי טוב, ואם רחל היא יבמתם של שמעון ולוי, ואחותה לאה היא יבמתו, הרי כבר חלץ לרחל אחי בעלה, והותרה לכל העולם, ואהרן אחיו חלץ כבר ללאה, ואין רחל אחות זקוקתו, הלכך מותר לאלעזר לכנסה. **קָדְמוּ** – אהרן ואלעזר, **וְכָנְסוּ** – את לאה ורחל, לאחר ששמעון ולוי חלצו להן, ולא באו לימלך בבית דין, **אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם** – כמו שבארנו במשנה הקודמת, שאין כאן אלא ספק איסור אחות זקוקה במי שייבם ראשון, והרי אפשר שהראשון כנס את יבמתו כדין, והשני אף הוא כנס יבמה שחלצה כבר והותרה לכל העולם. ואף אם היה להיפך, ונמצא שזה שייבם ראשון פגע באחות זקוקתו, כיון שבא שני וייבם, פקעה זיקתה מאחיו והותרה לו אשתו, ואיסור שעשה עשה (רש"י; ברטנורא), הלכך אין מחייבים אותם לגרשן.

באור משנה ח

מִצְוָה בַּגָּדוֹל לְיַבֵּם – מי שמת בלא בנים והיו לו אחים אחדים, מצוה על האח הגדול בשנים לייבם או לחלוץ לאשתו, שנאמר (דברים כה, ו): "והיה הבכור אשר תלד", ולמדו מפי השמועה, שאין הפסוק מדבר, כמשמעו, בבכור שתלד היבמה, אלא בבכור שבאחים, כלומר בגדול שבאחים, שילדה אמם, שהוא יהיה המייבם, והוא "יקום על שם אחיו המת", היינו לנחול את נחלתו, ולא יחלקו אחיו עמו. **וְאִם קָדַם** – לייבם, **הַקָּטָן** – האח הקטן בשנים, **זָכָה** – שנאמר בפרשת ייבום (דברים כה, ה): "כי ישבו אחים יחדו" – הוקשה ישיבתם זה לזה להיות שווים לייבום. **הַנִּטְעָן עַל הַשִּׁפְחָה** – מי שטענו עליו דברי לעז, כלומר שחשדוהו, שבא על השפחה, **וְנִשְׁתַּחְרְרָה** – ולאחר מכן יצאה לחירות, **אוֹ עַל הַנָּכְרִית** – שחשדוהו שבא על הנכרית, **וְנִתְגַּיְּרָה** – לאחר מכן, **הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנֹס** – לא ישאנה, שלא יאמרו הבריות: אמת היה מה שחשדוהו (רש"י), וכתוב (משלי ד, כד): "הסר ממך עקשות פה, ולזות שפתיים הרחק ממך". יש מבארים הטעם, שלא יאמרו שלא נתגיירה אלא מחמת זנותו של זה, ואף הוא לא כנס אלא לשם זנות (המאירי; רמב"ן). **וְאִם כָּנַס** – אותה, **אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ** – אין מחייבים אותו לגרשה, שאפילו החשד הוא אמת, אינה אסורה עליו (עיין "נימוקי יוסף"). **הַנִּטְעָן עַל אֵשֶׁת אִישׁ** – מי שחשדוהו שבא על אשת איש, **וְהוֹצִיאוּהָ מִתַּחַת יָדוֹ** – של האיש, היינו מתחת יד בעלה, שחייבו בית דין לגרשה מחמת חשד זה, והלך זה הנטען עליה

ט הַמֵּבִיא גֵט מִמְּדִינַת הַיָּם, וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם — לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ. מֵת, הֲרַגְתִּיו, הֲרַגְנוּהוּ — לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הֲרַגְתִּיו — לֹא תִּנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ; הֲרַגְנוּהוּ — תִּנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ.

י הֶחָכָם שֶׁאָסַר אֶת הָאִשָּׁה בְּנֶדֶר עַל בַּעֲלָהּ — הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה. מֵאֲנָה, אוֹ שֶׁחָלְצָה בְּפָנָיו — יִשָּׂאֶנָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בֵּית דִּין. וְכֻלָּן שֶׁהָיוּ לָהֶם נָשִׁים וָמֵתוּ — מֻתָּרוֹת לִנָּשֵׂא לָהֶם. וְכֻלָּן שֶׁנִּשְׂאוּ לַאֲחֵרִים וְנִתְגָּרְשׁוּ אוֹ שֶׁנִּתְאַלְמְנוּ — מֻתָּרוֹת לִנָּשֵׂא לָהֶן. וְכֻלָּן מֻתָּרוֹת לִבְנֵיהֶם, אוֹ לַאֲחֵיהֶן.

פירוש ברטנורא

והלך זה ונשאה: **יוציא.** דמדאורייתא אסורה נמי לו כמו שאסורה לבעל, כדדרשינן מנטמאה נטמאה ב׳ פעמים, אחד לבעל ואחד לבועל. ודוקא הנטען על אשת איש, אבל נטען על הפנויה, נראה דמצוה לכנוס, כדאשכחן גבי אונס (דברים כ״ב) ולו תהיה לאשה:

ט המביא גט ממדינת הים. צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. וטעמא מפורש בגיטין, למר משום שאין בקיאין לשמה, ולמר שאין עדים מצויין לקיימו: **לא ישא את אשתו.** משום דאדבוריה סמכינן: **מת הרגתיו וכו׳.** הואיל ועל עדותו נישאת, איכא לזות שפתים, שמא עיניו נתן בה והעיד עדות שקר עליה. אבל תנשא לאחר, דאשה נישאת בעד אחד: **ר״י אומר הרגתיו לא תנשא אשתו.** בעדותו אפילו לאחר, מפני שהוא רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד. ואין הלכה כר״י. דקיי״ל אין אדם משים עצמו רשע, דאדם קרוב אצל עצמו. ומהימנינן ליה שנהרג, אבל לא מהימנינן ליה במאי דאמר שהוא הרגו. והלכך אפילו כי אמר הרגתיו תנשא אשתו: **הרגנוהו תנשא אשתו.** מפורש בגמרא, באומר אני הייתי עם הורגיו אבל אני לא הרגתיו:

י בנדר. שנדרה הנאה מבעלה ולא הפר לה, ובאת לחכם להתיר לה ולא מצא פתח לחרטה: **לא ישאנה.** משום חשד: **שהוא בית דין.** כלומר, מיאן או חליצה לא עשה חכם זה ביחידי, משום דקיי״ל חליצה ומיאונים בשנים ושלשה לא חשידי. אבל היתר נדרים ביחיד מומחה: **וכולן.** החכם והמביא גט והמעיד על האשה להשיאה, דתנן בהו לא יכנוס, **אם היה להן נשים** בשעת מעשה, **ומתו** אח״כ, **מותרות להנשא להם** דהשתא ליכא חשד: **וכולן.** הנשים הללו: **שנישאו לאחרים.** כשאסרה החכם או כשהעיד העד שמת בעלה, ומתו הבעלים השניים: **מותרות לינשא.** לחכם ולעד ולמביא גט: **וכולן מותרות לבניהם ולאחיהן.** של אלו המתירים אותן. ואינן אסורות אלא להם לבדם, דאין אדם חוטא בשביל בנו או בשביל אחיו. וכל הני דאמרינן לא יכנוס, אם כנס אינו מוציא, חוץ מהנטען על אשת, איש שאם הוציאוה בית דין מתחת בעלה בעדים וראיה ברורה, אפילו אם כנס יוציא. והם באו עדי דבר מכוער בלבד, כגון שראו אדם יוצא והיא חוגרת

משניות מבוארות – קהתי

ונשאה, **אַף עַל פִּי שֶׁכָּנַס** — אותה, **יוֹצִיא** — חייב לגרשה, שאם זינתה עמו, הרי גם לו אסורה היא מן התורה, שהמזנה תחת בעלה, כשם שהיא אסורה לבעל כך אסורה לבועל (משנה סוטה ה, א).

באור משנה ט

הַמֵּבִיא גֵט — ששלח הבעל לאשתו, **מִמְּדִינַת הַיָּם** — ממדינה רחוקה שבחוץ לארץ, **וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם** — שכן שנו (גיטין א, א): "המביא גט ממדינת הים צריך שיאמר: בפני נכתב ובפני נחתם" (השליח צריך לומר בבית הדין קודם מסירת הגט: בפני נכתב הגט ובפני חתמו עליו העדים); ושני טעמים נאמרו בגמרא על כך: "רבה אמר: לפי שאין בקיאין לשמה" — שאין בני מדינת הים בקיאים בהלכה, שצריך לכתוב את הגט לשם האשה המתגרשת. לפיכך תיקנו חכמים, שיאמר השליח: "בפני נכתב ובפני נחתם", וזה יביא לידי בירור אם הגט נכתב ונחתם כדינו, או שבאמירתו זו מעיד הוא שנכתב ונחתם הגט לשמה. "רבא אמר: לפי שאין עדים מצויין לקיימו" — כלומר שלדעת רבא אין חוששים לפסול בגט, אלא חוששים שמא יבוא הבעל ממדינת הים ויערער על הגט שהוא מזוייף, והלכה היא בכגון זה שיש לקיים את הגט בחותמיו, דהיינו שאם העדים החתומים על הגט, או אחרים המכירים את חתימותיהם, מאשרים את זהותן של החתימות, הרי הגט קיים. וערעורו של הבעל אינו ערעור; אבל בגט שהובא ממדינת הים, אין עדים מצויים בארץ ישראל, שיקיימו את חתימות העדים שבגט. ואם יבוא הבעל ויערער לא תהא תקנה לאשה לקיים את גיטה. לפיכך תיקנו חכמים שיאמר השליח: "בפני נכתב ובפני נחתם". והאמינוהו כשני עדים המקיימים את הגט, ושוב אין הבעל יכול לערער. זהו ששנינו במשנתנו: המביא גט ממדינת הים ואמר: בפני נכתב ובפני נחתם, **לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ** — של המגרש, שהואיל וסומכים על דיבורו, יחשדו בו שהעיד עדות שקר כדי שיוכל לישאנה. **מֵת** — כלומר מי שהעיד על אדם שמת, או שאמר: **הֲרַגְתִּיו,** או **הֲרַגְנוּהוּ** — אני ואחרים עמי, שבכגון זה אשתו של אותו אדם מותרת להינשא, שמשיאין אשה על פי עד אחד (כלהלן טז, ז), **לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ** — אסור לעד לישא את אשתו, מהטעם שבארנו לעיל, שהואיל והיא נישאת על פי עדותו, חוששים שמא יאמרו שהעיד עדות שקר כדי שיישאנה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הֲרַגְתִּיו** — אם אמר העד: "הרגתיו", **לֹא תִּנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ** — אפילו לאחר, מפני שהוא רשע ואינו ראוי להעיד, שנאמר (שמות כג, א): "אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס", ודרשו: אל תשת רשע עד; **הֲרַגְנוּהוּ** — אבל אם אמר: "הרגנוהו", שמשמע מלשונו זו: הייתי עם הורגיו, אבל אני לא הרגתיו, **תִּנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ** — מותרת היא על פי עדותו להינשא. ברם, ההלכה היא, שאין אדם משים עצמו רשע, לפי שאדם קרוב אצל עצמו, ומכאן מי שאמר "הרגתיו", מפלגים עדותו, שאמנם אינו נאמן על מה שאמר שהוא הרגו, אבל נאמנה לנו עדותו שנהרג; הלכך אפילו אמר "הרגתיו", תינשא אשתו.

באור משנה י

הֶחָכָם שֶׁאָסַר אֶת הָאִשָּׁה בְּנֶדֶר עַל בַּעֲלָהּ — שנדרה האשה הנאה מבעלה, ולא הפר לה, ובאה לחכם להתיר לה את נדרה, ולא מצא פתח להתירו לה, ונתגרשה מבעלה, **הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה** — שמא יחשדוהו, שלא התיר לה את נדרה ואסרה על בעלה כדי שיישאנה. **מֵאֲנָה, אוֹ שֶׁחָלְצָה בְּפָנָיו** — קטנה יתומה שהשיאוה אמה או אחיה והיא מיאנה בבעלה בפני החכם, או יבמה שחלצה בפניו, **יִשָּׂאֶנָּה** — מותר לחכם לקחת אותה לאשה, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא בֵּית דִּין** — שהחכם בכלל בית דין הוא (המאירי), שאין המיאון והחליצה נעשים בפני יחיד אלא בפני בית דין, ואין בית הדין חשוד. ואף על פי שיש סוברים שמיאון נעשה בשניים, מכל מקום גם שניים אינם חשודים, שאין שניים מצויים לחטוא בשביל אחד (ירושלמי; ועיין "תוספות יום טוב"); אבל היתר נדרים ביחיד מומחה. **וְכֻלָּן** — המביא גט ממדינת הים והמעיד לאשה שמת בעלה (ששנינו במשנה הקודמת), והחכם שאסר את האשה בנדר (ששנינו במשנתנו), **שֶׁהָיוּ לָהֶם נָשִׁים** — השליח בשעת הבאת הגט, והעד בשעת עדותו, והחכם בשעת הוראתו, **וָמֵתוּ** — נשיהם אחר כך, **מֻתָּרוֹת לִנָּשֵׂא לָהֶם** — שהרי בשעת המעשה היו נשואים, ומן הסתם לא נתכוונו לישא את זו. ואף על פי שמותר לישא שתי נשים ויותר, מכל מקום לא היו רגילים בכך ("תפארת ישראל"). **וְכֻלָּן** — כל הנשים הללו שאסור להן להינשא לאותם החשודים, היינו לשליח שהביא לה את הגט, ולעד שהעיד לה על מות בעלה, ולחכם שאסרה על בעלה בנדר, **שֶׁנִּשְׂאוּ לַאֲחֵרִים וְנִתְגָּרְשׁוּ אוֹ שֶׁנִּתְאַלְמְנוּ** — מבעליהן השניים, **מֻתָּרוֹת לִנָּשֵׂא לָהֶן** — לשליח ולעד ולחכם, שאין אדם מצוי לחטוא לאחר זמן (ירושלמי). **וְכֻלָּן** — כל הנשים הללו, אף

פרק שלישי

א אַרְבָּעָה אַחִין: שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וּמֵתוּ הַנְּשׂוּאִים אֶת הָאֲחָיוֹת — הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת; וְאִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ — יוֹצִיאוּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יְקַיְּמוּ; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יוֹצִיאוּ.

ב הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה עַל הָאֶחָד אִסּוּר עֶרְוָה — אָסוּר בָּהּ וּמֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ; וְהַשֵּׁנִי אָסוּר בִּשְׁתֵּיהֶן. אִסּוּר מִצְוָה וְאִסּוּר קְדֻשָּׁה — חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת.

ג הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה עַל זֶה אִסּוּר עֶרְוָה, וְהַשְּׁנִיָּה אֲסוּרָה עַל זֶה אִסּוּר עֶרְוָה — הָאֲסוּרָה לָזֶה מֻתֶּרֶת לָזֶה,

פירוש ברטנורא

בסינר או אדם יוצא והיא עומדת מעל המטה וכיוצא בזה, אם כנס לא יוציא. ואם לאחר שבאו עדי דבר מכוער יצא קלא דלא פסיק, שעמד הקול יום וחצי, אם כנס יוציא, אלא אם כן היו לו בנים ממנה שאז אינו מוציא, כדי שלא להוציא לעז על בניו:

ג א ארבעה אחין. חולצות ולא מתיבמות. דכיון דתרווייהו זקוקין להאי ולהאי, קמא דמיבם פגע באחות זקוקתו דהויא כאשתו: **ב"ש אומרים יקיימו ובית הלל אומרים יוציאו.** בגמרא מפכינן לה, בש"א יוציאו ובה"א יקיימו. דבכל מקום ב"ש לחומרא וב"ה לקולא חוץ מהמקומות הידועים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל, והכי אמרינן בעלמא, ב"ש במקום ב"ה אינה משנה, כלומר, כל היכא דאשכחן במשנה בית שמאי מקילין, וב"ה הוא שדרכן להקל ונמצאו עתה בית שמאי עומדים במקום בית הלל, אינה משנה ומשבשתא היא וצריך להפכה, אלא אם כן היא מהמשניות הידועות שהם מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. ובמסכת עדיות מני לה בשם רבי אליעזר מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל:

ב איסור ערוה. כגון חמותו ואם חמותו: **ומותר באחותה.** דלאו אחות זקוקתו היא, דערוה לא רמיא קמיה ליבומי: **איסור מצוה.** רמיא קמיה מדאורייתא, הילכך אסור באחותה, דאחות זקוקתו היא:

ג אחותה כשהיא יבמתה. אחותה של ערוה כשהיא יבמתה אשת אחי בעלה, כשנופלת עמה ליבום: **או חולצת או מתיבמת.** דלאו אחות זקוקתו, היא דערוה

משניות מבוארות – קהתי

בזמן שהן אסורות לשליח ולעד ולחכם, **מֻתָּרוֹת לִבְנֵיהֶם, אוֹ לַאֲחֵיהֶן** — של אותם החשודים, שאין אדם חוטא לא מפני (בשביל) בנו ולא מפני אחיו (ירושלמי).

באור משנה א

אַרְבָּעָה אַחִין — כגון ראובן, שמעון, לוי ויהודה: **שְׁנַיִם מֵהֶן** — ראובן ושמעון, **נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת** — לאה ורחל, ראובן בעלה של לאה ושמעון בעלה של רחל, **וּמֵתוּ הַנְּשׂוּאִים אֶת הָאֲחָיוֹת** — ראובן ושמעון, בלא בנים, ונפלו לאה ורחל לפני שני האחים, לוי ויהודה, לייבום, **הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת** — לפי ששתי האחיות לאה ורחל, זקוקות לכל אחד מהאחים, והבא לייבם אחת מהן, הרי הוא פוגע באחות זקוקתו, שהיא אסורה לו כאחות אשתו. ואפילו לאחר שחלץ האחד לאחת, כגון לוי ללאה, אסורה רחל ליהודה, שכל יבמה שנאסרה על היבם בשעת נפילתה לפניו, אסורה עליו לעולם; הלכך שתיהן חולצות ולא מתייבמות. **וְאִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ** — שכל אחד מן האחים ייבם אחת מן האחיות, **יוֹצִיאוּ** — אותן בגט. ומה ששנינו לעיל (ב, ו), במי שקידש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו מהן קידש, מת ולו שני אחים, אחד חולץ ואחד מייבם, קדמו וכנסו אין מוציאין מידם; וכן במשנה שלאחריה (ב, ז) בשניים שקידשו שתי אחיות, זה אינו יודע איזו קידש וזה אינו יודע איזו קידש, ומתו, ולאחד מהם אח אחד ולאחר שני אחים, היחיד חולץ לשתיהן, והשניים — אחד חולץ ואחד מייבם, קדמו וכנסו, אין מוציאין מידם, ואין אומרים שם הואיל ונאסרה עליו שעה אחת אסורה עליו לעולם, לפי שלא נאסרה שם אלא משום ספק זיקה, אבל כאן הרי ודאי פגע באחות זקוקתו, הלכך אפילו קדמו וכנסו, חייבים הם לגרשן (עיין "תוספות יום טוב"). **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר** — אם קדמו וכנסו, נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל: **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יְקַיְּמוּ** — כיון שכנסו, יקיים כל אחד את יבמתו בדיעבד, ואינו צריך לגרשה; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יוֹצִיאוּ** — אותן בגט, לפי שנתייבמו להם באיסור. בברייתא בגמרא חולק אבא שאול על רבי אליעזר, והוא סובר, שבית שמאי אומרים: יוציאו, ובית הלל אומרים: יקיימו, כלומר שאף כאן, כמו ברוב המחלוקות של בית שמאי ובית הלל, בית שמאי מחמירים ובית הלל מקילים.

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה לדון בשתי אחיות (לאה ורחל) שנפלו לפני שני אחים (לוי ויהודה) לייבום.

הָיְתָה אַחַת מֵהֶן — משתי האחיות שנפלו לייבום לפני שני האחים, **אֲסוּרָה עַל הָאֶחָד** — מן האחים, **אִסּוּר עֶרְוָה** — כגון שהיתה לאה חמותו של לוי, **אָסוּר בָּהּ** — אסור לוי בלאה, **וּמֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ** — ברחל, שהואיל ולאה אסורה עליו משום ערווה, ונמצא שאינה זקוקה לו לייבום, לפיכך מותר לו לייבם את רחל, שהרי אין היא אחות זקוקתו; **וְהַשֵּׁנִי אָסוּר בִּשְׁתֵּיהֶן** — והאח השני, יהודה, אסור בלאה וברחל, שהרי שתיהן זקוקות לו לייבום, וכל אחת מהן היא אחות זקוקתו. הלכך אפילו לאחר שייבם לוי את רחל, שעכשיו פקעה זיקתה מיהודה, אסור ליהודה לייבם את לאה, שהואיל ונאסרה עליו שעה אחת, אסורה לו לעולם. ומכל מקום צריך לחלוץ לה ("נימוקי יוסף"). בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שנפלה רחל תחילה לייבום, שהיא מותרת לשני האחים, ואחר כך נפלה לאה, האסורה ללוי משום ערווה, הלכך לוי מותר ברחל, שאין היא אחות זקוקתו, ויהודה אסור בשתיהן, לפי שכל אחת היא אחות זקוקתו; אבל אם נפלה לאה (חמותו של לוי) תחילה לייבום, והיתה בשעת נפילה מותרת ליהודה, ואחר כך נפלה רחל, ונאסרו עליו שתיהן, יכול לוי לייבם או לחלוץ תחילה לרחל, וכיון שפקעה זיקתה מיהודה, מותר לו לייבם את לאה, שדינה כיבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה, שחוזרת להיתרה הראשון. ויש סוברים, שאף בכגון זה אסור יהודה בשתיהן, גזירה שמא הוא ייבם תחילה, או גזירה שמא יעשו כך אף בכגון שתיפול תחילה זו שאינה אסורה משום ערווה על אחד האחים. **אִסּוּר מִצְוָה** — כלומר היתה לאה אסורה על לוי משום איסור מצוה, היינו מדין "שניות לעריות", **וְאִסּוּר קְדֻשָּׁה** — או משום איסור קדושה, כגון גרושה לכהן (כמבואר לעיל ב, ד), **חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת** — כל אחת מהן, כלומר שאף רחל אינה מתייבמת ללוי, שהואיל ולאה אינה אסורה על לוי אלא משום איסור מצוה או משום איסור קדושה, הרי מן התורה זקוקה היא לו לייבום, לפיכך נקראת רחל "אחות זקוקתו".

באור משנה ג

משנתנו מוסיפה לדון בכגון שנפלו שתי אחיות (לאה ורחל) לפני שני אחים (לוי ויהודה) לייבום.

הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה עַל זֶה אִסּוּר עֶרְוָה, וְהַשְּׁנִיָּה אֲסוּרָה עַל זֶה אִסּוּר עֶרְוָה — כגון שלאה היתה חמותו של לוי ורחל היתה חמותו של יהודה, **הָאֲסוּרָה לָזֶה מֻתֶּרֶת לָזֶה** — לאה האסורה ללוי מותרת להתייבם ליהודה, שהרי אין היא אחות זקוקתו, הואיל ואחותה, רחל, אסורה לו משום ערווה ואין זיקת ייבום בערווה; **וְהָאֲסוּרָה**

וְהָאֲסוּרָה לָזֶה מֻתֶּרֶת לָזֶה. וְזוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ: אֲחוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא יְבִמְתָּהּ, אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת.

ד שְׁלֹשָׁה אַחִין: שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּהּ, אוֹ אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ, אוֹ אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ — הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת; וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר. הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה עָלָיו אִסּוּר עֶרְוָה — אָסוּר בָּהּ וּמֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ; אִסּוּר מִצְוָה אוֹ אִסּוּר קְדֻשָּׁה — חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת.

ה שְׁלֹשָׁה אַחִין: שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד מְפֻנֶּה; מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת, וְעָשָׂה בָּהּ מְפֻנֶּה מַאֲמָר, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָחִיו הַשֵּׁנִי; בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, וְהַלָּה תֵּצֵא מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט וּבַחֲלִיצָה, וְאֵשֶׁת אָחִיו בַּחֲלִיצָה. זוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ: אוֹי לוֹ עַל אִשְׁתּוֹ וְאוֹי לוֹ עַל אֵשֶׁת אָחִיו.

ו שְׁלֹשָׁה אַחִין: שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית; מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת, וְכָנַס נָשׂוּי נָכְרִית אֶת

פירוש ברטנורא

לא רמיא קמיה:

ד ור"ש פוטר. טעמא דר"ש, דכתיב (ויקרא י"ח) ואשה אל אחותה לא תקח לצרור, בשעה שנעשו צרות זו לזו, כגון הכא ששתיהן זקוקות לו ליבום, לא יהא לך לקוחין לא בזו ולא בזו. ואין הלכה כר"ש:

ה ואחד מופנה. בלא אשה: **אשתו עמו.** דקסברי בית שמאי בעלת מאמר היא חשובה ככנוסה, וכשנפלה אחותה לאחר כן לא מתסרה משום אחות זקוקה: **והלה תצא.** אף מן החליצה. משום אחות אשה: **מוציא אשתו בגט.** דלא אלים מאמר לשויה ככנוסה, וזו אוסרתה משום אחות זקוקה. וצריכה גט מפני המאמר דהוי קדושין במקצת ולא פקעי קדושין בלא גט, וצריכה חליצה דהואיל ולא הוי מאמר קדושין גמורין עדיין זקוקתו היא וצריכה חליצה לזיקתה. וברישא יהיב לה גיטא, והדר חליץ לה. וכן הלכה:

ו נכרית. שאינה קרובה לא לזו ולא לזו: **נכרית חולצת ולא מתיבמת.** הוא דין אע"ג דלא עשה בה מאמר, ומת, נכרית מחליץ חלצה יבומי לא מיבמה, דהויא

משניות מבוארות – קהתי

לָזֶה מֻתֶּרֶת לָזֶה – ורחל האסורה ליהודה מותרת להתייבם ללוי, מהטעם דלעיל, שאין היא אחות זקוקתו. **וְזוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ** – לעיל בפרק ב משנה ג: **אֲחוֹתָהּ** – של ערווה, **כְּשֶׁהִיא יְבִמְתָּהּ** – אשת אחי בעלה, כשהיא נופלת עמה לייבום, כמו בענייננו, ששתי אחיות לאה ורחל נפלו לייבום לפני לוי, ולאה אסורה עליו משום ערווה (שהיא חמותו), והרי שרחל היא אחותה ויבמתה של לאה, **אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת** – שאין כאן איסור אחות זקוקה כלל, לפי שאין זיקת ייבום בערווה.

באור משנה ד

שְׁלֹשָׁה אַחִין – ראובן, שמעון ולוי: **שְׁנַיִם מֵהֶן** – ראובן ושמעון, **נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת** – לאה ורחל , ראובן בעלה של לאה ושמעון בעלה של רחל, **אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּהּ** – כגון שרחל היא בתה של לאה, **אוֹ אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ, אוֹ אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ** – כגון שרחל היא בת בתה או בת בנה של לאה; ומתו ראובן ושמעון בלא בנים, ונפלו לאה ורחל לפני לוי לייבום, **הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת** – לפי ששתיהן זקוקות לו, ונמצאת כל אחת קרובת זקוקתו. ומכל מקום חולץ הוא להן, שאין הזקוקה לייבום כנשואה ממש, שתיפטר חברתה בלא כלום (המאירי). **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר** – את שתיהן אף מן החליצה, וטעמו מבואר בברייתא בגמרא (יבמות כח, ב), שנאמר (ויקרא יח, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור" – בשעה שנעשו צרות זו לזו, כגון כאן, ששתיהן זקוקות לו לייבום, לא יהא לך ליקוחין אפילו באחת מהן, וכיון שהן פטורות מן הייבום, פטורות הן אף מן החליצה. **הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה עָלָיו אִסּוּר עֶרְוָה, אָסוּר בָּהּ וּמֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ** – כגון אם לאה היתה אסורה על לוי משום ערווה, מותר לו לייבם את רחל, שאין היא קרובת זקוקתו, הואיל ואין זיקה בערווה; וכבר נישנה דין זה לעיל במשנה ב, אלא שמשנתנו באה להשמיע, שאף לדעת רבי שמעון מותר בכגון זה באחותה, ואין גוזרים בה משום שתי אחיות סתם שאין אחת מהן אסורה על היבם משום ערווה. **אִסּוּר מִצְוָה אוֹ אִסּוּר קְדֻשָּׁה** – היתה אחת מהן אסורה על היבם משום איסור מצוה, היינו מדין "שניות לעריות", או משום איסור קדושה, כגון גרושה לכהן (כמבואר לעיל ב, ד), **חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת** – כמו שבארנו הטעם לעיל במשנה ב בפרקנו.

באור משנה ה

שְׁלֹשָׁה אַחִין – ראובן, שמעון ולוי: **שְׁנַיִם מֵהֶם** – ראובן ושמעון, **נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת** – לאה ורחל; ראובן בעלה של לאה ושמעון בעלה של רחל, **וְאֶחָד מְפֻנֶּה** – בלא אשה, היינו לוי אינו נשוי; והוא הדין אם הוא נשוי אשה נכרית, שאינה קרובה לנשי אחיו; **מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת** – בלא בנים, כגון ראובן, **וְעָשָׂה בָּהּ מְפֻנֶּה מַאֲמָר** – שקידש לוי את יבמתו בכסף או בשטר, וקידושין אלו נקראים "מאמר", כמו שבארנו לעיל (ב, א), **וְאַחַר כָּךְ מֵת אָחִיו הַשֵּׁנִי** – שמעון, בלא בנים, ונמצא שגם רחל, אחותה של לאה, נפלה לפניו לייבום; **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ** – הואיל ועשה מאמר בלאה, הרי היא אשתו, והוא רשאי לקיימה עמו, **וְהַלָּה** – אחותה, רחל, שנפלה לפניו לייבום אחר כך, **תֵּצֵא** – בלא כלום, שפטורה היא אף מן החליצה, **מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה** – מפני שהיא אחות אשתו. בית שמאי סוברים, שאף המאמר מועיל ביבמה לעשותה כאשתו של היבם, לפיכך מאחר שעשה מאמר בלאה, נעשתה כאשתו, וכשנפלה לפניו רחל אחותה, שוב אינה זקוקה לו, שהרי אסורה עליו באיסור ערווה משום אחות אשה. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט וּבַחֲלִיצָה** – בית הלל סוברים, שאין המאמר קונה ביבמה קניין גמור לעשותה כאשתו, ולכן כשנפלה רחל לפניו לייבום, הרי נעשתה זקוקה לו, ואסרה עליו את לאה אחותה, אף שעשה בה מאמר קודם שנפלה לפניו רחל, כלומר שאינו רשאי לקיימה עמו, ומכאן ששתיהן צריכות חליצה, כדין שתי אחיות שנפלו לייבום, אלא הואיל ועשה בלאה מאמר, שיש בו מקצת קניין מדברי סופרים, לפיכך מוציא את אשתו בגט ובחליצה, שהגט בא להפקיע את המאמר, שאין הפקעת קידושין בלא גט, והחליצה מסלקת ממנה את זיקת הייבום, **וְאֵשֶׁת אָחִיו** – רחל, שנפלה לו לייבום אחר כך, **בַּחֲלִיצָה** – מוציאה בחליצה. **זוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ: אוֹי לוֹ עַל אִשְׁתּוֹ** – שצריך להוציאה בגט ואינו יכול לקיימה, **וְאוֹי לוֹ עַל אֵשֶׁת אָחִיו** – שצריך לחלוץ לה ואינו יכול לייבמה, ונמצא מפסיד שתיהן בלא פשיעתו.

באור משנה ו

שְׁלֹשָׁה אַחִין – ראובן, שמעון ולוי: **שְׁנַיִם מֵהֶן** – ראובן ושמעון, **נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת** – לאה ורחל, **וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית** – אשתו של לוי, שרה, היא נכרית, כלומר שאינה קרובה ללאה ולרחל; **מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת** – כגון שמת ראובן, בעלה של לאה, בלא בנים, **וְכָנַס נָשׂוּי נָכְרִית אֶת אִשְׁתּוֹ** – וייבם לוי את לאה, **וָמֵת** – גם לוי

אִשְׁתּוֹ, וָמֵת — הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה, וּשְׁנִיָּה מִשּׁוּם צָרָתָהּ. עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר, וָמֵת — נָכְרִית חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. שְׁלֹשָׁה אַחִים: שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית; מֵת הַנָּשׂוּי נָכְרִית, וְכָנַס אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ, וָמֵת — הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה, וּשְׁנִיָּה מִשּׁוּם צָרָתָהּ. עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר, וָמֵת — נָכְרִית חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת.

ז שְׁלֹשָׁה אַחִים: שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית; מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת, וְכָנַס נָשׂוּי נָכְרִית אֶת אִשְׁתּוֹ, וּמֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שֵׁנִי, וְאַחַר כָּךְ מֵת נָשׂוּי נָכְרִית — הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלָמִית, הוֹאִיל וְנֶאֱסְרָה עָלָיו שָׁעָה אַחַת. שְׁלֹשָׁה אַחִים: שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית; גֵּרֵשׁ אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ, וּמֵת נָשׂוּי נָכְרִית, וּכְנָסָהּ הַמְגֹרָשׁ, וָמֵת — זוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ: וְכֻלָּן שֶׁמֵּתוּ, אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ, צָרוֹתֵיהֶן מֻתָּרוֹת.

ח וְכֻלָּן שֶׁהָיוּ בָּהֶן קִדּוּשִׁין אוֹ גֵּרוּשִׁין בְּסָפֵק — הֲרֵי אֵלּוּ צָרוֹת חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. כֵּיצַד סְפֵק קִדּוּשִׁין? זָרַק לָהּ

פירוש ברטנורא

לה צרת אחות אשה בזיקה. והאי דקתני מאמר, לאפוקי מדבית שמאי דאמרי מאמר קונה קנין גמור ואפילו חליצה נמי לא תיבעי, קמ"ל דצריכה חליצה:

ז שעה אחת. בנפילה ראשונה כשנפלה מאחיו הראשון, שאז היתה אשתו קיימת והיתה זאת אסורה עליו כאשת אח שיש לו בנים. וצרתה הנכרית לא אתפרש דינה, ומסתברא דחולצת ולא מתיבמת:

ח וכולן. ט"ו עריות, שהיו בהן לאחיו קדושי ספק או גירושי ספק, דהויא ספק צרת ערוה: **חולצת.** ולא מפטרה בלא כלום, דדילמא לאו צרת ערוה היא: **ספק קרוב לו.** שהיו ח' אמות מצומצמות ביניהן ברשות הרבים, וד' אמות של אדם קונות לו שם, וזרקו ספק בארבע אמותיו ספק בארבע אמותיה:

משניות מבוארות – קהתי

בלא בנים, ונפלו שתי נשיו, שרה ולאה, לפני שמעון לייבום, **הָרִאשׁוֹנָה** – לאה, **יוֹצְאָה** – בלא כלום, **מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה** – מפני שהיא אחות אשתו של שמעון. **וּשְׁנִיָּה** – שרה, **מִשּׁוּם צָרָתָהּ** – פטורה אף היא מן החליצה ומן הייבום משום שהיא צרתה של לאה, כמו ששנינו בתחילת מסכתנו, שכל ערווה פוטרת את צרתה. **עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר** – אם לוי עשה ביבמתו, לאה, מאמר בלבד, היינו שקידשה בכסף או בשטר, ולא בא עליה, **וָמֵת** – בלא בנים, **נָכְרִית** – אשתו, שרה, **חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת** – אף על פי שלאה פטורה מן החליצה ומן הייבום משום אחות אשה, מכל מקום שרה צריכה חליצה, שאין המאמר קונה ביבמה קניין גמור, ולכן אינה נחשבת כצרת אחות אשתו ממש, אבל אינה מתייבמת, לפי שהמאמר עשה אותה צרתה במקצת. בגמרא מבואר, שאפילו לא עשה בה מאמר ומת, הריהי חולצת ולא מתייבמת, לפי שהיא צרת אחות אשה בזיקה, ולא נקטה המשנה "עשה בה מאמר" אלא כדי להשמיענו שאין הלכה כדעת בית שמאי הסוברים שמאמר עושה קניין גמור, ופטורה אף מן החליצה, אלא ההלכה היא שהמאמר אינו עושה אלא מקצת קניין מדברי סופרים, כדעת בית הלל, ולפיכך צריכה היא חליצה. **שְׁלֹשָׁה אַחִים: שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית** – כמו שהדגמנו לעיל, **מֵת הַנָּשׂוּי נָכְרִית** – מת לוי בלא בנים, **וְכָנַס אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת** – כגון ראובן, **אֶת אִשְׁתּוֹ** – של לוי, שרה, **וָמֵת** – ראובן בלא בנים, ונפלו נשיו, לאה ושרה, לפני שמעון לייבום, **הָרִאשׁוֹנָה** – היינו לאה, שהיא ראשונה לנישואין של ראובן; ויש גורסים: השנייה, לפי שהיא שנייה לנפילה לייבום, **יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה** – מפני שהיא אחות אשתו של שמעון, **וּשְׁנִיָּה** – היינו שרה (ויש גורסים: והראשונה), **מִשּׁוּם צָרָתָהּ** – יוצאה בלא כלום, מפני שהיא צרת אחות אשתו. **עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר** – אם ראובן עשה מאמר ביבמתו שרה, שקידש אותה בכסף או בשטר, ולא בא עליה, **וָמֵת** – בלא בנים, **נָכְרִית חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת** – כמו שבארנו הטעם לעיל.

באור משנה ז

שְׁלֹשָׁה אַחִים – ראובן, שמעון ולוי: **שְׁנַיִם מֵהֶן** – ראובן ושמעון, **נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת** – לאה ורחל, **וְאֶחָד** – לוי, **נָשׂוּי נָכְרִית** – שרה, שאינה קרובה לאחיות; **מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת** – בלא בנים, כגון ראובן, בעלה של לאה, **וְכָנַס נָשׂוּי נָכְרִית** – וייבם לוי, בעלה של שרה, **אֶת אִשְׁתּוֹ** – לאה, **וּמֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שֵׁנִי** – אשתו של שמעון, רחל, **וְאַחַר כָּךְ מֵת נָשׂוּי נָכְרִית** – מת לוי בלא בנים, ונפלו שתי נשיו, שרה ולאה, לפני שמעון, **הֲרֵי זוֹ** – לאה, אחותה של אשתו המתה, **אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלָמִית** – אף על פי שאחות אשה לאחר מיתת אשתו מותרת, מכל מקום לאה אסורה על שמעון לעולם, **הוֹאִיל וְנֶאֱסְרָה עָלָיו שָׁעָה אַחַת** – בשעה שמת ראובן, ונזקקה לו לייבום כשהיתה רחל אשתו קיימת, והיא היתה אחות אשתו, אף עכשיו אסורה לו משום אשת אח, שכל יבמה שאין יכולים לקיים בה בשעת נפילה "יבמה יבוא עליה", הרי היא כאשת אח שיש לה בנים, שאסורה היא לעולם (גמרא; המאירי); וכיון שלאה אסורה לשמעון, אף שרה פטורה מן החליצה ומן הייבום משום שהיא צרתה (תוספתא; רמב"ם הל' ייבום ז, יא; המאירי). ברם, הרמב"ם בפירוש המשנה כותב: "אבל צרתה לא מצינו בה דין בגמרא ולא דבר לאחד מן הגאונים, והדין אצלי בה שהיא חולצת ולא מתייבמת, לפי שאני מסופק, אם אסורה (לאה) משום ערווה, ותהיה צרתה פטורה מן החליצה ומן הייבום, או אסורה עליו מדרבנן, שאמרו: הואיל ונאסרה עליו שעה אחת, נאסרה עליו עולמית, והיא כמו שנייה וצרת שנייה, או חולצת או מתייבמת, לפיכך תחלוץ להחמיר". ואף הרב מברטנורא כותב כן בעקבות הרמב"ם: "וצרתה הנכרית לא נתפרש דינה, ומסתבר שחולצת ולא מתייבמת". **שְׁלֹשָׁה אַחִים: שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית** – כמו שהדגמנו למעלה, **גֵּרֵשׁ אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ** – כגון שראובן גירש את אשתו לאה, **וּמֵת נָשׂוּי נָכְרִית** – מת לוי, בעלה של שרה, בלא בנים, **וּכְנָסָהּ הַמְגֹרָשׁ** – וייבם ראובן את שרה, **וָמֵת** – גם ראובן בלא בנים, ונעשתה שרה זקוקתו של שמעון, והרי אשתו, רחל, היא אחות גרושתו של ראובן, **זוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ** – בפרק א משנה א: **וְכֻלָּן** (כל העריות שנימנו במשנה שם) **שֶׁמֵּתוּ, אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ, צָרוֹתֵיהֶן מֻתָּרוֹת** – ומכאן מותרת שרה להתייבם לשמעון, לפי שייבמה ראובן לאחר שגירש את אשתו, ולא היתה לשמעון צרת אחות אשתו מעולם (עיין "תוספות יום טוב").

באור משנה ח

וְכֻלָּן – כל חמש עשרה העריות שנימנו בפרק א משנה א, הפוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבום, **שֶׁהָיוּ בָּהֶן** – לאח שמת, **קִדּוּשִׁין אוֹ גֵּרוּשִׁין בְּסָפֵק** – שקידשן בספק או גירשן בספק, כמבואר להלן במשנתנו, **הֲרֵי אֵלּוּ צָרוֹת חוֹלְצוֹת** – מספק, לפי שחוששים שמא נתגרשה הערווה או שמא לא היו קידושיה קידושין,

קִדּוּשִׁין, סָפֵק קָרוֹב לוֹ סָפֵק קָרוֹב לָהּ — זֶהוּ סְפֵק קִדּוּשִׁין. סְפֵק גֵּרוּשִׁין? כָּתַב בִּכְתַב יָדוֹ וְאֵין עָלָיו עֵדִים, יֵשׁ עָלָיו עֵדִים וְאֵין בּוֹ זְמַן, יֵשׁ בּוֹ זְמַן וְאֵין בּוֹ אֶלָּא עֵד אֶחָד — זֶהוּ סְפֵק גֵּרוּשִׁין.

משניות מבוארות – קהתי

ואין הן צרות ערווה, **וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת** — שמא נתקדשה הערווה או לא נתגרשה, והרי הן צרות ערווה. **כֵּיצַד סְפֵק קִדּוּשִׁין? זָרַק לָהּ קִדּוּשִׁין** — כסף או שטר הקידושין, **סָפֵק קָרוֹב לוֹ סָפֵק קָרוֹב לָהּ** — כגון שהיתה עומדת ברשות הרבים, ושמונה אמות מצומצמות (מדוייקות) היו בינה לבינו, וארבע אמותיו של אדם קונות לו שם, ונפלו הקידושין ספק לתוך ארבע אמותיו ספק לתוך ארבע אמותיה, **זֶהוּ סְפֵק קִדּוּשִׁין** — והוא הדין בגירושין, אלא שמשנתנו מוסיפה לבאר "ספק גירושין" שאינו בקידושין (גמרא). **סְפֵק גֵּרוּשִׁין** — כיצד? **כָּתַב בִּכְתַב יָדוֹ וְאֵין עָלָיו עֵדִים** — כתב הבעל את הגט בכתב ידו, אבל לא חתמו עליו עדים; **יֵשׁ עָלָיו עֵדִים וְאֵין בּוֹ זְמַן** — כתב הסופר את הגט וחתמו עליו עדים, אבל לא נרשם בו זמן כתיבתו; **יֵשׁ בּוֹ זְמַן וְאֵין בּוֹ אֶלָּא עֵד אֶחָד** — שלושה גיטין אלו פסולים מדברי סופרים (כמבואר במסכת גיטין ט, ד), אבל בדיעבד אם נישאה באחד הגיטין הללו, הולד כשר; **זֶהוּ סְפֵק גֵּרוּשִׁין** — שהואיל ומן התורה כשרים הם, אלא שפסולים הם מדברי סופרים, הרי הם נקראים "ספק גירושין" ("נימוקי יוסף").

אגרות קודש

ב"ה, י"ג אייר, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיו"ד אייר.

בעת רצון יזכירו את כל אלה שכותב אודותם על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע כאו"א להמצטרך לו מתאים לתוכן כתבו.

וכבר ידוע שבענינים משפחתים ובין איש לאשתו, השתדלות בעקיפין ולא באופן ישר מועילה יותר וכנראה במוחש, ועוד ענין בזה שלא להגדיל החילוקי דיעות וכו' ובאם רק יש אפשריות שלא לשים לב להם ועכ"פ להקטינם - מה טוב ומה מועיל ומקרב את השלום, והרי נאמר כמים הפנים וגו' שהוא בטבע כל אדם ואדם, ויהי רצון שיקוים בהם מאמר חז"ל איש ואשה זכו שכינה שרוי' ביניהם.

במ"ש בהנוגע לתפקידו שהמגע שבא עם האנשים הוא רק וכו' הרי יכול להשפיע גם בגוף הענינים דרך ההיכירות שלו עם הפקידים שזהו מתפקידם, ובפרט שכמו שמזכיר גם במכתבו, ודאי שלפעמים יש לו הזדמנות לא רק לדבר עם האנשים המבקרים אלא גם באופן דלהשפיע וידוע פתגם הבעש"ט, שכל דבר שאיש הישראלי רואה או שומע, בודאי שייך זה לתפקידו בעבודת השי"ת.

והשי"ת ימלא ימי הריון זוגתו תחי' כשורה ובנקל ותלד זחו"ק בעתה ובזמנה כשורה ובקל.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

נ.ב.

מהנכון שאותן הנשים מעוברות תי' שכותב אודותן, יבדקו את המזוזות בדירותיהן [באם לא נעשה זה במשך שנים עשר חדש האחרונים], שתהיינה כולן כשרות כדין.

רש"י

מאי טעמא דרבי. דאמר תימור של חמה מפצע: **אילה זו.** לאו דווקא נקט שהרי אין קרנים לנקיבה: **למה נמשלה אסתר כאילת.** במס' מגילה (ד' טו:) אמרינן דאסתר אמרה מזמור זה כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה הימנה שכינה אמרה אלי אלי למה עזבתני: **הניחא למ"ד.** פלוגתא במסכת מגילה (דף ז.) איכא למאן דאמר מטמאה את הידים ואיכא למ"ד דאינה מטמאה את הידים דלאו ספר היא: **מוקים לה כרבי בנימין בר יפת.** כלומר דריש להאי שחר כר' בנימין בר יפת: **למה נמשלה תפלתן של צדיקים כו'.** דהאי שחר לשון תפלה הוא דריש ליה כמו רוחי בקרבי אשחרך (ישעיה כו) למנצח על התפלה שהיא כאילת: **שכ"ז שמגדלת קרניה מפצילות.** בכל שנה ושנה נוסף בה פיצול אחד:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כט עמ' א: שנינו בברייתא לעיל (כח:), רבי אומר אינו דומה תימור של לבנה לתימור של חמה, תימור של לבנה מתמר ועולה כמקל, תימור של חמה מפציע לכאן ולכאן: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי** - מנין למד זאת. ומבאר: שלמד זאת מ**דִּכְתִיב 'לַמְנַצֵּחַ עַל אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר',** שכינה הכתוב את השחר איילת, ללמדנו שהשחר דומה לאילה, **מָה** מין ה**אַיָּלָה זוֹ,** דהיינו הזכר שלה **קַרְנָיָהּ מַפְּצִילוֹת לְכָאן וּלְכָאן** - נחלקות לכמה כיוונים, **אַף שַׁחַר זֶה** [-תימור החמה] **מַפְּצִיעַ לְכָאן וּלְכָאן.**

הגמרא ממשיכה לדרוש את תיבות 'אילת השחר', על פי מה שאמרו במגילה (טו:) שאסתר אמרה מזמור זה: **אָמַר רַבִּי זֵירָא, לָמָּה נִמְשְׁלָה אֶסְתֵּר** במזמור זה **לְאַיָּלָה, לוֹמַר לְךָ, מָה אַיָּלָה רַחֲמָהּ צַר** ומתוך כך **חֲבִיבָה עַל בַּעֲלָהּ כָּל שָׁעָה וְשָׁעָה** שבועלה **כְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה** - כשעת בעילה ראשונה, **אַף אֶסְתֵּר הָיְתָה חֲבִיבָה עַל אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ כָּל שָׁעָה וְשָׁעָה כְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה,** כמו שנאמר (אסתר ב יז) 'וַיֶּאֱהַב הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר מִכָּל הַנָּשִׁים וַתִּשָּׂא חֵן וָחֶסֶד לְפָנָיו מִכָּל הַבְּתוּלֹת'.

אָמַר רַבִּי אַסִּי, לָמָּה נִמְשְׁלָה אֶסְתֵּר במזמור זה **לְשַׁחַר** - תחילת אור הבוקר, **לוֹמַר לְךָ מַה** ה**שַּׁחַר** זמנו הוא ב**סוֹף כָּל הַלַּיְלָה,** שבסיום הלילה מתחיל עלות השחר, **אַף** הנס שהיה בזמן **אֶסְתֵּר** הוא **סוֹף כָּל הַנִּסִּים** המפורסמים בעולם הזה.

מקשה הגמרא: **וְהָא אִיכָּא** נס **חֲנוּכָּה** שהיה אחרי נס פורים, ומדוע נחשב נס פורים לסוף כל הנסים. מתרצת הגמרא: מה שאמר רבי אסי שנס פורים הוא סוף כל הנסים, **נִיתְּנָה לִכְתּוֹב קָא אַמְרִינָן** - כוונתו לנסים שדין הוא לכותבם בספר כמגילת אסתר, אבל נס חנוכה לא נכתב במגילה.

מקשה הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר** שאכן מגילת **אֶסְתֵּר נִיתְּנָה לִיכָּתֵב** - יש היתר וגם חיוב לכותבה, לכן נחשב נס פורים לנס האחרון, כיון שנס חנוכה לא ניתן להיכתב, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר אֶסְתֵּר לֹא נִיתְּנָה לִיכָּתֵב** - אין ציווי לכותבה במגילה, אלא לגורסה על פה, וכן לקרותה על פה בפורים, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** - מדוע קרא לה רבי אסי סוף כל הנסים, הרי בין פורים ובין חנוכה לא ניתנו להיכתב אלא להיאמר, נס פורים בקריאת המגילה, ונס חנוכה בהלל והודאה. מתרצת הגמרא: מי שסובר שלא ניתנה מגילת אסתר להיכתב דורש את הפסוק באופן אחר, ו**מוֹקִים לָהּ** לדרשה של מילת 'שחר' **כְּמוֹ** שאמר **רַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יָפֶת אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר. דְּאָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יָפֶת אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לָמָּה נִמְשְׁלוּ תְּפִלָּתָן שֶׁל צַדִּיקִים** הרמוזות בפסוק במילת 'שַׁחַר', **כְּאַיָּלָת** - מין האילה, דהיינו הזכר שלה, **לוֹמַר לְךָ, מָה אַיָּלָה זוֹ כָּל זְמַן שֶׁמְּגַדֶּלֶת** - כל שנה שגדילה **קַרְנָיָהּ מַפְּצִילוֹת** - נוסף פיצול בקרניה, **אַף צַדִּיקִים כָּל זְמַן שֶׁמַּרְבִּין בִּתְפִלָּה תְּפִלָּתָן נִשְׁמַעַת,** שריבוי התפילה נמשל לגדילת האילה, ומה שהקב"ה שומע תפילתן נמשל לפיצול הקרנים, וכשם שעל ידי פיצול הקרנים מוסיפה האילה כח וגבורה, כך על ידי ריבוי תחנונים מתחזקת התפילה ונשמעת.

המשך מעמוד קעה

1 אל עליון, הוכנסה מדה טובה זו בעורקי החסידים ובא
2 בירושה מאבות לבנים ובני בנים.

3 בכל עת ובכל מקום, ובפרט בעת הזאת אשר על כל פנים
4 קבצו פארור וצוק העתים, הנה מדה טובה זו מחי' נפשות
5 ומעודדם, וכדפירש המצו"ד ע"פ (משלי יז, יז) בכל עת וגו'
6 דאהבת רעים היא עוד למעלה מאהבת אחים בתולדה.

7 שני הפירושים א) דרש"י: לעולם הוי אוהב רעים לקנות
8 אוהבים; לעת הצרה יולד לך הרע כאח לעזור לך ולהשתתף
9 בצרתך. ב) מצו"ד אהבת הרעים היא בכל עת בין ביום טובה
10 בין בעת צרה, אבל אהבת האח אינה תמידה כ"כ ורק בבא
11 צרה על אחיו אז ישוב להשתדל בו, כי עצמו ובשרו הוא. שתי
12 שיטות בהשכלה ושני דרכים בעבודה, אבל הבכן אחד הוא.

13 והבכן הוא ההתועדות והגבהת הרוח, אשר איש את רעהו
14 יעודדו בזכרון ימי קדם ובתקות בטחון גמור, כי יוסיף השי"ת
15 להראות חסדו הטוב בטוב הנראה ונגלה בבני חיי ומזונא
16 רויחא.

הגמרא מבארת את החידוש שיש באופן בו העמידו את המשנה: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר שבאופן זה **עָקַר הַשְּׁלִיחוּתֵיהּ** את שְׁלִיחוּתוֹ – שליחותו **דְּבַעַל הַבַּיִת** בכך שהירשה לאורח לקחת יותר ממה שנצטוה לתת לו, **וְלֹא לְמֶעוֹל** – ולא ימעל בעל הבית כיון שלא נעשתה שליחותו. **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעתנו המשנה שאין הדבר כן, אלא שבחתיכה הראשונה שנתן השליח לאורח הוא קיים את שליחותו, ומחמתה מעל בעל הבית.

משנה

משנתנו דנה באדם ששלח שליח להוציא מעות של הקדש לחולין, ומבארת מי מעל במעות. עוד מבארת המשנה כיצד ניתן למנוע את המעילה לאחר שיצאו כבר המעות מרשותו.

אדם **שאָמַר לוֹ** – לשלוחו **הָבֵא לִי** מעות **מִן** הארנק שעל אדן **הַחַלּוֹן** – חלל בעובי הכותל, **אוֹ מִן הַדְּלוּסְקְמָא** – כמין שק, וקנה לי בשוק דבר מה במעות אלו, **וְהֵבִיא לוֹ** השליח את מבוקשו, וסבר אותו אדם שמעות אלו של חולין אך הן היו של הקדש, הדין הוא, **שאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר בַּעַל הַבַּיִת לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא מִזֶּה** – לא נתכוונתי שתביא לי מעות מארנק זה, אלא מארנק אחר שהיה מונח אף הוא באותו חלון, **וְהֵבִיא מִזֶּה** – מכיון שמכל מקום הביא לו השליח מארנק שעל אדן החלון, **בַּעַל הַבַּיִת מָעַל**, שהרי עשה השליח את שליחותו של בעל הבית כפי שנאמרה לו, ולא מתחשבים במה שאומר הלה שהתכוין בלבו. **אֲבָל אִם אָמַר** בעל הבית **לוֹ** – לשלוחו **הָבֵא לִי** מעות **מִן** אדן **הַחַלּוֹן** וקנה לי בשוק דבר מה במעות אלו, **וְהֵבִיא לוֹ** השליח מעות **מִן הַדְּלוּסְקְמָא, אוֹ** שאמר לשליח להביא לו מעות **מִן הַדְּלוּסְקְמָא וְהֵבִיא לוֹ מִן** אדן **הַחַלּוֹן, הַשָּׁלִיחַ מָעַל** כשהוציא אותן לחולין, מכיון שלא עשה את שליחותו של בעל הבית כפי שנצטווה, וממילא מתייחס מעשה המעילה אליו.

המשנה דנה במי ששלח חרש שוטה וקטן להוציא מעות של הקדש: **שִׁלַּח** בעל הבית מעות של הקדש **בְּיַד חֵרֵשׁ**, או **שׁוֹטֶה, וְקָטָן** – או קטן, **אִם עָשׂוּ** את **שְׁלִיחוּתוֹ** כפי שנצטוו, **בַּעַל הַבַּיִת מָעַל**. אבל אם **לֹא עָשׂוּ** את **שְׁלִיחוּתוֹ, הַחֲנָוֹנִי** שקיבל מידם את המעות **מָעַל** לכשיוציא אותן, שאז הוא משנה אותן מרשות הקדש לרשות חול. אך בעל הבית פטור כיון שלא עשו את שליחותו, והחרש השוטה והקטן אינם בני דעת ואינם מתחייבים במעילה.

עתה מבארת המשנה את הדין כששלח להוציא מעות ונזכר שהם של הקדש: **שִׁלַּח** בעל הבית פרוטה של הקדש **בְּיַד** אדם **פִּקֵּחַ** – בן דעת, ולא זכר שהיא של הקדש, **וְלאחר מכן נִזְכַּר, אם נזכר עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ** השליח **אֵצֶל חֲנָוֹנִי, הַחֲנָוֹנִי מָעַל** בפרוטה **לְכְשֶׁיּוֹצִיא** אותה לצרכיו, משום שהוא שוגג בהוצאה זו. אבל בעל הבית שהוא מזיד לא מעל, כיון שבפרשת מעילה נאמר (ויקרא ה טו) 'נֶפֶשׁ כִּי תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה'', שדווקא בשוגג מועלים, ואילו השליח לא מעל בגלל שעשה את שליחותו של בעל הבית. ואם כן, **כֵּיצַד יַעֲשֶׂה** בעל הבית כדי שלא יכשל החנווני באיסור מעילה, **נוֹטֵל פְּרוּטָה אוֹ כְלִי וְאוֹמֵר, הַפְּרוּטָה** שנשלחה שהיא **שֶׁל הֶקְדֵּשׁ**, הרי הקדש זה **בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא** נמצא, **מְחוּלָּל עַל זֶה** – על הכלי או הפרוטה שנטל. ויכול לעשות כן בגלל **שֶׁהַהֶקְדֵּשׁ נִפְדֶּה בְּכֶסֶף, וּבְשָׁוֶה כֶּסֶף** – וכן במיטלטלין שיש להם ערך ממוני.

גמרא

שנינו במשנה שאם אמר בעל הבית לשליח להביא לו מעות ממקום מסוים והביא לו, בעל הבית גם אם יטען שכוונתו היתה למקום אחר. שואלת הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – מה באה המשנה להשמיענו, הרי דין זה פשוט. עונה הגמרא: המשנה באה לחדש **שדְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב** – שחשב בלבו ולא הוציאם בשפתיו **אֵינָם דְּבָרִים** – אין מחשיבים אותם כדיבור, ולכן לא מתחשבים במה שהיה בלבו של בעל הבית.

שנינו במשנה: **שִׁלַּח בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, אִם עָשׂוּ** [וכו'] שליחותו, בעל הבית מעל. מקשה הגמרא: **וְהָא לָאו בְּנֵי שְׁלִיחוּתָא נִינְהוּ** – והרי חרש שוטה וקטן אינם יכולים להיעשות שליחים, ואם כן מדוע מתחייב בעל הבית על מה שעשו בציוויו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עֲשָׂאוּם** – החשיבו את מעשה החרש השוטה והקטן **כְּמַעֲטָן** – כלי הכינוס **שֶׁל הֶזֵּיתִים**. מבארת הגמרא: **דְּתָנֵן** – שנינו במסכת טהרות (פ"ט מ"א), **הַזֵּיתִים, מֵאֵימָתַי** – ממתי הם **מְקַבְּלִין טוּמְאָה**, דהיינו, שטיפות השמן שיוצאות מהם מכשירות אותם לקבל טומאה, **מִשֶּׁיָּזִיעוּ זִיעַת הַמַּעֲטָן** – רק משיצא מהם שמן בכלי בו צוברים אותם כדי להכינם לסחיטה, **וְלֹא זִיעַת הַקּוּפָּה** – ולא כשיצא מהם שמן בעודם בכלי בו הונחו לאחר לקיטתם מן העץ. וההסבר הוא, שרק כשרוצים הבעלים בנפילת המשקים על האוכל הוא מוכשר בכך לקבל טומאה, וכשהזיתים מונחים במעטן רוצה אדם בנפילת השמן עליהם, ומה שאין כן בעודם בקופה. וכוונת רבי אלעזר היא, שלמעטן הרי אין דעת, אך מכל מקום נחשבת יציאת השמן על גבי הזיתים שבתוכו כעשויה בשליחות הבעלים כיון שרצו בה, וכך גם בחרש שוטה וקטן, שאף שאינם בני דעה, נחשבת הוצאת ההקדש שעשו כנעשית על ידי בעל הבית מפני שנוח לו במעשיהם.

הגמרא מביאה דוגמא נוספת לסברא זו: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר** הרי מקרה זה הוא **כְּאוֹתָהּ** ברייתא **שֶׁשָּׁנִינוּ** בה, שאם **נְתָנוֹ** – הניח אדם מאכל **עַל גְּבֵי הַקּוֹף, וְהוֹלִיכוֹ** – והקוף הוליך אותו למקום מסוים, **אוֹ** שהניח מאכל **עַל גְּבֵי הַפִּיל, וְהוֹלִיכוֹ** למקום מסוים, (**וְאָמַר לְאַחֵר לְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ**) **הֲרֵי** שהנחת מאכל **זֶה** מועילה **לְעִירוּב** תחומין, והמקום בו הונח יחשב כמקום שביתתו של אותו אדם לשבת זו. **אַלְמָא** – מוכח איפוא, שאף על פי שהקוף והפיל אינם בני דעת, מכל מקום מכיון שקָ**א עָבְדָא שְׁלִיחוּתֵיהּ** – שבפועל נעשתה שליחותו על ידם, העירוב חל, **וְהָכָא נַמִּי** – כאן גם **אִיתְּעֲבִיד שְׁלִיחוּתֵיהּ** – נעשתה בפועל שליחותו של בעל הבית, ועל כן יש לו להתחייב במעילה.

שנינו במשנה: **שִׁלַּח בְּיַד פִּקֵּחַ** [וכו'] ונזכר עד שלא הגיע אצל חנווני, חנווני מעל לכשיוציא. שואלת הגמרא: **וְכִי** כך הוא הדין **אַף עַל גַּב דְּלֹא אִידְּכַר שָׁלִיחַ** – אפילו שלא נזכר השליח שמדובר במעות של הקדש, **וּרְמִינְהִי** – והרי קשה ממה ששנינו בברייתא, שאם **נִזְכַּר בַּעַל הַבַּיִת** שהמעות ששלח הן של הקדש **וְלֹא נִזְכַּר** בכך **הַשָּׁלִיחַ, הַשָּׁלִיחַ** הוא זה **שֶׁמָּעַל** ולא החנווני, (**נִזְכְּרוּ שְׁנֵיהֶם חֲנָוֹנִי מָעַל**). מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, מַתְנִיתִין נַמִּי כְּשֶׁנִּזְכְּרוּ שְׁנֵיהֶם** – גם בעל הבית וגם השליח נזכרו שהמעות של הקדש, כך שהם מזידים בהוצאת מעות אלו לחולין ולכן אינם מועלים בה, ורק החנווני השוגג מעל.

משנה

משנתנו דנה באדם ששלח שליח לקנות דבר מסוים במעות הקדש, והלה השתמש בהן באופן חלקי כפי שהצטוה אך גם שינה מדברי המשלח, והיא מבארת מי מהם מעל.

נָתַן בעל הבית **לוֹ** – לשליח, **פְּרוּטָה** של הקדש, ולא ידע שהיא של הקדש, **וְאָמַר לוֹ, הָבֵא לִי בְּחֲצִיָּהּ** האחד של הפרוטה **גְּרוֹת** – כלי חרס שמדליקים בהם **וּבְחֲצִיָּהּ** השני **פִּתִּילוֹת, וְהָלַךְ** השליח **וְהֵבִיא לוֹ** – וקנה עבורו **בְּכוּלָּהּ פִּתִּילוֹת, אוֹ** שקנה עבורו **בְּכוּלָּהּ גְּרוֹת, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הָבֵא לִי בְּכוּלָּהּ גְּרוֹת, אוֹ** שאמר לו שיביא לו **בְּכוּלָּהּ פִּתִּילוֹת, וְהָלַךְ וְהֵבִיא בְּחֲצִיָּהּ גְּרוֹת וּבְחֲצִיָּהּ פִּתִּילוֹת**, בכל המקרים הללו הדין הוא **שׁשְׁנֵיהֶם לֹא מָעֲלוּ**. בעל הבית לא מעל כי לא נעשתה שליחותו, והשליח לא מעל כי שינה משליחותו רק בחצי פרוטה, ואין מעילה בפחות מפרוטה.

המשנה מביאה מקרה בו קנה השליח מה שהצטוה, אבל לא במקום שהצטוה עליו: **אֲבָל אִם אָמַר** בעל הבית **לוֹ** – לשליח **הָבֵא לִי בְּחֲצִיָּהּ** של הפרוטה **גְּרוֹת מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי, וּבְחֲצִיָּהּ** השני **פִּתִּילוֹת מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי** אחר, **וְהָלַךְ וְהֵבִיא לוֹ גְּרוֹת מִמְּקוֹם** שהצטוה לקנות בו **פִּתִּילוֹת, וּפִתִּילוֹת** הביא **מִמְּקוֹם** שהצטוה לקנות בו **גְּרוֹת**, הדין הוא **שהַשָּׁלִיחַ מָעַל**. משום שלא נחשב שעשה שליחותו כשקנה במקום אחר מזה שהצטוה עליו, כך ששינה משליחותו בשני חצאי הפרוטות שקנה בהם, ובסך הכל מעל בפרוטה שלימה.

המשך בעמוד קנג

מהו דתימא וכו' ולא למעול בעל הבית קא משמע לן — כיון דאמר "טלו ודעתו של בעל הבית" — היינו שליחותיה, ומעל. **משנה** דלוסקמא = טליקא דסבי, שקורין *טסק"א בלעז. **אף על פי שאמר בעל הבית לא היה בלבי** — "שתביא לי אותו ממקום שהבאת לי, אלא מזה האחר" — בעל הבית מעל, שהרי נעשית שליחותו. דדברים שבלב, שהוא אומר "לא היה בלבי על זה" — אינן דברים. **לא עשה שליחותו** — ממה שצוהו בעל הבית — בעל הבית לא מעל, דלא איתעבידא שליחותיה. והם לא מעלו — דלאו בני דעה נינהו. אלא החנווני מעל, לכשיוציא — כשיתן אותה פרוטה לשום אדם, דהשתא הוא משנה לה מקדש לחול כשמוציאה. **שלח** — פרוטה של הקדש ביד פקח, ונזכר בעל הבית שהיה של הקדש קודם שהגיעה ליד חנווני. **החנווני מעל** — ולא בעל הבית ולא שליח (דבעל הבית לא מעל. דכיון דבעל הבית נזכר שהיא של הקדש קודם שהגיעה ליד החנווני — החנווני מעל, ולא בעל הבית ולא שליח). דבעל הבית לא מעל — דכיון דנזכר בעל הבית קודם שנעשה שליחותו, איפטר ליה ממעילה, דדהוה ליה מזיד. ומעילה אינה נוהגת אלא בשגגה, דכתיב "וחטאה בשגגה מקדשי ה'". ושליח נמי לא מעל — שהרי עשה שליחותו, אבל חנווני מעל לכשיוציא — דדהואיל ואינו יודע דשל הקדש היא, הויא שגגה גביה. **אלא כיצד יעשה** — בעל הבית כשנזכר לו, שיוציא החנווני מידי מעילה? נוטל פרוטה של חולין ואומר כו' קודם שיוציאנה החנווני. **גמרא הא לאו בני שליחות נינהו** — הני חרש שוטה וקטן, ואמאי מעל בעל הבית משיעשו שליחותו? **עשאום** — לחרש שוטה וקטן כמעטן של זיתים. דתנן: "הזיתים מאימתי מקבלין טומאה? — משיזיעו זיעת המעטן". שמחמת שמונחים במעטן בדוחק מתחממין ומזיעות טיפות שמן, ובאותה זיעה ניחא ליה לבעל הבית, משום דכבר מתחילין לכונסן כדי לסוחטן בבד. וכיון דניחא ליה בההיא זיעה — הרי הן מוכשרין. **אבל לא זיעת הקופה** — אותה זיעה שמזיעין בקופה כשמלקטין אותן. דההיא זיעה לא חשיבא ליה, ולא ניחא ליה — ולא מכשרא לקבל טומאה. ומכל מקום האי זיעת המעטן דניחא ליה בגווה, אמרינן דקעביד שליחותיה דבעל הבית, אף על גב דמעטן לאו בר זיעה הוא — חשיבא הא זיעה, ומכשרא לטומאה. הא נמי חרש שוטה וקטן, אף על גב דלאו בני דעה נינהו, כי איתעבידא שליחותיה על ידיהן, הואיל וניחא ליה בגוויה — מעל. **ורבי יוחנן אמר** — מהכא דתנן "נתנו לעירוב על גבי הקוף והוליכו", וקתני "הרי זה עירוב", אלמא אף על גב דלא הוי בן דעת — הואיל ואיתעבידא שליחותיה, הוי עירוב. הכי נמי גבי חרש שוטה וקטן. **ואף על גב דלא אידכר שליח** — לא מעל שליח אלא חנווני. **ורמינהו נזכר בעל הבית ולא נזכר שליח השליח מעל** — דכיון שנזכר בעל הבית, דהוה ליה מזיד — פטור ממעילה. אבל השליח, דשוגג הוא — מעל. והיינו דאמר במסכת חגיגה: האי דמעל השליח, היינו "כהררין התלויין בשערה", דשליח ענייא — מאי עביד? הא לא עביד אלא שליחותיה דבעל הבית! **האמר רב ששת מתניתין** — היינו טעמא דחנווני לחודיה מעל, שנזכרו שניהן בעל הבית ושליח, והחנווני לא נזכר — דשניהם, הבעל הבית והשליח, הוו להו מזידין, ולכך לא מעלו. אלא חנווני לחודיה — דהוה שוגג. **משנה נתן לו פרוטה ואמר לו הבא לי בחציה** — כלי חרס שמדליקין בו את הנרות, ובחציה פתילות. **והלך והביא בכולה נרות או בכולה פתילות** — שניהם לא מעלו. בעל הבית לא מעל — שלא נעשה שליחותו, והשליח נמי לא מעל — שבדבר ששינה בו שליחותו לא היה בו אלא חצי פרוטה, ואין מעילה בחצי פרוטה. **או שאמר לו הבא לי כו'** — הכי נמי שניהם לא מעלו, משום טעמא דרישא. **אבל אם אמר לו הבא לי בחציה נרות ממקום פלוני וכו'** — השליח מעל — ששינה שליחות בפרוטה שלמה, ומעל.

והלך

מַהוּ דְּתֵימָא: עֶקֶר שָׁלִיחַ שְׁלִיחוּתֵיהּ דְּבַעַל הַבַּיִת, וְלָא לְמֶעוֹל - קָא מַשְׁמַע לָן. **מִשְׁנָה** אָמַר לוֹ "הָבֵא לִי מִן הַחַלּוֹן אוֹ מִן הַדְּלוּסְקְמָא!", וְהֵבִיא לוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר בַּעַל הַבַּיִת "לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא מִזֶּה", וְהֵבִיא מִזֶּה" - בַּעַל הַבַּיִת מָעַל. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ "הָבֵא לִי מִן הַחַלּוֹן!", וְהֵבִיא לוֹ מִן הַדְּלוּסְקְמָא, אוֹ "מִן הַדְּלוּסְקְמָא!", וְהֵבִיא לוֹ מִן הַחַלּוֹן - הַשָּׁלִיחַ מָעַל. שָׁלַח בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, אִם עָשׂוּ שְׁלִיחוּתוֹ - בַּעַל הַבַּיִת מָעַל, לֹא עָשׂוּ שְׁלִיחוּתוֹ - חֲנָוְנִי מָעַל. שָׁלַח בְּיַד פִּקֵּחַ, וְנִזְכַּר עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ אֵצֶל חֲנָוְנִי - חֲנָוְנִי מָעַל לְכְשֶׁיּוֹצִיא. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? - נוֹטֵל פְּרוּטָה אוֹ כְּלִי, וְאוֹמֵר "פְּרוּטָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא - מְחוּלֶּל עַל זֶה". שֶׁהַהֶקְדֵּשׁ נִפְדֶּה בְּכֶסֶף וּבְשֶׁוֶה כֶּסֶף. **גְּמָרָא** מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָם דְּבָרִים. "שִׁלַּח בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן אִם עָשׂוּ" [וכו']. וְהָא לָאו בְּנֵי שְׁלִיחוּתָא נִינְהוּ? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עֲשָׂאוּם כְּמַעֲטָן שֶׁל זֵיתִים. דְּתַנְן: הַזֵּיתִים מֵאֵימָתַי מְקַבְּלִין טוּמְאָה - מִשֶּׁיַּזִּיעוּ, זֵיעַת הַמַּעֲטָן וְלֹא זֵיעַת הַקּוּפָּה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: כְּאוֹתָהּ שֶׁצָּנִינוּ "נָתְנוּ עַל גַּבֵּי הַקּוֹף וְהוֹלִיכוּ, אוֹ עַל גַּבֵּי הַפִּיל וְהוֹלִיכוּ וְאָמַר לְאַחֵר לְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה עֵירוּב", אֲלַמָּא - קָא עָבְדָא שְׁלִיחוּתֵיהּ, הָכִי נַמִי - אִיתְעֲבִיד שְׁלִיחוּתֵיהּ. "שָׁלַח בְּיַד פִּקֵּחַ" וכו'. וְאַף עַל גַּב דְּלָא אִידְּכַר שָׁלִיחַ. וּרְמִינְהִי: נִזְכַּר בַּעַל הַבַּיִת וְלֹא נִזְכַּר שָׁלִיחַ - הַשָּׁלִיחַ מָעַל! נִזְכְּרוּ שְׁנֵיהֶם - חֲנָוְנִי מָעַל! אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: מַתְנִיתִין נַמִי - כְּשֶׁנִּזְכְּרוּ שְׁנֵיהֶם. **מִשְׁנָה** נָתַן לוֹ פְּרוּטָה, אָמַר לוֹ "הָבֵא לִי בְּחֲצִיָּהּ נֵרוֹת וּבְחֲצִיָּהּ פְּתִילוֹת!", וְהָלַךְ וְהֵבִיא לוֹ בְּכוּלָּהּ פְּתִילוֹת, אוֹ בְּכוּלָּהּ נֵרוֹת. אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: "הָבֵא לִי בְּכוּלָּהּ נֵרוֹת, אוֹ בְּכוּלָּהּ פְּתִילוֹת!", וְהָלַךְ וְהֵבִיא בְּחֲצִיָּהּ נֵרוֹת וּבְחֲצִיָּהּ פְּתִילוֹת - שְׁנֵיהֶם לֹא מָעֲלוּ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: "הָבֵא לִי בְּחֲצִיָּהּ נֵרוֹת מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי, וּבְחֲצִיָּהּ פְּתִילוֹת מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי!", וְהָלַךְ וְהֵבִיא לוֹ נֵרוֹת מִמְּקוֹם פְּתִילוֹת, וּפְתִילוֹת מִמְּקוֹם נֵרוֹת - הַשָּׁלִיחַ מָעַל. נָתַן לוֹ שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת, וְאָמַר לוֹ "לֵךְ וְהָבֵא לִי אֶתְרוֹג!", וְהָלַךְ וְהֵבִיא לוֹ בְּאַחַת אֶתְרוֹג וּבְאַחַת רִימּוֹן - שְׁנֵיהֶם מָעֲלוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּעַל הַבַּיִת לֹא מָעַל, שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ "אֶתְרוֹג גָּדוֹל הָיִיתִי מְבַקֵּשׁ, וְהֵבֵאתָ לִי קָטָן וְרַע". נָתַן לוֹ דִּינָר זָהָב, וְאָמַר לוֹ "לֵךְ וְהָבֵא לִי חֻלּוּקִין!",

והלך

אמר לו הבא לי מן החלון והביא לו (מן הדלוסקמא) מן הדלוסקמא והביא לו (מן החלון) — ולא פירש לו אי זה חלון ואיזו דלוסקמא, ולשם היו הרבה חלונות או הרבה דלוסקמות. "אף על פי שאמר בעל הבית לא היה בלבי על זה אלא על זה — פירוש: לא היה דעתי על אותו חלון כי אם על האחר, מכל מקום בעל הבית מעל — שהרי נעשה שליחותו, דדברים שבלב אינן דברים. **הבא** לי מן החלון והביא מן הדלוסקמא כו' שליח מעל — פירוש: לכשיוציא בעל הבית, שהוא מסתמא גזבר, שהרי עדיין לא יצאו מרשות הקדש עד שהוציאם. **שלח** ביד חרש שוטה וקטן עשו שליחותו בעל הבית מעל — ובגמרא פריך: הא לאו בני שליחות נינהו. **לא** עשה שליחותו החנווני מעל — לפי שהחרש שוטה וקטן אינן בני מעילה. הלכך, הקדש לא יצא לחולין עד שבאו ליד החנווני ויוציאם החנווני. ו"מעל החנווני" נמי דקאמר — לכשיוציא קאמר. **כיצד** יעשה — פירוש: כיצד יעשה בעל הבית שלא ימעול החנווני. **הבא** לי בחציה נרות — "נר" — הוא כור של ברזל או של חרס שמשימין בו שמן ופתילות. "והלך והביא לו בחציה נרות ובחציה פתילות". **ושינה** שהביא לו נרות ממקום פתילות ופתילות ממקום נרות השליח מעל — שהרי שינה מדעת בעל הבית, שהלך לקנות נרות ממקום אחר שלא נצטווה. **והלך** והביא לו בפרוטה אתרוג ובפרוטה רימון שניהם מעלו רבי יהודה אומר בעל הבית לא מעל כו' — בגמרא מפרש פלוגתייהו גבי חלוק, וכהאי גוונא פליגי באתרוג.

נתן לו דינר זהב — פירוש: שהוא עשרים וארבעה של כסף. **אמר** רבי אלעזר עשאום כמעטן — פירוש: דכיון דניחא ליה לבעל הבית במאי דעביד חרש שוטה וקטן, הוו ליה כשליח. "דתנן, הזיתים מאימתי מקבלין טומאה? — משיזיעו זיעת המעטן". "מעטן" — הוא שמשימין בו זיתים. ו"זיעה" — קרי למוהל היוצא מהן. וקאמר בגמרא דמה שיזיעו במעטן חשיב משקה, דהא ניחא ליה. "ולא זיעות בקופה" — פירוש: דההוא לא חשיב משקה, דלא ניחא ליה, כיון דהולך לאיבוד. ויש לתמוה: דאטו לא שמעינן מכמה דוכתין ההיא דרשא "יותן" דומיא ד"כי יתן" (בבא מציעא כב,ב) — דכיון דניחא ליה, אף על גב דאיהו גופיה לא חשיב משקה, ולמה ליה לאתויי הך משנה? הוה ליה לאתויי נמי "בעודהו הטל עליו"! ושמא התם איכא מעשה מידא בידי שמים, להכי אייתי ההיא דזיעת הזיתים, דממילא. ודמיא לשלח ביד חרש דכממילא דמי, כיון שאינן בני שליחות. **נתנו** על גבי הקוף והוליכו [או] על גבי הפיל [והוליכו] הרי זה עירוב — הקשה רבי אפרים: דבפרק "בכל מערבין" (עירובין לא,ב) אמרינן: "אין זה עירוב"! ותירץ: דהתם מיירי שהקוף עצמו מניחו לשם עירוב, אבל הכא מיירי שאמר לאדם ליטלו מעל גבי הקוף ומעל גבי הגמל לכשיגיעו למקום, ויניחנו לשם עירוב. וקשה: דאם כן, לא מייתי הכא מידי, כיון דבר דעת הניחו! לכך נראה: דהכא מיירי בעמד ורואהו שהפיל הניח הפת במקום הנחת עירוב, ואמר "תיקני לי פת" — אלמא דמתעבד שליחותיה אף על גב דשליח הפיל לאו בר דעת, הכי נמי חרש

מעילה. פרק ששי – השליח שעשה דף כא עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

רש"י

חרש דמעילה, איתעביד שליחותיה. ואם תאמר: אדרבה נילף שליחות דמעילה משליחות דתרומה, וגבי תרומה בעינן שליח בר דעת. דאדרבה הוי עדיפא למילף מתרומה, דהא כל עיקר שליחות דמעילה מתרומה הוא דילף! ויש לומר: כיון דשליח דמעילה בהוצאה ושינוי רשות הוא שליחות בר דעת, לכך מסתבר ליה לדמוייה להנך דמייתי. דאין קפידא בבר דעת. וגבי מידי דהנאה לא מהני שליחות במקום שהמעילה באה על ידי הנאה, כדאמר בפרק שני דקדושין (מג,א): שלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב. ומכל מקום איצטריך למילף שליחות מתרומה, דלא תימא דאין שליחות לדבר עבירה.

כגון דאייתי ליה שוה שש — פירוש: סלעים בשלש, ונמצא שהרויח לו שליח שלשה סלעים. "אימא סיפא ורבי יהודה אומר כו' ואתה הבאת לי חלוק קטן ורע" — השתא פריך מאי "רע", שהרי לפי מה שתירץ דאייתי שוה שש בשלשה, "גדול" הוא! ומשני: "דאמר ליה אי יהבת ליה דינר" כו' — פירוש: כל דינר זהב, "אייתית לי שוה שני שני דינרין" — פירוש: כל שכן שהייתי מרויח יותר, שהיו נותנין לך לפי חשבון שהבאת שוה שנים עשר בששה, ונמצא שהייתי משתכר כפלים ממה שאני משתכר עתה. **ואמאי** לימא אי לא שני ליה גבי קטנית דיהיב ליה טפי — גרסינן בכתובות פרק "אלמנה ניזונית" (צט,ב): "אי באתרא דמזבני בשומא" — פירוש: הרבה ביחד. "מי לא שויא טפי" — והיא היא. והכי קאמר: קא סלקא דעתך השתא דמיירי "באתרא דמזבני בשומא" — פירוש: הרבה ביחד, ולהכי פריך אמאי מודה רבי יהודה. דהתם נמי דרך הוא של מוכרים לפי מה שהלוקח קונה הרבה, מוזיל מוכר גביה. ומשני: "אמר רב פפא: באתרא דמזבני כני כני" — פירוש: מדה מדה, כלומר, לא בשומא כמו שהיית סבור, אלא מעט מעט. "דפסיקא מילתא" — לא מוזיל מוכר גביה דלוקח.

המפקיד מעות אצל השולחני צרורין לא ישתמש בהם כו' — צריך עיון בבבא מציעא פרק "המפקיד" (מג,א) דמייתי לה להתיא דהכא, ולא מייתי לה כלישנא דתנינן לה הכא. **פרוטה** של הקדש שנפלה לתוך הכיס או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש כיון שהוציא את הראשונה מעל דברי רבי עקיבא — ואף על גב דספיקא הוא אם נהנה בשל הקדש, רבי עקיבא לטעמיה דמחייב על ספק מעילות אשם תלוי בכריתות (כב,א). תימה: וליבטל האי פרוטה של הקדש שנפלה? וכי תימא, דבר שיש לו מתירין הוא על ידי פדיון, ואפילו באלף לא בטיל — הא ליכא למימר, דדבר שיש לו מתירין דרבנן הוא! וצריך לומר: דליכא אלא חד בכיס, דליכא ביטול. אי נמי: מטבע חשיב, ולא בטיל. **ומודה** רבי עקיבא באומר פרוטה מן כיס זה הקדש שהוא מוציא והולך עד שיוציא כל הכיס — פירוש: באחרונה תהיה של הקדש. ובגמרא פריך: "מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא?".

אמר ליה סיפא באומר לא יפטר כיס זה מן הקדש — כלומר, אינו נפטר מכיס זה להוציאה כולה בלא הקדש פרוטה. והאי לישנא ודאי משמע דהקדש הוי באחרונה. **היו** שנים הגדול שבהן הקדש — פירוש: ובסיפא דמתניתין נמי לימא דהמטבע מובחר יהיה של הקדש. אבל אריש לא פריך, דשמא לישנא דרישא משמע הכי. וליכא למימר דפריך נמי אריש, דאם כן לפרוך "מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא?".

כיסין

וְהָלַךְ וְהֵבִיא לוֹ בִּשְׁלֹשָׁה חָלוּק, וּבִשְׁלֹשָׁה טַלִּית - שְׁנֵיהֶם מָעֲלוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּעַל הַבַּיִת לֹא מָעַל, שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ "חָלוּק גָּדוֹל הָיִיתִי מְבַקֵּשׁ, וְהֵבֵאתָ לִי קָטָן וְרַע!". גמרא שָׁמַעְתָּ מִינָּהּ: מַאן דַּאֲמַר לִשְׁלוּחוֹ "זִיל זְבַן לִי כּוֹרָא דְּאַרְעָא!", וְאָזַל וּזְבַן לֵיהּ לִיתְבָא - קָנֵי לוֹקֵחַ! אָמְרִי: הָכָא הֵיכִי דָּמֵי? - כְּגוֹן דְּאֵיתֵי לֵיהּ שָׁוֶה שֵׁשׁ בְּשָׁלֹשׁ. אֵימָא סֵיפָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּעַל הַבַּיִת לֹא מָעַל, שֶׁהוּא יָכוֹל לוֹמַר לוֹ "חָלוּק גָּדוֹל הָיִיתִי מְבַקֵּשׁ, וְהֵבֵאתָ לִי חָלוּק קָטָן וְרַע!" - דַּאֲמַר לֵיהּ "אִי יְהַבְתְּ דִּינָר כּוּלֵּיהּ - אֵיתִית לִי שָׁוֶה שְׁנֵי דִּינָרִין!". הָכִי נָמִי מִסְתַּבְּרָא, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: מוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה בְּקִטְנִית שֶׁשְּׁנֵיהֶם מָעֲלוּ, שֶׁהַקִּטְנִית בִּפְרוּטָה וְקִטְנִית בְּדִינָר. הֵיכִי דָּמֵי? אִי בְּאַתְרָא דְּזָבְנֵי בְּשׁוּמָא - גַּבֵּי קִטְנִית נַמִּי, דִּיהַב סֶלַע, מוֹזְלֵי לֵיהּ טְפֵי! אֲמַר רַב פַּפָּא: בְּדוּכְתָּא דְּמִזְבְּנֵי בְּכַנֵּי כַּנֵּי, כַּנָּא כַּנָּא בִּפְרוּטָה, דְּהָתָם פְּסֵיק מִילְּתֵיהוּ. **משנה הַמַּפְקִיד מָעוֹת אֵצֶל שׁוּלְחָנִי, אִם צְרוּרִין - לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, לְפִיכָךְ אִם הוֹצִיא - מָעַל. אִם מוּתָּרִין - יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, לְפִיכָךְ אִם הוֹצִיא - לֹא מָעַל. אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, לְפִיכָךְ אִם הוֹצִיא - מָעַל. הַחֲנָווֹנִי כְּבַעַל הַבַּיִת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשׁוּלְחָנִי. נָפְלָה פְּרוּטָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ בְּתוֹךְ כִּיסוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר "פְּרוּטָה בְּכִיס זֶה - הֶקְדֵּשׁ!", כֵּיוָן שֶׁהוֹצִיא אֶת הָרִאשׁוֹנָה - מָעַל, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת כָּל הַכִּיס. וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא לַחֲכָמִים בְּאוֹמֵר "פְּרוּטָה מִן כִּיס זֶה - הֶקְדֵּשׁ!", שֶׁהוּא מוֹצִיא וְהוֹלֵךְ, עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת כָּל הַכִּיס. גמרא כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אֲמַר: רָמֵי לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, מַאי שְׁנָא רֵישָׁא וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא? אָמַר לֵיהּ: סֵיפָא - בְּאוֹמֵר "לֹא יִפְטוֹר כִּיס זֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ!". כִּי אֲתָא רָבִין אָמַר: כִּיסִין אַשְׁוָורִים רְמָא לֵיהּ, דְּתַנֵּן הָאוֹמֵר "אֶחָד מִשְּׁוָורַיי - הֶקְדֵּשׁ!", הָיוּ לוֹ שְׁנַיִם - הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן הֶקְדֵּשׁ! אָמַר לֵיהּ: סֵיפָא בְּאוֹמֵר "לֹא יִפְטוֹר כִּיס זֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ!".

רב

רש"י

והלך והביא לו בפרוטה אתרוג כו' שניהן מעלו — דהא נעשית שליחותו של בעל הבית בפרוטה, והשליח נמי שינה בפרוטה — שהוא אמר "אתרוג גדול בשתי פרוטות הייתי מבקש, והבאת לי קטן ורע שלא הייתי מבקש כן". **והביא בשלשה** — דינרי כסף, שהוא חצי דינר זהב. **שניהן מעלו** — דבעל הבית נעשית שליחותו ביותר מכדי פרוטה, והשליח מעל ביותר משוה פרוטה. **קטן ורע** — ולא עשית שליחותי כלל. **גמרא שמעת מינה מאן דאמר לשלוחיה זבין וכו'** — כלומר, שמעת ממתניתין דקתני "והביא לו חלוק בשלשה — שניהם מעלו", ואפילו בעל הבית, אף על פי שצוהו להביא לו בדינר זהב, דזבן לו פחות ממה שאמר לו — שמעת מינה: האי מאן דאמר לחבריה וכו', ותפשוט מהכא דקנה לוקח, אף על פי שקנה לו פחות. **אמרי הכא כגון דאייתי ליה שוה דינר בשלשה** — כלומר, מהכא ליכא למשמע. דהכא מאי טעמא מעל בעל הבית — כגון דאייתי ליה השליח חלוק שוה דינר זהב בשלשה דינרי כסף, דהואיל ושוה דינר זהב, נעשית שליחותו, ולהכי מעל. **אי הכי** — כדקא מתרצת. **אימא סיפא רבי יהודה אומר בעל הבית לא מעל שיכול וכו'** — ואם איתא דאייתי ליה שוה דינר זהב, היכי מצי אמר ליה "הבאת לי קטן ורע"? הא שוה דינר זהב ביקש, ושוה דינר זהב הביא לו? **הא לא קשיא** — דמשום הכי אמר רבי יהודה בעל הבית לא מעל, דאכתי מצי אמר ליה "אי יהבת דינר זהב כוליה, כמו שאמרתי לך, הוית מייתית לי חלוק שוה שני דינר זהב". (**משום דאמר בעל הבית אי יהבית כו'**) **דקתני ומודה רבי יהודה בקטנית ששניהם מעלו** — כלומר, אם הביא לו קטנית שוה דינר זהב בשלשה דינרי כסף — דבעל הבית נמי מעל. מאי טעמא? — שהקטנית בפרוטה היא קטנית בסלע, דלא מצי למימר ליה איהו: "אי יהבת ליה דינר זהב כוליה, הוית מייתית שוה שני דינרין, דהוו מוזלי גבך משום דזבנת טפי". "שהקטנית בפרוטה היא קטנית בדינר" — כלומר, דלא מוזלי למאן דזבין קטנית בדינר ממאן דלא זבין אלא בפרוטה. אלמא דטעמיה דרבי יהודה הוי גבי חלוק דלא מעל בעל הבית, אף על גב דאייתי ליה שוה דינר בשלשה משום דאמר ליה "אילו יהבת דינר" וכו'. **שויא ליה טפי** — שהיה מביא קטנית יותר, משום דהוו מוזלי גביה. **אמר רב פפא באתרא דמזבני וכו'** — במדות, דהתם פסיקא מילתא כנא כנא בפרוטה ולא מוזלי גביה כלל. לישנא אחרינא: [היכי דמי] וכו' השתא קא דייק מאי טעמא דרבי יהודה דמודה בקטנית: אי באתרא דמזבני בשומא, באומד שלא במדה — אם כן, אכתי מצי בעל הבית למיטען לשליח "אילו יהבת דינר הוה מייתית טפי", שהיו מוסיפין לך בשביל הדינר, ואותו התוספות שהיו נותנין לך לא הבאת לי ממנו כלום. והיינו דומיא דחלוק דאמר ליה "אילו יהבת דינר" וכו'. **אמר רב פפא** — לא מצית למימר הכי, דבאתרא דכיילי ומזבני בכני עסקינן. **דכנא כנא בפרוטה דהתם פסיקא מילתייהו** — ולא יהבי תוספת כלל. הלכך לא מצי למימר בעל הבית כלום, אלא כי אייתי ליה קטנית שוה דינר בשלשה — שניהם מעלו. **משנה המפקיד מעות** — של הקדש אצל שולחני. **אם הפקידן צרורין לא ישתמש בהן** — דלהכי הפקידן אצלו צרורין, דלא הוה בעי דלישתמש בהו. לפיכך אם הוציאן השולחני — מעל. **ואם הפקידן אצלו מותרין ישתמש בהן** — שלדעת כן הפקידן אצלו מותרין, שיתעסק בהן שיחליפם. לפיכך לא מעל השולחני אלא המפקיד. **הפקידן אצל בעל הבית בין כך ובין כך** — בין צרורין ובין מותרין — לא ישתמש בהן, דלהכי הפקידן אצל בעל הבית. שהוא יודע שבעל הבית אין דרכו לפרוט ולהחליף, ולא חשש אם צרורין אם מותרין. לפיכך אם הוציאן בעל הבית — מעל, דשלא מדעת המפקיד נשתמש בהן. **הפקידן אצל חנווני הרי הוא כבעל הבית** — שאינו רגיל בחילופין כשולחני, ובין כך ובין כך לא יגע בהן. **רבי יהודה אומר כשולחני** — דלפעמים נמי הוא רגיל להחליף כשולחני, לפיכך דינו כשולחני. **כיון שהוציא את הראשונה מעל** — דאימר של הקדש היתה. **עד שיוציא את כל הכיס** — דמעילה בפרוטה אחרונה היא. **גמרא מאי שנא רישא** — דפליג רבי עקיבא, ומאי שנא סיפא דמודה רבי עקיבא לחכמים. **אמר ליה סיפא באומר לא יפטר כיס זה מן ההקדש** — שלא יהא בו הקדש כל שהוא. דכיון דאמר הכי, משמע דפרוטה אחרונה קאמר דתהא הקדש. להכי לא מעל אלא באחרונה. **הגדול שבהן הקדש** — טעמא דאיכא גדול, משום הכי אמר דהגדול הוי הקדש, דמקדיש בעין יפה מקדיש. הא שניהן שוין — הראשון שיבא לידו הוי הקדש, ואמאי מודה רבי עקיבא בסיפא דפרוטה אחרונה הקדש. **אמר** — סיפא באומר כו'.

כיסין

וְהָלַךְ השליח **וְהֵבִיא לוֹ בִּשְׁלֹשָׁה** סלעים מתוך הדינר **חָלוּק, וּבִשְׁלֹשָׁה** הסלעים הנותרים **טַלִּית,** הדין הוא **שֶׁשְּׁנֵיהֶם מָעֲלוּ.** בעל הבית מעל כיון שנעשתה שליחותו בחלוק שנקנה עבורו, והשליח מעל כי שינה משליחותו כשקנה טלית בשאר הכסף. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** הדין הוא **שַׁבַּעַל הַבַּיִת לֹא מָעַל,** מפני **שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ** [–לשליח], **חָלוּק גָּדוֹל הָיִיתִי מְבַקֵּשׁ** שתביא לי, **וְהֵבֵאתָ לִי** במקום זה חלוק **קָטָן וְרָע** שקנית בשלושה סלעים, כך שלא נעשתה כלל שליחותי על ידך.

גמרא

הגמרא מוכיחה ממשנתנו לגבי ספק שהסתפקו בו בדיני שליחות: **שָׁמְעַת מִינַּהּ** – יש לך ללמוד מהסיפא של משנתנו **שֶׁמַּאן דְּאָמַר** – מי שאמר **לְשָׁלוּחוֹ זִיל זְבַן לִי כּוֹרָא דְּאַרְעָא** – מכור מאדמותי קרקע בגודל של כור, **וְאָזַל וְזָבַן לֵיהּ לִיתְבָא** – והלך השליח ומכר מאדמות המשלח קרקע בגודל של לתך, שהוא חצי כור, **קָנֵי** – קנה הלוֹקֵחַ את הקרקע שנמכרה לו ולא התבטלה השליחות, ואף על פי שהתבצעה רק ביחס לחלק ממה שציוה עליו המשלח. שהרי במשנתנו הצטוה השליח לקנות לבעל הבית חלוק בדינר שלם, ובכל זאת סובר תנא קמא שגם כאשר קנאו בחצי דינר נחשב שנעשתה שליחותו של בעל הבית והוא מעל. דוחה הגמרא: **אָמְרִי** – אמרו בני הישיבה **הָכָא הֵיכִי דָּמֵי** – כאן במה מדובר, **כְּגוֹן דְּאַיְיתֵי לֵיהּ שָׁוֶה שֵׁשׁ בְּשָׁלֹשׁ** – שהשליח הביא לבעל הבית חלוק ששוה ששה סלעים שקנאו בשלשה סלעים, ועשה בזה את שליחותו להביא חלוק ששוה ששה סלעים, ולכן מעל בעל הבית. שואלת הגמרא: **אֵימָא** – אמור ובאר את **הֵיפָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּעַל הַבַּיִת לֹא מָעַל, שֶׁהוּא יָכוֹל לוֹמַר לוֹ חָלוּק גָּדוֹל הָיִיתִי מְבַקֵּשׁ וְהֵבֵאתָ לִי חָלוּק קָטָן וְרָע.** ואם מדובר כשהביא לו חלוק ששוה ששה סלעים בשלשה, הרי אין מקום לטענת חלוק קטן ורע. עונה הגמרא: סברת רבי יהודה היא, **דְּאָמַר לֵיהּ** בעל הבית לשליח, **אִי יָהֲבַת דִּינָר כּוּלֵּיהּ** – אם היית נותן את הדינר כולו בקניית החלוק כמו שציויתיך, **אַיְיתִית לִי שָׁוֶה שְׁתֵּי דִינָרִין** – היית מביא לי חלוק ששוה שני דינרים של זהב. שהרי כשנתת למוכר שלשה סלעים הוא מכר לך חלוק ששוה ששה, ואם כן אילו נתת לו את כל הדינר, היה נותן לך חלוק ששוה שני דינרים, שכך הדרך שככל שהקונה נותן יותר הרבה, המוכר מוזיל יותר. מוסיפה הגמרא: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּקָתָנֵי (סֵיפָא)** בתוספתא (מעילה פ"ב ה"ד), שאף על פי שחולק בחלוק, **מוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה** לחכמים **בְּקִטְנִית** – שהשולח שליח לקנות לו כמות קטנית מסוימת בדינר, וקנה לו השליח כמות זו בחצי דינר, ובחצי הדינר הנותר קנה דבר מה אחר, **שֶׁשְּׁנֵיהֶם מָעֲלוּ.** והטעם שרבי יהודה מודה לחכמים בזה, מפני **שֶׁהַקִּטְנִית בִּפְרוּטָה וְקִטְנִית בְּדִינָר** – כמות הקטנית שמקבל הקונה עבור כל פרוטה, נשארת קבועה בין אם קונים בפרוטה ובין אם קונים בדינר. ואם כן, לא יכול המשלח לטעון שאם היה השליח קונה לו קטנית בדינר היה מקבל קטנית בשווי של שני דינרים, כי לא מוזילים את המחיר יותר למי שקונה כמות יותר גדולה. ומוכח, שבמשנתנו בה נחלק רבי יהודה מדובר דווקא באופן שהיה בעל הבית מרויח יותר אילו קנה השליח בכל הסכום.

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן מדובר בתוספתא, **אִי בְּאַתְרָא דְּזָבְנִי בְּשׁוּמָא** – אם במקום שהקטנית אינה נמכרת לפי מידה אלא לפי שומא, הלא פשוט שגַּבֵּי **קִטְנִית נַמִּי דְּיָהֵב סֶלַע מוֹזִיל לֵיהּ טְפֵי** – שאם קונה אדם קטנית בסלע נותנים לו בזול, ואם כן לרבי יהודה יכול גם כאן בעל הבית לטעון לשליח, שאם היה קונה קטנית בדינר הוא היה מרויח בגלל ההוזלה יותר ממה שהרויח בשקנה רק בשלושה סלעים. עונה הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא, בְּדוּכְתָּא דְּמִזַּבְּנִי בְּכַנֵּי כַּנֵּי** – מדובר במקום שמוכרים קטנית לפי מידה שנקראת 'כנא', ומחיר כל **כַּנָּא וְכַנָּא בִּפְרוּטָה, דְּהָתָם פְּסִיק מִילְּתַיְיהוּ** – שהמחיר שם הוא קבוע. כך שבעל הבית לא היה מרויח יותר אילו קנה השליח קטנית בדינר כולו, ולכן מודה רבי יהודה שבחצי הדינר בו נקנתה הקטנית נעשתה השליחות.

משנה

המשנה עוסקת בדינו של פקדון מעות, האם מותר לשומר להשתמש בו, ומה הדין כשהיו המעות של הקדש והוציאן.

אדם **הַמַּפְקִיד מָעוֹת** שסבר שאינן של הקדש אלא שהן שלו, **אֵצֶל שׁוּלְחָנֵי** – מחליף כספים, **אִם** המעות הן **צְרוּרִין** – סגורים בצרור קשור, **לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן** השולחני, כי המפקיד גילה בכך את דעתו שאינו רוצה שהשולחני ישתמש בהן. **לְפִיכָךְ,** מכיון שלא הותרו לו לשימוש, על כן **אִם הוֹצִיא** השולחני את המעות ולא ידע שהן של הקדש, **מָעַל.** אולם **אִם** נתנן לו המפקיד כשהן **מוּתָּרִין,** דהיינו שהצרור אינו קשור, **יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן** השולחני אם ירצה, כי מוכח שהופקדו אצלו על דעת כן שישתמש בהן. **לְפִיכָךְ אִם הוֹצִיא** השולחני את המעות **לֹא מָעַל,** והמפקיד מעל.

אבל אם הפקיד אדם מעות **אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת** – אדם שאינו שולחני וגם אינו בעל חנות, **בֵּין כָּךְ** – בין שהיו המעות צרורין, **וּבֵין כָּךְ** – ובין שהיו המעות מותרין, **לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן** בעל הבית, כי אצלו מפקידים מעות על דעת שלא ישתמש בהן, כיון שאין דרכו לפרוט ולהחליף מעות. **לְפִיכָךְ אִם הוֹצִיא** בעל הבית את המעות ולא ידע שהן של הקדש, **מָעַל.**

הַחֲנֻוְנִי דינו **כְּבַעַל הַבַּיִת,** שאפילו כשהופקדו אצלו מעות מותרין, אסור לו להשתמש בהן ואם הוציאן מעל, מכיון שגם הוא אינו רגיל בהחלפת מעות כשולחני, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כַּשּׁוּלְחָנֵי,** שאם הופקדו אצלו מעות מותרין, יכול הוא להשתמש בהן ואם הוציאן לא מעל, בגלל שלפעמים גם הוא רגיל להחליף מעות כשולחני.

המשנה מביאה מקרה בו ישנה פרוטה אחת של הקדש בכיס בו ישנן גם פרוטות של חולין, ונחלקו באיזה אופן של הוצאת הפרוטות לחולין תהיה מעילה: **נָפְלָה** לאדם **פְּרוּטָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ בְּתוֹךְ כִּיסוֹ** שהיו בו פרוטות של חולין, **אוֹ שֶׁאָמַר** בעליו של כיס שהיו בו פרוטות של חולין, **פְּרוּטָה** אחת **בְּכִים זֶה** תהיה **הֶקְדֵּשׁ, כֵּיוָן** – מיד **שֶׁהוֹצִיא אֶת** הפרוטה **הָרִאשׁוֹנָה** שבכיס לצורך חולין, **מָעַל,** כיון שיתכן שהיא של הקדש, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים,** לא מעל, **עַד שֶׁיּוֹצִיא** – אלא אם כן הוציא לחולין **אֶת כָּל הַפְּרוּטוֹת שֶׁבְּכִים,** שרק אז ברור באופן ודאי שהוציא לחולין את הפרוטה של הקדש. **וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא לַחֲכָמִים,** בְּאדם **שֶׁאוֹמֵר, פְּרוּטָה מִן כִּים זֶה** תהיה **הֶקְדֵּשׁ, שֶׁהוּא מוֹצִיא וְהוֹלֵךְ** – שיכול להוציא לחולין את כל הפרוטות שבכיס חוץ מן האחרונה, שהיא זו שהוקדשה, ואינו מועל **עַד שֶׁיּוֹצִיא** – אלא אם כן יוציא לחולין **אֶת כָּל הַפְּרוּטוֹת שֶׁבְּכִים.**

גמרא

מספרת הגמרא: **כִּי אֲתָא** – כשבא **רַב דִּימִי** מארץ ישראל לבבל **אָמַר, רְמִי לֵיהּ** – הקשה **רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, מַאי שְׁנָא** – במה שונה **הַרִישָׁא,** בה סובר רבי עקיבא שאם הוציא את הפרוטה הראשונה שבכיס לצורך חולין כבר מעל, **וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא** בה הוא סובר שימעל רק כשיוציא לחולין את כל הפרוטות שבכיס. **אָמַר לֵיהּ** רבי יוחנן לריש לקיש, **בְּסֵיפָא** מדובר **בְּאוֹמֵר** – כשאמר בעל הכיס, **לֹא יִפָּטֵר כִּים זֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ,** דהיינו, שקיבל על עצמו שבכיס זה יהיה הקדש כלשהו, ומשמעות דבריו היא שהפרוטה האחרונה שתישאר בו תוקדש.

הגמרא מביאה דעה נוספת לגבי הקושיא שהקשה ריש לקיש לרבי יוחנן. מספרת הגמרא: **כִּי אֲתָא רָבִין** מארץ ישראל לבבל **אָמַר,** מדין **הכִּיסִין** שבמשנתנו **אַשָּׁוְוֹרִים** – על הדין שנאמר בשוורים, **רְמָא לֵיהּ** – הקשה ריש לקיש לרבי יוחנן. **דִּתְנַן** במסכת מנחות (קח:), **הָאוֹמֵר אֶחָד מִשְּׁוָוֹרַיי יהיה הֶקְדֵּשׁ, וְהָיוּ לוֹ שְׁנַיִם, הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן הֶקְדֵּשׁ,** בגלל שאומדים תמיד בדעתו של המקדיש שרוצה להקדיש בעין יפה. ומשמע, שאם היו שניהם שווים בגודלם, הראשון מהם שיבוא לידו של המקדיש הוא המוקדש. ואם כן קשה הסיפא של משנתנו, שאומרת שכשנודר באופן דומה לגבי פרוטות שבכיס, האחרונה שתישאר בו היא המוקדשת. **אָמַר לֵיהּ** רבי יוחנן לריש לקיש, **בְּסֵיפָא** מדובר **בְּאוֹמֵר** – כשאמר בעל הכיס, **לֹא יִפָּטֵר כִּים זֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ,** שמשמעות דבריו היא שהפרוטה האחרונה דווקא תהיה הקדש.

הגמרא מביאה דעה נוספת לגבי הקושיא שהקשה ריש לקיש לרבי יוחנן: **רַב פָּפָּא אָמַר,** מדין **הכִּיסִין** שבמשנתנו **אַלּוּגִין** – על הדין שנאמר בהפרשת תרומות ומעשרות מלוגי יין, **רְמָא לֵיהּ** – הקשה ריש לקיש לרבי יוחנן. **דִּתְנַן, הַלּוֹקֵחַ יַיִן** בערב שבת בין השמשות **מִבֵּין הַכּוּתִים** שחשודים הם שלא הפרישו ממנו תרומות ומעשרות, ואינו יכול עתה להפריש ממנו ואין לו מה לשתות בשבת, **אוֹמֵר, שְׁנֵי לוּגִין** מתוך מה שיש כאן, **שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ** אחר שבת, **הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה, עֲשָׂרָה** לוגים שאני עתיד להפריש יהיו **מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן,** ועוד **תִּשְׁעָה** לוגים יהיו **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּמֵיחֵל** – ויכול לחלל את המעשר שני על מטבע שיש לו בבית ולשתותו, **וְשׁוֹתֶה מִיָּד** את שאר היין אם ירצה, שמיד שקרא שם לתרומה ולמעשרות יצא היין מידי איסור טבל, אף שאת הפרשתם בפועל יעשה רק אחר כך, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסְרִין** לשתות מהיין ללא הפרשה. וטעמם, שאי אפשר לומר שמתברר שמה שהוא שותה מהיין הוא מהחולין שבו, ואילו התרומה והמעשרות נשארים בכלי. והקשה ריש לקיש, שלפי רבי יהודה והתנאים שאיתו, גם בסיפא של משנתנו היה ראוי לאסור את השימוש בפרוטות שבכיס כיון שאי אפשר לברר שדווקא האחרונה היא המוקדשת, שהרי לשיטתם אין לומר שלמפרע יתברר שהפרוטה האחרונה היא הקדש וכל האחרות חולין. **אָמַר לֵיהּ** רבי יוחנן לריש לקיש, **בְּסֵיפָא דְּמַתְנִיתִין** מדובר **כְּאוֹמֵר לֹא יִפָּטֵר כִּים זֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ,** ומשמעות דבריו היא שהפרוטה האחרונה תהיה הקדש, ולכן מותר לכל הדעות להשתמש בשאר הפרוטות.

הדרן עלך השליח שעשה שליחותו
וסליקא לה מסכת מעילה

פרק ראשון - חטאת העוף

הקדמה

בין הקרבנות הקרבים במקדש, ישנם שני קרבנות הנקראים קרבנות העוף ובאים מתורים ומבני יונה, והם חטאת העוף ועולת העוף. חטאת העוף באה רק בחובה, וכדין כל חטאת שאינה באה בנדבה, ועולת העוף באה בין בחובה ובין בנדבה. כחובה כיצד, זב, זבה, יולדת, מצורע, נזיר טמא וכן המחוייב בקרבן עולה ויורד, מביאים שתי תורים או שני בני יונה, האחד קרב לחטאת והאחר קרב לעולה. כנדבה כיצד, יכול אדם להתנדב ולהביא תורים ובני יונה לקרבן עולת העוף, ואינו צריך להביא שנים דווקא, אלא יכול הוא להביא אף עוף אחד. שני עופות הבאים כחובה [ואחד מהם חטאת ואחד מהם עולה] או כנדבה [ושניהם עולות] נקראים בשם 'קן'. בלשון חז"ל נקרא עוף בודד בשם 'פרידה', וברבים 'פרידים'.

קן יכולה להיות 'סתומה', דהיינו שלא נתפרש איזו פרידה ממנה תקרב חטאת ואיזו עולה, וכן יכולה להיות 'מפורשת', שנתפרשו פרידיה זו לחטאת וזו לעולה. וגם יכול אדם המחוייב כמה קינים, להפריש כמה קינים יחד, בלא לפרש אלו פרידים מהם יוקרבו לחטאת ואלו לעולה, והכהן המקריב יעשה בשעת ההקרבה כרצונו. המסכת עוסקת בדיני תערובות של קינים, ובכמה אופנים: של אנשים שונים, של חובה בנדבה, של חטאות ועולות אלו באלו, של חטאות או עולות בקינים אחרים, וכדומה. אופני התערובת הם שנים, א. תערובת של ממש, שהתערבו העופות אלו באלו, ב. תערובת שבמעשה הכהן, שעשה את הקינים שלא כפי שהיה עליו לעשות. המסכת דנה בשני אופנים אלו, באופן של לכתחילה, האם ניתן להקריב קינים שנתערבו זו בזו, ובאופן של דיעבד, כאשר הוקרבו קינים מעורבות או שהוקרבו קינים שלא כדינן, האם ניתן להכשיר את כולן או לפחות חלק מהן.

היסוד לכל הנידונים האמורים שהם דווקא בעירוב חטאת העוף ועולת העוף, הוא בכך ששני קרבנות אלו דומים זה לזה במין הקרבן, ששניהם באים מתורים ובני יונה זכרים ונקבות ועל כן יתכן שיתערבו זה בזה, ומאידך שני קרבנות אלו שונים זה מזה במקום עשייתם ובאופן עשייתם, ועל כן אין קרבן מסופק יכול לעלות למה שהוא, עולה או חטאת, אלא הוא תמיד בספק כשר ספק פסול. נידונים אלו כמעט ולא יתכנו בתערובת בין קרבנות אחרים, משום ששאר הקרבנות או שהם שונים זה מזה במינם ובגילם ואין שייכת תערובת ביניהם, או שמאידך גיסא אין אופן ומקום עשייתם שונים גם בדיעבד, ועל כן תתכן אפשרות להקריבם גם באופן של אי ידיעה איזה קרבן קרב.

בפרק הראשון, אחר דיני עשייתן של עולות וחטאות והבדלים שבין נדרים לנדבות, מביאה המשנה את דיני קינים שנתערבו ביניהן, או שנתערבו בהן עולות וחטאות. בפרק השני מביאה המשנה את דיניהן של קינים סתומות ומפורשות, שפרחו פרידים של קינים אחרות או של חטאות ועולות, מהן ואליהן. הפרק השלישי שב לדון באופני התערובות שנתבארו בפרק הראשון ואופנים נוספים, ובאופן שכבר הוקרבו, והנידון הוא אלו עופות כשרים ואלו עופות אינם כשרים, ומה היא חובת בעלי הקינים להביא בכדי להשלים את חיוביהם.

משנה א

המשנה פותחת בפירוט המקומות במזבח בהם ניתנו דמי הקרבנות חטאת ועולה בבהמה ובעוף: **חַטַּאת הָעוֹף נַעֲשֵׂית** [–דמה ניתן] במזבח החיצון **לְמַטָּן** – למטה מחוט הסיקרא, **וְחַטַּאת בְּהֵמָה** נעשית [–דמה ניתן] במזבח **לְמַעְלָן** מחוט הסיקרא. **עוֹלַת הָעוֹף נַעֲשֵׂית** במזבח **לְמַעְלָן** מחוט הסיקרא, **וְעוֹלַת בְּהֵמָה** נעשית [–דמה ניתן] במזבח **לְמַטָּן** מחוט הסיקרא. **וְאִם שִׁנָּה בָּזֶה וּבָזֶה,** שנתן את הדם שלא במקומו, כגון שנתן דם חטאת בהמה או דם עולת העוף למטה או שנתן דם עולת בהמה או דם חטאת העוף למעלה, **פָּסוּל.**

המשנה מפרשת מהו קן: **סֵדֶר** הבאת **קִנִּין כָּךְ הוּא.** הַקן הבאה משום **חוֹבָה** שהטילה עליו התורה, כגון שהוא זב, זבה, יולדת, מצורע, נזיר טמא או המחוייב בקרבן עולה ויורד, יש בה שני תורים או שני בני יונה, **אֶחָד** קרב **חַטָּאת וְאֶחָד** קרב **עוֹלָה.** הקן הבאה **כִּנְדָרִים וּכִנְדָבוֹת,** שנדר או נדב להביא קן למזבח ונתחייב להביא שני עופות, גם אם לא פירט איזה מין קרבן נדב או נדר, דינם הוא **שכּוּלָּן עוֹלוֹת,** לפי שאין אדם מתנדב חטאת ואשם, ואין עוף בא שלמים ותודה.

המשנה מפרשת מהו נדר ומה היא נדבה ומה בין זה לזה: **אֵיזֶהוּ נֶדֶר, הָאוֹמֵר** 'הֲרֵי עָלַי עוֹלָה'. **וְאֵיזוֹ נְדָבָה, הָאוֹמֵר** על בהמה או עוף שלפניו 'הֲרֵי זוֹ עוֹלָה'. בשני האופנים נתחייב להביא עולה למזבח. **מַה בֵּין נְדָרִים לִנְדָבוֹת,** אחר שבשניהם נתחייב בהבאת קרבן, **אֶלָּא** שֶׁהקרבנות שהוא מביא מפני **הַנְּדָרִים** שנדר, אם **מֵתוּ אוֹ נִגְנְבוּ** הרי הוא **חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן** ומביא אחרים תחתיהם, לפי שקיבל על עצמו להביאם, ואילו הקרבנות הבאים מפני **נְדָבוֹת** שהתנדב, אם **מֵתוּ אוֹ נִגְנְבוּ אֵין חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן,** לפי שלא קיבל על עצמו אלא להביא בהמה או עוף אלו בלבד.

רש"י

כיסין אלוגין רמא ליה — ריש לקיש לרבי יוחנן. **דתנן הלוקח יין מבין הכותים** — עד שלא נאסר יינם, וכגון שהיה בדרך או בערב שבת בין השמשות, ואינו יכול לתקנו לאלתר. **אומר שני לוגין** — "תרומה גדולה שאני עתיד להפריש — הרי הן תרומה גדולה", ואחר כך עושה ממה שנשתייר מאה מדות, מפריש עשרה למעשר ראשון ונשתיירו תשעים מדות, ומפריש מהן תשעה למעשר שני. **ומיחל** — שיעור זה מיחל למעשר שני, שיכול לחללו, ושותה, והשאר חולין, וישתה ממנו לאלתר, אלא שיזהר שיותיר בכלי שיעור התרומה והמעשרות. דקסבר: יש ברירה. **רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אוסרין** — עד שיפריש ממש, דקסברי: אין ברירה, ואבל כוס וכוס יש לומר שהוא תרומה ומעשר, ואפילו מראשון. והא דרבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון קשיא אדרבי עקיבא, דמודה שמוציא והולך עד האחרונה. דכי היכי דהכא אמר אין ברירה, דמן הראשון אמרינן נמי שהוא תרומה ומעשר, גבי הקדש נמי אכל פרוטה ופרוטה איבא למימר שהיא הקדש. **אמר ליה סיפא דמתניתין** — דמודה רבי עקיבא, מיירי באומר "לא יפטר כיס זה מן ההקדש".

רַב פַּפָּא אָמַר: כִּיסִין אַלּוּגִין רְמָא לֵיהּ, דְּתָנַן: הַלּוֹקֵחַ יַיִן מִבֵּין הַכּוּתִים, אוֹמֵר "שְׁנֵי לוּגִין שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ - הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה, עֲשָׂרָה - מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, תִּשְׁעָה - מַעֲשֵׂר שֵׁנִי", וּמֵיחֵל וְשׁוֹתֶה מִיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסְרִים! אָמַר לֵיהּ: סֵיפָא דְּמַתְנִיתִין בְּאוֹמֵר "לֹא יִפָּטֵר כִּיס זֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ".

הדרן עלך השליח שעשה שליחותו וסליקא לה מסכת מעילה

כיסין אלוגין רמא ליה — דסלקא דעתך דטעמא דמתניתין משום ברירה, אף על פי שאין מפרש שום דבר. ולכך פריך מלוגין, דאפילו למאן דאמר יש ברירה, מכל מקום דוקא משום שפירש "שאני עתיד להפריש", אבל בסתמא — לא! ומשני: באומר "לא יפטור בכיס" וכו', והוה כמפרישי בלוגין, ומהני מטעם ברירה. אי נמי: מטעם זה יועיל אפילו למאן דלית ליה ברירה.

דתנן הלוקח יין מבין הכותים כו' — מרבי מאיר פריך: למה ליה למימר "שאני עתיד להפריש במוצאי שבת", כי לא אמר, נמי נתפס לה התרומה באחרונה, כמו גבי כיסין שפרוטה של הקדש באחרונה! ויש מפרשים: דפריך מרבי יוסי ורבי שמעון דאוסרין דלית להו ברירה, דהכי נמי לימא דאין ברירה. ולא נהירא: דמאן נימא לן דרבי יוסי ורבי שמעון היא?

הדרן עלך השליח שעשה שליחותו וסליקא לה מסכת מעילה

הדרן עלך השליח וסליקא לה מסכת מעילה

מסכת קינין עם פירוש ותוספות

משנה חטאת העוף נעשית למטה — כדדריש פרק "קדשי קדשים" (זבחים סד,ב): "והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח" (ויקרא ה), שהשירים שלו מתמצין ליסוד, וזהו קיר התחתון למטה מחוט הסיקרא. **וחטאת בהמה למעלה** — בגופה של קרן ארבע מתנות על ארבע קרנות כדדריש בפרק קמא דזבחים (י,ב). **עולת העוף למעלה** — כדדריש בפרק "קדשי קדשים" (שם סה,א) מ"ומלק... והקטיר... ונמצה דמו" מה הקטרה בראש המזבח אף מליקה [ומיצוי] בראשו של מזבח. **ועולת בהמה למטה** — שנאמר בה "יסוד". וסימניך: ע"ע ט"ט — עולת עוף למעלה חטאת למטה, ובבהמה איפכא. **ואם שינה בזה ובזה פסול** — אם עשה מעשה חטאת העוף למעלה פסול. דוקא הזאה פסולה למעלה, אבל המליקה למעלה כשרה, כדתנן פרק "קדשי קדשים" (שם סג,ב): מליקה בכל מקום במזבח כשירה. ובמיצוי פלוגתא במעילה פרק "חטאת העוף" (ח,ב) דאיכא למאן דאמר דלא מעכב. ועולת העוף לית בה הזאה רק מיצוי [ומליקה], ואם עשאה למטה פסולה. **סדר קינין כך הוא החוכה אחד חטאת ואחד עולה** — כגון: זב, וזבה, וטומאת מקדש וקדשיו, ושמיעת קול, וביטוי שפתים, ויולדת, דכולם מביאין קן בדלות אחד חטאת ואחד עולה. אבל זב וזבה [ונזיר טמא] מביאין קן אפילו עשירים. **ונדרים ונדבות כולן עולות** — האומר "הרי עלי קן" מביא שתי פרידין והן עולות. "קן" קרוי שתי תורים או שני בני יונה "פרידה" קרוי יונה אחת או תור אחד. ואם ירצה להתנדב אחת ולהביא פרידה אחת — היא עולה, כדאמרינן פרק "קדשי קדשים" (זבחים סה,א): "והקריבו" — אפילו פרידה אחת יביא. **חטאת שנתערבה בעולה ועולה שנתערבה בחטאת אפילו אחד ברבוא ימותו כולם** — דבכל אחת איכא לספוקי שמא עולה ופסולה למטה, או שמא חטאת ופסולה למעלה. **חטאת שנתערבה בחוכה אין כשר אלא מנין חטאות שבחוכה** — חובה קרי קן שלם של יולדת (אחת) או של זבה, והוא אחד חטאת ואחד עולה. ולכך נקט חובה — לאפוקי נדבה ששניהם עולות. ואם פרידה המפורשת לחטאת מעורבת עם שני קינין של חובה שהן סתומין, ועתה חמש פרידין מעורבין יחד, אינו יכול לעשות אלא שני חטאות, שזהו מנין הכשר בשתי קינין של חובה. דאי עביד שלשה חטאות — שמא מן שני קינין עבד להו ולא מן המעורב בהן, ומשני קינין אין יכול לעשות רק שני חטאות, ולא מצי עביד אפילו אחת עולה, שמא יקח החטאת המעורבת.

חַטָּאת הָעוֹף נַעֲשֵׂית לְמַטָּן, וְחַטַּאת בְּהֵמָה לְמַעְלָן. עוֹלַת הָעוֹף נַעֲשֵׂית לְמַעְלָן, וְעוֹלַת בְּהֵמָה לְמַטָּן. וְאִם שִׁינָּה בָּזֶה וּבָזֶה - פָּסוּל. סֵדֶר קִינִּין כָּךְ הוּא: הַחוֹבָה - אֶחָד חַטָּאת וְאֶחָד עוֹלָה. בִּנְדָרִים וּבִנְדָבוֹת - כּוּלָּן עוֹלוֹת. אֵיזֶהוּ נָדָר? הָאוֹמֵר "הֲרֵי עָלַי עוֹלָה". וְאֵיזוֹ נְדָבָה? הָאוֹמֵר "הֲרֵי זוֹ עוֹלָה". מַה בֵּין נְדָרִים לִנְדָבוֹת? אֶלָּא שֶׁהַנְּדָרִים, מֵתוּ אוֹ נִגְנְבוּ - חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן. וּנְדָבוֹת, מֵתוּ אוֹ נִגְנְבוּ - אֵין חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן.

משנה

חטאת העוף נעשית למטה — כך דריש פרק "קדשי קדשים" (זבחים סד,ב): "והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח" — קיר שהשירים שלו מתמצין ליסוד, וזהו קיר התחתון. **למטה** — למטה מחוט הסיקרא, דכיון דאינה למעלה, דכתיב "יסוד" — יהיה למטה מחוט הסיקרא. שאין במזבח כי אם שני מקומות, למעלה מחוט ולמטה [מחוט]. בחטאת בהמה למעלה בגופה של קרן, ארבע מתנות על ארבע קרנות כדדריש פרק קמא דזבחים (י,ב). **עולת** העוף [נעשית למעלה] — כדדריש פרק "קדשי קדשים" (זבחים סה,א): "ומלק... והקטיר... ונמצה דמו", מה הקטרה בראשו של מזבח — אף מליקה בראשו של מזבח. וכן דריש אף מיצוי בראשו של מזבח. ואם תאמר: מאי מייתי מהקטרה? שאני הקטרה שאינה מעכבת, ואין ללמוד מליקה מהקטרה, שמליקה מעכבת, ואם כן מאי קאמר לאחר כך שאם שינה בזה ובזה פסול? ויש לומר: דילפינן הכי, כמו גבי הקטרה ששינה המקום הרי הוא כמו שלא הקטיר, כך מליקה כששינה מקום הוי כמו שלא מלקו, ואם לא מלקו פסול. **חטאת** שנתערבה בעולה ועולה שנתערבה בחטאת כולם ימותו — אפילו אחד בריבוא. ופריך פרק "התערובת" (זבחים עג,ב): וליבטלו ברובא! ומשני לה. ופריך נכבשינהו כי היכי דניידן! ומשני ליה. ולשם יש להאריך, ולא שייכא הכא.

חטאת

רש"י

חטאת שנתערבה בחובה אין כשר אלא כמנין חטאות שבחובה — "חובה" קרי קן שלם של יולדת או של זבה. **רבי** יוסי אומר שתי נשים שלקחו קיניהן בעירוב או נתנו דמי קיניהן לכהן לאיזה שירצה כהן יקריב חטאת ולאיזה שירצה כהן יקריב עולה — מכאן מוכיח פרק "בכל מערבין" (עירובין לז,א) דסבר רבי יוסי יש ברירה, דכשכהן מקריב אחד לשם אשה זו, הוברר הדבר שמתחלה בשעת לקיחה היה קן של אשה זו, ודחי תלמודא כשהתנו. ופירש רש"י: בשעת לקיחה התנו שיכול הכהן לעשות קן שירצה לשם איזה אשה שירצה. ואינו נראה לרבי, דאכתי למאן דאמר אין ברירה לא מהני מידי, דכיון שהעופות מעורבין יחד מה מועיל תנאי שלה? היאך קנתה אשה זו עוף [זה] אם לא על ידי ברירה, דבשעת הקרבה הוברר שלא נלקחה מתחלה [אלא] לשם אשה זו ואינו לשם אשה זו! ותו, דפריך התם: מאי למימרא אדרבה, אינו מועיל כלום אלא למאן דאמר יש ברירה, ומפרש, שהתנו בשעת לקיחה: זה הקן יהא שלי, ומעות שהם מעורבין כאן יהו מחוללין על קן זה, וזה הקן יהא שלך. וקא משמע לן דלא גזרינן התנו אטו לא התנו, וקא משמע לן דבר אחר כרב חסדא, דאין הקינין מתפרשות אלא בלקיחת בעלים או בעשיית כהן, שעדיין כל קן וקן סתומה היא ולא פירש איזה פרידה לחטאת ואיזה פרידה לעולה, וקאמר איזו שירצה כהן יעשה עולה אם כן מתפרשות שפיר בעשיית כהן. ולא נהירא לרבי לפרש איזו שירצה הכהן — לאיזו אשה, דהא בכל דוכתא לא אשכחנא שיהא כהן צריך לברר זה כלל, [אלא] בכל נותני מעות בשופר הכהן מקריב סתם לשם מי שהוא, דאם כן היה לו להתנות כל דין איש ואשה. **לאיזו** שירצה כהן יקריב עולה וחטאת כו' — הכי פירושו: לאיזה של פרידין יעשה עולות. ואף על גב דשמא הן שנלקחו מדמי האחד, ולאיזה זוג שירצה יקריבם חטאת. ובתוספות רבינו יב"א גרסינן "לאיזה". ופירוש דהתנה נראה לרבי כשנתנו הדמים יחד התנו: אם יקח הכהן כל העולות או כל חטאות משלי — אני נותנת ומוחלת לך מעכשיו. וכן כל נותנת מעות שבשופר סתם — על דעת בית דין [נותנת], והוי כאילו התנו.

משנה חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּעוֹלָה, וְעוֹלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּחַטָּאת, אֲפִילוּ אֶחָד בְּרִיבּוֹא - יָמוּתוּ כּוּלָּם. חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּחוֹבָה - אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא כְּמִנְיַן חַטָּאוֹת שֶׁבַּחוֹבָה. וְכֵן עוֹלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּחוֹבָה - אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא כְּמִנְיַן עוֹלָה שֶׁבַּחוֹבָה. בֵּין שֶׁחוֹבָה מְרוּבָּה וּנְדָבָה מוּעֶטֶת, בֵּין שֶׁהַנְּדָבָה מְרוּבָּה וְחוֹבָה מוּעֶטֶת, בֵּין שֶׁשְּׁתֵיהֶן שָׁוּוֹת. **משנה** בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחוֹבָה וּבִנְדָבָה. אֲבָל בְּחוֹבָה שֶׁנִּתְעָרְבָה זוֹ בְזוֹ, אַחַת לָזוֹ וְאַחַת לָזוֹ, שְׁתַּיִם לָזוֹ וּשְׁתַּיִם לָזוֹ, שָׁלֹשׁ לָזוֹ וְשָׁלֹשׁ לָזוֹ - מֻחֱצָה כָּשֵׁר וּמֻחֱצָה פָּסוּל. אַחַת לָזוֹ וּשְׁתַּיִם לָזוֹ, שָׁלֹשׁ לָזוֹ, וְעֶשֶׂר לָזוֹ, וּמֵאָה לָזוֹ - הַמּוּעָט כָּשֵׁר; בֵּין מִשֵּׁם אֶחָד, וּבֵין מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת, בֵּין מֵאִשָּׁה אַחַת, וּבֵין מִשְּׁתֵּי נָשִׁים. **משנה** כֵּיצַד מִשֵּׁם אֶחָד? לֵידָה וְלֵידָה, זִיבָה וְזִיבָה - מִשֵּׁם אֶחָד. מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת - לֵידָה וְזִיבָה. כֵּיצַד מִשְּׁתֵּי נָשִׁים? עַל זוֹ לֵידָה וְעַל זוֹ לֵידָה, עַל זוֹ זִיבָה וְעַל זוֹ זִיבָה - מִשֵּׁם אֶחָד. מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת - עַל זוֹ לֵידָה וְעַל זוֹ זִיבָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁלָּקְחוּ אֶת קִנֵּיהֶם בְּעֵירוּב, אוֹ שֶׁנָּתְנוּ דְּמֵי קִנֵּיהֶם לַכֹּהֵן, לְאֵיזוֹ שֶׁיִּרְצֶה כֹּהֵן יַקְרִיב חַטָּאת, וּלְאֵיזוֹ שֶׁיִּרְצֶה כֹּהֵן יַקְרִיב עוֹלָה, בֵּין מִשֵּׁם אֶחָד, בֵּין מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת.

הדרן עלך חטאת העוף

רש"י

משנה וכן עולה שנתערבה בחובה — בקן סתומה, אין כשר אלא מנין עולות שבחובה, כדפרשינן גבי חטאת. והדין הזה הוה בין בחובה מרובה ונדבה מועטת, בין נדבה מרובה וחובה מועטת, בין שתיהן שוות. בין נתערבה עולה מפורשת בהרבה קינין סתומין של חובה כדפרישית לעיל, בין נתערבו [הרבה עולות] בקן אחת סתומה — אין יכול לעשות כי אם עולה אחת, דהיינו מנין עולות הכשר בחובה. דאי עבד שנים עולות, דילמא יקח הקן הסתומה והיא אחד חטאת ואחד עולה. וכן אם שניהם שוות. ונדבה דנקט, ולא נקט חטאת מועטת בחובה או עולה מועטת בחובה — משום דקתני בסיפא אבל [חובה] שנתערבה זו בזו להכי נקט בריש נדבה. **משנה** אבל חובה שנתערבה זו בזו — קן סתומה של לידה שהוא אחד חטאת ואחד עולה, ונתערבו השני פרידים בקן אחת סתומה של זיבה או של לידה מאשה אחרת — מחצה כשר ומחצה פסול. יכול להקריב שני פרידין אחד עולה ואחד חטאת ולא יותר, דאי עבד שני עולות — שמא יעשה אותן מקן אחד של לידה או של זיבה. וכן אם נתערבו הרבה קינין יחד — יקריב חציו אחד חטאת ואחד עולה, וחציו האחר פסולין. והיינו כי נתערבו בשווה, כדאמרינן: אחת לזו ואחת לזו או שתים לזו ושתים לזו או שלש לזו ושלש לזו, שיכול ליקח מהשלש קינין איזה שלש פרידין שירצה איזה לחטאת ואיזה לעולה. אבל אחד לזו ושנים לזו שלש לזו ועשר לזו ומאה לזו — המועט כשר. אם נתערבו קן חטאת סתומה של זיבה בשתי קינין של לידה או בשלשה, אינו יכול להקריב אלא קן אחת פרידה אחת לחטאת ופרידה אחת לעולה. אבל שתי עולות לא מצי עביד, פן יקח הקן שהוא מבורר תחילה ללידה אחת, שאינו יכול להקריב ממנו רק אחד חטאת ואחד עולה. וכן אם נתערבו כולם יחד האחד והשתים והשלש והעשר, לא יוכל להקריב רק קן אחת שני פרידין, או עשר קינין במאה — יקריב עשרים פרידין כמו שיכול לעשות מעשר קינין, וזהו המועט כשר. **בין משם אחד** — לידה ולידה משתי נשים, בין שתי שמות לידה וזיבה אפילו מאשה אחת, כדמפרש כיצד משם אחד. **משנה** רבי יוסי אומר שתי נשים שלקחו קיניהן בעירוב או נתנו דמי קיניהן לכהן לאיזה שירצה כהן יקריב חטאת ולאיזה שירצה [כהן] יקריב עולה — מכאן מוכיח בפרק "בכל מערבין" (עירובין לז,א) דאית ליה לרבי יוסי ברירה, שכשהכהן מקריב אחד לשם רחל — הוברר הדבר שמתחלה בשעת לקיחה היה קן זה של רחל. ודחי תלמודא: בדאתנו. ופרש רש"י לשם: בשעת לקיחה התנו שיוכל הכהן לעשות קן שירצה לשם איזו אשה שירצה. ואין נראה לרבי, דאכתי למאן דאמר אין ברירה לא מהני מידי, דבלא ברירה לא מצי מתני דבשעת לקיחה הוברר שאלו נלקחו לשם רחל ואלו לשם לאה. ועוד, דפריך התם: התנו מאי למימרא? אדרבה אין מועיל כלום אלא למאן דאמר יש ברירה! ומפרש, שהתנו בשעת לקיחה: זה קן יהיה שלי וקן זה יהיה שלך, וקא משמע לן דלא גזרינן התנו אטו לא התנו. וקא משמע לן אבתי דבר אחר כדרב חסדא, דאין הקינין מתפרשות אלא בלקיחת בעלים או בעשיית כהן, [שעדיין כל קן וקן סתום הוא] ולא פירש איזו חטאת ואיזו עולה, וקאמר: איזו שירצה כהן יעשה עולה, אם כן מתפרשות שפיר בעשיית כהן. והרב רבינו אברהם פירש שעם השיתוף התנו שיחלק הכהן ביניהם וידא חלוקתו חלוקה והם ימחלו חלקם כל אחת לחבירתה. הנה זה ודאי מתחלה הוברר, והכהן קודם כפרה מחלקם, והם עשו אותו שליח לחלוקתן, והא קא משמע לן דלא גזרינן עירוב שתי נשים אטו עירוב שתי נשים דלמעלה.

הדרן עלך חטאת העוף

משנה ב

המשנה מבארת את דינם של קרבנות העוף, עולות וחטאות, שנתערבו אלו באלו: פרידה של **חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבָה** בְּפרידה של **עוֹלָה**, ופרידה של **עוֹלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה** בְּפרידה של **חַטָּאת**, ואין יודעים עתה מי מביניהן היא העולה ומי היא החטאת, **אֲפִילּוּ** נתערב **אֶחָד** ממין זה **בְּרִיבּוֹא** [–בעשרת אלפים] ממין אחר, כגון עולה אחת בריבוא חטאות או חטאת אחת בריבוא עולות, **יָמוּתוּ כּוּלָּם**, לפי שאין המועט מתבטל ברוב, ובכל פרידה יש להסתפק אם היא עולה או חטאת, ואין לדעת אם לעשותה למעלה או למטה, וגם אם יעבור ויקריבם אי אפשר לדעת אם היא נאכלת כדין חטאת או קריבה כדין עולה, ולפיכך אין להם תקנה.

המשנה מבארת את דינה של תערובת פרידים שמעורבים בה קינים שלמות עם עולות או חטאות: פרידה של **חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבָה** בְּקיני **חוֹבָה** סתומות, שדין הקינים הוא שחציין עולות וחציין חטאות [אלא שלא נתפרש עדיין איזה פרידים לחטאת ואיזה לעולה], **אֵין כָּשֵׁר** להקריב מן התערובת **אֶלָּא כְּמִנְיַן הַחַטָּאוֹת** שֶׁיֵּשׁ בְּקיני **חוֹבָה**. שאם יש בחובה חטאת אחת, כגון שהתערבה פרידה של חטאת בקן חובה אחת, ועתה מעורבות לפנינו שלש פרידים, אין להקריב מן התערובת כולה אלא חטאת אחת והשתים האחרות ימותו, ואם התערבה החטאת בשתי קינים [שיש להקריב מהן שתי חטאות], ועתה מעורבות לפנינו חמש פרידים, אין להקריב מן התערובת כולה אלא שתי חטאות והשלש האחרות ימותו, וכן אם התערבה החטאת במספר קינים רב יותר, לעולם אין להקריב אלא כמנין החטאות שבקיני החובה. טעם דין זה הוא, שאם יוקרבו מהתערובת יותר ממנין החטאות האמור, יש לחשוש שהחטאת הנוספת שמקריב אינה ראויה להיות חטאת אלא עולה, ועולה שהקריבה כחטאת פסולה, כגון אם התערבה פרידה של חטאת בקן חובה אחת, והקריב מן התערובת שתי חטאות, הלא יש לחשוש שמא קרבו שתי החטאות מקן החובה שאין בה אלא חטאת אחת, ונמצאת השניה קריבה שלא כדינה. ועולה אין להקריב כלל מן התערובת, כי יש לחוש שמא יפגע בחטאת המפורשת שאי אפשר להקריבה כעולה.

וְכֵן פרידה של **עוֹלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה** בְּקיני **חוֹבָה** סתומות, **אֵין כָּשֵׁר** להקריב מן התערובת **אֶלָּא כְּמִנְיַן** קרבנות **הָעוֹלָה** שֶׁיֵּשׁ בְּקיני **חוֹבָה**, וכפי שביארנו לגבי פרידה של חטאת שנתערבה בקיני חובה.

ודין זה הוא **בֵּין** באופן **שֶׁחוֹבָה מְרוּבָּה וּנְדָבָה** [–עולה הבאה בנדבה] **מוּעֶטֶת**, כלומר, שמספר העולות שבקיני החובה רב ממספר העולות שבקיני הנדבה, כגון שנתערב קן של שתי עולות נדבה בשתי קיני חובה ויש עתה בתערובת שש פרידים, שמקריב מהתערובת רק כמנין העולות שבקיני החובה, דהיינו שתי עולות, **בֵּין שֶׁהַנְּדָבָה** [–העולה] **מְרוּבָּה וְחוֹבָה מוּעֶטֶת**, כגון שנתערבו שלש עולות בקן חובה אחת ויש עתה בתערובת חמש פרידים, שמקריב רק כמנין העולות שבקן החובה, דהיינו עולה אחת בלבד, **בֵּין שֶׁשְּׁתֵיהֶן** – מנין העולות שנתערבו ומנין הפרידים שבקיני החובה, **שָׁוֹת**, כגון שנתערבו שתי עולות בקן אחת של חובה, ולפנינו ארבע פרידים מחציתם עולה ומחציתם קן חובה, שמקריב רק כמנין העולות שבקיני החובה, דהיינו עולה אחת בלבד. ובכל אלו אין מקריב חטאת כלל, שיש לחשוש שמא יקריב לחטאת את הפרידה של עולה.

וכן הדין גם אם נתערבו חטאות מפורשות בקיני חובה סתומות, שלעולם מקריב רק כמנין החטאות שבקיני החובה, ואין מקריב עולה כלל, שיש לחשוש שמא יקריב לעולה את הפרידה של חטאת.

משנה ג

המשנה מבארת את דינן של קיני חובה סתומות שנתערבו זו בזו: שנינו במשנה הקודמת שאם נתערבו חטאות מפורשות בקינים סתומות, שמקריב כמנין החטאות שבחובה, וכן הדין בעולות. ועל כך מוסיף התנא, **כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים**, בְּקיני **חוֹבָה** סתומות **וּבְפרידים** מפורשים או קינים של **נְדָבָה**, שנתערבו אלו באלו, וכאמור במשנה הקודמת. **אֲבָל** בְּקינים סתומות של **חוֹבָה שֶׁנִּתְעָרְבָה** קן או קינים של **זוֹ** [–אשה אחת] בְּקן או קינים של **זוֹ** [–אשה אחרת], הדין שונה, שאם יש בתערובת קן **אַחַת לָזוֹ** וְקן **אַחַת לָזוֹ**, או **שְׁתַּיִם לָזוֹ וּשְׁתַּיִם לָזוֹ**, או **שָׁלֹשׁ לָזוֹ וְשָׁלֹשׁ לָזוֹ**, וכן הלאה, כל שמנין הקינים של שתיהן שוה, דין התערובת היא **שֶׁמֶּחֱצָה** הימנה **כָּשֵׁר** ומקריבו הכהן, **וּמֶחֱצָה** הימנה **פָּסוּל** ואין מקריבו, והיינו שמקריב הכהן מחצה מן הקינים המעורבות, חציין עולות וחציין חטאות. וכגון שאם נתערבו שלש קינים של זו בשלש קינים של זו, שמקריב מן התערובת של שש הקינים [שהן שתים עשרה פרידים] רק שלש קינים [שהן שש פרידים], שלש פרידים עולה ושלש פרידים חטאת, ואינו יכול להקריב אפילו עולה אחת או חטאת אחת יותר ממנין זה [אפילו אם כנגד העולה הנוספת יפחית ממנין החטאות ויעשה רק שתי חטאות או שיעשה חטאת נוספת וימעיט ממנין העולות], משום שאם יקריב ארבע עולות או ארבע חטאות, יש לחשוש שמא כל אותן ארבע פרידים שהקריבן לעולה או לחטאת שייכות לאשה אחת, והלא אין לעשות מקניה יותר משלש עולות ושלש חטאות, ונמצא שהקריב קרבן אחד פסול.

ואם נתערבו קינים של כמה נשים שלא במנין שוה, כגון שיש בתערובת קן **אַחַת לָזוֹ וּשְׁתַּיִם לָזוֹ**, או אחת לזו **וְשָׁלֹשׁ לָזוֹ**, או אחת לזו **וְעֶשֶׂר לָזוֹ**, או אחת לזו **וּמֵאָה לָזוֹ**, או שתים לזו ושלש לזו, או שתים לזו ועשר לזו, או שתים לזו ומאה לזו, וכל כיוצא בזה, הדין הוא שמכל התערובת רק מספר פרידים כמנין הקן **הַמּוּעָט** [–הקטן] **כָּשֵׁר**, והשאר פסול ואין להקריבו. וכגון שנתערב קן אחת לזו ושתים לזו, שיש בתערובת שלש קינים שהן שש פרידים, שמקריב מהכל רק קן אחת שהן שתי פרידים, אחת לעולה ואחת לחטאת, שאם יקריב יותר מכך, כגון שיקריב שתי עולות, יש לחשוש שמא שתי העולות הוקרבו מהקן של האשה האחת, שדינה של הקן הוא להקריב ממנה עולה אחת בלבד, וכשהקריב עולה אחת נקבעה הפרידה השניה שבקינה להיות חטאת, ונמצא שהעולה השניה פסולה. וכן הדין גם בנתערבו קן אחת לזו ומאה לזו, שמקריב רק קן אחת, כאמור. וכן הדין בנתערבו שתים לזו ושלש לזו, שמקריב מהכל רק שתי קינים שהן ארבע פרידים, שתי עולות ושתי חטאות, וכאמור.

כל האמור בקינים שנתערבו זו בזו, הוא **בֵּין** כאשר העירוב בין הקינים היה בין קינים **מִשֵּׁם אֶחָד** [–הקינים שנתערבו הופרשו כולם ללידה, או הופרשו כולם לזיבה] **וּבֵין** אם היו **מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת** [–קן אחת הופרשה ללידה, וקן אחרת הופרשה לזיבה]. **וּבֵין** אם היה העירוב בין קינים משם אחד או משני שמות **מֵאִשָּׁה אַחַת, וּבֵין** אם היה **מִשְּׁתֵי נָשִׁים**, וכאשר תפרש המשנה הבאה. בכל האופנים הללו, כיון שיש כאן שתי קבוצות של קינים, דינן הוא שאם מנין הקינים של הקבוצות שוה, שהמחצה כשר, ואם היה מנין הקינים של הקבוצות בלתי שוה, המועט כשר.

משנה ד

המשנה מבארת את מה ששנינו בסיום המשנה הקודמת כי אין חילוק בתערובת קינים בין אם הקינים הן משם אחד או משנים ומאשה אחת או משתי נשים: **כֵּיצַד** היא תערובת קינים באשה אחת **מִשֵּׁם אֶחָד**, כגון שהפרישה קן על **לֵידָה** אחת **וְהפרישה** עוד קן על **לֵידָה** אחרת, או שהפרישה קן על **זִיבָה** אחת **וְהפרישה** עוד קן על **זִיבָה** אחרת, אם נתערבו הקינים זו בזו, דינן כקינים שנתערבו זו בזו שנתבאר דינן במשנה הקודמת. וזוהי תערובת קינים **מִשֵּׁם אֶחָד**. ותערובת קינים **מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת** היא, כגון שהפרישה קן אחת על **לֵידָה** וְקן אחרת על **זִיבָה**, ונתערבו זו בזו. ואף ששתי הקינים הן של אשה אחת, ובאופן הראשון שתי הקינים אף באות משם אחד [ששתיהן באות על לידות או שתיהן באות על זיבות], מכל מקום כיון שלא הפרישה את שתי הקינים כאחת על שתי לידות או זיבות, אלא הפרישה כל קן בנפרד, הרי אלו שתי קינים נפרדות, ודין עירובן כאמור במשנה לעיל. אבל אם היתה מפרישתן כאחת, לא היה ביניהן דין תערובת, אלא הכהן היה עושה מתוכן שתי חטאות ושתי עולות. אולם עתה שהפרישתן בנפרד, נקבע שבכל קן תהיה עולה אחת וחטאת אחת, ואם נתערבו

המשך בעמוד קכד

פרק שני - קן סתומה

משנה א

המשנה מבארת את דיניהן של קינים שפרח מהן גוזל אחד, או שפרח לקינים אחרות: **קֵן סְתוּמָה**, והיא קן שלא נתפרש בה איזה גוזל ממנה יקרב חטאת ואיזה גוזל ממנה יקרב עולה, **שֶׁפָּרַח מִמֶּנָּה גּוֹזָל לָאַוִּיר** ואיננו, ונותר בה רק גוזל אחד, **אוֹ שֶׁפָּרַח** הגוזל **לְבֵין** קינים של חטאות **הַמֵּתוֹת**, כגון חטאת שמתו בעליה או חטאת שנתכפרו בעליה בחטאת אחרת, שדינן למות, או כגון חטאות שנתערבו בעולות שדינן למות כאמור לעיל (פ"א מ"ב), ואף הגוזל שפרח לשם ואיננו ניכר, דינו למות, **אוֹ שֶׁמֵּת אֶחָד מֵהֶן** – אחד משני הגוזלות שבקן, יִקָּח גוזל אחר שיהיה זוג לַגוזל **הַשֵּׁנִי** הנשאר ויקריבם. **פָּרַח** הגוזל **לְבֵין** קינים סתומות **הַקְּרֵיבוֹת** [–העומדות להקרב], ונתערב בהן ואין ידוע מי הוא, **פָּסוּל** הגוזל, ואי אפשר להקריבו בתערובת שאליה פרח, **וּפוֹסֵל אֶחָד כְּנֶגְדּוֹ**, מהקן שממנה פרח, שאף שמקריב את הנותרים מותיר אחד שאין מקריבו. **שֶׁהַגּוֹזָל הַפּוֹרֵחַ** מקינים לקינים ונתערב בהן ולא נודע איזהו, **פָּסוּל** במקום אליו הגיע, **וּפוֹסֵל אֶחָד כְּנֶגְדּוֹ** – מהמקום שממנו פרח. ואופן דין זה וטעמו, יתבאר במשנה להלן.

משנה ב

המשנה מבארת את הדין האמור בסוף המשנה הקודמת: **כֵּיצַד, שְׁתֵּי נָשִׁים** שהיו מחויבות בקינים שכל אחת היא חטאת ועולה, **לָזוֹ** יש **שְׁתֵּי קִינִּים** סתומות שבהן ארבעה גוזלים ודינם ששנים יקרבו חטאת ושנים עולה, **וְאַף לָזוֹ** יש **שְׁתֵּי קִינִּים** סתומות, **וּפָרַח** גוזל **מִשֶּׁל זוֹ לְשֶׁל זוֹ**, ותחת אשר היו כאן ארבעה וכאן ארבעה, הרי שעתה יש כאן שלשה וכאן חמשה, **פּוֹסֵל** קן **אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ**, כלומר שמשתי הקינים שמהן פרח אין יכול להקריב אלא קן אחת. ומלבד זאת, גם מהקינים שאליהן פרח אינו יכול להקריב אלא כמנין שהיה שם קודם פריחתו, דהיינו שתי קינים, ואת הגוזל החמישי לא יקריב.

כיון שפרח הגוזל לקינים אחרות ולא נודע ביניהן איזהו, ויתכן שיקרב שם לחטאת ויתכן שיקרב שם לעולה, אין להקריב מהקינים שמהן פרח אלא באופן בו יוכל הגוזל להיות כשר בין אם יקרב חטאת ובין אם יקרב עולה. וכיון שדין קינים אלו היה שיקריבו מהן שתי עולות ושתי חטאות, על כן אם יקריבו מהנשאר שתי חטאות ועולה אחת, יקבע הגוזל הפורח במקום שהוא שם להקרב כעולה, ושוב אי אפשר יהיה להקריב מהתערובת אלא שתי עולות בלבד, כדין עולה שנתערבה בחובה (לעיל פ"א מ"ב). וכן אם יקריבו מהנשאר שתי עולות וחטאת אחת, יקבע אותו גוזל להקרב כחטאת, ושוב אי אפשר יהיה להקריב מהתערובת אלא שתי חטאות בלבד, כדין חטאת שנתערבה בחובה (לעיל שם). ונמצא שמכל ארבע הקינים יקרבו רק חמשה גוזלים, שלשה משל זו ושתי חטאות [או שתי עולות] משל זו. וכיון שיש למעט בפסול קדשים, על כן יש להקריב מן הקינים שמהן פרח באופן בו לא יקבע דינו של הפורח כלל, ויוכל להקרב בין לחטאת ובין לעולה, וזהו על ידי שלא יקרב גוזל נוסף מאותה תערובת, ונמצא שחסרה בעלת הקינים חטאת ועולה, ולכך בין אם יקרב לחטאת ובין אם יקרב לעולה, כשר יהיה.

ומלבד זאת, אי אפשר להקריב מהקינים שאליהן פרח את כל התערובת, שאם יעשה מהן שלש חטאות ושתי עולות, יש לחשוש שמא הפורח קרב עולה ומהקינים של אותה אשה קרבו שלש חטאות ועולה אחת, בו בזמן שאין בקיניה אלא שתי חטאות. וכן אם יעשה מהן שלש עולות ושתי חטאות, יש לחשוש שמא הפורח קרב חטאת וקרבו מקיניה של בעלת הקינים שלש עולות וחטאת אחת, בו בזמן שאין בקיניה אלא שתי עולות. על כן אין להקריב מהתערובת אלא ארבעה גוזלים בלבד.

נמצא שנחסרו גוזל כאן וגוזל כאן, וקריבות מהכל רק שלש קינים ולא ארבע, וזהו שפוסל קן בהליכתו.

חָזַר גוזל אחד ופרח מחמשת הגוזלים אל השלשה, ואיננו יודעים אם אותו גוזל שפרח הוא זה שחזר או אחר הוא, **פּוֹסֵל** קן **אֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ**, שמהקינים שמהן פרח עתה אין קריבה אלא קן אחת, ומלבד זאת, מהקינים שאליהן פרח אין קרב אלא קן אחת.

אם הגוזל שחזר היה זה שפרח היה ניתן להקריב לכל אחת שתי קינים, שתי חטאות ושתי עולות, אלא שיש לחשוש שהפורח הוא גוזל אחר ואז יש לנהוג בו [כפי שנאמר לעיל לגבי הגוזל הראשון] שלא להקריב גוזל אחד מהמקום שממנו פרח [בכדי שלא יקבע דינו לחטאת או לעולה] וכן שלא להקריב גוזל אחד במקום שאליו פרח [שמא יוקרבו שם לבעלת הקינים חטאות או עולות רבות מדי], ונמצא שמהחמשה שמהם פרח אין להקריב אלא שנים, וכן מהשלשה שאליהם פרח אין להקריב אלא שנים. כמו כן אי אפשר להקריב שלשה גוזלים משל זו ושלשה גוזלים משל זו.

נמצא שמהקינים שמהן פרח נחסר עוד גוזל אחד מהקרבה, וכן בקינים שאליהן פרח נחסר גוזל אחד, ובסך הכל קריבות שתי קינים תחת השלש שהיה אפשר להקריב קודם החזרה, וזהו שפוסל קן בחזירתו.

פָּרַח מזו לזו **וְחָזַר וּפָרַח וְחָזַר** כמה פעמים, **לֹא הִפְסִיד** בפריחותיו **כֻּלּוֹם, שֶׁאֲפִילּוּ הֵן** – ארבעת הקינים, **מְעוֹרָבוֹת** לגמרי, **אֵין** קרב מהן **פָּחוֹת מִשְּׁתַּיִם** – משתי קינים, כאמור לעיל (פ"א מ"ג) שחובה שנתערבה בחובה מחצה כשר ומחצה פסול, וכיון שנתערבו ארבעה קינים, שתים לזו ושתים לזו, כשירות מהן שתי קינים.

משנה ג

אופנים נוספים לדין האמור: לְאשה זוֹ קן **אַחַת**, וּלְאשה זוֹ **שְׁתַּיִם**, וּלְאשה זוֹ **שָׁלֹשׁ** קינים, וּלְאשה זוֹ **אַרְבַּע**, וּלְאשה זוֹ **חָמֵשׁ**, וּלְאשה זוֹ **שֵׁשׁ**, וּלְאשה זוֹ **שֶׁבַע**, וכולן סתומות, **פָּרַח** גוזל מִן הקן של **הָרִאשׁוֹנָה** לְקיניה של **הַשְּׁנִיָּה** וְשוב פרח גוזל מקיניה של השניה לְקיניה של **הַשְּׁלִישִׁית** וּמהן לְשל **הָרְבִיעִית** וּמשל הרביעית לְשל **הַחֲמִישִׁית** וּמשל החמישית לְשל **הַשִּׁשִּׁית** וּמשל השישית לְשל **הַשְּׁבִיעִית**, ולאחר מכן **חָזַר** מזו לזו עד הראשונה, ואין ידוע אם אותו גוזל הוא שפרח מזו לזו וחזר או שגוזלות שונים המה, **פּוֹסֵל** קן **אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ** משל זו לשל זו, שבכל פריחה משל זו לשל זו נפסדת זו שפרח ממנה קן אחת, וְקן **אֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ** משל זו לשל זו, שכל אחת שפרח הימנה בחזירתו נפסדת קן נוספת. וכאמור לעיל, שבפריחה מקיניה של אשה אחת לקיניה של אשה אחרת, נפסדת הראשונה קן שלימה, שאי אפשר לה להקריב אלא קן אחת פחות ממה שהיה לה. שאם היו לה, דרך משל, שלש קינים, ופרח גוזל לקיניה של חברתה, אין לה להקריב אלא שתי קינים, וגוזל אחד לא תקריב, שאם יקרב עולה יקבע הגוזל שפרח לחטאת ויש לחשוש שבמקום שהוא שם יקרב לעולה ויפסל, וכן אם יקרב חטאת יקבע הגוזל שפרח לעולה ויש לחשוש שבמקום שהוא שם יקרב לחטאת ויפסל. וכמו כן אין להקריב את כל הגוזלים במקום שלשם פרח, שכיון שאין ידוע מי הוא הפורח הרי שאם יעשו מהם כך וכך חטאות וכך וכך עולות כדינם ויוסיפו חטאת אחת או עולה אחת עבור הפורח, יש לחשוש שמא לא הפורח הוא זה שנעשה לאותה חטאת או לאותה עולה אלא אחד מגוזליה של בעלת הקינים, ונמצא שקרבו לה יותר חטאות או יותר עולות ממה שהיה עליה להקריב, ונפסל גוזל אחד מגוזליה.

ועל כן באופן זה, בעת הפריחה הראשונה מקיניה של זו לקיניה של זו, ומשל זו לזו וכו', הפסידה הראשונה את קינה, והשניה אין לה אלא קן אחת, השלישית אין לה אלא שתי קינים, הרביעית אין לה אלא שלש, החמישית ארבע, השישית חמש, והשביעית לא הפסידה שעדיין לא פרח ממנה. ובאופן האמור שהוסיף וחזר משל זו לשל זו, נפסדו בקן נוספת ובסך הכל בשתי קינים, ועל כן **הָרִאשׁוֹנָה וְהַשְּׁנִיָּה אֵין לָהֶם כְּלוּם**, הראשונה לפי שהפסידה את קינה כבר בפריחה הראשונה, והשניה לפי שהפסידה את קינה השניה בחזרה, **הַשְּׁלִישִׁית** יֶשׁ לָהּ קן **אַחַת** בלבד, **הָרְבִיעִית** יֶשׁ לָהּ רק **שְׁתַּיִם**,

המשך בעמוד קיא

רש"י

משנה קן **סתומה שפרח ממנה גוזל כו' יקח זוג לשני** — פירוש [הרב] רבינו יעקב [הלוי] פירש רש"י, ודילגתיו שאינו עיקר. (ופירש רבי דלרבותא) [ור"י פירש דאף לרבותא דרישא] נקט סתומה, דלא מבעיא מפורשת, כגון שנפרדו [הפרידין] זה מזה ונפרשו זה לחטאת וזה לעולה, [ד]תו לא סמך זה לזה כלל, ופשיטא דאם פרח האחד שיקח זוג לשני. אלא אפילו קן סתומה שעדיין הם יחד ועומדין יחד להתפרש, סלקא דעתך כי פרח האחד — שימות הנשאר, קא משמע לן. ולא מיבעיא פרח לאויר העולם, כי שמא ישוב [ויוכלו להקריב] כל אחד ואחד כדינן, ולהכי כי עדיין נמי לא חזר יקח זוג לשני. אלא אפילו פרחה לבית המתות, שעתה אינו יכול לשוב, שנתערב בהם — יקח זוג לשני. [ולא מיבעיא] לבין המתות, [דאכתי איכא בעולם] ואינו קרוי הבדלה מחבירו, אלא אפילו מת אחד יקח זוג לשני. **פרח לבין הקריבות פסול ופוסל אחד כנגדו** — זהו כלל אחד שעושה, ואחרי כן מפרש. **משנה** ביצד? שתי נשים לזו שני קינין ולזו שני קינין, פרח פרידה מזו לזו פוסל אחד בהליכתו, פירוש: ממקום שפירש פוסל אחד מלבד הוא עצמו, שפסול [ב]מקום שמערב, או הוא או אחד [מ]שם. פרח פרידה אחת משני קינין ונתערב לשני קינין אחרים, הרי שלש פרידין לבד וחמש פרידין לבד. בשלש פרידין אינו יכול להקריב רק שתים אחד לחטאת ואחד לעולה, דאם יעשה שתיהן עולות — אם כן נקבעה השלישית [לחטאת] אותו שפרח [גם כן] לחטאת, ולא יוכל לעשות בחמש פרידין רק שני חטאות, דהוה ליה חטאת שנתערבה בחובה, כדתנן בפרק קמא דאין כשר אלא מנין חטאות שבחובה. ועכשיו נמי דלא קבעינן אותו שפרח לא חטאת ולא עולה — אין כשר בחמש פרידין רק שני חטאות ושני עולות, דאי עבד שלש חטאות או שלש עולות — שמא יעשה מן השני קינין של אשה אחת ולא מן המעורב, ואין בשני קינין אלא שני עולות ושני חטאות. וזה פסול או אחד במקום שמתערב, ופוסל אחד כנגדו [ב]מקום שנפרש ונבדל משם כדפרישית. וכי חזר ופרח מן החמשה פרידין לשלשה פרידין, שעתה יש ארבעה פרידין בכל מקום — פוסל אחד בחזירתו ממקום שפרח שני זה, מלבד הוא או אחד שפסול במקום שמתערב לשם, ועתה אין יכולין להקריב בארבעה הללו אלא אחד חטאת ואחד עולה, וכן בארבעה אחרים. דדילמא [אותה פרידה שפרחה שנית היא] מאותם שני קינין ולא אותו שנתערב שם תחלה, ונשאר שם שלשה פרידין מן השני קינין ואחד שפרח שם ראשונה, וכן במקום השני, ואי עבד בחד מקום שתי עולות וחטאת אחת, נקבע אותו שפרח לצד השני לחטאת, ולא יוכל להקריב אלא חטאת אחת ולא שני חטאות, דדילמא כל השלשה חטאות שנעשו מכאן ומכאן נעשו השני קינין מאשה אחת. ולכך אם ירצה יעשה בכל מקום עולה אחת וחטאת אחת, או שתי עולות וחטאת אחת בצד זה ובצד אחר חטאת אחת, או שתי חטאות ועולה אחת בצד זה ובצד אחר עולה אחת. ואם פרח וחזר מזה לזה לא הפסיד כלום בפריחה זו וחזרה זו, שאפילו מעורבות כל השמונה פרידין שבארבעה הקנין יחד. **אין פחות משתים** — פירוש: שני קינין כשרין בהן, שתי עולות ושתי חטאות. אבל שלש חטאות או שלש עולות לא מצי עביד, דדילמא עביד להו משני קינין של אשה אחת שהן שני חטאות ושני עולות. **משנה אחת לזו שתים לזו שלש לזו ארבע לזו חמש לזו שש לזו שבע לזו** — וכולם סתומות. פרח מן הראשונה לשניה — מיד נפסל אותו שנשאר יחיד בראשונה, דאי יעשנו חטאת — יהא נקבע אותו שפרח לעולה, ולא יכול להקריב בשניה. ובקינין אחרות שנתערב בהו רק עולות מחֶצְיָן, כדין עולה שנתערבה בחובה דאין כשר אלא מנין עולות שבחובה [פ"א מ"ב]. וכי פרח מן השניה לשלישית — שמא מגופה של שניה פרח ונתערב בשלישית, ואותו שפרח מן הראשונה לשניה נשאר שם בשניה, ואינו יכול לעשות מן השניה רק שני פרידין אחד חטאת ואחד עולה, דאי עביד שני עולות — שמא מן הפרידין של גוף השניה יעשה, ואם כן יהיה נקבע אותו שפרח בשלישית לחטאת, ולא יוכל לעשות בשלישית רק מחציין חטאות. וכן כי פרח מן השלישית לרביעית — שמא מגופה של שלישית הוי אותו שפרח, ולא נשאר רק חמשה פרידין ופרידה מן השניה שנתערב בהן, ואינו יכול לעשות בשלישית רק שני חטאות ושני עולות מפני אותו שנתערב ברביעית. וכן כי פרח מן הרביעית לחמישית אין כשר ברביעית אלא שלשה חטאות ושלשה עולות. וכן כי פרח מחמישית לששית פסל בחמישית קן אחד, ואין כשר בהן אלא ארבעה חטאות וארבעה עולות. וכן כי פרח משששית לשביעית אין כשר בששית אלא חמשה חטאות וחמשה עולות, דאי עביד ששה עולות יהא נקבע אותו שפרח בשביעית לחטאת, ולא יוכל לעשות בשביעית רק שבעה חטאות. וכי חזר מן השביעית ופרח אחד בששית — שמא אינו אותו שפרח בתחילה מן הששית שחזר, אלא מגופה של שביעית פרח להששית, ונפסל בשביעית שני פרידין. ואין כשר בהן אלא ששה חטאות וששה עולות, דאי עביד שבעה חטאות יהא נקבע אותו שפרח ונתערב בששית ובאחרים לעולה, ולא יוכל להקריב רק עולות מחציין פרידין, וחציין השנית פסולין כדין עולה שנתערב בחובה. וכי פרח מן הששית לחמישית נפסל בחזרה זו עוד קן אחד, ואין כשר בששית רק ארבעה חטאות וארבעה עולות, דשמא מן הששית פרח מגופה אחד לשביעית ואחד לחמישית בחזרה, ולא נשאר רק עשרה פרידין מגופה. ואי עביד חמשה חטאות וחמשה עולות, דילמא השנים פרידין שפרחו ממנה יהו קריבין עולות שתיהן, ואז יעשו בשש קינין שבעה עולות, או שמא יהו עשויין שתיהן חטאות ובשש קינין אין יכולין לעשות רק שש חטאות ושש עולות. וכי חזר מן החמישית לרביעית אין כשר בחמישית רק שלשה חטאות ושלשה עולות. וכן כי חזר מן הרביעית לשלישית אין כשר ברביעית רק שני חטאות ושני עולות, דאם יעשה שלשה חטאות שמא יעשה מן השנים שפרח מן הרביעית אחד בשלישית ואחד בחמישית שני חטאות — הרי חמש חטאות, ואין יכולין לעשות מארבעה קינין אלא ארבעה חטאות. לכך אין כשר ברביעית רק שני חטאות ושני עולות. וכן כי חזר מן השלישית לשניה אין כשר בשלישית רק פרידה אחת לחטאת ואחת לעולה. ויש תימה על זה: נהי דמן השלישית פרח שתים אחת ברביעית בהליכה ואחת בשניה בחזרה, מכל מקום נשאר מגופה של שלישית ארבעה פרידין, ולמה לא יעשה שני חטאות ושני עולות? דכי נמי עשו אותו שפרח ברביעית עולה או חטאת — מה בכך? בשלשה קינין יכול להיות שלשה עולות ושלשה חטאות, ומאותו שפרח בקן שניה בחזרה לא יקריבו, דהא קתני שניה אין לה כלום, והוה ליה למימר: בשלשית שתי קנים ובשניה אין לה כלום, או שניה

תוספות

קן סתומה שפרח ממנה גוזל כו' יקח זוג לשני — פירש רבינו יעקב הלוי: הוא הדין בקן מפורש הוי [זה הדין דיקח זוג לשני. ולא נקט סתומה] אלא משום דבסיפא קאמר: פרח לבין הקריבות פסול ופוסל אחד כנגדו, דדוקא פרידה של קן סתומה שפרח ונתערב לבין הקריבות. אבל פרידה המפורשת לעולה שפרח בין שאר קינין — אינו יכול להקריב אלא כמנין עולות שבקינין שפרח שם, [וכן המפורשת לחטאת], כדאמר פרק קמא.

פרח לבין הקריבות פסול ופוסל אחד כנגדו — שהגוזל הפורח לבין הרבה קינין סתומין פסול ופוסל אחד כנגדו. [זהו] כלל אחד שעושה, ואחרי כן מפרש כיצד.

משנה קֵן סְתוּמָה שֶׁפָּרַח מִמֶּנָּה גּוֹזָל לָאֲוִיר, אוֹ שֶׁפָּרַח לְבֵין הַמֵּתוֹת, אוֹ שֶׁמֵּת אֶחָד מֵהֶן - יִקַּח זוּג לַשֵּׁנִי. פָּרַח לְבֵין הַקְּרֵיבוֹת - פָּסוּל וּפוֹסֵל אֶחָד כְּנֶגֶד, שֶׁהַגּוֹזָל הַפּוֹרֵחַ פָּסוּל וּפוֹסֵל אֶחָד כְּנֶגְדּוֹ. **משנה** כֵּיצַד? שְׁתֵּי נָשִׁים, לְזוֹ שְׁתֵּי קִינִּים וְלְזוֹ שְׁתֵּי קִינִּים, פָּרַח מִזּוֹ לְזוֹ - פּוֹסֵל אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ, חָזַר - פּוֹסֵל אֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ. פָּרַח וְחָזַר, וּפָרַח וְחָזַר - לֹא הִפְסִיד כְּלוּם, שֶׁאֲפִילוּ הֵן מְעוֹרָבוֹת - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁתַּיִם. **משנה** לְזוֹ אַחַת וְלְזוֹ שְׁתַּיִם וְלְזוֹ שָׁלֹשׁ וְלְזוֹ אַרְבַּע וְלְזוֹ חָמֵשׁ וְלְזוֹ שֵׁשׁ וְלְזוֹ שֶׁבַע. פָּרַח מִן הָרִאשׁוֹנָה לַשְּׁנִיָּה וְלַשְּׁלִישִׁית וְלָרְבִיעִית וְלַחֲמִישִׁית וְלַשִּׁשִׁית וְלַשְּׁבִיעִית, וְחָזַר - פּוֹסֵל אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ וְאֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ; הָרִאשׁוֹנָה וְהַשְּׁנִיָּה אֵין לָהֶם כְּלוּם, הַשְּׁלִישִׁית יֵשׁ לָהּ אַחַת, הָרְבִיעִית יֵשׁ לָהּ שְׁתַּיִם, הַחֲמִישִׁית יֵשׁ לָהּ שָׁלֹשׁ, הַשִּׁשִׁית יֵשׁ לָהּ אַרְבַּע, הַשְּׁבִיעִית יֵשׁ לָהּ שֵׁשׁ. פָּרַח וְחָזַר - פּוֹסֵל אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ, וְאֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ; הַשְּׁלִישִׁית וְהָרְבִיעִית אֵין לָהֶם כְּלוּם, הַחֲמִישִׁית יֵשׁ לָהּ אַחַת, הַשִּׁשִׁית יֵשׁ לָהּ שְׁתַּיִם, הַשְּׁבִיעִית יֵשׁ לָהּ חָמֵשׁ. פָּרַח וְחָזַר - פּוֹסֵל אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ, וְאֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ; הַחֲמִישִׁית וְהַשִּׁשִׁית אֵין לָהֶם כְּלוּם, הַשְּׁבִיעִית יֵשׁ לָהּ אַרְבַּע.

רש"י

קן אחת ובשלישית קן אחת! ופירש הרב רבינו [זרחיה] הלוי כי נראה לו דמשום גזרה פסולה קן אחת בחזרתו כמו בהליכתו קן אחת, כיון דבשאר קינין מרביעית ואילך נפסלו שני קינין אחד בהליכה ואחד בחזרה, גזרינן כמו כן בשלישית ובשניה. אבל שביעית לא נפסל כי אם קן אחד, דלא הלך ממנה כי אם פרידה אחת בחזרה, ואילו בהליכה לא נפסל בה כלום ולא נחסר ממנה דבר. **פרח וחזר** — לאו אראשונה ושניה קאי, דכיון דאין להם כלום [אלא] מתים, אם פרח אחד מהן בשאר קינין ימותו כולן, כדתנן בסמוך: ואם פרח מבין המתות לכולם ימותו כולם, אלא קאי אשלישית שפרח ממנה לרביעית לחמישית לששית ולשביעית וחזר משביעית לששית וכן עד שלישית. הרי מן השביעית חסר שני פרידין, אחת בחזרה ראשונה ואחת בחזרה שניה, ואין כשר בשביעית רק חמשה פרידין לעולה וחמשה פרידין לחטאת, דאי עביד ששה עולות — שמא השתים שהלכו ממנה יהיו קריבין עולות, הרי שמונה עולות, ואין בשבע קינין יותר משבע עולות. ומן הששית חסר ארבעה פרידין, שנים בפריחה וחזרה ראשונה, ושנים בשניה, ואין כשר בששית רק שני פרידין לעולה ושני פרידין לחטאת, דאי עביד שלשה עולות — דילמא הארבעה אשר הלכו ממנה נעשו עולות, הרי שבעה עולות, ואין יכולין לעשות בשש קינין רק ששה עולות. וכן חמישית חסר ממנה ארבעה פרידין, שנים שהלכו בששית, ושנים ברביעית, ואין כשר בחמישית רק פרידה אחת לעולה ופרידה אחת לחטאת. וכמו כן קשיא בכאן, כיון דרביעית אין לה כלום, היה יכול להקריב בחמישית שלשה עולות ושלשה חטאות, דכי נמי אותן שהלכו בששית כולן עולות או חטאות מה בכך? הרי אין כאן כי אם חמש, ולפי זה שהחמישית אין לה אלא אחת הרי יכולה להקריב ברביעית שתי עולות ושתי חטאות! אלא גזרינן בכל פריחה וחזרה שני קינין, ואין לחלק ביניהם גזירה בזו אטו בזו. וכי פרחה וחזרה פעם שלישית אין להם כלום לבד השביעית שיש לה ארבע, [ו]כמו כן גזרינן בכל פריחה וחזרה שתי קינין. **ויש אומרים שביעית לא הפסידה כלום** — פירוש: בפריחה וחזרה פעם שלישית. אלא לעולם יקריבו ממנה חמשה קנין. דשלש פרידין פרחו ממנה לכל היותר, ונשארו בה אחד עשר פרידין — עשה מהן חמש חטאות וחמש עולות, כיון דבששית אין לה כלום. והכא לא גזרינן בפריחה זו כמו בשאר קנין, דכיון דאינה מפסדת בפריחה בשום פעם לא גזרו על החזרה. אבל אין נראה לפרש לא הפסידה כלום ויקריבו בה שבע חטאות ושבע עולות, דמצי עביד להו כיון דבקינין אחרים אין בהם כלום, דאין זה משמעות הלשון, דהוה ליה למימר: נכשרה שביעית בפריחה שלישית, שעל ידי פריחה שלישית הוכשרו כל הקינין שבשביעית. אלא הלשון משמע לא הפסידה כלום בזאת פריחה שלישית. והקשה הרב רבינו יעקב מאורלינ"ש: היכי אמרת בכל הני קינין משום גזירה ימותו, ואילו בפרק "שני שעירי" (יומא סה,ב) פריך תלמודא: ומשום גזירה ימותו? בתמיה. ותירץ דהתם לא [פריך] אלא אמאי אינו רועה, [דהתם בבהמה מיירי], וכיון דאית ליה תקנתא ברעיה — לא הוה לן למימר ימותו משום גזירה. אבל הכא בעופות איירי ואין רעיה ופדיון בעופות. **ואם פרח** — פרידה מן המתות שדינה היה למות, ונתערב באחרים שדינן ליקרב — ימותו כולם. **משנה קן סתומה וקן מפורשת** — דף מפורשת איירי שנתערבו שני הפרידין יחד [אחר שהופרשו] ואין ידוע איזו חטאת ואיזו עולה, כדמוכח בסיפא דקתני: או שפרח מן המפורשת לסתומה ראשון ימותו כולם, ואי לא נתערבו פרידות המפורשות זה בזה — אמאי ימותו? אם העולה פרחה — החטאת הנשארת תקרב, וקן הסתומה יקרבו בה עולה אחת מפני העולה שנתערב בה! אלא מיירי שנתערבו המפורשות זה בזה. ואם נתערב פרידה אחת מן הסתומה לקן המפורשת, יקח זוג לשני ויפריש אחד חטאת ואחד עולה, והשלשה שנתערבו יחד ימותו כולם. **חזר** — אחד מן השלשה שנתערבו, ונתערב עם היחידי [הנשאר ב]סתומה, או תחלת הפריחה נתערב אחד מן המפורשת לסתומה, והיינו ראשון דקאמר, [ש]בתחלת הפריחה הלך אחד ונתערב לסתומה — ימותו כולן. דכיון שפרידות המפורשות נתערבו יחד אין קריבין עוד, וכי פרח אחד מהן במקום אחר — זהו אחד מן המתות שפרח לבין הקריבות, וימותו כולן. **משנה חטאת מכאן** — פרידה המפורשת לחטאת מצד אחד, ופרידה המפורשת לעולה מצד שני, ושני פרידין של קן סתומה באמצע, פרח מן האמצע פרידה אחת לימין ופרידה אחת לשמאל, לא הפסיד כלום, דאותו המעורב עם החטאת יקריב חטאת, ואותו שעם העולה עולה. וכי חזר מן הצדדין אחד מכאן ואחד מכאן ונתערבו יחד, אלו ימותו, דחטאת ועולה נתערבו יחד, אבל אותם שנשארו כל אחד לבדו קריבים כל אחד כדינו. **חזר מן האמצעיים לצדדין ימותו כולן** — דעולה חטאת נתערבו יחד. **אין מביאין תורין כנגד בני יונה** — דיש [לו] להביא חובתו שניהם ממין אחד, ובתורת כהנים מפיק לה מקרא. **האשה שהביאה חטאתה תור ועולתה בן יונה תכפול ותביא עולתה תור** — ממין החטאת. ואם הביאה עולתה תור וחטאתה בן יונה, תביא עולתה בן יונה ממין חטאת, דחטאת הוא העיקר. **בן עזאי אומר הכל הולך אחר הראשון** — וכיון שהביאה עולתה תור תחלה — תכפול להביא חטאת תור, ממין עולתה שקרבה תחלה. וקשיא לרבי: דמשמע הכא דעולה קרבה שפיר תחלה לחטאת לבן עזאי, דקאמר שתכפול חטאת ממין העולה, וכן לתנא קמא דאמר תכפול ותביא עולתה ממין חטאת, אבל היו ממין אחד כמו שהביאה ראשונה — כשרים, אף על פי שהעולה קדמה לחטאת. וכן מוכח בסמוך [גבי] האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשים עולתה, עולתה ומתה לא יביאו יורשים חטאתה, דהוי חטאת שמתו בעליה, [משמע]: אבל אי לאו הכי מביאין ואף על פי שקרבה עולתה תחלה ואילו בריש "תמיד נשחט" (פסחים נט,א) קאמר: וכי תימא בשקרבה עולתו, ומי קרבה? והאמר מר זה בנה אב שכל מקום חטאת קודמת לעולה, ואפילו חטאת העוף לעולת בהמה! ומשני: שאני מצורע דרחמנא אמר "והעלה", פירוש: אף על פי דבמצורע כתיב "חטאת" ברישא, גלי לן "והעלה" דלא הוי עיכובא. משמע: הא בשאר דוכתי דלא כתיב "והעלה" איכא עיכובא אי קרבה עולה תחלה! ותירץ רבינו חיים, דבשום דוכתא ליכא עיכובא, ובמצורע דאיצטריך למיכתב "והעלה" — משום דכתיב ביה הוייה: "זאת תהיה תורת וגו' ", ואמרינן ב"הקומץ רבה" (מנחות כו,א) דהוי עיכובא. והכי פירוש שאני מצורע משאר הוייות דכתיב [בה] "והעלה", אבל בעלמא לא איצטריך לגלות, דאינו אלא מצוה.

הדרן עלך קן סתומה

משנה במה דברים אמורים בכהן הנמלך — אפילקא קמא קאי, והכי קאמר: במה דברים אמורים דחטאת שנתערבה בעולה ועולה שנתערבה בחטאת אפילו אחד בריבוא ימותו כולם [מ"ב], וכן אחת לזו ושתים לזו ושלש לזו דהמועט כשר [מ"ג], כל אלו הדינין בכהן נמלך. כלומר, לכתחלה נמלך הכהן איך משפטן [דלכתחילה אין לו להקריב בשום חששא]. אבל בכהן שאינו נמלך ועשה הכל בדעתו בדיעבד, ועשה קן שלם למעלה לאשה אחת — עולה כשרה וחטאת פסולה; וכן קן שלם למטה לאשה אחת — חטאת כשרה ועולה פסולה; הילכך [אחת לזו ואחת לזו וכו' ועשה] כולן למעלה — מחצה כשר [דהיינו] עולות, מחצה פסול [דהיינו] חטאות, וכן למטה בזה הענין. [וכן] משמע בזבחים בריש פרק "התערובת" (עג,ב) דהאי "במה דברים אמורים" דהכא אפירקין [קמא] קאי. מיהו, באחד לזו ואחד לזו

וְיֵשׁ אוֹמְרִים: הַשְּׁבִיעִית לֹא הִפְסִידָה כְּלוּם. וְאִם פָּרַח מִן הַמֵּתוֹת לְכוּלָּן - הֲרֵי כּוּלָּן יָמוּתוּ. משנה קֵן סְתוּמָה וְקֵן מְפוֹרֶשֶׁת, פָּרַח מִן הַסְּתוּמָה לַמְּפוֹרֶשֶׁת - יַקִּיז זוּג לַשֵּׁנִי. חָזַר, אוֹ שֶׁפָּרַח מִן הַמְּפוֹרֶשֶׁת רִאשׁוֹן - הֲרֵי כּוּלָּן יָמוּתוּ. משנה חַטָּאת מִכָּאן וְעוֹלָה מִכָּאן וּסְתוּמָה בָּאֶמְצָע. פָּרַח מִן הָאֶמְצַע לַצְּדָדִין, אֶחָד הֵילֵךְ וְאֶחָד הֵילֵךְ - לֹא הִפְסִיד כְּלוּם, אֶלָּא יֹאמַר: זֶה שֶׁהָלַךְ אֵצֶל חַטָּאוֹת - חַטָּאת, וְזֶה שֶׁהָלַךְ אֵצֶל עוֹלוֹת - עוֹלָה. חָזַר לָאֶמְצַע - הָאֶמְצָעִיִּים יָמוּתוּ, אֵלּוּ יִקְרְבוּ חַטָּאוֹת, וְאֵלּוּ יִקְרְבוּ עוֹלוֹת. חָזַר, אוֹ שֶׁפָּרַח מִן הָאֶמְצַע לַצְּדָדִין - הֲרֵי כּוּלָּן יָמוּתוּ. אֵין מְבִיאִין תּוֹרִין כְּנֶגֶד בְּנֵי יוֹנָה, וְלֹא בְנֵי יוֹנָה כְּנֶגֶד תּוֹרִין. כֵּיצַד? הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה חַטָּאתָהּ תּוֹר וְעוֹלָתָהּ בֶּן יוֹנָה - תִּכְפּוֹל וְתָבִיא עוֹלָתָהּ תּוֹר, עוֹלָתָהּ תּוֹר וְחַטָּאתָהּ בֶּן יוֹנָה - תִּכְפּוֹל וְתָבִיא עוֹלָתָהּ בֶּן יוֹנָה. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: הוֹלְכִין אַחַר הָרִאשׁוֹן. הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה חַטָּאתָהּ וָמֵתָה - יָבִיאוּ הַיּוֹרְשִׁין עוֹלָתָהּ. עוֹלָתָהּ וָמֵתָה - לֹא יָבִיאוּ הַיּוֹרְשִׁין חַטָּאתָהּ.

הדרן עלך קן סתומה

משנה בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֹהֵן הַנִּמְלָךְ. אֲבָל בְּכֹהֵן שֶׁאֵינוֹ נִמְלָךְ, אַחַת לָזוֹ וְאַחַת לָזוֹ,

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שהַשְּׁבִיעִית לֹא הִפְסִידָה כְּלוּם בפריחה האחרונה, לפי שאין לגזור במקום שכל האחרות אין להם כלום, ועל כן יכולה עדיין להקריב חמש קינים. ומקינים אלו עלו לה בודאי רק שתי קינים, ושלוש האחרות הן בספק שמא עולותיהן או חטאותיהן או מקצת עולות ומקצת חטאות, הן מקיניהן של הנשים האחרות.

המשנה מביאה דין נוסף בפריחות מקינים לקינים: **וְאִם פָּרַח** הגוזל **מִן קִינִים הַמֵּתוֹת לְכוּלָּן,** כגון מקינים שיש בהן חטאות שמתו בעליהן או שנתכפרו באחרות, **הֲרֵי כוּלָּן יָמוּתוּ,** שחטאות המתות שנתערבו באחרות אינן בטלות, ואין להקריב דבר מכל התערובות שהן בספק.

משנה ד

דינה של פריחת גוזלים בין קינים סתומות ומפורשות: **קֵן סְתוּמָה,** והיא קן שלא נתברר איזה גוזל הימנה לעולה ואיזה גוזל הימנה לחטאת, **וְקֵן מְפוֹרֶשֶׁת,** והיא קן שנתפרשו גוזליה איזה מהם עולה ואיזה מהם חטאת, **וּפָרַח** גוזל אחד **מִן** הקן **הַסְּתוּמָה לַקֵּן הַמְּפוֹרֶשֶׁת,** ועל ידי כך נתבלבלה הקן המפורשת ואין יודעים בה איזו העולה ואיזו החטאת ואיזהו הגוזל שפרח לתוכה, **יַקַּח** גוזל אחר שיהיה **זוּג לַגּוזל הַשֵּׁנִי** שנותר בקן הסתומה, והגוזלים שבמפורשת עם זה שנתערב בה, ימותו, לפי שאי אפשר להקריבם לא לעולה ולא לחטאת, אחר שכבר נקרא שמם לעולה ולחטאת ואין לשנותם.

חָזַר ופרח מהקן המפורשת לקן הסתומה, **אוֹ שֶׁפָּרַח** גוזל **מִן הַמְּפוֹרֶשֶׁת רִאשׁוֹן,** כלומר, שלא היה המעשה שפרח מן הסתומה למפורשת וחזר, אלא שפרח גוזל אחד משני הגוזלים שבקן המפורשת אל הקן הסתומה ותו לא, ובשני האופנים אין יודעים איזהו הגוזל שנתערב בקן הסתומה וכן אין יודעים איזהו הגוזל שנותר במפורשת, **הֲרֵי כוּלָּן יָמוּתוּ,** לפי שכל גוזל שבקן הסתומה הוא ספק עולה ספק חטאת, ואי אפשר להקריב הימנה דבר.

משנה ה

דינה של פריחת גוזלים בין גוזלים מפורשים וקינים סתומות: גוזלות שנתפרשו שהם **חַטָּאת** היו **מִכָּאן,** וְגוזלות שנתפרשו שהם **עוֹלָה** היו **מִכָּאן** [–מצד אחר], **וְקֵן סְתוּמָה** נמצאת **בָּאֶמְצַע, וּפָרַח מִן הַקֵּן** הסתומה שב**אֶמְצַע** לַגוזלים שב**צְּדָדִין,** גוזל **אֶחָד הֵילָךְ** וְגוזל **אֶחָד הֵילָךְ,** כלומר שגוזל אחד מהסתומה פרח אל החטאות והגוזל האחר פרח אל העולות, **לֹא הִפְסִיד** בעל הקן בפריחות אלו **כְּלוּם, אֶלָּא יֹאמַר** שגוזל **זֶה שֶׁהָלַךְ אֵצֶל חַטָּאוֹת** יקרב **לַחַטָּאת,** וְגוזל **זֶה שֶׁהָלַךְ אֵצֶל עוֹלוֹת** יקרב **לָעוֹלָה.**

חָזַר הקן, כלומר שחזר גוזל אחד מהחטאות וגוזל אחד מהעולות, **לָאֶמְצַע,** ואין ידוע מי כל אחד, **הָאֶמְצָעִיִּים יָמוּתוּ,** לפי שנתערבו חטאת ועולה ואי אפשר להקריבם, ואילו הנותרים בצדדים, **אֵלּוּ יִקְרְבוּ חַטָּאוֹת וְאֵלּוּ יִקְרְבוּ עוֹלוֹת** כפי שהיו קודם לכן. ואם הקן **חָזַר אוֹ שֶׁפָּרַח מִן הָאֶמְצַע לַצְּדָדִין,** כלומר שחזר גוזל לכאן וגוזל לכאן, **הֲרֵי כוּלָּן יָמוּתוּ,** שהלא הגוזלות שבאמצע כבר היו מסופקים ודינם למות, ועתה הכניסו בספיקם גם את אלו שבצדדים, וכולם ימותו.

המשנה מלמדת כי שני הגוזלים שבקן צריכים להיות ממין אחד, ודנה באופנים שלא נעשה כן: **אֵין מְבִיאִין** בקן אחד **תּוֹרִין כְּנֶגֶד בְּנֵי יוֹנָה וְלֹא בְּנֵי יוֹנָה כְּנֶגֶד תּוֹרִין,** שהמחויב בקן עליו להביא שתי תורים או שני בני יונה, ולא תור ובן יונה, ואם הביא תור ובן יונה, לא יצא ידי חובתו. **כֵּיצַד, הָאִשָּׁה** שהיתה מחויבת להביא קן ובו חטאת ועולה, כגון שהיא יולדת, **שֶׁהֵבִיאָה חַטָּאתָהּ תּוֹר וְעוֹלָתָהּ בֶּן יוֹנָה, תִּכְפּוֹל וְתָבִיא עוֹלָתָהּ תּוֹר.** ואם הביאה [**עוֹלָתָהּ תּוֹר**] **וְחַטָּאתָהּ בֶּן יוֹנָה, תִּכְפּוֹל וְתָבִיא עוֹלָתָהּ בֶּן יוֹנָה,** שהכל הולך אחר החטאת, וממין החטאת עליה להביא את העולה, בין הביאה את החטאת ראשונה ובין הביאה את החטאת באחרונה. **בֶּן עֲזַאי אוֹמֵר, הוֹלְכִין אַחַר הָרִאשׁוֹן,** שאם הביאה חטאתה ראשונה תכפול ותביא עולתה ממין חטאתה, ואם הביאה עולתה ראשונה תכפול ותביא חטאתה ממין עולתה, שמאותו מין שהביאה ממנו את הקרבן הראשון, נתחייבה להביא ממנו גם את הקרבן השני.

המשנה מלמדת את דינם של קרבנות העוף שמתו המחויבים בהם: **הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה חַטָּאתָהּ וּמֵתָה** ועדיין לא הביאה את עולתה, **יָבִיאוּ הִיוֹרְשִׁין** את **עוֹלָתָהּ,** לפי שעולה היא דורון להקב"ה ובאה גם אחר מיתה. הביאה **עוֹלָתָהּ וּמֵתָה** ועדיין לא הביאה את חטאתה, **לֹא יָבִיאוּ הִיוֹרְשִׁין** את **חַטָּאתָהּ,** לפי שאין כפרה למתים.

הדרן עלך קן סתומה

פרק שלישי - במה דברים אמורים

בפרק זה נידונים שוב אופני התערובות שנתבארו בפרק הראשון ואופנים נוספים, באופן שכבר הוקרבו, והנידון הוא אלו עופות כשרים ואלו עופות אינם כשרים, ומה היא חובת בעלי הקינים להביא בכדי להשלים את חיוביהם.

הכלל בכל האמור להלן, שכאשר אין ידוע אלו פרידים קרבו למעלה כעולות ואלו פרידים קרבו למטה כחטאות, יש לחשוש תמיד לאופן המקולקל ביותר, ועל הנשים בעלות הפרידים להביא שוב את הפרידים אשר אין ודאות שקרבו כדינן. אולם מאחר שיש לחשוש גם לאידך גיסא שיתכן שהפרידים או חלקן אכן קרבו כדינן ואין הנשים מחוייבות להביא את הפרידים, על כן את העולות המסופקות יש להביא בתנאי שאם אינן מחוייבות בהן שיבואו כנדבה, ואת החטאות, שאינן באות בנדבה, יש להביא כדין חטאת העוף הבאה על הספק שאינה נאכלת. וכאשר הספק הוא בין שתי נשים, שאין ידוע אם נפסלה פרידתה של זו או של זו, עליהן להביא בשותפות ובתנאי שתעלה הפרידה לזו שנפסלה לה.

משנה א

המשנה מבארת את דינן של קיני נשים שנתערבו, ומניינן שוה, וכבר הוקרבו כולן: שנינו בפרק הראשון דינים שונים באשר לקיני נשים שנתערבו זו בזו, כמה פרידים יקריב הכהן ויהיו כשרות בודאי. **כַּמָּה** אותם **דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּכֹהֵן הַנִּמְלָךְ** ושואל את החכם מה יוכל להקריב מתערובות אלו, שתשובתו היא בכל האמור שם. **אֲבָל בְּכֹהֵן שֶׁאֵינוֹ נִמְלָךְ** והקריב הכל, ועתה באים לדון אלו פרידים כשרים מתוך כל מה שהקריב, בכך ישנם דינים אחרים, שיבוארו במשנה זו ובמשניות הבאות, ואלו הם, שאם היה בתערובת קן **אַחַת לָזוּ וְקֵן אַחַת לָזוּ,**

המשך ביאור למס' מעילה ליום ראשון עמ' א

המשנה מביאה מקרים נוספים בהם שינה השליח משליחותו בחלק מהכסף שניתן לו: **נָתַן** בעל הבית **לוֹ** – לשליח, **שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת** של הקדש, ולא ידע שהן של הקדש, **וְאָמַר לוֹ לֵךְ וְהָבֵא לִי** בפרוטות אלו **אֶתְרוֹג, וְהָלַךְ** השליח **וְהֵבִיא לוֹ בְּאַחַת אֶתְרוֹג וּבְאַחַת רִימּוֹן,** הדין הוא **שׁשְׁנֵיהֶם מָעֲלוּ.** בעל הבית מעל כיון שנעשתה שליחותו בפרוטה בה נקנה האתרוג, והשליח מעל כי שינה משליחותו בפרוטה בה קנה את הרימון. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בַּעַל הַבַּיִת לֹא מָעַל,** מפני **שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ** – לשליח, **אֶתְרוֹג גָּדוֹל הָיִיתִי מְבַקֵּשׁ** שתקנה לי ולשם כך נתתי לך שתי פרוטות, **וְהֵבֵאתָ לִי** במקום זה אתרוג **קָטָן וְרָע** שקנית בפרוטה אחת, ובו איני רוצה, כך שלא נעשתה כלל שליחותי על ידך. וכן כשנָתַן בעל הבית לוֹ – לשליח, **דִּינָר זָהָב** [ששוויו עשרים וחמשה דינרי כסף, והם ששה סלעים של כסף] של הקדש, ולא ידע שהוא של הקדש, **וְאָמַר לוֹ לֵךְ וְהָבֵא לִי** בדינר זה **חָלוּק,**

או שְׁתַּיִם לָזוֹ וּשְׁתַּיִם לָזוֹ, או שָׁלֹשׁ לָזוֹ וְשָׁלֹשׁ לָזוֹ, וכולן סתומות, אם **עָשָׂה** הכהן את **כּוּלָּן** במזבח **לְמַעְלָה** כאילו היו כולן עולות, **מֻחֲצָה** מכל הקינים **כָּשֵׁר וּמֻחֲצָה** שני **פָּסוּל,** שהרי היה לו לעשות מהן מחצה עולות ולהקריבן במזבח למעלה ומחצה חטאות ולהקריבן במזבח למטה, וכיון שעשה את כולן למעלה כעולות, נפסל מחצה מכל קן וקן שהיה דינו להיות חטאות ולהעשות למטה. ועל כן על כל אחת להביא שוב את החטאות שהיה עליה להקריב. והיינו שבעלת הקן האחת תביא חטאת אחת, ובעלת שתי הקינים תביא שתי חטאות, ובעלת שלש הקינים תביא שלש חטאות. וכן אם עשה הכהן את **כּוּלָּם לְמַטָּה** כאילו היו כולן חטאות, **מֻחֲצָה כָּשֵׁר וּמֻחֲצָה פָּסוּל,** שהרי היה לו לעשות רק מחצה חטאות, ונפסל המחצה השני שהיה דינו להקרב למעלה לעולות. ועל כן על כל אחת להביא שוב את העולות שהיה עליה להקריב.

עשה הכהן **חֲצִים לְמַעְלָן וְחֲצִים לְמַטָּן,** יש לחשוש **שאת** שֶׁקרב **לְמַעְלָן מֻחֲצָה** ממנו **כָּשֵׁר וּמֻחֲצָה** ממנו **פָּסוּל, וְכן אֶת** שֶׁקרב **לְמַטָּן מֻחֲצָה כָּשֵׁר וּמֻחֲצָה פָּסוּל.** כגון שנתערבו קן לזו וקן לזו, שהן ארבע פרידים, ועשה שתים למעלה ושתים למטה, ואין ידוע אם עשה מכל קן אחת למעלה ואחת למטה כדינן וכולן כשרות, או שעשה קן שלימה למעלה כעולות וקן שלימה למטה כחטאות, ונפסלה מחצית מכל קן, שהרי עשה שתי עולות לזו ושתי חטאות לזו במקום לעשות חטאת ועולה לכל אחת, ונפסלה העולה השניה והחטאת השניה. וכן באופן שהיו שתי קינין לזו ושתי קינין לזו, ארבע פרידים לכל אחת, יש לחשוש שעשה ארבע של זו למעלה וארבע של זו למטה, וכשר מכל השמונה רק מחצה, שהן שתי עולות מהקרב למעלה ושתי חטאות מהקרב למטה, ונפסלו ארבע האחרות.

משנה ב

דינן של קיני נשים שנתערבו, ומניינן אינו שוה, שהוקרבו כולן: נתערבו קינים של כמה נשים שאין מניינן שוה, כגון קן **אַחַת לָזוֹ וּשְׁתַּיִם לָזוֹ,** או אחת לזו **וְשָׁלֹשׁ לָזוֹ,** או אחת לזו **וְעֶשֶׂר לָזוֹ,** או אחת לזו **וּמֵאָה לָזוֹ,** או שתים לזו ושלש לזו, או שתים לזו ועשר לזו, וכל כיוצא בזה, אם **עָשָׂה** את **כּוּלָּם לְמַעְלָה** כאילו היו כולן עולות, **מֻחֲצָה** מכל הקינים **כָּשֵׁר וּמֻחֲצָה** שני **פָּסוּל,** שהרי היה לו לעשות מהן מחצה עולות ולהקריבן למעלה ומחצה חטאות ולהקריבן למטה, וכיון שעשה את כולן עולות נפסל מחצה מכל קן וקן שהיה דינו להיות חטאת ולהעשות למטה. ועל כן על כל אחת להביא שוב את החטאות שהיה עליה להקריב. וכגון שבעלת הקן האחת תביא חטאת אחת, ובעלת שתי הקינים תביא שתי חטאות, ובעלת שלש הקינים תביא שלש חטאות. וכן אם עשה את **כּוּלָּן לְמַטָּה** כאילו היו כולן חטאות, **מֻחֲצָה כָּשֵׁר וּמֻחֲצָה פָּסוּל,** שהרי היה לו לעשות רק מחצה חטאות, ונפסל המחצה השני שהיה דינו להקרב עולות. ועל כן על כל אחת להביא שוב את העולות שהיה עליה להקריב.

באופנים אלו נפסלו כל העולות [באופן שעשה הכל למטה] או כל החטאות [באופן שעשה הכל למעלה]. ועל כל אחת לחזור ולהביא את עולותיה או את חטאותיה.

עשה **חֲצִיָּהּ** של כמות הקינים **לְמַעְלָן וְחֲצִיָּהּ לְמַטָּן,** הדין הוא שמכל התערובת מספר פרידים כמנין הקן **הַמְרוּבֶּה** [–הגדול] **כָּשֵׁר** בודאי, והשאר פסול מספק. כגון, שאם נתערבו אחת לזו ושתים לזו כשרות שתי קינים, ואם נתערבו אחת לזו ושלש לזו או שתים לזו ושלש לזו כשרות שלש קינים, ואם נתערבו אחת לזו ועשר לזו כשרות עשר קינים, וכן כל כיוצא בזה. וכגון באופן שנתערבו אחת לזו ושתים לזו, והן שש פרידים, ועשה הכהן שלש למעלה ושלש למטה, שהאופן המקולקל ביותר הוא שעשה קינים שלימות בצד אחד, דהיינו שעשה משל בעלת הקן האחת שתי פרידים למעלה ומשל בעלת שתי הקינים פרידה אחת למעלה [והיא השלישית שקרבה שם] ועוד שלש למטה. באופן זה כשרה פרידה אחת לעולה משל בעלת הקן האחת ונפסלה השניה שהיא חטאת וקרבה למעלה כעולה, וכן כשרות שלש פרידים משל בעלת שתי הקינים, שהרי היה עליו לעשות ממנה שתי עולות ושתי חטאות ועשה עולה אחת ושלש חטאות, וכשרות העולה ושתי החטאות ונפסלה חטאת אחת. נמצא שמכל הקינים כשרות שתי עולות ושתי חטאות, והרי זה כשתי קינים, שזהו המנין המרובה [–הגדול], כלומר, מניינה של בעלת שתי הקינים.

ההסבר הוא, שלעולם האופן המקולקל ביותר בתערובת קינים, הוא כאשר נעשו קינים שלימות בצד אחד, ואף באופן זה לא נפסל מהן יותר ממחצית. כאשר מנין קיני הנשים אינו שוה ולאחת יש יותר ממחצה, אי אפשר שלבעלת המרובה יקרב בצד אחד בלבד, אלא קרב לה גם למעלה וגם למטה. באופן שלאחת קרב רק בצד אחד ולאחרת בשני הצדדים, כל מה שקרב לאחרת בצד אחד ויש כנגדו בצד השני, כשר לגמרי, שהן קינים שלימות שנעשו כדינן למעלה ולמטה. ומן השאר, ממה שיש לכל אחת רק בצד אחד, כשר לעולם המחצה. ונמצא שממה שיש לבעלת המרובה יתר על בעלת המועט כשר כולו, וממה שאינו יתר כשר מחצה, וכנגד המחצה הפסול כשר מחצה של בעלת המועט, וכל אלו הם כמנין הפרידים של בעלת המרובה.

זֶה הַכְּלָל, כָּל מָקוֹם – כל תערובת **שֶׁאַתָּה יָכוֹל לַחֲלוֹק אֶת הַקִּינִים** לשני חלקים שוים באופן כזה **שֶׁלֹּא יִהְיוּ** קינים **מִשֶּׁל אִשָּׁה אַחַת בֵּין לְמַעְלָן בֵּין לְמַטָּן** [–גם למעלה וגם למטה], **מֻחֲצָה** מהפרידים **כָּשֵׁר וּמֻחֲצָה פָּסוּל,** שכיון שיתכן שאין לשום אשה בשני הצדדים וכל קיניה של אשה אחת קרבו למעלה וכל קיניה של האשה האחרת קרבו למטה, יש לחשוש שאכן כך אירע, ומהקרב למעלה נפסלו החטאות [שהן מחצה] ומהקרב למטה נפסלו העולות [שהן מחצה]. **וְכָל מָקוֹם שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לַחֲלוֹק אֶת הַקִּינִים עַד שֶׁיִּהוּ מִשֶּׁל אִשָּׁה אַחַת בֵּין לְמַעְלָן בֵּין לְמַטָּן,** אלא תמצא מקיניה של אחת בין למעלה ובין למטה, הדין הוא שמכל התערובת מספר פרידים כמנין הקן **הַמְרוּבֶּה** [–הגדול] **כָּשֵׁר** בודאי, והשאר פסול מספק, וכמבואר למעלה, שמלבד שיש להכשיר מחצית מהקרב למטה ומחצית מהקרב למעלה, עוד כשרות לבעלת המרובה כמה קינים שלימות, שהרי קרבו לה בשני הצדדים, ועולה מנין כל הפרידים הכשרות כמנין הפרידים של בעלת הקן המרובה.

משנה ג

דינן של חטאת ועולה מפורשות שהוקרבו כשהן מעורבות: **חַטָּאת לָזוֹ וְעוֹלָה לָזוֹ,** שנתערבו, ולא נמלך הכהן אלא **עָשָׂה** את **כּוּלָּן לְמַעְלָן** כאילו שתיהן עולות, **מֻחֲצָה** מן הקן **כָּשֵׁר וּמֻחֲצָה** ממנה **פָּסוּל,** שאותה פרידה שהיא חטאת נפסלה למעלה, ועל בעלת החטאת להביא חטאת אחרת. עשה את **כּוּלָּן לְמַטָּה** כאילו שתיהן חטאות, **מֻחֲצָה כָּשֵׁר וּמֻחֲצָה פָּסוּל,** שאותה פרידה שהיא עולה נפסלה למטה, ועל בעלת העולה להביא עולה אחרת. **חֲצִיָּהּ לְמַעְלָן וְחֲצִיָּהּ לְמַטָּן,** דהיינו שעשה פרידה אחת למעלה ופרידה אחת למטה, **שְׁתֵּיהֶן פְּסוּלוֹת,** **שֶׁאֲנִי אוֹמֵר** שמא אירע שהפרידה שהיא **חַטָּאת קְרֵבָה לְמַעְלָן** ונפסלה, **וְהַפְּרִידָה** שהיא **עוֹלָה** קרבה **לְמַטָּן** ואף היא נפסלה, ועל שתיהן להביא קרבנות אחרים תחתיהן.

משנה ד

דינן של קינים סתומה ומפורשת שהוקרבו כשהן מעורבות: שתי נשים שלקחו יחד שלש קינים, בהראשונה קבעו שפרידה אחת היא **חַטָּאת** לאחת מהן **וְהַפְּרִידָה** השניה **עוֹלָה** לחברתה, את הקן השניה השאירו **סְתוּמָה,** שלא פרשו מי החטאת ומי העולה, **וְהַשְּׁלִישִׁית מְפוֹרֶשֶׁת,** שפירשו בעת לקיחתה שפרידה זו חטאת ופרידה זו עולה, אולם לא קבעו את שמות הבעלים למי החטאת ולמי העולה, ונמצא שיש כאן שתי עולות ושתי חטאות מפורשות ועוד קן סתומה, והיה לכהן להקריב את העולות למעלה ואת החטאות למטה, ובקן הסתומה להקריב אחת למעלה כעולה ואחת למטה כחטאת, אולם טעה וסבר שכולן עולות **וְעָשָׂה** את **כּוּלָּן לְמַעְלָן, מֻחֲצָה** מהעופות שהביאו, דהיינו שתי העולות המפורשות ופרידה אחת מן הקן הסתומה, **כָּשֵׁר, וּמֻחֲצָה** אחר, דהיינו שתי החטאות והפרידה השניה

המשך בעמוד קז

רש"י

שתים לזו ושתים לזו כו' נתערב שוה בשוה אפילו בנמלך יש להכשיר החצי, כיון שהן סתומות, ויעשה קן ראשון אחת למעלה ואחת למטה והקן האחד ימות, ויתנו ביניהן. אבל אחת לזו ושתים לזו שאמרנו למעלה [פ"א מ"ג] המועט כשר, [הכא] כיון דלא נמלך — המרובה כשר. כיון שעשה חציין למעלה וחציין למטה — את של מעלה מחצה כשר ומחצה פסול כיון שעשה קן שלם למעלה. וכיון שקינין אלו לשתי נשים יביאו קן אחד בשותפות, ויתנו ביניהן: אי משל ראשון עולה ללאה — תהא באחרונה חטאת ללאה, או איפכא. ודוקא [עשה] קן שלם למעלה, אבל אם חלק הקינין פרידה אחת למעלה ופרידה אחת למטה — הכל כשר, שאני אומר: עולה למעלה וחטאת למטה, שהקינים מתפרשות בעשיית כהן.

משנה אחת לזו ושתים לזו ושלש לזו ועשר לזו ומאה לזו כו' — אפירקא קמא [מ"ג] קאי, דקאמר לעיל המועט כשר, והשתא קאמר כשחציין למעלה וחציין למטה — המרובה כשר, כיון שלא נמלך. ועתה אפרש כיצד המרובה כשר: שהרי מאחת לזו ושתים לזו אותו קן של אשה אחת עשה למעלה, ומשנים קנין של אשה אחרת עשה פרידה [אחת] למעלה, ונשארו שלש פרידין למטה, הרי כשר שני עולות למעלה ושני חטאות למטה, הרי שני קנים כשרים ושלישי פסול, וזהו המרובה כשר. וכן שנים לזו ושלשה לזו, מן השנים קנין [עשה] ארבעה פרידין למעלה, ועוד לקח פרידה אחת מן השלשה קינין — הרי חמשה פרידין למעלה, וכן חמשה פרידין למטה. מן החמשה פרידין למעלה יש שלשה עולות כשרות, ושל מטה שלשה חטאות, הרי שלשה קינין כשרים, וזהו המרובה כשר. ומיהו עשר לזו ומאה לזו אינו יכול למצוא בזה הענין, [לפי שהן זוגות. וצריך לומר דהא דתנן המרובה כשר, אינו קאי אלא] על אחת לזו ושתים לזו וכו' שאינן זוגות, [ו]איידי דתנא לעיל בכהאי גוונא המועט כשר תנא [נמי] כהאי גוונא המרובה כשר באינו נמלך. [ו]מיהו אמת הוא [אף בעשר לזו ומאה לזו] שהמרובה כשר, שאין פוסל מהם אלא עשרה קינין במאה ועשרה קינין, כי שמא העשרה קינין של אשה אחת למעלה ונפסלו החטאות, או כולן למטה ונפסלו העולות, ועל כרחך עשרה קינין שלמין פסולין. ובלא הוקבעו כל אחד לאשה אחת מיירי. אבל המאה כשרים מאחר שהן סתומות, שחציין של מעלה עולות וחציין של מטה חטאות. ולי נראה שהאשה שהביאה מאה צריכה עוד להביא עשר חציין עולות וחציין חטאות, [ש]כשנעשו חמישים וחמש למעלה וחמישים וחמש למטה — שמא העשר של אשה אחרת נעשו כולם למעלה, ואין לאשה שהביאה מאה למעלה כי אם ארבעים וחמש, וצריכה עוד להביא חמש. או שמא למטה נעשו, ולא נשאר לאשה שהביאה מאה כי אם ארבעים וחמש, וצריכה עוד להביא חמש למטה. **זה הכלל כל מקום שאתה יכול לחלוק הקינין ולא יהו משל אשה אחת בין למטה בין למעלה מחצה כשר ומחצה פסול** — כלומר, שקן אשה אחת אינו נחלק לשנים, אלא קן אשה שלם למעלה וקן אחרת למטה. וכל מקום שאין אתה יכול לחלק את הקינין, כגון אחד לזו ושנים לזו ושלשה לזו שאינן זוגות, וצריך לחלקן קן אחת פרידה אחת למעלה ופרידה אחת למטה, המרובה כשר כדפרישית. **משנה חטאת לזו ועולה לזו כו'** — הא נמי קאי אדתני לעיל [משנה א]: במה דברים אמורים — בבהן נמלך כו', וקאי אפירקא קמא [משנה ב], דקתני: עולה שנתערבה בחטאת, וחטאת שנתערבה בעולה, אפילו אחד בריבוא — ימותו, זהו בנמלך. אבל לא נמלך על תערובתו, ועשה קן שלם למטה — מחצה כשר ומחצה פסול. ואשמועינן: דאף על גב דאי אתי לאימלוכי אמרינן ליה לא תקריב, כדקתני "ימותו", השתא דלא נמלך אמרינן [ש]אחד [מהן] נעשה כדין, וכשר. לאפוקי מדרבא, דאמר בפרק

1 שְׁתַּיִם לָזוֹ וּשְׁתַּיִם לָזוֹ, שָׁלֹשׁ לָזוֹ וְשָׁלֹשׁ לָזוֹ, עֲשָׂה כּוּלָּן
2 לְמַעְלָה - מֶחֱצָה כָּשֵׁר וּמֶחֱצָה פָּסוּל. כּוּלָּם לְמַטָּה -
3 מֶחֱצָה כָּשֵׁר וּמֶחֱצָה פָּסוּל. חֲצִיָּם לְמַעְלָן וְחֲצִיָּם לְמַטָּן,
4 אֵת שֶׁלְּמַעְלָן, מֶחֱצָה כָּשֵׁר וּמֶחֱצָה פָּסוּל, וְאֵת שֶׁלְּמַטָּן,
5 מֶחֱצָה כָּשֵׁר וּמֶחֱצָה פָּסוּל. **משנה** אַחַת לָזוֹ וּשְׁתַּיִם
6 לָזוֹ, וְשָׁלֹשׁ לָזוֹ, וְעֶשֶׂר לָזוֹ, וּמֵאָה לָזוֹ, עֲשָׂה כּוּלָּם
7 לְמַעְלָה - מֶחֱצָה כָּשֵׁר וּמֶחֱצָה פָּסוּל. כּוּלָּן לְמַטָּה -
8 מֶחֱצָה כָּשֵׁר וּמֶחֱצָה פָּסוּל. חֲצִיָּה לְמַעְלָן וְחֲצִיָּה לְמַטָּן,
9 הַמְרוּבֶּה כָּשֵׁר. זֶה הַכְּלָל: כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה יָכוֹל
10 לְחַלּוֹק אֶת הַקִּינִּים שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִשֶּׁל אִשָּׁה אַחַת, בֵּין
11 לְמַעְלָן בֵּין לְמַטָּן - מֶחֱצָה כָּשֵׁר וּמֶחֱצָה פָּסוּל. וְכָל
12 מָקוֹם שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לַחֲלוֹק אֶת הַקִּינִּים עַד שֶׁיִּהוּ
13 מִשֶּׁל אִשָּׁה אַחַת בֵּין לְמַעְלָן בֵּין לְמַטָּן - הַמְרוּבֶּה
14 כָּשֵׁר. **משנה** חַטָּאת לָזוֹ עוֹלָה לָזוֹ, עֲשָׂה כּוּלָּן לְמַעְלָן
15 - מֶחֱצָה כָּשֵׁר וּמֶחֱצָה פָּסוּל. כּוּלָּן לְמַטָּה - מֶחֱצָה כָּשֵׁר
16 וּמֶחֱצָה פָּסוּל. חֲצִיָּה לְמַעְלָן וְחֲצִיָּה לְמַטָּן - שְׁתֵּיהֶן
17 פְּסוּלוֹת, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: חַטָּאת קְרֵיבָה לְמַעְלָן וְעוֹלָה לְמַטָּן.
18 **משנה** חַטָּאת וְעוֹלָה סְתוּמָה וּמְפוֹרֶשֶׁת, עֲשָׂה כּוּלָּן
19 לְמַעְלָן - מֶחֱצָה כָּשֵׁר וּמֶחֱצָה פָּסוּל. כּוּלָּן לְמַטָּן - מֶחֱצָה
20 כָּשֵׁר וּמֶחֱצָה פָּסוּל. חֲצִיָּה לְמַעְלָן וְחֲצִיָּה לְמַטָּן - אֵין כָּשֵׁר
21 אֶלָּא סְתוּמָה, וְהִיא מִתְחַלֶּקֶת בֵּינֵיהֶן. **משנה** חַטָּאוֹת
22 שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּחוֹבָה - אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא מִנְּיַן חַטָּאוֹת שֶׁבַּחוֹבָה.

חובה

תוספות

התערובות (זבחים עג,ב): השתא דאמור רבנן לא תקריב, אי מקריב — לא מרצה, כדמפרש התם. **משנה חטאת ועולה סתומה ומפורשת עשה שתיהן למעלה מחצה כשר ומחצה פסול חציין למעלה וחציין למטה אין כשר אלא סתומה ומתחלקת ביניהן** — הכי גרס להו רש"י בפרק חטאת העוף (זבחים סז,ב), [ופירש] הכי: שתי נשים שלקחו שלשה קינים בעירוב, זו צריכה עולה וקן שלם אחד לחטאת ואחד לעולה, דהיינו שתי עולות וחטאת, וזו צריכה שתי חטאות ועולה, ופירשו אחד מן הקינין פרידה אחת עולה לזו ופרידה חטאת לזו, ואחד מן הקנין הניחו סתומה ולא פירשו איזו פרידה חטאת ואיזו עולה, והשלישית פירשו איזו חטאת ואיזו עולה, אבל [שמות] בעלים לא נתפרשו. הרי חטאת לזו ועולה לזו, וקן סתומה, וקן מפורשת. וצריך להקריב שני קנין הללו סתם על שתיהן, העולות למעלה וחטאות למטה, ועולה לזו וחטאת לזו צריך להקריב לשם בעלים, ונתנום לכהן. עשה כולן למעלה כו', חציין למעלה כו' — אין כשר בכולם אלא קן סתומה, דהי מינייהו דעבד עולה והי מינייהו דעבד חטאת כשרה, כיון שכל קן [וקן] היה בפני עצמו. ומתחלקת ביניהן הואיל ובעירוב לקחו, האחת יצאת ידי חטאת, ואחת יצאת ידי עולה. ויקחו עוד קן ביניהן ויקרבו בתנאי: אם עולה ראשונה לרחל וחטאת ללאה — תהא בקן שניה זו עולה ללאה וחטאת לרחל, ואם חילוף — חילוף, כך פירש רש"י בזבחים דגרסינן "וסתומה" בוי"ו, ובשלש קינין מיירי. והרב רבינו אברהם פירש: דגרסינן "חטאת ועולה סתומה ומפורשת", כלומר, בשני קינין שאחת סתומה ואחת מפורשת, ונתערבה סתומה במפורשת, עשה שתיהן למעלה וכו', חציין למעלה — אין כשר אלא סתומה, פירוש: שיעור סתומה, עולה וחטאת מן הסתומה ומפורשת. והשתא מייירי שפירש בתערובת. ו"מתחלקת ביניהן", פירוש: שתעלה לשתיהן, פירוש: שכמו שיש ספק פסול לזו — כך יש לזו. שאף על פי שלבעלת הסתומה יש אחד מהן כשר ממה נפשך, ולבעלת המפורשת שמא שניהן פסולין, מכל מקום יתנו ביניהן ויביאו קן, ותאמר בעלת הסתומה: אם שלי כולו כשר ושלך כולו פסול — קן זה יהא כולו שלך. ואם אחד משלי כשר, שכולו נעשה למעלה או כולו למטה, [אם כן] שלך אי אפשר שלא יהא אחד כשר, יהא הקן הזה חציו שלי וחציו שלך. **משנה חטאות שנתערבו בחובה אין כשר אלא מנין חטאות שבחובה** — כלומר, למעלה שנינו בפרק קמא [משנה ב] דאין כשר אלא מנין חטאות שבחובה. ועתה רוצה לומר שבאותו מנין יש חילוק, שפעמים שעולה המנין למחצה כשר ומחצה פסול, ופעמים שעולה אותו המנין לפחות ממחצה. והשתא מפרש ואזיל כיצד: חובה שנים בחטאת — מחצה כשר ומחצה פסול, פירוש: בקיני חובה שיש בהם כפלים בחטאת, כגון שקרב מהן עולה אחת [ונשתיירו] שני חטאות [ועולה אחת] בשני קינין — מחצה כשר ומחצה פסול, שעולה שנשארה לא יוכל להקריב — כי שמא זהו שנקבע לחטאת, וחטאת המעורב לא יוכל להקריב עולה — כי אולי הוא גוזל העולה שנשאר, ועל כן לא יקרב אלא שני חטאות, וחטאת המעורב והעולה — פסולין, הרי לך מחצה כשר ומחצה פסול. [מכאן שייך לעמוד הבא] **חטאת שנים בחובה מנין שבחובה כשר** — פירוש: אחטאת שנתערבה בחובה קאי, וקאמר חטאת שנים בחובה, [כגון] שקרבה חטאת אחת מן השני קינים, ושתי עולות וחטאת אחת נשתיירו, הרי ארבעה פרידין עם חטאת המעורב, ואינו יכול להקריב שתי עולות — כי שמא יקח החטאת המעורב, וגם שתי החטאות לא יקריב — כי שמא יקח אותו שנקבע לעולה, על כן לא יקריב אלא חטאת אחת, הרי עולה לפחות ממחצה אותו מנין שבחובה. וכן כהאי גוונא תפרש הבבא שאחריה ד"וכן עולה שנתערבה בחובה". ונראה פירוש רבינו יצחק בר אשר,

חובה

רש"י

חובה שנים בחטאת — מחצה כשר ומחצה פסול, כגון שמונה פרידין דחטאת שנתערבו בשמנה פרידין שחציו עולה וחציו חטאת — הרי שנים עשר פרידין חטאת והארבעה פרידין עולה, והקריב חציין למעלה וחציין למטה, אותם שלמעלה — כולן פסולין, כי שמא כולם חטאות, ואותם שמונה של מטה — כשרים מהם ארבעה של חטאת, וארבעה של עולה פסולין, וזהו חובה שנים בחטאת, כלומר, שנתערבו שמנה חטאות שם ובחובה אין כי אם ארבעה חטאות, וגם זהו מנין שבחובה כשר, שאין כשר שם אלא ארבעה חטאות. [חטאת] שנים בחובה, כגון ששה עשר פרידין של חטאת, ושמנה של חובה ארבעה פרידין עולה וארבעה פרידין חטאת, ועשה שנים עשר למעלה ושנים עשר למטה, מנין שבחובה — כשר. דשנים עשר של מעלה כולן פסולין — שמא חטאות הם, ושנים עשר של מטה ארבעה פסולין — שמא עולות הן, ושמונה חטאות — כשרים ממה נפשך, הרי חטאות כשרים במנין כל החובה בין עולה בין חטאת. ומיהו חטאת שנים בחובה אין לישבו מענין חובה שנים בחטאת, וכן תפרש הבבא שאחריה. והרב רבינו אברהם פירש שהקינין סתומות גבי חובה שנים בחטאת, שהקינין היו סתומות שנים, והחטאות שני פרידין, ועשאן חציין למעלה וחציין למטה — מחצה כשר ומחצה פסול. כי שמא שתי חטאות קרבן למעלה ועולה מן הסתומה, ולמטה שתי חטאות ועולה. "חטאת שנים בחובה", כלומר, חטאת פי שנים שנתערבו בחובה, שהיה החטאות ארבעה פרידין

חוֹבָה שְׁנַיִם בְּחַטָּאת - מֶחֱצָה כָּשֵׁר וּמֶחֱצָה פָּסוּל. חַטָּאת שְׁנַיִם בְּחוֹבָה - הַמִּנְיָן שֶׁבַּחוֹבָה כָּשֵׁר. וְכֵן עוֹלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּחוֹבָה - אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא מִנְיָן עוֹלוֹת שֶׁבַּחוֹבָה. חוֹבָה שְׁנַיִם בְּעוֹלָה - מֶחֱצָה כָּשֵׁר וּמֶחֱצָה פָּסוּל. עוֹלָה שְׁנַיִם בְּחוֹבָה - הַמִּנְיָן שֶׁבַּחוֹבָה כָּשֵׁר. **משנה** הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: "הֲרֵי עָלַי קֵן כְּשֶׁאֵלֵד זָכָר", יָלְדָה זָכָר - מְבִיאָה שְׁתֵּי קִנִּים, אַחַת לְנִדָּרָהּ וְאַחַת לְחוֹבָתָהּ. נְתָנָתַן לַכֹּהֵן, הַכֹּהֵן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שָׁלֹשׁ פְּרִידִין מִלְּמַעְלָן וְאַחַת מִלְּמַטָּן. לֹא עָשָׂה כֵן, אֶלָּא שְׁתַּיִם מִלְּמַעְלָן וּשְׁתַּיִם מִלְּמַטָּן וְלֹא נִמְלַךְ - צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד פְּרִידָה אַחַת וְיַקְרִיבֶנָּה מִלְּמַעְלָן, מִמִּין אֶחָד; מִשְּׁנֵי מִינִין - תָּבִיא שְׁתַּיִם. פֵּרְשָׁה נִדְרָהּ - צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד שָׁלֹשׁ פְּרִידִים, מִמִּין אֶחָד. מִשְּׁנֵי מִינִין - תָּבִיא אַרְבַּע. קָבְעָה נִדְרָהּ - צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד חָמֵשׁ פְּרִידִין, מִמִּין אֶחָד; מִשְּׁנֵי מִינִין - תָּבִיא שֵׁשׁ. נְתָנָתַן לַכֹּהֵן וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מַה נָּתְנָה, וְהָלַךְ הַכֹּהֵן וְעָשָׂה וְאֵין יוֹדֵעַ מֶה עָשָׂה - צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד פְּרִידִין, אַרְבַּע לְנִדָּרָהּ, וּשְׁתַּיִם לְחוֹבָתָהּ, וְחַטָּאת אַחַת.

בן

והחובה שני פרידין, ועשה חציין למעלה וחציין למטה, המנין שבחובה — כשר, דהיינו שני חטאות. דשלשה חטאות נעשו למעלה וזן פסולין, ושני חטאות ועולה נעשו למטה. **משנה האשה שאמרה הרי עלי קן אם אלד זכר.** ביולדת עניה מיירי, דאילו עשירה מביאה כבש לחובתה. **ילדה זכר מביאה שני קינין כו' נתנתן לכהן** — [אילו היה נמלך בה היה] צריך לעשות שלש למעלה לפי שקן נדבה קרב כולו עולה, ולא עשה כן אלא קרב שתים למעלה ושתים למטה, ולא נמלך בה לדעת על מה הביאתו. [ונמצא] נפסל מהן פרידה אחת, וצריכה שתביא עוד פרידה [אחרת] ויקרבנו למעלה. **ממין אחד.** כלומר, הדין הזה כשכולם ממין אחד. ומשני מינים תביא שנים, כלומר, אם הראשונים ממין אחד שהיו שני הקנין [של נדר ושל נדבה] תורים או בני יונה, תביא עוד פרידה מאותו המין לעולה ויצאה ידי הכל, שמקן שהקריב כהן ראשון יצאה ידי חובת לידתה שהרי לשם חובה קרב, והשני נשאר לנדרה ונפסל גוזל אחד מהן בעשיית מטה, והרי יהיה זה תחתיו. ואם הראשונים משני מינין היו קן תורין וקן בני יונה, תביא שתים תור ובן יונה ויקריב שתים למעלה, משום דמספקא לן איזה קן משנים הראשונים קרב אחרון והוא לנדרה, ונפסל ממנו פרידה אחת וצריכה להשלימו מאותו המין כדתנן לעיל [פרק א משנה ה]: אין מביאין תורין כנגד בני יונה וכו'. **פירשה נדרה** — צריכה שתביא שלשה פרידין, [שתים] למעלה [ואחת למטה]. **ממין אחד** — כלומר, [כשנדרה "הרי עלי קן"] — פירשה את המין שתביא], אם ידעה שלא נתנה לכהן אלא מין אחד והקריבו הכהן בזה הענין, [ושכחה] ואינה יודעת איזה מין פירשה, מביאה שלש פרידין. כיצד? אם נתנה השני קינין תורין, מביאה תור אחד לזווג לפסול, ושני בני יונה כי שמא נדרה בני יונה. ומשני מינין תביא ארבעה, אם יודעת שנתנה לכהן שני מינין קן תורין וקן בני יונה, ואינה יודעת מה הקריב כהן באחרונה או תורים או בני יונה. אם לא ידעה מה פירשה לנדרה תביא ארבעה. כיצד? שמא תורים הקריב באחרונה וצריכה להביא תור לזווג לפסול, ועוד שני בני יונה כי שמא נדרה בני יונה, ושמא הקריב באחרונה בני יונה וצריכה להביא בן יונה לזווג לפסול, ועוד שתי תורין כי שמא נדרה תורין, ולכך תביא ארבעה שתי תורים ושני בני יונה. והכי נמי מצי למינקט במין אחד שצריכה ארבעה אם אינה יודעת איזה מין נתנה לכהן או שני קינין תורים או שני קינין בני יונה, אבל ניחא ליה למינקט ביודעת מה נתנה. **קבעה נדרה צריכה שתביא עוד חמשה פרידין.** למעלה ממין אחד. פירוש: קבעה נדרה עם חובתה, שאמרה "הרי עלי קן [אם אלד זכר] להביאה עם חובתי", ופירשה ואינה יודעת מה פירשה, ולקרבן גדול ביחד איבוונא, וצריכה להביא שלשה עולות ביחד. אם היתה יודעת מאיזה מין פירשה, ויודעת שלא הביאה אלא ממין אחד אל הכהן, כיצד? אם יודעת שנתנה לכהן שתי קנין תורין, ועשאן הכהן קן אחד למעלה וקן אחד למטה, ונפסל גוזל אחד, והיא קבעה נדרה יחד עם חובתה ולכך אינה יכולה להביא פחות משלשה עולות. וכן הדין אם באתה להקריב [יחד נדרה וחובתה] פטורה בשני קינין, ומהן פרידה אחת לחטאת ופרידה אחת לעולת חובתה, ולאחר זמן [נמי] שמביאה נדרה צריכה להביא עוד שלשה פרידין, שני פרידות — לנדרה, ואחד — לקביעותה, שאינה יכולה להביא פחות משלשה עולות, והפרידה שלישית צריכה להיות ממין שקרבה כבר עולת חובתה, שהרי אמרה "עם חובתי". ונדרה, אם מביאה בפני עצמו — תביא עם אחד שממין חובתה. ועתה שהביאה שתי קינין תורין, אם נעשו בהכשר שלשה למעלה ואחד למטה — נפטרה בכך, ועתה שנפסל האחד — תביא שלשה פרידין תורין, שאינה יכולה להביא פחות משלשה, שתים — לנדרה, ואחת — לקביעותה. ושמא פירשה להביא לנדרה בני יונה, דהאי קבעה נדרה אאינה יודעת מה פירשה קאי, ולכך תביא עוד שני פרידין בני יונה, שעתה מביאה שלשה עולות מתורים ופרידה מהן מעין חובתה, ושני בני יונה לנדרה שאינה מסופקת אלא מנדרה, הרי לך חמישה פרידין שלשה מאותו מין שנתנה לכהן ושנים ממין אחר. **משני מינין תביא שש** — אם יודעת שנתנה לכהן קן תורים וקן בני יונה, ואינה יודעת איזה קרב באחרונה, ואינה יודעת מאיזה מין פירשה להביא לנדרה, תביא שש פרידין. שמא תור קרבה באחרונה והאחד נפסל, וצריכה שלשה בני יונה, אחד ממין עולת חובתה, ושנים — לפי ששמא נדרה בני יונה, ועוד שתי תורים — כי שמא נדרה תורים, או שמא קן בני יונה קרב באחרונה, וצריכה להביא שלשה תורים ושני בני יונה, ולכך תביא שש, קן תורים וקן בני יונה — משום ספק נדרה, ועוד תור אחד ובן יונה אחד — לפי שצריכה להביא ממין חובתה ואינה יודעת מאיזה מין. **נתנתן לכהן ואינה יודעת מה נתנה** — אם תורים אם בני יונה או קן אחד מזה וקן אחד מזה. ואין ידוע מה עשה, אם כולן למטה או חציין למעלה וחציין למטה. נמצאת שלא יצאה אפילו חובת לידתה, דשמא כולם למעלה ואין כאן חטאת, או שמא כולם למטה ואין כאן עולות. צריכה שתביא עוד ארבעה פרידין לנדרה, לספק פירושה משני מינין. ושתים לעולת חובתה, תור ובן יונה, שמא הראשונים כולם למטה נעשו ואינה יודעת מאיזה מין והכל הולך אחר החטאת, וצריכה להביא עולה מאותו מין. או שמא ראשונים חציין למעלה וחציין למטה ובקן שקרבה ראשון יצאה ידי חובתו, והיא קבעה עולה מאותו מין עם נדרה, ואינה יודעת איזה מין היה, הילכך תביא עוד עם ספק פירושה תור ובן יונה. ממה נפשך, אם קן שקרב ראשון תורים היו וקרב מהן עולה למעלה והיא לחובתה — הרי היא מביאה עכשיו תור עם נדרה משום קביעותה, ואם מבני יונה והוקבע להביא עולת יונה עם נדרה — הרי מביאתו. ואם כולן למטה נעשו וצריכה להביא עולתה מאותו המין — הרי משתים שהיא מביאה עכשיו לחובתה יעלה אחד מהן, והשני נדבה. וחטאת אחת מביאה מאיזה מין שתרצה, משום שמא הראשונים כולם למעלה נעשו, והרי לו זוג ממינו לעולה משתים שהביאה לחובתה משני מינין, ואף על פי שכבר קרב עולת חובתה — אין צריכה לדקדק להביא חטאת מאותו מין הראשון לרבנן דפליגי לעיל [פרק א משנה ה] עליה דבן עזאי, דקסברי הכל הולך אחר חטאת, הלכך הואיל ועל כרחך תביא שתי עולות תזווג לו אותו שממינו ודיה.

בן

ואם היו הפרידים שבקיני **הַחוֹבָה** הסתומות פי **שְׁנַיִם בְּחַטָּאת** שנתערבה בהן, כגון שנתערבו שתי פרידים המפורשות לחטאות בשתי קינים [שהן ארבע פרידים] סתומות, שבסך הכל הן שש פרידים [ארבע חטאות ושתי עולות], ואם היה הכהן נמלך, היה מקריב שתי פרידים מקיני החובה למטה לחטאת ושתי פרידים האחרות למעלה לעולה, ואת שתי הפרידים המפורשות לחטאת היה עושה למטה, והוא לא נמלך, אלא עשה את הכל מחצה למעלה ומחצה למטה, הדין הוא, שמֶחֱצָה מכל הפרידים **כָּשֵׁר** ומֶחֱצָה שני **פָּסוּל**. כי יש לחשוש שעשה למעלה את שתי החטאות המפורשות ועוד אחת מהסתומות, ושלש הפרידים האחרות מהן עשה למטה, ונמצא שעשה מקיני החובה הסתומות עולה אחת ושלש חטאות במקום שתי עולות ושתי חטאות, ונפסלה בהן חטאת אחת, וכן נפסלו שתי החטאות שנעשו למעלה. באופן זה כשרות מהתערובת שתי חטאות ועולה אחת, שהן שלש פרידים, והן מחצה מכמות כל הפרידים. וכיוצא בזה בכל כמות שהיא, כאשר מנין הפרידים שבקינים הסתומות כפול ממנין החטאות שנתערבו בהן.

ואם היו הפרידים שהן **לַחַטָּאת** פי **שְׁנַיִם** בַּפרידים שבקיני **הַחוֹבָה** הסתומות בהן נתערבו, כגון שנתערבו ארבע פרידים מפורשות לחטאות בקן סתומה אחת [שבה שתי פרידים], שבסך הכל הן שש פרידים [חמש חטאות ועולה אחת], ואם היה הכהן נמלך, היה מקריב מהקן הסתומה אחת למעלה ואחת למטה ואת ארבע הפרידים המפורשות לחטאת היה מקריב למטה, והוא לא נמלך אלא עשה הכל מחצה למעלה ומחצה למטה, הדין הוא, שכפי **הַמִּנְיָן** של הפרידים **שֶׁבְּקִיני הַחוֹבָה, כָּשֵׁר**. כי יש לחשוש שעשה למעלה שלש מן החטאות, ולמטה עשה את החטאת הרביעית ואת הקן הסתומה, ונפסלו כל שלש החטאות שקרבו למעלה, וכן נפסלה העולה שבקן הסתומה שנעשתה למטה ולא למעלה. אבל שתי חטאות כשרות, זו מהקן הסתומה שנעשתה למטה, וזו מארבע החטאות שנעשתה למטה, והן כמנין הפרידים שבקן החובה. וכיוצא בזה בכל כמות שהיא, כאשר מנין החטאות שנתערבו בקינים הסתומות כפול ממנין הפרידים שבקינים.

המשנה מבארת שדין זה הוא גם בעולות וקיני חובה שהוקרבו כשהן מעורבות: **וְכֵן** פרידים המפורשות **לְעוֹלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּקַן חוֹבָה** סתומה, ומנין העולות הוא כמנין הפרידים שבקיני החובה, כגון שנתערבו שתי עולות בקן אחת או ארבע עולות בשתי קינים, ועשאן הכהן מחצה למעלה ומחצה למטה, **אֵין כָּשֵׁר** מהתערובת **אֶלָּא כְּמִנְיַן הָעוֹלוֹת שֶׁבְּקַן הַחוֹבָה**, שאם נתערבו שתי עולות בקן אחת כשירה מכל התערובת רק עולה אחת, ואם נתערבו ארבע עולות בשתי קינים כשרות רק שתי עולות, וכן הלאה. ואם היו הפרידים שבקיני **הַחוֹבָה** הסתומות פי **שְׁנַיִם בָּעוֹלָה** שנתערבה בה, כגון שנתערבו שתי פרידים המפורשות לעולה בשתי קינים [שהן ארבע פרידים], שבסך הכל הן שש פרידים, ארבע מהן עולות ושתים חטאת. ועשה הכהן את הכל מחצה למעלה ומחצה למטה, מֶחֱצָה מכל הפרידים **כָּשֵׁר** ומֶחֱצָה שני **פָּסוּל**, וכגון באופן האמור, כשרות מהתערובת שתי עולות וחטאת אחת, שהן מחצה מכמות כל הפרידים. וכיוצא בזה בכל כמות שהיא, כאשר מנין הפרידים שבקינים הסתומות כפול ממנין העולות שנתערבו בהן. ואם היו הפרידים שהן **לְעוֹלָה** פי **שְׁנַיִם** בַּפרידים שבקיני **הַחוֹבָה** הסתומות בהן נתערבו, כגון שנתערבו ארבע פרידים מפורשות לעולות בקן סתומה אחת [שבה שתי פרידים], שבסך הכל הן שש פרידים, חמש מהן עולות ואחת מהן חטאת, ועשה הכהן את הכל מחצה למעלה ומחצה למטה, הדין הוא, שכפי **הַמִּנְיָן** של הפרידים **שֶׁבְּקִיני הַחוֹבָה כָּשֵׁר**, וכגון באופן האמור, כשרות מהתערובת שתי עולות, כמנין הפרידים שבקן החובה. וכיוצא בזה בכל כמות שהיא, כאשר מנין העולות המפורשות שנתערבו בקינים הסתומות כפול ממנין הפרידים שבהן. הכל כפי שנתפרש לעיל לגבי חטאות שנתערבו בקינים סתומות, שכאמור שם לגבי חטאות, כן הוא כאן לגבי עולות.

משנה ו

המשנה מביאה אופן של יולדת שעליה להביא קן חובה, שהתנדבה להביא קן נוסף, וטעויות שונות שיתכן שייעשו בקרבנות אלו, כאשר חובותיה גדלים והולכים בעקבות אותן טעויות: **הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה הֲרֵי עָלַי** להביא **קֵן** – שני עופות, **כְּשֶׁאֵלֵד** בן **זָכָר**, וקן זה קן נדבה הוא שהוא שתי עולות, אם אכן **יָלְדָה** בן **זָכָר**, הרי היא **מְבִיאָה שְׁתֵּי קִנִּים, אַחַת לְנִדְרָהּ**, והוא שתי עולות כאמור, **וְאַחַת לְחוֹבָתָהּ**, שכל יולדת חייבת להביא קן על לידתה, ובקן זה האחד חטאת והאחד עולה. **נְתָנָתָן לַכֹּהֵן, הַכֹּהֵן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שָׁלֹשׁ פְּרִידִין מִלְּמַעְלָן**, לפי ששלש מהן הן עולות, שתים לנדרה ואחת לחובתה, **וּפרידה אַחַת מִלְּמַטָּן**, לפי שהיא חטאת הבאה לחובתה.

כאשר טעה הכהן בהקרבתן של הקינים, יש בכך כמה וכמה חילוקי דינים: א. אם **לֹא עָשָׂה כֵּן** הכהן, להקריב שלש למעלה ואחת למטה, **אֶלָּא שְׁתַּיִם** מהן הקריב **מִלְּמַעְלָן וּשְׁתַּיִם** מהן **מִלְּמַטָּן**, לפי שחשב ששתי קיני חובה הן, וכגון שסבר שילדה בהיותה זבה, שנתחייבה קן לזיבתה וקן ללידתה ובשתיהן פרידה אחת חטאת והאחרת עולה, **וְלֹא נִמְלַךְ** בה לשאול האם כן הוא כפי מחשבתו, ונמצא שעשה חטאת אחת תחת עולה, שהיה עליה להביא שלש עולות וחטאת אחת והוא עשה שתי עולות ושתי חטאות, וחסרה לה עולה אחת, ועל כן **צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד פְּרֵידָה אַחַת וְיַקְרִיבֶנָּה מִלְּמַעְלָן** לקרבן עולה החסר לה. וכל זה כאשר שתי הקינים שהביאה היו **מִמִּין אֶחָד**, ששתיהן תורים או שתיהן בני יונה, ועל כן תביא עוד פרידה לקרבן עולה מהמין שהביאה מקודם.

ב. **וְאִם** שתי הקינים שהביאה היו **מִשְׁנֵי מִינִין**, שאחת תורים והאחרת בני יונה, והקריב מכל מין אחת למעלה ואחת למטה, ואין ידוע איזו קן קרבה אחרונה, **תָּבִיא** עוד **שְׁתַּיִם** [–שתי פרידים], אחת תור והאחרת בן יונה. טעם הדבר הוא, משום ששנינו לעיל (פ"ב מ"ה) שאין מביאים תור כנגד בן יונה ולא בן יונה כנגד תור, דהיינו שקן צריכה להיות ממין אחד ולא משנים, וכיון שהביאה שתי קינים משני מינים, והקן שהקריב הכהן ראשונה ועשה בה אחד למעלה ואחד למטה עלתה לחובתה, והקן האחרת באה לנדרה ונפסלה בה הפרידה שהקריב למטה ועליה להביא פרידה אחרת לעולה, הרי שאם היה הקן השני קן של תורים, נפסל תור ועליה להביא תור אחר לעולה, ואם היה קן של בני יונה נפסל בן יונה ועליה להביא בן יונה אחר. מפני הספק עליה להביא תור ובן יונה.

ג. ואם כאשר נדרה להביא קן, **פְּרֵשָׁה נִדְרָהּ** שתביאנו ממין מסויים, מתורים או מבני יונה, ואינה זוכרת איזה מין פירשה, הרי מחמת הספק היתה מחוייבת להביא לנדרה משני המינים, ועל כן היה עליה להביא שלש קינים, אחת לחובתה ושתים לנדרה, לחובתה מאיזה מין שתרצה, ולנדרה קן של תורים וקן של בני יונה, וכיון שלא עשתה כן אלא הביאה לנדרה מין אחד, וכאמור לעיל נפסלה פרידה אחת בקן של נדרה שהיה על הכהן לעשותה עולה ועשאה חטאת, באופן זה היא **צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד שָׁלֹשׁ פְּרִידִין**, פרידה אחת לעולה מהמין שהביאה, והיא באה תחת זו שנפסלה, ועוד שני פרידים מהמין השני מפני הספק איזה מין התחייבה. וכל זה כאשר שתי הקינים שהביאה היו **מִמִּין אֶחָד**, ששתיהן היו של תורים או שתיהן היו של בני יונה, שעל כן תביא עוד פרידה לקרבן עולה מהמין שהביאה מקודם, שנפסלה בו פרידה אחת. וכגון, שמלכתחילה הביאה שתי קינים של תורים, אחת לחובתה ואחת לנדרה, והרי היא חייבת מספק עוד קן של בני יונה לנדרה, ועשה הכהן מכל קן שהביאה אחד למעלה ואחד למטה, ונפסל תור מקן נדרה משום שנעשה כחטאת ולא כעולה, עליה להביא עוד תור ושני בני יונה, תור תחת התור שנפסל ושני בני יונה מפני הספק שמא נדרה להביא בני יונה דווקא.

ד. **וְאִם** שתי הקינים שהביאה לחובתה ולנדרה היו **מִשְׁנֵי מִינִין**, שאחת היא של תורים והאחרת של בני יונה, ואין ידוע איזו קן קרבה ראשונה ואיזו קרבה שניה, **תָּבִיא** עוד **אַרְבַּע** פרידים, שתי תורים ושני בני יונה, וכולן לקרבנות עולה. טעם הדבר הוא שכיון שאין ידוע איזו קן קרבה לנדרה, אם קן התורים או קן בני היונה, אין ידוע מה עליה להשלים עבור מה שנפסל, אם תור או בן יונה, וכן אין ידוע אם הקריבה לנדרה תורים ומספק היא חייבת לנדרה עוד קן של בני יונה, או שהקריבה לנדרה בני יונה ומספק היא חייבת לנדרה עוד קן של תורים, ואינה יוצאת מידי ספיקות אלו עד שתביא שתי קינים, קן

המשך בעמוד קנח

המשנה מביאה דעה החולקת על הדין האחרון: **בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר**, עליה להביא **שְׁתֵּי חַטָּאוֹת**, תור ובן יונה. דעתו היא שמין הקן נקבע לא על פי החטאת, כדעת חכמים, אלא על פי הראשון שקרב, ויש לחשוש שמא קרבה עולת חובתה ממין אחר והיא כשירה, ונתחייבה בחטאת מאותו מין, ועל כן עליה להביא שתי חטאות משני המינים.

המשנה מסיימת במשל דומה שבו ממעט נעשה הרבה, כשם שנוכחנו באופן המתואר לעיל שהגיעה האשה מחיוב קטן לידי חיוב כפול: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ** אודות האיל, **שִׁכְּשֶׁהוּא חַי קוֹלוֹ אֶחָד, וְאִילּוּ כְּשֶׁהוּא מֵת קוֹלוֹ שִׁבְעָה**, דהיינו שיש בו שבעה קולות. מבארת המשנה את דבריה, **כֵּיצַד קוֹלוֹ שִׁבְעָה, מִשְּׁתֵּי קַרְנָיו** עושים **לְשִׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת, מִשְּׁתֵּי שׁוֹקָיו** עושים **לִשְׁנֵי חֲלִילִים, עוֹרוֹ** משמש **לְתוֹף, מֵעָיו לִנְבָלִים, בְּנֵי מֵעָיו לְכִנּוֹרוֹת.**

המשנה מביאה דעה הסוברת כי קולו שמונה: **וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף צַמְרוֹ לַעֲשׂוֹת תְּכֵלֶת**, והיינו תכלת שבמעיל הכהן הגדול, ויש בו פעמונים המשמיעים קולם, והוא קול שמיני הנעשה מהאיל.

כוונת המשנה בכל זה, שהרי זה דבר פלא שמשמת האיל מנין קולותיו מתרבה ונעשה פי שבע מאשר בחייו, וכיוצא בדבר כאן, שמתחילה היתה מחוייבת ארבע פרידים בלבד, ועתה מפני כל הספיקות מוטל עליה להביא עוד ועוד, עד שלבן עזאי עליה להוסיף ולהביא שמונה פרידים נוספות.

אגב המשל שהביאה המשנה, אודות האיל המשמיע קולות במותו יותר מאשר בחייו, מביאה המשנה ענין דומה אצל זקני תלמידי חכמים, שדווקא בעת זקנותם והחלשות גופם, מוסיפים חכמה: **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר, זְקֵנֵי עַם הָאָרֶץ כָּל זְמַן שֶׁהֵם מַזְקִינִים דַּעְתָּן מִיטַּרְפָּת** [–מתערבבת ומתבלבלת] **עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב יב כ) **'מֵסִיר שָׂפָה לְנֶאֱמָנִים וְטַעַם זְקֵנִים יִקָּח'**, הרי שניטלת החכמה מן הזקנים שאינם תלמידי חכמים, **אֲבָל זְקֵנֵי תוֹרָה אֵינָן כֵּן, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהֵם מַזְקִינִים דַּעְתָּם מִתְיַשֶּׁבֶת עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב יב יב) **'בִּישִׁישִׁים חָכְמָה וְאוֹרֶךְ יָמִים תְּבוּנָה'**, הרי שהישישים מתברכים בחכמה ובתבונה שהם קונים באריכות ימיהם.

הדרן עלך במה דברים
וסליקא לה מסכת קנים

המשך ביאור למס' קנים ליום רביעי עמ' ב

תורים וקן בני יונה, ותתנה ותאמר, אם מלכתחילה נתחייבתי בתורים לנדרי, וקרבה לנדרי קן התורים, ונפסל תור אחד, תור אחד משני התורים הללו יהיה תחתיו והתור השני הוא נדבה, ואם קרבו לנדרי בני היונה [ונתחייבתי בתורים כאמור] יהיו לנדרי שתי התורים, ובין כך ובין כך שני בני היונה יהיו לנדבה, ואם מלכתחילה נתחייבתי בבני יונה לנדרי, וקרבה לנדרי קן בני היונה, ונפסל בן יונה אחד, בן יונה אחד משני בני היונה הללו יהיה תחתיו ובן היונה השני הוא נדבה, ואם קרבו לנדרי התורים [ונתחייבתי לנדרי בבני יונה כאמור], יהיו לנדרי שני בני היונה, ובין כך ובין כך שתי התורים יהיו לנדבה.

ה. ואם גם **קָבְעָה נִדְרָהּ** להביאנו עם חובתה, דהיינו שאמרה 'הרי עלי קן להביאנה עם הקן בה אני מחוייבת ללידתי', נתחייבה בכך להביא את נדרה עם חובתה יחד, וכיון שפירשה את נדרה ואינה יודעת מה פירשה, אם תורים או בני יונה, כדלעיל, נמצא שמפני הספק נתחייבה בתחילה להביא עם קן חובתה עוד שתי קינים משני המינים, קן תורים וקן בני יונה, ועתה שהביאה שתי קינים בלבד וממין אחד, לא יצאה ידי נדרה, שמא נדרה להביא מן המין השני, ועליה להביא קן נוספת מן המין השני ולהוסיף ולהביא עמו עוד עולה אחת במקום עולת חובתה על מנת שתבוא קן זו של המין השני עם עולת חובתה. אמנם גם בזה אין די, שהלא נפסלה עולה אחת מהקן שהביאה לנדרה כיון שהכהן עשה פרידה אחת למטה כדין חטאת, ושמא הוא הקן שנתחייבה לנדרה ואין די שתשלים את אותה פרידה לבדה, שהלא על הקן כולו לבוא עם עולת חובתה יחד, ונמצא שעליה להביא קן זו כולה ולא רק את זו שנפסלה ודווקא יחד עם עולת חובתה, ועל כן היא **צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד חָמֵשׁ פְּרִידִין** שיקרבו לעולה למעלה, אחד ממין חובתה, ועוד שתי תורים ושני בני יונה לנדרה, ובזה יצאה ידי כל הספיקות, שהביאה את נדרה עם עולת חובתה. וכל זה כאשר הביאה מתחילה את חובתה ואת נדרה **מִמִּין אֶחָד**. דוגמא לדבר, שהביאה קן חובתה וקן נדרה מתורים, ונפסל תור אחד מקן נדרה. אין די שתביא תור אחר תמורתו, אלא עליה להביא את הקן כולו ולהביא עוד תור עבור עולת חובתה על מנת שיבואו יחד. ועוד עליה להביא קן מבני יונה לספק נדרה, שמא נדרה להביא בני יונה דווקא, ותביא את כולם יחד, על מנת שיבואו התורים ובני היונה עם עולת חובתה, ונמצא שבסך הכל עליה להביא חמש פרידים נוספות.

ו. ואם שתי הקינים שהביאה לחובתה ולנדרה היו **מִשְּׁנֵי מִינִין**, שאחת תורים והאחרת בני יונה, ואין ידוע איזו קן קרבה ראשונה לחובתה, **תָּבִיא** עוד **שֵׁשׁ** פרידים, שלשה תורים ושלשה בני יונה. טעם הדבר הוא, שכיון שעליה להביא את שתי הקינים הבאות לנדרה יחד עם עולת חובתה, עליה להביא עולה זו מאותו מין שבאה חטאת חובתה, וכיון שאינה יודעת מאיזה מין קרבה קן חובתה, אינה יודעת איזו עולה להביא לחובתה עתה יחד עם הקינים הבאות לנדרה, אם תור או בן יונה, ומספק עליה להביא את שניהם. נמצא שעם שתי הקינים הבאות לנדרה, שתי תורים ושני בני יונה, עליה להביא עוד תור ובן יונה לספק עולת חובתה [ואחד מהם נדבה שהלא חייבת אחד בלבד], ובסך הכל ששה פרידים.

ז. ואם אשה זו, שנדרה קן ופירשה נדרה ואינה יודעת מה פירשה, **נְתָנָתָן** [–האשה נתנה את הקינים] **לַכֹּהֵן, וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מָה נָּתְנָה**, אם תורים או בני יונה או שקן אחת תורים וקן אחרת בני יונה, **וְהָלַךְ הַכֹּהֵן וְעָשָׂה** את הקינים והקריבן, **וְאֵין יוֹדֵעַ מָה עָשָׂה** בהן, אם עשאן כולן למעלה, כלומר שכולן עולות, או שעשאן כולן למטה, שכולן חטאות, או מחצה עולות ומחצה חטאות, נמצא שמפני הספק אף ידי חובתה לא יצאה, שמא עשה הכל חטאת ואין כאן עולה או שמא עשה הכל עולה ואין כאן חטאת, על כן היא **צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד פְּרִידִין אַרְבַּע** לעולות **לְנִדְרָהּ**, שתי תורים ושני בני יונה, שמא נדרה תורים או שמא נדרה בני יונה, **וְעוֹד שְׁתַּיִם לְעוֹלַת חוֹבָתָהּ**, תור ובן יונה, שמא בקן חובתה היתה החטאת כשירה ונתחייבה בעולת חובתה מאותו מין, וכיון שאין ידוע איזה מין היה, עליה להביא תור ובן יונה, **וְעוֹד חַטָּאת אַחַת** מאיזה מין שתרצה, שמא עשה הכל למעלה ונמצא שלא הביאה חטאת כלל. ומה שיכולה היא להביאנה מכל מין שתרצה ואין אומרים שמא קרבה עולת חובתה מן המין השני ונתחייבה להביא את החטאת מאותו מין, משום שמין הקן נקבע בחטאת ולא בעולה. וכיון שנפסלה החטאת יכולה להביא את החטאת מכל מין שתרצה, והעולה שהיא מאותו מין שבשתים [תור ובן יונה] שהיא מביאה לחובתה תעלה כבת זוגה, ואילו העולה הראשונה נפסלת משום שאין לה בן זוג. והעולה מכל זה שהיא צריכה להביא עוד שבעה פרידים, שלשה תורים ושלשה בני יונה ועוד אחת מאיזה מין שתרצה.

רש"י

בן עזאי אומר שתי חטאות. בן עזאי לטעמיה דלעיל [פרק א משנה ה], דאמר: הכל הולך אחר הראשון, וכיון דאיכא לספוקי שמא הראשונים למעלה נעשו וכבר יצאה ידי עולתה, צריכה להביא חטאת מאותו המין, והיא אינה יודעת איזה מין היה, לפיכך תביא שתי חטאות משני מינין. וחטאות הללו אינן נאכלות, שהרי על הספק באות, ואין מליקתן מליקה להתירן באכילה, כי שמא קרבה כבר חטאתה בראשונות. והכא נמי בשנדרה תחילה ואינה יודעת מה פירשה, לא היתה צריכה אלא ארבע פרידות לנדרה, ושתים לחובתה אחד לעולה ואחד לחטאת, ועכשיו שכבר הביאה ארבעה פרידין, צריכה להביא עוד ארבעה לנדרה וארבעה לחובתה, כך פירשה רבינו עליו השלום בזבחים [דף סח,א]. ורבינו יצחק בר יהודה פירש שיטה אחרת: שני קנים, אחד קבעה לנדרה שאמרה "קן זה יהא לחובתי", וקבעה אחד לעולה ואחד לחטאת, ועשה הכהן שנים למעלה ושנים למטה ואינו יודע איזה למעלה ואיזה עשה למטה, וגם היא שכחה מה שפירשה לנדרה בשעת נדר, לפיכך צריכה להביא ארבעה פרידין: שתי תורים ושני בני יונה לנדרה, דשמא אותן שקבעה לנדרה שתיהן נעשו למטה ולא יצאת ידי נדרה כלל, וצריכה שתי קנין משני מינין לספק פירושה; וחטאת אחת ממין הראשונים תביא עכשיו תור לחטאת, שמא חטאת הראשונה נעשית למעלה ופסולה. אבל לעולת חובתה אינה צריכה להביא ממה נפשך, דאם אותם תורים שקבעה לנדרה נעשו שתיהן למטה, אם כן חובתה נעשית כולה למעלה ויצאת ידי חובתה מעולה; ואם חובתה נעשית עולה למטה וחטאת למעלה, אם כן נדרה נמי נעשית אחת למעלה ואחת למטה ויצאתה ידי נדרה מתור אחת, ושתי תורים שהביאה עכשיו באחת יצאת ידי נדרה ובאחת ידי עולת חובתה; ואם חובתה נעשית כולה למטה והחטאת כשר והעולה פסולה, יהיה אחד לעולת חובתה ואחד לנדבה, כי נדרה היה כולו למעלה. וחטאת שמביאה עכשיו תביא על הספק ולא תאכל, ואם היו הראשונים יונים תביא עכשיו בן יונה, ועולה אינה צריכה ממה נפשך כמו שאמרנו בתורים. ומשני מינין, כגון אם שכחה איזה מין קבעה לנדרה ואיזה קבעה לחובתה, וגם שכחה מה שפירשה בשעת הנדר, ועשה הכהן כל מין ומין אחת למעלה ואחת למטה, שהיה סבור ששניהם חובות סתומות — תביא לנדרה שתי תורין ושני בני יונה, לפי שאינה יודעת איזה מין קבעה לנדרה ואי זה קבעה לחובתה, וגם שני מינים צריכה לחטאת לזווג לעולת חובתה שכבר קרבה בראשונה ממה נפשך, כי אינה יודעת מאיזה מין היתה ואנן תור כנגד תור ויונה כנגד יונה בענין כדאמרינן לעיל [פרק א משנה ה]. **אמר רבי יהושע זהו שאמרו כו'.** כלומר, דהא דאמרינן בעלמא כשהוא חי כו' ביצד קרניו שתי חצוצרות, לולים לשיר, אבל מה ששנינו במנחות (כח,א) מעשת של כסף ולא מרבי "בהקומץ רבה" (שם) אלא [גרוטאות] היינו לכהנים דוקא, כך השיב רבינו יעקב לרבי. מידהו מהכא לא קשיא מידי, דאיירינן לה בשופר של ראש השנה. ואי אמרינן דהתיא דמנחות דוקא בשל משה הוה ניתא טפי. **אף צמרו לעשות תכלת.** נראה דהא נמי שייך לקול שעושין ממנו מעיל שכולו תכלת והיה פעמון זהב בתוך הרמונים כדתניא בסוף פרק המזבח מקדש (זבחים פח,ב) ותנא קמא לא חשיב ליה לפי שאינו מוציא הקול כי אם הפעמון זהב: **רבי שמעון בן עקשיא אומר.** נראה דמייתי הך מלתא שדומה לה שכמו שכשהוא מת קולו שבעה כמו כן זקני תורה כל זמן שמזקנינן ובאין לתשות כח מוסיפין חכמה ואחרים לטירוף דעת: **מסיר שפה לנאמנים.** בעם הארץ משתעי קרא כדכתיב לעיל מסיר לב ראשי עם הארץ: **בישישים חכמה.** היינו תלמידי חכמים דאילו בעם הארץ חכמת מה להם ועל הא מלתא ר"ש בן עקשיא שונה אותה בלשון ברייתא בפרק שואל (שבת קנב,א) וקאמר תניא רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר ואם היא משנה היה לו לומר שם תנן התם וכן יש בסוף פ' עשרה יוחסין (קדושין עט) ברייתא אחר סיום המשנה של שם:

תוספות

בן עזאי אומר שתי חטאות אחת תור ואחת בן יונה — בן עזאי לטעמיה דאמר לעיל פרק שני: הכל הולך אחר הראשון, שיש לה להביא השני ממין הראשון, הילכך זו שאינה יודעת איזה מין הביאה ראשון ושמא כולם למעלה קרבן ויצאה ידי עולת חובתה, ואינה יודעת מאיזה מין, לכך צריכה להביא שתי חטאות משני מינים. ובין לרבנן בין לבן עזאי אין חטאות הללו נאכלות, שהרי על הספק [באות], שיש לומר הראשונים למטה קרבן וכבר יצאה ידי חטאת. לשון רש"י שפירש בזבחים (סח,א).

אמר רבי יהושע זהו שאמרו כשהוא חי קולו אחד וכשהוא מת קולו שבעה — באיל קמשתעי קרא, דכשהוא חי אין לו אלא קול אחד, וכשהוא מת קולו שבעה, ומפרש כיצד קולו שבעה. אף זו בתחילת קרבנותיהן ולא ידעה מה פירשה, דייה בארבע פרידין עולות לנדרה, ושתים לחובתה אחד חטאת ואחד עולה. עכשיו שהביאה ארבע פרידין, צריכה להביא עוד שמונה פרידין, ארבע עולות לנדרה, ושתי עולות ושתי חטאות.

שתי קרניו לעשות שתי חצוצרות – ובהקומץ רבה (מנחות דף כח,א) אמרי' שתי חצוצרות של כסף באות והכא אמרי' דמקרנים עשויות חצוצרות וי"ל דאותם שהיו למסע המחנות בימי משה דוקא היו של כסף אבל אותם שהיו לשיר על הקרבן היו מקרנים אי נמי חצוצרות דהכא היינו שופרא מדאישתני שמייהו כדאיתא שילהי פרק במה מדליקין (שבת דף לו, א) ובפ' לולב הגזול (סוכה דף לד,א) דקרו לשופרא חצוצרתא אבל ההיא דאין מעמידין (ע"ז דף מז, א) ליכא לשנויי הכי דאיירי התם בשופר דהא לענין קרבן איירי התם ועל הקרבן היו משוררין בחצוצרות כדכתיב ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם (במדבר י): **שתי** שוקיו – עצמות שוקיו לעשות חלילין: מעין. הכרס הגדול לעשות חוף: בני מעין. הדקין לעשות חבלים ונימין לכנורות. ויש אומרים אף צמרו לעשות תכלת דבמעיל של כהן גדול היו על שוליו פעמוני זהב ורמוני תכלת כמין רמונים היו עשוים מצמר צבוע בתכלת ועשוים קשים ותלוין בשולי המעיל אצל הפעמונים כדכתיב (שמות כח) פעמון זהב ורמון על שולי המעיל סביב כשנוגפים פעמונים אל הרמונים בשעת הילוכו ונשמע קולו בבואו אל הקדש וזהו דרך צניעות שלא להכניס אל ההיכל פתאום בלתי ביום הכפורים: **זקני** תורה כל זמן שמזקינים דעתם מתישבת עליהם שנאמר בישישים חכמה ואורך ימים תבונה:

בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: שְׁתֵּי חַטָּאוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ, כְּשֶׁהוּא חַי - קוֹלוֹ אֶחָד, וּכְשֶׁהוּא מֵת - קוֹלוֹ שִׁבְעָה. כֵּיצַד קוֹלוֹ שִׁבְעָה? שְׁתֵּי קַרְנָיו - לִשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת, שְׁתֵּי שׁוֹקָיו לִשְׁנֵי חֲלִילִים, עוֹרוֹ לְתוֹף, מֵעָיו לִנְבָלִים, בְּנֵי מֵעָיו לְכִנּוֹרוֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף צַמְרוֹ לַעֲשׂוֹת תְּכֵלֶת, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר, זִקְנֵי עַם הָאָרֶץ כָּל זְמַן שֶׁהֵם מַזְקִינִים דַּעְתָּן מִיטָּרֶפֶת עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר 'מֵסִיר שָׂפָה לְנֶאֱמָנִים וְטַעַם זְקֵנִים יִקָּח', אֲבָל זִקְנֵי תוֹרָה אֵינָן כֵּן, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהֵם מַזְקִינִים דַּעְתָּם מִתְיַשֶּׁבֶת עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר 'בִּישִׁישִׁים חָכְמָה וְאוֹרֶךְ יָמִים תְּבוּנָה':

הדרן עלך במה דברים וסליקא לה מסכת קנים

הדרן עלך במה דברים אמורים וסליקא לה מסכת קנים

הדרן עלך במה דברים אמורים וסליקא לה מסכת קנים

רש"י

משנה בשלשה מקומות — משום דבעי לאורויי במעשה דתמיד עבודת כהנים, נקט תחלה שמירתן ומקום שכיבתן, עד שהוא מסדר כל הסדר, שבתחלה טובלין וכו', באשר הוא מסודר במשנה. ובגמרא נפקא לן מקרא דבית המקדש צריך שימור. דאי לא נפקא לן מקרא, הוה אמינא דלא צריכי שומרים, דאין עניות במקום עשירות, ואי גנבי כלי המקדש — קנו אחרים.

ועוד, דהוה אמינא דבחד שומר סגי. ומקום שמירתן היא בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד. הכי גרסינן: **בבית אבטינס ובבית הניצוץ היו עליות** — בית אבטינס היא לשכת מפטמי הקטורת, כדתנן בפרק קמא דיומא (יח,ב): הוליכוהו לעליית בית אבטינס, גבי כהן גדול, ללמדו לשם הלכות חפינה, שהיא אחת מעבודות קשות שבמקדש, כדמפרש ביומא (מט,ב). ולפי שהיו אומנין על מעשה הקטרת, נקראת על שמם. ומספקא לן ביומא במקום עליית בית אבטינס היכן היא. דאמרינן בפרק קמא דיומא (יט,א): שתי לשכות היו לכהן גדול — לשכת פרהדרין ולשכת בית אבטינס, אחת בצפון ואחת בדרום. ולא ידענא אי לשכת פרהדרין בצפון ולשכת בית אבטינס בדרום, או לשכת בית אבטינס בצפון ולשכת פרהדרין בדרום. ושם היה כהן גדול ישן. וביומא (ח,ב) מפרש למה נקרא כן. **בית הניצוץ** — לא שמעתי בו טעם למה נקרא כן. **היו עליות** — לשמירת כהנים צריך עליות, מקום גבוה, כדנפקא לן בגמרא "וילוו עליך וישרתוך", וגזירת הכתוב היא. ושמירת לוים לא היתה אלא למטה, אצל השערים. ולכך קרי ליה הפסוק ללוים "שוערים" במקרא, לפי שלא היתה שמירתן אלא אצל השער. והכהנים היו שומרין אותו בעליות, על מקום גבוה, כדרך שומרי עיר. וכל שומרי עיר, בין ביום בין בלילה, לא היו ישנים. ועשרים וארבעה שומרים בעשרים וארבעה מקומות, נפקא לן בגמרא שצריך לבית המקדש שהיו שומרים יום ולילה, שלשה בכהנים ועשרים ואחד בלוים. ואפילו היו אותן עליות בנויות מקצתן בעזרה, יכולים כהנים לישב שם כשהיו עייפים, דגגין ועליות לא נתקדשו, כדאמרינן בפסחים (פה,ב). ובעזרה אין אדם יכול לישב, דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד. **והרובין שומרין שם** — "רובין" קרי כהנים שלא הגיעו עדיין לעשות עבודה, כגון פחותים משלש עשרה שנה, כמו (שמואל א ב) "ויגדל הנער", [ומתרגמינן]: "ורבא רביא". ולפי שעדיין לא הגיעו לעשות עבודה (אין יכולין לעשותה) — עבדינן להו שומרים. שאותן שיכולין לעבוד, אינן רוצין לשמור. ועוד: הואיל ויכולין לעבוד, אין אנו מניחין אותן לשמור. **בית המוקד כיפה** — "בית המוקד" פירש רבינו חננאל בפרק קמא דיומא (טו,ב): על שם שלא היה האש כבה משם לעולם, מפני שהיו נוטלין האש לצורך המזבח, דאמרינן בתורת כהנים שמצוה להביא מן ההדיוט, שנאמר: "ונתנו בני אהרן [הכהנים] אש על המזבח" — אף על פי שהאש יורד מן השמים, מצוה להביא מן ההדיוט. וב"יציאות השבת" (שבת כ,א) תנן: ומאוחיזין את האור במדורת בית המוקד ערב שבת עם חשיכה, דכהנים זריזין הם, ולא אתו להבעיר. ופירש רש"י: להתחמם שם כהנים, שהיו הולכים יחפים על גבי רצפת העזרה, דאמרינן בזבחים (כד,א): הואיל וכלי שרת מקדשים, ועזרה מקדשת, מה מצינו בכלי שרת — שלא יהא דבר חוצץ בין ידו לכלי, התם נפקא לן מקרא, אף עזרה — לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה. **כיפה** — כלומר, לשכת בית המוקד על גבי לשכה של אבנים היתה. ובשביל שהכהנים שומרים לשם, בנאוה על גבי כיפה, דשמירתן צריך לעשותה על גבי מקום גבוה, כדנפקא לן מקרא. ובית גדול היה, וארבע לשכות פתוחות לשם, כדאמר לקמן ובמסכת מדות (לד,א): ארבע לשכות פתוחות לבית המוקד, כקטוניות פתוחות לטרקלין — כלומר, כחדרים הפתוחות לבירה. ועל ידי מעלות עולין מהלשכות שמה לבית המוקד. שתים בקדש ושתים בחול — כלומר, שתי הלשכות הפתוחות לו, שתים מהם בנויות בקדש ובעזרה, ושתים בחול בהר הבית. ובית המוקד בנוי חציו בקדש וחציו בחול. וראשי פשפשים — קנים, מפסיקין בין קדש לחול, כדי שיזהרו כהנים ולא ינהגו במקום קדש מנהג חול. ואם תאמר: כיון שעל מקום גבוה היה בנוי בית המוקד, אם כן הרי הוא חול, דגגין ועליות לא נתקדשו! תריץ: הכיפה היתה שוה לקרקע עזרה, לפיכך לא בטלה קדושת כיפה. וכהאי גוונא סוגיא אחרת בפסחים (כה,ב) על אותה שמועה של גגין ועליות, דאמר התם: גגין ועליות לא נתקדשו. ופרכינן, מיתיבי: החלונות ועובי החומה — כלפנים! ואמרינן: בשלמא דחלונות משכחת דקדושות — כששוות לקרקע עזרה, אלא עובי החומה היכי משכחת לה? ומתרצינן: כבר שורא — פירוש: החומה קטנה לפנים מחומה גדולה, והיא נמוכה ושוה לקרקע גובה עזרה. שקרקע עזרה הולך ועולה במעלות. ומה היו משמשות? מערבית דרומית — היא היתה לשכת טלה קרבן, דשם נותנים הטלאים המבוקרים. דרומית מזרחית — היא היתה לשכת עושי לחם הפנים. מזרחית צפונית — בה גנזו בית חשמונאי אבני מזבח ששיקצום מלכי יון. צפונית מערבית — בה יורדים לבית הטבילה. טמא יורד דרך אותה לשכה למעיין לטבול. ובית המוקד היתה בצפון עזרה, כדתניא במסכת מדות (לד,ב). **מוקף רובדין של אבן** — "רובדין" כמו "יצא והניחו על רובד רביעי שבהיכל" (יומא מג,ב), והוא דבר הבולט מן החומה. ולכך עשוין, שמן הרובדין היו עולין על גבי מטותיהן שהיו בתוך כניסת החומה כעין מטות. **וזקני בית אב ישנים שם** — אותם שהיה להם לעבוד למחר, היו ישנים בתוך כניסת החומה. ולא א"רובדין" קאי, דאם כן הוה ליה למימר "על גביהם". ובגמרא מוכיח שלא על אלו הרובדין היו ישנים, דקאמר: איצטוותא דקא סלקי בהו לאיצטוותא. ומוקף לאו דוקא, אלא אותו בית המוקד שבנוי בחול היה מוקף רובדין של אבן כדי לעלות במטות שהן בתוך החומה, דבמקום חול היו ישנים ולא במקום קדוש. דראשי פשפשין מבדילין בין קדש לחול, כדי שלא ינהגו בקדש מנהג חול. **ומפתחות [העזרה] בידם** — כלומר, בידי אותם כהנים, לשם היו מונחות כל מפתחות העזרה. ומפרש במסכת מדות (לד,ב) היכן היתה הנחתן: מקום היה שם, אמה על אמה, בלשכת בית המוקד. וטבלא של שיש באותו מקום, וטבעת היתה קבועה, ומגביהין אותן על ידי אותן הטבעות. הגיע זמן הנעילה, הגביה את הטבלא מן הטבעות על ידי טבעת. אי נמי: על ידי אותן הטבעות היתה הטבלא נטולה בארץ. וכשרוצין להגביה, מגביהין אותה מן הטבעת. נוטל את המפתחות מן השלשלת, המפתחות נתונין תחת אותה טבלא בשלשלת, ונעל הכהן בפנים שערי עזרה. ובן לוי ישן לו מבחוץ. גמר מלנעול, החזיר המפתחות למקומן תחת הטבלא, ונותן עליו כסות שלו, וישן על אותו טבלא. **ופרחי כהונה איש כסותו בארץ** — "פרחי כהונה" — בחורים שהגיעו לעבודה. "איש כסותו בארץ" — כסות שלו בארץ, שלא היה להם כניסה בחומה, ומטות נמי — לאו אורח ארעא לעיולי התם, כדמפרש בגמרא. **ולא היו ישנים בבגדי קדש** — בגמרא מפרש טעמא, אלא פושטין ומקפלין אותן תחת ראשיהם, לא כנגד ראשיהם. **ומתכסים בכסות עצמן** — בגדי חול. **אירע קרי לאחד מהם** — סדר מעשיהם מפרש.

רש"י

בְּשְׁלֹשָׁה

מְקוֹמוֹת הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ: בֵּית אַבְטִינָס, בֵּית הַנִּיצוֹץ, בֵּית הַמּוֹקֵד. בְּבֵית אַבְטִינָס וּבְבֵית הַנִּיצוֹץ הָיוּ עֲלִיּוֹת - הָרוֹבִים שׁוֹמְרִים שָׁם. בֵּית הַמּוֹקֵד - כִּיפָּה, וּבֵית הַגָּדוֹל הָיָה, מוּקָף רוֹבְדִין שֶׁל אֶבֶן - זִקְנֵי בֵּית אָב יְשֵׁנִים שָׁם, וּמַפְתְּחוֹת הָעֲזָרָה בְּיָדָם. פִּרְחֵי כְהוּנָּה, אִישׁ כִּסְתּוֹ בָּאָרֶץ. לֹא הָיוּ יְשֵׁנִים בְּבִגְדֵי קֹדֶשׁ, אֶלָּא הָיוּ פּוֹשְׁטִין וּמַנִּיחִין אוֹתָן תַּחַת רָאשֵׁיהֶם, וּמִתְכַּסִּין בְּכִסּוּת עַצְמָן. אֵירַע קֶרִי לְאֶחָד מֵהֶן - יוֹצֵא, וְהוֹלֵךְ לוֹ

במסיבה

פרק ראשון - בשלשה מקומות

מסכת תמיד עוסקת בסדר הקרבת קרבן תמיד, שבכל יום ויום היו מקריבים בבית המקדש שני כבשים לעולה, אחד בבוקר ואחד בין הערבים, כמו שנאמר בתורה "זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה' כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָּמִיד אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם" (במדבר כח ג–ד). ונשנית מסכת זו בסוף סדר קדשים, מפני שלא באה לחדש דבר חכמה, או הלכה של היתר או איסור. ואין בה אלא סיפור דברים איך היה סדר הקרבת התמיד, כדי שנדע כיצד להקריב בבית המקדש שיבנה במהרה בימינו.

בהקדמה לסדר עבודת הכהנים בהקרבת קרבן התמיד שהוא הקרבן הראשון בכל יום, מקדים התנא לבאר במשנה זו את ענין שמירת הכהנים במקדש, וסדר שכיבתם שם בלילה וקימתם, והנהגת הכהנים עד הקרבת התמיד.

משנה

בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת היו **הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ**, ואלו הם: **בְּבֵית אַבְטִינָס** – היא לשכה שהיו מפטמין בה את הקטורת, ובדרום העזרה היתה. **בְּבֵית הַנִּיצוֹץ** – היא לשכה שהיתה בצורת אכסדרה הפתוחה מרוח אחת, ובצפון העזרה היתה. **וּבְבֵית הַמּוֹקֵד** – גם היא לשכה בצפון העזרה, והיתה בה מדורה קבועה [ראה איור].

כעת מפרשת המשנה את צורת שלשת מקומות הללו, ועל מי היתה מוטלת השמירה באלו המקומות, וסדר הנהגת הכהנים שם. מבארת המשנה: **בְּבֵית אַבְטִינָס וּבְבֵית הַנִּיצוֹץ הָיוּ עֲלִיּוֹת** בנויות בגובה, ולא היו שוות לרצפת העזרה, **וְהָרוֹבִים** – ילדים היו **שׁוֹמְרִים שָׁם**, אבל **בֵּית הַמּוֹקֵד** היה בנוי על גבי **כִּיפָּה**, ובית המוקד, **בֵּית הַגָּדוֹל הָיָה**, והיה **מוּקָּף** מתוכו סביב קירותיו **בְּרוֹבְדִין** – שורות **שֶׁל אֶבֶן** הבולטות מן הקיר, **וּזְקֵנֵי בֵּית אָב** שהיו שוהים שם לצורך עבודת מחר היו **יְשֵׁנִים שָׁם** על גבי הרובדים. **וּמַפְתְּחוֹת הָעֲזָרָה** היו **בְּיָדָם** של זקני בית אב שהיו שם. אבל **פְּרִחֵי כְהוּנָּה** הם כהנים גדולים שהביאו שתי שערות, וראויים לעבוד עבודה, לא היו ישנים על גבי הרובדים, אלא מניחים כל **אִישׁ** מהם את **כִּסְתּוֹ בָּאֲרֵי** ועליהן היו ישנים.

מוסיפה המשנה: שבשעה שהיו ישנים **לֹא הָיוּ יְשֵׁנִים בְּבִגְדֵי** כהונה שלהם שהם **קֹדֶשׁ, אֶלָּא** אם היו כבר לבושים בהם, **הָיוּ פּוֹשְׁטִין** אותם, **וּמַנִּיחִין אוֹתָן תַּחַת רָאשֵׁיהֶם, וּמִתְכַּסִּין בִּכְסוּת עַצְמָן** – בבגדי חולין שהיו מביאין מביתם.

כעת מבארת המשנה את סדר הנהגתם באם אירע לאחד מהכהנים טומאה בשעת שינתו: **אֵירַע קְרִי לְאֶחָד מֵהֶן** – מהכהנים, בשעת שינתו, **יוֹצֵא** מלשכת בית המוקד, **וְהוֹלֵךְ לוֹ**

המשך ביאור למס' תמיד ליום שבת קודש עמ' א

פּוֹחֲתִין מִשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר גְּזָבְרִין כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה עָשָׂר שְׁעָרִים שהיו בבית המקדש. מפרשת הגמרא, כשנבא לדעת לפי משנה זו כמה שערים היו בעזרה, **דַּל** – הורד משלשה עשר שערים הללו **חֲמִשָּׁה** שערים **דְּהַר הַבַּיִת** – של הר הבית, **פָּשׁוּ לְהוּ תְּמַנְיָא דַּעֲזָרָה** – ונשארו להם שמונה שערי עזרה. **אַלְמָא אִיכָּא תַּנָּא דְּאָמַר תְּמַנְיָא הָווּ** – מוכח מזה, שיש תנא הסובר ששמונה שערים היו בעזרה. **וְאִיכָּא** [–ויש] גם **תַּנָּא דְּאָמַר** ששבעה שערים היו בעזרה, והוא התנא במסכת מדות (פ"א מ"ד) שהובא לעיל. וכיון שכן יש לומר **שאִיכָּא** גם **תַּנָּא דְּאָמַר** [–הסובר] שרק **חֲמִשָּׁה** שערים **הָווּ** [–היו] בעזרה. והוא התנא של המשנה הראשונה במסכת מדות, שאמר שהלויים היו שומרים בחמשה שערי עזרה.

הגמרא מבררת את דין ההנאה מבגדי כהונה בשעת עבודה ושלא בשעת עבודה. שנינו במשנתנו: שהכהנים **לֹא הָיוּ יְשֵׁנִים בְּבִגְדֵי קֹדֶשׁ**. מדייקת הגמרא: מדברי המשנה משמע, שרק **שֵׁנָה** בבגדי כהונה **הוּא** הדבר **דְּלֹא** הותר, משום שיש לחוש שמא יפיח בהם, וגנאי הוא לבגדי קדש. **אֲבָל** בְּהִילּוּךְ בבגדי הכהונה אין איסור, והיו **מְהַלְּכִים** בהם אף שלא בשעת עבודה, ואף שלא במקום עבודה. ואם כן, **שֶׁמֵּעַתָּה מִינָּהּ** – יש לך ללמוד מזה, **שבִּגְדֵי כְהוּנָּה נִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶן** – מותר ליהנות מהם, גם שלא בשעת ובמקום עבודה.

דוחה הגמרא: **אָמְרִי** – אמרו בני הישיבה, לעולם יש לומר **שהוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ הִילּוּךְ נַמִּי** [–גם כן] **לֹא** הותר, **וְהָא דְּקָתָנֵי** – ומה שכתבה המשנה **שלֹא הָיוּ יְשֵׁנִים**, ולא כתבה שלא היו מהלכים, הוא **מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמִיתְנָא סֵיפָא** – שרצה התנא לכתוב בסוף ענין זה, **'אֶלָּא** היו **פּוֹשְׁטִין וּמְקַפְּלִין וּמַנִּיחִין אוֹתָן** [–את בגדי הקדש] **תַּחַת רָאשֵׁיהֶן'** כשבאו לישון, וכיון שדין זה עוסק בדין בגדי הקדש בשעת השינה, מטעם זה **קָתָנֵי רֵישָׁא נַמִּי** – כתב התנא גם בתחילה, **שלֹא הָיוּ יְשֵׁנִים** בבגדי הקדש, אף שאכן אסור גם להלך בהם שלא בשעת ומקום עבודה. אבל אין הטעם משום שמא יפיח בהם, אלא מפני שאין זה שעת ומקום עבודה, ולא ניתנו בגדי כהונה ליהנות מהם.

מקשה הגמרא: ועדיין מה הועלת בדחייתך, **וְהָא גּוּפָהּ קָא קַשְׁיָא** – והרי מהסיפא עצמה יש להקשות כן ולהוכיח שהילוך מותר, שהרי כתוב בסיפא, **וּמַנִּיחִין אוֹתָן תַּחַת רָאשֵׁיהֶן**, ואם כן **שֶׁמֵּעַתָּה מִינָּהּ** – מוכח מזה **שבִּגְדֵי כְהוּנָּה נִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶם**, שאם לא כן מדוע מותר להניח ראשו עליהם בשנתו. מתרצת הגמרא: **אֵימָא** – אמור בכוונת המשנה, שלא היו מניחים ממש תחת ראשיהם, אלא רק **כְּנֶגֶד** [–על יד] **רָאשֵׁיהֶם**.

כיון שפירשנו שאסור להניח את בגדי הקדש תחת ראשו, ובצד ראשו מותר, הגמרא מוכיחה מכך דין לגבי תפילין: **אָמַר רַב פָּפָא, שְׁמַע מִינָּהּ** – יש להוכיח מזה שהתירה המשנה להניח את בגדי הכהונה בצד ראשיהם בשעת השינה, שגם לענין **תְּפִילִּין, מִן הַצַּד שָׁרְיָין** – מותר להניחם בצד ראשו בשעה שהוא ישן, **וְלֹא חָיְשִׁינַן דִּלְמָא מִינַּנְדַּר וְנָפִיל עֲלֵיהוּ** – ואין חוששים שמא יתגלגל בתוך שנתו, ויפול עליהם, כשם שבבגדי הכהונה אין חוששים לזה.

הגמרא שבה ומוכיחה שאין כוונת המשנה שהניחו את בגדי הכהונה תחת ראשיהם ממש, ודנה לענין הנאה מכלאים שבבגדי הכהונה. מוסיפה הגמרא: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא** – כך אכן מסתבר **דְּכוונת** המשנה שהניחו את בגדי הכהונה **כְּנֶגֶד רָאשֵׁיהֶן** ולא ממש תחתם. לפי **דְּאִי אָמְרַת** – שאם תאמר שהניחו **תַּחַת רָאשֵׁיהֶן** ממש, **נְהִי** – האף אמנם שלא יקשה איך נהנו מבגדי הכהונה משום מעילה, לפי שנאמר **דְּנִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶן** גם שלא בשעת עבודה, אבל **תִּיפּוּק לֵיהּ** – הלא גם בלא איסור זה, יש לאסור ליהנות מבגדי הכהונה שלא בשעת עבודה, **מִשּׁוּם אִיסּוּרָא** [–איסור] **דְּכִלְאַיִם**, שהאבנט שבבגדי הכהונה היה עשוי מתכלת שהוא צמר ומשש שהוא פשתן, והוא שעטנז ואסור בהנאה.

בַּמְסִיבָּה – במחילה החפורה בתוך הקרקע, **הַהוֹלֶכֶת** (לוֹ) **תַּחַת הַבִּירָה** – תחת בית המקדש. **וְגֵרוֹת** קבועים **דּוֹלְקִין** בתוך מחילה **מִכָּאן וּמִכָּאן** – בכמה מקומות, כדי להאיר לו את הדרך. והיה ממשיך ללכת במחילה **עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְבֵית הַטְּבִילָה** שהיה חוץ לעזרה.

מפרשת המשנה אלו דברים היו שם עוד סמוך לבית הטבילה. מוסיפה המשנה: **וּמְדוּרָה הָיְתָה שָׁם** בתוך המחילה, סמוך לבית הטבילה, כדי שיוכל להתחמם תיכף לאחר טבילה. ועוד היה שם סמוך לבית הטבילה, **בֵּית הַכִּסֵּא** שֶׁל **כָּבוֹד** כדי לעשות שם צרכיו. מבארת המשנה שהטעם שנקרא בית הכסא של כבוד הוא, שזֶה **הָיָה כְּבוֹדוֹ** – מנהג הכבוד שנהגו בבית הכסא, כדי שלא יכנס אדם בשעה שאחר נמצא שם, שהיה לו דלת, והבא להכנס, אם **מְצָאוֹ** את בית הכסא **נָעוּל, יוֹדֵעַ** הוא שֶׁיֵּשׁ שָׁם **אָדָם** ואינו נכנס, עד שיצא. ואם מצאו **פָּתוּחַ, בְּיָדוּעַ** הוא שֶׁאֵין שָׁם **אָדָם,** ונכנס הוא ללא חשש.

חוזרת המשנה לפרש את סדר הנהגתו של מי שראה קרי, לאחר שהגיע לבית הטבילה: **יָרַד** אל תוך מקוה המים הנמצא שם, **וְטָבַל,** ולאחר מכן **עָלָה, וְנִסְתַּפֵּג** – והתעטף בבגד לספוג את המים שעליו ולנגב את בשרו, **וְנִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה** המוזכרת לעיל.

לאחר מכן חוזר דרך אותה המחילה **וּבָא** לבית המוקד **וְיָשַׁב לוֹ אֵצֶל** – על יד **אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, עַד שֶׁהָיוּ הַשְּׁעָרִים** של העזרה **נִפְתָּחִים** לכשיאור היום, ואז היה **יוֹצֵא וְהוֹלֵךְ לוֹ** לביתו.

עתה מבארת המשנה את סדר השכמת הכהנים במקדש, לצורך הפייס לתרומת הדשן, שהרמת הדשן מהמזבח היא העבודה הראשונה שהיתה נעשית בכל יום: **מִי** – כל אחד מהכהנים מאותו בית אב שעובד בשבוע זה **שֶׁהוּא רוֹצֶה לִתְרוֹם אֶת הַמִּזְבֵּחַ,** הוא **מַשְׁכִּים** לקום מוקדם, **וְטוֹבֵל** במקוה, **עַד שֶׁלֹּא** – קודם שיָּבֹא **הַמְּמוּנֶה** על הפייסות.

מבארת המשנה מתי הוא הזמן שהממונה מגיע. מבררת המשנה: **וְכִי בְּאֵיזֶה שָׁעָה בָּא הַמְּמוּנֶה.** משיבה המשנה: **לֹא** כָּל הָעִתִּים [–הזומנים] שָׁווֹת, אלא **פְּעָמִים שֶׁהוּא** – הממונה **בָּא** מִקְּרוֹת הַגֶּבֶר – מקריאת התרנגול, והוא בשליש האחרון של הלילה. **אוֹ** סָמוּךְ לוֹ – לזמן הקריאה **מִלְּפָנָיו** – קודם הקריאה, **אוֹ** מֵאַחֲרָיו – לאחר הקריאה.

וְהַמְּמוּנֶה היה **בָּא** מביתו **וְדָפַק עֲלֵיהֶן** – מקיש בנחת על שערי בית המוקד, כדי שישמעו הכהנים הנמצאים שם, **וְהֵן פָּתְחוּ** לוֹ את השערים. **וְאָמַר לָהֶן, מִי שֶׁטָּבַל** והכין עצמו לתרומת המזבח, **יָבֹא** לחצי בית המוקד הבנוי בקודש, **וְיָפַיִס** – וישתתף בגורל הנעשה כדי לידע מי מהכהנים יזכה בתרומת המזבח. ולאחר מכן, **הֵפִיסוּ** – עשו את הגורל בבית המוקד, **וּמִי שֶׁזָּכָה, זָכָה בּוֹ.**

גמרא

הגמרא מבררת את מקור דין שמירת המקדש המבואר במשנתנו שהוא נעשה על ידי הכהנים בשלשה מקומות. שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדו דברים אלו, שצריכים לשמור בשלשה מקומות במקדש, על ידי כהנים. משיבה הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵי, אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק (במדבר ג לח) לאחר מנין הלויים וסדר חנייתם ומשאם, 'וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִזְרָחָה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', הרי מבואר שאהרן ובניו היו שומרים במשכן, ומכאן יש ללמוד שגם במקדש השמירה נעשית על ידי שלשה כהנים.

מקשה הגמרא על תירוצו של אביי: **אֲמָרֵי** – אמרו בני הישיבה, **אִין** – אכן כן, **שִׁימּוּר בְּעָלְמָא** – את עיקר הענין של שמירת המקדש, **אַשְׁכְּחָן דְּבָעֵי** (כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם שִׁימּוּר) – מצאנו בפסוק, שצריכים לשמור. **מִיהוּ** – אבל עיקר השאלה היתה, שבמַתְנִיתִין קָתָנֵי – שבמשנתנו כתוב שבִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ (וְהַלְוִיִּם בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד מָקוֹם), ועל זה שאלו מנין שצריכים שכהנים לבדם ישמרו בשלשה מקומות, **וְאִילּוּ בִּקְרָא** – בפסוק, כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם בַּהֲרֵי הָדְרֵי כְּתִיב – כתובים הם ביחד, שהרי משה לוי הוא ואהרן ובניו כהנים, ומשמע שהיו כולם שומרים יחד.

מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי** – אמרו בני הישיבה, **הָכִי קָאָמַר** – כך היא כוונת הפסוק לומר, 'וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִזְרָחָה מֹשֶׁה', וכלומר, שמשה היה שומר לפני המשכן בצד מזרח וזהו חלקו הראשון של הפסוק, **וַהֲדַר** – ולאחר מכן המשך הפסוק הוא, 'אַהֲרֹן וּבָנָיו שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ', ונמצא שעל הכהנים נאמר בנפרד שהיו שומרים, ויש ללמוד מזה שהכהנים שומרים בשלשה מקומות, **לְפִי שֶׁאַהֲרֹן בְּחַד מָקוֹם** – שמר במקום אחד, **וּשְׁנֵי בָנָיו בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת** נוספים.

מבארת הגמרא שבהכרח יש לדרוש את הפסוק באופן זה. מבררת הגמרא: **מַמָּאי** – מנין למדים אנו לפרש את הפסוק באופן זה. משיבה הגמרא: מִכַּח שבפסוק נאמרו שני דברים, **דִּכְתִיב** – בתחילת הפסוק נאמר 'וְהַחֹנִים', **וּכְתִיב** – ובסופו של הפסוק נאמר 'שֹׁמְרִים', מזה יש ללמוד שחֹנִים לְחוּד – שהנאמר 'חונים', נאמר כן על משה שהיה שומר בלחוד. **וְשֹׁמְרִים לְחוּד** – והנאמר 'שומרים', נאמר כן רק על אהרן ובניו הכהנים שהיו שומרים בנפרד. ונמצא מקור לכך שבשלשה מקומות שומרים הכהנים לבדם.

מקשה הגמרא: [וְ]**אֵימָא** – ועדיין נאמר, שאמנם יש ללמוד מאהרן ובניו שצריכים שלשה כהנים לשמור, אבל שמא **כּוּלְּהוּ** – כל שלשת הכהנים שומרים **בְּחַד מָקוֹם לְחוּדֵיהּ** – במקום אחד בלבד. ומנין שצריכים הם לשמור בשלשה מקומות. מתרצת הגמרא: **לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – לא יעלה על דעתך לומר כן, לפי שיש ללמוד את שמירת אהרן ובניו ממשה, **וּמַה מֹּשֶׁה** – כשם שמשה, אדם אחד הוא, והוא שומר **בְּחַד מָקוֹם לְחוּדֵיהּ** – במקום אחד לבדו, **אַף אַהֲרֹן וּבָנָיו,** כל אחד מהם **בְּחַד מָקוֹם לְחוּדֵיהּ** – שומר במקום אחד בפני עצמו.

מביאה הגמרא תירוץ נוסף על השאלה מנין למדים מהפסוק שהכהנים שומרים בשלשה מקומות. מתרצת הגמרא: **רַב אַשֵּׁי אָמַר,** יש ללמוד כן **מִסֵּיפֵיהּ דִּקְרָא** – מסוף הפסוק, שנאמר 'שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', הרי הוזכרו כאן שלש פעמים שמירה, ומזה יש ללמוד שצריכים לשמור בשלשה מקומות.

המשך ביאור למס' תמיד ליום שבת קודש עמ' ב

מסיימת הברייתא: **בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ** חכמים, **לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם מַיִם וְיִתֵּן לְתַלְמִידוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן שִׁפּוּד מֵהֶן** תחילה.

מוסיפה הגמרא: הוסיף **רַב אַשֵּׁי וְאָמַר, הֵילְכָךְ** – מכיון שלמדנו שיש לרב לשפוך קודם שיתן לתלמיד לשתות, לכן, **הַאי תַּלְמִידָא דְּשָׁפִיךְ קַמֵּי רַבֵּיהּ** – התלמיד השופך מכוס שהביא לו רבו בפני הרב, **לֵית בֵּיהּ מִשּׁוּם אֶפְקִירוּתָא** – אין בזה חשש משום בזיון וחוצפה לרב.

הנהגה נוספת הורו לבניהם לנהוג בה: **כָּל מִילֵּי** – כל דבר מאכל שאכלת, ובא לך רוק ממנו, **לֹא תִּיפְלוֹט** אותו **בְּאַפֵּי** [–בפני] **רַבָּךְ,** לפי שהרק בפני רבו חייב מיתה, אלא תבלענו. **בַּר** – חוץ **מִקְּרָא** [–מאכל דלועים] **וְדִיסָא** [–חיטים כתושות מבושלות], שאם אכלת אחד מהם ובא לך רוק, יכול אתה לפלוט אפילו בפני רבך, משום **דְּכִפְתִּילָה שֶׁל אֵבֶר דָּמוּ** – שדומים הם לעופרת רותחת, שהם מזיקים ושורפים את גופך, אם לא תשליכנו לחוץ.

מאחר והתבאר במשנתנו סדר שמירת הכהנים בבית המקדש בכל לילה, מביאה הגמרא משנה המפרשת כיצד היו בודקים לראות אם אחד השומרים נרדם בעת השמירה, ומה היה עונשו: **תְּנַן הָתָם** – שנינו במשנה במסכת מדות (פ"א מ"ב), **אִישׁ הַר הַבַּיִת** – השר שהיה ממונה על צרכי הר הבית, **הָיָה מְהַלֵּךְ** – בודק ומחפש, בכל לילה ולילה, **עַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר** של השומרים הלוויים, **וַאֲבוּקוֹת** של אש **דּוֹלְקוֹת לְפָנָיו, וְכָל מִשְׁמָר שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד** מלפניו **וְאוֹמֵר לוֹ** לאיש הר הבית **'אִישׁ הַר הַבַּיִת**

רש"י

במסיבה — ראיתי בפתרונו של רבי יעקב בר שמעון זכר צדיק לברכה בכל מדות מוכיח ש"מסיבה" הוא עמוד של בנין שעולין ויורדין בו על ידי גלגול. **תחת הבירה** — כי היכי דפליגי רבי יוחנן וריש לקיש בעלמא (יומא ב,א) גבי "בא ושרפו לפני הבירה". ואיכא מאן דאמר: כל המקדש כולו קרוי "בירה", שנאמר "אל הבירה אשר הכינותי", ואיכא מאן דאמר: מקום יש בהר הבית ו"בירה" שמו, הכי נמי פליגי הכא. דלמאן דאמר כולו בית המקדש — היה המוחזלה הולכת תחת בית המקדש, וראשה אחד פתוח ללשכת בית המוקד של מקום חול, וראשה האחד פתוח חוץ לעזרה אל מקום הטבילה. ואפילו לרבי יוחנן דאמר: מחילות שתחת היכל קדש — הני מילי בפתוחות לקדש, אבל פתוחות להר הבית — אין עליהן קדושת הר הבית. וכן מוכח ב"כיצד צולין" בסופו (פסחים פו,א), ואף על פי שבנויות בקדש. ולמאן דאמר: מקום יש בהר הבית ו"בירה" שמו — תחת אותו מקום המוחזלה נמשכת, ולכך עשו מחילה, דמחילות לא נתקדשו, וזב ובעל קרי משתלח לשתי מחנות, חוץ לעזרה והר הבית. **והנרות דולקות מכאן ומכאן** — במחילה, כדי להאיר לו. **ומדורה היתה שם** — במחילה סמוך לבית הטבילה, אחר שטבל — מתחמם שם. **ובית הכסא של כבוד** — וזהו כבודה: לפי שיש בו פתח, ואדם שנכנס שמה ימצאהו נעול סגור — היה חוזר לאחוריו, לפי שמבין שיש בו אדם. **מצאו הפתח פתוח בידוע שאין בו אדם** — ונכנס שם לעשות צרכיו. **ירד** — לבית הטבילה וטבל, ועלה ונטתפג ונתחמם כנגד המדורה. והא דתנן במסכת מגילה (ב,א): לא מזין ולא טובלין אלא ביום — היינו בחייבי טבילה שצריכין ספירה, כמו טמא מת או זב או מצורע, וכשיגיע יום שביעי וספר מקצתו — יטבול. דסלקא דעתך אמינא: הואיל ולילה אחר היום — מתחלת הלילה הוי שביעי, קא משמע לן דלענין טבילה — עד דהוי יום, דכתיב "וספרה לה שבעה ימים" — ימים ולא לילות. ונדה ויולדת טבילתן בלילה, שהרי כל שבעה שלהן הן טמאים, הילכך ליל שמיני הן טובלין. **בא וישב לו אצל אחיו הכהנים** — דאף על גב דעדיין אינו טהור עד שיעריב שמשו, דהא טבול יום הוא, יש לומר דחכמים לא הטריחוהו ללכת ולצאת משם, הואיל ולילה הוא, עד שיאיר היום. דהא דאמרינן: טבול יום אל יכנס למחנה לויה — מדרבנן. ומהכא יש להוכיח על אותה שמועה של יבמות (ז,ב), דהכי פירושו: דאמרינן התם, מצורע שחל שמיני שלו ערב הפסח, וראה קרי בו ביום — אמרו חכמים: אף על פי שאין טבול יום אחר נכנס, זה — נכנס. מוטב יבא עשה שיש בו כרת, וידחה עשה שאין בו כרת. רבי יוחנן אמר: דבר תורה אפילו עשה אין בו, שנאמר "ויעמוד יהושפט בחצר החדשה" וגו' — שחדשו בה דברים, ואמרו: טבול יום אל יכנס למחנה לויה. והכי פירושו: "דבר תורה" — רבי יוחנן לא לאפלוגי אתא, אלא מפרש מילתא דתנא קמא קאמר. הא דאמר תנא קמא "יבא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בו כרת" — הכי קאמר: מוטב יבא עשה שיש בו כרת, פסח, וידחה עשה דמדרבנן שאין בו כרת באיסורו. ואגב דאיירי בכרת, נקט כרת. והיינו דקא מפרש "דבר תורה", דאי תנא קמא אייריי באיסור שהוא מן התורה — לא היה לו לרבי יוחנן לומר לך "דבר תורה", דהא בהא אייריי. אלא הכי היה לו לומר: אמר רבי יוחנן, אפילו עשה אין בו. אלא ודאי לפרושי מילתא דתנא קמא אתא. ועוד: דמוכח בכתובות (ח,א) דרבי יוחנן לאו תנא הוא. דאמרינן התם: אמר רב נחמן אמר רב, חתנים — מן המנין, ואין אבלים מן המנין. מיתיבי: חתנים ואבלים — מן המנין! מתניתין קרמית עליה דרב, רב — תנא הוא, ופליג. איתמר אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: חתנים — מן המנין, ואין אבלים מן המנין. מיתיבי: חתנים ואבלים — מן המנין! ומתרץ: כי תניא ההיא — בשורה. ואם איתא דרבי יוחנן נמי תנא הוא, כי היכי דתריץ אליבא דרב רב תנא הוא ופליג, היה לו לתרץ אליבא דרבי יוחנן רבי יוחנן תנא הוא ופליג. אלא ודאי לאו תנא הוא. אי נמי: אין להוכיח מכאן, דאיכא למימר: אותו חציה בחול לא היתה הכיפה שוה לקרקע הר הבית, וקיימא לן בפסחים (פה,ב) דגגין ועליות לא נתקדשו, לא שנא גגי עזרה ולא שנא גגי ירושלים, בקדושת ירושלים. **עד שהשערים נפתחים** — דלתות העזרה. **יוצא והולך לו** — דהואיל ולא יעשה עבודה, מה יעשה לשם?! אי נמי: אגב חביבותא איקרי ועביד עבודה, דומיא דהך דאמרינן בפרק שני דיומא (כד,ב): במה מפיסין? רב ששת אומר: בבגדי קדש, דאי אמרת בבגדי חול — אגב חביבותא מיקרי ועביד עבודה. **יוצא והולך לו** — לביתו למלאכתו, דמה יעשה, הואיל ולא יעבוד. ולקמן נמי אומר שבשעת השתחואה בשעת הקטורת היה ראש המעמד מעמיד את הטמאים בשער המזרח (ופליגי בה שער הניצוץ אותו הבנין היה בנוי הבנין). ופליגי בה אמוראי בפסחים (פב,ב), חד אומר: כדי (לפרש) [ולביישן] — שכניסת כל העם דרך שם, שנכנסים לשם להשתחוות, כדלקמן, ויודעים שמפני הטומאה הם חדלים ליכנס שם, ואלו הטמאים יזהרו לבלתי לטמאות עוד. וחד אמר: משום חשד — שלא יחשידום שמפני מלאכתם הם חדלים ליכנס שם לעבוד עבודה. ומעמידים אותם שם, כדי שיראו אותם בני אדם, ויודעים שמחמת טומאה הם חדלים, ולא יאמרו: מחמת מלאכה הוא. דאם היו שבים לביתם, יאמרו העולם: מפני ביטול מלאכתם הם שבים. **מי שהוא רוצה לתרום את המזבח** — כל אותם שרוצים לתרום היו משכימים. ושנים ושלשה בני אדם אין תורמין, כי אחד הוא תורם. אלא מטילין גורל — מי שבא גורל לידו, הוא תורם. ובסוף מתניתין מפרש כיצד תורם את המזבח. דהילכך קתני "מי שרוצה לתרום את המזבח" — כהנים שרוצים כל אחד ואחד לתרום את המזבח, היה מכין את עצמו, וטבל קודם שיבא הממונה על הפייסות, ומפרש בימא מה היה שמו. ואמרינן במסכת יומא (ל,א) דאין אדם נכנס לעזרה, אפילו טהור, עד שיטבול, ומפרש התם טעמא. **וכי באיזו שעה ממונה** — שואל ואחר כך משיב, כלומר: אנכי מפרש לך. **לא כל העתים שוות פעמים שהוא בא מקרות הגבר** — תרנגול, בשליש הלילה, לאחר חצות או סמוך לו, בין מלפניו בין מלאחריו, פעמים קודם, פעמים אחר כך, לא היה קבע בדבר. אבל באמצע הלילה — לא יבא. **הממונה** — על הפייס. **בא** — מביתו ודפק עליהם, בין על שערי הר הבית, בין על שערי בית המוקד הפתוח להר הבית, והם פותחים לו. **אמר להם** — לכהנים שבאותו בית אב: "מי שטבל והכין עצמו לתרומת המזבח — יבא ויפייס בכאן", בחצי בית המוקד הבנוי בקדש. דאין מפילים פייס אלא בעזרה במקום הקדש, דבעינן "בית אלהים נהלך ברגש", כדמפרש במסכת יומא (כה,א), והפיסו בחצי בית המוקד המקודש. **זכה מי שזכה** — ואף על גב דשאר פייסות היו בלשכת הגזית, כדמפרש ביומא (כה,א) — התם היינו טעמא, מפני שאותם כהנים שהיו בעזרה, היו קרובים ללשכת הגזית, כיון דלשכת הגזית מקרבתו, להתם הוי מפייסי. אבל הכא, כיון דהוו בבית המוקד, שעדיין לא ירדו לעזרה, ואיכא נמי בבית המוקד מקום מקודש — הוו מפייסי התם. ובעזרה אי אפשר לפייס, דאין נכון לעמוד בעזרה בלא מצנפת, כדאמר לקמן (ל) [יומא כה,א]: הממונה בא ונוטל מצנפת של אחד, וידעין כולם שממנו פייס מתחיל. אי נמי: משום דהוי קיימי בכוליאר מסובב, אי אפשר דהוו אחוריהם לבית. ולקמן לאחר שפייס אין סדר תרומת הדשן, והגיע זמן עבודת יום שחיטה קתני: "וירדו להם ללשכת הגזית". וטעמא, כאשר פירשתי: שאותו מקום קרוב להם יותר להפיס. **גמרא מנא הני מילי** — כלומר, מנלן מן הפסוק דבעינן שלשה שומרים. **אמר קרא והחונים לפני המשכן משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקדש** — "אהרן ובניו" — הרי שלשה שומרים. ולבסוף פריך: ואימא כולהו בחד מקום? ומתרץ ליה. **אמרי אין שימור בעלמא אשכחן דבעי ומיהו מתניתין קתני בשלשה מקומות הכהנים שומרים** — פשיטא דשימור בעי, כדכתיב קרא, מידהו אנן בעינן "מנא הני מילי" — אהא דקתני במתניתין דבשלשה מקומות היו כהנים לפני לוים, שהרי הפסוק משמע דבהדי הדדי הוו, דמשה חשיב בהדי כהנים. **אמרי והחונים לפני המשכן קדמה מזרחה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקדש** — כלומר, ודאי קרא לא חשיב משה בהדי כהנים, ותדע לך: מדכתיב "החונים" בראש הפסוק — שמע מינה הכי מדרישׁ: החונים לפני המשכן קדמה משה, ואהרן ובניו שומרים. דאם היה משה עמהן — היה לו לכתוב "לפני המשכן קדמה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת", דכולהו כי הדדי הוו. **ואימא כולהו בחד מקום** — כל שמירת כהנים בחד מקום, גזירת המקום הוא שיהא שלשה כהנים שומרים יחד שמירה אחת. **לא סלקא דעתך כמשה** — כלומר, ממשה אתה יכול ללמוד, שהרי שמירת כהנים הוקשה לשמירת משה — לומר לך: מה משה בחד מקום — שהוא לא היה שומר עמהם, כך אהרן ובניו — כל אחד בשמירתו לבדו. **רב אשי אמר מסיפיה דקרא** — יכול אתה בקל להבין דבעינן שלשה מקומות בכהנים — דכתיב "שומרי משמרת למשמרת" — הרבה שמירות, ואי בחד מקום הוו כולהו — אם כן לא הוי אלא שמירה אחת.

מגבה

בַּמְּסִיבָה הַהוֹלֶכֶת לוֹ תַּחַת הַבִּירָה, וְנֵרוֹת דּוֹלְקִין מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְבֵית הַטְּבִילָה. וּמְדוּרָה הָיְתָה שָׁם, וּבֵית הַכִּסֵּא שֶׁל כָּבוֹד. זֶה הָיָה כְּבוֹדוֹ: מְצָאוֹ נָעוּל - יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ שָׁם אָדָם, פָּתוּחַ - בְּיָדוּעַ שֶׁאֵין שָׁם אָדָם. יָרַד וְטָבַל, עָלָה וְנִסְתַּפֵּג, וְנִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה, בָּא וְיָשַׁב לוֹ אֵצֶל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, עַד שֶׁהָיוּ שְׁעָרִים נִפְתָּחִים, יוֹצֵא וְהוֹלֵךְ לוֹ. מִי שֶׁהוּא רוֹצֶה לִתְרוֹם אֶת הַמִּזְבֵּחַ, מַשְׁכִּים וְטוֹבֵל עַד שֶׁלֹּא יָבֹא הַמְמוּנֶּה. וְכִי בְּאֵיזֶה שָׁעָה בָּא הַמְמוּנֶּה? - לֹא כָּל הָעִתִּים שָׁוֹות. פְּעָמִים שֶׁהוּא בָּא מִקְּרוֹת הַגֶּבֶר, אוֹ סָמוּךְ לוֹ מִלְּפָנָיו אוֹ מֵאַחֲרָיו. הַמְמוּנֶּה בָּא וְדָפַק עֲלֵיהֶן, וְהֵן פָּתְחוּ לוֹ. אָמַר לָהֶן: מִי שֶׁטָּבַל - יָבֹא וְיָפִיס. הִפִּיסוּ, מִי שֶׁזָּכָה - זָכָה בּוֹ. **גְּמָרָא** מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר אַבָּיֵי: אָמַר קְרָא "וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִזְרָחָה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אָמְרִי: אִין, שִׁימּוּר בְּעָלְמָא אַשְׁכַּחַן דְּבָעֵי כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם שִׁימּוּר, מִיהוּ מַתְנִיתִין קָתָנֵי "בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְהַלְוִיִּם - בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד מָקוֹם", וְאִילּוּ קְרָא - כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם בַּהֲדֵי הֲדָדֵי כְּתִיב! - אָמְרִי: הָכִי קָאָמַר, "וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִזְרָחָה מֹשֶׁה", וַהֲדַר "אַהֲרֹן וּבָנָיו שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ", אַהֲרֹן - בְּחַד מָקוֹם, וּבָנָיו - בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת. - מִמַּאי? מִדְּכְתִיב "וְהַחֹנִים" וּכְתִיב "שֹׁמְרִים" - חוֹנִים לְחוּד, וְשׁוֹמְרִים לְחוּד, אֵימָא: כּוּלְּהוּ בְּחַד מָקוֹם לְחוּדֵיהּ! - לָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ, מַה מֹשֶׁה - בְּחַד מָקוֹם לְחוּדֵיהּ, אַף אַהֲרֹן וּבָנָיו - בְּחַד מָקוֹם לְחוּדֵיהּ. רַב אַשִׁי אָמַר: מִסֵּיפֵיהּ דִּקְרָא, "שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת... לְמִשְׁמֶרֶת".

בית

רש"י

מגבה גביהי כעליות — משום הכי בעי, דפשיטא ליה לתלמוד דשמירת כהנים הם בגבוה, כדבעינן לפרושי לקמן מקרא, משום הכי בעי: עליות ממש הוו, כל עליות שבתלמוד שהבית תחתיה — לשום תשמיש הוא נעשה להבית, אבל הכא — אפילו בלא תשמיש דלמטה היו צריכים להיות בגבוה. משום הכי קא בעי עליות ממש ותשמיש למטה, כדרך עליות שהתשמיש למטה בבית. **או דלמא** — לא היו צריכים למטה בבית, אלא לשמירת כהנים בעבור תהיה בגובה. משום הכי בנאום על גבי מקום גבוה שבעזרה, או על גבי עמודים, אבל עליות תשמיש — לא שתהא תשמיש למטה. **תא שמע שבצפון שער כו'** — משנה היא במסכת מדות, ורישא דמשנה הכי איתא: שבעה שערים היו בעזרה שפתוחים לעזרה, שלשה בצפון, ושלשה בדרום, ואחד במזרח דרך כניסה לעזרה. שבדרום: שער הדלק — על דרך אותו שער מביאין עצים למזבח. ושני לו, שער הבכורות — דרך אותו שער מביאין בכורות למזבח. שלישי לו, שער המים — על גבי אותו שער נעשה כמין חקיקה, אמה על אמה ברום שלש אמות, והמשיכן לתוכן מעין עיטם, וכן מפורש ביומא (לא,א), זה בית הטבילה שהזכרנו למעלה דחד היה על גבי שער. ואותו בית הטבילה היה בארץ, דהרבה בתי טבילה הוו לצורך כהנים. שבמזרח: שער ניקנור. שם האיש שעשה אותו שער — ניקנור שמו, ודרך אותו שער נכנסים לעזרה. ושתי לשכות היו לו, אחת מימינו ואחת משמאלו. אחת — לשכת פנחס המלביש, ואחת — לשכת עושי חביתין, שמתקנין שם מנחות הנכנסות במחבת ונאפות שמה. שבצפון: שער הניצוץ — אותו בנין היה בנוי בעזרה, ועליות לא נתקדשו, ופתח של בית הניצוץ היה פתוח לחול להר הבית. מדקתני "ופתח היה לו לחול" — אלמא, בעזרה היה מקצת הבנין. **כמין אכסדרא היה** — אותו בית למטה פרוצה מרוח אחת, כאכסדרא דבי רב שפרוצה מרוח אחת. אי נמי: בכל צדדיו היא פרוצה, כסתם אכסדרות שפרוצות מכל צד, והבנין של מעלה בנוי על גבי עמודים. **שהכהנים שומרים למעלה ולוים למטן** — כלומר, לכך עשאום על גבי אכסדרא — לפי שצורך שמירת כהנים צריכה להיות בגובה, אבל לוים ששומרים כמו כן, מן הפסוק כדלקמן — אין צריכין להיות שמירתן למעלה אלא למטה. ואגב דצריך לו לומר ששמירת כהנים צריכה שתהא למעלה, פירש דלוים לא בעי למעלן אלא למטן. "למעלן... למטן" גרסינן. ושמירת לוים אינה מוסבת על בנין אכסדרא, אלא לימדך שאף על פי ששמירת כהנים צריכה שתהא למעלה, מכל מקום שמירתן של לוים לא בעי למעלן אלא למטן — כלומר, כל מקום שמירתן למטה. ותדע לך דשמירת לוים לא היתה באכסדרא, אלא לימדך זו כדקא חשיב במסכת מדות, וגם לקמן התלמוד מייתי לה אגב גררא, "בשלשה מקומות הכהנים שומרים כו' והלוים בעשרים ואחד מקום" דקא חשיב להו. ולא חשיב שמירה זו שלוים יהו שומרים באכסדרא זו למטה מהכהנים. דקא חשיב: חמשה — על חמשה שערי הר הבית, ארבעה — על ארבע פנותיו מבפנים, חמשה — על חמשה שערי עזרה, ארבעה — על ארבע פנותיו מבחוץ. ולקמן מפרש אמאי אלו מבפנים ואלו מבחוץ. אחד — בלשכת הקרבן, באותה לשכה ניתנין קרבנות המבוקרים, והוא חוץ לעזרה, ושער היה לה. ואחד — בלשכת פרוכת, שם היו נשים אורגות את הפרוכת. ואחד — בלשכת אחורי בית הכפורת. ואם איתא דלוים שומרים באכסדרא, אם כן הוו להו עשרים ותרי. לקמן מוכח דאמורינן לקמן תרי מיניידהו לא בעו שימור. ועל מקומו אפרש. **מנא הני מילי דכהנים שומרים מלמעלן ולוים מלמטן** — כלומר, שהלוים בשמירתן, ואין שמירתם בגובה כמו לכהנים. **דתנו רבנן וילוו עליך וישרתוך בעבודתך הכתוב מדבר** — כלומר, "בעבודתך" — דהיינו שמירה שהן שומרים כמו כן. בא הכתוב ולימד "וילוו" — שטפלין לך בשמירתן, שאינן שומרין בגובה כמותך. **אתה אומר בעבודתך** — כאשר פירשתי. **או אינו אלא בעבודתם** — כלומר, שהיו שומרים ונושאים בכתף, ומאי "וילוו עליך וישרתוך"? — הכי קאמר: ויתחברו עליך וישרתוך בני לוים שהיו נושאים בכתף המשכן וכל כליו, והאי "וילוו" — שאתה עושה עיקר עבודה, דהיינו עבודת מזבח, והם "ישרתוך" — שיהו נושאים המשכן בנסיעתן. **כשהוא אומר** — בבני לוי "ושמרו את המשכן לכל כליו ולכל עבודתו" — דעבודתן של לוים היא משאם. **הא מה אני מקיים וילוו עליך וישרתוך בעבודתך הכתוב מדבר** — ולימדך הכתוב שיהו לוים טפלים בשמירתך, כהנים — למעלן, ולוים — למטן. מפי מורי. **וחד שימור הוא דהוה ליה לבית המוקד ורמינהי שני שערים היו לו לבית המוקד** — הבנוי על גבי כיפה, אחד פתוח לחול להר הבית ואחד פתוח לעזרה בחציו הבנוי בקדש. ומדהוו שני שערים — אלמא הוו שני שומרים, דלכל שער ושער הוי שומר, ובלבד שישמש כניסה ויציאה. ואף על גב דאמורינן: לשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול — תוכן חול לשכת בית המוקד, הואיל והוה ליה שני שערים, אחד בקדש ואחד בחול, הבנוי לקדש — נמשך אחר פתחו, והבנוי בחול — נמשך אחר פתחו. וכן מוכח ביומא (כה,א) גבי לשכת הגזית, דאמורינן דחציה בקדש וחציה בחול, ואמורינן, שמע מינה: שני פתחים היו לה, אחד פתוח לקדש ואחד פתוח לחול. דאי סלקא דעתך פתח אחד היה לה, ולקדש היה פתוח — "זקן היה ישב במערבה" מי איכא, והאמר מר: אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד [בלבד]. ואי סלקא דעתך לחול היה פתוח, ופתח אחר לא היה לו — והאמר מר: לשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול, ואנן בעינן פייס במקום מקודש, שנאמר "בבית אלהים נהלך ברגש"! אלא שמע מינה: שני פתחים היו לה, אחד פתוח לחול ואחד פתוח לקדש. **אמר רבי יהודה** — סיומא דההיא משנה היא: בזו שנכנסין בו לעזרה, פשפש קטן היה לה — פתח קטן בתוך שער, שבו נכנסים לבלוש את העזרה בלילה קודם תרומת הדשן. לפי שאינם רוצים לפתוח שערי עזרה עד זמן עבודת תמיד, שהוא יום. וכן מוכח במתניתין: לאחר שהפיסו על תרומת הדשן, דלשם בבית המוקד היו מפיסין, נטל את המפתח ופתח את הפשפש ונכנס לעזרה. נכנסו אחריו כו' עד שהיו מגיעים כו' הכל שלום. ומתניתין דתמיד אליבא דרבי יהודה דמדות. **אמר אביי כיון דנבי הדדי קיימי** — זה כנגד זה, אי נמי: דסמיכי אהדדי. **דוי להכא דוי להכא** — בחד שומר סגי. "דוי" — רואה, כמו "חזיא דהוי דוי למערב" (שבת לה,א). **רובדין מאי ניהו גיזרתא דאיצטוותא דסלקי בה לאיצטוותא** — שעולין על ידם למטות, שהן בחומה כעין מטות. וקא סלקא דעתך: דלאחר שנבנו בחומה, חלקו את האבנים ועשו כמין איצטוואות, ומשום הכי פריך: ומי פלגי אבנים, והא כתיב "והבית בהבנותו אבן שלימה מסע נבנה"! **אמר אביי דמתקנן ומייתן מעיקרא** — קודם שיביאו האבנים בעזרה היו מתוקנות על ידי ברזל, ומייתי אבנים גדולות ואבנים דקות, כדכתיב בקרא (מלכים א ז). דהכי היו עושים אבני עשר אמות ואבני שמונה אמות, ואבני עשר אמות — אותן שתי אמות שבולטות, לצורך איצטוואות הן בולטות. וחוץ לעזרה — מותר לחותכן ולהשוותן בברזל, אבל משבאו לעזרה — אסור להניף עליהם ברזל. והא דכתיב (שם ו) "ומקבות והגרזן וכל כלי ברזל לא נשמע [בבית] בהבנותו" — היינו בעזרה, אבל חוץ לעזרה — לא. היינו דקמתרץ: דמתקני ומייתי מעיקרא. כן מוכח במכילתא, דאמרי התם: "לא תבנה אתכן גזית" — בו אי אתה בונה גזית, אבל אתה בונה גזית בהיכל ובבית קדשי קדשים. הא מה אני מקיים "ומקבות והגרזן וכל כלי ברזל" וכו' — בבית אינו נשמע, אבל בחוץ נשמע. "כי חרבך הנפת עליה ותחללה" — רבי שמעון בן אלעזר אומר: המזבח נברא להאריך ימיו של אדם, והברזל נברא לקצרם, אינו דין שיבא מקצר על המאריך. **ואמאי לעיילי מטות** — אמאי ישנים על גבי החומה? נעיילו מטות. **התם קרי להו רובים** — "ורובים שומרים שם", והכא קרי להו "פרחי כהונה".

"בֵּית אַבְטִינָס וּבֵית הַנִּיצּוֹץ". אִיבַּעְיָא לְהוּ: עֲלִיּוֹת מַמָּשׁ הָווּ, אוֹ דִּלְמָא דְּהָווּ גְּבִיהֵי מִגְּבַהּ כַּעֲלִיּוֹת? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: שֶׁבַּצָּפוֹן שַׁעַר הַנִּיצּוֹץ, כְּמִין אַכְסַדְּרָא הָיָה, וַעֲלִיָּה בְּנוּיָה עַל גַּבָּהּ, שֶׁהַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים מִלְּמַעְלָה וְהַלְּוִיִּם מִלְּמַטָּה, וּפֶתַח הָיָה לוֹ לַחוֹל. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "וְיִלְּוּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ" - בַּעֲבוֹדָתְךָ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר בַּעֲבוֹדָתְךָ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בַּעֲבוֹדָתָם? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְנִלְוּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ לְכָל כֵּלָיו וּלְכָל עֲבֹדָתוֹ" - הֲרֵי בַּעֲבוֹדָתָם אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "וְיִלְּוּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ"? - בַּעֲבוֹדָתְךָ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. הָא כֵּיצַד: כֹּהֲנִים - שׁוֹמְרִים מִלְּמַעְלָה, וּלְוִיִּם - מִלְּמַטָּה. "בֵּית הַמּוֹקֵד כִּיפָּה וּבֵית גָּדוֹל הָיָה". וְחַד שׁוֹמֵר הוּא דַּהֲוָה בְּבֵית הַמּוֹקֵד? וּרְמִינְהִי: שְׁנֵי שְׁעָרִים הָיוּ בְּבֵית הַמּוֹקֵד, אֶחָד פָּתוּחַ לַחֵיל וְאֶחָד פָּתוּחַ לַעֲזָרָה. אָמַר רַב יְהוּדָה: בָּזֶה שֶׁנִּכְנָסִין לַעֲזָרָה - פִּשְׁפֵּשׁ קָטָן הָיָה לוֹ, שֶׁבּוֹ נִכְנָסִין לִבְלוֹשׁ הָעֲזָרָה! אָמַר אַבָּיֵי: כֵּיוָן דְּגַבֵּי הֲדָדֵי הָווּ קָיְימִי - סַגִּי לְהוּ בְּחַד שׁוֹמֵר. דָּוֵי לְהָכָא וְדָוֵי לְהָכָא. "מוּקָף רוֹבְדִין שֶׁל אֶבֶן". רוֹבְדִין מַאי נִיהוּ? - גְּזֵרְתָּא דְּאִצְטַבְתָּא, דְּסָלְקִי בְּהוּ לְאִצְטַבְתָּא. וּמִי הָווּ מִיפַּלְגֵי אֲבָנִים? וְהָכְתִיב: "וְהַבַּיִת בְּהִבָּנוֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה" וגו'! אָמַר אַבָּיֵי: דְּמִתַּקְנִי וּמְיַיתֵי מֵעִיקָּרָא אַבְנֵי זוּטַרְתָּא וְאַבְנֵי רַבְרְבָתָא, כְּדִכְתִיב "אַבְנֵי עֶשֶׂר אַמּוֹת וְאַבְנֵי שְׁמֹנֶה אַמּוֹת". "זְקֵנֵי בֵּית אָב יְשֵׁנִים שָׁם". וְאַמַּאי? לְעַיְילֵי מִטּוֹת! אָמַר אַבָּיֵי: לָאו אוֹרַח אַרְעָא לְעַיְילֵי מִטּוֹת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ. "פִּרְחֵי כְהוּנָּה אִישׁ כְּסוּתוֹ בָּאָרֶץ". אַמַּאי הָתָם קָרֵי לְהוּ "רוֹבִים", הָכָא קָרֵי לְהוּ "פִּרְחֵי כְהוּנָּה"

אמרי

שנינו במשנתנו: ששני המקומות הראשונים שהיו הכהנים שומרים בהם, שהם **בֵּית אַבְטִינָס וּבֵית הַנִּיצּוֹץ**, היו עליות. הגמרא מבררת אם הם היו עליות ממש. מסתפקת הגמרא: **אִיבַּעְיָא לְהוּ**, האם בית אבטינס ובית הניצוץ **עֲלִיּוֹת מַמָּשׁ הֲווּ**, שהיו תחתיהם בתי דירה, ששימשו לצורך אחר. **אוֹ דִּלְמָא** לא היו עליות ממש, אלא **דַּהֲווּ גְּבִיהֵי מִגְּבַהּ כַּעֲלִיּוֹת** – שהיו בנויות בגובה כמו עליות, אבל לא היו תחתיהם בתים לצורך שימוש אחר, אלא היו בנויות על גבי קרקע גבוהה.

משיבה הגמרא: **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע ראיה לפשוט את הספק. **דְּתַנָּן** במסכת מדות (פ"א מ"ה) לענין שבעה שערים שהיו בעזרה, ששלושה מהם היו בצפון, ואחד מהם בבית הניצוץ, ופירשה המשנה את צורת מקומו וענינו. וכך שנינו שם, השער הראשון מאלו השלושה **שֶׁבַּצָּפוֹן** הוא **שַׁעַר הַנִּיצּוֹץ**, ושער זה **כְּמִין אַכְסַדְּרָא הָיָה**, שהיה יוצא ממנו כמין בית מחוץ לעזרה לצד הר הבית, ורוח רביעית שלו היתה פרוצה כאכסדרה [ראה איור], **וַעֲלִיָּיה בְּנוּיָה עַל גַּבָּהּ** של האכסדרה, **שֶׁהַכֹּהֲנִים** היו **שׁוֹמְרִים מִלְּמַעְלָה** [–בעלייה], **וְהַלְוִיִּם** היו שומרים **מִלְּמַטָּה. וּפֶתַח הָיָה לוֹ** לבית שלמטה, שהיה פתוח **לַחוֹל** – לחוץ לעזרה. וממשנה זו שאמרו שלמטה היה בית כעין אכסדרה, ועל גביו היתה עליה, יש לפשוט שהיו עליות ממש.

הגמרא מבררת את מקור הדין שהכהנים והלויים שומרים באותם המקומות, ושהכהנים למעלה והלויים למטה. שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו דברים אלו שהכהנים והלויים שומרים באותם המקומות, ושהכהנים למעלה והלויים למטה. משיבה הגמרא: **דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, נאמר בתורה בפרשת קרח (במדבר יח ב–ג) שציווה הקדוש ברוך הוא אל אהרן הכהן, 'וְגַם אֶת אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי שֵׁבֶט אָבִיךָ הַקְרֵב אִתָּךְ **וְיִלְוּוּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ** וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת. וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתֶּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל הָאֹהֶל' וגו'. כלומר, הלויים ילוו וישרתו את אהרן ובניו הכהנים, וישמרו את המקדש. ומזה יש ללמוד **שבַּעֲבוֹדָתְךָ הַכָּתוּב מְדַבֵּר** – שהשירות של הלויים בשמירת המקדש, יהיה באותו המקום שאהרן הכהן מקיים את עבודת השמירה, שהרי נאמר בפסוק 'ילוו עליך'.

שואלת הברייתא: **אַתָּה** מפרש **וואוֹמֵר שבַּעֲבוֹדָתְךָ** [–עבודת הכהנים] **הַכָּתוּב מְדַבֵּר**, ומזה אתה לומד שהכהנים והלויים שומרים במקום אחד, **אוֹ אֵינוֹ** – ואולי אין זו כוונת הפסוק, **אֶלָּא** הכוונה שישמרו **בַּעֲבוֹדָתָם** של הלויים, כלומר שהלויים ישמרו במקום בפני עצמו ולא במקומם של הכהנים. משיבה הברייתא: אין לומר זאת, לפי **שכְּשֶׁהוּא** [–הפסוק] **אוֹמֵר** לאחר מכן (שם ד) 'וְנִלְוּוּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד' (**לְכָל כֵּלְיוֹ וּלְכָל עֲבוֹדָתוֹ**), **הֲרֵי בַּעֲבוֹדָתָם** של הלויים כבר **אָמוּר** בפסוק זה, שישמרו במקום בפני עצמו, שהרי לא נאמר בו 'ושמרו משמרתך'. ואם כן, **הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים** – במה אעמיד את הפסוק הראשון שנאמר 'וְיִלְוּוּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ', ודאי, **שבַּעֲבוֹדָתְךָ** [–של הכהנים] **הַכָּתוּב מְדַבֵּר**, שעל הלויים לשמור במקום שהכהנים שומרים. אך מלשון הפסוק משמע, שאף באותם המקומות, שמירת הכהנים עיקר והלויים טפלים להם. ולכך שואלת הברייתא, **הָא כֵּיצַד** – כיצד יתקיים דבר זה. משיבה הברייתא: **הכֹּהֲנִים** יהיו **שׁוֹמְרִים מִלְּמַעְלָה, וּלְוִיִּם** ישמרו **מִלְּמַטָּה**.

הגמרא מבררת מדוע לא העמידו שומר בכל שער שבבית המוקד. שנינו במשנתנו: שהמקום השלישי שהיו הכהנים שומרים הוא **בבֵּית הַמּוֹקֵד**, שהיה בנוי **בכִּיפָּה וּבֵית גָּדוֹל הָיָה**.

מקשה הגמרא: **וְחַד שׁוֹמֵר הוּא דַּהֲוָה** – וכי רק שומר אחד היה **בְּבֵית הַמּוֹקֵד**, שכן משמע מלשון המשנה, ששומר אחד הוא שהיה בבית המוקד. **וּרְמִינְהִי** – ויש להקשות על כך, ממה ששנינו במסכת מדות (פ"א מ"ז), **שְׁנֵי שְׁעָרִים** גדולים **הָיוּ בְּבֵית הַמּוֹקֵד**, שער **אֶחָד** היה **פָּתוּחַ לַחֵיל**, הוא מקום פנוי עשר אמות שהיה בהר הבית בין העזרה לסורג. **וְשער אֶחָד** היה **פָּתוּחַ לָעֲזָרָה**. מוסיפה המשנה, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, בְּשער זֶה שֶׁנִּכְנְסִין בו לָעֲזָרָה, פִּשְׁפֵּשׁ** – פתח **קָטָן הָיָה לוֹ, שֶׁבּוֹ** היו **נִכְנָסִין** בכל בוקר **לִבְלוֹשׁ** [–לחפש ולבדוק] את **הָעֲזָרָה** אם כל הכלים לעבודה מונחים במקומם [ראה איור].

ומכך שהיה לו גם פתח קטן בצידו, משמע שהשער עצמו היה גדול, וראוי להעמיד בו שמירה, ואם כן יש להקשות, מדוע לא היו מעמידים שומר בשני השערים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, כֵּיוָן דְּגַבֵּי הֲדָדֵי הֲווּ קָיְימִי** – כיון ששני השערים הללו היו עומדים זה כנגד זה, שהשער שלצד העזרה היה בצד דרום של בית המוקד, והשער שלצד החיל היה בצפון בית המוקד, **סַגִּי לְהוּ בְּחַד שׁוֹמֵר** – די להם בשומר שיעמוד במקום אחד, ובכל מקום שיעמוד, **דָּיֵי לְהָכָא וְדָיֵי לְהָכָא** – יכול הוא לראות ולהסתכל לצד זה, ולראות לצד השני.

הגמרא מבארת את מקום השינה של זקני בית אב שהיה בנוי בתוך כתלי בית המוקד: שנינו במשנתנו שבית המוקד היה בית גדול **ומוּקָף רוֹדָרִין** [–שורות] **שֶׁל אֶבֶן**. שואלת הגמרא: **רוֹדָרִין** אלו, **מַאי נִיהוּ** – מה הם. משיבה הגמרא: **גְּזִירָתָא דְּאַצְטַבְתָּא** – שורות של אבנים רחבות גזורות ומרובעות, שהיו יוצאים מן הכותל לתוך בית המוקד, **דְּסָלְקִי בְּהוּ לְאַצְטַבְתָּא** – ועולים בהם לשורות העליונות. כלומר, השורות היו בנויות לכל גובה הכותל כעין מדרגות רחבות, שהתחתונות רחבות מאד, ומעליהם שורת אבנים צרות יותר, וכן שורה על גבי שורה עד למעלה, והיו עולים על התחתונות לעליונות יותר. והכהנים היו ישנים על גבי האבנים הללו.

הגמרא סברה שתחילה בנו את כותלי בית המוקד, ואחר כך חתכו את הרובדין בצורת איטצבאות. ולכך מבררת הגמרא את ההיתר לחתוך את האבנים. מקשה הגמרא: **וּמִי הֲווּ מִיפַּלְגִי אֲבָנִים** – האם היו יכולים לחתוך את האבנים ולסתתם כרצונם. **וְהָכְתִיב** – והרי נאמר בפסוק לענין בנין המקדש על ידי שלמה (מלכים א' ו ז) 'וְהַבַּיִת **בְּהִבָּנוֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה** וגו' מַסָּע נִבְנָה, וּמַקָּבוֹת וְהַגַּרְזֵן כָּל כְּלִי בַרְזֶל לֹא נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ', ומבואר שלבנין הבית היו מביאים אבנים שלמות, ולא היו חותכים אותם בבית המקדש.

מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי**, לא היו מסתתים את האבנים במקדש, אלא **דְּמִתַּקְנִי וּמַיְיתִי מֵעִיקָּרָא אַבְנֵי זוּטְרָתָא וְאַבְנֵי רַבְרְבָתָא** – מתחילה קודם שהביאו את האבנים למקדש, היו מתקנים ומביאים אבנים קטנות ואבנים רחבות יותר לצורך הרובדין, וכך היו קובעים אותם בכותל, שהרחבות למטה ומעליהם הקטנות יותר. **כְּדִכְתִיב** – כמו שנאמר לגבי בנין הבית שבנה שלמה (שם ז ט), 'וּמִיָּסֹד אֲבָנִים יְקָרוֹת אֲבָנִים גְּדֹלוֹת **אַבְנֵי עֲשֶׂר אַמּוֹת וְאַבְנֵי שְׁמֹנֶה אַמּוֹת**', הרי שהיו מביאים אבנים גדולות ואבנים קטנות יותר.

הגמרא מבארת מדוע לא היו ישנים על גבי מיטות. שנינו במשנתנו: **זְקֵנֵי בֵית אָב יְשֵׁנִים שָׁם** על גבי הרובדים. מקשה הגמרא: **וְאַמַּאי** – מדוע זקני הכהנים ישנו על הרובדים, **לְעַיּוּלֵי** [–שיכניסו] **מִטּוֹת** ללשכת בית המוקד, וישנו הכהנים על גביהם. מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי, לָאו אוֹרַח אַרְעָא** – אין זה דרך ארץ **לְעַיּוּלֵי** [–להכניס] **מִטּוֹת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ**.

הגמרא מבארת את הטעם שיש שנקראו פרחי הכהונה ויש שנקראו רובים. שנינו במשנתנו: **פְּרָחֵי כְהוּנָּה אִישׁ כְּסוּתוֹ בָּאָרֵץ**. כלומר, הכהנים הצעירים לא ישנו על הרובדים, אלא הניחו את כסותם על הארץ וישנו עליה. מקשה הגמרא: **אַמַּאי הָתָם** – מדוע שם, בתחילת המשנה, **קָרֵי לְהוּ** [–קורא להם] התנא לכהנים **'רוֹבִים'** שנאמר לעיל 'הרובים שומרים שם', ואילו **הָכָא**, התנא **קָרֵי לְהוּ** לכהנים

פִּרְחֵי כְהוּנָּה.

מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי** – אמרו בני הישיבה, **אִין** – אכן מובן טעם החילוק, לפי **שֶׁהָתָם**, בתחילת המשנה, שמדובר על הכהנים ששמרו בלילה, **דְּלֵא מָטוּ לְמֶעְבַּד עֲבוֹדָה** – שעדיין לא הגיעו לגיל שיכולים לעבוד במקדש, לכך **קָרֵי לְהוּ** – קרא להם התנא בשם **רוֹבִים** שהוא לשון נערים קטנים. מה שאין כן **הָכָא**, שאמרו שהיו ישנים בלילה, מדובר על כהנים **דְּמָטוּ לְהוּ לְמֶעְבַּד עֲבוֹדָה** – שהגיעו לגיל שיכולים לעבוד במקדש, והיו ישנים במקדש לצורך עבודת מחר, לכך **קָרֵי לְהוּ** התנא בשם **פִּרְחֵי** כהונה, שהם בחורים שלא הגיעו לכלל זקנה.

עתה מבארת הגמרא את המקומות שהיו הלויים שומרים במקדש.

מביאה הגמרא: **תְּנַן הָתָם** – שנינו במשנה במסכת מדות (פ"א מ"א), **בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ.** ואלו הם: **בְּבֵית אַבְטִינָס, וּבְבֵית הַנִּיצוֹץ, וּבְבֵית הַמּוֹקֵד. וְהַלְוִיִּם** שומרים **בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד מְקוֹמוֹת.** ואלו הם: **חֲמִשָּׁה** מהלויים שומרים **עַל חֲמִשָּׁה שַׁעֲרֵי הַר הַבַּיִת,** שלהר הבית היו חמשה שערים, **וְאַרְבָּעָה** לויים היו שומרים **עַל אַרְבַּע פִּנּוֹתָיו** של הר הבית, ואלו השומרים שבהר הבית, בין אלו שבשערים ובין אלו שבפינות היו שומרים **מִבִּפְנִים** – בתוך הר הבית ולא בצד החיצוני. עוד **חֲמִשָּׁה** לויים היו שומרים **עַל חֲמִשָּׁה שַׁעֲרֵי הָעֲזָרָה, וְאַרְבָּעָה** לויים היו שומרים **עַל אַרְבַּע פִּנּוֹתָיו** – של העזרה, והשומרים הללו ששמרו בעזרה, בין בשערים ובין בפינות, עמדו **מִבַּחוּץ** – בצד החיצון של העזרה ולא מבפנים. עוד לוי **אֶחָד** היה שומר **בְּלִשְׁכַּת הַקְּרָבָן** – היא לשכה שהיו בה קרבנות מבוקרים ממום לצורך התמיד, **וְעוֹד אֶחָד** שומר **בְּלִשְׁכַּת הַפָּרוֹכֶת** – היא לשכה שהיו אורגים בה את הפרוכת, **וְעוֹד** שומר **אֶחָד** היה בלשכה שמ**אֲחוֹרֵי בֵית הַכַּפּוֹרֶת,** הרי אלו עשרים ואחד לויים השומרים במקדש [ראה איור].

שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו דברים אלו, שהלויים היו שומרים בעשרים ואחד מקומות במקדש.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה מִסּוּרָא, וְאָמְרִי לְהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – ויש מבני הישיבה שאמרו ששנינו כן בברייתא, שמנין זה של עשרים ואחד לויים נלמד ממה **דִּכְתִיב** לענין הלויים שהיו שומרים במשכן בימי דוד, והכתוב מסדר מנינם בכל רוחות העזרה, וכך נאמר (דה"י א' כו יז–יח), **'לַמִּזְרָח הַלְוִיִּם שִׁשָּׁה, לַצָּפוֹנָה לְיוֹם אַרְבָּעָה, לַנֶּגְבָּה לְיוֹם אַרְבָּעָה, וְלָאֲסֻפִים שְׁנַיִם שְׁנַיִם. לַפַּרְבָּר לַמַּעֲרָב אַרְבָּעָה לַמְּסִלָּה שְׁנַיִם לַפַּרְבָּר',** וזהו פירושו, בצד מזרח היו ששה לויים שומרים, ובצד צפון ארבעה, ובצד דרום ארבעה כמו בצד צפון, ועוד ארבעה היו בלשכות שהתווספו לעזרה שהם ה'אסופים', ובצד מערב שמרו ששה, ארבעה שמרו כשאר הצדדים, ועוד שנים היו שומרים לצד חוץ העזרה. ומזה יש ללמוד שהיו שומרים בעשרים ואחד מקומות.

מקשה הגמרא: **אָמְרֵי** – אמרו בני הישיבה, איך למדים מפסוקים אלו שהיו שומרים רק בעשרים ואחד מקומות, והרי **הָנֵי** – מנין השומרים המבואר בפסוקים אלו, **עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה הָווּ** [–הם], שהרי במזרח היו ששה, בצפון ארבעה, בדרום ארבעה, באסופים ארבעה, ובמערב ששה, הרי עשרים וארבעה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי,** מה שנאמר 'לָאֲסוּפִים שְׁנַיִם שְׁנַיִם' אין הכוונה שהיו ארבעה שומרים, אלא **הָכִי קָאָמַר** – כך היא כוונת הפסוק, **לָאֲסוּפִים** – ללשכות שהתווספו שהם **שְׁנַיִם,** ששתי לשכות נתווספו, בהם היו (**שְׁנֵי**) שומרים. שבכל לשכה היה שומר אחד. ונמצא שהלשכות שהתווספו אינם ארבעה מקומות, אלא רק שנים.

מקשה הגמרא: אף שפחתו שני מקומות מהמנין, **אַכַּתִּי** – עדיין אינם עשרים ואחד מקומות, אלא **עֶשְׂרִין וּתְרֵי הָווּ** – עשרים ושנים מקומות הם. מתרצת הגמרא: **הֵיאַךְ דְּפַרְבָּר חַד הָוֶה** – השמירה האמורה בפרבר לא היו בה שתי שמירות אלא רק שמירה אחת, ומה שנאמר 'שְׁנַיִם לַפַּרְבָּר' הכוונה שהיו שני שומרים במקום אחד, **וְאַחֲרִינָא, בְּצִוּוּתָא הוּא דְּאָזִיל וְיָתִיב גַּבֵּיהּ** – והשומר השני הלך וישב אצל הראשון רק כדי שיהיה לצוות ולחבר. והטעם שהיה שומר זה צריך אחר עמו לצוות, יותר משאר כל השומרים שהיו שומרים לבדם, **מִשּׁוּם דְּקָאֵי אַבְרַאי** – שהיה עומד לצד חוץ, ורחוק משאר השומרים, לכך היה צריך אחר עמו.

הגמרא מפרשת מהו לשון 'פרבר'. שואלת הגמרא: **מַאי** – מהו פירוש **'לַפַּרְבָּר'** האמור בפסוק. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבָּה בַּר רַב שִׁילָא, כְּמַאן דְּאָמַר** – הרי זה כפי שאומרים **כְּלַפֵּי בַּר** – כלפי חוץ העזרה. נמצא לתירוץ זה, שבפסוק לא הוזכרו אלא עשרים ואחד מקומות, והם, ששה במזרח, ארבעה בצפון, ארבעה בדרום, שנים באסופים, וחמשה במערב.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף ליישב כיצד למדים מהפסוק מנין עשרים ואחד מקומות לשמירת הלויים, אף שבפסוק נמנו עשרים וארבעה מקומות: **וְאִבְּעִית אֵימָא** – ואם תרצה תוכל ליישב כך, **לְעוֹלָם** – באמת **בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה** מקומות היו שומרים, **וּכְדִכְתִיב** – וכמו שמשמע מפשטות הפסוקים, שבאסופים היו ארבעה, ובמערב ששה. אלא **תִּלְתָא מִינַיְיהוּ** – שלושה ממקומות אלו, היו שמירה **דְּכֹהֲנִים,** כפי שנאמר במשנתנו שבשלשה מקומות היו הכהנים שומרים. **וְרַק עֶשְׂרִין וְחַד** – עשרים ואחד מהמקומות שבפסוק היו מקומות שמירה **דִּלְוִיִּם.**

מקשה הגמרא על תירוץ זה: איך יתכן לפרש שבשלושה מהמקומות הללו שמרו כהנים, **וְהָא הָכָא לְוִיִּם הוּא דִּכְתִיב** – והרי כאן בפסוק נאמר לויים, שנאמר 'לַמִּזְרָח הַלְוִיִּם' וגו', הרי שכל עשרים וארבעת השומרים היו מהלויים. מתרצת הגמרא: יש לפרש את הפסוק **כְּדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת** מצינו שנִקְרְאוּ **הַכֹּהֲנִים לְוִיִּם, וְזֶה אֶחָד מֵהֶן,** שנאמר (יחזקאל מד טו) **'וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק',** ומזה יש ללמוד שגם בשאר מקומות שלא נאמר אלא לויים יש לפרשו גם על כהנים.

הובא למעלה מה ששנינו במסכת מדות, **חֲמִשָּׁה** שומרים **עַל חֲמִשָּׁה שַׁעֲרֵי הַר הַבַּיִת וְאַרְבָּעָה עַל אַרְבַּע פִּנּוֹתָיו,** ושמירות אלו נעשות **מִתּוֹכוֹ** של הר הבית, **וַחֲמִשָּׁה** שומרים **עַל חֲמִשָּׁה שַׁעֲרֵי עֲזָרָה וְאַרְבָּעָה עַל אַרְבַּע פִּנּוֹתָיו,** ושמירות אלו הינם **מִבַּחוּץ** לעזרה. הגמרא מבארת את טעם החילוק בין השמירה בהר הבית שהיתה מבפנים, לשמירת העזרה שהיתה מבחוץ. שואלת הגמרא: **מַאי שְׁנָא** – מדוע שונה **הַר הַבַּיִת, דְּעֶבְדִּינַן** – שהשמירה בו נעשית **מִתּוֹכוֹ** של הר הבית. **וּמַאי שְׁנָא הָעֲזָרָה, דְּעֶבְדִּינַן** – ששמירתו נעשית **מִבַּחוּץ** לעזרה. מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי** – אמרו בני הישיבה, שהחילוק הוא כך, **בְּהַר הַבַּיִת, דְּאִי תָּמֵהּ וּבְעֵי מֵיתַב, יָתִיב** – שאם השומר יתעייף וייחלש מלעמוד וירצה לישב, מותר לו לישב שם, לכך **אָמְרִינַן** [–אמרנו] שהשומרים יהיו **מִתּוֹכוֹ.** אך **בָּעֲזָרָה, דְּאִי תָּמֵהּ וּבְעֵי לְמֵיתַב, לֵא מָצֵי יָתִיב** – שאם יתעייף וייחלש וירצה לישב בתוכה, אינו יכול לישב, לפי **דְּאָמַר מַר** – שנאמרה שמועה בשם אחד החכמים, **שֶׁאֵין** היתר **יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה, אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵית דָּוִד בִּלְבָד,** לכך **אָמְרִינַן** [–אמרנו] שבעזרה ישמרו **מִבַּחוּץ,** ואם יתעייפו יוכלו לישב שם.

הגמרא מבררת באלו משערי העזרה היו שומרים: **אָמַר מַר** – הובא למעלה דברי המשנה במסכת מדות, **שֶׁחֲמִשָּׁה** לויים היו שומרים **עַל חֲמִשָּׁה שַׁעֲרֵי עֲזָרָה.** מקשה הגמרא: **וַחֲמִשָּׁה שְׁעָרִים הוּא דְּהָווּ בָּעֲזָרָה** – וכי רק חמשה שערים היו בעזרה, **וּרְמִינְהִי** – ויש להקשות, הרי שנינו במסכת מדות (פ"א מ"ד), **שִׁבְעָה שְׁעָרִים הָיוּ בָּעֲזָרָה, שְׁלֹשָׁה** מהם **בַּצָּפוֹן, וּשְׁלֹשָׁה בַּדָּרוֹם, וְאֶחָד בַּמִּזְרָח.** וכיון שהיו שבעה שערים, מדוע לא היו שומרים אלא בחמשה מהם.

מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, תְּרֵי מִינַיְיהוּ** – שנים משבעת השערים הללו, **לֵא צְרִיכֵי** [–צריכים] **שִׁימּוּר,** והם השער האמצעי שבצפון והשער האמצעי שבדרום, שהם נשמרים על ידי השומרים שבשני השערים שבצידיהם.

עוד תירוץ מתרצת הגמרא: **רָבָא אָמַר, תַּנָּאֵי הִיא** – מחלוקת תנאים היא מהו מנין השערים שהיו בעזרה, והתנא שאמר שישנם חמשה שומרים אכן סובר שהיו רק חמשה שערים. **דְּתַנְיָא** – ששנינו בברייתא, **אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר גִּזְבָּרִין** הממונים על העזרה, **וּמִשִּׁבְעָה אַמְרַכְּלִין** הממונים על הגזברים. **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, אֵין**

המשך בעמוד קסא

רש"י

אמרי התם — גבי שמירה, "דלא מטו למעבד עבודה" — שלא הגיעו לעשות עבודה, כגון פחותים משלש עשרה שנה, "קרי להו רובים" — כלומר, נערים. "הכא, דמטו למיעבד עבודה" — שכל אותם שישנים שם בבית המוקד, ראויין לעבודה. דבשביל כך הם ישנים שם, כדי שיהיו מוזמנים למהר לעבודה ביום עבודתם. דכל משמרה מתחלקת לששה בתי אבות, כנגד ששת ימי שבוע, ובשבת עובדין כולן ביחד וחולקין ביחד. "קרי להם פרחי" — בחורים, שלא הגיעו עדיין לכלל זקנה. **תנן התם** — במסכת מדות (לד,א). **והלוים בעשרים ואחד מקומות חמשה על חמשה שערי הר הבית** — חמשה שערים שהיו לו להר הבית, כדתנן במסכת מדות. **ארבעה על ארבעה פנותיו מבפנים** — פנות = אנגל"ש, למקום שכלה החומה ומתחלת חומה. **חמשה על חמשה שערים** — שהיו לו. ולקמן פריך משבעה שערים שהיו לעזרה, דתנן במסכת מדות (שם) ומסיק לה שפיר. **וארבעה על ארבעה מבחוץ** — [מבחוץ"] קאי בין א"שערים", בין א"פנות". ולקמן מפרש מאי שנא. **הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה** — ובכלל אותו חשבון היה חשבון העזרה מאה ושלשים וחמשה על אורך מאה ושבעה ושמונים. ובמסכת מדות מפרש היכי הוה הר הבית חמש מאות אמה על חמש מאות אמה: רובו — מן הדרום, שני לו — מן המזרח, שלישי לו — מן הצפון, ומיעוטו — מן המערב. והכי פירושו: העזרה היתה באמצע הר הבית, אלא שלא היתה ממוצעת מכל וכל, דרוב הר הבית בדרומו של עזרה. "שני לו מן המזרח" — כלומר, הר הבית מתמעט מכל צדדיו, דרובו היה בדרום עזרה, ושני פחות היה בו אצל מזרח. ועוד שלישי פחות — מן הצפון, ועוד פחות — מן המערב, אחורי בית קדש הקדשים. **מנא הני מילי** — דבעינן עשרים ואחד שומרים בעשרים ואחד מקומות. **במתניתא תנא למזרח הלוים ששה לצפונה לוים ארבעה לנגבה לוים ארבעה וגו'** — קרא במשכן כתיב, בימי דוד, בדברי הימים. וקא מני קרא את השומרים שהיו שומרים את המשכן, ובקרא לא נחית למנין כהנים. ומדחשיב לוים עשרים ואחד, ללמדנו שבעשרים ואחד מקומות היו. דאי בחד מקום היה מיירי — אמאי בצד מזרח ששה? בתרי סגי! ומשום צוותא, בחד מקום הוי שומרים. אלא ודאי הכי קאמר: למזרח לוים צריך ששה (רובלה) מקומות, וכן כולהו. **אמרי הני עשרים וארבעה הוו אמר אביי הכי קאמר ולאסופים שנים** — כלומר, קרא דקא חשיב שנים שנים, בשביל סוף פסוק כפל את לשונו, כאדם המדבר וכופל את לשונו. והכי קאמר: וללשכות התוספות במשכן שנים — שנים יהיו בכל עת, אחר כך הוא אומר "לפרבר למערב ארבעה למסלה שנים לפרבר". ומעיקרא כשהקשה התלמוד "עשרים וארבעה הוו", היה סבור ד"שנים" לא לשון כפל, אלא דוקא. ומתרץ: דודאי לאו דוקא הם, דאם כן היה לו לכתוב "ארבעה", ולמה יכתוב "שנים שנים", אלא ודאי כפל לשון, כמו שפירשתי. **ואכתי עשרים ושנים היו היאך דלפרבר חד הוא איתך משום צוותא הוא דאזיל יתיב גביה** — אבל "למערב לפרבר ארבעה" דלא בעי צוות, שהרי ארבעה הן באותה רוח, ואין כל אחד צריך לצוות, שהרי חבירו שומר באותו צד. אבל הכא, אותן שנים דקחשיב קרא — האחד בשביל "צוות" = שולי"ץ בלע"ז. **כמאן דאמר כלפי בר. ואיבעיא אימא** — קרא דקחשיב "שנים שנים" — דוקא כתיב, ולא כפל לשון, וגם "שנים לפרבר". **ותלתא דכהנים** — והשאר, של לוים. ויותר משלשה לא מצינו לרבויי גבי כהנים, דלא מצינו בכהנים יותר משלש שמירות, דכתיב "שומרי משמרת למשמרת". [**בעשרים וארבעה מקומות כו'**] — וילמוד סתום מן המפורש. **וזה אחד מהן** — זהו מפורש מכולן, לכך נקיט ליה במילתיה. **מאי שנא הר הבית דעבדינן שמירתן מתוכן** — בין אפנות, בין אשערים. **ומאי שנא עזרה דעבדינן שמירתן מבחוץ** — בין אשערים, בין אפנות עזרה. **דאי תמה** — כלומר, היה עייף מלעמוד, "לא מצי יתיב". **דאמר מר כו' עבדינן מבחוץ** — דאי הוו מתוכן, לא מצי יתבי, ואי אפשר לעמוד כל היום. **אמר אביי תרי מינייהו לא בעי שימור** — לוים, דהא כהנים בשלשה שמרי להו. ומה ניהו: שער בית המוקד, ושער בית הניצוץ, ובחשבון השבעה שערים קא חשיב להו מתניתין דמדות (שם). **ומשבעה אמרכלין** — שרי הכל, כלומר, ממונין אף על הגזברין. **רבי נתן אומר אין פוחתין משלשה עשר גזברין כנגד שלשה עשר שערים** — "גזברין" הם השוערים. וזהו הלשון נמי איכא בספרי וכו', ורבי נתן היא, ופרושי קא מפרש לה למה היו שלשה עשר. ואותם שני שערים דהוה בבית המוקד, חשבי להו כחד, הואיל וגבי הדדי הוו קיימי. אלמא איכא מאן דאמר תמניא הוו, ולדידיה קרא דוקא בלוים כתיב, ולא בכהנים. **אלמא איכא למאן דאמר תמניא הוו** — ותלתא תנאי נינהו. **שינה הוא דלא** — שמא יפיח בהן, וגנאי הוא לבגדי קדש. **אבל הילוך מהלכין בהן** — אפילו שלא בשעת עבודה. **שמע מינה בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן** — שעל מנת שיהנו בהן אפילו שלא בשעת עבודה הקדישום מתחלה, ותנאי בית דין הוא, ופלוגתא היא במסכת יומא (סט,א). **הוא הדין דאפילו הילוך נמי אסור והא דקתני לא היו ישנים משום דבעי למתני סיפא אבל פושטין כו'** — איירי באיסור שינה. **שמע מינה בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן** — מדקתני "תחת ראשיהן". **אלא אימא נגד ראשיהן** — [אצל ראשיהן]. **אמר רב פפא שמע מינה תפלין מן הצד שריין ולא חיישינן דילמא מיגנדר ונפל עלייהו** — כלומר, מדשרינן איסורא דאורייתא, דהיינו בגדי קדש דאסור ליהנות בהן שלא בשעת עבודה, ואף על פי כן שרינן ליה להניח תחת מראשותיו שלא כנגד ראשו, ולא גזרינן שלא יתגלגלו ויבואו כנגד ראשו ונמצא מועל ובא לידי איסורא דאורייתא. "שמע מינה, תפלין מן הצד" — מותר להניחן בין כר לכסת שלא כנגד ראשו. "ולא חיישינן דילמא מיגנדר ונפיל עליהן" — והוי איסורא דרבנן, דדמי לבזיון שיהא ראשו מונח על התפילין. כלומר, מדשרי דבר שיוכל לבא לידי איסור דאורייתא, כל שכן דאית לן למישרי איסור שאין יכול לבא אלא לידי איסור דרבנן. **הכי נמי מסתברא דכנגד ראשיהן** — קחשיב, דאי סלקא דעתך: תחת ממש — "נהי דניתנו ליהנות בהן", ומשום הכי מותר לישן בזמן שהן תחת ראשו. ואיסור שמא יפיח בהן לא הוי אלא בזמן שהוא לבוש, דאז הוא גנאי, אבל אם הן בין כר לכסת — ליכא איסורא דשמא יפיח. **תיפוק ליה דאסור משום בגדי כלאים** — והכי נמי יכול לתרץ לעיל בשתירץ "הוא הדין דאפילו הילוך נמי לא, ואיידי" כו', אלא שיוכל לדחותו כדדחי ליה התלמוד לקמן.

"פִּרְחֵי כְהוּנָּה"? אָמְרִי: אִין, הָתָם דְּלָא מְטוּ לְמֶעֱבַד עֲבוֹדָה - קָרֵי לְהוּ "רוֹבִים", הָכָא דְּמָטוּ לְהוּ לְמֶעֱבַד עֲבוֹדָה - קָרֵי לְהוּ "פִּרְחֵי". תְּנַן הָתָם: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּבֵית אַבְטִינָס וּבְבֵית הַנִּיצוֹץ וּבְבֵית הַמּוֹקֵד, וְהַלְוִיִּם בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד מְקוֹמוֹת: חֲמִשָּׁה - עַל חֲמִשָּׁה שַׁעֲרֵי הַר הַבַּיִת, אַרְבָּעָה - עַל אַרְבַּע פִּנּוֹתָיו מִבְּפְנִים, חֲמִשָּׁה - עַל חֲמִשָּׁה שַׁעֲרֵי עֲזָרָה, וְאַרְבָּעָה - עַל אַרְבַּע פִּנּוֹתָיו מִבַּחוּץ, אֶחָד - בְּלִשְׁכַּת הַקֶּרְבָּן, וְאֶחָד - בְּלִשְׁכַּת הַפָּרוֹכֶת, וְאֶחָד - אֲחוֹרֵי בֵית הַכַּפּוֹרֶת. מְנָהֲנֵי מִילֵּי? אֲמַר רַב יְהוּדָה מִסּוּרָא, וְאָמְרִי לַהּ בְּמַתְנִיתָא תְּנָא: דִּכְתִיב "לַמִּזְרָח הַלְוִיִּם שִׁשָּׁה לַצָּפוֹנָה לְוִיִּם אַרְבָּעָה לַנֶּגְבָּה לְוִיִּם אַרְבָּעָה וְלָאֲסֻפִים שְׁנַיִם שְׁנַיִם לַמַּעֲרָב אַרְבָּעָה לְמִסְלָה שְׁנַיִם לַפַּרְבָּר". אָמְרִי: הָנֵי עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה הָווּ! אֲמַר אַבָּיֵי: הָכֵי קָאָמַר, "לָאֲסֻפִים" - שְׁנַיִם (שְׁנַיִם). - אַכַּתִּי עֶשְׂרִין וּתְרֵי הָווּ! - הֵיאַךְ דְּפַרְבָּר - חַד הָווּ, וְאַחֲרִינָא בְּצִוְּותָא הוּא דְּאָזֵיל וְיָתֵיב גַּבֵּיהּ, מִשּׁוּם דְּקָאֵי אַבָּרְאֵי. מַאי "לַפַּרְבָּר"? אֲמַר רַבָּה בַּר רַב שֵׁילָא: כְּמַאן דַּאֲמַר, כְּלַפֵּי בַּר. וְאִיבְּעְיָא אִימָא: לְעוֹלָם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, כְּדִכְתִיב, תְּלָתָא מִינַּיְיהוּ - דְּכֹהֲנִים, וְעֶשְׂרִין וְחַד - דְּלְוִיִּם. - וְהָא הָכָא לְוִיִּם הוּא דִּכְתִיב! - כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דַּאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת נִקְרְאוּ כֹּהֲנִים "לְוִיִּם", וְזֶה אֶחָד מֵהֶן - "וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק". "חֲמִשָּׁה - עַל חֲמִשָּׁה שַׁעֲרֵי הַר הַבַּיִת, וְאַרְבָּעָה - עַל אַרְבָּעָה פִּנּוֹתָיו מִתּוֹכוֹ, חֲמִשָּׁה - עַל חֲמִשָּׁה שַׁעֲרֵי עֲזָרָה, וְאַרְבָּעָה - עַל אַרְבָּעָה פִּנּוֹתָיו מִבַּחוּץ". מַאי שְׁנָא הַר הַבַּיִת - דְּעָבְדִינַן מִתּוֹכוֹ, וּמַאי שְׁנָא עֲזָרָה - דְּעָבְדִינַן מִבַּחוּץ? אָמְרִי: הַר הַבַּיִת, דְּאִי תָּמֵה וּבְעֵי מֵיתַב - יָתֵיב, אָמְרִינַן - מִתּוֹכוֹ. עֲזָרָה דְּאִי תָּמֵה וּבְעֵי לְמֵיתַב - לָא מָצֵי יָתֵיב, דַּאֲמַר מָר, אֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵית דָּוִד בִּלְבַד, אָמְרִינַן - מִבַּחוּץ. אֲמַר מָר: "חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה שַׁעֲרֵי עֲזָרָה", וַחֲמִשָּׁה שְׁעָרִים הוּא דְּהָוֵי בָּעֲזָרָה? וּרְמִינְהִי "שִׁבְעָה שְׁעָרִים הָיוּ בָּעֲזָרָה, שְׁלֹשָׁה בַּצָּפוֹן וּשְׁלֹשָׁה בַּדָּרוֹם וְאֶחָד בַּמִּזְרָח"! אֲמַר אַבָּיֵי: תְּרֵי מִינַּיְיהוּ לָא צְרִיכִי שִׁימּוּר. רָבָא אָמַר: תַּנָּאֵי הִיא. דְּתַנְיָא, אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר גִּזְבָּרִין וּמִשִּׁבְעָה אַמַרְכָּלִין. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר גִּזְבָּרִין - כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה עָשָׂר שְׁעָרִים. דָּל חֲמִשָּׁה דְּהַר הַבַּיִת - פָּשׁוּ לְהוּ תְּמַנְיָא דַּעֲזָרָה. אַלְמָא אִיכָּא תַּנָּא דַּאֲמַר תְּמַנְיָא הָווּ, וְאִיכָּא תַּנָּא דַּאֲמַר שִׁבְעָה, וְאִיכָּא תַּנָּא דַּאֲמַר חֲמִשָּׁה הָווּ. "לֹא הָיוּ יְשֵׁנִים בְּבִגְדֵי קֹדֶשׁ" כו'. שֵׁינָה הוּא - דִּלְמָא, אֲבָל הִילּוּךְ - מְהַלְּכִים, שָׁמְעַתְּ מִינַּהּ: בִּגְדֵי כְהוּנָּה נִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶן! אָמְרִי: הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ הִילּוּךְ נַמִי לָא, וְהָא דְּקָתָנֵי "לֹא הָיוּ יְשֵׁנִים" - מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמִיתְנָא סֵיפָא "אֶלָּא פּוֹשְׁטִין וּמְקַפְּלִין וּמַנִּיחִין אוֹתָן תַּחַת רָאשֵׁיהֶן", קָתָנֵי רֵישָׁא נַמִי "לֹא הָיוּ יְשֵׁנִים". - וְהָא גּוּפָהּ קָא קַשְׁיָא: "וּמַנִּיחִין אוֹתָן תַּחַת רָאשֵׁיהֶן" - שְׁמַע מִינַּהּ: בִּגְדֵי כְהוּנָּה נִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶם! אֵימָא: "נֶגֶד רָאשֵׁיהֶם". אֲמַר רַב פַּפָּא: שְׁמַע מִינַּהּ, תְּפִילִּין מִן הַצַּד - שָׁרְיָין, וְלָא חָיְישִׁינַן דִּלְמָא מִיגַּנְדַּר וְנָפֵיל עֲלַיְיהוּ. הָכִי נַמִי מִסְתַּבְּרָא דְּכֶנֶגֶד רָאשֵׁיהֶן, דְּאִי אָמְרַתְּ תַּחַת רָאשֵׁיהֶן, נְהִי דְּנִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶן, תֵּיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם אִיסּוּרָא דְּכִלְאַיִם!

הֲנִיחָא לְמַאן דַּאֲמַר אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל לֹא זֶהוּ אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט זֶהוּ אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? וְכִי תֵּימָא: כְּלָאִים בַּעֲלָיָה וּלְבִישָׁה הוּא דְּאָסוּר, אֲבָל מֵימַךְ תּוֹתֵי הֵיהּ - שַׁפִּיר דָּמֵי, וְהָתַנְיָא: "לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ" - אֲבָל אַתָּה מַצִּיעוֹ תַּחְתֶּיךָ, אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁמָּא תִּיכָּרֵךְ נִימָא אַחַת עַל בְּשָׂרוֹ. וְכִי תֵּימָא דְּמַפְסִיק מִידִּי - וְהָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן שָׁאוּל מִשּׁוּם קְהָלָא קַדִּישָׁא שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם: אֲפִילּוּ עֶשֶׂר מַצָּעוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ וְכִלְאַיִם תַּחְתֶּיהָן - אָסוּר לִישֵׁן עֲלֵיהֶן! אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ: נֶגֶד רָאשֵׁיהֶן. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: בְּאוֹתָן שֶׁאֵין בָּהֶן כִּלְאַיִם. רַב אַשִׁי אָמַר: בְּגִדֵּי כְּהוּנָּה קָשִׁין הֵן, דַּאֲמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: הָא נַמְטָא גַּמְדָּא דְּגֶרֶשׁ - שָׁרְיָא. תָּא שְׁמַע: בִּגְדֵי כְּהוּנָּה, הַיּוֹצֵא בָּהֶן לְמְדִינָה - אָסוּר. וּבַמִּקְדָּשׁ, בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה וּבֵין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה - מוּתָּר, מִפְּנֵי שֶׁבִּגְדֵי כְּהוּנָּה נִיתְּנוּ לֵיהָנוֹת בָּהֶן, שְׁמַע מִינָּהּ. וּבַמְּדִינָה לָא? וְהָתַנְיָא: בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד בּוֹ, יוֹם הַר גְּרִיזִים - דְּלָא לְמִיסְפַּד, כְּדְרָאיְתָא בְּיוֹמָא פֶּרֶק "בָּא לוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל": "קָרוֹב" וכו' עַד "אִיבְּעִית אֵימָא רְאוּיִין הֵן לְבִגְדֵי כְּהוּנָּה. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: "עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ". "אֵירַע קֶרִי בְּאֶחָד מֵהֶן" [וכו']. מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר: מְחִילוֹת לֹא נִתְקַדְּשׁוּ. בַּעַל קֶרִי מִשְׁתַּלֵּחַ חוּץ לְשִׁנֵּי מַחֲנוֹת. "וְהַנֵּרוֹת דּוֹלְקִין מִבָּאן וּמִבָּאן" כו'. רַב סְפָרָא הֲוָה יָתִיב בְּבֵית הַכִּסֵּא, אֲתָא רַבִּי אַבָּא נְחַר לֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ: לֵיעוֹל מָר! בָּתַר דְּנָפִיק, אֲמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא: עַד כָּאן לָא סְלִיקְתָּ לְשַׁעִיר, גְּמָרַתְ מִילֵּי דְּשַׁעִיר! לָאו הָכִי תְּנַן: מְצָאוֹ נָעוּל - בְּיָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ שָׁם אָדָם, לְמֵימְרָא דְּלָא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵיעַל! וְרַב סָפְרָא סָבַר: דִּלְמָא מְסוּכָּן הוּא. כְּדְרַתַּנְיָא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עַמּוּד הַחוֹזֵר - מֵבִיא אֶת הָאָדָם לִידֵי הִדְרוֹקָן, סִילּוֹן הַחוֹזֵר - מֵבִיא אֶת הָאָדָם לִידֵי יֶרֶקוֹן. אֲמַר לֵיהּ רַב לְחִיָּא בְּרֵיהּ, וְכֵן אֲמַר לֵיהּ רַב הוּנָא לְרַבָּה בְּרֵיהּ: חֲשׁוּךְ תַּקֵּן נַפְשְׁךָ, וּקְדֵים תַּקֵּן נַפְשְׁךָ, כִּי הֵיכִי דְּלָא תִּרְחַק. תּוּב וְגַלֵּי, כַּסֵּי וְקוּם. שְׁטוּף וּשְׁתִי, [שְׁטוּף] וְאָחֵית, וּכְשֶׁאַתָּה שׁוֹתֶה מַיִם - שְׁפוֹךְ מֵהֶן וְאַחַר כָּךְ תֵּן לְתַלְמִידְךָ. כִּדְתַנְיָא: לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם מַיִם וְיִתֵּן לְתַלְמִידוֹ אֶלָּא אִם כֵּן שָׁפַךְ מֵהֶן. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁתָה מַיִם וְלֹא שָׁפַךְ מֵהֶן, וְנָתַן לְתַלְמִידוֹ, וְאוֹתוֹ תַּלְמִיד אִיסְטְנִים הָיָה, וְלֹא רָצָה לִשְׁתּוֹת - וּמֵת בְּצָמָא. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ: לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם מַיִם וְיִתֵּן לְתַלְמִידוֹ - אֶלָּא אִם כֵּן שָׁפַךְ מֵהֶן. רַב אַשִׁי אָמַר: הֵילְכָךְ, הַאי תַּלְמִידָא דְּשָׁפֵיךְ קַמֵּי רַבֵּיהּ - לֵית בֵּיהּ מִשּׁוּם אַפְקִירוּתָא. כָּל מִילֵּי דְּלָא תִּיפְלוּט בְּאַפֵּי רַבָּךְ - בַּר מִקְרָא וַדִּיסָא, דְּכִפְתִּילָה שֶׁל אֶבֶר דְּמוּ. תְּנַן הָתָם: אִישׁ הַר הַבַּיִת הָיָה מְחַזֵּר עַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר, וַאֲבוּקוֹת דּוֹלְקוֹת לְפָנָיו, וְכָל מִשְׁמָר שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד, וְאוֹמֵר לוֹ אִישׁ הַר הַבַּיִת:

"שלום

רש"י

הניחא למאן דאמר אבנטו של כהן גדול לא זהו אבנטו של כהן הדיוט — אבנטו של כהן גדול בשאר ימות השנה, דדברי הכל של כלאים, לא זהה אבנטו של כהן הדיוט. דאותו של כהן גדול — הוה דכלאים, ושל הדיוט — לא הוה דכלאים, שפיר. אלא למאן דאמר זהו אבנטו של כהן הדיוט — נמי היה דכלאים כמו של כהן גדול, מאי איכא למימר? וכי תימא כלאים בלבישה והעלאה הוא דאסור אבל מיטך תותיה שרי — מותר להציעו ולישן על גביו. שמא תיכרך נימא על בשרו — ומתחמם, ופסיק רישא הוא. ובגד שארוג בו כלאים מצד שני — אפילו מצד האחד אסור ליהנות ממנו, דכולו הוו דכלאים, ואסור לישן עליהם — חומרא דכלאים הוא, ומסתמא הכא לא התירו, הואיל ולא לצורך עבודה הוא. אלא שמע מינה נגד ראשיהן — וכיון שלא כנגד ראשיהן היו נתונים, ליכא חומרא דכלאים, דכולי האי לא מחמרינן, שיש היכר לדבר, ולא אתו לידי איסורא. ואיבעית אימא באותן שאין בהן כלאים — לא תימא הכי נמי מסתברא דאי נתנו ליהנות בהן משום כלאים ליכא, דבהנך דלית בהו כלאים קאמר דמניחין תחת ראשיהן. ובסדר יומא בפרק "בא לו" (סט,א) לא גרסינן להאי "ואיבעית אימא". רב אשי אמר בגדי כהונה קשין — ואין מחממין, ואנן בענין העלאה דומיא דלבישה דאית בהו הנאה. הילכך אי לאו הכי משום דלא ניתנו ליהנות בהן משום כלאים ליכא למיחש. נמטא = *פלט"ר. גמדא = קשה. דגרש — מקום. שריא — דקשה הוא, ואינו מחמם. ובפרק "בא לו" ביומא פירש הרב רבינו שלמה יצחקי פירוש אחר, ואינו נראה. דפירש: תפלין מן הצד — שריין, ולא חיישינן שמא יפיח בהן, דשמא יפיח בהן לא שייך אלא בשעה שהוא לבוש בהם. ותדע, מדקא פריך נהי דניתנו ליהנות בהו, ותיפוק ליה משום איסורא דכלאים, היה לו להקשות נהי דניתנו ליהנות בהן, תיפוק ליה משום שמא יפיח, הואיל ואיסור שמא יפיח הוי אם הם כנגד ראשו. ובסוף יומא אין כתוב בספרים "ולא חיישינן דילמא מיגנדר ונפיל עלייהו", לכך פירשו הרב משום איסור שמא יפיח בהם. והשתא לפי פירוש מורי אתיא שמעתא שפיר, דהכי פירושו: שמע מינה, מדקא שרינן איסור דאורייתא — כלומר, דבר שיוכל לבא לידי איסורא דאורייתא, כל שכן דאית למישרי דבר שאינו יכול לבא אלא לידי איסורא דרבנן! דאם באו תפלין כנגד ראשו, אין כאן אלא משום בזיון. וביומא (שם) מוכיחים מברייתא אחת שמביא התלמוד לשם דבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן. במחילה ההולכת מסייע ליה לרבי יוחנן דאמר רבי יוחנן מחילות לא נתקדשו — משום הכי תיקנו לו מחילות לצאת דרך שם. ובפסחים בפרק "ביצד צולין" (פו,א) בסופו מוכיח דהא דאמר רבי יוחנן מחילות לא נתקדשו — הני מילי במחילות שתחת הר הבית. אבל מחילות שתחת עזרה, אם הם פתוחין לעזרה — נתקדשו בקדושת עזרה, ואם הם פתוחין להר הבית — לא נתקדשו כלום, אפילו בקדושת הר הבית, ומותר לזב ולבעל קרי ליכנס לשם. הילכך עשו הכא מחילה, ופתוחה להר הבית, לחצר בית המוקד הבנוי בהר הבית, לצאת לו לבעל קרי דרך שם, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה כדפרישית במתניתין. ובעל קרי משתלח — הני תרי מילי שמעינהו מרביה כי הדדי, אמרינהו. חוץ לשתי מחנות — גרס, וכן מוכח ב"אלו דברים" (פסחים סז,ב), דאמר התם: זב, "וכל זב" — לרבות בעל קרי. וזב משתלח חוץ לשתי מחנות, מצורע — חוץ לשלשה. ואמרינן התם: מסייע ליה לרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן כו'. רב ספרא הוה יתיב בבית הכסא — ולא הוה ביה בפתח דלת, אלא זה היה מנהגו: אדם שרוצה ליכנס שם — היה נוחר, ואם היה שם אדם — היה נוחר כנגדו, וזה חוזר לאחוריו. ורב ספרא לא עשה כן, אלא רבי אבא נחר, ואמר לו רב ספרא "ליעול מר", והיה לו לנחור כנגדו, לכך השיב לו רבי אבא לאחר שיצא משם. עד כאן לא סליקת לשעיר וגמרת מילי דשעיר — כלומר, עדיין לא עלית לשם ואתה מתנהג במעשיהם שאינן צנועים, כמותם, אבל פרסיים צנועים הם, כדאמרינן בברכות בפרק קמא (ח,ב) בשלשה דברים אני אוהב את הפרסיים שצנועים בבית הכסא וכו'. למימרא דלא איבעי ליה למיעל — ולא היה לו לומר "בא אדוני", אלא היה לו לנחור כנגדו. עמוד החוזר — כשאדם צריך לפנות ומשהא את נקביו ומחזירם בבטנו. סילון החוזר — אדם הצריך להטיל מים ומשהא את עצמו. גבי הטלת מים שייך לומר "סילון". חשיך ותקן נפשך קדום תקין נפשך כי היכי דלא תרחק — כלומר, למד עצמך שאפילו אינך צריך לנקביך, חזק עצמך ליפנות בשני פרקים, ולא תצטרך ליפנות ביום, שבני אדם מצויים, אלא ביציאת היום בתחלת הלילה וגם קודם שתצא הלילה, שבני אדם מצויין בבית, ותוכל ליפנות סמוך לבית. ומתוך שתלמוד את עצמך בשני פרקים אלו, לא תצטרך ליפנות ביום בשעה שבני אדם מצויין בדרכים, ולא תצטרך להתרחק מביתך. שבתי בסאות שלהם היו בשדות. ואם תצטרך ליפנות ביום, פעמים שתצטרך להתרחק, ותשהא נקביך, ותסתכן. תוב וגלי כסי וקום — וכשאתה נפנפה, שב תחלה ואחר כך גלי, ותעשה צרכך, ואל תגלה מעומד, וזהו צניעות שלא יראוך. כסי וקום — קודם שתעמוד עצמך כסה, לאחר שעשית צרכך. שטוף ושתי שטוף ואחית — ואף על גב דאין אדם שותה אלא אם כן שוטף את הכוס, כדאמר "שטוף ושתי", אפילו הכי לאחר שתשתה — שטוף ואחית, דלמא איקרי ושתי בלא שטיפה, ונמצא בולע רוקו. והכי גרסינן: וכשאתה שותה מים שפוך מהן ואחר כך תן לתלמידך — כלומר, הא דבעינן שטיפה לאחר שתיה — הני מילי ביין, שאינך יכול לשפוך ממנו ותעביר הרוק בשפיכה, משום בזיון אוכלין. אבל במים, שאין כאן בזיון — שפוך מהן, וטוב לעשות יותר. ואחר כך תן לתלמידך — שפוך מהן תחלה. קא סלקא דעתך: הואיל ותלמידו הוא, לא אנינא דעתיה, קא משמע לן. כל מידי לא תפלוט קמי רבך בר מקרא דכפתילה של אבר דמי — כל מידי דבר שאכלת, ובא רוק בפיך — לא תרוק בפני רבך, דאמרינן (עירובין צט,א): הרק בפני רבו — חייב מיתה, בר אם אכלת קרא ודייסא — שאם בא רוק בפיך, אל תחזירהו לאחוריו, דסכנה היא. דכפתילה של אבר דמי — ששורפין את הגוף כפתילה של אבר. תנן התם — במסכת מדות. איש הר הבית — שר, כמו (משלי ח) "אליכם אישים אקרא". כל לילה ולילה היה מחזר על כל משמר ומשמר, והיו לו מפתחות הר הבית, ואבוקות דולקות לפניו. וכל משמר — בשעה שהיה בא אצל המשמר, כל משמר שאינו

עומד כנגדו

ואומר

ממשיכה הגמרא את ההוכחה: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר** – הדבר מובן לדעת רבי אלעזר בן רבי שמעון הסובר **שאַכְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל** שבכל השנה שהיה של כלאים, **לֹא זֶהוּ אַכְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט,** ואבנטו של כהן הדיוט לא היה עשוי אלא מפשתן, שמשום כך אין לאסור לכהנים להניח את בגדי הכהונה תחת ראשם משום כלאים.

אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר – אבל לדעת רבי הסובר **שאַכְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט זֶהוּ אַכְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל** שבכל השנה, ונמצא שבבגדי כהונה של כל כהן יש בגד כלאים, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איך נאמר שמותר להניח את בגדי הכהונה תחת הראש. ועל כרחינו לומר שכוונת המשנה היא 'כנגד ראשיהן' ולא 'תחת ראשיהן'.

וְכִי תֵּימָא – ואם תאמר, **שכֻּלָּאַיִם,** רק **בַּעֲלִיָּה** על גופו **וְכן בלְבִישָׁה הוּא דְּאָסוּר,** וכמו שנאמר בתורה. **אֲבָל מִימָּךְ תּוּתְיֵהּ** – להציע את הכלאים תחתיו ולשכב על גבם, **שַׁפִּיר דָּמֵי** – מותר הדבר. ולכך התירה משנתנו להניח את בגדי הכהונה תחתיו ממש ולשכב עליהם אף שיש בהם כלאים, מאחר ואינו לובשם ולא מעלה אותם על גופו.

מקשה הגמרא על סברא זו: **וְהָתַנְיָא** – והרי שנינו בברייתא, נאמר בתורה (ויקרא יט יט) 'וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ', משמע מזה, **אֲבָל אַתָּה מַציעוֹ תַּחְתֶּיךָ** ואין בזה איסור, כיון שאינו בכלל העלאה. **אֲבָל** מכל מקום **אָמְרוּ חֲכָמִים, שאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן** – להציע תחתיו, מפני שיש לחוש **שֶׁמָּא תִּיכָּרֵךְ נִימָא** [–חוט] **אַחַת** מבגד הכלאים **עַל בְּשָׂרוֹ** ונמצא שהוא מעלה על גופו כלאים. ונמצא שמדברי חכמים אסור לישן על בגד שיש בו כלאים. ואם כן ודאי שהמשנה לא התירה לכהן להניח תחתיו בגדי כהונה.

מוסיפה הגמרא: **וְכִי תֵּימָא דְּמַפְסִיק מִידִּי** – ואם תאמר שמדובר במשנה שהפסיק דבר אחר בין בגד הכלאים לכהן שישן, ושוב אין חשש שמא יכרך ויעלה עליו חוט. ולכך מותר גם מדברי חכמים. מקשה על זה הגמרא: **וְהָאמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן שאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי שאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן שָׁאוּל מִשּׁוּם קֶהָלָא קַדִּישָׁא** – בשם עדה קדושה **שֶׁהיתה בִּירוּשָׁלַיִם, שאֲפִילּוּ** אם יש **עֶשֶׂר מַצָּעוֹת** שאינם כלאים **זוֹ עַל גַּב זוֹ, וְכִלְאַיִם תַּחְתֶּיהָן, אָסוּר לִישַׁן עֲלֵיהֶן,** ומבואר אם כן שאף כשיש דבר מפסיק אסרו חכמים לשכב על גבי כלאים. מסיקה הגמרא: **אֶלָּא** ודאי **שְׁמַע מִינָּהּ** – יש לשמוע ולהוכיח מזה, שמה ששנינו במשנתנו שהיו מניחים תחת ראשיהם, אין הכוונה תחת ראשיהם ממש, אלא **כְּנֶגֶד** – בצד **רָאשֵׁיהֶן.**

הגמרא מביאה שני דרכים לדחות הוכחה זו, וליישב את הקושיא איך הותר להם לשכב על גבי כלאים. מתרצת הגמרא: **וְאִי בָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה תאמר, שבאמת היו מניחים את בגדי הכהונה תחת ראשיהם ממש, ומדובר **בְּאוֹתָן** הבגדים **שֶׁאֵין בָּהֶן כִּלְאַיִם,** שהם מכנסיים כתונת ומצנפת, ורק את האבנט לא היו מניחים תחת ראשיהם.

עוד מתרצת הגמרא: **רַב אַשֵּׁי אָמַר, בִּגְדֵי כְהוּנָּה** שונים הם מסתם בגדים, לפי שקָשִׁין הֵן מפני שחוטן כפול ששה. ולכך אין לחוש שמא יכרך על גבי בשרו חוט אחד מהם. מביאה הגמרא ראיה לכך שאין איסור לשכב על בגד קשה, **דְּאָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, הָא נַמְטָא גַּמְדָא דְּנַרְשׁ** – בגד זה העשוי מלֶבֶד, ומכווץ הוא וקשה, והיו רגילים לעשותו במקום שנקרא נרש, **שָׁרְיָא** – מותר להציע אותו תחתיו ולשכב עליו, מפני שאין לחוש שמא חלק מהבגד יכרך עליו.

(**תָּא שְׁמַע, בִּגְדֵי כְהוּנָּה, הֵיוֹצֵא בָּהֶן לַמְּדִינָה אָסוּר, וּבַמִּקְדָּשׁ בֵּין בְּשִׁעַת עֲבוֹדָה וּבֵין שֶׁלֹּא בְּשִׁעַת עֲבוֹדָה מוּתָּר, מִפְּנֵי שֶׁבִּגְדֵי כְהוּנָּה נִיתְּנוּ לִיהֹנוֹת בָּהֶן. שְׁמַע מִינָּהּ** שמותר להנות בבגדי כהונה. מקשה הגמרא: **וּבַמְּדִינָה לֹא, וְהָתַנְיָא בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד בּוֹ יוֹם הַר גְּרִיזִים דְּלָא לִמְסְפַּד, כִּדְאִיתָא בְּיוֹמָא** (סט.) **פֶּרֶק בָּא לוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל קָרוֹב וכו', עַד אִיבָּעֵית אֵימָא רְאוּיִין הֵן לְבִגְדֵי כְהוּנָּה, וְאִי בָּעֵית אֵימָא עֵת לַעֲשׂוֹת לַה' הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ**).

שנינו במשנתנו: **אֵירַע קְרִי בְּאֶחָד מֵהֶן [וכו']**, היה יוצא והולך לו במסיבה [–מחילה] ההולכת תחת הבירה [–בית המקדש], ונרות דולקים מכאן ומכאן, עד שהוא מגיע לבית הטבילה. הגמרא מבארת את הטעם שבעל קרי היה הולך במחילה: **מְסַיַּע לֵיהּ** – מדברי משנה זו יש להביא סיוע לְדברי **רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר, מְחִילוֹת** – חפירות שתחת לעזרה, **לֹא נִתְקַדְּשׁוּ** כלל, אם פתוחות הן להר הבית. ועוד אמר, **וּבַעַל קְרִי מִשְׁתַּלֵּחַ** – יש לו לצאת חוץ **לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת,** חוץ למחנה שכינה ומחנה לויה, כדין זב. וממשנתנו שאמרו שבעל קרי היה הולך במחילה ההולכת תחת העזרה, מוכח שמחילות לא נתקדשו, ולכך הותר לו ללכת שם.

שנינו במשנתנו: **וְהַנֵּרוֹת דּוֹלְקִין מִכָּאן וּמִכָּאן כו'** עד שהוא מגיע לבית הטבילה. ומדורה היתה שם, ובית הכסא של כבוד. זה היה כבודו, [**מְצָאוֹ נָעוּל כו'**], יודע שיש שם אדם, פתוח, בידוע שאין שם אדם. מביאה הגמרא מעשה בענין הסימן שהיו עושים אם יש אדם בבית הכסא. מספרת הגמרא: **רַב סַפְּרָא הֲוָה יָתִיב** – היה יושב **בְּבֵית הַכִּסֵּא. אֲתָא רַבִּי אַבָּא** ורצה להכנס. **נָחַר לֵיהּ** – הוציא רבי אבא קול מגרונו כדי לידע אם יש שם אדם, **אָמַר לֵיהּ** רב ספרא לרבי אבא, **לֵיעוּל מַר** – יכנס אדוני. **בָּתַר דְּנָפִיק** – לאחר שיצא, **אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא** לרב ספרא, **עַד כָּאן לֹא סְלִיקַת לְשֵׂעִיר, גְּמַרְתְּ מִילֵּי דְּשַׂעִיר** – עדיין לא עלית לארץ בני עשיו, וכבר למדת ממנהג בני שעיר, שאינם צנועים. האם **לָאו הָכִי תְּנַן** – לא כך שנינו במשנתנו, **מְצָאוֹ** לדלת בית הכסא **נָעוּל, בְּיָדוּעַ שֵׁשׁ שָׁם אָדָם. לְמֵימְרָא דְּלֵא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵיעַל** – והרי זה מלמד, שאין לאדם אחר להכנס לבית הכסא בעוד הראשון נמצא שם. ומדוע אם כן אמרת לי להכנס.

הגמרא מיישבת מדוע אכן רב ספרא נהג כך. מבארת הגמרא: **וְרַב סַפְּרָא** שאמר לרבי אבא שיכנס, עשה כן מפני **שקָבַר, דְּלְמָא** רבי אבא **מְסוּכָּן הוּא,** אם ימתין מלהכנס מיד, **וּכְדְתַנְיָא** – וכמו ששנינו בברייתא, **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עָמוּד הַחוֹזֵר** – הנצרך לנקביו לגדולים ונעקר לצאת, ומשהה עצמו ומחזירם בבטנו, הרי זה **מֵבִיא אֶת הָאָדָם** לידי חולי ששמו **הַדְרוֹקָן,** שבטנו מתנפחת. **וסִילוֹן הַחוֹזֵר** – הנצרך להטיל מי רגלים והתחיל להשתין, ומשהה עצמו ומחזירם בבטנו, הרי זה **מֵבִיא אֶת הָאָדָם** לידי חולי ששמו **יַרְקוֹן,** שמראה פניו נעשה ירוק כירק.

הגמרא המביאה הנהגות נוספות בעניני צניעות ודרך ארץ שראוי לאדם להתנהג בהם: **אָמַר לֵיהּ רַב** לְחִיָּא בְּרֵיהּ, וְכמו **כֵּן אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא לְרַבָּה בְּרֵיהּ, חַשֵּׁיךְ, תַּקֵּין נַפְשָׁךְ** – המתן עד שיחשיך בחוץ, וחזק עצמך להיפנות אז בבית הכסא, אף אם אינך מרגיש צורך בכך, **וְכן, קַדֵּים, תַּקֵּין נַפְשָׁךְ** – הקדם בבוקר וחזק עצמך להיפנות. וראוי לך לנהוג כן, **כִּי הֵיכִי דְּלֵא תִּרַחֲק** – כדי שלא תצטרך להתרחק, ותוכל לבא לידי סכנה. שבשעות אלו אין בני אדם מצויים בדרכים, ותוכל לעשות כן סמוך לביתך, אבל בשאר היום, בני אדם מצויים בדרכים ויהיה לך להתרחק הרבה משום צניעות.

הנהגה נוספת הורו לבניהם לנהוג בה: כשאתה נפנה לעשות צרכיך, **תּוּב וְגַלֵּי** – שב תחילה, ורק לאחר מכן גלה עצמך מבגדך. וכן כשאתה גומר לעשות צרכיך, **כַּסֵּי וְקוּם** – כסה עצמך תחילה, ורק לאחר מכן תעמוד. וזהו משום צניעות, שלא יהא בשרו מגולה שלא לצורך.

הנהגה נוספת הורו לבניהם לנהוג בה: כשאתה לוקח כוס כדי לשתות ממנו, **שְׁטוֹף** אותו תחילה, וְרק לאחר מכן **שְׁתֵּי** – תשתה ממנו, לפי שיתכן שאחר שתה ממנו ולא שטפו לאחר מכן, ונמצאת בולע רוקו, ודבר מאוס הוא. ולאחר גמר שתייתך, חזור **וּשְׁטוֹף** את הכוס, וְרק לאחר מכן **אַחֵית** – הנח אותו במקומו. כדי שאם יבא אחר לשתות אחריך, ולא ישטוף, שלא יבלע מרוקך, ויבא לידי מיאוס.

הנהגה נוספת הורו לבניהם לנהוג בה: **וּכְשֶׁאַתָּה שׁוֹתֶה מַיִם,** ונשאר מים בכוס, ורוצה אתה ליתנו לאחר, **שְׁפוֹךְ מֵהֶן** – מהמים על מקום שתייתך כדי להעביר משם את הרוק, וְרק **אַחַר כָּךְ תֵּן לְתַלְמִידְךָ** לשתות ממנו. מביאה הגמרא ראיה לזה: **כִּדְתַנְיָא, לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם מַיִם** מכוס, **וְיִתֵּן לְתַלְמִידוֹ** לשתות את מה שנשאר, **אֶלָּא אִם כֵּן שָׁפַךְ מֵהֶן** תחילה על מקום שתייתו. מוסיפה הברייתא: **וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁתָה מַיִם וְלֹא שָׁפַךְ מֵהֶן** על מקום שתייתו, **וְנָתַן לְתַלְמִידוֹ** לשתות את הנשאר. **וְאוֹתוֹ תַּלְמִיד אִיסְטְנִים הָיָה, וְלֹא רָצָה לִשְׁתּוֹת,** והיה מתבייש לשפוך על המקום ששתה רבו, **וּמֵת בַּצָּמָא.**

המשך בעמוד קסב

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

כח אֲבָל אִם קִידֵּשׁ עַל כּוֹס מָלֵא מַיִם כְּסָבוּר שֶׁהוּא יַיִן צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן אַף אִם הוּא בְּעִנְיַן שֶׁאֵין צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן כְּגוֹן שֶׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ לִשְׁתּוֹת עוֹד יַיִן אַחַר הַקִּידּוּשׁ וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן ר"ט[176] עט[] דְּכֵיוָן שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים לוֹמַר הַקִּידּוּשׁ עַל הַיַּיִן וְזֶה אָמְרוּ עַל הַמַּיִם צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְקַדֵּשׁ.

וּמִכָּל מָקוֹם אִם בְּשָׁעָה שֶׁקִּידֵּשׁ עַל הַמַּיִם הָיָה לְפָנָיו רְבִיעִית יַיִן בִּכְלִי אֶחָד עַל הַשֻּׁלְחָן אוֹ עַל הַסַּפְסָל אֶצְלוֹ מוּכָן לִשְׁתּוֹת[פ] אֲזַי אֵינוֹ צָרִיךְ לֹא לְבָרְכַת בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן וְלֹא לַחֲזוֹר וּלְקַדֵּשׁ אֶלָּא יִשְׁתֶּה מִיָּד מִן הַמּוּכָן שֶׁלְּפָנָיו שֶׁהֲרֵי זֶה כְּאִילּוּ קִידֵּשׁ עַל הַיַּיִן הַהוּא שֶׁאַף שֶׁכּוֹס שֶׁל קִידּוּשׁ צָרִיךְ שֶׁיֵּאָחֲזֶנּוּ בְּיָדוֹ מִכָּל מָקוֹם אֵין זֶה מְעַכֵּב בְּדִיעֲבַד:

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין סעיף כח

הלכתא רבתא

עט] בסימן ר"ט - אם היין היה לפניו בשעת הברכה אין צריך לברך 'בורא פרי הגפן' - אלא ברכת הקידוש בלבד, ולכך יש לומר בכוונת הדברים שגם כשלא היה היין לפניו בשעת הברכה מכל־מקום אין צריך לברך 'בורא פרי הגפן'[175].

פ] מוכן לשתות - היה היין בתוך ביתו בארגז (או במקרר), צריך לחזור ולקדש עליו, ולא שייך לומר שחל עליו הקידוש[177].

ציונים והוספות

175) כן ביאר בקו"א ס"ק ח דברי המג"א בענין זה, וכן הכריח כוונת רבינו בבדי־השלחן סימן עט ס"ק כו, והשאיר בצ"ע משום שלכאורה אם לא היה יין לפניו צריך לברך גם 'הגפן', ועוד שהמג"א ציין בדבריו לסימן ר"ט שם מבואר שהיה יין לפניו.

וכתב שמכל־מקום דוחק לבאר שהיה על השלחן יין פחות מרביעית, או שהיה סגור בבית בארגז שבאופנים אלו אין צריך לברך על הגפן - אף שיצטרך לברך על הקידוש.

176) סימן זה בשוע"ר לא הגיע לידינו.

177) אף שאין צריך לברך עליו 'בורא פרי הגפן'. בדי השלחן שם.

שולחן ערוך – הלכות שבת

טז אע"פ שמצוה מן המובחר לקדש סמוך לכניסת השבת מכל מקום נמשך עיקר מצותו כל הלילה ואם שכח או עבר ולא קידש בלילה יש לו תשלומין למחר כל היום ויאמר כל הקידוש של לילה מלבד פרשת ויכולו שאינו ענין לאמרה ביום לפי שבלילה היתה גמר מלאכתו של הקב"ה:

יז אע"פ שהשלחן צריך להיות ערוך ומסודר מבעוד יום כמו שנתבאר בסימן ר[ס]"ב מכל מקום אין מביאים אותו למקום הסעודה עד אחר הקידוש כדי שיהא ניכר שבא לכבוד שבת ואם הביאו קודם קידוש צריך לפרוס עליו מפה לכסותו כאילו אינו כאן עד אחר קידוש כדי שיתראה כאלו הובא עתה לכבוד שבת.

במה דברים אמורים בימיהם שהיו להם שלחנות קטנים כל אחד שלחנו לפניו ולא היה להם טורח להפסיק ולהביאם אחר קידוש אבל עכשיו ששלחנות שלנו גדולים וטורח להביאו אחר הקידוש ולהפסיק בין קידוש לסעודה נוהגין להביאו לכתחלה קודם קידוש ולפרוס מפה לכסות הפת עד אחר הקידוש בין שמקדש על היין בין שמקדש על הפת וצריך שתהא גם מפה תחת הפת על השלחן כדי שתהא הפת בין שתי מפות זכר למן שהיה עליו טל מלמעלה וטל מלמטה:

יח כוס של קידוש בין של לילה בין של יום ובין של הבדלה טעון כל הדברים שטעון כוס של ברכת המזון שיהיה שלם ושישטפנו מבחוץ וידיחנו מבפנים ויהיה מלא יין על כל גדותיו ולא יהיה היין פגום ויקבלנו בשתי ידיו ויאחזנו בימינו לבדו ויגביהנו מעל השלחן טפח ויתן עיניו בו שלא יסיח דעתו ממנו כמו שנתבאר בסימן קפ"ג:

יט אע"פ שאמר ויכולו בבית הכנסת צריך לחזור ולאמרו על הכוס קודם קידוש כדי להוציא בניו ובני ביתו הקטנים שלא אמרוהו עדיין ואח"כ יברך בורא פרי הגפן וברכת קידוש ואם שכח לאמרו קודם קידוש אומרו בתוך הסעודה על הכוס.

וטוב לעמוד בשעת אמירת ויכולו מטעם שנתבאר בסימן רס"ח אבל בשעת ברכת הקידוש יותר טוב לישב (מטעם שנתבאר בסי' רצ"ו) אבל במדינות אלו נתפשט המנהג לישב אף בשעת אמירת פרשת ויכולו כי מאחר שאמרוה כבר בבית הכנסת מעומד אין מקפידין כל כך לעמוד בשעה שאומרה להוציא בניו ובני ביתו ומכל מקום עומדים קצת כשמתחילין י"ום ה"ששי ו"יכולו ה"שמים שנרמז השם בראשי תיבות.

וכשמתחילין טוב ליתן עיניו בנרות כי ב' פעמים נר עולה ת"ק והיא רפואה לפסיעה גסה שנוטלת אחד מת"ק ממאור עיניו של אדם אבל בשעת ברכת הקידוש צריך ליתן עיניו בכוס כמו שנתבאר למעלה:

כ מי שאין לו יין לקידוש של לילה ושל יום אלא כוס אחת

ואם יחלקנו לב' כוסות לא יהיו מלאים (או אפילו אם כוס זה אינו מלא אלא שאם יחלקנו לב' כוסות לא יהיה רביעית יין בכל אחת) יניחנו כולו בכוס אחת ויקדש עליו בלילה וכדי שלא יהיה כולו פגום כשיטעם בו עכשיו מכולו ישפוך ממנו מעט לכלי אחר קודם שיטעמנו ויהא נזהר שיהא נשאר בכוס זה רביעית כדי שיטעום מרביעית שאין כוס של ברכה פחות מרביעית ואח"כ יחזיר לתוכו מה שבכלי האחר ובזה הוא מתוקן מפגימתו כמו שנתבאר בסי' קפ"ב.

(ואם כוס זה אינו מלא גם עכשיו אלא שאם יחלקנו לב' כוסות לא יהיה רביעית שלמה בכל אחת ישפוך ממנו מעט קודם קידוש ואחר שיטעמנו יחזירנו לתוכו ולא ישפוך ממנו אחר הקידוש קודם הטעימה (מפני שהוא בזיון הברכה (עיין סי' רצ"ו) כמו שנתבאר בסי' ר"ו) וגם שלא להפסיק בין ברכה לטעימה בחנם כיון שלא יהיה הכוס מלא אף אם לא ישפוך ממנו כלום קודם הקידוש.

ואם אין לו אלא רביעית יין בצמצום יין שאינו מזוג או אפילו יותר משהו אלא שאין לו כשני רוב רביעית מרווחים וכשהוא שותה בלילה נחסר לו למחר הרבה ימזגנו למחר במים עד שיעמוד על רביעית והוא שיהא ראוי לשתיה במזיגה זו בענין שיהא ראוי לברך עליו בורא פרי הגפן כמו ש[נ]תבאר בסי' ר"ד:

כא וכל זה כשיש לו כוס אחר להבדלה שאם לא כן מוטב שיניחנו להבדלה ויקדש על הפת ממה שיקדש עליו ולא יהיה לו על מה להבדיל שאין מבדילים על הפת ומכל מקום אם יש לו שכר להבדיל עליו במקום שהשכר הוא חמר מדינה לא יניחנו להבדלה ואפילו קידוש של יום קודם להבדלה כשאפשר להבדיל על השכר שהוא חמר מדינה לפי שבקידוש אפילו של יום יש אומרים שאין מקדשין על השכר אע"פ שהוא חמר מדינה כמו שיתבאר בסי' ער"ב ובהבדלה הכל מודים שמבדילים עליו.

במה דברים אמורים ביחיד בביתו אבל בבית הכנסת הבדלה קודמת לקידוש לפי שבקידוש שבבית הכנסת אינו מוציא שום אדם ידי חובתו וגם יש חולקים ומערערים על קידוש זה כמ"ש בסי' רס"ט אבל הבדלה היא מצוה לדברי הכל להוציא מי שאין לו יין כמ"ש בסי' רצ"[ה]:

כב שלשה מנוחלי העולם הבא ואחד מהם המשייר יין מקידוש להבדלה דהיינו שיש לו מעט יין ומונע שתייתו בשביל הבדלה ויש אומרים דהיינו שמקדש בלילה על כוס גדול שישתייר באותו כוס לקידוש של יום ולהבדלה ויתקן אותו מפגימתו כמ"ש למעלה ובתוך הסעודה שותה יין אחר וטוב לנהוג כן:

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין סעיף טז-כב

תורה אור

תוכן הפרק: יישוב השאלה אמאי גדלה שמחת פורים משמחת יו"ט, וביאור השיעור "עד דלא ידע בין ארור המן וברוך מרדכי"

ועפ"ז יובן מארז"ל חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע כו', ששמחת פורים עצומה ויתירה מהשמחה שביו"ט.

כי הנה על כל היו"ט כתיב רננו צדיקים בהוי"ה, וכמבואר בזוהר תרומה דלכך אומרים מזמור זה בשבתות וימים טובים.

על כל יו"ט כתיב "רננו צדיקים בהוי'", לפי שבכתוב זה נרמזת מדריגת השמחה והרינה של יו"ט, שהיא השמחה בשם בהוי'.

ד"ה חייב איניש פרק ז

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(ז) **וזהו** קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת פי' קרוב שהוא קרוב לכל בשוה לקטן כגדול בלי חילוק מדרגות כלל וזהו לכל קוראיו יהי' מי שיהי' והיינו לכל אשר יקראוהו באמת דוקא שזהו כמו שהוא באמתת עצמותו שהוא בחי' סובב כ"ע הנ"ל שאינו בא בדרך השתלשלות עו"ע כלל רק בא בדרך בחי' התלבשות בתו"מ בסוף מעשה דוקא כנ"ל בזה הרי הוא קרוב לכל קוראיו והוא הקורא בתורה כמ"ש והיו הדברים האלה כו' ודברת בם כו' שקורא לבחי' מוה"ע ית' ממש שלמעלה מעלה מכל ההשתלשלות דאבי"ע כנ"ל וזהו באמת אין אמת אלא תור' שהוא אמתת עצמותו ית' ששוה לפניו קטן וגדול וקרוב הוא לכולם בשוה ממש משא"כ הקריא' והצעקה בתפל' שאע"פ שנא' מי כה' אלקינו בכל קראינו אליו דוקא כמו אליך ה' נפשי אשא כו' לבחי' מוה"ע ממש כנ"ל אבל אינו בא לכלל קירוב גמור לכל בשוה אלא לכל א' כפום שיעורא דילי' בהכנת לבו ודעתו ורצונו כו' כמ"ש אם ישים אליו לבו כו' וגם זה מרחוק ה' נראה לי ולא בקירוב גמור וכל זה מפני שגם זה האור העליון דבחי'

סובב כ"ע הבא ע"י התבוננות דשמע ישראל כו' והתפעלות דואהבת בכל לבבך ונפשך כו' צריך לבא בדרך השפעה מלמעלה למטה שהוא בא בדרך ההשתלשלות עד כל א' בשרשו בע"ס דבי"ע בחילוק המדריגו' דנר"נ ששרשם בחיצוניות הכלים דאצילות כידוע ושורה על כאו"א בבחי' מקיף מרחוק וז"ש מרחוק ה' נראה לי כו' שזהו בכל אור גם היותר עליון כאשר בא בירידות המדריגות עכ"פ כו' שנק' השתלשלות משא"כ האור העליון זה עצמו כשבא בבחי' התלבשות בתו"מ קרוב הוא ממש לכל כקטון כגדול ממש בשוה וכמ"ש קראוהו בהיותו קרוב ע"י תו"מ וכמ"ש כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו דוקא ולא בשמים היא כו' והוא הדבר אשר אנכי מצוך כו' מטעם הנ"ל בפי' אנכי מצוך כנ"ל וזהו ענין נעשה אדם בצלמנו כדמותינו כו' וקאי הכל בתו"מ דוקא כידוע בענין נר מצוה ותורה אור ששרש התור' הוא באור והמצוה בכלי וכמ"ש בכמה מקומות התורה והמצוה כו' שזהו ענין צלם ודמות וכידוע שצלם בדכורא ודמות בנוק' שהוא בחי' סובב וממלא בענין ההשתלשלות כנ"ל כמו שהצלם הוא בחי' צורה העצמית כך כל ע"ס דאצילות באו"כ כמו חסד דרועא כו' חכמ' מוחא כו' זהו בצלמנו ממש דהיינו בשם הוי"ה דאצילות והוא ע"י בחי' אור דתורה כמ"ש והיו הדברים האלה כו' שנא' וזאת תורת האדם ממש בבחי' פנימית דאו"כ דאדם העליון וע"כ נק' תורת הוי"ה ממש ודמותינו בנוק' הוא בבחי' מל' שנק' מראה דמות כבוד הוי"ה דא"ס כמו ה' במראה אליו אתוודע וכן ביד הנביאים אדמה כו' והוא כמו הדמות שנחקק בו צורה העצמית הנק' צלם והן הנה המצות מעשיות שבאים למטה שנק' מצות המלך שמקבלים כנ"ל שנק' נר מצוה אעפ"י שנק' ג"כ מצות הוי"ה אבל הוא בא בכלים מכלים שוני' ונק' נר מצוה כו' ועכ"ז ה"ז בדמות כבוד הוי"ה דאצילות עצמו ממש שזהו ענין אדם אדמה לעליון ממש וכמ"ש כדמותינו כו' וזהו וקשרתם לאות כו' שכולל כל המצות כו' שבא בדרך התלבשות ממש בסוף מעשה כנ"ל שבזה קרוב ה' לכל בשוה לפי שיקראוהו באמת באמתת פנימית עצמותו כמו שהוא דרמ"ח פקודין רמ"ח אברים כו' ונעוץ תב"ס דוקא וראיה לזה ממה שהעוה"ב אינו רק ממצות בפ"מ בגשמיו' דוקא (וכנ"ל בפי' נר מצו' שהוא המחזיק האור והשמן והפתיל' כו'):

שער החנוכה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

והתפארת, זהו ענין לאסתכלא ביקרא דמלכא דהיינו שיתבונן ביקר תפארת גדולתו ית' וצריך לעורר ר"ר והוא ע"י התבוננותו על ריחוקו מהש' כי בי"ה הוי' צור עולמי' וכמשל ב' אותיות לגבי הדיבור וכ"ש לגבי כח המחשבה וכשיתבונן שלגבי דבר ה' כו' עי"ז יתמרמר מאד על ריחוקו מאתו ית' כי הנשמה קודם התלבשותה בגוף האדם היתה עומדת לפניו ית' כו' משא"כ כשנתלבשה בגוף כו' וצריך לעורר ר"ר ע"ז וע"ז נופל רחמנות ביותר וכמשל העשיר שנעשה עני כו' שנופל עליו רחמנות יותר מעל שאר עניים כו' כמ"ש מאחר שהנשמ' קודם התלבשותה בגוף הייתה עומדת לפניו ית' ועכשיו כו' וע"ז נופל רחמנות יותר כו', וכשיתבונן בכ"ז יהי' אצלו תשוקה נפלאה ליכלל אליו ית', וגם תפארת הוא שם הוי' כי הנה כתי' אל אלקי' הוי' שבחי' שם אל בחסד ושם אלקי' בגבורה ובחי' שם הוי' בתפארת קו האמצעי ואני הוי' לא שניתי כו', וגם תפארת ל' התכללות כו' בכמה גווני' ובריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה כו'.

בהעלותך את הנרות

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ולהבין מהו הבירור דבי"ע, הנה כתיב וזרעתי את בית ישראל זרע אדם וזרע בהמה, זרע אדם הם הנשמות שנמשכים מאדה"ע שעל הכסא דכתיב נעשה אדם בצלמינו והיינו בחי' נשמות דאצי' שהם בנים למקום כמ"ש בנים אתם כו' או אחים כמ"ש למען אחי כו', והיינו שכמו מעלת האדם שיש לו דעת והשגה והרגשה כך אלו הנשמות יש להם דעת גדול באלקות, ופי' דעת אין ר"ל הידיעה לבד כי ידיעה לבד הוא חיצוני' אלא בבחי' הרגשה

ממש, וזרע בהמה הם הנשמות שאין להם דעת כ"כ באלקות והיינו הנשמות דבי"ע שהם כמעט כל הנשמות שבדורותינו, שהנשמות דאצי' הם מועטין, ואפי' בדורות הראשונים כמ"ש ראיתי בני עלי' והם מועטין וכמארז"ל אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם ואם הם כבני אדם אנו כחמורים ולא כחמורו דרפב"י, ואין ר"ל שאין להם שכל והשגה באלקות אלא הגם שיש להם שכל והשגה שמשיגים ומשכילים גדולת הבורא ית' מפי ספרים ומפי סופרים להיות בבחי' השגה והבנה גדולה איך שהקב"ה מחי' ומהווה הכל מאין ליש ובטובו מחדש בכל יום תמיד, ואיך שלגדולתו אין חקר כו', מ"מ מאחר שאינו מורגש בנפשו בבחי' דעת שלם נקראים בשם זרע בהמה שהרי הבהמה רואה ג"כ ושומעת מ"מ אינה מבנת הדבר שהיא רואה ושומעת, והיינו מפני שאין בה דעת, כמ"כ נשמות אלו שאין בהם בחי' הדעת באלקות שהדעת הוא בחי' הרגשה כשההשכלה נרגשת ונקבעה בנפשו כאלו מרגיש, כי דעת הוא מלשון והאדם ידע שהוא בחי' התקשרות והתחברות כאלו רואה, והגם דלית מחשבה תפיסא בי' כלל היינו שמהותו אינו מושג אבל מציאותו נודע ונרגש, ומבשרי אחזה אלקה כו' אחזה ממש כאלו רואה.

ויקח לו יעקב מקל לבנה

בס"ד פ' ויצא תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

אופן התלבשות המוחין במידות וכמלכות אחרי שראינו את הפרט הראשון שבמשל שהובא במאמר הקודם שכוחות הנפש מתלבשים באברים המתאימים להם - בנמשל בספירות שבעולם האצילות שכל אור מתלבש בכלי המיוחד לו, מבאר את הפרט השני שראינו במשל והוא שיש התלבשות של כוחות עליונים בכוחות נמוכים יותר כמו כח החכמה ברגל וביד המתבטא בחכמת הציור ביד או בחכמת הריקוד ברגל וכדומה, ועל פי זה מבאר כאן את הנמשל בהתלבשות של הספירות העליונות של האצילות בספירות הנמוכות יותר:

והגם שיש התלבשות המוחין גם במדריגה שלמטה מהמוחין וכמו על דרך משל התלבשות השכל בכח התנועה שביד ובכח ההילוך שברגל כו' שזה המשל שהתבאר בארוכה במאמר הקודם, **כמו כן** הוא בנמשל בספירות של האצילות **בבחינת חסד דרועא ימינא** - מידת החסד שהיא כנגד זרוע ימין **כו'** שזהו המשל של זרוע היד **בחינת חיצוניות המדות לפעול פעולת החסד** כמו שהיד הגשמית היא אבר חיצוני בלבד, בשונה מרגש החסד שבלב שהיא רגש פנימי **כו' יש בזה** בתוך היד **מבחינת המוחין כו',**

ליל ב' דחג השבועות, תער"ב

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ה

ד) **אָמְנָם** הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה בְּהֶאָרַת הַנֶּפֶשׁ הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּהַגּוּף הֲרֵי יֵשׁ ב' מַדְרֵגוֹת[12] בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ, הָא' הֵם הָעֹנֶג וְהָרָצוֹן, וְהַב' הֵם שֵׂכֶל, חוּשִׁים מִדּוֹת, (מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה הֵם רַק לְבוּשִׁים הַמְשָׁרְתִים אֶת הַכֹּחוֹת). וְהִנֵּה הַמַּדְרֵגָה הָא', הָעֹנֶג וְהָרָצוֹן, הֵם נִמְצָאִים בְּכָל הַגּוּף בְּשָׁוֶה, וְלָכֵן הָעֹנֶג וְהָרָצוֹן אֵין לָהֶם אֵבָרִים פְּרָטִיִּים בְּהַגּוּף לוֹמַר אֲשֶׁר בְּאֵלּוּ הָאֵבָרִים הוּא מִשְׁכַּן הָעֹנֶג וְהָרָצוֹן, אֲשֶׁר הָאֵבָרִים הָאֵלּוּ הֵם הַכֵּלִים אֲשֶׁר בָּהֶם דַּוְקָא יִמָּצְאוּן כֹּחוֹת אֵלּוּ, כִּי הָעֹנֶג וְהָרָצוֹן הֵם כֹּחוֹת מַקִּיפִים, וּכְמוֹ הָרָצוֹן שֶׁאָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ שֶׁהוּא מַקִּיף כָּל הַגּוּף בְּשָׁוֶה, וְלָכֵן הוּא פּוֹעֵל עַל הָרֶגֶל וְעַל הַמֹּחַ שֶׁבָּרֹאשׁ בְּשָׁוֶה, דִּכְשֶׁם דְּכַאֲשֶׁר עוֹלֶה בִּרְצוֹנוֹ לְנַעְנֵעַ בְּרַגְלוֹ הוּא מְנַעְנֵעַ בְּלִי שׁוּם שְׁהִיּוֹת זְמַן כְּלָל (אֲשֶׁר מִזֶּה מוּכָח דְּהָרָצוֹן נִמְצָא גַּם בָּרֶגֶל, דְּאִם לֹא כֵן הֲרֵי הָיָה עוֹבֵר שְׁהִיּוֹת זְמַן מֵעֵת שֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ לְנַעְנֵעַ בְּרַגְלוֹ עַד אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֹּעַל הַתְּנוּעָה לְנַעְנֵעַ בְּרַגְלוֹ, וְכַאֲשֶׁר אָנוּ רוֹאִים אֲשֶׁר תֵּכֶף וּמִיָּד כַּאֲשֶׁר עוֹלֶה בִּרְצוֹנוֹ לְנַעְנֵעַ בְּרַגְלוֹ הוּא מְנַעְנֵעַ,

12) ראה גם כן ספר המאמרים קיץ ה'ש"ת עמוד קסד, קכח 128, 164 ואילך.

מִזֶּה מֻכְרָח שֶׁהָרָצוֹן נִמְצָא גַּם בָּרֶגֶל, וְלָכֵן פּוֹעֵל עַל הָרֶגֶל. הִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁפּוֹעֵל עַל הָרֶגֶל), הִנֵּה כְּמוֹ כֵן פּוֹעֵל עַל חֹמֶר הַמֹּחַ שֶׁבָּרֹאשׁ, דְּכַאֲשֶׁר עָלָה בִּרְצוֹנוֹ לֵידַע אוֹתוֹ שֵׁכֶל הֲרֵי יוֹדֵעַ אוֹתוֹ, וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל (עֲבוֹדָה זָרָה יט, א) "אֵין אָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁלִּבּוֹ חָפֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים א) כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ", בְּאוֹתוֹ שֶׁאָדָם חָפֵץ, רַשִׁ"י, וְלָכֵן יָעֲצוּ חֲזַ"ל (שָׁם) "לְעוֹלָם יִלְמֹד אָדָם תּוֹרָה בְּמָקוֹם שֶׁלִּבּוֹ חָפֵץ", וַהֲגַם דְּתוֹרָה הִיא שֵׁכֶל וְחָכְמָה, וְשֵׁכֶל וְחָכְמָה הֲרֵי זֶה לִכְאוֹרָה בְּכָל אָדָם לְפִי הַתּוֹלְדָה שֶׁלּוֹ, דְּיֵשׁ שֶׁהֵם בַּעֲלֵי שֵׁכֶל בְּטֶבַע תּוֹלַדְתָּם, וְיֵשׁ שֶׁהֵם אֵינָם בַּעֲלֵי שֵׁכֶל בְּטֶבַע תּוֹלַדְתָּם, וּכְמוֹ שֶׁנִּרְאֶה בְּמוּחָשׁ דְּיֵשׁ שֶׁהֵם בַּעֲלֵי מֹחִין גְּדוֹלִים גַּם בְּקַטְנוּתָם, וְיֵשׁ שֶׁהֵם בַּעֲלֵי מֹחִין בֵּינוֹנִים וּמְמֻצָּעִים גַּם בִּהְיוֹתָם גְּדוֹלִים, וְלִכְאוֹרָה מַה מּוֹעִיל הָרָצוֹן עַל הַשֵּׂכֶל, אֲבָל הָאֱמֶת הוּא כִּי הָעִקָּר הוּא הָרָצוֹן, דְּכַאֲשֶׁר יֵשׁ הָרָצוֹן אָז פּוֹעֵל עַל הַשֵּׂכֶל, כִּי גַּם מִי שֶׁהוּא בַּעַל מֹחִין בֵּינוֹנִי הוּא רַק בְּכֹחַ הַשֵּׂכֶל הַגָּלוּי, אֲבָל מִצַּד הַנֶּפֶשׁ הֲרֵי כֹּחַ שִׂכְלוֹ חָזָק כְּמוֹ הַבַּעֲלֵי שֵׂכֶל הַיּוֹתֵר גְּדוֹלִים, עַל כֵּן כַּאֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ רָצוֹן אֲמִתִּי בְּהַלִּמּוּד אָז הֲרֵי הָרָצוֹן קוֹרֵא (רוּפֵּט אַרוֹיס[1]) אֶת הַשֵּׂכֶל, כְּמַאֲמָרָם זַ"ל (גִּטִּין סז, א) "חָכָם לְכִשֶּׁירְצָה", לִהְיוֹת שֶׁהָרָצוֹן פּוֹעֵל עַל הַשֵּׂכֶל. וְטַעַם הַדָּבָר, לִהְיוֹת הָרָצוֹן הוּא כֹּחַ מַקִּיף, אֲבָל הַכֹּחוֹת שֵׂכֶל וּמִדּוֹת הֵם נִקְרָאִים "כֹּחוֹת פְּנִימִיִּים", שֶׁהֵם מִתְלַבְּשִׁים כָּל אֶחָד בִּכְלִי, הַשֵּׂכֶל מִשְׁכָּנוֹ בַּמֹּחַ שֶׁבָּרֹאשׁ, וְהַמִּדּוֹת מִשְׁכָּנָן בַּלֵּב, וְכָל אֶחָד יֵשׁ לוֹ כְּלִי מְיֻחָדָה, כִּי בַּשֵּׂכֶל יֵשׁ ג' כֹּחוֹת — חָכְמָה, בִּינָה, דַּעַת, וְיֵשׁ לָהֶם ג' כֵּלִים — מֹחַ הַחָכְמָה, מֹחַ הַבִּינָה, וּמֹחַ הַדַּעַת. וְכֵן הָרְאִיָּה בָּעַיִן, הַשְּׁמִיעָה בָּאֹזֶן, וְהַהֲלוּךְ בָּרֶגֶל, אִם כֵּן הִנֵּה בְּהַכֹּחוֹת הָאֵלּוּ הֲרֵי יֵשׁ הִתְחַלְּקוּת מַדְרֵגוֹת, וְכָל אֶחָד הוּא בְּהַכְּלִי שֶׁלּוֹ, וּכְמוֹ הַשֵּׂכֶל מִתְלַבֵּשׁ בַּמֹּחַ שֶׁבָּרֹאשׁ מִפְּנֵי שֶׁחֹמֶר הַמֹּחַ מְמֻזָּג בְּאֹפֶן כָּזֶה שֶׁהוּא כְּלִי לְקַבֵּל בְּתוֹכוֹ אוֹר הַשֵּׂכֶל, וְכֵן הַלֵּב הוּא מְקוֹם מִשְׁכַּן הַמִּדּוֹת, שֶׁהָאוֹר בְּעֵרֶךְ הַכְּלִי וּמִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכוֹ בִּפְנִימִיּוּתוֹ, וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַכְּלִי מְמֻזָּג בְּאֹפֶן כָּזֶה שֶׁיּוּכַל לְקַבֵּל, וּמֵאַחַר שֶׁהַשֵּׂכֶל וּמִדּוֹת הֵם כֹּחוֹת הַמִּתְלַבְּשִׁים בַּכֵּלִים בִּפְנִימִיּוּת, מִמֵּילָא מוּבָן שֶׁהֵם בְּהִתְחַלְּקוּת וְאֵינוֹ שָׁוֶה אֹפֶן הִתְגַּלּוּתָם בְּהַכֵּלִים, וְלָכֵן כֹּחַ הַשֵּׂכֶל שֶׁהוּא כֹּחַ הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה (בְּכֹחוֹת פְּנִימִיִּים) הֲרֵי עִקָּרוֹ שׁוֹרֶה בַּמֹּחַ שֶׁבָּרֹאשׁ, אֲשֶׁר שָׁם דַּוְקָא מֵאִיר בְּגָלוּי, אֲבָל בְּהַגּוּף אֵינוֹ מֵאִיר בְּגָלוּי, וְהַמֵּאִיר בַּגּוּף בְּגָלוּי יוֹתֵר הֵם הַמִּדּוֹת, וּכְמוֹ שֶׁנִּרְאֶה בְּמוּחָשׁ דְּכַאֲשֶׁר הָאָדָם בְּאַהֲבָה וְרִצּוּי (עֶר איז אוֹיְפְגִילַיְיגְט[2]) אוֹ בְּכַעַס וְרוֹגֶז הֲרֵי זֶה נִרְגָּשׁ בְּגוּפוֹ, דְּהַמִּדּוֹת הֵן נְמוּכִים מֵהַשֵּׂכֶל, שֶׁהֵם רַק תּוֹלְדוֹת הַשֵּׂכֶל, לָכֵן הֵם מְאִירִים בַּגּוּף, אֲבָל הַשֵּׂכֶל אֵינוֹ מֵאִיר בַּגּוּף בְּגָלוּי.

קצור. בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ יֵשׁ ב' מַדְרֵגוֹת, הָא' עֹנֶג וְרָצוֹן, הֵם כֹּחוֹת מַקִּיפִים שֶׁאֵין לָהֶם אֲבָרִים מְיֻחָדִים, וְלָכֵן פּוֹעֲלִים עַל כָּל הַכֹּחוֹת בְּשָׁוֶה, וְהַב' שֵׂכֶל וּמִדּוֹת שֶׁהֵם כֹּחוֹת פְּנִימִיִּים, וְיֵשׁ לָהֶם אֲבָרִים מְיֻחָדִים, הַשֵּׂכֶל בַּמֹּחַ וְהַמִּדּוֹת בַּלֵּב.

[יוֹם] ג' [פָּרָשַׁת] אֱמֹר, י"א אִיָּר, תרפ"ה

ז. ממשיך ומגלה. ח. הוא במצב־רוח מרומם.

לקוטי דיבורים

ואחר כל זה, הנה הרשב"י עוד בחר ותרם מעיקר משנותיו של ר' עקיבא בברירה אחר ברירה, ואמר רשב"י לתלמידיו שנו מדותי, שהתורה היא מדותיו לפי שהמשיך בחי' עצמות בתורה, והתורה היא מדותיו, וכמבואר בענין[26] תלת קשרין מתקשראין דא בדא, ולכן הנה שכ"ד הלכות אמר רשב"י, ומבואר ענין מספר זה בקבלה בג' טעמים א) ש"ך ניצוצין ז' פעמים אדם דז' מלכין (דתהו) דמיתו, ז' פעמים אדם גימט' שט"ו, ושורשם ה' דבינה ש"ך, והוא העלם אותם בהד' אותיות דשם הוי' דתיקון הרי שכ"ד. ב) סוד כ"ז אותיות התורה משולשים, היינו ג' אלפא ביתא, אתוון רברבין אתוון בינונין, אתוון זעירין, וידוע דהג' תמונות רברבין בינונין זעירין, אם כי תבנית אחד לכולם, מכל מקום הרי הם חלוקים במעלת מדריגתם, וכולם ישנם בתנ"ך, ג' פעמים כ"ז עולה פ"א, וכל אות מצורף ומשולב בד' אותיות דשם הוי', ד"פ פ"א עולה שכ"ד. ג) שכ"ד אותיות מורות על י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, י"ג תקוני דיקנא, שבשילובים ידועים, בצירופי אותיות הוי', עולה שכ"ד. וזהו שתורתו נקרא מדותיו, מפני ההתעצמות, ואם כן יוקשה מפני מה נתפעל כל כך משמועה זו שגילה רב מתיבתא, ועוד זאת שהרי מסגנון לשונו דאמר מלה מלה אבתרך רדיפנא מיומא דהוינא, הרי ידע מזה גם מתחלה, דלא יתכן לומר אבתרך רדיפנא, על דבר שלא ידע, אם כן ידע מזה גם מתחלה, ומה חידוש ענין חידש לו רב מתיבתא, בהודיע לו מאמר זה, עד כי מרוב גודל ההתפעלות גחין ר"ש ונשיק לעפרא, ואמר השתא אשתמודעא לי מלה בגו שרשא ועיקרא דכולא, שהוא גבוה ונעלה באין ערוך כלל על הידיעה שהי' לו תחלה בענין זה.

ב' דחג השבועות, תרצ"ג

---

26) זח"ג עג, א.

[דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן]

מאז ומקדם גם טרם נוסד ועד ארבע הארצות, ובפרט אחרי הוסדו[11], היו רבני ישראל, גדולי התורה ויראת שמים, מנהיגי הדור, ולהם לבדם הי' הדעה והדבור בכל עניני הצבור והכלל, והם עם זוגות בחירי העדה היו מתיצבים לפני המלך והשרים בכל דבר הנוגע לעם ישראל במעמדו המוסרי והתורני וכן במצבו הכלכלי.

אמנם מעת שבטל ועד ארבע הארצות, בשנת תקכ"ד[12], הנה חלק גדול מרבני ישראל גדולי התורה והיראה יצאו לחלוק נגד שיטת מורנו הבעש"ט וממלא מקום קדשו מורנו הרב המגיד ממעזריטש, אשר בזה עשו קרחה בישראל[13].

11) בשנת ה'ר"פ. ראה ספר הזכרונות ח"ב ע' 209 ואילך. וראה גם מאמר "תעודת היהודים" בסוף ספר "דעת לנבונים" (מונקאטש, תרנ"ט).

12) בעקבות תחילת חלוקתה של פולין בין המעצמות הסובבות אותה הורה השלטון הפולני – בשנת תקכ"ד – על פירוק ועד ארבע הארצות.

13) ע"פ סנהדרין קט, ב.

אגרות קודש

[תרצ"ה]

. . . נהניתי לשמוע משלומם בכלל ובפרט וראיתי התמונה, ויקיים השי"ת את דבר הברכה להתראות בשובע שמחות בגו"ר, כי זהו מדת הבטחון, כאשר אין בשכל אנושי שום מבוא לזה, וגם אינו עושה שום תחבולה ופועל דבר, ולפתע פתאום הנה עילת העילת וסבת כל הסבות מזמין עילה וסיבה שמביא הדבר ההוא מהכח אל הפועל.

והנה בדבר שישנו בכח ואינו חסר אלא פועל בזה מועיל הציור, והוא לצייר בעצמו כאלו הוא בפועל, ודבר זה - לצייר לעצמו הבכח כמו שהוא בפועל - בא על ידי ההתקשרות בהעמקת הדעת.

בתורת החסידות מבואר, אשר עיקר עבודת המוח הוא ההתקשרות בהעמקת הדעת. דאז מצטייר הדבר ההוא ברעיונו והוא תענוג נפלא, כמו ששמעתי מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע - חורף תרע"ח רוסטוב דאן - "הצטיירות הדבר במוח משכיל, הייבט אויף דעם גוף המשכיל צו דעם מהות המושכל, אז דער משכיל בגופו הגשמי איז בה בשעה ניט דאס וואס ער איז מיט א ווייל פריער פאר דער הצטיירות און וואס ער איז נאכדעם, התקשרות הציור מאכט א שינוי בעצם המהות".

בדבר המבואר בר"א יש לי צער גדול בהעדרו ומוכרח הדבר אשר בעזה"י יבוא הדבר מכל מקום ובבקשה גדולה מכל הקרובים והידידים שי' לטכס עצה בזה, וככל האפשרי בעזה"י גם ידידם עוז יהי' בעזרם ועתה עוד יש די זמן בעזרתו יתי' לעשות שיהי' מוכן לזמן החורף הבע"ל.

בהיות הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי צעיר לימים, והרה"צ הרה"ח הר"א מסטראשעלי הי' ג"כ אז בלאזני והי' התועדות מהחסידים א פארבריינגען, שבו היו שניהם נוכח, בתוך כך התחיל הרה"צ הרה"ח הר"א לבכות, ואמר הנני מתחנן להשי"ת כי יזכני באהבת השם, וכ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי אמר הנני מבקש מהשי"ת שיזכני באהבת ישראל.

החסידים שהיו באותו מעמד התוכחו ביניהם, אלו אומרים כי אהבת השם גבוה באין ערוך על מעלת אהבת ישראל, ואלו אומרים כי גבהה מעלת ישראל גם על מצות אהבת השם, וכמה שבועות היו נבוכים בזה, עד שהחליטו לשאול מהוד כ"ק אדמו"ר הזקן.

אחרי ההכנה הנכונה והזדמנות הראוי', שאלו את הוד כ"ק אדמו"ר הזקן: אהבת השם ואהבת ישראל הם שתי מצות, ואם היות שניהם בענין וחוש האהבה, אבל עם זה הרי עניניהם שונה זה מזה, שואלים הם איזה עבודה היא נעלית יותר אם אהבת השם או אהבת ישראל.

כנודע הי' הוד כ"ק אדמו"ר הזקן עונה בקצרה וקול ניגון, ויען בזה הלשון: אהבת השם ואהבת ישראל שתיהם כאחד חקוקים בנשמתו רוחו ונפשו של כל אחד ואחד מישראל, ומקרא מלא דיבר הכתוב אהבתי אתכם אמר ד', הרי דגדלה אהבת ישראל, דאוהב מה שהאהוב אוהב.

מני אז שמו החסידים לחוק, אשר בכל זמני התועדות - פארבריינגען - היו מדברים בענין זה, עד שנחקק בלבם לקיימו בפועל באהבת וחיבת ידידים ורעים אהובים. ובחסדי

המשך בעמוד קמא

פרק ד משנה א

בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר, אֵיזֶהוּ חָכָם, הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: מִכָּל מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִּי. אֵיזֶהוּ גִבּוֹר, הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: טוֹב אֶרֶךְ אַפַּיִם מִגִּבּוֹר וּמֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלֹּכֵד עִיר. אֵיזֶהוּ עָשִׁיר הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ. אַשְׁרֶיךָ, בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְטוֹב לָךְ, לָעוֹלָם הַבָּא. אֵיזֶהוּ מְכֻבָּד, הַמְכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי מְכַבְּדַי אֲכַבֵּד וּבֹזַי יֵקָלוּ:

נקודות משיחות קודש

בן זומא הוא אחד מאותם "ארבעה שנכנסו לפרדס[1] ומובנת אפוא מעלתו הגדולה [בדוגמת רבי עקיבא, אף־על־פי שלא הגיע לדרגתו ממש, שכן רק רבי עקיבא "נכנס בשלום ויצא בשלום"].

ועל־אף גדולתו הרבה הדגיש בן זומא את הצורך ללמוד "מכל אדם". ללמדנו כי גם למי שזכה למדרגה גבוהה ביותר, כבן זומא (שכאמור, "נכנס לפרדס") - יש מה ללמוד "מכל אדם".

תוכן הדברים נרמז בשמו - "בן זומא" - שלא נקרא בשמו אלא על שם אביו. בכך מודגשת תלותו באביו והיותו בבחינת "מקבל" - ולכן אמר בן זומא "איזהו חכם? הלומד מכל אדם".

('תורת־מנחם - התוועדויות' תשמח, כרך ג, עמ' 552)

יש לדייק: מדוע נזקק התנא גם לסיום הפסוק - "כי עדותיך שיחה לי" - בשעה שהראיה לכך שחכם הוא מי שלומד מכל אדם היא רק מתחילת הפסוק - "מכל מלמדי השכלתי"?!

ביאור הדברים:

"חכם" הוא מי שמבין כל דבר על בוריו; הוא אמנם מכיר במעלותיו של כל אחד ואחד, כדי ללמוד מהן, אך באותה מידה הוא גם ער לחסרונותיו של הזולת, על־מנת להימנע מהם. לאור זאת תישאל השאלה - כיצד החכם "לומד מכל אדם", הלוא מן־הסתם יש גם מי שהם מלאי חסרונות ואין מה ללמוד מהם?!

זו הסיבה שהתנא נזקק גם לחציו השני של הפסוק - "כי עדותיך שיחה לי" - פה טמון ההסבר לכך שיש מה ללמוד "מכל אדם".

כאשר מתבוננים היטב במעשה הבריאה רואים (לא רק שהקב"ה מנהיג את העולם וברא אותו בכל רגע יש מאין, אלא גם) כיצד כל בריאה ובריאה מעידה על מציאות הבורא והנהגתו. זוהי אם־כן משמעות הפסוק "כי עדותיך שיחה לי" - בכל אדם ואדם אפשר לראות "עדות" למציאות הקב"ה. גם אדם שהוא נטול כל מעלה (גלויה) הוא בבחינת "עדותיך" (עדות למציאות הבורא). וכמו שמצינו בסיפור הגמרא[2], על "אדם אחד שהיה מכוער ביותר", שנזדמן לרבי אליעזר לפגשו, אמר לו רבי אליעזר, "ריקה, כמה מכוער אותו האיש" (כוונתו היתה לכיעור במובן הרוחני); על כך השיב לו האיש, "לך ואמור לאומן שעשאני - כמה מכוער כלי זה שעשית". כוונת תשובתו היתה שגם באדם ירוד כמותו אפשר לראות את צלם ה"אומן" שעשה אותו.

על־פי זה מובן אפוא מדוע נזקק התנא במשנתנו לכל הפסוק כולו.

(שיחות קודש תש"מ - פרשת קורח ובלק)

כתב במדרש־שמואל: "לפיכך נקט אלו, לפי שהשמיענו בהם שמות מחודשים היפך ממה שיגזור השכל". כלומר, בכל האמירות שבמשנתנו יש דבר־חידוש:

"איזהו חכם" - חכם הוא מי שרואה כל דבר לאמיתתו, לעומקו ולפרטיו. ממילא בהכרח שמלבד המעלות שרואה בכל דבר, רואה הוא גם את החסרונות. לפי זה איך יתכן שהחכם לומד "מכל אדם"? מחדש התנא במשנתנו כי החכם האמיתי אכן לומד מכל אדם, מכיון שלכל אחד ואחד יש מעלה כלשהי ועל כן אפשר ללמוד "מכל אדם".

"איזהו גבור" - על־דרך הרגיל מייחסים את מידת הגבורה לאחד שכוחו רב ("לוכד עיר"). מחדש התנא ואומר, אדרבה - גיבור הוא מי שבכוחו לכלוא את גבורתו; "כובש את יצרו".

"איזהו עשיר" - במדרש[3] נאמר: "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים". לפי זה היה אפשר לחשוב כי עשיר אמיתי הוא, מי שנכסיו מרובים והוא משתוקק להרבותם עוד ועוד (שכן "מי שיש לו מאתיים רוצה ארבע מאות"!). מחדשת משנתנו ואומרת כי עשיר אמיתי הוא דוקא זה שאינו "נבהל להון" אלא שמח במה שיש לו ומנצל זאת מתוך מנוחת־הנפש.

"איזהו מכובד" - ההנחה הרווחת היא שאדם מכובד אין זה מכבודו להשפיל את עצמו ולכבד כל אדם ואדם; (להפך, מצד כבודו עליו להיבדל מכל שאר הציבור). מחדש התנא ואומר כי מכובד אמיתי הוא המכבד את הבריות - אף את אלו הפחותים, שאין בהם כל מעלה, והם בבחינת "בריות" בעלמא[4].

(שיחות קודש תש"מ - פרשת קורח)

1) חגיגה יד, ב. 2) תענית כ, א. 3) קהלת־רבה א, לד. 4) ראה תניא פרק לב.

פרשת בהר

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה: ג שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: (לוי) ד וּבַשָّנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבָּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר: ה אֶת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ: ו וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ: ז וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל: **ס** (ישראל) ח וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה: ט וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם: י וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ: יא יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ: יב כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: יג בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חי"ז ע' 298)

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי (כה, א)

חֲז"ל מְפָרְשִׁים שֶׁפָּרָשָׁתֵנוּ מְסַפֶּרֶת עַל יְרִידָה וְהַדַּרְדְּרוּת רוּחָנִית: "אִם חָמַד מָמוֹן וְנִחְשַׁד עַל הַשְּׁבִיעִית סוֹפוֹ לִמְכֹּר מִטַּלְטָלָיו . . סוֹף מוֹכֵר אֲחוּזָתוֹ . . סוֹף מוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ . . סוֹף לוֹוֶה בְּרִבִּית . . סוֹף מוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ . . לֹא דַּיּוֹ לְיִשְׂרָאֵל אֲפִילוּ לְנָכְרִי". יְהוּדִי יָכוֹל לְהִדַּרְדֵּר עָמֹק עַד כְּדֵי שֶׁהוּא מוֹכֵר עַצְמוֹ "לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים עַצְמָהּ". לָכֵן מִיַּד בְּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה מַדְגִּישָׁה הַתּוֹרָה "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי": בְּהַר סִינַי נַעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וְלָכֵן עֲבֹדוּת זוֹ קוֹדֶמֶת לְכָל עֲבֹדוּת אַחֶרֶת, וּבְכֹחַ זֶה נִתָּן לְכָל יְהוּדִי לְהִתְגַּבֵּר עַל כָּל יְרִידָה.

שני יד וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו: טו בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ: טז לְפִי | רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעֹט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת הוּא מֹכֵר לָךְ: יז וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: יח וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ח ח"ג ע' 345)

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי (כה, א)

מַה שְּׁמִיטָה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶי' וְדִקְדּוּקֶי' מִסִּינַי, אַף כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי (רש"י)

בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה קִיּוּמָהּ שֶׁל מִצְוַת שְׁמִיטָה הָיָה רָחוֹק בְּיוֹתֵר - לְאַחַר הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ, לְאַחַר כִּבּוּשׁ וַחֲלוּקַת הָאָרֶץ, וּלְאַחַר שֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁל עֲבוֹדַת אֲדָמָה, רַק אָז מַגִּיעָה קִיּוּם מִצְוַת שְׁמִיטָה. לָכֵן דַּוְקָא בְּמִצְוָה זוֹ מַדְגִּישִׁים שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּהַר סִינַי עַל כָּל כְּלָלוֹתֶי' וּפְרָטוֹתֶי', אַף שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְקִיּוּמָהּ יַעֲבֹר זְמַן רַב. וּמִמֶּנָּה לוֹמְדִים קַל־וָחֹמֶר לִשְׁאָר הַמִּצְוֹות, שֶׁקִּיּוּמָם נוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה מִיַּד.

שלישי טו וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ: כ וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ: כא וְצִוִּיתִי אֶת־בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת אֶת־הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים: כב וּזְרַעְתֶּם אֵת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד | הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן: כג וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי: כד וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות ח"א ע' 273. ע"פ ביאורי החומש)

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי (כה, א)

מַה שְּׁמִיטָה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶי' וְדִקְדּוּקֶי' מִסִּינַי, אַף כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי (רש"י)

מַדּוּעַ בָּחַר הַכָּתוּב לְלַמֵּד עִקָּרוֹן כֹּה כְּלָלִי דַּוְקָא בְּאֶמְצָעוּת מִצְוָה שְׁמִיטָה, וְלֹא בְּאֶמְצָעוּת מִצְוָה מֶרְכָּזִית יוֹתֵר? וְיֵשׁ לוֹמַר, הַמְיֻחָד בְּמִצְוַת שְׁמִיטָה הוּא, שֶׁמְּצַד אֶחָד יֵשׁ בָּהּ קְדֻשָּׁה עֲצוּמָה וְנִשְׁגֶּבֶת, בְּדוֹמֶה לְיוֹם הַשַּׁבָּת. וּמִצַּד שֵׁנִי הִיא אֵינָהּ מְחֻיֶּבֶת פְּרִישׁוּת וְהִתְבַּדְּלוּת מֵעוֹלָם הַחֹלִין לְגַמְרֵי. וּמִמֶּנָּה צְרִיכִים לִלְמוֹד לְגַבֵּי שְׁאָר הַמִּצְוֹות, מִצַּד אֶחָד צָרִיךְ לִהְיוֹת קִיּוּם הַמִּצְוָה מִתּוֹךְ דְּבֵקוּת וְהִתְעַלּוּת עַד כְּדֵי מְסִירוּת נֶפֶשׁ. וּמֵהַצַּד הַשֵּׁנִי, חוֹבָה לְהַקְפִּיד עַל קִיּוּם הַמִּצְוָה עַל כָּל דִּקְדּוּקֶי', דָּבָר הַדּוֹרֵשׁ תְּשׁוּמַת לֵב בִּפְרָטִים גַּשְׁמִיִּים.

רביעי כה כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו: כו וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹּאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ: כז וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: כח וְאִם לֹא־מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְיָצָא בַּיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות ח"א ע' 275)

וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה' (כה, ב)

בְּמִצְוַת הַשְּׁמִיטָה יֵשׁ מַעֲלָה עַל מִצְוַת הַשַּׁבָּת. בְּשַׁבָּת נֶאֱסָר עַל הָאָדָם לַעֲסֹק בְּכָל עִנְיְנֵי חֹל, הָאָדָם נִמְצָא בְּמַצָּב נַעֲלֶה וּלְמַעְלָה מִן הָעוֹלָם, אֲבָל הוּא מְנֻתָּק לְגַמְרֵי מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. לְעֻמַּת זֹאת בְּמִצְוַת שְׁמִיטָה, לֹא נֶאֱסְרוּ לְגַמְרֵי עִנְיְנֵי חֹל, הָאָדָם יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ לַעֲסֹק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וּבְיַחַד עִם זֶה הָעוֹלָם נִמְצָא בְּמַצָּב שֶׁל "שַׁבָּת לַה'", הָאָדָם עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ מַמְשִׁיךְ בָּעוֹלָם שֵׁם "הֲוָיָ".

חמישי כט וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ: ל וְאִם לֹא־יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּעִיר כתיב אשר־לא קרי אֲשֶׁר־לוֹ חֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: לא וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם חֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא: לב וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם: לג וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמְכַּר־בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל כִּי בָּתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הוּא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: לד וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם: ס לה וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ: לו אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ: לז אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ: לח אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֶת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות ח"א ע' 275)

וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה' (כה, ב)

שַׁבָּת לַה' - לְשֵׁם ה', כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת בְּרֵאשִׁית (רש"י) ע"פ בֵּאוּר הַחֲסִידוּת, נִתָּן לְהַסְבִּיר אֶת פרש"י: הָיָה מָקוֹם לַחְשֹׁב שֶׁהַתֹּאַר "שַׁבָּת לַה'" מַתְאִים רַק לְשַׁבָּת, שֶׁאָז הָאָדָם פּוֹרֵשׁ לְגַמְרֵי מִכָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וְתֹאַר זֶה אֵינוֹ שַׁיָּךְ לִשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה, שֶׁאָז לָאָדָם מֻתָּר לַעֲסֹק בְּכָל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם - לְמַעֵט בַּעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה. וְזֶהוּ חִדּוּשׁ הַכָּתוּב שֶׁשְּׁנַת הַשְּׁמִיטָה הִיא גַּם "שַׁבָּת לַה'", כְּמוֹ שֶׁהַשַּׁבָּת הִיא שַׁבָּת לַה', עד"ז כְּשֶׁהָאָדָם מְבָרֵר אֶת הַנִּצּוֹצוֹת בָּעוֹלָם - עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. הוּא הוֹפֵךְ אֶת הָעוֹלָם לְ"שַׁבָּת לַה'".

ששי לט וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר־לָךְ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד: מ כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ: מא וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב: מב כִּי־עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד: מג לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפֶרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ: מד וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה: מה וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לַאֲחֻזָּה: מו וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפֶרֶךְ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חי"ב ע' 245)

כִּי תָבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ . . וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה' (כה, ב)

לִכְאוֹרָה כֵּיצַד נִתָּן לוֹמַר שֶׁמִּיָּד עִם הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ תִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ שְׁמִיטָה, הֲרֵי שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה הִיא רַק לְאַחֲרֵי שֵׁשׁ שָׁנִים? מְתֻרָּץ אַדְמו"ר הַזָּקֵן, שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה בִּפּוֹעַל הִיא לְאַחֲרֵי שֵׁשׁ שָׁנִים, אֲבָל מִיָּד בַּכְּנִיסָה לָאָרֶץ צָרִיךְ לְדַעַת שֶׁתַּכְלִית הָעֲבוֹדָה שֶׁל כָּל שֵׁשׁ הַשָּׁנִים, הִיא לְהַגִּיעַ לַמַּדְרֵגָה שֶׁל "שַׁבָּת לַה'" בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית.

שביעי מז וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר: מח אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֻנּוּ: מט אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֻנּוּ אוֹ־מִשְׁאֵר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֻנּוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל: נ וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ: נא אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ

מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ: נב וְאִם־מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב־לוֹ כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת־גְּאֻלָּתוֹ: נג כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ: נד וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ: נה כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: **כו** א לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ב אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה: **פפפ**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות ח"א ע' 273)

שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ (כה, ג)

מַדּוּעַ מְצַוָּה הַתּוֹרָה לַעֲבֹד בְּשֵׁשׁ הַשָּׁנִים? הֲרֵי אִם לֹא נֶאֱסְרָה רַק הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, מוּבָן שֶׁבְּשֵׁשׁ הַשָּׁנִים מֻתָּר לַעֲבֹד? וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהֶעָבוֹדָה בְּשֵׁשׁ הַשָּׁנִים הִיא חֵלֶק מִמִּצְוַת הַשְּׁמִיטָה. כְּדֵי שֶׁהָאָדָם יוּכַל לְהִתְעַלּוֹת בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שֶׁתִּהְיֶה "שַׁבָּת לַה'", זֶה רַק עַל יְדֵי שֶׁהָאָדָם עוֹבֵד לִפְנֵי כֵן שֵׁשׁ שָׁנִים, וְיוֹדֵעַ שֶׁפַּרְנָסָתוֹ אֵינָהּ תְּלוּיָה בַּעֲבוֹדָתוֹ, אֶלָּא מַגִּיעָה מֵהַקָּבָּ"ה. וּכְדֵי שֶׁהָאָדָם יוּכַל לַעֲבֹד מִתּוֹךְ רֶגֶשׁ זֶה בְּמֶשֶׁךְ שֵׁשׁ שָׁנִים, הוּא בְּכֹחַ שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה, שֶׁאָז עוֹצֵר שָׁנָה אַחַת מֵעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה, וּמַקְדִּישׁ אֶת הַשָּׁנָה לַה'.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר נה כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: **כו** א לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ב אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה: **פפפ**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חכ"ז ע' 190)

וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית . . וְצִוִּיתִי אֶת בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית (כה, כ־כא)

יָדוּעַ שֶׁ"שֵׁשׁ שָׁנִים" וְהַ"שָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית", הֵם כְּנֶגֶד שֵׁשֶׁת אַלְפֵי שְׁנוֹת הָעוֹלָם, וְהָאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי שֶׁלְּאַחֲרֵיהֶם. וְכָאן מַגִּיעָה הַשְּׁאֵלָה: "וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית" - כֵּיצַד אָנוּ בָּאֶלֶף הַשִּׁשִּׁי, דּוֹר יָרוּד מִבְּחִינָה רוּחָנִית נוּכַל לְהָבִיא לַגְּאֻלָּה בָּאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי? אוֹמֵר הַקָּבָּ"ה "וְצִוִּיתִי אֶת בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית" - כְּשֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֶת הָעֲבוֹדָה בָּאֶלֶף הַשִּׁשִּׁי מִתּוֹךְ מְסִירוּת נֶפֶשׁ וּלְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, יוֹסִיף הַקָּבָּ"ה וְיִתֵּן עֵזֶר וְסִיּוּעַ מִלְּמַעְלָה, שֶׁעֲבוֹדַת הָאֶלֶף הַשִּׁשִּׁי תָּבִיא לַגְּאֻלָּה שֶׁבָּאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי.

ג"ז פסוקים, חט"ל סימן. לאחוו"ה סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת בהר לקריאה בציבור ושנים מקרא ואחד תרגום בירמיה פרק לב

לב ו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ז הִנֵּה חֲנַמְאֵל בֶּן־שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא אֵלֶיךָ
לֵאמֹר קְנֵה לְךָ אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר בָּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת: ח וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל
בֶּן־דוֹדִי כִּדְבַר יְהוָה אֶל־חֲצַר הַמַּטָּרָה וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה נָא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר
בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה קְנֵה־לָךְ וָאֵדַע כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא:
ט וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת וָאֶשְׁקְלָה־לוֹ אֶת־הַכֶּסֶף שִׁבְעָה
שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף: י וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר וָאֲחַתֹּם וָאָעֵד עֵדִים וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף בְּמֹאזְנָיִם:
יא וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶת־הֶחָתוּם הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְאֶת־הַגָּלוּי: יב וָאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר
הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה בֶּן־מַחְסֵיָה לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי הָעֵדִים הַכֹּתְבִים בְּסֵפֶר
הַמִּקְנָה לְעֵינֵי כָּל־הַיְהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה: יג וָאֲצַוֶּה אֶת־בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר:
יד כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת־הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה
וְאֵת הֶחָתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם בִּכְלִי־חֶרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים: טו כִּי כֹה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקָּנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת: טז וָאֶתְפַּלֵּל
אֶל־יְהוָה אַחֲרֵי תִתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה לֵאמֹר: יז אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה
אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה לֹא־יִפָּלֵא מִמְּךָ
כָּל־דָּבָר: יח עֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגָּדוֹל
הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: יט גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ פְקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי
בְּנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו: כ אֲשֶׁר שַׂמְתָּ אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
עַד־הַיּוֹם הַזֶּה וּבְיִשְׂרָאֵל וּבָאָדָם וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה: כא וַתּוֹצֵא אֶת־עַמְּךָ
אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְיָד חֲזָקָה וּבְאֶזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גָּדוֹל:
כב וַתִּתֶּן לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק
ליל ראשון, י"ד אייר

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז סיון, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מי"א סיון, בקשת ברכה פ"נ עבור הנער... שי'.

בעת רצון אזכירו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע להמצטרך לו מתאים לתוכן כתבו.

וכפי שמתאר מצבו במכתבו, יש מקום לומר, שאם היו מעסיקים את הנער בענין שיכול להיות מנהיג משפיע וכיו"ב (בדוגמת מסיבות שבת של ילדים קטנים ממנו באיזה שנים וכיו"ב) הי' זה מוסיף בבטחה שלו וביציבות שלו, כיון שהי' רואה שמצליח וישנם כאלה הנשמעים לקולו והדרכתו, וע"י הזזה זו, יש מקום לומר, שכמה מהפרעות היו בטלים מעצמן. ובודאי כמה אופנים ודרכים ישנם לסדר קבוצה כהאמור וכיו"ב ולהמשיכו (אריינציהען עם) שירצה להנהגה, וכשעושים בדרך הטבע ה"ז כלי לקבלת ברכות השם יתברך גם למעלה מדרך הטבע.

ובודאי ימצא אותיות מסבירות מתאימות, להסבירם (ההורים שי') שכל הוספה בעניני תורה ומצות מביאה הוספה בברכות השי"ת בהמצטרך לאדם ולביתו.

בברכה לבשו"ט.

לוח זמנים לשבוע פרשת בהר בארץ ישראל – אמור בכל העולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:48	5:44	8:39	8:36	9:11	9:08	10:20	10:18	19:27	19:31	19:52	19:57	19:10	20:07
חיפה (ק)	5:44	5:39	8:37	8:34	9:09	9:06	10:18	10:16	19:29	19:33	19:55	20:00	19:03	20:11
ירושלים (ק)	5:44	5:39	8:37	8:34	9:08	9:05	10:17	10:15	19:28	19:32	19:53	19:58	18:51	20:07
תל אביב (ק)	5:48	5:43	8:38	8:36	9:11	9:08	10:20	10:18	19:28	19:32	19:53	19:58	19:11	20:10
אוסטריה וינה (ק)	5:23	5:14	8:34	8:29	9:05	9:01	10:21	10:18	20:20	20:28	20:53	21:02	20:09	21:20
אוסטרליה מלבורן (ח)	7:02	7:07	9:05	9:08	9:37	9:40	10:30	10:32	17:31	17:25	17:57	17:52	17:08	18:03
אוקראינה אודסה (ק)	5:32	5:24	8:39	8:35	9:11	9:07	10:25	10:22	20:16	20:23	20:48	20:56	20:04	21:00
אוקראינה דונייצק (ק)	4:59	4:50	8:08	8:04	8:40	8:36	9:55	9:52	19:53	20:01	20:26	20:35	19:42	20:39
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	5:09	5:00	8:19	8:14	8:51	8:46	10:06	10:03	20:05	20:13	20:38	20:47	19:54	20:51
אוק. ז'יטומיר (ק)	5:29	5:20	8:41	8:37	9:14	9:09	10:30	10:27	20:35	20:44	21:10	21:20	20:25	21:24
אוקראינה קייב (ק)	5:20	5:11	8:34	8:29	9:06	9:01	10:22	10:19	20:29	20:39	21:05	21:15	20:19	21:19
איטליה מילאנו (ק)	6:01	5:53	9:06	9:02	9:38	9:34	10:52	10:49	20:40	20:47	21:11	21:19	20:28	21:36
אקוואדור קיטו (ח)	5:59	5:59	8:33	8:33	9:03	9:03	10:05	10:05	18:21	18:21	18:43	18:43	18:03	18:47
ארגנטינה ב. איירס (ח)	7:31	7:36	9:36	9:38	10:09	10:11	11:02	11:04	18:08	18:03	18:34	18:29	17:46	18:41
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	8:32	8:38	10:34	10:37	11:04	11:07	11:57	11:59	18:51	18:45	19:19	19:13	18:28	19:17
ארה"ב בולטימור (ק)	5:59	5:53	8:57	8:53	9:29	9:26	10:40	10:38	20:08	20:13	20:36	20:42	19:54	20:46
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	5:44	5:37	8:45	8:41	9:16	9:13	10:29	10:26	20:02	20:08	20:31	20:37	19:49	20:50
ארה"ב ג'רסי (ק)	5:45	5:38	8:45	8:41	9:17	9:14	10:29	10:27	20:01	20:07	20:30	20:36	19:48	20:51
ארה"ב דטרויט (ק)	6:16	6:09	9:19	9:15	9:51	9:47	11:04	11:01	20:42	20:48	21:12	21:19	20:29	21:33
ארה"ב היוסטן (ק)	6:31	6:27	9:20	9:18	9:53	9:50	11:01	11:00	20:05	20:09	20:30	20:34	19:50	20:45
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	5:54	5:49	8:48	8:46	9:20	9:17	10:30	10:28	19:45	19:50	20:11	20:16	19:31	20:27
ארה"ב מיאמי (ק)	6:38	6:34	9:23	9:21	9:56	9:54	11:03	11:01	19:57	20:01	20:22	20:25	19:42	20:35
ארה"ב ניו הייבן (ק)	5:40	5:33	8:40	8:36	9:12	9:09	10:24	10:22	19:57	20:03	20:26	20:33	19:44	20:48
ארה"ב שיקאגו (ק)	5:35	5:28	8:38	8:34	9:09	9:05	10:22	10:19	20:00	20:07	20:30	20:37	19:47	20:49
בוליביה לה פאס (ח)	6:36	6:38	9:02	9:02	9:31	9:31	10:30	10:31	18:22	18:20	18:44	18:42	18:02	18:46
בלגיה אנטוורפן (ק)	6:03	5:53	9:17	9:12	9:49	9:44	11:06	11:02	21:16	21:25	21:52	22:02	21:05	22:25
בלגיה בריסל (ק)	6:03	5:53	9:18	9:13	9:49	9:44	11:06	11:03	21:16	21:25	21:52	22:02	21:06	22:23
בלרוס ליובאוויטש (ק)	5:02	4:50	8:24	8:18	8:55	8:49	10:15	10:10	20:45	20:56	21:25	21:38	20:36	21:42
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:24	6:27	8:40	8:42	9:12	9:13	10:09	10:09	17:41	17:38	18:05	18:02	17:21	18:09
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	6:10	6:12	8:26	8:27	8:57	8:59	9:55	9:55	17:29	17:26	17:52	17:49	17:08	17:56
בריטניה לונדון (ק)	5:18	5:08	8:34	8:29	9:06	9:01	10:23	10:19	20:36	20:46	21:13	21:24	20:26	21:45
בריטניה מנצ'סטר (ק)	5:20	5:09	8:39	8:34	9:11	9:05	10:29	10:25	20:52	21:02	21:31	21:43	20:43	22:07
גרמניה ברלין (ק)	5:22	5:11	8:39	8:33	9:11	9:05	10:28	10:25	20:45	20:55	21:23	21:34	20:36	21:38
גרמניה פרנקפורט (ק)	5:47	5:38	9:02	8:57	9:33	9:28	10:49	10:46	20:57	21:06	21:32	21:42	20:47	21:46
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	6:27	6:30	8:43	8:45	9:14	9:15	9:54	9:54	17:41	17:38	18:05	18:01	17:20	18:05
הודו בומביי (ח)	6:06	6:03	8:46	8:44	9:19	9:17	10:24	10:23	19:05	19:07	19:28	19:30	18:49	19:34
הודו פונה (ח)	6:01	5:58	8:42	8:41	9:14	9:13	10:20	10:19	19:02	19:04	19:25	19:27	18:46	19:31
הונגריה בודפשט (ק)	5:16	5:07	8:24	8:20	8:56	8:52	10:11	10:08	20:06	20:14	20:39	20:48	19:55	20:52
טורקיה איסטנבול (ק)	5:53	5:46	8:53	8:49	9:25	9:21	10:37	10:35	20:09	20:15	20:38	20:45	19:56	20:49
יוון אתונה (ק)	6:20	6:14	9:17	9:14	9:49	9:46	11:00	10:58	20:24	20:29	20:51	20:57	20:10	21:01

לוח זמנים לשבוע פרשת בהר בארץ ישראל – אמור בכל העולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה קישינב (ק)	5:39	5:30	8:46	8:41	9:18	9:14	10:33	10:30	20:24	20:32	20:57	21:05	20:13	21:09
מקסיקו מ. סיטי (ק)	6:57	6:55	9:43	9:42	10:13	10:12	11:20	11:19	20:09	20:11	20:32	20:35	19:53	20:39
ניו זינלנד קרייסטצ'רץ' (ח)	7:25	7:31	9:20	9:24	9:53	9:56	10:44	10:46	17:27	17:20	17:55	17:49	17:02	17:53
נפאל קטמנדו (ח)	5:14	5:10	8:05	8:02	8:35	8:33	9:44	9:42	18:47	18:50	19:11	19:15	18:32	19:19
סינגפור סינגפור (ח)	6:54	6:53	9:23	9:22	9:55	9:55	10:57	10:57	19:09	19:09	19:30	19:30	18:51	19:34
פולין ורשא (ק)	4:51	4:41	8:09	8:03	8:40	8:35	9:58	9:54	20:15	20:25	20:52	21:03	20:05	21:07
פרו לימה (ח)	6:14	6:15	8:34	8:35	9:07	9:08	10:06	10:07	17:55	17:54	18:18	18:16	17:36	18:20
צרפת ליאון (ק)	6:16	6:08	9:23	9:19	9:55	9:51	11:09	11:06	20:59	21:06	21:30	21:38	20:47	21:54
צרפת פריז (ק)	6:17	6:08	9:29	9:24	10:00	9:56	11:16	11:13	21:18	21:26	21:52	22:01	21:07	22:20
קולומביה בוגוטה (ח)	5:37	5:36	8:13	8:12	8:43	8:42	9:46	9:46	18:09	18:10	18:31	18:32	17:52	18:36
קנדה טורונטו (ק)	5:58	5:51	9:03	8:59	9:34	9:31	10:48	10:45	20:30	20:37	21:01	21:08	20:18	21:23
קנדה מונטריאול (ק)	5:31	5:23	8:37	8:33	9:09	9:05	10:23	10:20	20:11	20:19	20:43	20:51	20:00	21:07
קפריסין לרנקה (ק)	5:48	5:43	8:40	8:37	9:13	9:11	10:23	10:21	19:36	19:41	20:02	20:08	19:22	20:12
רוסיה מוסקבה (ח)	5:29	5:17	8:55	8:49	9:26	9:20	10:46	10:42	21:24	21:36	22:06	22:20	21:16	22:45
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	5:54	5:46	9:02	8:57	9:34	9:30	10:49	10:46	20:42	20:50	21:14	21:23	20:30	21:27
שוייץ ציריך (ק)	5:56	5:47	9:06	9:02	9:37	9:33	10:52	10:49	20:49	20:57	21:22	21:31	20:38	21:47
תאילנד בנגקוק (ח)	5:52	5:50	8:29	8:27	9:01	9:00	10:06	10:05	18:37	18:39	19:00	19:02	18:21	19:06

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00320
06/05/2012

P.P.
שולם
1949
תל אביב